KVINTAS KURCIJUS RUFAS

APIE ALEKSANDRO DIDŽIOJO ŽYGIUS IR GYVENIMĄ

Iš lotynų kalbos vertė
STASYS PULEIKIS

VILNIUS 2001

QUINTI CURTII RUFI DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI LIBRI

CUM SUPPLEMENTIS I. FREINSHEMII

PRAEMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDIT INDEX

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

EDITIO ACCURATA

BIPONTI
Ex Typographia Societatis
CIↃIↃCCLXXXII

Versta iš knygos:
Quinti Curtii Rufi
DE REBUS ET GESTIS ALEXANDRI MAGNI
libri cum supplementis I. Freinshemii praemittur notitia
literaria accedit index studiis societatis Bipontinae.
Editio accurata BIPONTI. Ex typographia sociatis
MDCCLXXXII.

Knygą spaudai rengė doc. dr. *Nijolė Večkienė*
Vertimo kokybę ir kalbą žiūrėjo dr. *Raimonda Brunevičiūtė*

Knyga skiriama studijuojantiems politinius, karinius, istorinius mokslus ir visiems, kas domisi praeities karų istorija, karvedžių biografija, kam rūpi visuotinis pasaulio teisingumas, žmoniškumas ir tautų likimas.

© Stasys Puleikis
© R. Petrausko PĮ
ISBN 9955-9459-0-7

PRATARMĖ
apie knygos autorių, vertėją ir kita

Skaitytojui pateikiama Kvinto Kurcijaus Rufo knyga „Apie Aleksandro Didžiojo žygius ir gyvenimą" yra neeilinis įvykis publikuojant pirmojo tūkstantmečio pradžios romėnų rašytojo veikalą istorijos klausimu. Lotynų kalba ji išleista šimtus kartų, visaip giriama, moksliškai komentuojama, nors aiškiai matyti, kad autorius stengėsi populiarinti istorinius įvykius, juos beletrizuoti, o kai kur nesirūpino faktų teisingumu. Jam neabejotinai rūpėjo didžiojo karvedžio makedoniečio asmenybė, IV šimtmečio iki Kristaus, Graikijos, Artimųjų Rytų, Pietryčių Azijos, Egipto užkariavimas ir to meto karų ginkluotė, karių tarpusavio santykiai, nugalėtų valdovų ir pavergtų gyventojų likimas. Vienuose knygos skyriuose piešiamas šviesus Aleksandro paveikslas, kitur jis vaizduojamas kaip tironas, kraugerys, lėbaujantis ištvirkėlis. Bendras šio užkariautojo vaizdas vis dėlto neigiamas.

Autorius Aleksandrui Makedoniečiui apibūdinti skyrė 10 knygų, dalis jų kažkur dingo. Dingusias vietas papildė I. Freinshemis, jau nuo antrojo šio veikalo leidimo 1474 metais figūruoja jo pavardė (I leidimas datuojamas 1471 metais. Anksčiau knyga buvo perrašinėjama). Apie patį autorių nieko tiksliai nežinoma. Ilgai buvo manoma, kad jis yra imperatoriaus Augusto, Cicerono amžininkas (apie I amžiaus pirmuosius dešimtmečius prieš Kristų ir po Kristaus). Sprendžiant pagal Aleksandro apibūdinimą Senekos žodžiais, kad jame „vietoj dorybių lengvabūdiškumas", spėjama, kad Rufo gyventa šiek tiek vėliau, galbūt II a. pradžioje iki 224 metų, o gal vėliau (žr.Lexikon der Alten Welt A-G. Augsburg, 1995; Slownik pisarzy antycznych. Warszawa, 1989; Slovarj antičnosti. Izd. Progress, 1993).

Šios knygos vertėjas Stasys Puleikis atsitiktinai įsigijo jos 1782 metų leidinį. Gerai mokėdamas lotynų kalbą ir susižavėjęs K. K. Rufo gyvu senojo antikos karų pasaulio vaizdavimu, kokio mūsų kraštas neturėjo, ryžosi ją versti į lietuvių kalbą. Būdamas pensininkas, įvairių pareigų, namų ūkio, daržininkystės ir gėlininkystės darbų labai užimtas, negailėjo jėgų sumanymui įvykdyti.

Stasys Puleikis (1915–1989), kilęs iš pasiturinčios, gausios ir religingos žemaičių ūkininko šeimos, gyvenusios Kretingos apskrities Anužių kaime. Nuo mažens dirbo visus ūkio darbus, net pavėlavo pradėti mokytis, bet subrandino mintį būti kunigu. Atsirado proga. 1928 metais Lietuvoje susikūrė vienuolių kapucinų, atvykusių iš Vokietijos, provincija. Jau 1930 metais jie Plungėje įkuria gimnaziją. Penkiolikametis Stasiukas į ją stoja vildamasis įgyvendinti savo pašaukimą. Dešimt metų jis atkakliai siekia savo tikslo. Baigęs penkias klases, stoja į kapucinų noviciatą, užsivelka vienuolišką abitą, jį dėvi iki 1940 metų, kai pradeda Vytauto Didžiojo universitete studijuoti filosofiją. Stasys atsisako kunigystės idėjos, bet lieka ištikimas katalikybei.

1941 metais jis imasi mokytojo darbo ir su pertraukomis jį tęsia iki pensijos, tačiau nemeta nei lotynų kalbos, nei filosofijos studijų. Pastarosios paskatino jį imtis matematikos. 1962 metais jis baigia Vilniaus universiteto matematikos fakultetą, įgyja matematiko specialybę, kurią trumpai dėsto Kauno politechnikos institute. 32 metus lotynų kalbos mokė studentus Kauno aukštesniojoje medicinos mokykloje. Tuo metu kūrė vitalinio imperatyvo koncepciją, kuri po mirties paskelbta knygoje: „Stanislovas Puleikis. Vitalinis imperatyvas / filosofinis traktatas, eilėraščiai. – Vilnius, 1997".

Stasys vėlokai sukūrė šeimą. Būdamas 41 metų, vedė medicinos seserį Joaną Giedraitytę, kilusią iš Šakių rajono Kidulių kaimo. Jiedu susilaukė dukters Kamilės, idiliškai ir laimingai gyveno Kauno Aukštųjų Šančių savo mažame, bet jaukiame namelyje. Žmona išsaugojo vyro rankraščius.

Rengiant rankraščius spaudai, šių eilučių autoriui teko skyriais, paragrafais, pastraipomis struktūruoti K. K. Rufo ištisinį tekstą, kad knyga būtų lengviau skaitoma, suprantama. Ypač dėkojame VDU doc. dr. Nijolei Večkienei už knygos spausdinimo rūpesčius ir dr. Raimondai Brunevičiūtei už kruopštų teksto, minimų istorinių vardų, pavadinimų, matų taisymą.

Prof. Leonas Jovaiša

Vilnius,
1999 gegužės 7 –
Spaudos atgavimo diena

TURINYS

I KNYGA
Su I. Freinshemio papildymais

ALEKSANDRO MAKEDONIEČIO GYVENIMO PRADŽIA

ĮŽANGA

Daugelis graikų rašytojų aprašo gyvenimą ir darbus Aleksandro, kuris, atėmęs iš Persų imperijos sostą, jį perkėlė į Graikiją. Vieni jų buvo tiesioginiai jo darbų stebėtojai, o kai kurie net draugai ir tarnai. Būdamas garbėtroška ir norėdamas po mirties įamžinti savo žygių šlovę, specialiai kvietėsi rašytojus, kad jie visa tai užrašytų ateinančioms kartoms. Nežiūrint to, kad aprašomieji įvykiai jau patys savaime didingi, tačiau vis dėlto įgimta šiai tautai meilė mitologijai padarė savo: kai kurie autoriai aprašo įvykius taip, kad jie labiau panašūs į stebuklus, negu į tikrus įvykius. Labiausiai patikimi autoriai, atrodo, yra Ptolomėjus, vėliau tapęs karaliumi, ir Aristobulas. O po Aleksandro mirties dingo priežastys, kurios paprastai vertė Aleksandro biografus įvykius nušviesti šališkai. Niekas man nepatikės, kad Ptolomėjus išgalvotom pasakom būtų norėjęs sutepti savo karališkojo vardo orumą. Abu šie autoriai, aprašydami Aleksandrą liečiančius įvykius, ne tik nesiskiria, bet dargi vienas kitą paremia. Iš to darosi aišku, kad jie labiau už kitus galėjo perduoti tiesą. Jų aprašomi įvykiai labiausiai patikimi, kur jų nuomonės sutinka, tą mes paimame, o kur jie vienas nuo kito skiriasi, tai iš daugybės įvykių mes atrenkame tuos, kurie, rūpestingai tarp savęs suderinti, atrodo esą arčiausiai visų kitų įvykių.

Tą patį, pastebiu, daro ir kiti graikų autoriai rašydami po Aleksandro eros, kurie bent kiek buvo suinteresuoti rašyti tiesą. Pavyzdžiui, kad ir Diodoras iš Sicilijos. Romėnai, bandę jėgas istorijoje, tenkinosi savo tautos istorija, menkai vertindami kitų, nes rašant tautos nugalėtojos žygdarbius, netrūksta didingų įvykių, o pagaliau atrodė, kad tai bus naudinga savo tautiečiams. Nors toks jų nusistatymas vertas didžios pagarbos, tačiau aš manau, niekas man neprieštaraus, jei aš pasistengsiu mūsų žmonėms pristatyti tą karalių, kuris vienintelis visoje istorijoje per tokį trumpą gyvenimą tiek daug nukariavo žemių, ir parodyti, jog žmonijos gyvenimas nėra aklų jėgų darinys, tačiau kartais logišką eigą

pakeičia Fortūna, bet laimė be pastangų nėra ilga. Esu įsitikinęs, kad Aleksandras buvo gausiai apdovanotas tiek pačios gamtos, tie Fortūnos genialiomis savybėmis, iš kurių galėjo susiformuoti tokios apimties asmenybė.

I SKYRIUS. ALEKSANDRO VAIKYSTĖ IR JAUNYSTĖ

1. Makedoniečių kilmė

Makedoniečių karaliai savo giminę vedė iš Herkulio. Aleksandro motina Olimpija kildino save iš Achilo. Taigi vaikui netrūko paskatų ir pavyzdžių siekti garbės ir vyriškumo. Juk tėvas Pilypas nuolatiniais karais iškėlė paniekintą makedoniečių gentį ir, įvedęs Graikijoje tvarką, privertė visus jos priešus drebėti. Tačiau Pilypas padėjo ne tik pamatus būsimiems po jo mirties žygiams, bet, ir pasitraukdamas iš gyvenimo, dar laikėsi persų karo idėjos: buvo įvykdęs mobilizaciją, paruošęs maisto ir pinigų atsargas, apmokęs kariuomenę. O Parmeniono žygiais jau buvo atvėręs kelią į Aziją. Bet visų šitų darbų įkarštyje žuvo Pilypas, palikdamas sūnui didžiules pajėgas būsimam karui vesti ir savo atliktų žygių nesuterštą garbę. Tarsi ir tuo pasirūpino pati Fortūna, kurios globojančią ranką turbūt tik šis vienas ištisai jautė. Ne tik vėliau, bet nuo pat pradžios jis ėmė mažiau žavėtis jos globa ir abejoti, ar nebūtų teisingiau, aplenkus visą Eakido ir Herkulio giminę, tokio žmogaus dieviškąją kilmę vesti iš paties Jupiterio. Iš tikro, kaip vėliau matysime, jis pats, atvykęs į Libijos Hamoną, panoro save vadinti Hamono Jupiterio sūnumi.

2. Aleksandro gimimas

Tačiau daugelis tikėjo, kad motinos lovoje rastas lyg drakonu pasivertęs Jupiteris, ir nuo jo gimęs Aleksandras. Iš sapnų aiškinimų ir žynių atsakymų susidarė giminės kildinimo versija. O kai Pilypas pasiuntęs paklausimą į Delfus, orakulas jam pataręs pirma kreiptis į Hamoną. Netrūksta nė tokių, kurie šią pasaką sieja su motinai neteisingai primetamu svetimamoteriavimu. Būtent, kad Nektanebas, išvytas iš Egipto, ne Etiopijoje, kaip manoma, apsistojęs, o atvykęs į Makedoniją, nes pas Pilypą manęs geriausiai galėsiąs apsisaugoti nuo persų. Esą jisai magiškomis priemonėmis suvedžiojęs Olimpiją ir suteršęs šeimos židinį, o tuo pačiu pažeidęs svetingumo principą. Pilypas įtaręs žmoną ir tai buvusi prie-

žastis jų skyrybų, kurios vėliau įvyko. Tą dieną, kai Pilypas į namus parvedęs Kleopatrą, sužadėtinės senelis Atalas išdrįsęs prikišti Aleksandrui šitą giminės negarbę, pats karalius išsigynęs, kad jis ne jo vaikas. Po to apie Olimpijos svetimamoteriavimą pasklidę gandai ne tik mūsų pasaulyje, bet ir tarp nugalėtųjų tautų. Matyt norint pridengti gėdą, atsiminta pasaka apie drakoną. Juk tą patį kalbėjo Mesenijos gyventojai apie Aristomenę ir sikioniečiai apie Aristodamą.

Tokius pat gandus skelbė ir mūsų protėviai apie Scipijoną, kuris pirmas sumušė Kartaginą. Juk ir pirmojo romėnų valdovo gimimas buvo apsuptas panašia dieviška mistika. Ką gi galima pasakyti apie Romos miesto įkūrėją Romulą? Juk nerasi pasaulyje taip save žeminančios tautos, kuri savo įkūrėją nelaikytų dievu ar bent kilusiu iš dievo.

Tačiau Naktanebo pabėgimas laiko atžvilgiu nesutampa su Aleksandro gimimu. Kai Naktanebas, Ocho nugalėtas, turėjo bėgti iš savo tėvų žemės, Aleksandras buvo šešių metų. Bet dėl to nė kiek ne mažiau pramanyta pasaka apie Jupiterį. Pasakojama, kad ir pati Olimpija, po vyro nužudymo išsivadavusi nuo baimės, išjuokė sūnaus tvirtinimą, kad jis esąs Jupiterio sūnus, ir laiške rašė, kad ji, girdi, nenorinti būti Junonos pykčio objektu, visai nebūdama to užsitarnavusi. Anksčiau ji pati šitai pasakai pritarė. O kai Aleksandras ruošėsi vykti į Aziją, ji perspėjusi, kad jis, atsimindamas tokią savo kilmę, imtųsi jos vertų darbų.

Tačiau visi autoriai vieningai teigia, kad laikotarpyje tarp kūdikio pradėjimo ir gimimo buvę daug pranašingų ženklų, kurie rodę, koks turi gimti kūdikis. Sapne Pilypas matęs ant Olimpijos pilvo medalioną, kuriame buvo įrėžtas liūto atvaizdas. Šitos legendos atminimą išsaugojo Aleksandrija, nes po jos įkūrimo kurį laiką Egipte ji buvo vadinama Leontopoliu. Labai žymus žynys Aristandras, kuris visą laiką lydėjo Aleksandrą ir vadovavo aukojimo ir būrimo apeigoms, iš šio sapno išaiškino Aleksandro drąsą ir didybę.

O tą naktį, kada Olimpija gimdė, sudegė visoje Azijoje garsiausia Efeso Dianos šventykla. Ją padegė kažkoks maniakas piktadarys, kuris sučiuptas ir kankinmamas prisipažino šventyklą padegęs, norėdamas padaryti tokį didelį nusikaltimą, kuris jo vardą padarytų nemirtingu. Šitai šventvagiškai nelaimei vietiniai žyniai ne tiek teikė reikšmės dėl pačios šventyklos sunaikinimo, kiek dėl to, kad šis įvykis esąs didesnės katastrofos pranašas. Todėl visas miestas paskendo raudoje: kažkur įsižiebęs žibintas, kuris dėl tų pačių priežasčių kada nors padegsiąs visą Orientą.

Atsitiktinai tuo pačiu metu Pilypas užėmė atėniečių koloniją Potidėją ir sužinojo, kad jis esąs olimpiniuose žaidimuose laimėjęs važiavimą su keturkinkiu vežimu. O Parmenionas, pasiųstas į Iliriją, tuo pat metu atsiuntė labai svarbią žinią: kad makedoniečiai, sėkmingai kaudamiesi, didžiame mūšyję sutriuškinę priešą. Džiaugdamasis, kaip sėkmingai visur pildėsi jo troškimai, Pilypas gauna žinią apie Olimpijos gimdymą. Žyniai neabejodami tvirtino, kad tas, kuris gimė tarp tokios daugybės pergalių, būsiąs nenugalimas. Pasakojama, kad Pilypas, tokios laimingos įvykių sankaupos pritrenktas ir bijodamas dievų pavydo, meldęs Nemezidės, kad už visus šitus laimingus įvykius deivė pasitenkintų atkeršijus kokia nedidele nelaime. Taip pat pasakojama, kad Pelos mieste ant namo kraigo, kuriame karalienė gimdė, visą dieną tupėję du ereliai. Tatai išpranašavę Europos ir Azijos dvynukę imperiją, kaip paskui po visų įvykių drąsiai tvirtino žyniai. Kai kurie autoriai pasakoja, kad tuo metu drebėjusi žemė, o perkūnas ir žaibai griausmingai skaldę padangę.

Kaip nurodo tikslesni autoriai, Aleksandras yra gimęs 106-tos olimpiados pradžioje, rugpjūčio 21 dieną, Atėnus valdant pretoriui Elpinui. Tuo metu makedoniečiai rugsėjo mėnesį vadino „Loum". Tuo metu romėnų tauta nuo Romos įkūrimo skaičiavo beveik 400 metų. Ji buvo pasinėrusi į karus su kaimynais ir kasdieninėmis pergalėmis ruošėsi užimti visą pasaulį.

3. Ugdymas vaikystėje

Pilypas, sulaukęs sūnaus, dėl laimingai susiklosčiusių pastarųjų įvykių turėjo kuo gražiausias viltis ir visas savo mintis nukreipė į sūnaus ugdymą ir auklėjimą. Pilypas buvo protingas vyras ir didelis patriotas. Jis gerai suprato, kad jeigu jis po savo mirties Makedoniją paliks nepatyrusiam ir be iniciatyvos įpėdiniui, tai visi jo laimėjimai visuotiniame sąmyšyje negali išsilaikyti. Jo garbė bus trumpalaikė, jeigu jo didžiuosius darbus, kuriuos jis taip rūpestigai atliko, sužlugdys jo įpėdinio pasyvumas. Tarp jojo laiškų, kuriuose yra daug grožio ir išminties, randame ir laiškų, rašytų Aristoteliui. Aristotelis tuo metu kartu su Platonu abu buvo įnikę į filosofiją. Maždaug tokio turinio laišką jis pasiuntė į Atėnus. „Pilypas sveikina Aristotelį. Pranešu, kad man gimė sūnus. Ne tiek dėl to dėkoju dievams, kad iš viso gimė, o kiek todėl, kad jis gimė tavo klestėjimo metu. Manau, kad jeigu tu jį auklėsi ir mokysi, tai jis bus vertas mūsų, ir atitinkamai bus pasiruošęs paveldėti tokį didelį palikimą. Nes aš manau, kad geriau neturėti vaikų, stengiantis išvengti protėvių prie-

kaištų, negu turėti juos savo nelaimei". Ši prielaida neapgavo jo, nes berniukas, ilgai buvęs Aristotelio mokiniu, įgijo didelę žinių atsargą vykdyti darbams, atitinkantiems jo amžių. Bet visa tai vyksta po to. Tuo tarpu buvo surasti kūdikiui žindyvė ir pedagogai. Pedagogais buvo skirti Olimpijos giminaitis Leonidas ir tos pačios tautybės ak\anietis Lisimachus. Pastarasis turėjo rūpintis karaliaus sveikata. Žindyvės pareigos buvo pavestos Helenikai. Ji buvo viena šviesiausių Makedonijos moterų, Dropido dukra, dorovinga ir susivaldanti. Toks rūpestis per keletą metų padarė savo. Jau dabar buvo galima matyti, kad čia yra kaip tik tas būsimasis karalius. Ne pagal amžių fiziškai stiprus, ir jo protiniai sugebėjimai toli pralenkė savo amžininkus.

4. Jaunuolio būdas ir saviaukla

Iš prigimties būdamas gražiai sudėtas, jis nemėgo puoštis, sakydamas, kad liguistas susirūpinimas savo išvaizda tinkąs tik moterims, kurios jokiu kitu talentu negali pasigirti. Jis būsiąs pakankamai gražus, jei išmoks būti drąsiu. Suaugęs buvo taisyklingo kūno sudėjimo, patrauklus, rimtas, ne tiek gražus, kiek stiprus, vidutinio ūgio. Odos spalva balta, tik skruostai ir krūtinė rausvi. Plaukai geltoni, truputį garbanoti, nosis ereliška, akys įvairių spalvų, kairė, kaip pasakojama, buvusi šviesiai mėlyna, o dešinė labai juoda. Jojo žvilgsnis turėjęs vidinę jėgą, jis sukeldavęs pagarbą ir vidinę baimę. Nepaprastai buvo greitas. Šios savybės, labai naudingos žygiuose, karalius nenustojo lavinęs. Dažnai buvo galima matyti su savo greičiausiais draugais bėgant lenktynių. Neįtikėtinai buvo patvarus. Pačiose kritiškiausiose situacijose jis rasdavo jėgų pats gelbėtis ir kariuomenę išgelbėti. Dažna mankšta ir kūno treniravimu labai aukštoje temperatūroje jis pasiekė to, kad po oda nesirinkdavo pragaištingas skystis, ir todėl kvapas iš burnos ir aplamai viso kūno buvo malonus. Net rūbai, kuriais jis dėvėjo, maloniai kvepėjo. Bet kai kas mano, kad dėl tų pačių priežasčių jis buvo labiau linkęs į vyną ir labai ūmus. Dar ir dabar galima matyti jo atvaizdus ir skulptūras, žymiausių menininkų darbus. Jis priekabiai žiūrėjo, kad kokie nors mažiau gabūs menininkai per skubotumą nesugadintų jojo veido kilnios išvaizdos. Jis grasino nubausti visus, kas tik be jo sutikimo bandytų jį atvaizduoti. Nors tada buvo galybė menininkų, bet jis norėjo, kad jį pieštų tik vienas Apelas, skulptūrą darytų Pirgotelas; Lispas ir Polykletas liedavo iš vario. Pasakojama, kad Aleksandro mokytojas Leonidas turėjęs ydą greitai vaikščioti. Iš jo įpratęs Aleksandras greitai vaikščioti, o paskiau, noréda-

mas ištaisyti, nebegalėjęs. Iš tikro, aš neneigiu, kad auklėjimui daug ką reikia priskirti, bet ši savybė, manau, greičiau yra įgimta, negu pasisavinta. Nes žaibiškos orientacijos žmogaus kūno judesiai turi būti atitinkamai judresni.

Jo įpėdiniai, matyt, nelabai laikė tai yda, nes stengėsi pamėgdžioti. Pakreipę galvą ant kairio peties, jie bezdžioniavo jo šokinėjantį žvilgsnį ir pakeltą balsą, nors šitas ir neatspindėjo jų dvasinės būsenos. Kai kurie jų per savo ilgą gyvenimą nieko tokio nepadarė, kas būtų verta lyginti su jo vaikyste.

Jis nieko nedarė ir nieko nešnekėjo, kas būtų smulku. Jo žodžiai ir darbai buvo lygūs jo Fortūnai, o gal net stovėjo aukščiau jos. Nors ir buvo didžiausias garbėtroška, tačiau ne visada džiaugdavosi galėdamas palyginti save su pačiais geriausiais. Jis suprato, kad būti pranašesniu smulkmenose nedaro garbės. Juo vertingesnis priešas, juo pergalės šlovė didesnė. Kadangi jis esąs nepavejamai greitas, tai sekdamas šeimos tradicijas turįs savo vardą įtraukti į olimpinių žaidynių sąrašą. Tuo jis labai pagarsėtų Graikijoje. Jis atsakė: „Padaryčiau taip, jei mano varžovai būtų karaliai". Po kiekvienos didesnės Pilypo pergalės ar stipresnio miesto užėmimo, visiems džiaugiantis, Aleksandras atvirai liūdėdavo. Daug kartų jis skundėsi savo bendraamžiams, kad kol jis subręs, tėvas nieko nei jam, nei jiems nebepaliks veikti, nes jis būkštavo, kad tiek neteks garbės, kiek jos bus pasiekęs turtais. Jo veiklos akstinas buvo ne turto įgijimas, bet garbės troškimas.

Jau iš prigimties galėjo labai mažai miegoti, be to, dar šią savybę treniruodavo. Jei reikėdavo ką nors rimta apsvarstyti, jis imdavo į ranką sidabrinį sviedinį, ranką iškišdavo iš lovos ir ją laikydavo virš dubens. Pradėjus snausti, sviedinys iškrisdavo ir garsas pažadindavo. Nuo pat jaunystės labai garbindavo dievus. Vienų šventų apeigų metu jis taip gausiai įbėrė į ugnį smilkalų, kad griežtasis ir taupusis Leonidas, negalėdamas pakęsti tokio švaistymosi, sušukęs: „Šitaip galėsi kvėpinti, kai būsi užėmęs kraštą, kuriame šie smilkalai auga". Vėliau, užkariavęs turtingą smilkalais Arabiją ir atsimindamas Leonido žodžius, jam pasiuntė daugelį talentų smilkalų ir liepė pasakyti, kad jis bent po to, kai bus sužinojęs, kokia dosnia ranka dievai jam teikia dovanas, jųjų garbei nebūtų šykštus. Jis parodė kilnios sielos ir didžių siekių liudijimą.

Tuo metu persus valdė Artakserksas, pramintas Ochu. Satrapai Artabazas ir Menapis bei žymus kariuomenės vadas Memnonas Rodietis buvo pradėję karą su juo. Tačiau karaliaus pajėgų sumušti, paliko Aziją

ir pabėgo pas Pilypą. Tuomet Aleksandras, dar neturėdamas septynerių metų, atvykusiais svečiais labai džiaugėsi ir daug klausinėjo apie Persiją. Tačiau klausimai nebuvo vaikiški ir paprasti: Kokiomis priemonėmis persų karališkoji galybė daugiausia remiasi? Kokius naudoja ginklus? Kokia kariuomenės karinė dvasia? Ar greiti arkliai? Kelių dienų atstumas tarp Makedonijos ir Suzų? Koks karaliaus gyvenimo būdas? Kaip fiziškai mankština kūną? Kaip vertina drąsą ir vyriškumą? Po to, kai Memnono brolis Mentoras, kurio seserį buvo vedęs Artabazas, paprašė Ochą susitaikyti su tremtiniais ir Ochas taip padarė, ir pareikalavo Pilypo juos grąžinti, Aleksandras, būdamas vaikiško amžiaus taip nustebino Ocho delegatus, kad vienas jų pasakė: „Šis kūdikis yra didis karalius, o mūsiškis turtingas".

5. Aleksandrą lavina Aristotelis

Visa tai, aišku, jam davė prigimtis, bet ne mažiau prisidėjo ir auklėjimas. Nes pats tėvas pakankamai gerai žinojo, kiek naudos jis turėjo iš Epameinondo mokslo, kiek daugiau jis atsiekė iškalba, negu karine jėga, todėl dėjo visas pastangas, kad jojo sūnus Aleksandras nuo pat vaikystės sistemingai mokytųsi laisvųjų mokslų. Todėl, duodamas dideles dovanas, jis pasikvietė garsenybę filosofą Aristotelį berniukui duoti pirmuosius literatūros pradmenis. Šis mokytas vyras neatsisakė, nes suprato, kaip svarbu iš pat jaunystės teisinga kryptimi auklėti tą, kuris turės valdyti tautas. Jis žinojo, kad norint suprasti didesnius dalykus, smulkmenų praleisti negalima. Aleksandrą mokė daugelis mokytojų, kiekvienas savo srities geras žinovas. Tačiau jis lavino ne tik protą, bet ir kūną mankštino įvairiomis pratybomis, kurios lavino kariavimo techniką ir grūdino kūno ištvermę. Net ir laisvalaikiais nematei dykinėjant, žaisdavo su sviediniu, šokdavo vyriškus šokius, ne tik išsiblaškyti norėdamas, kiek grūdindamas kūną būsimiems darbams. Bet kai truputį daugiau protu ir kūnu subrendo ir atrodo tinkamas pradėti gilesnes studijas, iš Mitilenos ir buvo pakviestas Aristotelis, su kuriuo visą laiką Aleksandras praleido kartu iki pat Pilypo mirties, kada perėmė tėvo valdžią ir išvyko į Aziją. Taigi per visą šį laiką jis gavo tiek filosofinių žinių, kiek tik įstengė perteikti didysis mokytojas. O Aleksandras uoliai mokėsi, tikėdamas kada nors užimti visą pasaulį. O savo mokytojo tyrinėjimus vėliau jis tikrai karališku dosnumu remdavo. Kad geriau galėtų ištyrinėti gyvūnų prigimtį, visiems Azijos ir Graikijos gyventojams, kurie verčiasi žvejyba, paukščių gaudymu ir medžiokle arba šiose srityse turi kokį

nors patyrimą, įsakė klausyti Aristotelio nurodymų. Yra žinoma, kad Aristotelio tyrinėjimams jis skyrė 80 talentų (talentas = 1500 aukso rublių, – red.). Aristotelis tiek mėgo šią tyrinėjimų sritį, kurios vaisius nesitikėjo pamatyti, kad nesigailėjo didžių išlaidų ir rūpesčio. Po 150 metų buvo pagauti elniai su auksinėmis apykaklėmis, kurias filosofas buvo uždėjęs, norėdamas parodyti ateinančioms kartoms, kiek teisingos paskalos apie šių gyvulių ilgaamžiškumą. Kad Aleksandras buvo apsišvietęs ir aukštesnių, vadinamųjų akroamatiškų, mokslų srityje, liudija jo laiškas Aristoteliui, kuriame skundžiasi, kad šis, nustatydamas jų dėsnius, pažeidęs šių mokslų orumą. Aristotelis teisindamasis atsakęs, kad tos knygos esančios taip išleistos, kad gali būti laikomos neišleistomis, nes jei kas nors prieš tai nebus išstudijavęs, kas jose parašyta, nieko per daug jų nesupras. Aleksandras taip pat paprašė Aristotelio jo „Retorikos" ir jam įsakė žiūrėti, kad šis veikalas nepakliūtų niekam kitam į rankas, nes jis norėjo būti pranašesnis už kitus ne tik savo valdžia, bet ir mokslo srityje ir neapkentė dalytis garbe su tamsuoliais. Iš jo laiškų matyti, kad jis taip pat mokėsi ir medicinos iš to paties Aristotelio, kuris buvo gydytojo sūnus iš Asklepiadų giminės. O šitą filosofijos dalį, kuri moko, kaip save ir kitus valdyti, jis taip išmoko, kad manoma, jog pasiryžęs užkariauti gigantą persų imperiją, jis buvo labiau pasiruošęs kilnumu, protingumu, susivaldymu, drąsa, negu ginklais ir armija. Jis pats skelbė, kad jis ne mažiau skolingas Aristoteliui, negu Pilypui, pastarojo nuopelnas, kad jis gyvena, o ano, kad jis garbingai gyvena. Daugelis ne be pagrindo manė, kad jo iš prigimties ambicingas protas per dideliu garbės ir šlovės sudievinimu (kuriuos Aristotelis priskyrė gėrio kategorijai) padarę jį tokiu, kad jis iš karto į karą ėjęs ne vien norėdamas padidinti savo imperiją, bet ir dėl to, kad būtų laikomas dievu.

Tačiau ne tik Aleksandrui valdant, Aristoteliui buvo rodoma didžiausia pagarba ir teikiamos didžiulės dovanos, bet dar prie Pilypo gyvos galvos jis davė milžiniškas lėšas jo mokslo skleidimui, reikalaudamas tik, kad, atsidėkojant už tai, būtų atnaujinta tėvynė. Pilypas buvo patyręs, kad jo aršiausi priešai buvo olintiečiai. Jie buvo makedoniečių kaimynai ir anaiptol nemenkesni už juos. Jie negalėjo pakęsti matydami, kaip valdant šitam klastingam ir karingam karaliui stiprėjo tos karalystės karinis pajėgumas, kuris kėsinosi kaimynus pavergti arba sunaikinti. Taigi juo atkakliau kovojo, juo pergalė buvo kruvinesnė. Pilypas užėmė miestą, nusiaubė jį ir su žeme sulygino. Gyventojus pardavė. Taip pat nusiaubė ir kitus užimtuosius miestus. Į tą skaičių įėjo ir Stagiro

miestas, iš kurio buvo kilęs Aristotelis. Šis miestas lygiai taip pat buvo nuniokotas. Jį karalius vėl savo lėšomis atstatė ir išleido naujus įstatymus, kuriais paskiau miestas naudojosi. Taigi miestą, kurio sveiko ir klestinčio neįstengė apginti ir išsaugoti nuo sunaikinimo drąsių karių būrys, nusiaubtą ir sudegintą prikėlė iš pelenų vieno piliečio genialumas. Kaip Pilypas vertino Aristotelį, galima matyti iš to, kaip jis dažnai įspėdavo sūnų, kad šis būtų stropus ir siektų išminties tokio mokytojo vadovaujamas, kad paskiau nepadarytų to, dėl ko reikėtų rausti iš gėdos ir gailėtis.

Ir po to, kai Aleksandras jau buvo pasinešęs į didžiuosius užkariavimus, nenustojo gerbti savo mokytojo. Dažnai laiškais kreipdavosi į savo mokytoją ne tik norėdamas išsiaiškinti kokią filosofijos problemą, bet prašydamas moralinio patarimo. Pavyzdžiui, Aristotelis rašo ir duoda patarimą apie jo ir jo pavaldinių gerus santykius. Tegul karalius atsimenąs, rašo Aristotelis, kad jam duota tokia didelė galia ne kankinti, o jiems padėti. O žinodamas jo staigų pykčio prasiveržimą, patarė valdyti pyktį, niekada neturįs pykti ant žemesnių už save, o lygių sau neturįs. Tačiau galop, būdamas pasipūtęs, ėmė jį niekinti. Ypač dėl Kalistino mirties, Aristotelis, jo manymu, jam pasidaręs nedraugiškas, nes Aleksandras manė, kad Aristotelis savo pamokymais ne tik norėjęs duoti protingų patarimų, bet ir norėjęs atkeršyti, kurstydamas ambiciją, tą žmogaus niekinimo viršūnę. Pasakojama, kad prieš pat mirtį, Kasandrui teisinant jjo tėvui primetamus kaltinimus, jis sušukęs, kad, apsišarvavęs Aristotelio sofistinėmis gudrybėmis, atvykęs čia tuščiais gudragalviavimais pasišaipyti iš teisingų žmonių skriaudų. O po to su įsiutusiu veidu grėsmingai pridūręs: „Jei pasitvirtins, kad tai, kas jam pranešta, yra tiesa, tai jiems abiem blogai baigsis".

Jau buvo praslinkę daug laiko po Aleksandro mirties, kai Kasandras, būdamas Graikijos valdovu, žiūrėdamas į Delfuose pastatytą Aleksandro statulą, atsiminė jam grėsusį pavojų ir visu kūnu sudrebėjo. Šis įvykis taip pat davė progą labai apšmeižti Aristotelį. Nes sklido gandai, kad tie nuodai, nuo kurių, kaip manoma, žuvo Aleksandras, ne kieno nors kito sumanymu buvę įdėti į arklio kanopą ir nugabenti į Babiloną.

6. Aleksandras ir menas

Aleksandras mėgęs muziką ir pradžioje labai rimtai jai buvo atsidavęs. Bet tėvo su ironija paklaustas, ar ne gėda taip profesionaliai dainuoti, ėmė šia meno šaka mažiau domėtis, kaip netinkama jo didenybei.

Kartą muzikos mokytojas liepė mušti tą stygą, kuri nurodyta gaidose, jis, užgaudamas kitą stygą, tarė: „Koks skirtumas, jei aš mušiu šitą?" Mokytojas atsakė: „Karaliui jokio skirtumo, gitaristui yra skirtumas". Pagaliau susižavėjęs vyrų dainavimu, manydamas, kad lyriškos ir moteriškos melodijos gadinančios žmonių moralę. Labiausiai mėgo Timotėjų, garsų dainininką. Kartą Timotėjus, parinkęs dainą pagal Aleksandro skonį, uždainavo frigiška maniera, kuri karalių taip sujaudino, kad jis, tarsi dieviškos ekstazės pagautas, pašoko ir griebėsi ginklų, lyg norėdamas užpulti čia esantį priešą.

Retorikos mokėsi vadovaujamas Anaksimeno iš Lampsako. Šis faktas vėliau Lampsako miestą, kuris prijautė persams, išgelbėjo nuo sunaikinimo, nes Aleksandras buvo nusprendęs nušluoti jį nuo žemės paviršiaus. Išvydęs Anaksimeną, einantį už miesto sienos, ir neabejodamas, kad šis ateina prašyti pasigailėti gimtojo miesto, sušuko, kad jis prisiekia graikų dievais nepadarys to, ko šis prašyti atėjo. Išgirdęs tai Anaksimenas gudriai paprašė, kad karalius sunaikintų Lampsaką. Karalius, iš dalies saistomas priesaikos, bet labiau sužavėtas savo buvusio mokytojo įžvalgumu, atleido lampsakiečiams jų nusikaltimą.

Kadangi komikai dirbo aplinkoje, neatitinkančioje jo siekių, jis nevertino jų, jie, jo nuomone, gimę žmonių papročiams gadinti.Nevertino ir boksininkų, nors tuo metu Graikijoje jų buvo labai žymių. Galbūt ir todėl, kad jie nieko neveikdavo ir tik augindavo raumenis. Galingi kūnai tiko daugiau cirko žiūrovų pajuokai, negu tėvynei ginti. Kitus menus, nors pats visai nebuvo jų ragavęs, dosniai palaikė. Todėl iš viso pasaulio plūdo pas jį menininkai, kiekvienas stengėsi savo talentu kuo nors išsiskirti. Vieni jam dedikuodavo savo kūrybos darbus, kiti, parodę savo bandymus, iš dosniausio karaliaus, kurio didybei atitinka jo Fortūna, dažnai susilaukdavo karališko apdovanojimo. Tačiau ir toli esančius, jei tik jie pasižymėdavo išsimokslinimu ir kitomis dorybėmis, jis buvo įpratęs gausiai apdovanoti. Todėl tuo laiku buvo toks mokytų ir gabių žmonių antplūdis, kad vargiai kuris nors kitas amžius su juo galėtų susilyginti. Paprastai žmonių kūryba ir papročiai formuojasi pagal valdovo nusistatymą. Amžių tendencija yra arba karalių gėda, arba jų puošmena. Iš senesniųjų kūrybos nieko nevertino taip kaip Homerą. Jis vienas, jo nuomone, geriausiai apima visą išmintį, iš kurios susideda imperijos. Jis taip Homerą mylėjo, kad graikai pravardžiuodavo jį: Homero meilužis. Jo knygas jis visuomet nešiojosi su savimi, net gulėdamas jas kartu su durklu turėjo pasikišęs po pagalve, sakydamas, kad tai esą

jo kareiviškas žygio maistas ir drąsos priesakai. Jis sakydavo, kad Achilas esąs laimingas, radęs tokį savo žygių šauklį. Tarp Damasko grobio daiktų buvo rasta labai gražaus darbo iš geros medžiagos padaryta dėžutė. Draugai svarstė, kokiam tikslui ji geriausiai tiktų. Aleksandras atsakė: „Ją skirsime Homerui. Didžiausią žmonijos giminės paminklą saugos elegantiškiausias darbas." Todėl labai tikslus poeto leidinys, kurį Aleksandras su didžiausiu rūpesčiu paruošė, vadinosi „iš kosmetikos dėžutės", nes toje dėžutėje persai laikydavo tepalus ir kvepalus.

Kartą po laimingai pasibaigusio mūšio, pas jį atbėgo pasiuntinys švytinčiu veidu, tiesdamas į jį ranką. Aleksandras paklausė: „Ką gi man tokio džiaugsmingo praneši, nebent tik, kad Homeras atsikėlė iš numirusiųjų". Karalius buvo toks laimingas, kad jis pagalvojo, jog tuo metu jo garbei beveik nieko nebetrūksta be gero šauklio. Dažnai skaitydamas, jis beveik visą buvo išmokęs mintinai. Niekas nemokėjo naudoti Homero tinkamiau, nuoširdžiau ir niekas negalėjo taip tiksliai jį įvertinti. Iš visų giesmių jis labiausiai vertino tas eilutes, kuriose buvo aprašyta Agamemnono, kaip gero vado ir drąsaus kareivio, garbingi žygiai. Agamemnoną jis laikė kaip drąsos pavyzdį ir gerų papročių mokytoją.

Šitokiais pavyzdžiais persiėmęs, žymia dalimi jis saugojo savo aukščiausią garbę ir galybę, nepasikeldamas į puikybę ir nepasiduodamas savavaliavimui, kaip paprastai atsitinka su kitais valdovais. Kūno priežiūra ir apranga nedaug kuo skyrėsi nuo eilinio. Jis manė, kad valdovo savybė yra viršyti kitus ne aprangos prašmatnumu, o drąsa. Linksmas, žmogiškas, draugiškas, mėgo vyną, tačiau, kad nesukeltų paniekos, vengė prisigerti. Laisvalaikius skyrė daugiau pokalbiams, o ne išgėrimams. Taip vengė kūno malonumo, kad motina ėmė būgštauti, jog jis negalės turėti šeimos. Šventai saugojosi suteršti kieno nors vedybinį guolį. Šitokių gyvenimo ir elgesio taisyklių jis laikėsi gana ilgai, buvo didis ir nuostabus karalius.

7. Jaunuolis vyriškėja. Bucefalo sutramdymas

Tačiau kažkieno pastumtas, tarsi laimės srovės pagautas, jis pasikeitė ir ankstesnis santūrumas ėmė blėsti. Jo drąsumas ir ypatingas miklumas nustebino tėvą ir tėvo draugus, kai jis sutramdė žirgą „Bucefalą" (šį vardą žirgas gavo dėl savo galvos, kuri buvo panaši į jaučio, „Jaučgalvis"). Tais laikais Tesalija garsėjo savo žirgais. Grynaveislių arklių bandos ganėsi laukuose. Iš visos bandos labiausiai išsiskyrė forma ir jėga vienas arklys, vadinamas „bucefalu". Farsalietis Filonikas, manydamas,

kad šis arklys labiausiai tinka žymiausiam to krašto karaliui, atvedė jį Pilypui ir pardavė už 60 talentų. Tačiau nei karaliaus draugai, nei jo palydovai, norėdami išbandyti arklio greitį ir jo valdymą, negalėjo jo suvaldyti, nes jis šokdavo ant visų, kas tik bandydavo ant jo užsėsti. Net buvo nusprendę arklį laikyti nesutramdomu ir niekam nereikalingu. Aleksandras dūsavo, atsižadėti tokio žirgo dėl to, kad neturi drąsos ir nemoka joti. Dažnai jam šitą kartojant, tėvas jį subarė: kaip galima pulti už save vyresnius ir labiau patyrusius žmones už tai, kad jie nesugebėjo padaryti, ko ir jis pats negali įveikti. „Jei leisi, tėve, – kalbėjo jis, – aš tai padarysiu". Tėvas pridūrė: „O jei apvilsi, kokią baudą sumokėsi?" „Išlaidas padengsiu", – atsakė. Kilus visuotiniam juokui, pridūrė: „Jei įveiksiu, tėvas atiduos arklį, o jei nesugebėsiu, sumokėsiu pinigus". Tuomet Aleksandras, paėmęs už pavadžių žirgą, pastatė galva į saulę, kad negalėtų matyti savo šešėlio, nes anksčiau buvo pastebėjęs, kad išsigandęs šešėlio imdavo dar daugiau siusti. Nors žirgas ir nenurimo, jis, glostydamas karčius, pamažu nusimetė apsiaustą ir užšoko ant jo šėlstančio. Neprijaukintas arklys ėmė spardytis, švaistyti galvą ir įnirtingai tampyti žąslus. Paskui pašoko ir kiek įkerta pasileido bėgti. Priekyje buvo didžiulė lyguma, tinkama jojimui. Šėlstantį ir šokinėjantį, paleidęs vadeles ir paspaudęs pentinus, baisiausiai šaukdamas, kiek įkabina, ginė žirgą. Apjojus visą lauką žirgas pailso ir norėjo sustoti. Tačiau raitelis nesiliovė jo varęs, kol šis pagaliau uždusо, nurimo, pasidarė švelnus ir paklusnus. Tada grįžo atgal ir nulipo nuo arklio. Tėvas su džiaugsmo ašaromis apkabino sūnų, pabučiavo ir pasakė, kad jis turįs sau paieškoti didesnės karalystės, Makedonija negali jo talento patenkinti. Po to Bucefalas ir toliau liko kitiems toks pat laukinis, tik Aleksandrui buvo labai klusnus.

Daugelio mūšių ir pavojų draugas krito kaunantis su Poru. Atrodo, kad tai buvo įvykis, kurį mėgo pavaizduoti žymiausi menininkai. Yra žinomos dvi marmurinės statulos, vaizduojančios vyrą, tramdantį žirgą. Tai Praksitelio ir Fidijaus darbai. Daugelis žymių autorių mano, kad čia yra atvaizduotas Aleksandras, nors galima ir abejoti. Po šitokių ir panašių Aleksandro sugebėjimų ir išbandymų, Pilypas ėmė labai vertinti sūnų. Pats būdamas užsiėmęs Bizantijos apsupimu, Aleksandrui paliko savo nuožiūra valdyti Makedoniją, galvodamas, kad sūnus tam darbui subrendęs, nors turėjo tik 16 metų.

II SKYRIUS. PIRMIEJI ALEKSANDRO ŽYGIAI

1. Tėvas karalius Pilypas skiria sūnų Makedonijos valdytoju

Tuo metu trakų gentis buvo užimta makedoniečių. Tos genties viena giminė, vadinami madarai, seniai laukė progos atsiskirti. Sužinoję, kad Aleksandras paliktas valdyti Makedoniją, nusprendė, kad jiems atėjęs laikas atsiskirti, ir sumanymą paskelbė. Jaunuolis apsidžiaugė, gavęs progos parodyti drąsą, ir su tėvo paliktais vadais greit išžygiavo sukilimo malšinti. Nugalėjęs išvaikė sukilėlius, o jų mieste apgyvendino įvairių tautų ateivius. Gyventojai miestą pavadino nukariautojo vardu Aleksandropoliu. Pilypas apsidžiaugė įvykių eiga, bet ir susirūpino, kad kartais nesibaigtų pražūtimi, jei jaunuolis savo galva imtųsi didesnių žygių, negu jo jėgos leidžia. Pasikvietė jį pas save, kad, jam vadovaujant, protingai išmoktų valdyti savo karštą būdą.

Užimdamas Chersoneso pusiasalio miestus, jis pajuto didelę ir efektingą jo paramą. Tačiau Bizantijos didelio miesto apsupimas vis dar tęsėsi. Miesto gyventojai energingai gynė savo laisvę. Jie gavo žinią, kad jiems pagelbėti atskuba graikai ir tie barbarai, kuriems Pilypo plėtimasis buvo įtartinas. Pilypas, netekęs vilties miestą paimti, vien tik galvojo, kaip geriau pasitraukti, kad kariuomenės nuostoliai būtų mažiausi ir garbė ne tiek nukentėtų.

Tuo metu getams, vienai skitų tautelei, vadovavo Atėjas. Užpultas istriečių, jis paprašė Pilypo pagalbos, davęs suprasti, kad jis noriis būti Pilypo įsūnytu, jei šis sunkioje valandoje padės getams. Tačiau priešų kariuomenei pasitraukus, tas pats Atėjas, nebejausdamas karo baimės, makedoniečius pasiuntė į namus tuščiomis rankomis, girdi, kad jiems nebuvę reikalinga jų pagalba ir kad jis nenorėjęs būti Pilypo įsūnytu. Jis turįs pakankamai jėgų priešui nugalėti, o karalystei paveldėti turįs sūnų. Už šitokį barbarų įžeidimą Pilypas nusprendė atkeršyti. Pasitraukė nuo Bizantijos ir kariuomenę nuvedė į Skitiją. Nors skitų buvo daugiau ir drąsos jiems nestigo, tačiau Pilypo strategijos dėka pergalė teko makedoniečiams. Karo grobis buvo didžiausios galvijų ir arklių bandos. Belaisvių irgi paėmė: jaunesnio amžiaus ir žemesnės lyties. Kitokio grobio nebuvo, nes getai turtų nekrauna. Jiems užtenka vienos dienos maisto atsargų. Tokį savo neturtą jie laiko gyvenimo patogumu.

2. Aleksandras talkininkauja tėvui mūšiuose

Traukdamas iš Skitijos ir varydamas didžiausias bandas arklių ir galvijų, Pilypas turėjo žygiuoti per tribalų kraštą. Tribalai patogioje vietoje pastojo kelią ir neleido toliau žygiuoti, jei negaus dalies grobio. Pilypo kariuomenėje buvo ir samdytų graikų kareivių. Jie, atsidūrę tokioje kritiškoje padėtyje ir neturėdami jokios naudos, buvo nepatenkinti. Kilo maištas, kuris perėjo į ginkluotą susirėmimą. Abi pusės kovojo su įniršiu. Daug žuvo iš abiejų pusių, o karalius buvo sužeistas. Jam perdūrė šlaunį. Ieties smūgis buvo toks stiprus, kad kartu nukovė ir karaliaus arklį. Visų pirma prie jo prišoko Aleksandras ir tėvą gulintį pridengė skydu, o pats puolė besiveržiančius priešus: vienus nukovė, kitus privertė bėgti. Ir taip sūnaus pasišventimu buvo išgelbėtas tėvas, o priešas, galvodamas, kad Pilypas negyvas, greitai ėmė trauktis. Atrodo, kad liko gyvas dėl to, kad buvo sunkiai sužeistas; įsitikinimas, kad miręs, apsaugojo nuo mirties. Per susirėmimą karo grobis buvo prarastas. Pilypas nuo tos žaizdos tapo raišas. Pradžioje dėl to defekto labai sielojosi, tačiau sūnus jį padrąsino šiais mums atmintinais žodžiais: „Nereikia pykti ant žaizdos, kurios dėka kiekvienas primena tau tavo drąsą".

Pilypas buvo pasiekęs pakankamai garbės, pakankamai įsigijęs galios, užteko pavojų, užteko žaizdų, kad tik galėtų nurimti garbės trokštanti siela. Ilyrų duoklininkus makedoniečius jis padarė viešpačiais ne tik visų kaimynų, bet ir turtingiausių tautų. Nugalėjo tribaliečius, paėmė Trakiją, užėmė daugel Graikijos miestų, vienus iš baimės, kitus dovanomis sau padarė nepavojingus. Karaliaus valdžion perdavė: tesaliečius – Daochas; cinėjus, trasidėjus – Eudikas ir Simas, abu iš Lariso; cecidiečius – Arkadas; Hironimas – eukalpidiečius; Myrtis – argiviečius; Teledamas – mnosiejiečius; eliejiečius – Euksitėjas, Kleotimas ir Aristechmas. Meseniečius prijungė prie Pilypo imperijos Filijado sūnus Nenas ir Trasilochas, sicioniečius – Aristratas ir Demaratas; megariečius – Pteodoras, Heliksas ir Perilavas; eubojiečius – Hiparchas, Klitarchas ir Sosistratas. Visi minėti asmenys buvo savo miestų valdytojai. O Olintą išdavė Eutikratas ir Lastenas. Vien tik Spartos miestui, kuris energingai laikėsi senos disciplinos, negrėsė išdavystės pavojus. Pilypas norėjo užvaldyti visą Graikiją, bet šitiems jo planams įgyvendinti daugiausia kliudė atėniečių karinė galia. Atėniečių tarpe buvo ir tokių, kurie Pilypo ketinimams buvo palankūs, tačiau Atėnų liaudis, kuri viską gali, Demosteno kurstoma, buvo nusistačiusi prieš makedoniečių ekspansiją. Iš dažnų

susirėmimų, kurie pasitaiko tarp galingų kaimynų, jie pažino Pilypą kaip gudrų, drąsų, o jei ką reikėdavo pavergti, nesilaikantį nei žodžio, nei garbės.

3. Pilypas rengiasi užvaldyti Graikiją

Pilypui buvo labai skaudu, kad dėl atėniečių kaltės prie Bizantijos žlugo jo viltis. Apgultiems Bizantijos gyventojams jie į pagalbą atsiuntė ne tik šimto dvidešimt laivų laivyną, bet ir sukurstė Chijos ir Rodos gyventojus suteikti apsuptiesiems pagalbą. Taigi gydydamas Tribaluose gautą žaizdą, jis slapta sudarė planą nepastebimai užpulti atėniečius. Laukinės ir nepratusios vergauti Ilyrų tautos stengėsi nusikratyti neseniai jiems primesto jungo. Tai buvo pasiteisinimas tame rajone laikyti kariuomenę. Į ten pasiųstas Aleksandras greitai išvaikė barbarus. Ši pergalė suteikė pasitikėjimo kitiems ir jam pačiam savo jėgomis ir savo laime. Jis ėmė galvoti, kad ir be tėvo pagalbos jis lygiai taip pat gerai gali tvarkyti valstybės reikalus. Tokios pat nuomonės buvo ir kiti. Visa šita įvyko per dvejus metus. Pilypas, visiškai pasiruošęs, nusprendė, kad atėjo laikas vykdyti seniai numatytus planus. Pasitaikius labai palankioms aplinkybėms, dar neprasidėjus pavasariui, atšaukęs iš Peleponeso sąjungininkų kariuomenę, su visa savo armija įsiveržė į Graikiją. Mat Amfiktionų dekretu jis buvo išrinktas Graikijos imperatoriumi ir turėjo nubausti pasipūtėlius Amfisos gyventojus lokrus, nes šie, nebodami Amfiktionų autoriteto, nenustojo dirbę Apolonui pašvęstą Kyrėjos lauką, o susirėmimo metu nukovė keletą amfiktionų ir jų vadą sužeidė. Tuo metu Pilypas su atėniečiais turėjo sudaręs sutartį, bet atėniečiai maža tikėjosi iš jos naudos, jei tik kas nors karaliui už sutarties sulaužymą pasiūlys pinigų. Dėl to jie nusiuntė pas jį pasiuntinius ir prašė, kad jis laikytųsi sutarties arba bent iki pavasario galo nedarytų jokių priešiškų veiksmų. O tuo tarpu atėniečių liaudis apsvarstys, kokiu būdu būtų galima iškilusius nesutarimus pašalinti. Taip pat jie nutarė pasiųsti ir į Tėbus pasiuntinius, kurie išdėstę visiems gresiantį pavojų, bandytų prikalbinti visiems kartu imti ginti Graikiją. Tačiau Pilypas, padedamas savo draugų tebiečių Timolajaus, Teogito ir Anemeto, kurie saviškių tarpe turėjo didelę įtaką, Tebus išlaikė makedoniečių sandraugoje. Pilypas suprato, kad prie Amfisų nugalėjus lokrus ir jų sąjungininkus, susiremti su vienais atėniečiais jam nebus sunku. Todėl jis greit nuveda kariuomenę į Frokidą ir užima Elatėjos miestą, kuris buvo prie tebiečių, o kartu ir prie atėniečių sienos. Miestą sustiprino kaip karinę tvirtovę ir paliko apsaugą.

4. Tėbų gynyba. Demostenas

Žinia apie tuos įvykius, naktį pasiekusi Atėnus, taip sukrėtė miestą, kad kai švintant liaudis susirinko į sueigą ir šauklys pagal jų paprotį buvo paskelbęs, kad tas, kas turėtų kokį nors planą apginti tėvynę, siūlytų, niekas neatsistojo kalbėti. Kol pagaliau Demostenas, įvertindamas momento svarbą, patarė tučtuojau išvesti laivyną ir kariuomenę. O į visus Graikijos miestus ir į Tėbus išsiuntinėti pasiuntinius. Šis pasiūlymas buvo priimtas.

Kariuomenių vadais paskirti Charas ir Lisiklas. Delegacijos, kuri buvo siunčiama į Tėbus, vadovu buvo paskirtas Demostenas. Šis dalykas neliko nepastebėtas makedoniečių. Pilypas gerai suprato, kokia tai bus karinė jėga, jei visi šie miestai susijungs. Tuo metu Atėnų valstybė irgi buvo galinga ir turėjo didelį autoritetą, o tėbaniečiai irgi turėjo nemenką kariuomenę ir gerą vardą. Dar buvo gyvas atmintyje Leuktriko mūšis, kur tėbaniečiai paveržė iš lakedaimoniečių Graikijos vadovaujantį vaidmenį. Todėl jis, norėdamas padrąsinti draugus ir demaskuoti įvairių maištininkų užmačias, pasiuntė į Tėbus makedoniečius Amintą ir Klearką. Prie jų dar prijungė ir bizantietį Pitoną, kurio oratoriniais sugebėjimais Pilypas labai pasitikėjo.

Iš šaltinių sužinome, kad Pitonas Beotijos gyventojų susirinkime pasakė tokią kalbą: „Jei Pilypui būnant Makedonijoje atėniečių kariuomenė užimtų Elatą, tai jūs neturėtumėte teisės su karaliumi sudaryti draugiškumo ir nepuolimo sutartį. Tačiau nė kiek neabejoju, kad tokia sutartis jums būtų pageidautina. Kas gi galėtų Pilypą, turintį tokią kariuomenę ir atlikusį tokius žygius, vertinti mažiau kad ir už stipresnį ir galingesnį miestą? Dabar gi jūs galite tą, kurio kariuomenė nugalėtoja stovi tarsi jūsų priemiestyje, laikyti savo draugu ir sąjungininku. Iš atėniečių jūs esate patyrę ir dar patirtumėte daug visokių neteisybių. Tėbaniečiai, juk tai yra jūsų įžeidimas, jei kas vietoje Pilypo draugystės siūlo jums atėniečių. Bet pasipūtėliai mano, kad tik jie vieni moka protauti ir nuspręsti, kiti visi, o ypatingai Beotijos gyventojai (jus labiausiai jie pajuokia), būdami tamsūs nesugeba nuspręsti, kas jiems naudinga ir kas garbinga. Nieko nėra kvailiau, kaip galvoti, kad jūs savo draugus ir priešus pasirinksite ne tokius, kurie jums naudingi, o tuos, kuriuos jie patars jums. Atseit jie mano, kad jūs patikėsite jų žodžiais, į kuriuos jie deda visas viltis. Bet nė vienas sveikas žmogus žodžių nevertina daugiau už faktus, ypač kare. Kur reikalai sprendžiami jėga, ten žodžiai yra tuščias daly-

kas. Kad ir labai jie iškalbūs būtų pasirodę, bet Pilypo karinė galia, paremta draugų ir sąjungininkų, bus galingesnė. Nelengva pasakyti, ko daugiau yra jų siūlymuose, – bukumo ar bejėgiškumo. Tebaniečiai, jūs išbandykite patys Atikai dar nepažįstamą jėgą. Jūs paskelbkite karą karaliui, kuris yra jūsų draugas ir sąjungininkas ir žiūrėkite, kad tik mes liktume sveiki. Paaukokite save ir savo žemes, kad tik Pilypas nepareikalautų iš atėniečių atlyginimo už jam padarytas skriaudas. Argi tai yra pasiūlymai žmonių, kurie patys turi sveiką nuovoką ir mano, kad ir kiti ją taip pat turi. Tie žmonės, kurie nepraleido progos jums pakenkti, kurie kiek tik galėdami užpuldinėjo jus šmeiždami, darydami šunybes, kovodami ginklais, taigi tie žmonės, kurie jūsų nelaimes ir jūsų pavojus laiko savo laime, dabar drįsta prašyti, kad jūs eitumėte į pergalę verčiau su jais, o ne su Pilypu. Bet jis yra jūsų svečias, jūsų auklėtinis, išaugintas garbingiausio vyro, garsiausio karo vado Epaminondo stovykloje iš mažens kartu su jo elgesiu perėmęs ir to miesto meilę. Fokų karu jis atkeršijo už jums ir Apolonui padarytas skriaudas, o tuo tarpu atėniečiai, neapkęsdami jūsų, siunčia tiems šventvagiams pagalbą. Štai vėl jis amfiktionų dekretu vienbalsiai paskirtas nubaudžia Lokrus už to paties Apolono įžeidimą. Ir čia jis atėjo pasirūpinti jūsų reikalais ir tol neatsitrauks, kol jūsų neišlaisvins nuo nuolatinės baimės, kurią kelia kaimyninėje valstybėje pavydus priešas. Jei norite, tai galima atlikti susitarus, bendrom jėgom, bet gal geriau susitarti taip, nedalyvauti kare, bet tik dalytis karo laimikiu. Galima susitarti taip: jūs visiškai nesikišate, o duodate kelią praeiti. Jis vienas pajėgs atkeršyti už visiems padarytas skriaudas. O karo laimikio ne mažiau teks ir jums. Didžioji dalis gyvulių bandų ir vergų, kurie bus paimti karo metu, paliks jums kaip kaimynams. Taigi padengsite savo nuostolius, įgytus Fokų kare. Iš savo praktikos pasvarstykite, ar norite, kad atėniečiai nuniokotų jūsų žemes, užimtų, apiplėštų ir sudegintų jūsų miestus, pagaliau visas jūsų turtas būtų pagrobtas ir sunaikintas. Neteisingai įtartas nuoširdumas sukelia staigų pyktį ir kuo didesnė buvo malonė, tuo greičiau norima keršyti. Bet šitą aš sakau ne todėl, kad norėčiau jums prikaišioti nedėkingumą, ne, dėl šito aš nebijau, ne dėl to, kad įvaryčiau baimės, nes manau, kad jos neteks patirti, bet dėl to, kad jūs, atmindami Pilypo nuopelnus jums ir jūsų nuopelnus Pilypui, pagalvotumėte, jog stipri ir patvari sąjunga yra ta, kuri abiem pusėm yra lygiai svarbi. O jei jo nuopelnai yra didesni, jūs visada atsiminsite, kad jūs esate jam skolingi. Nes didžiausias atlyginimas už jo triūsą, jo nuomone, yra padėti Graikijai, jis kovoja su barbarais dėl jos

gerovės ir gero vardo. O, kad atėniečių siautėjimas nekliudytų jam naudotis savo genijumi! Turbūt jau ir jūs girdėjote, kad tos karinės jėgos turėtų būti nukreiptos į Aziją, kurios dabar štai yra priverstos blaškytis po Graikiją ir malšinti nedorėlius. Iš tikro jis galėjo ir atėniečius padaryti savo draugais, jei nebūtų laikęs visais atžvilgiais gėdingu dalyku pasidaryti nevertu duoklininku to nelemto Demosteno ir kitų į jį panašių, kurie savo kalbomis nepatyrusią liaudį blaško kur norėdami į visas puses, kaip vėjas jūrą. Jei jie turėtų garbės supratimą, savaime jie būtų geresni. Ir jie įpratę pardavinėti garbę, jei tik už ją moka, kaip už niekšybę. Jie neskiria naudingo nuo žalingo, tiesos nuo negarbės. Juos verčia veikti pelnas, o ne dorybės ar tėvynės meilė, ne dievų ar žmonių pagarba. Nelaukite iš šių žmonių nieko garbingo ir įžymaus. Tų, kurie tiek mažai tesirūpina savo tėvyne, jūsų reikalai nejaudina. Nori jus įpainioti į tas pačias nelaimes, iš kurių neseniai išsivadavote makedoniečių drąsos ir pasitikėjimo dėka. Tos nelaimės bus tiek didesnės, kiek Pilypas bus grėsmingesnis priešas už buvusį Filomelą ar Onomarchą. Nes tokioje parsiduodančioje valstybėje net ir gero vado ketinimus ne tik priešai, bet ir patys piliečiai paralyžuoja. Nes karalių įsakymams niekas nesipriešina, niekas jų nelaužo, visus valdo vieno žmogaus valia. Jūs patys gerai žinote, kokią svarbą tai turi kare. O makedoniečiai savo apsaugą turi ne vieno žmogaus asmenyje. Jei kartais likimas pasiimtų Pilypą, stos karaliauti Aleksandras. Jau iš pat mažens šio vaiko protas ir drąsa turbūt liudija, kad jis prilygs patiems didžiausiems karo vadams. Tuo tarpu atėniečiai, spręsdami karo ir taikos reikalus, kiekvienas kas tik įžūlesnis, primeta savo nuomonę, nes kiekvienas turi lygų balsą. Todėl čia viską daugiau lemia ne protas, o aistros: blogos moralės žmonės pataria, neturintys patyrimo nusprendžia. Su didesniu įkarščiu karą pradeda, negu jį veda. Taip pat ir sutartis lengvai sudaro, lengvai ir sulaužo. Juk ir su Pilypu jie turi sudarę nepuolimo sutartį, kaip jie laikosi jos, parodo faktai. Negana, kad jie patys laužo sutartis, bet užkrečia ir kitus. Jus gi, tebaniečiai, už jūsų ištikimybę bei drąsą ir laimingai atliktus žygius karalius aukštai vertina. Nėra abejonės, kad jūs labiau vertinsite pavojuose išmėgintą karaliaus draugystę, už draugystę priešiškai nusistačiusios ir pavydžios valstybės. Herkulas, kuris saugo visus nuo nelaimių ir kurį jūs kaip vietinį dievą ir pilietį ypatingai garbinate, neleis jums dalyvauti bedieviškame ir neteisingame kare prieš jo ainį. Bevelyčiau, kad jūs patys sužinotumėte iš kitų sąjungininkų, kaip jie patenkinti karaliaus draugyste".

Šitaip kalbėjo Pitonas. Pagaliau pasisakė ir kiti sąjungininkai. Jie plačiai nušvietė karaliaus planus ir pasiūlė, kad prisidėtų prie to, kuris gina Graikiją, o ne prie atėniečių, kurie kelia maištus.

Suteikus žodį Demostenui, jis tarė: „Gerai pažįstu šituos Pilypo samdinius. Jie nesitenkins pagyrę Pilypą ir iškeikę mus. Kas prarado sąžinę, mažai svarsto, ką jis daro ir ką jis kalba, kad tik pasiektų, ko jis trokšta. Jei aš jus gerai pažįstu, tėbaniečiai, jų viltys žlugo. Jie perduos Pilypui jūsų drąsos ir papročių vertą atsakymą. Jūs gi dabar atidžiai apsvarstykite, kas šiandien reikalinga daryti. Mes įtikinamai parodysime, kas yra pats svarbiausias, ką šiuo metu turėtume daryti, ne tuščiais žodžiais, dėl kurių jie sakosi esą susirūpinę, kad nebūtume suprasti, o darbais. Nors jie ir labai yra susirūpinę dėl jūsų, tegul nebijo, mes nesistengsime labiau būti iškalbūs. Neteisingai bylai iškalba padeda, bet kur reikia matyti tik nuogą kalbėtojo tiesą, nė vienas protingas žmogus žodžių nerinks. Mes nesirūpiname nei Pilypu: dėl mūsų tegul jis būna toks, kokį jį nupiešė. Tegu būna gražus ir iškalbingas, ir pokyliuose labai linksmas. Nes kai kas iš atvykusiųjų jį taip apibūdino, kaip didelį tuščiagarbį. Bet gi aš stebiuosi, kad jie, jums kaltindami mūsų valstybę, jums prikišo kaip tik tai, dėl ko reikėtų kovoti ne atėniečiams, bet ir tėbaniečiams, jei tai būtų nusikaltimai. Nes jie iškelia demokratinės santvarkos trūkumus, kuriuos mes patys puikiai žinome, tačiau vis dėlto savo santvarką labiau mes vertiname už karaliaus dominavimą.

Jie kalbėjo taip, tarsi makedoniečių rateliuose ar pokyliuose ir šunuodegiaudami siekė pritarimo, o ne kaip oficialūs pasiuntiniai laisvoje valstybėje. Mes žinome, kaip labai karaliai ir karališkieji vergai neapkenčia laisvųjų tautų ir laisvųjų valstybių, šitie aiškiai tai pademonstravo. Tuo labiau mes, tebiečiai, turime pasistengti apginti savo teises ir savo įstatymus. Visų pirma reikia siekti, kad tie, kurie gyvena respublikoje, turėtų vieną ir tą patį švenčiausią tikslą – kovoti už tai, kad valstybė būtų teisingai valdoma ir jos įstatymai vykdomi. Visuomenės turtą niekas negali vertinti mažiau už asmeninį turtą, niekas negali imti kyšių (dovanų), niekas negali elgtis taip, kaip šitie pasielgė: tėvynę išduoti Pilypui.

Iš tikro, tėbiečiai, integralinės ir tobulos laimės niekad nepasiekė ne tik valstybė, bet ir žmogus individas. Laimingiausias tas žmogus, kurio laimė iš nieko nėra atimta. Tačiau niekas negali išvengti to, kad valstybėje nebūtų blogų piliečių. Jums taip pat, tebiečiai, jų netrūko ir netrūksta. Jų nebūtų, nė Pilypas nesikėsintų Elatejoje į mūsų laisvę, bet kovotų su mumis dėl Makedonijos karalystės. Betgi turime ir gerų, jų turime dau-

giau, ir jie galingesni. Reikia įrodymų? Prašau. Esame laisvi. Nevergaujame Pilypui kaip tu, Pitonai, kad norėjai savo Bizantijos gyventojus paversti vergais. Daoche, tu, ir Terasidėjau, judu tokie patys, pardavėte tesaliečius karaliui. Jūs matote, tėbiečiai, kaip Pilypo jungas slegia Tesaliją. Jei neklystu, jūs taip pat su mumis kankinatės. Bizantijai, kiek tai priklausė nuo Pitono, grėsė toks pat likimas, kaip ir Olintui, mes ją išgelbėjome. Šis dievobaimingas ir gerbiamas Graikijos gynėjas iš pasalų užpuolė Graikijos valstybę, kuri buvo jam labiausiai draugiška sąjungininkė. Šitokia yra labai išgarsinta jo išmintis. Jis nėra išmintingas, o suktas. Priesaikos laužymą jis laiko menu. Vietoje drąsos naudoja apgaulę. Arba pagaliau tegu paaiškina, kaip jis pasidarė toks grėsmingas ir toks galingas. Argi jis Graikiją paėmė ne suktybe, apgaule, papirkimais? Juk ir barbarus įveikė daugiau auksu negu kardu. Pagaliau argi kada nors jis susvyravo kam nors duoti žodį ir šį duotą žodį sulaužyti? Tačiau, jų nuomone, jis yra Graikijos gelbėtojas, o mes maištininkai. Bene tie pažįsta gėdą, kurie labiau linkę apkaltinti mus savo nuodėmėmis, negu priminti jums tas piktadarybes, kurias jie yra padarę. Jei kas būtų kaltinamas vagyste ar išdavyste, tai jūsų pareiga būtų saugant ir ginant apsaugoti jį nuo įstatymo ir bausmės. Dabar gi jūs kaltindami kitus smerkiate save. Jeigu jūs tatai darote nesuprasdami, tai aš apeliuoju į jūsų išmintį, o jei suprasdami ir žinodami, tai aš kreipiuosi į jūsų gėdos jausmą. Įrodyti nekaltumui mano ir visų tų, kurie su manimi yra kaltinami tom pačiom nuodėmėm, pakanka to, ką jūs patys pripažįstate, būtent, kad iš Pilypo mes nesame nieko gavę. Jei ko nors ir būtume jo prašę, argi tas jūsų skelbiamasis dosniausias karalius būtų leidęs mums tuščiomis nueiti. Argi tas, kuris laikė esant naudinga jus papirkti, būtų atsisakęs mus apdovanoti? Bet jūs ką tik įspėjote tėbiečius, kad jie nesusidėtų su tais, kurie tėvynei kenkia. Jeigu jie tos nuomonės, tėbiečiai, aš nesipriešinu jiems, aš palaikau jų nuomonę, iš visų jėgų Graikijos gerovės vardan prašau ir maldauju, priimkite jų patarimą. Jei šitaip pasielgsite, jūs neleisite dėl gyvulių ir galvijų save parduoti ir nevergausite peonams ir tribalams su kitais Pilypo vergais, kad jūsų žemėje pagausėtų kalėjimų. Nes jums jie liepia rūpintis gyvuliais ir turtu, kaip ypatinga dovana už vergystę, o visa kita, kaip žmonės, tėvai, vaikai, laisvė, garbė, duotas žodis, pagaliau ir pačios Graikijos likimas, nieko nevertinti. Šito tikrai neteksite, tėbiečiai, jei kartu su mumis nekovosite prieš Pilypo apgaulę ir smurtą. Jei jūs esate įsitikinę apsiginti svetimomis rankomis, manau, skaudžiai apsigausite. Iš tikro, Pilypui laimėjus, o tai būtų baisu, kas dar

galėtų abejoti, kad jūs ir visa Graikija liktų laisvi. Pasitikėti Pilypu gali tik tie, kurie nori pražūti. O jei pergalės deivė bus palanki mums, jūs turėtumėte pasižiūrėti, ko jūs galite tikėtis iš tų žmonių, kuriuos jūs palikote jųjų didžiausio išbandymo metu, ginant savo garbę ir vertingumą.

Ką jūs patys begalvotumėte daryti, atėniečiai yra galutinai nusprendę viską padaryti, bet kol gyvi, laisvės neišsižadėti. Mes pasitikime savo jėgomis, o jeigu jūs dar prie mūsų prisidėtumėte, mūsų jėgos būtų didesnės už priešo jėgas, kurioms ir pavieniai sėkmingai galėtume priešintis. Mes, atėniečiai, gerai žinome jo jėgas, nes mes anksčiau, stebėdami jo stiprėjimą, tatai pramatėme. O jeigu visa Graikija būtų buvusi tokios pat nuomonės, šiandien mes būtume saugūs. Ilgai mes kariavome su juo, ne gindami Amfipolį ir Halonesą, kaip daugelis mano, o kovodami už Graikijos laisvę ir gerovę. Bet kai nuo mūsų visi atsimetė, o dar kai kas stojo kovoti prieš mus, mes sudarėme taiką, kuri buvo greičiau būtina, negu garbinga. Dabar esu tos nuomonės, kad mūsų pilies globėja Minerva ir mūsų tėvų dievas Apolonas Pitijus bei kiti graikų dievai atvėrė akis ir uždegė širdis ginti savo tautų paveldėtą laisvę. Manau, Herkulis ne be pasipiktinimo išklausė pasiuntinių žodžių, kuriais jie stengėsi įtikinti, kad Pilypas esąs to dievo ainis. Tegu dievas Herkulis mato visų religijų niekintoją, o keršytojas, baudėjas ir tironijos priešas graikas tegu atpažįsta tironą makedonietį! Juk Herkulio žygiai nė kiek netapo garsesni, o Graikiją Pilypas laiko prispaudęs savo letena. Kai kuriems miestams net uždėjo vietinius tironus, pavyzdžiui, Orėjui uždėjo Filistidą, Eritrėjai – Hiparchą, Chalcidai – Taurosteną. Mums palankūs yra eubėjai, achajai, korintiečiai, megariečiai, leukadai, korkyrai. Kiti žiūri turtų, nes iki šiol tai buvo vienintelis makedonų galybės ramstis, jam lūžus, viskas suirtų. Nes tesaliečiai, kurie sudaro stiprią Pilypo kavaleriją, niekada su niekuo ilgai nedraugavo. Ilyrai ir kiti Makedonijoje gyvenantys barbarai, kurie iš viso savo prigimtimi yra laukiniai, o dabar, būdami pavergti, dar labiau subarbarėjo, jei tik karas pradžioje šiek tiek krypteltų Pilypui nepalankia kryptimi, visi imtų kartu kovoti mūsų naudai. Jūs tik kartu su mumis nuoširdžiai imkitės darbo.

Tuo tarpu užmirškime visus tarpusavio vaidus, kuriuos tarp kaimyninių valstybių dažnai išprovokuoja menkos priežastys. Po sėkmingai baigto karo bendras visų džiaugsmas asmeninius kivirčus pavers, manau, į gerus linkėjimus, o jei pagaliau ir bus galimybė susivaidyti, galbūt abiejų pusių negarbei ir žalai, bet tai nesukels grėsmės pražūčiai. Nebijokite Pilypo klastos, bet tik uždarykite ausis jo pažadams ir netieskite

rankų paimti iš jo dovanų. Jeigu jūs nė kiek nebūsite suteršę laisvės principo, jo suktumas ir jo dosnumas nueis niekais. Kaip graikų nesantaika padarė jį galingu, taip sutarimas jį sužlugdys. Jis net pats, būdamas prietaringas, negali suprasti, kad jei kas ir atsitiktų, tai iš likusiųjų jokio pavojaus nėra. Mat jis siekia garbės ir valdžios, o tie, kurie yra jo valdžioje, trokšta ramybės. O gal jūs bijote Aleksandro? Nes jis tiek iš jūsų šaiposi, kad jus laiko tokiais, kuriems net vaiko vardas gali įvaryti baimės".

5. Negandai karaliaus rūmuose

Galėjai pagalvoti, kad staiga atsirado kiti tėbiečiai. Ką tik prieš tai taip atidžiai ir su pritarimu išklausę karaliaus pasiuntinius, staiga taip pasikeitė, kad Pilypą paskelbė priešu, jei jis kuo skubiausiai neišsinešdins iš jų ir jų sąjungininkų teritorijos. Makedoniečių partijos žmones išvijo iš miesto, o į miestą įsileido atėniečių kariuomenę. Netikėtu tėbiečių atkritimu Pilypas daugiau suglumo, nei nusigando, tačiau siekti užsibrėžto tikslo neatsisakė. Po poros nesunkių mūšių atėniečiai nesiliovė veržęsi į priekį. Pagaliau abi pusės su visomis savo pajėgomis sustojo prie Beotijos miesto Cherono. Graikai drąsinosi savo protėvių garbingais žygiais ir kova už laisvę. Pilypas pasitikėjo savo puikiąja kariuomene, kuri tokioje daugybėje karų išėjo nugalėtoja. Nemažai vertino ir savo kaip imperatoriaus sugebėjimus, kuriais garsėjo. Graikų gi geriausi karo vadai buvo mirę. Tėbiečiams vadovavo Teagenas, mažai teturįs karo praktikos ir nepakankamai atsparus pinigams. Tačiau už atėniečius karo vadus jis buvo ir drąsesnis, ir labiau prityręs. Tačiau dviejų galingų tautų sujungtos jėgos, prie kurių prisidėjo korintiečiai ir kitos tautos, sukėlė kurį laiką daug rūpesčių tam, kuris siekė užimti visos kariuomenės vyriausiojo vado vietą. Net tėbiečių vyresnieji nesikratė tartis dėl taikos. Bet atėniečių užsidegimas nugalėjo, ir visos Graikijos viltys ir visos karinės pajėgos buvo pavesti vieno mūšio likimui.

6. Atėnų paėmimas

Aleksandras karščiuodamasis tikino tėvą neleisti iš rankų tokios geros progos nugalėti ir pagaliau, jo paskatintas, nedelsdamas, pirmas puolė priešą. Kovota buvo ilgai, žiauriai ir permainingai. Pagaliau Aleksandras, kurį tėvas buvo paskyręs vadovauti vienam kariuomenės sparnui, sutelkęs visas jėgas, išmušė iš vietos rinktinę tėbiečių kohortą, susidedančią iš optimatų, ir atvėrė kelią pergalei. Atėniečiai, palaužti sąjungininkų pralaimėjimo, nuvargę ir žaizdoti, neįstengė toliau atlai-

kyti makedoniečių spaudimo, nes Pilypas, nenorėdamas nusileisti jaunučiui sūnui, kovojo iš paskutiniųjų. Šiame mūšyje buvo nulemtas Graikijos laisvės likimas. Atėniečių žuvo virš 1000 ir daugiau kaip 2000 buvo paimti. Sąjungininkų taip pat daug žuvo kovodami ir daug gyvų buvo paimta.

Po mūšio Pilypas pasiuntė Aleksandrą į Atėnus ir liepė pranešti, kad Pilypas atėniečiams atleidžia ir jiems duoda taiką, veltui grąžina belaisvius ir leidžia palaidoti žuvusius. Tatai jis padarė dėl to, kadangi ruošėsi persų karui ir norėjo, kad Graikija už parodytą jai atlaidumą būtų ištikima ir atsidavusi. Tačiau jie nebegalėjo naudotis laivynu ir valdyti salų.

Tėbiečiams buvo rūstesnis, jis atsiminė, kaip netikėtas jų atskilimas visus jo reikalus buvo pastatęs ant kortos. Jis netyrinėjo tų priežasčių, kurios galėjo turėti įtakos jo seniems sąjungininkams po įvairių jiems suteiktų malonių susiuostyti prieš jį su atėniečiais. Kai tebiečiai perdavė miestą, Pilypas pastatė ten apsaugą, labiausiai pasižymėjusius ir įtariamus tebiečius išžudė, kitus ištrėmė. Miestą valdyti ir teisti perdavė tebiečiams, kurie priklausė jo partijai ir buvo ištremti. Kitus Graikijos miestus, kurie buvo ėmęsi prieš jį ginklų, numalšino ta pačia pergale. Visi Graikijos miestai Pilypo buvo pavergti, išskyrus Spartą ir Arkadiją, vienus užkariavo, kitus pavergė vergiškomis sutartimis.

Taigi, sukvietęs į Korintą visos Graikijos konventą, paskelbė, kad žada pradėti karą su persais. Reikią eiti kovoti prieš barbarus, kurie baisiai pasipūtę, tariasi esą viso pasaulio valdovai. Arba amžinai jiems pasiduoti, arba iš anksto pasipriešinti. Ne apie tai eina kalba, kariauti ar nekariauti, bet apie tai, kur geriau vesti karą; namuose ar jį perkelti į priešo žemę. Mums reikia ne tik už senas skriaudas atkeršyti, bet ir nuplauti esamą gėdą, reikia išvaduoti Azijoje esančius Graikijos miestus iš persų vergovės. Visų geriausia būtų, sutvarkius visus reikalus Graikijoje, turėti laisvas rankas visas jėgas mesti į užjūrio karą. Todėl namuose reikia pasirūpinti, kad visi tie, kurie iš dyko buvimo kels nesantaiką ar maištaus, ilgą laiką būtų okupuoti ar ištremti. Taigi reikia nuspręsti, kas vadovaus ir kokios kariuomenės turės dalyvauti šioje ekspedicijoje. Dauguma suprato, kokių aukų tatai pareikalaus iš respublikos. Bet atrodė, kad per anksti yra stengtis žodžiais atgauti laisvę, kuri buvo ginklais atimta. Nėra abejonės, kad visi nutarė Pilypą skirti Graikijos imperatoriumi ir pasiųsti į Aziją išvaduoti pasaulį nuo persų jungo. Kievienam miestui buvo nustatyta ir surašyta lentelėse, kiek kuris privalo pasiųsti karių,

maisto, pinigų. Autoriai nurodo, kad pėstininkų buvo pasiųsta 200.000 ir 15.000 raitelių. Į šitą skaičių neįėjo makedoniečių ir makedoniečiams priklausančių barbarų kariuomenės.

Bet žmonių laimė visada turi nelaimės priemaišų. Sėkmę užsienio reikaluose lydėjo nemalonumai namuose. Kaip jau anksčiau minėjome, Olimpijos įnoringas ir arogantiškas charakteris vis daugiau ir daugiau atšaldė vyrą. Kai kas rašo, kad Pilypas ją pametęs. Pas kitus autorius randame, kad Pilypas, dar tebebūdamas santuokoje, parsivedęs Kleopatrą. Kai kurie autoriai pažymi, kad Aleksandras nedalyvavęs savo pamotės vestuvėse dėl to, kadangi jo labai mylima motina patekusi į tokią negarbingą padėtį, nes, girdi, kuri lietė ir jį asmeniškai, vyras ją išvaręs iš namų už tariamą svetimoteriavimą. Betgi vestuvėse Aleksandras dalyvavo. Tik pokylio metu kilus ginčams motiną išsivedęs. Mat sužadėtinės senelis Atalas, gerokai įkaušęs ir nesistengdamas pridengti savo vilčių, siūlė makedoniečiams paprašyti dievų, kad iš naujų jungtuvių Pilypas susilauktų teisėto sosto įpėdinio. Iš prigimties karštas Aleksandras, taip neteisingai įžeistas, tarė: „Išeina, kad tu, niekše, mus laikai mergvaikiais" ir trenkė taurę į veidą. Kilo triukšmas. Pilypas, kuris gulėjo kitame guolyje, negalėdamas pakęsti, kad drumsčiama šventiška nuotaika, pašoko ir išsitraukęs kardą puolė Aleksandrą. Tikriausiai Aleksandrą būtų nudėjęs, jei vynas ir pyktis nebūtų pakirtę šlubiui koją (Pilypas nuo gautų žaizdų buvo likęs šlubas). Pilypui suklupus, išsigandę draugai gavo šiek tiek laiko atsipeikėti ir, atsistoję tarp Pilypo ir Aleksandro, ėmė raminti Pilypą, o Aleksandrą nuvedė į šalį. Nemažai bėdos buvo Aleksandrą nuraminti. Jam atrodė, kad jis yra mirtinai įžeistas. Nors tėvo ir karaliaus vardas, tautų bei gamtos įstatymai jį šaldė, norėdamas įgelti Pilypui jis negalėjo susilaikyti nepasakęs: „Pasižiūrėkit, makedoniečiai, į šitą žymųjį vadą, nusprendusį karą iš Europos permesti į Aziją, kuris šokdamas iš lovos į lovą išsitiesė".

Būkštaudamas dėl savo ir motinos gyvybės, jis motiną perkėlė į Epirą, kurį valdė Olimpijos brolis, o pats nuvyko pas Ilyrų karalių. Po kurio laiko, korintiečiui Damaratui tarpininkaujant, abu grįžo į Makedoniją. Tačiau atkakli motina nesiliovė kursčiusi sūnų, kuris ir taip jau siekė valdžios. Ji ragino sūnų kiek galima daugiau įsigyti draugų ar už pinigus, ar susigiminiuojant su įtakingais žmonėmis, kad galėtų būti saugus nuo tėvo pykčio. Teisingai kažkada Pilypas jam buvo pataręs žmonių širdis į save palenkti lipšnumu, nes dovanas ne visada laikė veiksmingomis. Dargi per laišką barė sūnų už tai, kad drįsta pasitikėti

ištikimybe tų žmonių, kuriuos sugadino dovanomis. Klystąs, jei tai laikąs karališku mostu. Tai esą tarnų ir balsų dalintojų reikalas. Nors pats dažnai girdavosi, kad pinigai visur pralendą. Pinigais ne mažiau kaip ir ginklais naudojosi. Atrodo, kad šituos žodžius jis bus parašęs ne tiek norėdamas tiesą pasakyti, kiek bijodamas, kad sūnus jo neužpultų jo paties naudojamais ginklais. Taip pat jis barė Aleksandrą ir už tai, kad šis meilinęsis Peksadoro dukrai, kurią tėvas buvo paskyręs Aridėjui, vadindamas išsigimėliu ir nevertu tos padėties, kuriai jis buvo auklėjamas, jei išdrįsta galvoti apie uošvį barbarą, kuris yra barbaro karaliaus pavaldinys. O pats, norėdamas sutvirtinti savo padėtį, nesibaidė vesti žmonos iš Ilyrijos ir Getijos pačių baisiausiai barbariškų kraštų, nors iš kitų žmonų ir sugulovių turėjo begalę vaikų. Matydamas, kad tai Aleksandrą labai paveikė, jis mandagiai pabarė jaunuolį ir padrąsino, kad jis, turėdamas daugybę valdžios varžovų, stengtųsi pasirodyti už kitus visais atžvilgiais geresnis ir kad valdžią įgijo ne todėl, kad jo tėvas Pilypas, bet dėl savo asmeniškų nuopelnų. Kadangi dėl tokių ir panašių priežasčių dažnai kilę ginčai nutraukdavo gerus santykius, aišku, pilno pasitikėjimo tarp judviejų negalėjo pilnai atstatyti.

7. Pilypo žūtis

Galutinai jų santykiai pašlijo dėl Olimpijos intrigų. Ši laukinio būdo atkakli intrigantė skatinama pavydo ruošėsi vyrų rankomis padaryti nusikaltimą ir atkeršyti Pilypui. Ji sukurstė savo brolį Aleksandrą paskelbti Pilypui karą. Nors Pilypo jėgos buvo didesnės, tačiau laikas karui nebuvo tinkamas. Todėl gudrusis Pilypas pasistengė karui užbėgti už akių. Jis susigiminiavo su Aleksandru (Olimpijos broliu) ir vedė Aleksandro Epiriečio giminaitę Kleopatrą. Vestuvės vyko Eguose. Jose dalyvavo kaimyninių valstybių karaliukai ir Graikijos miestų pasiuntiniai. Šį miestą Pilypas pasirinko tarsi būsimųjų įvykių lemties skatinamas, nes jame laidodavo Makedonijos karalius. Autoriai taip pat pasakoja, kad Delfų Apolonas išpranašavęs jam ankstyvą mirtį, kada jis kreipėsi į orakulą dėl persų karo. Tačiau orakulo sprendimas kaip paprastai buvo dviprasmis, ir Pilypas išsiaiškino sau palankia prasme. Kitą gi pranašystę, į kurią tuomet niekas nebuvo atkreipęs dėmesio, parodė būsimieji įvykiai.

Karaliaus asmens sargyboje buvo tūlas Pauzanijas, kuriam didelę skriaudą buvo padaręs Atalas. Karalius, norėdamas jį paguosti, į šį aukštą postą ir buvo jį pakėlęs. Mat Atalas puotos metu nusigėrusį Pauzaniją

buvo atidavęs svečių begėdiškiems iškrypusiems polinkiams tenkinti. Pauzanijas prašė, kad karalius atkeršytų Atalui. Karalius neatkeršijo Atalui, bet Pauzaniją pakėlė į aukštesnį postą. Atalas kare buvo ypatingai drąsus vyras, o dabar tapęs Pilypo giminaičiu. Pilypas jo ne tik nenubaudė, norėdamas jį turėti persų kare, bet jį kartu su Parmenionu ir Amintu paskiria armijų vadais. Karalius prašė Pauzaniją, kad jis dėl jo ir dėl tokio valstybei svarbaus laiko užgniaužtų skausmą. Karalius, norėdamas jį nuraminti, kalbėjo švelniai ir pažadėjo padidinti stipendiją. Tačiau jaunuolio įtūžis buvo didesnis negu karaliaus malonės. Jis savo pyktį nukreipė nuo to, kas jam padarė skriaudą, į tą, kuris atsisako atkeršyti. Yra pagrindo manyti, kad jis buvo sudaręs sąmokslą su Atalos namais ir Pilypo priešais. Po to, kai Olimpija kylančiam ant kryžiaus karaliaus žudikui uždėjo auksinį vainiką, tuo niekas nebegalėjo abejoti. Yra ir daugiau faktų, iš kurių aiškėja nusikaltimo priežastys ir eiga.

Dar buvo apytamsis, kai į didžiulį teatrą pasižiūrėti žaidimų suplaukė masė žmonių. Savo puošnumu ir įvairumu turėjo pranokti visus anksčiau buvusius žaidimus. Turtingi karaliai, kaip paprastai netekę saiko savo didybei pabrėžti, neskoningai švaistosi savo turtais. Pastatė dvylikos dievų atvaizdus, kurių brangi medžiaga lenktyniavo su menininkų darbu. Atvyko tryliktoji Pilypo tenza (vežimas, kuriuo į cirką veždavo dievų atvaizdus, kuri buvo tokia pat puošni, kaip ir visos kitos. Šią žmogaus didybės viršūnę lydėjo ankstyvas subrandintas kerštas. Šitoje procesijoje pasipūtusį karalių, lyginantį save su dievais, pirm negu jis paragavo neužtarnautos garbės, užklupo likimas. Pauzanijas laukė karaliaus prie įėjimo į teatrą. Karalius paprastai jį lydėjusius draugus pasiųsdavo pirma, o asmens sargybą palikdavo užpakalyje (norėdamas parodyti, kad šitokių linksmybių metu jų pagalbos nesąs reikalingas) ir vienas įžengdavo į teatrą. Taigi tuo metu netikėtai prišoko keršytojas ir karalių, kuris nieko panašaus nesitikėjo, pervėrė barbarišku kardu, kurį nešėsi po apsiaustu. Toks buvo galas savo laikų didžiausio karaliaus. Iš skurdo sukūrė didžiulę Makedonijos karalystę, sutramdė aplink esančius barbarus, Graikijai uždėjo jungą ir pasiruošė užpulti Persiją. Jau rinkosi Graikijos miestų pagalbinė kariuomenė, jau buvo išvykę jo pasiųsti karo vadai į Aziją, taigi pačiame įvykių sūkuryje, kur nusimatė gausūs pergalės vaisiai, jis neteko gyvybės. Kiekvienas didis darbas yra rizikingas. Drąsiausias žmonių viltis gali sužlugdyti bet koks netikėtumas. Olimpija, sužinojusi apie karaliaus mirtį, Kleopatrą, Atalo sesers dukrą, privertė pasikarti, o jos sūnų, gimusį keletą dienų prieš tėvo mirtį, iškepė variniame inde. Su

Pilypo klientais ir artimaisiais žiauriai susidorojo. Nors ir būdama moteriškai silpna, gavusi progą keršyti, darė tai kuo žiauriausiai. Tačiau Aleksandras, kuriam nesant motina taip buvo siautėjusi, tarsi išganinga žvaigždė laiku sužibo gelbėti imperiją nuo siaučiančio uragano.

Pilypo pavergtųjų graikų širdyse suliepsnojo laisvės viltys, barbarai ėmė maištauti, o pati Makedonija nebuvo rami. Atalas, nemenkas kariuomenės vadas, pataikaudamas kareivių masėms, tarp jų įgijo stebėtiną populiarumą. Be to, giminiuodamasis su Makedonijos didikais, susižiedavo su Filoto seserimi. Tačiau po tokių abipusių smūgių jis nepasidarė neapkenčiamas ir nemėgiamas ir juo nebuvo galima pasitikėti. Amintas, Pilypo brolio Perdiko sūnus, vedęs Pilypo dukrą Cinę ir tapęs karaliaus žentu, turėjo vilčių, nužudęs Aleksandrą, pasidaryti sosto įpėdiniu. Didelė makedoniečių dalis, pasibaisėjusi Olimpijos tironija, o gal ir trokšdama naujų įvykių, linko tai į vieną, tai į kitą pusę. Net buvo tokių, kurie teigė, kad valdžią turi perimti Eropo sūnus Aleksandras, nes esant tremtyje teisėtam sosto įpėdiniui pirmas į valdžią veržėsi Amyntas, o pagaliau jėga ir apgaule ją užėmė Pilypas. Kiekvienas, atsižvelgdamas į simpatijas ir savo naudą, maištingomis kalbomis kurstė kariuomenę, kuri susidėjo iš įvairių nacijų. Nei imperiją valdyti, nei malšinti kilusių neramumų dėl netikėtos Pilypo mirties Aleksandrui nebuvo numatyta perduoti, nors jo sugebėjimais neabejota, bet kliudė amžius. Niekas nemanė, kad dvidešimtmečio jaunuolio pečiai galėtų atlaikyti tokią naštą, jeigu jis ir sutiktų. Trūko ir pagrindinio dalyko – pinigų. Persai jų turėjo į valias, todėl po visą Graikiją pasklido įvairaus plauko verbuotojų. Dar betrūko to, kad Makedonijos pajūrius nusiaubtų Tusko piratai.

Sušaukus draugus pasitarti apie valstybės padėtį, buvo ir tokių, kurie siūlė atsisakyti Graikijos ir kiek galima švelniau numalšinti atkrintančius barbarus. Po to, kai namuose bus ramu, lengviau tvarkyti tolimesnius užsienio reikalus. Tačiau tokių didelių sielos polėkių jaunuolis šitokiu neryžtingu planu, tinkamu bailiams, pasibaisėjo. „Amžinai liksime paniekos verti, jei jau savo valdymo pradžioje leisime save nubaudžiamai žeminti. Per visą gyvenimą apie imperatorių žmonės lieka tos nuomonės, kokią susidarė jo valdymo pradžioje. Pilypo mirtis tiek jam, tiek ir maištininkams buvo netikėta. Kol kas jie dar tebėra išsigandę ir nežino, ką daryti, be vargo juos galima sutramdyti. Bet makedoniečiams delsiant atsiras sukilimo vadų iš tų pačių, kurie dar šiandien nėra apsisprendę. Jie pereis į maištininkų pusę. Kovoti su pasiruošusiais ir sutvirtėjusiais bus pavojinga. Dabar gi pergalė daugiau priklauso nuo greito

veikimo, negu nuo jėgų. Jei dabar trūksta jėgų kovoti atskirai su kiekvienu. Kas gi bus pagaliau, jei pajutę mūsų baimę, užpuls visi kartu?" Po to dar pridūrė, kad jis padarys taip, kad visi, ir priešai, ir savi piliečiai, būsią priversti pripažinti, jog po tėvo mirties pasikeitė tik asmuo ir karaliaus vardas, o visi planai ir ryžtas lieka tie patys. Daug kas galvojo, kad šitokia padėtis yra geriausia proga maištauti, bet greit jie turės atsakyti, jei tik makedoniečiai bus tokie ryžtingi, tokie pat stiprūs, kokie buvo per tokią daugybę metų tėvui vadovaujant: jų žygiai buvo garbingi, jų pergalės vaisingos. Iš savo pusės jis viską jiems duoda ir viską leidžia, išskyrus atleidimą nuo kariuomenės, kad tik jie galėtų greičiau ir efektingiau viską įvykdyti.

Karaliaus sumanymą apvainikavo sėkmė. Taip pat greitai, kaip ir buvo kalbėjęs, kiekvieną užpuolė atskirai ir visur baigėsi laimingai. Paėmė net Amyntą, demaskavęs jo ruošiamas pinkles. O Hekatejaus ir Parmeniono pagalba likvidavo Atalą. Visus tuos, kuriuos įtarė prisidėjus prie tėvo mirties, nužudė, išskyrus vieną – Aleksandrą Linkestą. Jo nenubaudė, nes jis padėjo jam užimti valdžią ir pirmas pasveikino kaip karalių. Šitaip griežtai atkeršydamas už Pilypo nužudymą, jis manė sutvirtinti savo padėtį, o kartu ir užkirsti kelią gandams, būk jis dalyvavęs sąmoksle nužudyti tėvą. Dažni jų ginčai davė pagrindą įtarti. Pasakojama, kad jis paskatinęs Pauzaniją, besiskundžiantį jam padaryta skriauda, atlikti šį nusikaltimą šiais tragedijos žodžiais, kuriuos pasakiusi Medėja abiem linkėdama to paties galo, ir tam, kuris atidavė ją Jasonui už meilužę, ir tam, į kurio rankas ji pakliuvo. Tačiau kartą atsakydamas į Darijaus laišką, jis pats visą kaltę stengiasi suversti persams: persų auksas nupirkęs Pilypo žudikus. O galutinai norėdamas nusiplauti įtarumo dėmę, paskutinėmis savo gyvenimo dienomis galvojo pastatyti Pilypo garbei didingą šventovę. Šitokia pastaba buvo rasta Aleksandro užrašų knygutėje. Tačiau jo sosto paveldėtojai šito jo noro neįvykdė!

8. Aleksandras imasi valdyti tėvo užkariautas žemes

Vykdydamas savo planus, svarbiausiu dalyku laikė išlaikyti valdžioje visą Pilypo užimtą Graikiją. Todėl žaibiškai su kariuomene jis įsiveržė į Tesaliją. Kažkas tesaliečius pakurstė užimti prie Tempės perėją ir užkirsti kelią Aleksandrui, žygiuojančiam iš Makedonijos. Šitame krašte stūkso vienas šalia kito du garsūs kalnai Olimpas ir Osa. Per tą tarpukalnę teka Peno upė, dėl nuostabaus grožio pelnytai laikoma tautos aukuru. Iš abiejų pusių ją supa pavėsingi žavūs miškeliai. Jos triukšmingą

srovę iš gretimų medžių lydi paukščių čiulbėjimas. Čia eina beveik 5.000 žingsnių ilgumo siauras takas, kuriuo sunkiai praeina nešdamas krovinį gyvulys. Užtenka čia dešimties ginkluotų vyrų, kad sulaikytų visą armiją. Aleksandras nesitikėjo praeiti pro šį sąsiaurį, todėl jis pasuko per Oso kalną, iškirtęs kalne laiptiškas pakopas. Jo netikėtas pribuvimas taip visus išgąsdino, kad niekam nesipriešinant, nutarta pasiduoti. Visa valdžia perėjo Aleksandrui. Mokesčiai, visos įplaukos, kurias tesaliečiams Pilypo įsakymai buvo uždėję, tenka Aleksandrui. Kadangi Aleksandras savo giminę vedė iš Achilo, tai Etijos miestą, kur gimė Achilas, paskelbė laisvu. Ekspedicijoje prieš persus Achilą sakėsi laikąs savo sąjungininku ir bendražygiu.

Iš Tesalijos nuvyko į Termopilus. Visuotinį savo piliečių susirinkimą graikai vadino Termopilų sueiga. Tuo laiku ten įvyko visuotinis graikų susirinkimas. Amfiktionų dekretu tėvo vietoje Aleksandras išrinktas vyriausiuoju Graikijos karo vadu – imperatoriumi. Ambrakistams įsakė suteikti teisėtą laisvę, kurią jie neseniai, išviję makedoniečių įgulą, buvo atgavę. Savo gera valia jis būtų ją grąžinęs, sakė jis, jei jie patys prieš keletą dienų nebūtų jo pralenkę. Po to iš Tebų išvedęs kariuomenę ir palaužęs beotiečių ir atėniečių atkaklumą, kurie labiausiai priešinosi jo planams, liepė graikų pasiuntiniams rinktis prie Korinto. Čia buvo patvirtintas Amfiktionų dekretas ir jis vienbalsiai tapo patvirtintas vietoje tėvo Pilypo visos Graikijos imperatoriumi; taip pat buvo nutarta kare prieš persus teikti pagalbą. Atsitiktinai šiame mieste prasilaikė Diogenas, kuris pagal kinikų mokslą savo noru buvo pasidaręs beturtis. Jis labiau vertino būti laisvas, nė nuo ko nepriklausomas, negu vergauti turtams ir turėti rūpesčių. Tuo metu jis buvo Korinto priemiestyje Kranijuje ir kiparisų miškelyje šildėsi saulėje. Aleksandras atėjo jo pažiūrėti ir paklausė, ar Diogenas nenorėtų jo ko nors paprašyti. Diogenas paprašė, kad jis šiek tiek pasitrauktų į šalį ir neužstotų jam saulės. Makedonietis, nustebintas netikėto atsako ir paties žmogaus, pasiekusio tokio savo laimės lygio, kad net malonių (dovanų) dėsnis nebeturi jam jokios įtakos, pasakęs: „Jei nebūčiau Aleksandru, norėčiau būti Diogenu". Žinoma, tokia dvasios didybė, kuri iš aukšto žiūrėjo į visa tai, dėl ko žmonės buvo pasiruošę eiti į pražūtį, negalėjo nepaliesti genialaus jaunuolio sielos. Tačiau, aistrų apakintas, neįstengė pilnai suprasti, kad daug geriau neturėti nereikalingų daiktų, negu turėti tik būtinus.

Iš Peloponeso jis nuvyko į Delfus paklausti Apoloną apie būsimąją karo baigtį. Tačiau žynė pasakė, kad šiomis dienomis įeiti į šventovę

negalima. Jis priėjo, sugriebė merginą ir jėga nutempė į šventovę. Eidama ji galvojo, su kokiu atkaklumu karalius įveikė nusistovėjusią tradiciją, ir sušuko: „Sūnau, esi neįveikiamas". Ir pasakiusi: „Priimk tai kaip orakulo atsaką. Kito sprendimo tau nereikia".

Šiuos reikalus greit sutvarkęs, grįžo namo labai trokšdamas nubausti tuos, kurie nepakluso Makedonijos karalių didybei. Jau buvo viską pilnai paruošęs, kai pavasarį išvedė kariuomenę iš Amfipolio į Trakiją pavergti laisvąsias Trakijos tautas. Per dešimtį dienų atvyko prie Emo kalno. Didelis trakiečių būrys laikė užėmęs kalną, pasiruošęs nepraleisti karaliaus. Savo stovyklą tarsi pylimu jie buvo apsupę vežimais. Jei Aleksandras puls, jie paleis į jį vežimus. Aleksandras, supratęs barbarų gudrybę, liepė kareiviams, matantiems nuo kalno riedančius vežimus, išardyti falangą, o jei nespėtų, visiems sukristi ant žemės ir glaudžiai prisidengti skydais, iš jų sudarant „vėžlį". Priešų pinklės buvo nesėkmingos. Didelė dalis vežimų nusirito per eilių tarpus; kurie užpuolė ant kareivių, atsitrenkę į skydus ir iš inercijos pasišokinėdami, neteko jėgos sužaloti kareivių. Visas šitas triukšmas neatnešė jokios žalos. Makedoniečiai, atsipeikėję iš išgąsčio, linksmai šaukdami puolė priešą. Lankininkai iš dešiniojo sparno, pasivijęę bėgančius priešus, apšaudė. Taip falanga be nuostolių prasiveržė ant kalno ir sustojo lygioje vietoje. Nebeturintį apsaugos, menkai ginkluotą priešą sėkmingai išvaikė. Tai, kas mūšyje barbarus pražudė, bėgant juos išgelbėjo: beginkliai žinomose vietose jie lengvai išsislapstė. Iš viso mūšyje žuvo apie 1.500 žmonių, kiti pabėgo. Nugalėtojai paėmė didelį skaičių moterų ir vaikų, tai palyginus su krašto padėtimi gana gausų grobį. Turėdami laisvą kelią per Emso kalną įsiveržė į Trakijos vidurį. Trakijoje yra miškelis, pagal senovinę religiją pašvęstas dievui Bakchui. Aleksandras pagal tenykščių barbarų papročius atnašaudamas aukas į aukurą įpylė vyno. Pliūptelėjo tokia milžiniška liepsna, kad ji prasiveržė pro šventyklos viršų ir, atrodo, pakilo į dangų. Visi manė, kad ši liepsna nurodo karaliaus garbės ribas.

Kita tuo pat metu pranešta žinia sutvirtino tikėjimą stebuklinguoju įvykiu. Trakijoje yra Libetro kalnas ir to paties vardo miestas. Miesto gyventojai odrisai vadinas. Libertas garsus tuo, kad jame gimęs Orfėjus. Mieste stovi varinė Orfėjaus statula. Pasakojama, kad tuo metu ji labai išprakaitavusi. Mačiusieji pranešė karaliui. Tuo nesuprantamu reiškiniu makedoniečiai susirūpinę. Tačiau Aristandras išsklaidė jiems baimę. Jis rimtai tvirtino, kad tai liečia Aleksandro žygius, kuriuos norėdami apdainuoti mūsų vaikai ir auklėtiniai turės gerokai paprakaituoti.

Už Emso kalno yra kita didelė tribalų tauta. Jos karalius Sirmas, iš anksto sužinojęs apie makedoniečių ekspediciją, pabėgo į Istros salą Peką. Su savimi pasiėmė moteris ir vaikus. Upė atstojo įtvirtinimą. Kadangi Aleksandras turėjo nedaug laivų ir upės krantai buvo statūs, stiprus priešas nesunkiai priešinosi išsikėlimui. Ir taip makedoniečiai nieko nepešę turėjo pasitraukti, pasitenkindami tik tuo, ką prieš keletą dienų buvo prisiplėšę, nes prieš užpuldami salą jie buvo susikovę su kita tribaliečių kariuomene. Mūšyje saviškių neteko 500, o priešų išžudė 3.000. Su karaliumi Sirmu be naudos kariavęs, karalius kariuomenę pasuko į getus. Jie stovėjo kitoje upės pusėje ir turėjo išsirikiavę 4.000 raitelių ir 10.000 pėstininkų. Šio pavojingo žygio ėmėsi ne tiek strateginiais sumetimais, kiek trokšdamas garbės. Jis troško pasigirti, kad jis persikėlė per didžiausią Europos upę į kitą pusę, krantą įnirtingai ginant laukinėms tautoms. Raitelius sausakimšai susodino į laivus, o pėstininkų dalį į valtis, kurių čia gausybė buvo, o kitą dalį perkėlė ant maišų. Šitaip jie nakties metu, prisidengę tamsa ir kviečių lauku, nematomai persikėlė per upę. Netikėtai makedoniečių užpulti getai išsigando ir tik pirmąjį raitelių smūgį atlaikė. O kai pagaliau prisijungė su savo falanga Nikanoras, priešas pasileido bėgti į miestą, kuris buvo beveik už keturių tūkstančių žingsnių nuo upės. Aleksandrui spaudžiant, priešas, pagriebęs žmonas ir vaikus, kiek jų galėjo susodinti ant arklių, kitus palikęs makedoniečiams, pabėgo. Paimtuosius belaisvius Aleksandras perdavė vesti Meleagrui ir Pilypui. Miestą išgriovė ir ant upės kranto Jupiteriui, Herkuliui ir pačiam Istrui už laimingą persikėlimą pastatė aukurus ir tą pačią dieną atitraukė kariuomenę, be kraujo praliejimo laimėjęs pergalę.

Paskui pas jį atėjo brangiomis dovanomis nešini kaimyninių tautų ir karaliaus Sirmo pasiuntiniai. Taip pat pas jį atsiuntė pasiuntinius ir germanai, kurie buvo apgyvenę plotus nuo Istro ištakų iki Adrijos jūros įlankos. Istra prasideda Germanijoje. Patys germanai tą upę vadina gimtąja kalba Danubijum. Aleksandras, stebėdamasis jų stambumu ir proto gyvumu, paklausė, ko jie už vis labiau bijosi? Galbūt galvojo, kad jie atsakys labiausiai biją jo galybės. Tačiau jie atsakė, kad jie nieko perdaug nebijo, nebent tik to, kad ant jų neužgriūtų dangus. Tačiau narsių vyrų draugystę iš visų labiausiai vertina. Tokio nelaukto atsakymo karalius buvo pritrenktas. Kiek patylėjęs tik pasakė: „Germanai yra išdidūs". Paskui su jais sudarė nepuolimo sutartį. Sirmui ir kitoms gentims davė žodį jų nepulti.

Manydamas pakankamai esąs įsigijęs garbės ir autoriteto, ėmė galvoti apie būsimą karą su persais, iš kurių tikėjosi daug didesnės naudos su mažesne rizika. Yra žinoma, kad jo senelis Aleksandras šį planą kritikavo, kada truputį vėliau reikalavo iš jo imtis karo žygių Italijoje. Būk tai jo senelis skundęsis, kad jiems abiem teks vienodas likimas. Jam reikalinga esą vesti kovą su vyrais, o makedoniečiui su bobomis. Visus trakų karaliukus ir tuos, kurie atrodė linkę ar už pinigus, ar dėl įsitikinimų maištauti, tarsi suteikdamas garbę pasisamdė kaip bendražygius kare prieš persus ir nusivedė, galvodamas, kad barbarai, netekę vadų, negali maištauti.

Grįždamas į tėvynę per Agrianų ir Peonų žemę, gavo žinią, kad sukilo ilyrai. To krašto tautelių karalius Bardilis iš anglininkų net Makedonijai buvo buvęs rimtas priešas, kol jį svarbiame mūšyje įveikė Pilypas. Bet pasitaikius progai jis vėl atnaujino karą. Šį kartą jo pajėgos buvo visiškai sutriuškintos ir jis pasidavė. Mirė turėdamas apie 90 metų amžiaus. Jo sūnus Klitas manė, kad atėjęs patogus laikas atgauti laisvę, pakol Aleksandrą sulaiko už Istro laukinių genčių kariuomenės. Todėl kvietė savo tautiečius imtis ginklo ir sudarė nepuolimo sutartį su ilyrų, kurie vadinosi taulantais, karaliumi Glauku,. Grįžtančius makedoniečius buvo pradėjusu pulti kita to krašto tautelė autarijatai. Tačiau agranų karalius Langaras, kuris buvo atsidavęs Aleksandrui, pasiprašė, kad šitą uždavinį pavestų jam, jisai žadėjo jų namuose tiek jiems rūpesčių pridaryti, kad jie, turėdami ginti savo reikalus, nustos užpuldinėti makedoniečius. Karalius, pagyręs jaunuolį ir jį apdovanojęs, atleido, dar pažadėjęs savo seserį Cinę išleisti už jo. Cinės motina buvo ilyrietė. Tėvas ją buvo išleidęs į žmonas už Aminto. Agrianietis savo pažadą ištesėjo, bet susirgęs ir negavęs iš karaliaus visų žadėtųjų malonių, pasimirė. Ir taip autariatai buvo sulaikyti ir karalius be kovos atvyko į Peliją, Desaretijos miestą, kuris stovėjo ant Eordaiko upės kranto.

Priešas atrodė labai pasiryžęs kautis. Karingai nusiteikę, tarsi norėdami pulti priešą, jie išbėgo iš savo tvirtovės. Tačiau nepradėję kovos jie pabėgo atgal, nors vietą buvo užėmę patogią, kalvotą, apaugusią miškais. Čia makedoniečiai išvydo šlykštų reginį: vienoje krūvoje su juodais avinais gulėjo trijų berniukų ir trijų mergaičių lavonai, kuriuos barbarai šventvagiškai buvo paaukoję savo dievams, kad jų kariams įkvėptų drąsos. Tačiau dievas keršytojas į jų nuodėmingas širdis įkvėpė ne drąsą, o baimę. Karalius, nuvijęs juos tarp miesto sienų, nusprendė apie miestą apvesti išorinę sieną ir juos uždaryti, tačiau rytojaus dieną su didele

taulentiečių kariuomene čia atvyko karalius Glaukas. Ir taip netekęs vilties paimti miestą, rūpinosi tik saugiai pasitraukti. Tuo tarpu Filotas su stovyklos važiuojamais gyvuliais, lydimas raitelių apsaugos, buvo išvykęs pasirinkti maisto. Čia jis sužinojo, kad jo draugai patekę į sunkią padėtį, nes Glaukas, laukdamas progos susikauti, buvo užėmęs kalnuotą vietą, apsuptą lyguma. Dalį kariuomenės palikęs saugoti apsuptiems miestelėnams, o su likusia karalius skubiai išžygiavo prieš Glauką. Išvaikęs ilyriečius be nuostolių pasitraukė. Tačiau besitraukiančiai kariuomenei iškilo daugybė pavojų. Ir upė, ir statūs kalnai trukdė keliauti. Pagaliau buvo tokių vietų, kur vos keturi ginkluoti vyrai galėjo praslinkti. Kalnuose įsitvirtinę jų laukė Klito ir Glauko lankininkai, svaidytojai, o taip pat ir sunkiai ginkluoti kareiviai. Prie kiekvienos falangos sparno Aleksandras buvo pastatęs po 200 raitelių. Ir davė jiems įsakymą iškelti ietis. Gavę ženklą, tarsi puolimui pasiruošę, ietis atkišę turėjo artintis į priešą, pasisukdami tai į kairį, tai į dešinį šoną, kol priešai neatsipeikėjo nuo šito klastingo manevro, Aleksandras priartėjusią falangą greit išskaido tai į keletą būrių, tai vėl sujungia. Pagaliau padaręs iš jos kylį, staiga smogė į ilyrų kairiąją apsaugą. Greiti ir tikslūs makedoniečių veiksmai priešą išmušė iš pusiausvyros ir jie iš kalnų pasileido bėgti į miestą. Keletas dar bandė priešintis ant vieno aukštesnio kalno, kur jau buvo praėjusi makedoniečių kolona, bet Aleksandras juos išvaikė ir su 2.000 agrianų ir lankininkų užėmė tą vietą. Iš čia jis norėjo pridengti savo falangą, kuriai buvo įsakęs keltis per upę. Šitą manevrą pastebėję, didžioji dalis priešų nuskubėjo prie kalno, galvodami, kad persikėlus sunkiai ginkluotiems kareiviams, galės užpulti paskutinį būrį, kuriame bus ir pats karalius. Šis nė kiek neišsigando ir drąsiai sutiko besiartinantį priešą. Tuo tarpu falanga, būdama kitoje upės pusėje, pakėlė triukšmą, tarsi rengtųsi vėl persikelti per upę ir saviškiams suteikti pagalbą. Šis triukas priešą išgąsdino, nes karalius, numatydamas, kas gali atsitikti, falangai buvo įsakęs persikėlus tučtuojau išsirikiuoti į kairį sparną, kuris buvo arčiau upės ir arčiau priešų, kiek galima labiau išsiplėsti, kad atrodytų didelė daugybė. Todėl taulantiečiai, manydami, kad juos puls visa kariuomenė, pamažu ėmė trauktis. Aleksandras, gavęs erdvės veikti, greitai nuvedė kariuomenę prie upės ir pats su pirmaisiais persikelia į kitą pusę. Tačiau priešas grįžęs vėl ėmė pulti tuos, kurie dengė karalių, bet svaidomųjų mašinų sviediniais per upę apšaudydamas, priešą nuvijo. Tuo metu ir kareiviai, kurie jau buvo upėje, apmėtė iš laivelių priešą ietimis. Taigi per upę persikėlė be nuostolių.

Tolimesnė kelionė buvo rami. Po trijų dienų buvo pranešta, kad priešas, matyt galvodamas, kad Aleksandras bėga, ir todėl įsidrąsinęs, be jokios tvarkos iš visų pusių renkasi, nesilaiko karinės drausmės, apie stovyklas neturi nei sienų, nei griovių, nei postų, nei sargybinių. Todėl Aleksandras, pasiėmęs lankininkus, agrianus ir tuos makedoniečius, kuriems vadovavo Perdikas ir Kenas, naktį persikėlė per upę ir greitai nužygiavo priešo pasitikti, visai kitai kariuomenei liepęs sekti iš paskos. Bijodamas praleisti progą, nieko nelaukdamas į priekį pasiuntė lengvai ginkluotos kariuomenės būrį ir pats tuoj pat su likusia kariuomene užpuola pusiau bemiegančius ir beginklius, daug jų išskerdžia, daug paima į nelaisvę, o tuos, kurie stengėsi pabėgti vijosi iki Taulanto kalnų. Šito sąmyšio metu Klitas pasitraukė į Pelio miestą. Tačiau nežinia kodėl, ar tai nepasitikėdamas miesto sutvirtinimais, ar savo karių drąsa, jis padegė miestą ir pats kaip tremtinys pasitraukė į Taulantijų kraštą. Tuo tarpu visoje Graikojoje pasklido gandai, kad Tribaluose žuvęs Aleksandras. Visi makedoniečių priešai ėmė kelti galvas.

9. Aleksandro žygiai Graikijoje

Viena iš žmonijos nelaimių yra ta, kad lengvai tikime tuo, ko trokštame, tarsi įsikalta neprotinga nuomonė galėtų sustiprinti tiesą. Atsirado ir tokių, kurie tvirtino patys matę karalių apsuptą, o kad niekas negalėtų abejoti, sakėsi šitame mūšyje ir patys buvę sužeisti. Ši maloni tėbiečių ausiai žinia buvo jų didžiausios nelaimės pradžia. Šios žinios paskatinti, kai kurie Pilypo išvaryti tremtiniai, kaip minėjome, vadovaujami Feniko ir Protito, nužudė makedoniečius, Kadmėjos miesto prefektus, kurie nieko pikto neįtardami buvo išėję iš pilies. Greitai visi piliečiai, pakilę į šventą kovą už tėvynės laisvę, apsupo pilies įgulą: aplinkui supylė dvigubą pylimą ir iškasė griovį, kad apsuptieji negalėtų gauti maisto ir pastiprinimo.

Po to į visus Graikijos miestus pasiuntė pasiuntinius prašyti, kad jų nepaliktų vienų, ateitų į pagalbą kovojantiems už tėvynės laisvę. Ir Demostenas, senas Makedonijos priešas, ragino atėniečius nedelsiant teikti efektyvią pagalbą. Tačiau pasiųsti pagalbos neteko, nes išgąsdintieji staigaus Aleksandro pasirodymo pamatė, kur krypsta įvykiai. Demostenas stengėsi padėti tėbiečiams privačia kariuomene ir pasiuntė veltui daugybę ginklų, nes Pilypas jų ginklus buvo atėmęs. Ginkluoti naujais ginklais jie smarkiai priešinosi Kadmėjos įgulai. Gana didelis peloponiečių kariuomenės dalinys susibūrė prie Istmos. Antipatras, paskirtas

valdyti Makedoniją kol karalius bus ekspedicijoje, pasiuntė į tą kariuomenę pasiuntinius, kurie kreipėsi į kareivius, kad jie neitų prieš visos Graikijos nutarimą ir nepadėtų Aleksandro priešams įvykdyti užmačią. Nežiūrint to, tėbiečių pasiuntinius įsileido.

Kariuomenės dauguma buvo jų prašymu sujaudinta, tačiau arkadų tautybės vadas Astilas delsė, ne tiek sunkumų bijodamas, kiek iš gobšumo siekdamas išspausti didesnį atlyginimą, nes reikalas buvo skubus ir neatidėliotinas. Pareikalauta dešimties talentų. Kadangi tebiečiai tiek neturėjo, tai Makedonijos šalies žmonės tiek davė, kad anie būtų neutralūs. Taigi tėbiečių viltis gauti pagalbos iš arkadų žlugo.

Kitą Peloponeso kariuomenę, kad ji nekovotų prieš Tėbus, Demostenas papirko. Ėjo kalbos, kad Demostenas gavęs iš persų 300 talentų kenkti Aleksandrui. Gavęs tokias žinias, Aleksandras, žaibo greitumu permetęs kariuomenę per Eoldėją, Elimiotą ir per Stimfo bei Parijo kalnus, septintą dieną po išvykimo iš Pelijo atvyko į Peleną, Tesalijos miestą. Iš čia po 6 dienų pasiekė Beotiją, o iš jos iškeliavo į Onchestą, kuris yra maždaug už 6.000 žingsnių nuo Tėbų. Per tą laikotarpį tėbiečiai, gal ne tiek išmintingai, bet užtat entuziastingai ruošdamiesi, visų šitų įvykių nepastebėjo. Jie netikėjo, kad makedoniečių kariuomenė jau galėtų būti prie Termopilų, o kad dar ir karalius galėtų ateiti, buvo tiek neįtikima, jog imta tvirtinti, neva kariuomenei vadovauja kitas Aleksandras, Eropo sūnus.

Karalius sustojo prie Iolos šventovės, kuri stovėjo priešais Pretido vartus, ir nusprendė duoti laiko jiems susiprasti ir atsiprašyti. Tačiau priešas, staiga išsiveržęs iš miesto, puolė makedoniečių sargybinius: vienus nukovė, kitus išvijo iš posto. Jau buvo visai prie pat stovyklos prasiveržę, kai karaliaus paliepti lengvai ginkluoti kareiviai priešą atstūmė. Sekančią dieną karalius nuvedė kariuomenę prie miesto vartų, per kuriuos einama į Atiką, norėdamas padėti saviškiams, uždarytiems pilyje. Aleksandras nieko nedarė, dar vis laukė, gal tėbiečiai ims gailėtis savo išsišokimo, nes buvo pasiryžęs parodyti savo gailestingumą. Tačiau tie, kurie norėjo taikos, buvo nutildyti tremtinių ir sukilimo vadų: jų pusėje buvo jėga. Likusieji, kurie, makedoniečiams užėmus miestą, neturėjo vilties likti gyvi, geriau bevelijo žūti tėvynės griuvėsiuose, negu ją išsaugoti savo mirtimi. Į savo pusę jie patraukė ir keletą beotarchiečių. Koks buvo žmonių kvailumas galima spręsti net ir iš to, kad Aleksandras pareikalavo išduoti sukilėlių vadus, esą už dvi gyvybes galima išpirkti viso miesto kaltę. Jie gi iš savo pusės išdrįso paprašyti išduoti karaliaus arti-

miausius draugus Filotą ir Antipetrą ir per šauklį paskelbti, kad tie, kurie norėtų kartu su didžiuoju karaliumi ir tėbiečiais Graikiją skelbti laisva nuo tironų, tie Tėbuose ras politinį prieglobstį. Tačiau miestas buvo paimtas ne Aleksandro įsakymu, bet kaip rašo Ptolomėjus (yra autorių ir kitos nuomonės), Perdiko iniciatyva. Perdikas vadovavo tai stovyklos daliai, kuri buvo priešingoje pusėje nuo priešų pylimo, supusio Kadmėjo miestą. Jis, negavęs įsakymo, pradėjo pulti. Prasiveržęs pro įtvirtinimus, jis susikovė su priešu, savo pavyzdžiu patraukęs į kovą ir Amintą, kuris su savo kohorta stovėjo šalia jo. Tik tada Aleksandras, būkštaudamas dėl savųjų, su visa kariuomene atėjo į pagalbą. Tačiau veržtis į priekį ir padėti draugams liepė tik lengvai ginkluotai kariuomenei. Pats su likusia kariuomene sustojo prieš pylimą. Mūšis buvo įnirtingas, ir Perdiką, bandantį prasiveržti pro vidinį pylimą, sunkiai sužeistą išnešė iš mūšio lauko. Daug krito ir Kretos lankininkų su savo vadu Euribota. Sumušto dalinio likučius ir tuos, kurie bėgo prie Aleksandro, tėbiečiai nesiliovė persekioję. Karalius su savo išrikuota kariuomene užpuolė išsisklaidžiusias priešo eiles. Tuoj pat mūšio laimė pakrypo į kitą pusę. Tėbiečiai taip išsigando, kad nė nebandė trauktis į miestą ir užsirakinti vartus, bet kartu su tais Kadmėjos gynėjais pabėgo į gretimus kaimus.

Tokiu būdu vienas garsiausių Graikijos miestų buvo paimtas per vieną dieną. Čia, kaip žinome, netrūko žiaurių susidorojimo pavyzdžių. Krūvos vyrų bei moterų lavonų, nepasigailėta nė vaikų. Ši negarbė krenta ant fokų, platėjų, orchomenų ir tespių, nes kadaise būdami tėbiečių kaimynai, pavydėjo Tėbų gerovės. Makedoniečiai laikėsi kare santūriai. Pagaliau, kai jau buvo išžudyta apie 6.000 žmonių, duotas įsakymas sustabdyti skerdynes. Likusieji gyvi buvo paimti į nelaisvę. Apie 30.000 laisvų piliečių parduota. Ketarchas rašo, kad karo laimikio vertė siekė 440 talentų. Kiti sako, kad tiek pinigų gauta tik už parduotus belaisvius. Šimtą talentų, kuriuos tesaliečiai buvo skolingi Tėbams, Aleksandras iš bendros sumos atidavė sąjungininkams. Vergystės išvengė tie, kurie, kaip žinoma, nepritarė karui. Taip pat į vergiją nebuvo parduoti kunigai ir Aleksandrui bei jo tėvui buvę svetingi piliečiai.

Ateinančioms kartoms tarp kitų vardų liko žinomas ir vienos kilmingos moters vardas. Ši moteriškė vadinosi Timokléja. Kažkoks trakietis, Aleksandro kavalerijos karininkas, išprievartavęs Timokléją, pareikalavo parodyti, kur ji slepianti brangenybes. Timokléja, ne tiek gailėdamasi turto, kiek įžeista už išniekinimą, nusprendė, kad jo godumas duos galimybę atkeršyti. Ji parodė šulinį, kuriame neva esanti paslėpusi savo bran-

genybes. Kai trakietis palinko ant šulinio ir norėjo pamatyti brangenybes, ji čiupo jam už kojų ir įmetė į šulinį. Kai šis bandė iš tokios aukštos vietos kaip nors išsikapanoti, Timokléja su akmenimis jį užmušė. Ją pačiupo užmuštojo kareiviai ir nuvarė pas Aleksandrą nubausti už vado nužudymą. Karalius paklausė, kas ji tokia ir kodėl padarė nusikaltimą. Ji drąsiai atsakė: „Esu Teageno sesuo, būtent to, kuris, kaip tėbiečių karo vadas, kovojo už Graikijos laisvę ir žuvo. Atkeršijau už savo moteriškos garbės nuplėšimą ir nusikaltėlį nužudžiau. Jei už jo nužudymą įsakysi nubausti mane, turėsi progos įsitikinti, kad garbingai moteriškei, kuri buvo išniekinta, geriau mirti negu gyventi; kad ir labai skubėtum tatai atlikti, aš būsiu ilgiau gyvenusi už savo garbę ir savo tėvynę". Aleksandras išklausęs paskelbė, kad trakietis teisingai buvo nubaustas mirtimi. Jis niekam neleidžia prieš kilmingas moteris panaudoti smurtą. Karalius pagyrė moteriškę ir jai bei jos giminėms suteikė laisvę: ji galėjo eiti, kur patinka. Pasigailėjo ir poeto Pindaro, eilėmis apdainavusio jo prosenelį Aleksandrą, ir neleido sudeginti poeto namo.

Karalius gerbė ir mėgo ne tik dabar pasireiškiančią drąsą, bet ir didžiųjų vyrų atminimą, jų giminėms suteikdamas įvairių malonių. Pavyzdžiui, paskutiniame mūšyje nugalėjęs Darijų, krotoniečiams pasiuntė dalį laimikio už tai, kad jie kare su Kserksu, kai visos Graikijos kolonijos nebetikėjo Graikijos likimu, Fajilui vadovaujant, į Salaminus atsiuntė vieną trijų eilių irklų laivą. Taip pat ir platoniečius apdovanojo įvairiomis privilegijomis ir dovanomis, kadangi jų protėviai, graikams kovojant su mardoniais, užleido savo teritoriją. Šią tėbiečių tragediją lydėjo daugelis pranašingų ženklų. Trys mėnesiai prieš Aleksandro atėjimą į Tėbus, Cereros deivės šventykloje buvo pastebėtas juodas voratinklis. Tačiau per Teuktų mūšį, kuris buvo Tėbų šlovės viršūnė, toje pat šventovėje buvo rastas baltas voratinklis. Be to, prieš pat makedoniečių pasirodymą turgaus aikštėje pradėjo prakaituoti statulos, iš ežero prie Onchesto sklido liūdnas baubimas, iš Dirkos šaltinio ėmė srūti kraujas. Visi šitie pranašingi ženklai galėjo išgąsdinti užsispyrėlius, tačiau puikybė pasmerktuosius savo likimui pražudė, nes jie didžiavosi tik tėvų garbe, bet nesilaikė jų papročių. Kitaip elgdamiesi laukė to paties likimo. Tuo ir pagreitino tėvynės pražūtį. Jie, turėdami gal kiek daugiau negu 10.000 ginkluotų vyrų, išdrįso priešintis patyrusiai, pergalingai armijai, kurioje buvo 30.000 pėstininkų ir 3.000 raitelių.

Aleksandras, užėmęs miestą, draugų susirinkime pranešė, ką reikia daryti. Tarp draugų buvo fokiečių ir beotiečių, su tėbiečiais turėjusių iš

seno daug nesuvestų sąskaitų bei nesitikėjusių, kad tik, kol Tėbai egzistuos, jų skriaudos bus atlygintos ir jie jausis saugiai. Jų autoritetas buvo didelis, todėl miesto sienos bei pastatai buvo išgriauti, o žemė karaliaus sprendimu buvo išdalyta nugalėtojams. Taip per vieną dieną nuo Graikijos žemės išnyko vienas garbingiausių miestų, ne tik daugelio garsių žmonių gimtinė, bet, pagal jų pačių tvirtinimą, ir buvusi dievų tėvynė. Beveik 800 metų praėjo nuo orakulo pranašystės apie baltąsias varnas, o jame gyvena vis ta pati gentis. Kadaise trakiečių ir pelagiečių išvytiems beotiečiams buvo išpranašauta, kad po ketvirčio amžiaus jie rasią savo tėvynę. Per tą laiką jie turi ieškoti baltų varnų, o kur jas pamatys, ten bus jų tėvynė. Kartą jie atvyko į Tesalijos miestą Arną ir čia pamatė baltas varnas, kurias vietiniai vaikigaliai buvo ištepę gipsu. Čia jie ir įsikūrė. Miestą griaunant trimitavo, kad tokiu pat būdu prieš 60 metų Lisandras sunaikino Atėnus. Aleksandras neleido liesti dievų namų ir kitų šventovių, rūpindamasis, kad begriaunant kitus pastatus, nenukentėtų anie.

Aleksandras buvo iš mažens religingas, tačiau tai sustiprino ir toks įvykis. Keli kareiviai plėšė kabiriečių šventovę. Tuo metu netikėtai kilo audra, trenkė perkūnas, ir jie sudegė kartu su pastatu. Aleksandras taip pat nelietė ir miesto viešose vietose dievams ir garsiems vyrams pastatytų paminklų.

Pasakojama, kad po 20 metų, Antipatro sūnui Kasandrui atstatant sugriautus Tėbus, paminklų rūbų klostėse ir įvairiuose įlinkimuose buvo rasti karo metu paslėpti pinigai. Manoma, kad Kasandras juos grąžinęs tiems pabėgėliams, kurie juos buvo paslėpę, ne iš gailesčio, o norėdamas pažeminti Aleksandrą, kurio labai nekentė. Nors ir tiksliai atstatė Kasandras miesto sienas, tačiau buvusios garbės ir turtų miestui negalėjo grąžinti. Tėbai niekada nebeatsitiesė: pergyveno daugel nelaimių ir mūsų atmintį pasiekė tik silpnas buvusio miesto paveikslas. Aleksandro biografai nurodo, kad jis labai gailėjęsis Tėbus sugriovęs, tarsi Graikijai būtų išlupęs vieną akį. Jis aiškino, kad vėliau įvykę įvykiai, ir Klito nužudymas ir makedoniečių užsispyręs nenoras giliau veržtis į Indiją, buvę dievo Bakcho kerštas už jo tėviškei padarytą žalą. Yra ir tokių autorių, kurie Bakcho kerštu laiko ir pačią karaliaus mirtį, kuri įvyko nuo vyno ir girtuokliavimo. Po šitų įvykių jis pasiuntė į Atėnus pasiuntinius ir liepė pranešti, kad jie nedelsdami išduotų visus liaudies kurstytojus prieš makedoniečius. Jeigu užsispyrę nenorės išduoti, jų lauks toks pat likimas, koks ištiko tėbiečius. Fokionas, dėl savo garbingo amžiaus turėjęs didžiausią liaudies autoritetą, patarė neerzinti jaunuolio nugalėtojo. Jis ragino

tuos, kuriems grėsė didžiausias pavojus, pasekti Lejaus ir Erechtejaus dukrų pavyzdžiu – savo mirtimi gelbėti tėvynę.

Demostenas buvo paklaustas asmeniškai. Jis atsistojo ir atsakė, kad atėniečiai klysta, manydami, jog, keletą atidavę, išvengs pavojaus. Suktieji makedoniečiai kaip tik reikalauja tų, kurių budrumo ir drąsos labiausiai bijo. Išdavus laisvės gynėjus, jie įsiveržę į atvirą ir neginamą miestą tarsi vilkai į avidę, kurios negina šunys. Daug eibių Demostenas buvo pridaręs makedoniečiams, todėl pasigailėjimo nesitikėjo. Jo iniciatyva Pilypo žudiko Pauzanijaus garbei buvo pastatyta koplytėlė, prie kurios buvo laikomos pamaldos. Ypatingam džiaugsmui išreikšti buvo atliktos ir kitos apeigos. Aleksandrą jis vadindavo kartais vaikėzu, kartais Margitu, pamišėlio vardu. Persų auksu papirktas, jis buvo kurstytojas beveik visų karų, kuriuos tik vedė graikai prieš Aleksandrą ir jo tėvą Pilypą. Žadėdamas atėniečių sąjungą, jis sukurstė ir Atalą, patį rimčiausią Aleksandro priešą, viešai paskelbti Aleksandrui karą. Atėniečiai sunkiai nusikalto Aleksandrui ir tuo, kad išvertė visas Pilypo statulas, o jų medžiagą panaudojo profaniškiems darbams. Demostenas skatino tamsią minią, kuri nesirūpina ateitimi, išniekinti jo atminimą. Tačiau niekas karaliaus taip neerzino, kaip atėniečių atvirai rodoma užuojauta tėbiečiams, kurie, ištrūkę iš tėvynės griuvėsių, rado prieglobstį pas atėniečius, nors karalius buvo uždraudęs ką nors priimti. Jie taip pat atjautė tėbiečių skausmą ir širdgėlą, kad viešo gedulo ženklan atšaukė Bakcho iškilmes, kurias kiekvienais metais su didžiausiomis iškilmėmis švęsdavo. Vis dėlto, norėdamas greičiau pradėti karą su persais, karalius buvo labiau linkęs dovanoti už visas skriaudas, negu keršyti. Todėl kai pas jį atvyko Demandas, kuris patiko Pilypui ir kurį gerai vertino Aleksandras, perduoti viso miesto prašymą, karalius atėniečiams dovanojo. Tik liepė sulaikyti Demosteną, Likurgą ir dar keletą, o Charidemą ištremti. Charidemas išvyko į Persiją ir jiems buvo labai naudingas, kol pagaliau Darijaus įsakymu už palaidą liežuvį jį nužudė. Kiti gi gana įtakingi vyrai, bijodami karaliaus pykčio, irgi pasitraukė iš miesto ir nuvyko pas makedoniečių priešus, tuo Aleksandrui sukeldami daug rūpesčių.

Po šitų įvykių niekas Graikijoje negalėjo pasitikėti savo jėgomis ir tvirtovėmis. Reikėjo tik atsiminti Tėbus, kurie garsėjo sunkiai ginkluota armija, ir Leukadiją, kuri, nepaisant įtvirtinimų, buvo paimta. Leukadijos miestas dėl savo padėties ir maisto atsargų, miestiečių sukauptų ilgos apsiausties atvejui, atrodė neįveikiamas. Ir vis dėlto badu paėmė, nes karalius, užėmęs aplinkines tvirtoves, žmonėms iš jų leisdavo vykti

į Leukadiją. Per keletą dienų į Leukadiją priplūdo tiek daug žmonių, kad visą jų maistą suvalgė.

Taigi iš Peleponeso atvyko delegacija pasveikinti karaliaus, kuris, kaip ir buvo numatęs, po karų su barbarais kai kuriems graikams aplaužė ragus. Arkadiečiai pasakoja, kad pasmerkė mirti tuos vadus, kurių įkalbėti pakliuvo į tą pragarą. Elėjai visiems savo tremtiniams leido grįžti į namus tik todėl, kad to norėjęs Aleksandras. Etoliečiai teisinosi, jų gentis tokioje Graikijos suirutėje nelikusi nuošalyje nuo naujų įvykių. Megariečiai su savo pretenzijomis į naują giminystę sukėlė karaliui ir jo palydai juoką. Jie pranešė. kad dėl didelių Aleksandro nuopelnų Graikijos tautoms megariečių tauta nusprendusi savo miestą pašvęsti jam. Aleksandras sprendimą mielai priėmė, supratęs, kad niekas dar, be Herkulo, iki šių dienų nebuvo taip pagerbtas. Kitiems jis pasakęs nematąs nieko svarbesnio kaip rami ir neliečiama Graikija, todėl ateityje jie tenekelia maištų, o už praeitį jiems atleidžiąs. Labiausiai nepasitikėjo spartiečiais. Filiados vaikus grąžino atgal į Meseną, iš kur jie buvo ištremti. Achajų Peleną atidavė Cheronui. Sicioną ir kitus Peleponeso miestus valdė per savo klientus, iš arti turėjusius stebėti lakedaimoniečių veiksmus. Kol sutvarkė visus tuos reikalus, sugaišo keletą mėnesių. Per šį laikotarpį jis laimėjo tokį sunkų ir įvairų karą,. ir laimėjo taip lengvai, kad kas nors kitas karo pasiruošimui būtų daug daugiau sugaišęs. Jis pats sakydavo, kad už šią pergalę esąs skolingas savo žaibiškam veikimui. Aleksandras, paklaustas, kokiomis svarbiausiomis priemonėmis nugalėjęs Graikiją, atsakė: „Veikiau nedelsdamas".

II KNYGA
Su I. Freinshemio papildymais

ALEKSANDRO ŽYGIS Į PERSIJĄ

I SKYRIUS. PIRMOSIOS PERGALĖS PERSIJOJE

1. Padėtis Persijoje prieš Aleksandro žygį

Tuo laiku persų karalius buvo Darijus. Į karaliaus sostą jį iškėlė eunuchas Boagoa prieš pat Graikijos karaliaus Pilypo mirtį. Mirus karaliui Ochui ir jo sūnui Arsui, ši giminė nebeturėjo kito sosto paveldėtojo. Todėl eunuchas Boaagoa, pats negalėdamas sosto užimti, iš jo pasidarė sau malonių šaltinį: Darijus pasižadėjo būti amžinai dėkingas. Tačiau ir persai Darijų laikė vertu šitokios laimės. Jis buvo karališko kraujo, nes karaliaus Ocho dėdė Ostanas turėjo sūnų Arsaną, kuris buvo Kodmano tėvas. Šitaip vadinosi ir Darijus, kol buvo privatus asmuo. Atsisėdęs į Kyro sostą, pagal persų papročius Kodmanas atsisako savo senojo vardo ir pasivadina Darijumi. Kare jis irgi buvo pasižymėjęs. Kada Ochas kariavo su kadūzais, Darijus išprovokavo priešą ir jį sumušė. Kovos metu jis parodė didelę drąsą.

Po karaliaus Kyro, kuris įkūrė Persijos karalystę, jis buvo dešimtas karalius. Ochas perėmė sostą iš tėvo Artakserkso, o šis iš Darijaus, pastarajam sostą paliko Artakserksas, Kserkso sūnus. Kserksas perėmė sostą iš tėvo Darijaus, kuris buvo Histapso sūnus. Kyro giminė baigėsi su Kambizo mirtimi, nes garsusis septynių persų sąmokslas galutinai atėmė sostą iš Magų giminės. Šie karaliai valdė Persiją beveik 230 metų. Per visą tą laikotarpį persų karalystės reikalai klestėjo. Pradžia buvo sunki, tačiau laukinė, neišlepusi tauta visomis jėgomis kovojo už savo laisvę, garbę ir turtus. Ir įgiję visą šitą drąsą, nustojo ją vertinti. Labiau ėmė pasikliauti ne tiek savo drąsa, kiek protėvių garsiu vardu ir pinigais.

Beje, su graikais kovojo pinigais sėkmingiau negu ginklais. Pagaliau pamatė, kad kovoti auksu su Aleksandru nėra veiksminga, o gauti pagalbą iš užsienio nesitikėjo, todėl visą karą reikėjo vesti savo jėgomis. Tačiau jų jėgos dėl neveiklaus gyvenimo ir prabangos buvo nusilpusios, išglebusios, ir sulaikyti imperiją nuo griuvimo buvo neįmanoma, nes veiklumą ir energiją sukelia nepritekliai, o turtus lydi prabanga ir tingumas. Taigi persai, išgirdę apie Pilypo mirtį, nusiramino, nes jo sėkmė ir karinės jėgos gąsdino juos, o Aleksandro dėl jo jauno amžiaus visai ne-

vertino. Jų nuomone, Aleksandras bus patenkintas, galėdamas ramiai pasivaikštinėti po Pelą. Tačiau apie jo mūšius ir pergales pradėjo sklisti viena žinia po kitos. Jaunuolis, kurio jie visai nepaisė, ėmė kelti susirūpinimą. Turėjo ruoštis ilgam ir kruvinam karui. Tačiau iš ankstesnių karų žinojo, kad karys azijietis negali prilygti europiečiui. Todėl pasiuntė į Graikiją pasiuntinius pasamdyti 50.000 kilmingų jaunuolių.

Šiai kariuomenei vadovauti buvo paskirtas rodietis Memnonas, daugelyje ankstesnių karų pasirodęs kaip persams ištikimas drąsus vyras. Jis, persų pasiųstas užimti Ciziką, greitai žygiuodamas per Frigiją, kuri ribojosi su Troadu, atvyko prie Idės kalno. Jau pats kalno vardas kalba apie jo padėtį, nes persai tankiai apaugusią medžiais vietą senovėje vadino „Idas". Jo viršūnė aukštai prasikiša pro kitus Helesponto kalnus. Kalno viduryje esantis urvas dėl savo sakralinio neliečiamumo mitologijoje laikomas vieta, kurioje trojietis grožio teisėjas apžiūrėjęs deivių formas, nes tėvo įsakymu augęs ant Idės kalno. Pasakojama, kad tas kalnas yra Idės daktikų tėvynė, kurie pirmieji, Didžiosios Motinos pamokyti, parodė, kaip reikia gyvenime naudotis geležimi, kuri tiek pat gali būti naudinga bėdos ir nelaimės ištiktiems, tiek pat – siaubą keliantis įrankis. Apie tą kalną dar pasakoja kitą keistą dalyką.

Naktį, apie tą laiką, kai pasirodo Šuns žvaigždynas, kalno papėdėje siaučiant vėjui, viršūnėje būna kuo geriausias oras. Be to, pasakoja, neva nakties metu galima pamatyti saulę, tačiau ji nėra apvali, o labai pailga, tarsi ugnies liežuviais apšvietusi abu kalno šonus, pamažu susiliejanti. Prieš aušrą ji apšviečia didesnį negu jugero plotą ir galų gale tampa apskrita ir toliau kyla normaliu keliu. Aš manau, kad tai atsitinka todėl, kad nakties metu atšalęs oras nejuda, netobulas, plačiai išplitęs saulės vaizdas apgauna akis. Mes pamatome tokį miražinį vaizdą, kuris, šilumai veikiant, pamažu ima nykti ir tada išvystame apskritą saulės diską, nes saulės spinduliai praeina per giedrą ir skaidrų dangų, o sutikę sukietėjusį orą, sustoja ir tarsi atsimušę į veidrodį ir padidinę savo ryškumą išsisklaido. Kiziceno lyguma, esanti Idės kalno papėdėje, nusitęsia iki Propontido.

Propontido miestas yra nedidelėje saloje, su žemynu sujungtas dviem tiltais. Šį statinį Aleksandras pastatė truputį vėliau, o Memnono ekspedicijos metu salos gyventojai susisiekdavo su kontinentu laivais. Memnonas paimti miesto neįstengė, jo gyventojai drąsiai gynė miesto sienas, tačiau Kizicenų kraštą labai nusiaubė ir išsinešė didelį laimikį.

Mekedoniečių karo vadai irgi nesnaudė. Parmenionas užkariavo Eolijos miestą Grynijų ir gyventojus pardavė vergais. Po to jis persikėlė per

Kaiko upę ir užpuolė turtingą Piteno miestą. Miestas turėjo du uostus, per kuriuos galėjo iš Europos papildyti kariuomenę. Tačiau greitai, pasirodžius Memnono kariuomenei, apsupimą turėjo nutraukti. Pagaliau Kalos vadovaujamas nedidelis būrys makedoniečių ir samdytos kariuomenės buvo Troadoje ir susikovė su persais. Kadangi persų kariuomenė buvo smarkiai didesnė, turėjo pasitraukti į Retėją.

2. Pasirengimas žygiui

Tuo tarpu Aleksandras, sutvarkęs Graikijoje reikalus, grįžo į Makedoniją ir čia su draugais aptarė karo strategiją prieš leisdamasis į tokį didelį žygį. Jis ypač pasitikėjo Antipetru ir Parmenionu, kurie buvo vyresnio amžiaus ir visų gerbiami. Jų nuomone, esą negalima visos imperijos likimo iš karto pastatyti ant kortos. Reikia pirma pasirūpinti laisvaisiais ir, sustiprinus tėvynės apsaugą, galima galvoti apie jos ribų praplėtimą.

Išskyrus Aleksandrą, iš Pilypo giminės nei vienas nebuvo tinkamas vadovauti imperijai, iš Kleopatros pusės visi įpėdiniai dėl Olimpijos intrigų buvo išžudyti, Aridėjas dėl silpno proto laikomas netinkamas. Tačiau Aleksandras buvo nenuorama: jis svajojo tik apie karą ir pergalės šlovę. Taigi jis kalbėjo: „Labai gražu, kad jūs dori ir tėvynę mylintys vyrai esate, susirūpinę jos gerove ir sielojatės dėl jos nelaimių. Niekas neneigia, karas yra pavojingas. Imamės darbo, kuris skubotai pradėtas gali baigtis liūdnai, ir pavėluota atgaila jo ištaisyti nebegalima. Prieš išskleisdami bures, mes turime pasitarti: norime plaukti ar nenorime, kada jau atsiduosime vėjo ir bangų valiai, mūsų kelionė priklausys nuo jų. Todėl aš nė kiek neužsigaunu, kad jūsų nuomonė skirasi nuo mano. Daug geriau atvirumas. Ir aš prašau jus visada, ką tik besvarstysime, vadovautis tuo principu. Karalių draugai, jei tik jie verti to vardo, turi stengtis patarti, kas jiems naudinga ir kas tinka, o ne kas yra malonu. Kas vienaip galvoja, o kitaip pataria, faktiškai ne pataria, o apgauna. Noriu, kad jūs suprastumėte mano reikalavimus. Aš esu įsitikinęs, kad mano planams labiausiai kenkia delsimas. Aplink visą Makedoniją barbarai dabar yra numalšinti, Graikijoje visi maištai nuslopinti. Argi leisime tokiai šauniai armijai be darbo tinginiaujant demoralizuotis? O gal vesime ją į turtingiausią Azijos kraštą, apie kurio užėmimą ji anksčiau galvojo? Tai bus jai užmokestis už visus patirtus vargus tėvo viešpatavimo metu ir pagaliau per mano trejų metų valdymą. Kariuomenė trokšta persų karo grobio. Darijus dar nepritYręs valdovas. Nužudžius Bagoa,

kuris Darijų iškėlė į sostą, saviškiai ėmė karalių įtarinėti žiaurumu ir nedėkingumu. Dėl šio įvykio geriausi Darijaus pavaldiniai ima nekęsti savo vadų, nebėra tokie stropūs, yra palaužti. Argi sėdėsime ir lauksime, kol jo autoritetas sustiprės, kol viskas nekliudant susitvarkys ir kol užpuls Makedoniją? Žaibiškas veikimas turi daug gerų ypatybių, kurios visos, mums belaukiant, atiteks priešui. Šios rūšies veiksmuose labai svarbu pirmasis ryžtas. Tačiau jis visada yra puolėjo pusėje, nes niekas delsdamas neįgyja stipresnio malonės. Tas yra galingesnis, kuris užpuola. Mes, statydami į pavojų savo gerą vardą, gal apvilsime tuos, kurie buvo nutarę, kad mums reikės išlaikyti mano tėvo, didžio karvedžio, prieš pat mirtį pasiektą garbę, rodant drąsos pavyzdį. Graikų tautos sueiga mums perdavė savo valdžios vairą ne dėl to, kad tinginiaudami ir lėbaudami sėdėtume Makedonijoje, užmiršę Graikijai padarytas skriaudas, o tam, kad atkeršytume tiems, kurie pasipūtę begėdiškai mus puldinėjo. Ką aš galiu pasakyti apie tuos graikus, kurie išsibarstę po visą Aziją, veža tų pasipūtėlių barbarų jungą? Jūs patys puikiai atsimenate ir aš nekartosiu tų žodžių, kuriais efesietis Delijus kreipėsi į mus, įrodinėjo ir maldavo pagalbos. Aišku viena, kad jie visi, išvydę kariuomenę, tuoj pat pereis į mūsų pusę ir, nepabūgdami jokių pavojų, kartu su mumis, kaip su savo išvaduotojais ir gynėjais, stos į kovą prieš neapkenčiamus ponus. Argi mes užmiršome savo ir priešų jėgas, kad ieškome sąjungininkų karui, kurį turime ne tik laimėti, bet ir greit laimėti, jei nenorime apsijuokti? Mūsų tėvų laikais išsikėlusiam negausiam lakedaimoniečių būriui nesėkmingai priešinosi milžiniška persų kariuomenė, leisdama nusiaubti Frygiją, Lydiją ir Paflogoniją. O ten, kur bandė pasipriešinti, krito tiek, kiek norėjo priešas, kol pagaliau kilus Graikijoje neramumams, Agesilajus buvo atšauktas į tėvynę. Tuo būdu išsigandusiems ir panikos apimtiems persams davė progos atsipeikėti. Truputį anksčiau prieš šitą įvykį vos 10.000 Graikijos karių be vado, be maisto per daugybės priešiškų tautelių teritoriją ginklu prasiskynė sau kelią iš tolimiausių Persijos pakraščių į tėvynę, nors juos buvo užpuolusi visa Persijos karaliaus kariuomenė. Tuo tarpu Persijos karalius su šia savo kariuomene buvo kovęsis dėl sosto su broliu Kyru ir tą kovą buvo laimėjęs. Kur tik graikai susiremdavo su šia kariuomene, visada ją sumušdavo ir išvaikydavo. Taigi mes, kurie visą Graikiją ginklu privertėme paklusti, kurie visus drąsiausius Graikijos vyrus turime savo stovykloje, o priešininkų – mūšyje nukovėme, taigi, ar mes bijosime Azijos, daug kartų įveiktos negausiu būriu tų, kuriuos mes nugalėjome?"

Pagaliau ir kitiems pareiškus tokią pačią nuomonę, visi vieningai pritarė karaliaus minčiai. Net ir Parmenionas, kuris labiausiai norėjo išvengti karo, dabar pats pradėjo kurstyti Aleksandrą. Taigi karalius, nukreipęs visą dėmesį ekspedicijos ruošimui, nuvyko į Makedonijos miestą Dioną, įkurtą Makedonijos karaliaus Archelajo, kuris po Aleksandro sūnaus Perdiko valdė kraštą, ir ten aukojo Olimpo Jupiteriui. Mūzoms irgi surengė vaidinimus, vykusius pagal mūzų skaičių devynias dienas. Po to buvo didžiai iškilminga puota išpuoštoje palapinėje, kurioje tilpo 100 guolių. Puotoje dalyvavo karaliaus svečiai, armijų vadai ir miestų – valstybių atstovai. Kariuomenės puotai bei aukojimui taip pat buvo skirti gyvuliai, kad išvykimo į būsimą karą diena būtų kuo linksmiausiai ir išradingiausiai pažymėta.

3. Kariuomenė traukia į Aziją

Prasidėjus pavasariui, iš visur sutraukęs kariuomenę, kuri, Aleksandro manymu, nebuvo gausi, bet galinga, nuvedė į Aziją. Parmenionas vadovavo 30-čiai tūkstančių pėstininkų: iš jų 13.000 makedoniečių, 5.000 samdytų, kiti – draugų ir sąjungininkų. Paskui šią kariuomenę traukė ilyrai, trakiečiai ir trikolai, iš viso 5.000 žmonių. Prie jų prisijungė 1.000 agrianų lankininkų. Filotas vedė 1.800 makedoniečių raitelių, o Kalas tiek pat raitelių iš Tesalijos. Kitos Graikijos valstybės buvo pristačiusios po 600 raitelių, kuriems vadovavo Erygijus. Visą šitą armiją vedė Kasandras su 900 trakiečių ir peoniečių žvalgų. Šią kariuomenę, aprūpintą maistu ne daugiau kaip 30-čiai dienų, Aleksandras nutarė pastatyti prieš nesuskaičiuojamą barbarų kariuomenę. Jis pasitikėjo savo kariuomenės drąsa, kariais, kurie ir paseno kovodami ir nugalėdami, kurie užsigrūdinę ir patyrę, jokiam priešų skaičiui neįveikiami.

Antipetras su 12.000 pėstininkų ir 1.500 raitelių buvo paliktas Makedonijoje vadovauti Makedonijos ir Graikijos miestams. Taip pat jis turėjo atlikti Europoje nuolatinę mobilizaciją, nes reikėjo padengti mūšių ir likimo padarytus nuostolius. Tai ir buvo vienintelis jo resursas. Visa kita Aleksandras atidavė draugams: visa, kas nekenkė karalystės prestižui, išdalijo saviškiams, o tik po to sėdo į laivus. Perdikas dovanos nepriėmė, bet karaliaus paklausė, o kas liks jam pačiam. Karalius atsakė: „Viltis". „Jos dalininkais būsime visi, kurie tavo vadovaujami leidomės į žygį", – pridėjo Perdikas. Mažai kas pasielgė kaip Perdikas, kiti gi jo paklausę, kur esą jo paties turtai? Karalius atsakė: „Mano turtai pas draugus". Iš tikrųjų, juk patiems didiesiems įvykiams burtas buvo mestas, ir neatrodė, kad ka-

ralius savo turtus beprasmiškai būtų paskirstęs: jei karą laimės, įgys kur kas didesnių turtų, o jei karą pralaimės, neteks ir to, ką turėjo. O tuo tarpu jo pavaldiniai bus stropesni. Nedaug kuo nukentės dabartinės išlaidos, jei žemę ir visas tas pajamas, kurios bus realios tik po ilgo laiko, dovanos savo draugams. Kuo mažiau lėšų turima karo reikalams, tuo rūpestingiau jos administruojamos. Pilypas po mirties paliko grynais pinigais ne daugiau kaip 600 talentų, nedaug buvo ir jo brangenybių, auksinių ir sidabrinių indų. Tuo tarpu skola siekė apie 500 talentų. Nors Pilypas ir labai sutvirtino Makedonijos iždą, o Krenidų (kaip Pilypas juos vadindavo) aukso kasyklos buvo gerai sutvarkytos ir duodavo 1.000 talentų metinių įplaukų, vis dėlto nuolatiniai karai ir karaliaus dosnumas išsekino valstybės iždą. Išpuošti ir atnaujinti Makedoniją reikėjo didelių lėšų, o Pilypas paveldėjo ją labai nuskurdusią. Pilypo valdymo pradžia buvo nepaprastai kukli, jis turėjo tik vieną 50 drachmų auksinę taurę. Kaip daugelis atsimena, eidamas gulti ją pasikišdavęs po pagalve. Jo sūnus pasiruošė užpulti persų karalių, kurio specialiuose miegamuosiuose lovos galvūgalyje buvo laikoma 5.000 talentų aukso, o lovos kojūgalyje – 3.000 talentų sidabro. Ir šitas sūnus prie tėvo skolų dar pridėjo 800 aukso talentų skolos. Iš tų 800 talentų gal dešimtoji dalis buvo likusi jo kišenėje. Pasakojama, kad kariuomenei pajudėjus, Timolėjus grojo fleita, o kareiviai buvo labai pakiliai nusiteikę. Jie buvo visiškai įsitikinę, kad barbarų, kuriuos nugalėti dabar eina, turtai atiteks jiems.

Tuo metu makedoniečių laivynas stovėjo ežere, kurį žmonės pagal greta esantį kalną vadino Kerkinto ežeru. Taigi iš šito ežero Aleksandras savo laivyną Strimonio upe nuplukdė į Amfipolį, o iš čia – į Strimonio žiotis. Toliau pro Pangeo kalną plaukė Abderos ir Maronos link. Kariuomenė žygiavo jūros pakraščiu, kiekvienu momentu pasiruošusi padėti laivynui, jei netyčia užkluptų persai, tuo metu viešpatavę jūrose. Aleksandro laivynas buvo kuklutis. Tuo tarpu priešo laivai buvo kipriečių ir finikiečių gamybos. Jūrininkai – prityrę jūrų vilkai, o irklininkai – labai užsigrūdinę. Makedonija, tik neseniai pradėjusi įsigalėti jūroje, dar turėjo negausų laivyną, o iš sąjungininkų beveik nieko negaudavo. Kai atėniečių paprašė trieilių laivų, šie atsintė tik 20, nes jų oratoriai įtikinėjo valdžią, kad esąs realus pavojus, jog makedoniečiai, gavę laivus, nukreipsią juos prieš Atėnus.

Toliau laivynas nuplaukė prie Hebrio upės ir, nesunkiai ją įveikęs, atplaukė į Trakijos sritį – Petiką. Toliau Melano upe po 20 – ies dienų po išplaukimo pasiekė Sesto miestą, esantį kontinento pakrašty prie Heles-

ponto, kur jūra nedidelėm bangom prasiskverbia tarp Azijos ir Europos. Makedonija betarpiškai jungiasi su Trakija, kuri eidama į rytus dviem savo ragais liestusi su Azija, jei taip jų nebūtų įsiterpusi jūra: iš dešinės ją suspaudžia Helespontas, o toliau – Bosforas. Žmonės jį vadina Trakijos Bosforu; jis atskiria Bizantiją nuo Chalcedono. Tarp tų dviejų sąsiaurių yra įsiterpę platesni vandenys – Propontidė. Ji skalauja Bitiniją ir Pontiko kraštus. Žemiau Bitinijos yra Misija, toliau Frygija ir Lydija. Šie kraštai yra toliau nuo jūros. Einant toliau į krašto gilumą didelius plotus valdo savo turtais pagarsėjusios tautos. Antroje pusėje nuo Trakijos ir Graikijos gyvena helesponai ir garsieji savo pražūtimi trojėnai. Toliau Eolida ir Jonija ilgu jūros pakraščiu siekia Lydiją. Pagaliau Karija jungiasi su Dorija, kurios didžią dalį sudaro jūra, bet kuri plačiai įsiterpia ir į žemyną. Čia yra ir žinomiausios salos: Eolos Lesba, Jonijos Chija ir Sama, ir Dorijos Rodas ir daugelis kitų, kurių vardus išgarsino graikų literatūra, nes nuo seno visą šitą jūros pakraštį buvo apgyvenę Graikijos kolonistai. Tačiau Aleksandro laikais jie buvo pavergti persų satrapų ir savo senąją giminės laisvę turėjo pakeisti vergyste.

Įžengęs į Sestoną, Aleksandras paskyrė Parmenioną vadovauti didžiausiai kariuomenės daliai, liepęs žygiuoti su visa šita armija pajūriais į Abido miestą. Be to, dar jam pavedė vadovauti 160 trieilių kovos laivų ir daugybei prekybinių laivų. Pats išvyko į Eleuntą, pašvęstą Protęsilajui, kurio kapą dengia supiltas kalnas. Aplink šitą kalną auga nuostabios rūšies guobos: visos nukreiptos Trojos link šakos tuoj pat numeta visus anksti rytą prasiskleidusius lapus. Kitos šakos normaliai žaliuoja. Žmonės mano, kad jie apraudа šito herojaus liūdną likimą, nes Protesilajas, pačioje jaunystėje kartu su visais graikais atvykęs į Aziją, buvo pirmoji Trojos karo auka. Aleksandras ant šio kapo atnešdavo aukas, prašydamas, kad jo išsilaipinimą į priešų žemę lydėtų geresnis likimas. Iš čia jis su 50 karo laivų išplaukė į Sigėjų, o iš ten – į uostą, pavadintą Achajų vardu, nes Trojos karo laikais čia stovėjo achajų laivynas. Plaukdamas Helespontu atnašavo aukas Neptūnui ir Nereidėms, o tą auksinę taurę, kurią aukodamas nuliedavo dievams, atidavė jūros dievams – numetė į jūrą.

Laivynui atvykus į uostą, karalius sviedė į krantą ietį ir įsibėgėjęs pirmas iššoko ant žemės, tuo norėdamas paliudyti, kad dievams padedant, jis užims Aziją teisingu ir garbingu karu. Toje vietoje, kur išlipo, pastatė Jupiteriui išlipėjui, Minervai ir Herakliui aukurus. Taip pat liepė pastatyti panašius aukurus toje vietoje, iš kurios atplaukė. Paskui nuvyko aplankyti buvusio senojo Iliono (Trojos). Karalius su dideliu susido-

mėjimu apžiūrėjo didvyriškų įvykių paminklus. Vienas vietinis gyventojas jam pasiūlė pažiūrėti Pario lyrą. Karalius atsakė neturįs laiko apžiūrinėti karo laikui netinkamų pramogų instrumento, bet teduoda jam Achilo lyrą, nes jis ta pačia ranka skambindamas ir kovėsi, ir garbino didvyrių šlovę. Iš Achilo jis pats su pasididžiavimu kildino savo giminę ir todėl nepaprastai jį gerbė. Kartu su savo draugais jis nuogas apibėgo aplink Achilo paminklą ir, patepęs aliejais, uždėjo vainiką. O Hefestionas apvainikavo Patroklo kapą, tuo norėdamas pažymėti, kad jis šalia Aleksandro užimąs tokią pat draugystės vietą, kokią užėmė Patroklas šalia Achilo. Karalius daug kalbėjo apie Achilą ir tarp kita ko pasakė, kad jam atrodo, jog Achilas buvo dvigubai laimingas, nes gyvas būdamas turėjo ištikimą draugą, o miręs – didelį poetą. Ant visų didvyrių kapų, kurie tik jiem buvo parodyti, atnašavo aukas. Prie Jupiterio, kaip židinio saugotojo, aukuro, Aleksandras atnešdavo aukas ir Priamo garbei, gal norėdamas permaldauti vėlę to, kurį nužudė Eakidas, o gal dėl to, kad save laikė trojėnų giminaičiu, nes Neoptolemas buvo vedęs Hektoro našlę Andromachą. Aleksandras buvo ir ypatingas Minervos garbintojas, todėl su didele pagarba jis atnašavo jos garbei aukas. Jis nusiėmė savo ginklus ir pakabino juos šventykloje, pasiėmęs kitus čia kabėjusius ant sienos. Pasakojama, kad tie ginklai dar buvę iš Trojos laikų. Ginklus padavė nešti savo ginklanešiams, tarsi jam palanki dievybė būtų juos suteikusi Azijai užvaldyti. Pasakojama, kad kovodamas su satrapais prie Graniko upės jis buvo apsivilkęs tais šarvais.

Beje, jis mėgo nepaprastai puošnius ir elegantiškus ginklus. Biografai rašo, kad jis vartojęs spindinčius skydus, jo šalmas buvęs su gražiu kuodu, iš abiejų pusių kaboję baltos didelės plunksnos, krūtinės šarvus iš vidaus ir išorės dengęs lininis audinys. Tiesa, šalmas buvęs geležinis, bet taip nuglotnintas ir nublizgintas, kad atrodė iš gryniausio sidabro. Jis buvo Teoflio darbo. Geležiniai sprando šarvai buvo padabinti brangakmeniais. Kardas buvo ypatingo kietumo ir aštrumo. Jis buvo lengvas ir patogus naudoti. Ant šitos savo aprangos kartais užsimesdavo karišką apsiaustą, kurį tais laikais vadino siciliškuoju apsiaustu. Vėliau jis daugelį šitų dalykų įsigijo jėga, pavyzdžiui krūtinės šarvus, kuriuos minėjome, įsigijo kaip karo grobį mūšyje prie Iso, kardą dovanojo Kitijos karalius. Juostą kardui pasirišti dovanojo Rodo salos gyventojai. Ji buvo neprilyginamo grožio, žymiojo senovės meistro Helikono darbas.

Aš nesigailiu paminėjęs tokius dalykus, apie kuriuos senovės rašytojai manė esant verta kalbėti. Iš tikro, aprašant didžiųjų karalių darbus ir

pasisakymus, smulkmenos yra labai naudingos ir įdomios. Iš tikro Aleksandro ginklų kultas tęsėsi ir vėlesniais amžiais. Laikas suteikė jiems tokį spindesį, kad vienas Romos imperatorius po Kartaginos paėmimo savo triumfą papuošė Aleksandro chlamida (apsiaustu), o kitas imperatorius, apsivilkęs Aleksandro krūtinės šarvais, perbėgo tiltą, kurį, konkuruodamas su Darijum ir Kserksu, buvo nutiesęs jūroje.

Iš Minervos šventyklos Aleksandras išvyko į Arisbą. Čia stovyklavo ir jo laukė Parmeniono vadovaujama makedoniečių kariuomenė. Kitą dieną pro Perkotą ir Lampsaką išvyko prie Prakto upės, kuri prasideda Idėjos kalnuose, teka per Lamsako ir Abydeno apylinkes ir truputį pasisukusi į šiaurę, įsilieja į Propontidą. Po to, aplenkdamas Hermotą, kariuomenę nuvedė į Kolono miestą, esantį lampsakiečių krašto viduryje. Lampsako gyventojų nebaudė, o visus priėmė į savo globą. Iš čia jis pasiuntė Panegorą perimti Prispeno gyventojų perduotą miestą. Arabejo sūnų Amintą su keturiais priekyje žygiuojančiais eskadronais pasiuntė į žvalgybą. Vieną eskadroną sudarė apoloniečiai, vadovaujami Sokrato.

4. Aleksandro taktika. Darijus ir Memnonas

Priešas buvo netoli ir labai intensyviai ruošėsi karui. Iš jų ypač išsiskyrė karo reikalų žinovas Memnonas. Jis stengėsi įtikinti, kad traukiantis reikia naikinti visa, kas priešui gali būti naudinga: laukus ir pievas ištrypti raiteliam, kaimus ir miestus deginti, paliekant tik juodą žemę. Aleksandro kariuomenė tik vos mėnesiui esanti apsirūpinusi maistu, o po to galėsianti laikytis tik iš plėšimo, o kai nebebus ko plėšikauti, turėsianti pasitraukti. Tokiu būdu nedidelėmis priemonėmis būsianti išgelbėta Azija. Žinoma, gaila, tačiau ten, kur gresia pavojus, protingi žmonės stengiasi jį įveikti mažiausiais nuostoliais. Taip daro ir gydytojai: jei viena kūno dalis yra sugedusi ir gali sugadinti kitas, sveikas kūno dalis, tokią kūno dalį šalina, norėdami išsaugoti visą kūną. Persai turi tokių pavyzdžių. Juk ir karalius Darijus nuniokojęs šią teritoriją, ją pereidami, negalėtų sustoti. Bandymas stoti į mūšį būtų didelė rizika, nes, kartą iš čia išvijus persus, visas pakraštys taptų Aleksandro. Nugalėtojai nieko daugiau nebeturėtų. Dievaž, nemažą grėsmę kelianti ir makedoniečių falanga. Vargiai jai galėtų pasipriešinti ir jo (Memnono) pėstininkai, nors jų ir daugiau. Juk ir pats karaliaus dalyvavimas mūšyje labai prisidedantis prie pergalės. Viltis, gėda, garbė įkvepia drąsos kareiviams, kovojantiems karaliaus akivaizdoje. Visa šita turi makedoniečiai, o jiems trūksta Darijaus. Niekas neabejojo, kad kariauti svetimoje teritorijoje galima

sėkmingiau negu savoje. Tokias sąlygas turėsią, jei paklausysią jo patarimo – karą perkelti į Makedoniją. Tačiau šitai jo kalbai nepritarė nė vienas vadas. Gal pasitvirtina, kad Memnonas, kilęs iš Rodos salos, stengiasi karą pratęsti. Matyt jis nori kuo ilgiau išlaikyti tokias aukštas pareigas ir gauti karališkąją stipendiją. Jie mano, kad esą gėda išduoti persams atsidavusias tautas, o karalius nurodęs visai kitokią karo vedimo taktiką, šito negalėtų pateisinti.

Darijus, išgirdęs apie Aleksandro pajudėjimą iš Makedonijos, pasiuntė visiems armijų vadams laiškus ir įsakė įsisiautėjusį Pilypo vaikėzą išplakti rykštėmis, apvilkti purpuriniu rūbu ir tuoj pat pristatyti jam. Jo laivus kartu su jūreiviais paskandinti jūroje, o visus karius ištremti į pačius tolimiausius Raudonosios jūros pakraščius. Iš puikybės visai nesirūpindamas ateitimi ir nežinodamas savo likimo, visiškai netekęs dėl žmogiškosios silpnybės supratimo, Darijus save laikė dievų padermės labiau turbūt norėdamas pasirodyti galia prilygstąs dievams, negu kad būtų rimtai tikėjęs padavimu, kuriame persų karaliai savo giminę kildina iš Jupiterio sūnaus Persėjo. Truputį anksčiau ir atėniečiams su tokiu pat pasipūtimu jis rašė laišką, esą jie labiau vertinantys makedoniečių draugystę, todėl iš jo pinigų daugiau tegul neprašo, net jeigu jie ir prašytų, jis neduosiąs.

Tuo tarpu Aleksandras, žygiuodamas per tą kraštą, kurį persų karalius buvo dovanojęs Memnonui, liepė kareiviams susilaikyti, neplėšti gyventojų ir jų turto, tuo norėdamas žmogų, tariamą klasta, padaryti veiklų. Ir iš viso tik šį vienintelį priešo vadą tevertinąs, nors ir nepasisektų jo patraukti į savo pusę. Kai kurie stebėjosi karaliaus minkštaširdiškumu ir sakė, kad šitą aršiausią ir gudriausią makedoniečių priešą reikia pagautą tuoj pat nužudyti. Karalius atsakė: „Priešingai, jį perauklėsime ir iš savo priešo padarysime draugu, kuris su tokia pat drąsa ir tokiu pat uolumu kovos už mūsų reikalus".

Kariuomenė atvyko į Adrastejos lygumą, per kurią teka labai srauni upė Granikas. Čia sužinojo iš žvalgų, kuriems vadovavo Hegelochas, kad kitoje upės pusėje persai išsirikiavę ir pasiruošę mūšiui. Truputį pagalvojęs ir apsvarstęs persikėlimo galimybes, liepė sušaukti armijų vadus. Ketinimas persikelti per upę daugeliui buvo per drąsus ir nerealus. Atrodė neįmanoma prasiveržti per tokią gilią, labai stačiais skardžiais upę, ginamą didžiulės daugybės pėstininkų bei raitelių. Buvo ir tokių, kurie įtikinėjo, kad Dezijo mėnuo (jis atitinka romėnų Junijų – birželį) makedoniečiams kare esąs nelaimingas. Pavojus Aleksandro nebaugino, tačiau į prietarin-

gą tvirtinimą atkreipė dėmesį. Jis suprato, kokią didelę galią tamsuoliams turi religiniai prietarai. Todėl įsakė paskelbti, kad dabartinis mėnuo esąs ne Dezijus, o sekantis – Artemizijus. Kad tuo labiau pasitikėtų, slapta liepė Aristandrui, tuo metu kaip tik dėl kėlimosi per upę atnašavusiam aukas, atvirkščiomis raidėmis ant tos rankos, kuria išims aukos vidurius, užrašyti baltais dažais teiginį, kad Aleksandrui dievai teikia pergalę. Šis užrašas turėjo atsispausti ant šiltų kepenų. Paskelbus šią pranašystę, visų nuotaika pakilo. Jie ėmė pritardami šaukti, kad dabar, po dangiškosios malonės leidimo, nebegalima abejoti.

Taigi apgaulės būdu įtikinti žygio sėkme, jie iškovojo pergalę. Karalius, pasinaudojęs kareivių dvasios pakilimu, tuoj pat per upę perkėlė kariuomenę, nors Parmenionas siūlė palaukti sekančios dienos, nes jau diena slinko vakarop. Karalius į jo susirūpinimą atsakė juokais, girdi, Helespontas iš gėdos paraustų, jei sėkmingai persikėlę per jį, gaištume prie griovio.

5. Mūšis prie Graniko upės

Vos įveikę upės tėkmę ir dar nespėję išlipti į sausumą bei sutvarkyti pakrikusių gretų, 13 kavalerijos turmų su pačiu karaliumi buvo užpulti persų raitelių. Persai, atmetę Memnono pasiūlymą, nusprendė kovoti. Jie visi palaikė Frygijos satrapo Arzito nuomonę, kuris tvirtino neleisiąs nė vienos jo valdžioje esančios lūšnos sudeginti. Taigi prie Graniko upės persai buvo sutelkę 100.000 pėstininkų ir 20.000 raitelių, nes norėjo ja pasinaudoti iš vienos pusės kaip natūraliu sutvirtinimu, o iš kitos pusės, šią upę jie laikė vartais, per kuriuos Aleksandras turėsiąs žygiuoti į Aziją. Sužinoję apie Aleksandro žygį, persai išrikiuoja savo pagrindinę jėgą – raitelius taip, kad jie galėtų smogti į dešinįjį, paties karaliaus vadovaujamą makedoniečių sparną (kairiajam sparnui vadovavo Parmenionas). Raiteliams vadovavo Memnonas su sūnumis ir persas Arsanas. Toje pačioje pusėje stovėjo ir paflagoniečių atsarginiai raiteliai, vadovaujami Arsito. Tarp atsarginių buvo karaliaus žentas Spitridatas, kurį lydėjo brolis Rezanas, Libijos ir Jonijos satrapas, ir hirkaniečių raiteliai. Dešiniojoje fronto pusėje kovojo karalienės brolis Farnakas ir Arbupalas, Artakserksas, Darijaus anūkas, bei Kapadokijos valdytojas Mitrobarzanas. Juos rėmė iš įvairių genčių surinkti raitelių eskadronai, kuriems vadovavo Nifatas, Petanas ir Arsakas su Atriziju. Persų buvo daug daugiau ir jie turėjo geresnes pozicijas, todėl smarkiai spaudė priešą ir užvirė įnirtingas mūšis. Didžiausias pavojus buvo karaliui.

Atpažindami jį iš ginklų, drąsos ir komandavimo, daugelis priešų puolė tik jį. Ietis, pataikiusi mūšio įkarštyje į pasikėlusių šarvų klostę, karaliaus nesužeidė, tačiau užpultas iš karto pačių drąsiausių karo vadų Resako ir Spitridato, Aleksandras atsidūrė mirtiname pavojuje. Jo ietis, tikslo nepasiekusi, sulūžo į Spitridato krūtinės šarvus, ir karalius griebėsi kardo. Bet čia atšuoliavęs Spitridato brolis taip smogė kardu karaliui į galvą, kad nukirto šalmo skiauterę, vieną šalmo plunksną ir net pasiekė galvos plaukus. Antrą kartą smogęs, numušė nuo galvos metalinį šalmą ir karaliaus galva liko nepridengta. Jau ruošėsi nušokti nuo arklio, kai tuo tarpu Klitas, pastebėjęs gresiantį karaliui pavojų, tarsi beprotis puolė, stvėrė barbarui už rankos ir kartu su kardu nutrenkė ant žemės. Tuo pačiu momentu nuo Aleksandro kardo krito ir Spitridatas. Persai vis dar nesiliovė įnirtingai puolę, kol pagaliau, žuvus daugeliui vadų, ėmė krikti, o persikėlusi per upę makedoniečių falanga privertė raitelius bėgti. Pėstininkai irgi priešinosi nebeilgai. Įsitikinę, kad priešui sutriuškinti su kaupu užteks kavalerijos, jie daugiau galvojo apie karo laimikį negu apie pavojų. Staiga pasikeitus įvykiams, vaizdas buvo greičiau panašus į skerdynes negu į mūšį. Tačiau samdytoji kariuomenė, vadovaujama Omaro, įsitvirtino ant kalvos ir energingai gynėsi, nes vadas nepriėmė sąlygų pasiduoti. Todėl šiame mūšyje žuvo daugiau makedoniečių negu kovoje su raiteliais. Net pats karalius, kovodamas pirmose gretose, buvo taip arti mirties, kad neteko žirgo. Jo šonas buvo pervertas kardu.

Įširdęs karalius raiteliais apsupo priešą ir juos išžudė, gal 2.000 palikęs gyvų, kurie pasidavė geruoju. Iš viso žuvo apie 20.000 priešo pėstininkų ir raitelių apie 2.000, beveik tiek pat paimta į nelaisvę. Priešo armijos vadai Memnis, Arsakas, Reomitas ir Atyzas pabėgo, o kiti garbingai žuvo. Arzitas pabėgo į Frygiją, tačiau iš gėdos ir gailesčio, kad šitos nelaimės kaltininkas teisingai laikomas jis, prieš save pakėlė ranką. Aleksandras šitame mūšyje nedaug neteko, tačiau pačių drąsiausių: 30 pėstininkų ir 75 raitelių. Norėdamas parodyti, kad jis vertina savųjų ir priešų drąsą, likusius persus apdovanojo karo grobiu, žuvusiuosius įsakė iškilmingai kartu su ginklais palaidoti, o jų tėvus ir vaikus atleido nuo visų pareigų.

Sužeistieji buvo rūpestingai gydomi ir slaugomi. Karalius pats apėjo palapines, asmeniškai pasidomėjo kiekvieno eilinio sveikata, o silpniausiuosius guodė pagirdamas drąsą ir žadėdamas apdovanoti. Šis parodytas draugiškumas juos padarė ištikimus net ir pačių didžiausių pavo-

jų metu. Nė minutės niekas neabejodamas galėjo pralieti kraują už savo karalių, kuris nepakentė nei tų, kurie negarbingai vengė mirties, nei tų, kurie negarbingai žuvo. Iš draugų eskadrono ypač buvo pagerbti 25 raiteliai. Jie žuvo nuo pirmo persų smūgio, kovodami nepatogioje pozicijoje. Karalius įsakė skulptoriui Lisipui, kurį labai vertino ir kuris tik vienas turėjo teisę iš vario liedinti karaliaus statulas, padaryti žuvusiųjų, sėdinčių ant žirgų, statulas. Jos ilgą laiką stovėjo Makedonijos mieste Dione net ir po to, kai seniai jau buvo žlugusi Makedonijos karalystė. Vėliau Metelas jas nugabeno į Romą.

Didžiausia garbė už šitą pergalę tenka pačiam karaliui. Labai vykusiai jis buvo organizavęs frontą ir, atsižvelgdamas į labai blogas pozicijas, kariuomenę perkėlė per upę taip, kad toji išlipusi iš upės ne tuoj būtų persų užpulta. O kritusius į paniką drąsino ir skatino dar bent kartą drąsiai pulti priešą. Ne mažiau jis ir pats kovojo: daugelį nudėjo ietimi, daugelį kardu. Pirmieji iš priešų bėgti pradėjo tie, kurie kovojo prieš jį. Jo drąsus planas buvo daugiau paremtas protu negu perdėtu drąsumu. Kovotojus su nauju priešu, kurio skaičius smarkiai pranoko Aleksandro armiją, jis norėjo pastatyti į tokią padėtį, kad upė atkirstų bet kokią galimybę pabėgti, o vieninteliu išsigelbėjimu taptų pergalė. Kavalerijos branduolį sudarė tesaliečių raiteliai. Jų pastangos tą dieną buvo labai ženklios. Tačiau ir kiti garbingai atliko savo pareigas. Ypač tai pasakytina apie kavaleriją, kuri nulėmė mūšį, nes pėstininkai pasitraukė.

Aleksandras liepė palaidoti net persų kilminguosius ir visus kritusius šiame mūšyje graikų samdinius. Visus tuos, kuriuos buvo paėmę gyvus, pasiuntė į Makedoniją ir čia davė nurodymus uždaryti į kalėjimus už tai, kad kovojo prieš Graikijos valią priešų pusėje. Tačiau Tėbų miesto gyventojus nuo tos bausmės atleido, nes sunaikinus miestą ir atėmus žemę, jie buvo priversti prieš savo valią pasisamdyti svetimiems. Po tokios daugybės patirtų nelaimių karalius atvėrė širdį gailestingumui. Jis atrinko iš karo grobio 300 skydų, kuriuos turėjo paaukoti Atėnų Minervai. Ant jų išdidžiai užrašė tokį sakinį: „Aleksandras, Pilypo sūnus, ir graikai, išskyrus lakedaimoniečius, juos pakabino atėmę iš barbarų, gyvenančių Azijoje". Pergalės garbe jis pasidalijo su graikais todėl, kad pastarieji labiau atsidavę sutiktų kitus karo negandus. Lakedaimoniečius paminėjo todėl, kad jie, dėl separatinių planų atskilę nuo bendro Graikijos kūno, negalėtų savintis šios garbės. Neužmiršo ir motinos, kurią visada labai švelniai mylėjo. Jai pasiuntė taurių, purpurinių rūbų ir kitą tos rūšies grobį, nedaug tepasilikęs sau.

Po šito mūšio Aleksandras vėl grįžo į Ilioną (Troją). Ten padėkojo deivei, kad sunkiausią karo momentą jam padėjo karine jėga ir pranašingais ženklais. Kaip jau minėjome, truputį anksčiau, vos persikėlęs per Helespontą ir nuvykęs į Troją, netoli Minervos šventyklos pamatė ant žemės nuverstą statulą, kurios raitelio veidas buvo panašus į Ariobarzano, buvusio Frygijos satrapo. Žynys Aristandras pranašavo, kad tai esą Aleksandrui geras ženklas: raitelių mūšyje jis laimėsią didelę pergalę, ypač, jei mūšis įvyktų netoli Frygijos. Nuo jo paties rankos žūsiąs kilmingas priešų vadas. Mūšis patvirtino žynio pranašystę, nuo karaliaus rankos krito Spitridatas. Todėl Aleksandras ir šventovę dosniai išpuošė. Ilionui, kuris tuomet buvo ne ką didesnis už vidutinį kaimą, davė miesto vardą, o kad jis galėtų laimingai ir saugiai egzistuoti, paskyrė žmones, turėjusius jį restauruoti ir puošti. Kadangi deivės šventovė, palyginus su didžiu tų vietų šventumu, atrodė per ankšta ir per menka, karalius nusprendė pastatyti didelę šventovę. Tačiau likimas jį pralenkė ir neleido šito bei kitų didingų planų įvykdyti. Jų neįvykdė nė Aleksandro įpėdiniai. Tačiau šita pergalė jam atvėrė kelią į visą Aziją – iki Tauro ir Eufrato.

6. Persai pasiduoda Makedoniečiui

Pritrenkti netikėto pralaimėjimo, kur buvo sumušta kariuomenė ir žuvo daugybė vadų, persai galėjo tikėtis tik priešo gailestingumo. Todėl vienas po kito skubėjo greičiau pasiduoti. Arzilui nusižudžius, Frygija tapo niekieno nevaldoma. Jos valdytoju Aleksandras paskyrė Kalą, tesaliečių vadą. Daugybė gyventojų leidosi iš kalnų ir pasidavė Aleksandro valdžiai. Suteikęs globą, tas juos siuntė į namus. Zelitiečiams dovanojo, nes žinojo, kad persų buvo priversti prieš jį kovoti. Visiems uždėjo tokią pat duoklę, kokią mokėjo Darijui. Šitos taktikos jis laikėsi užimdamas kitas Azijos sritis. Aleksandras žinojo, kad kiekviena svetima valdžia, nors ji būtų ir švelnesnė negu saviškių, sukelia neapykantą. O jei pavaldiniai dar apkraunami naujomis prievolėmis, svetima valdžia tampa nebepakeliama. Kažkas jam patarė, kad iš tokio krašto kur kas daugiau esą galima gauti mokesčių ir duoklių. Aleksandras jam atsakė, kad nemėgstąs daržininko, su šaknimis raunančio tas daržoves, kurias reikia skinti. Karalius buvo girdėjęs, kad Dascylėjų užėmusi persų kariuomenė. Į tą miestą jis pasiuntė Parmenioną. Miesto gyventojai jį tuoj priėmė, nes persai, išgirdę apie makedoniečių atėjimą, buvo pasitraukę.

Pats karalius išvyko į Sardus, sostinę visų pajūrio kraštų, kuriuos valdė persų karaliai. Maždaug už 70 stadijų nuo miesto karalių pasitiko

Mitranas, Darijaus paskirtas Sardų pilies gynėjas. Jis kartu su Sardų miesto didikais siūlė karaliui perduoti miestą, pilį ir visus pinigus, saugomus pilyje. Karalius juos maloniai priėmė ir po to išvyko prie Hermo upės, kuri buvo maždaug už 20 stadijų nuo miesto. Ten įsirengęs stovyklą, Andromeno sūnų Amintą pasiuntė užimti pilies. Ji stovėjo iš visų pusių sunkiai prieinamoje vietoje ir galėjo atsilaikyti prieš bet kokią jėgą, nors ir nebūtų apjuosta triguba gynybine siena. Karalius turėjo būti dėkingas laimei, kad stipriausia pilis nevertė laikyti ilgai ją apsupus ir netrukdė didingoms jo užmačioms. Todėl jis nusprendė čia pastatyti Olimpo Jupiteriui šventovę. Rūpestingai renkant šventyklai vietą, staiga kilo didžiausia audra su liūtimi ir vanduo užpylė tą dalį pilies, kurioje stovėjo senieji Lidų karalių rūmai. Karalius tikėjo, kad dievai jam nurodę tą vietą, kur turės būti pastatyta šventykla. Piliai valdyti paskyrė iš savo draugų kohortos Pausanijų. Pilies apsaugai davė Agrivų kariuomenę. Kitą sąjungininkų kariuomenę, vadovaujant Kalai ir Eropo sūnui Aleksandrui, pasiuntė į Memnono prefektūrą. Mokesčiams ir duoklėms rinkti paskyrė tūlą Nikiją, o Asandrui, Piloto sūnui, pavedė valdyti Lidiją. Tas sritis anksčiau valdė Spitridatas. Karalius krašto tvarkai palaikyti davė raitelių ir lengvai ginkluotų kareivių kohortą, o gyventojams leido laikytis savo įstatymų. Sužinojęs, kad Sardos gyventojai labai atsidavę garbina Dianą, kurią vadina Kolena, jos šventyklai suteikė prieglobsčio teisę. Mitreną garbingai laikė prie savęs, jo pavyzdžiu norėdamas kitus paskatinti pasiduoti. Tuo pačiu metu ir Armėnijai valdyti paskyrė žmogų.

Tuo tarpu pilyje buvo rasti dokumentai, kuriuose tarp kitų dalykų surašyti ir kyšiai, kuriuos persų satrapai davė graikams, norėdami prieš makedoniečius Graikijoje įžiebti karą. Iš jų sužinojo, už kiek svarų aukso buvo papirktas Demostenas. Ten buvo rasti ir jo laiškai. Kadangi sudaryta taika su atėniečiais buvo įvykęs faktas, niekas to reikalo viešai nekėlė. Tačiau Aleksandras nutarė sustiprinti budrumą, kad atėniečiai nepasiduotų Demosteno kalbų įtakai ir neatmestų sutarties, ir nepatrauktų visos Graikijos į savo pusę. Šitam reikalui jam atrodė pats tinkamiausias Focionas. Jis buvo nuostabiai doras ir garbingai neturtingas. Karalius jį labai gerbė pirmiausia už jo elgesį, o paskui už iš šio vyro patirtą kilniadvasiškumą.

Užėmęs Darijaus imperiją ir pasiekęs didelės garbės, jis nerado, kuris būtų vertas pasveikinti ir parašyti. Tą garbę suteikė tik dviems žmonėms – Antipatrui ir Focionui. Yra žinoma, kad kažkada karalius jam nusiuntęs dovanų 100 talentų. Paskui pasiūlęs pasirinkti vieną iš keturių garbingų Azijos miestų. Šie miestai buvo Kijus, Elea, Milasa ir Gergetas. Kai

kurie autoriai paskutinį mini Patarą. Tačiau šis atsisakęs priimti, bet, kad neatrodytų nevertinąs karaliaus ir jas niekinąs, paprašė paleisti iš kalėjimo sofistą Echekratidą, Alendorą Imbrijų ir du rodiečius Demaratą ir Spartoną. Jie buvo belaisviai, uždaryti Sardų pilyje. Bet tai vyko vėliau. Tuo metu, kai Efesą pasiekė žinia apie persų pralaimėjimą, miesto apsauga, sėdusi į du efesiečių trieilius laivus, pabėgo. Todėl karalius išvyko į Efesą. Tarp Efeso apsauginių buvo ir Antijocho sūnus Amintas. Jis buvo pabėgęs iš Makedonijos, tačiau jokio nusikaltimo nebuvo padaręs, bet tik bijojo karaliaus. Kadangi jis nemėgo karaliaus ir jo neapkentė, todėl manė, kad ir karalius jo atžvilgiu yra toks pat.

Išvykęs iš Sardų, ketvirtą dieną Aleksandras įžengė į Efesą. Sugrąžinęs tremtinius, kurie mažumos valdymo metu buvo palikę miestą, liaudžiai atstatė respubliką. Ši, atgavusi ilgai trokštą laisvę, pareikalavo nubausti visus tuos, kurie pasikvietė Memnoną, apiplėšė Dianos šventovę ir joje nuvertė Pilypo statulą, išgriovė miesto išlaisvintojo Herofito paminklą, pastatytą miesto aikštėje. Jų tarpe buvo ir Pelegonas su savo broliu ir dėdėmis. Juos pagavo pasislėpusius šventykloje ir tuoj pat akmenimis užmušė. Pagaliau mieste prasidėjo savavaliavimas ir skerdynės. Aleksandras uždraudė toliau gilintis į kieno nors veiklą arba kam nors kenkti. Tatai išgelbėjo visus aristokratus, nes jų geras vardas ir turtai įširdusios liaudies neapykantai ir gobšumui buvo dingstis apkaltinti juos visais būtais ir nebūtais nusikaltimais.

Tuo tarpu magnetai ir traliečiai atsiunčia pasiuntinius, kurie praneša norį užimti valdžią. Ten pasiunčia su 5.000 pėstininkų ir 200 raitelių Parmenioną. Su tokiomis pat pajėgomis Alkimalą pasiunčia į Eolos ir Jono salų rajone esančius persų miestus. Abu įpareigojo panaikinti mažumos dominavimą ir visur įvesti liaudies valdžią, nes žinojo, kad liaudis gina savo reikalus, o barbarai buvo paskyrę tironus jiems tramdyti.

7. Aleksandras rūpinasi menu, šventovėmis

Per visą šitą buvimo Efese laiką Aleksandras, norėdamas išsiblaškyti, dažnai lankydavo Apelo dirbtuves, kurio tik vieno teptukui leido daryti savo atvaizdą. Jis tiek mylėjo dailininką, kad atidavė pačią myliamiausią savo merginą, kurią šis beviltiškai buvo įsimylėjęs. Ji buvo kilusi iš Lariso, garbingo Tesalijos miesto. Jos vardas buvo Pankasta. Karalius ją aistringai mylėjo dėl jos grožio ir dėl to, kad ji, pirmoji moteris, patenkinusi jo aistrą. Tikiu, kad šis mostas nepakenkė karaliaus orumui, bet netikiu, kad Apelas būtų kandžiai pertraukęs daug dirbtuvėse nekvalifi-

kuotai kalbėjusį karalių. Tai nesiderina nei su tokio karaliaus didybe, nei su nekvailo ir išsilavinusio dailininko kuklumu. Be to, Aleksandras iš mažumės buvo gerai susipažinęs su lengvaisiais menais. Net apie meną, kurio jis pats nemokėjo, galėjo tinkamai pakalbėti ir spręsti. Turbūt arčiau tiesos yra tai, ką kiti autoriai pasakoja, kad jis šiurkščiai pertraukęs kažkokį efesietės Dianos šventiką (šventikus paprastai vadindavo Megabizais). Apelas jam neva pasakęs: „Kol tylėjai, tai šis auksas ir purpuras nesupratėlių akyse padarė tave garbingą. Dabar, kai tu kalbi apie daiktus, kurių nesupranti, iš tavęs juokiasi net vaikai, tepliojantys spalvas". Kaip anksčiau minėjome, šitame mieste labai garsią šventovę padegė Herostratas. Tuo metu didelėm pastangom ir lėšom efesiečiai stengėsi atstatyti šventovę. Aleksandras, paremdamas jų pastangas, įsakė tokio dydžio mokesčius, kokius anksčiau mokėdavo persams, dabar skirti Dianos šventyklai. Jai suteikė ir prieglobsčio teisę, nes žinojo, kad šią teisę nuo seno turi Bakchas ir Herkulis. Taip pat praplėtė šventovės dydį: kiekviena siena turėjo po stadiją ilgio.

Vėliau, kai jau buvo užėmęs visą Aziją, Aleksandras rašė efesiečiams, kad jis padengs visas išlaidas, padarytas statant šventovę. Ir ateityje visas išlaidas, kokios bus reikalingos, padengs su ta sąlyga, kad atstatytoje šventykloje bus įrašytas jo vardas. To prašė ir efesiečiai. Tačiau tuo metu buvo labai pavojinga atsakyti Aleksandrui. Efesiečių pasiuntinys, žinodamas jo silpniausią vietą, griebėsi pataikavimo. Jis teigė, kad ko nors aukojimas dievams, kai pats esi dievas, įžeistų aukotojo orumą, nes tą garbę, skirtą tik ankstesnei prigimčiai, turi tik žmonės. Tai buvo kova dėl garbės tarp didžiausio karaliaus ir vieno miesto. Ta garbė atiteko efesiečiams. Jis bevelijo netekti galybės pinigų, negu suteikti karaliui restauruotoje šventykloje garbės vardą. Kiek bent apytikriai kainavo šventyklos statyba, galima spręsti iš vienos aukso plokštės, kuri buvo šventykloje įmūryta. Ji kainavo 20 talentų aukso (vienas talentas = 1500 aukso rublių, vert. past.). Aleksandras buvo atvaizduotas laikąs žaibą. Nepaprastai meistriškai jį nutapė Apelas. Jis panaudojo tik 4 spalvas, tuo norėdamas nustebinti tos rūšies žinovus. Tuo pačiu metu senojo spindesio šlovę atgavo ir Smirna. Ją sugriovė Lidijos kariuomenė. 400 metų čia buvo tik kaimas. Aleksandras, sapno įspėtas, ją atstatė beveik už 20 stadijų nuo senojo miesto pamatų. Turėdamas laisvo laiko, Aleksandras mėgdavo pamedžioti. Nuvargęs atsigulė ant Pago kalno ir užmigo. Sapne, atrodė, girdįs Nemesides. Jos liepusios jam toje pačioje vietoje įkurti miestą ir jame apgyvendinti Smirnos gyventojų palikuonis. Netoli nuo

tos vietos buvo Nemesidžių šventovė. Tą sapną greit patvirtino ir Klarijos Apolono orakulas. Kada smirniečiai klausė apie persikėlimą, orakulas jiems pranašavo jį laimingą būsiant. Taigi karaliaus įsakymu buvo padėti naujo miesto pamatai. Miesto statybą užbaigti garbė atiteko Antigonui, nes karalius jį buvo paskyręs Lidijos, Frygijos ir gretimų sričių valdytoju. Smirnos iškyšulyje gyvena klazomanai. Tai siauras žemės ruožas, beveik 60 stadijų įsiterpęs į jūrą, o susijungdamas su kontinentu sudaro pusiasalio vaizdą. Antroje pusėje, priešais Klazomenų sąsmauką, yra Teos miestas. Pusiasalio tolimiausiame rage yra Eritos miestas. Tuo metu jis buvo garsus savo pranašėmis moterimis. Šalia miesto stūkso labai aukštas Mimo kalnas. Jis stovi priešais Chijos salą, atsikreipęs į jūrą ir pamažu žemėdamas netoli Klazomenų sąsiaurio baigiasi lygiais laukais. Stebėdamas šią vietą, Aleksandras nusprendė perkirsti sąsmauką ir atskirti nuo kontinento taip, kad aplink Eritro miestą ir Mimo kalną išsilietų jūra, o viršutinė ir apatinė įlankos susijungtų. Autoriai tvirtina, kad gal karaliaus idėja liko neįgyvendinta, tuo tarpu kai kiti jo planai sėkmingai buvo įgyvendinti. Reikalas gavo religinį pobūdį, nes tuo laiku manyta, kad nevalia esą žmonėms keisti žemės veidą, kurį gamta suteikė vietovei. Todėl ir kitų panašių planų jis turėjo atsisakyti. Tačiau Klazomenų miestą dviejų stadijų pylimu sujungė su žemynu. Anksčiau prieš tai Klazomenų miesto gyventojai, bijodami persų, miestą perkėlė į salą. Šį darbą atlikti buvo pavesta karaliaus vietininkams. Pats karalius Efese deivės garbei iškilmingai atnašavo aukas ir surengė kariuomenės paradą. Visi kariai, kurie buvo šiuo momentu su juo, ginkluoti dalyvavo parade.

II SKYRIUS. PERSŲ PAJŪRIO NUKARIAVIMAS

1. Mileto užėmimas

Kitą dieną su pėstininkais, frakiečiais raiteliais ir keturiais draugų pulkais, tarp jų ir karališkuoju pulku, išvyko į Miletą, nes miesto įgulos prefektas Hegesistratas jam pasiuntė laišką, kuriame buvo užuomina apie pasidavimą. Tačiau sužinojęs netoli esant persų laivyną, pakeitė nusistatymą ir stengėsi miestą išsaugoti Darijui. Jis turėjo dideles atsargas maisto, ginklų ir visa, kas reikalinga apgulimo metu. Be to, ir miesto gynėjų skaičius buvo didelis, mat Memnonas, bėgdamas iš mūšio, atsidūrė Milete ir čia dalį savo kariuomenės paliko miestui ginti. Karalius žaibiškai atakavo ir tuoj pat paėmė, kaip jie patys pareiškė, išorinį miestą, nes gyventojai ir kareiviai, nenorėdami skaldyti jėgų, pasitraukė į miestą ir ten nutarė lauk-

ti jų nuomone netoli esančios savųjų pagalbos. Tačiau jų viltys buvo bergždžios, nes atvykęs makedoniečių laivynas, vadovaujamas Nikanoro, užėmė priešais Miletą esančią Lado salą. Pagaliau, kai priešų laivynas, nuleidęs inkarą, stovėjo prie Mikalo kalno, Aleksandro laivynas įplaukė į patį Mileto uostą. Sulaukti persų pagalbos miesto gyventojai tikėtis nebegalėjo. Be to, barbarai visai nemanė mūsų laivynui užkirsti kelią, nors jų laivų skaičius buvo kur kas didesnis: persų laivynas turėjo apie 400 laivų, tuo tarpu Nikanoras buvo atplukdęs 160.

Miesto galva atvyko pas Aleksandrą prašyti, kad miestas ir uostas liktų bendras: ir persams, ir makedoniečiams. Tačiau karaliaus atsakymas turėjo jį nuliūdinti: Aleksandras pasakė, kad į Aziją atėjęs pasiimti ne to, ką kiti duoda, o kitiems leisti pasiimti tai, ką jis palikęs. Taigi jie turėtų žinoti, kad pasirinkimo teisę reikia atiduoti stipresniam arba ryt švintant dėl jos kautis. Tačiau miesto gynėjai pirmąjį puolančiųjų smūgį drąsiai atmušė. Šiame mūšyje žuvo du Aleksandro žindyvės Helenikos sūnūs, kurios brolis Klitas už karaliaus gyvybės išsaugojimą buvo ypač apdovanotas.

Įširdęs ir įskaudintas priešas, atsigabenęs sunkiuosius pabūklus, išvertė didžią dalį mūro sienos ir jau atrodė, kad tuoj įsiverš į miestą. Be to, dar buvo matyti makedoniečių trieiliai laivai. Visa tai miestiečiams įvarė siaubą. Dalis jų užgulė ant skydų, nuplaukė į nedidelę priešais miestą esančią salą. Kiti, sulipę į valtis, taip pat ją norėjo pasiekti, tačiau pačiuose uosto vartuose priešo laivai juos pagavo. Pagaliau Aleksandras, užėmęs miestą, liepė paruošti laivus pulti tą salą. Sala buvo labai stačiais kaip siena krantais. Todėl karalius liepė į laivus paimti kopėčias, kuriomis kareiviai galėtų užkopti į salą. Tačiau karalius, matydamas, kad saloje yra samdiniai graikai (jų buvo ne daugiau kaip 300) ir kad jie yra pasiruošę pačiam blogiausiam, nes norėdami likti ištikimi tiems, kuriems tarnavo, atsidūrė ant pražūties kranto, pasigailėjo tų drąsių vyrų ir liepė eiti kartu su juo kovoti. Barbarus, pačiuptus mieste, padarė vergais. Mileto gyventojams dėl senos miesto šlovės grąžino laisvę.

Anksčiau Miletas buvo toks turtingas ir toks garsus, kad aplinkinėse jūrose turėjo įkurtų per 70 kolonijų. Iš to miesto buvo kilę daug garbingų piliečių, kurie, religinėse varžybose skynę laurus, išgarsino savo tėvynę. Tos rūšies pergalės pagal graikų papročius yra didžiausia garbė. Karalius, matydamas daugybę tų vyrų statulų, juokais paklausė, kur buvusi tų vyrų drąsa, kada užsidėję persų jungą.

Aleksandras buvo veiklos žmogus ir viską suvedė į karinę garbę. Jis manė, kad negarbinga skirti tuščiam pasirodymui ir tinginiaujančios

liaudies malonumui tiek daug energijos, kurios pareikalauja varžybos. Tuo tarpu kareiviai, jėga įsiveržę į miestą, viską, ką sutikdami, grobdami, atėjo prie Ceros šventyklos. Kai kurie įsiveržė į vidų, norėdami ją apiplėšti, tačiau tuo momentu iš pastato gilumos staiga žybtelėjusi ugnis išdegino šventvagių akis.

Čia Aleksandras dar atrado savo protėvių paminklų. Jis apžiūrėjo šaltinį, kurio vanduo geriant tiesiog iš jo trykšlės yra sūrus, bet toliau tekėdamas keliais upokšniais pasidaro gėlas. Mileto gyventojai jį vadina Achilo šaltiniu, nes kalbama, kad jame maudęsis Achilas, kai nugalėjo Telemono sūnų Strambelą, teikusį lesbiečiams pagalbą. Mileto gyventojai turėjo Apolono Didimiečio orakulą, kuris garsėjo turtais ir garbe. Pasakojama, kad tuo metu į šitą orakulą kreipęsis Seleukas, kuris po Aleksandro buvo pats turtingiausias žmogus. Jis klausęs apie grįžimą į Makedoniją. Jam buvo atsakyta, kad esą nulemta, jog Europa turi apglėbti Aziją. Greitai po to kitas nuostabus įvykis suintrigavo karalių, kurio žingeidų ir pažinti trokštantį protą dalyko naujumas labai paveikė. Jis sužinojo, kad delfinas įsimylėjęs vieną berniuką iš Iso miesto. Šis miestas yra saloje netoli Mileto. Žuvis pažįstanti berniuką iš balso. Pašaukta ji atplaukia ir paima berniuką ant savo nugaros. Aleksandras nusprendė, kad šis žmogus yra ypatingai gerbiamas Neptūno, todėl paskyrė berniuką to dievo žyniu. Šitokiu būdu buvo užimtas Miletas.

2. Jūros mūšis

Tačiau barbarų gausus laivynas vis dar slankiojo jūroje. Jie buvo įsitikinę, kad jūros reikaluose yra labiau patyrę negu makedoniečiai, todėl visaip stengėsi išprovokuoti jūros mūšį ir dažnai sukinėjosi apie uostą, kuriame stovėjo karaliaus laivai. Tai matydamas Aleksandras, Filotą su raiteliais ir trimis pėstininkų kohortomis pasiuntė prie Mindo kalno, kur stovėjo persų laivai. Jie turėjo neleisti priešui išlipti į krantą ir neduoti galimybės paimti vandens, malkų ir kitokių būtinų reikmenų. Tatai pastatė priešą į labai keblią padėtį. Tarsi apsupti jie įstrigo uoste, negalėjo nei išlipti, nei apsirūpinti reikalingais daiktais. Todėl pasitarę pasuko į Samą, ten pasiėmę maisto, grįžo į Miletą ir išsirikiavę sustojo prie uosto vartų. Tuo tarpu 5 persų laivai viename uoste, kuris buvo tarp tos minėtos mažosios salos ir makedoniečių laivyno buvimo vietos, pastebėjo daugybę priešų laivų. Jie visu greičiu nuplaukė į ten, nusprendę, kad didžioji jūrininkų dalis esanti kažkur kitur, o ne laivuose ir kad tuščius laivus būsią nesunku užimti. Tačiau karalius visiems jūrininkams, ku-

rie tuo metu buvo laivuose, liepė sėsti į dešimt trieilių laivų ir plaukti pasitikti priešą. Persai, nustebę ir nelaukę užpuolimo tų, kuriuos jie patys susiruošusius norėjo čiupti, ir išsigandę laivų skaičiaus, apsisuko ir pabėgo. Tačiau vienas laivas, vežęs Jasijus, buvo sučiuptas, kiti greitesnieji pabėgo į savo laivyną. Taigi, nieko nepešę turėjo pasitraukti iš Mileto.

Aleksandras, matydamas, kad jo laivynas negali prilygti priešo laivynui ir kad kitiems karo veiksmams jis nepritaikytas, o išlaikymas reikalauja didelių lėšų, nusprendė jį paleisti. Karalius ketino pasilikti tik keletą savo reikalams laivų, su kuriais galėtų atsigabenti miesto apsupimui reikalingus pabūklus ir priemones. Šitam planui nepritarė Parmenionas ir ragino stoti į jūros mūšį, nes, laimėjus makedoniečiams, tai būtų didelė pergalė. Ji pasitarnautų tolimesniam karo vedimui, o pralaimėję nieko nenustotų, nes persai dominuoja jūroje, o pajūrį gali lengvai apsaugoti, juk jų pėstininkų kariuomenė galingesnė. Ir kad tai, kaip atrodė, lengviau galėtų pasisekti, Parmenionas toliau aiškino, jog šitam planui vykdyti jau esą viskas paruošta, ir tie, kurie sulipo karaliaus įsakymu į laivus, dalį rizikos ėmėsi ant savęs. Ši nuomonė buvo paremta ir paukščių stebėjimu: pastarosiomis dienomis karaliaus laivyno užnugaryje pasirodė erelis ir nutūpė jūros pakrantėje. Aleksandras, priešingai, laikėsi savo ir tvirtino, kad Parmenionas klystąs. Jis norintis keletą savo laivų pastatyti prieš daugybę priešo laivų ir siūlantis, kad nepritvrę irklininkai ir ką tik surinkti jūrininkai įveiktų labai įgudusius ir jūroje patyrusius priešus. Karalius nė kiek neabejojąs saviškių drąsa, bet jis žinąs ir tai, kad drąsa jūrų kautynėse mažiausiai prisidedanti prie pergalės. Daug daugiau čia lemianti vėjo ir bangų klasta, su kuria gali kovoti tik vairininkų ir irkluotojų patirtis. Ji galinti būti naudinga ne tik sau, bet ir savo kovos draugams. Net ir pati laivų konstrukcija neturi arba mažai turinti įtakos pergalei. Todėl makedoniečių pastangos čia būsiančios bergždžios, nes barbarai iš jų turėtų progos pasijuokti, o dar ko gero ir nuvaryti į dugną. Tai būtų nemažas nuostolis. Visa Azija pakeltų galvą, jei tik karo pradžioje mes patirtume tokį smūgį. Pagal daugelio žmonių psichologiją, įvykių baigties laukiama tokios, kokios jie, remdamiesi pradine įvykių eiga, iš baimės ar vilties tikisi. Apie Aziją nėra ko ir kalbėti. Tačiau kas galėtų garantuoti, kad Graikija liktų ištikima, pamačiusi laimę nuo manęs nusigręžus, nes, jei būsime atviri, vien tik dėl to ji mus ir gerbia. Tai, kad laivyno užnugaryje pasirodęs erelis, manau, lemia man laimę, tai esąs sėkmės ženklas. Šis ženklas aiškiai rodo, kad mes, pasilikdami kontinente, nugalėsime priešo laivyną, nes pergalę prana-

šaujantis paukštis nutūpė ne ant laivų, o ant jūros kranto. Jis nurodo ne įvykių baigtį, o karo vedimo vietą. Jei mes užimsime, kaip jau pradėjome, ir į savo pusę patrauksime visus pajūrio miestus, persų laivynas savaime žlugs, nes neturės iš kur gauti papildymo, maisto, o pagaliau neras vietos saugiai sustoti. Taigi, atėmus tai, kas jų laivyną daro stiprų, bežiūrint išsektų persų jėgos. Šitaip mes būsime įvykdę pranašystę, kurią, įrašytą vario lentelėje, kaip sužinojome, neseniai išplovė Lykijos šaltinis. O jos turinys toks: „Persų imperija turi ribas".

3. Pajūrio miestų žlugimas

Karalius laivyną paleido, o Pontą ir visas Pontui artimas sritis paliko savo vietininkams pavergti. Pats, kaip buvo nusistatęs, išvyko į Kariją, nes gavo žinią, kad ten susispietusios didelės priešo pajėgos. Halikarnasas savo pozicija yra beveik neįveikiamas miestas, jį saugo dar dviguba apsaugos siena. Buvo galima manyti, kad šis miestas tarsi užtvanka sustabdys Aleksandro veržimąsi į priekį. Didžiausia viltis buvo dedama į Memnoną, kuris rūpestingai viską buvo paruošęs atlaikyti apgulimui. Darijus neseniai jį buvo paskyręs pajūrio ir viso laivyno valdytoju, nes jis buvo gudrus ir didelę patirtį turįs žmogus. Nors Memnonas karinį meną geriau suprato negu kiti persų karvedžiai, jo pareigos nebuvo tokio rango, kokios galėjo būti dėl nuopelnų, todėl kad jis graikas ir anksčiau buvęs Makedonijos karaliaus svečiu, taigi, galėjo būti įtartas išdavyste. Neva saugumo sumetimais savo žmoną ir vaikus pasiuntęs pas Darijų, o iš tikro juos pasiuntė kaip įkaitus, norėdamas Darijų priversti labiau juo pasitikėti.

Tačiau Aleksandras, įžengęs į Kariją, per trumpą laiką užėmė visus miestus tarp Mileto ir Halikarnaso. Dauguma miesto gyventojų buvo graikai. Kadangi jis skelbėsi atėjęs į Aziją graikų vaduoti, miesto gyventojams leido laikytis savo įstatymų ir neuždėjo jokių prievolių. Ne mažiau dėkingi buvo ir barbarai. Jis maloniai priėmė karališkos giminės moteriškę Adą. Karaliui keliaujant per tą kraštą, ši išėjo jo pasitikti ir, paprašiusi globos, ėmė maldauti grąžinti jai valdžią. Mat Karijos karalius Hekolomnas turėjęs tris sūnus ir dvi dukras. Vyriausias sūnus Mauzolas vedė seserį Artemiziją. Jaunesnioji dukra Ada ištekėjusi už brolio Hidriejaus. Mauzolui mirus, sostą paveldėjusi jo žmona, o kartu ir sesuo, nes pagal tos tautos papročius tų pačių tėvų vaikai galėjo tarpusavyje tuoktis ir dalytis karalyste. Tačiau Artemizija, mirus vyrui, iš liūdesio mirusi. Sostas tekęs Hidrėjui. Jis nepalikęs vaikų irgi miręs. Skeptrą perėmusi Ada. Ją iš sosto išvijęs trečiasis Hekatomno sūnus Peksoderas.

Šis pas save pasikvietęs savo žentą, kilmingą persą Orontokatą, norėdamas pasinaudoti jo turtais ir įtaka. Kai uošvis miręs, jis kaip dovaną priėmęs karalystę, o buvusioji karaliaus sesuo Ada taip ir likusi išvyta iš sosto. Dabar ji karaliui verkdama išdėstė visas savo skriaudas, atidavė Alindus, labai stiprią pilį, ir paprašė, kad teiktųsi priimti iš jos sūnaus vardą. Karalius pažadėjo pasistengsiąs, kad ji kuo greičiau atgautų senąjį titulą. Pažadas neliko pažadu, nes, užėmęs Halikarnasą, jis paskyrė Adą visos Karijos valdove. Garsas, pasklidęs po visą šį kraštą apie malonų karalienės sutikimą, daugelį miestų jo atžvilgiu nuteikė draugiškai, nes daugelį tų miestų valdė arba Ados giminaičiai, arba draugai. Jie per pasiuntinius siuntė Aleksandrui aukso vainikus ir pasižadėjo būti karaliui atsidavę ir klausyti visų jo įsakymų. Tuo tarpu karalienė Ada ruošė labai meniškai išpuoštus ir gardžius valgius ir desertus, ir kartu su virėjais ir konditeriais siuntė karaliui. Tarsi atsidėkodama už visas suteiktas malones, karalienė Ada norėjo karo reikalų nuvargintą karalių pavaišinti Azijoje prabangiais kulinariniais gaminiais. Tačiau karalius, protingai nusprendęs, kad siekiant rimtų dalykų smaguriavimui nėra vietos, maloniai padėkojo moteriškei už jos gerą širdį. Jis pasakė, kad nebuvę reikalo rūpintis juo, nes turįs geresnius virėjus, prie kurių meno jo mokytojas Leonidas jį esą pripratinęs, būtent, pusryčiams – rytmetinis žygis, o pietums – saikingas pusryčių stalas. Beveik visa Karija Aleksandrui buvo pasidavusi, tik karalystės sostinę Halikarnasą saugojo stipri įgula. Matydamas, kad miesto apsupimas gali užtrukti ilgiau, Aleksandras įsakė laivais atgabenti maistą ir karo pabūklus,o pats su pėstininkų kariuomene už penkių stadijų nuo miesto įsirengė stovyklą.

Pagaliau netikėtai išsiveržę miesto gynėjai užpuolė tuos, kurie atakavo miesto sieną prie vartų, vedančių į Milasą. Tačiau makedoniečiai drąsiai stojo į mūšį ir, netekę keleto savųjų, be didelio vargo atmušė priešą. Po kelių dienų Aleksandras, netekęs vilties, kad Mindo miestas pasiduos, nakčia su kariuomenės dalimi išvyko ten. Niekam neleidęs nieko daryti, atvežė sunkiuosius pabūklus ir įsakė pasikasti po mūro siena. Čia jis nebuvo atsigabenęs nei kopėčių, nei griovimo mašinų, nes nebuvo nusprendęs miestą užimti. Jie išvertė vieną bokštą, tačiau nerado vietos, kur būtų galima įsiveržti į miestą, nes bokštas atsitiktinai taip nuvirto, kad neblogiau kaip stovėdamas pridengė ginamą vietą. Miesto gyventojai gynėsi iš visų jėgų, jiems dar į pagalbą atėjo ir halikarniečiai, nes Memnonas, išgirdęs apie gresiantį kaimyniniam miestui pavojų, jūros keliu atsiuntė pastiprinimą. Todėl makedoniečių pastangos buvo

bergždžios. Aleksandras vėl grįžo prie Halikarnaso apsupimo. Visų pirma jis nusprendė užpilti maždaug 30 uolekčių (uolektis = apytiksliai 0,5 m) pločio ir 15 uolekčių gylio griovį, kurį priešas buvo apvedęs apie miesto sieną. Jis padarė 3 medines pastoges vėžlius, kuriomis prisidengę kareiviai galėjo be sunkumų versti į griovį žemes ir kitą krovinį. Užlyginus griovį, karalius liepė atgabenti mūrams griauti pabūklus. Dalis sienos buvo išversta, pasidarė anga, per kurią makedoniečiai stengėsi prasibrauti į miestą. Tačiau priešas, turėdamas daug gynėjų, išvargusius keitė naujais kariais, o tie, drąsinami čia pat besikaunančių savo vadų, energingai priešinosi. Permainingai kovojant baigėsi diena.

Memnonas pagalvojo, kad išvargęs priešas galbūt nelabai budriai saugos savo postus. Todėl jis su stipriu daliniu išsiveržė iš miesto ir padegė sienų griovimo pabūklus. Makedoniečiai puolė gesinti gaisro, o miestiečiai stengėsi trukdyti, norėdami gaisrą išplėsti. Dėl to kilo aršus mūšis. Makedoniečiai buvo daug drąsesni ir labiau pripratę prie pavojų, tačiau persų buvo daugiau ir jie buvo geriau ginkluoti. Todėl persai makedoniečius ėmė spausti. Kadangi mūšis vyko netoli miesto sienų, tai persai katapultomis ir balistomis, kurios buvo išstatytos ant sienų, iš tolo apmėtė priešą akmenimis ir daug jų sužeidė. Iš abiejų pusių kilo baisus triukšmas, vieni skatino savuosius, kiti keikė priešą, pagaliau sklido ir sužeistųjų bei mirštančiųjų riksmas ir dejonės. Visą šitą sąmyšį gaubė nakties tamsa. Vieni kovėsi, kiti taisė išverstąsias sienas. Pagaliau makedoniečiai stipriau paspaudę, privertė priešą pasislėpti už miesto sienų. Žuvo apie 70 priešų. Tarp jų Neoptolomėjas, kuris kartu su Aminto broliu buvo perbėgęs pas Darijų. Makedoniečių krito ne daugiau kaip šešiasdešimt, bet buvo beveik 300 sužeistų nuo aklų smūgių ir atsitiktinai skrendančių iečių, nes mūšis vyko nakties metu.

Vėliau, po kelių dienų, davė progos susikauti visai menkas ir nerimtas įvykis. Susirėmimą išprovokavo du karo veteranai. Jie gyveno vienoje palapinėje ir abu buvo vienodo būdo. Draugiškai bekalbėdami jie pradėjo girtis savo žygdarbiais ir pagaliau susiginčijo, katras iš jų yra drąsesnis. Vienas jų tarė: „Kam tuščiai aušinti burnas. Mums reikia žinoti ne kurio liežuvis miklesnis, bet kurio ranka tvirtesnė. Yra proga, kuri geriausiai išspręs mūsų ginčą. Žiūrėk, jei vyras esi, sek paskui". Vyno ir savimeilės įkaitinti, be leidimo griebę ginklus, nubėgo į tą pusę pilies, kuri buvo atgręžta į Milaso pusę. Priešai, pamatę jų akiplėšišką drąsumą, išsiveržė iš miesto ir juos puolė. Šie to ir laukė: puolančius ėmė kardais kapoti, o besitraukiančius apmėtė ietimis. Tačiau kovojant prieš

didesnį būrį ir dar iš žemesnės vietos, neilgai būtų trukę laukti, kol jų akiplėšiškas drąsumas bus nubaustas, bet čia jiems padėti atskubėjo draugai; iš pradžių nedaug, paskui vis daugiau ir daugiau. Miestiečiai taip pat plūdo į pagalbą saviesiems. Kova svyravo, kol nepasirodė Aleksandras su savo būriu. Priešai pabūgę pasitraukė į miestą. Nedaug betrūko, kad ir priešas tuo pačiu metu įsiveržtų į miestą, nes miesto gynėjai, susidomėję sekę, kas vyksta už miesto sienos, nepakankamai atidžiai saugojo sieną. Todėl sienų daužymo pabūklais buvo išversti du sienos bokštai kartu su sienos dalimi, o trečias bokštas, pakastas ir išjudintas, atskilo nuo sienos ir ilgai nebegalėjo laikytis. Tačiau šis stichinis mūšis sutrukdė: kariuomenė buvo išblaškyta ir tokia gera proga išslydo iš rankų.

Aleksandras nusprendė prašyti priešą paliaubų, norėdamas surinkti prie sienos kritusiųjų kūnus ir juos palaidoti, nors šį jo nuosprendį graikai galėjo įvertinti kaip pasitraukimą nuo pergalės. Atėniečiai Efialtas ir Trasibulas, kurie kovėsi persų pusėje, taip neapkentė makedoniečių, kad nepaisydami žmogiškumo, siūlė neleisti mirtinam priešui šito daryti. Tačiau Memnonas nepasidavė. Esą pagal graikų papročius gėdinga neleisti priešui žuvusiųjų palaidoti. Prieš priešą reikią kovoti drąsa ir ginklu. Negalima išniekinti tų, kurie jau pasitraukė iš mūsų draugų ar priešų tarpo. Iš tikro, be visų kitų gerų savybių Memnonas turėjo ir susivaldymo dorybę. Jis laikė negarbingu dalyku pykčio įkarštyje iškoneveikti priešą, tikėjosi santūrumu ir įtikinėjimu palaužti priešo jėgas ir aistras. Kartą, girdėdamas kaip vienas kareivis iš samdomosios armijos įžūliai keikė Aleksandrą, jis apmušė jį ietimi ir tarė: „Ne tam aš tave pasamdžiau, kad nešvankybes kalbėtum apie Aleksandrą, bet kad prieš jį kovotum". Tuo tarpu apsuptieji iš visų jėgų rūpinosi savo saugumu, išgriauto mūro vietoje iš degtų plytų statė naują sieną, ją vedė ne tiesia linija, o išlenkta tarsi mėnulio priešpilnis. Darbas buvo paskirstytas daugeliui, todėl statybą baigė labai greitai. Sekančią dieną Aleksandras tą sieną sienlaužiais ėmė daužyti ir ją lengviau išvertė, negu seną.

Makedoniečiams belaužiant sieną, iš miesto vėl išsiveržė stiprus priešų būrys ir padegė pintinius demblius, dengusius karo įrengimus. Liepsna apėmė ir dalį medinio bokšto. Filotas ir Helanikas, kuriems tą dieną išpuolė saugoti karo mašinas, kovojo su ugnimi, kad ji nepersimestų toliau. Padegėjai, pamatę Aleksandrą, taip persigando, kad metė ne tik deglus, o net ir ginklus, netvarkingai pasitraukė į miestą. Iš ten jie galėjo lengvai pulti, ir kovos vieta buvo daug patogesnė ir lygesnė. Be to, kaip minėjome, miesto siena buvo taip pastatyta, kad kurią jos dalį priešas

bepultų, ją galima apmėtyti ietimis ne tik iš priekio, bet ir iš abiejų šonų. Pagaliau persų karo vadai, pamatę, kad kasdien darosi vis sunkiau, ir įsitikinę, kad priešas, pilies nepaėmęs nepasitrauks, ėmė tartis apie galutinį miesto likimą. Efialtas, vyras kaip reta drąsus ir fiziškai stiprus, kalbėjo apie ilgai besitęsiančio apsupimo sunkumus ir nesutiko su tuo, kad reikia laukti, kol palūžę ir išsekę gynėjai kartu su miestu patektų į nugalėtojų rankas. Jis manė, kad kol yra dar šiek tiek jėgų, su samdomosios kariuomenės branduoliu reikia išsiveržti iš miesto ir stoti su priešu į žūtbūtinę kovą. Kiek jo planas iš pirmo žvilgsnio atrodė nutrūktgalviškas, tiek jis įvykdyti yra lengvesnis, nes jie užgrius priešą, kuris visa ko laukė, tik ne šito, ir tam įvykiui yra nepasiruošęs. Ir Memnonas, kuris paprastai labiau vertino racionalų ir saugų ėjimą, šį kartą neprieštaravo. Nors nieko naujo nebuvo galima laukti, tačiau jis matė, kad neturi jokios vilties sulaukti pagalbos iš kaimynų, apsupimo rezultatai bus liūdni. Tokioje kritiškoje padėtyje jis manė esant protinga pasikliauti vyru, kuris tarsi įkvėpimo pagautas drąsiai veržiasi į žūtbūtinę kovą.

Taigi Efialtas, iš visos samdomosios kariuomenės atsirinkęs apie 2.000 vyrų, įsakė paruošti 1.000 deglų ir švintant susirinkti ginkluotiems laukti komandos. Ryto metą, kai Aleksandro kariuomenė atgabeno pabūklus prie plytinės sienos ir kareiviai kibo į darbą, Efialtas, staiga atidaręs miesto vartus, pusę savo kareivių su deglais išleidžia iš miesto, o pats su likusiais, glaustai išrikiuotais, lydi padegėjus, kad jiems negalėtų sutrukdyti padegti. Aleksandras, sumetęs, kas čia vyksta, skubiai pasiruošia puolimui, rinktiniais kareiviais sutvirtinęs apsaugą, visiems kitiems liepęs bėgti gesinti gaisro, o pats puolė Efialtą ir jo ginkluotus vyrus. Tačiau Efialtas, būdamas begalinės fizinės jėgos, skynė visus, kas tik prie jo prisiartinti drįsdavo, žodžiu ir pavyzdžiu saviems įkvėpdamas drąsos. Pasilikę mieste gynėjai, stovėdami ant mūro sienos, taip pat daug žalos darė priešui. Apsuptieji pasistatė 100 uolekčių aukščio bokštą ir iš jo svaidyklėmis svaidė ietis ir akmenis.Tuo tarpu iš priešingos miesto pusės (patys vadino Tripylu), kur priešas mažiausiai laukė, Memnono vadovaujamas antru kartu išsiveržė miestiečių būrys. Stovykloje kilo toks sąmyšis, kad net pats karalius nebežinojo, ką reikia daryti. Tačiau drąsiai ir apgalvotai veikdamas, pavojų atmuša, o ir laimė kaip tik pačiu laiku ateina. Taigi tuos, kurie stengėsi padegti karinius makedoniečių pabūklus, padarydami didelių nuostolių atmušė kareiviai, saugoję pabūklus kartu su karaliaus pasiųstu pastiprinimu. Memnoną atakavo Pilypo sūnus Ptolomėjas, karaliaus asmens sargybinis, su savo būriu. Jį rėmė dar Adėjo ir Timandro kohortos.

Šitame sparne makedoniečiai kovą baigė sėmingai, nors joje žuvo Ptolomėjas, Adėjas bei Klearkas su beveik 40 eilinių. Priešas taip paniškai traukėsi, kad bėgdami per siaurą tiltą, pastatytą pereiti per griovį, tiek daug ant jo susigrūdo, jog lūžo tiltas ir visi ant jo buvusieji nugarmėjo į griovį. Daugelis jų, saviškių sutrypti, žuvo, kitus, stovėjusius ant aukštesnė vietos, ietimis nudobė makedoniečiai. Daugelis iš likusiųjų gyvų mirtį rado prie miesto vartų. Mat išsigandę miestiečiai, bijodami, kad kartu su saviškiais neprasibrautų į miestą priešas, per anksti uždarė miesto vartus ir didelė dalis miestiečių pasiliko priešų pusėje laukti pražūties. Tarp jų liko ir Efialtas. Daugiau iš nevilties, negu tikėdamasis išsigelbėti, jis su pasibaisėtinu įniršiu kovėsi su karaliaus kariuomene, ir nežinia kuo kova būtų pasibaigusi, jeigu makedoniečių senieji atsarginiai nebūtų laiku atėję saviems pagelbėti. Šitie atsarginiai gyveno stovykloje, tačiau neturėjo jokių pareigų ir nedalyvaudavo kovose, išskyrus kritiškiausius atvejus. Jiems mokėjo stipendijas (algas) ir duodavo dovanų. Šitokias pareigas jie gaudavo tik už drąsius žygdarbius, atliktus ankstesniems imperatoriams arba pačiam Aleksandrui. Dėl amžiaus jie buvo atleisti nuo kareiviavimo. Pamatę, kad apimti baimės jų kolegos mažina pasipriešinimą ir rengiasi bėgti, tūlo Ataro vadovaujami atsarginiai šoko į pačią ugnį. Atnaujinę besilpstantį pasipriešinimą, bardami ir gėdindami jie skatino jaunuosius kolegas atsipeikėti ir drąsiai tęsti kovą. Taip visiems kartu su įniršiu kovojant ir kurstant savo pyktį priešo padarytais nuostoliais, akimirksniu laimė pakrypo jų pusėn. Efialtas su daugybę drąsuolių krito, kiti buvo nuvyti į miestą. Su jais kartu įsiveržė ir daugybė makedoniečių. Tuo būdu miestas buvo paimtas jėga. Karalius įsakė trimituoti pasitraukimui, gal norėdamas pasigailėti miesto ar bijodamas nakties, nes diena jau smarkiai linko į vakarą, o gal norėdamas išvengti nežinomose vietose pinklių.

Šis mūšis prarijo pačias geriausias apsuptųjų jėgas. Taigi Memnonas, su miesto valdytoju Orontobatu ir kitais vadais apsvarstęs padėtį, vidurnaktį padega medinį bokštą ir portiką, kuriame laikė ginklus, taip pat ir pastatus, stovinčius netoli mūro sienos. Ugnis greit plito. Nuo portiko ir bokšto liepsna, genama vėjo, išsiplėtė į didelį gaisrą. Miestiečių ir kariuomenės stipriausia dalis užėmė pilį, esančią saloje. Kiti pasitraukė į Salmacidą (tai kitos pilies pavadinimas). Šitą vardą pilis gavo nuo labai garsaus šalia esančio šaltinio. Likusius gyventojus kartu su brangenybėmis vadai išgabeno į Koso salą. Apie gaisrą Aleksandras sužinojo iš perbėgėlių parodymų, o prieš akis iškilęs vaizdas parodė, kas mieste yra įvykę. Nors buvo naktis, Aleksandras įsakė veržtis į mies-

tą ir žudyti kiekvieną, kuris bando išplėsti gaisrą, o esančių namuose neliesti. Prašvitus Aleksandras apžvelgė persų ir samdytos kariuomenės užimtas salas. Jis matė, kad jų apsupimas pareikalaus daug laiko, ir nusprendė, jog užėmus tos tautelės sostinę, neapsimoka veltui gaišinti laiką dėl dviejų salų. Todėl miestą įsakė sunaikinti. Pilis, apsuptas mūro sienomis ir grioviais, pavedė saugoti Ptolomėjui, paskyręs jam 3.000 svetimšalių karių ir 200 raitelių. Jis turėjo ginti Kariją.

Netrukus po to jis, susijungęs su Lydijos vietininku Asandru, mūšyje nugalėjo Orontokatą. Makedoniečiai, įpykę ir susierzinę dėl ilgos gaišaties, su įniršiu puolė pilis ir jas paėmė. Karalius, apsvarstęs Frygijos ir gretimų provincijų padėtį, į Sardus pasiuntė Parmenioną. Jam paskyrė draugų pulkus, pagalbinę kavaleriją ir tesaliečių raitelius, kuriems vadovavo Aleksandras Lincestas. Iš Sardų jis turėjo prasiveržti į Frygiją ir priešo žemėje parūpinti atvykstančiai kariuomenei maisto ir pašaro. Tam reikalui jam dar davė vežimų, kurie turėjo kartu su juo vykti.

Kai Aleksandras sužinojo, kad daugelis makedoniečių, susituokę prieš pat ekspediciją, labai sunkiai pakelia išsiskyrimą su žmonomis, pasikvietė savo asmens sargybinį, Selenko sūnų Prolomėjų, ir liepė juos parvesti į namus, kad per žiemą galėtų pagyventi su žmonomis. Kartu su jais išvyko ir du armijų vadai: Kenas ir Maleageris. Tatai tarp kareivių labai pakėlė karaliaus prestižą, nebe taip baugino ir ilgas tarnybos laikas. Kareiviai pamatė, kad atsižvelgiama į jų reikalus, ir tikėjosi dabar gauti iš karaliaus leidimą aplankyti saviškius. Armijų vadams liepė bebūnant Makedonijoje rūpestingai atlikti mobilizaciją, o pavasario pradžioje, kada grįš į dalinį, su savimi atsivesti kuo didžiausią pėstininkų ir raitelių skaičių.

Karalius pastebėjo, kad kariuomenė užsikrečia azijiečių papročiais. Stovykloje buvo rasta daugybė ištvirkėlių. Karalius įsakė juos suimti ir ištremti į nedidelę Keramikos salą. Negarbingas vardas prigijo ir vietovei. To įvykio atminimui miestas vadinosi Kinedopolis (iškrypėlių miestas). Šitaip sutvarkęs reikalus, jis ėmė vykdyti savo planą: užimti visą pajūrį ir tuo pačiu priešo laivyną padaryti nenaudingą.

Užėmęs Hipernų pilį, kurią jam perdavė pilį saugojusi samdyta kariuomenė, išvyko į Likiją. Ten sudaręs su Telmiso miestu draugystės sutartį, persikėlė per Ksanto upę. Garsiems to regiono miestams Ksantui, Pinarui ir Patarui bei 30-čiai mažesnių miestelių suteikė globos statusą.

Laikinai čia sutvarkęs reikalus, išvyko į Milijadą. Milijadas yra didesnioji Frygijos dalis. Tačiau persų karaliai ją buvo prijungę prie Likijos. Užėmus Milijadą, atvyko fazelitų pasiuntiniai ir atnešė dovanų auk-

sinį vainiką ir paprašė sudaryti draugystės sutartį. Daugelio žemutinės Likijos miestų pasiuntiniai paprašė to paties. Karalius pasiuntė įgaliotinius, kuriems fezelitai ir likiečiai turėjo perduoti savo miestų valdžią. O po kelių dienų ir pats išvyko į Fazelį. Tuo metu anie stengėsi užimti labai stiprią tvirtovę, kurią pizidai buvo pastatę jų valdymo metu. Dėl to krašto gyventojams buvo padarę labai daug skriaudos. Atvykus Aleksandrui ji (tvirtovė) buvo greitai paimta.

Fazelo mieste sau ir savo kariuomenei keletą dienų leido atsipūsti, nes to reikalavo ir metų laikas: buvo pats viduržiemis, keliai pabiurę, sunkiai praeinami. Ten jis linksmai be rūpesčių puotaudamas, miesto aikštėje pamatė piliečių pastatytą Teodekto statulą. Jis pakilo girtas nuo stalo, šokdamas priėjo prie statulos ir uždėjo ant jos daugybę vainikų. Teodektas kartu su Aritoteliu buvo jo mokytojai, todėl karalius jį gerbė ir buvo jam dėkingas. Tačiau Parmeniono atnešta žinia greitai sudrumstė besilinksminančio jaunuolio gerą nuotaiką.

4. Sąmokslas prieš Aleksandrą

Parmenionas sučiupo kažkokį persą, vardu Aziziną. Darijus viešai jį siuntė pas Frygijos satrapą Aktizą, bet su slaptu pavedimu: jis turėjo rasti progą ir slapta susitikti su Aleksandru Lincestu. Jei šis padarysiąs tai, kas bus pavesta, gausiąs Makedonijos karalystės sostą ir dar 1.000 talentų aukso. Jis su perbėgėliu Aminta buvo sudarę nusikalstamą planą nužudyti karalių ir tuo būdu tapo sąmokslo dalyviu. Karaliaus jis neapkentė dėl įvairių priežasčių. Pirmiausia dėl to, kad Aleksandras mirties bausme nubaudė jo brolius Heromeną ir Arabejų už dalyvavimą tėvo nužudyme. Jis pats išvengė bausmės ir po to užėmė įvairias aukštas pareigas, tačiau dėkingumo karaliui nejautė. Būdamas žiauraus būdo ir geisdamas valdžios, nė kiek nesivaržė su priemonėmis. Kai dalykas iškilo aikštėn ir jį aptarė susirinkime, karaliaus draugai kaltino karaliaus geraširdiškumą, dėl kurio jis nusikaltimo metu sučiupto piliečio ne tik kad nenubaudė, bet dar apdovanojo ir paskyrė vadovauti geriausiai kariuomenės daliai – raiteliams. Kas gi pagaliau bus jam ištikimas, jegu tas, kuris turėjo būti nubaustas už tėvažudystę, susilaukęs artimesnės draugystės, didžiausios pagarbos ir aukščiausių pareigų? Reikia laiku ištaisyti klaidą, padarytą iš per didelio geraširdiškumo, kol jis dar nejaučia, kad sąmokslas susektas, ir kol dar nespėjo sukurstyti tesaliečių, linkusių maištauti. Negalima nesiskaityti ir su pavojumi, už kurį didesnį vargiai besugalvosi. Negalima esą pro pirštus žiūrėti į dievų įspėjimą.

Neseniai, Halikarnaso apsupimo metu, karalius, nuvargęs nuo ilgo ir sunkaus darbo, atsigulė vidudienį pailsėti. Kur buvus nebuvus atskrido kregždė, gerai žinoma kaip pranašingas paukštis, ir labai čirkšdama ėmė skraidyti apie miegančio karaliaus galvą, nutūpdama tai vienoje, tai kitoje lovos pusėje. Paukščio balsas buvo neramus. Karalius buvo nuvargęs ir ne visai prabudęs, tačiau jautė paukščio įkyrų nuolatinį čirškimą, mieguistai stengėsi ranka nubaidyti. Ji buvo tiek įkyri, kad nutūpė karaliui ant galvos. Ir tik tada nustojo čirkšti, kai nubudęs karalius ją nuvijo. Aristandras šį įvykį taip aiškino: karaliui pavojus gresiąs iš jo draugų pusės, bet sąmokslas būsiąs atidengtas. Šitą galima esą spręsti ir iš paukščio, kuris labiau už kitus žmonių mėgstamas, natūros, ir iš besaikio čirškimo. Šitą visą nuodugniai apsvarstęs ir pamatęs, kad Azizino žinia sutampa su žynio atsakymu, be to, dar atsiminęs motinos laiške aliarmuojantį įspėjimą saugotis to žmogaus, nusprendė, kad toliau atidėti nebegalima. Savo sprendimą pranešа Parmenionui, nes su juo į Frygiją buvo atvykęs ir Aleksandras Lincestas. Kad karaliaus planas kokiu nors būdu neišaiškėtų prieš laiką, laiško karalius nusprendė nerašyti, bet įsakymą pavedė perduoti patikimam ir garbingam žmogui. Tam reikalui išrinko Kratero brolį Amoferą. Šis, pasikeitęs makedoniečių aprangą į frygiečių ir pasiėmęs keletą žinančių kelią pergiečių, slapta išvyko pas Parmenioną. Taip Aleksandras Lincestas buvo sučiuptas. Ir nors dėl savo ir šeimos kilmingo vardo bausmės vykdymas ilgam buvo atidėliojamas, tačiau po trejų metų, kai buvo vykdoma Filoto draugams mirties bausmė, jis, kaip nusikaltimo bendrininkas buvo nubaustas ta pačia bausme.

Greit po šito sąmokslo išžygiavus iš Faselido miesto, dangus jam iš naujo parodė malonę. Karalius dalį kariuomenės per kalnus pasiuntė į Pergos miestą, kitą kariuomenę vedė pats jūros pakraščiu. Toje vietoje, kur Klimakso kalnas riogso pasviręs ant Pamfilio jūros, esant ramiai jūrai yra siauras praėjimo takas, tačiau audros metu jį užpila jūros bangos. Aleksandras nieko taip nebijodamas kaip gaišaties, tokiu pat įkarščiu ir tokiu pat tempu tempė kariuomenę per lygias ir nelygias vietas. Tomis dienomis ištisai pūtė pietų vėjas, gindamas jūros bangas į krantą. Praėjimas jūros pakraščiu buvo užpiltas ir tyvuliavo gilios balos. Be to, kaip paprastai pučiant pietų vėjui, ištisai prasidėjo liūtys. Atvykus Aleksandrui, pasikeitė vėjo kryptis, ėmęs pūsti šiaurys nugiedrino dangų, vandenis nuvijo į jūrą ir makedoniečių kariuomenei atidarė praėjimą. Tačiau vis dėl to visą dieną reikėjo bristi iki bambos per vandenį.

Neabejoju, kad Aleksandras šitokį didelį pasitikėjimą savimi turėjo iš savo genialios prigimties, norėčiau tikėti, kad ją labai sustiprino ir praplėtė dažni stebuklingi reiškiniai ir lemtingi ženklai po to, kai jis įsitikino, kad dievybė nusprendusi jį skirti labai dideliems ir garsiems žygiams. Pasakojama, kad dar esant Makedonijoje, jam pasirodžiusi didinga žmogysta, raginusi kuo greičiau eiti į Aziją ir ten sunaikinti persų imperiją. Kai karalius kariavo Finikijoje, jam vėl primintas sapne matytas vaizdas: žydų kunigas, išėjęs pasitikti, kaip karalius atpažino, buvo tas pats, kurio paveikslą matė sapne. Užimant Tyrą, gretimoms karalystėms ir tautoms jis buvo įsakęs kapituliuoti ir sušaukti mobilizaciją. Tačiau žydai, valdę tuo metu garsų Jeruzalės miestą, turėjo su Darijumi sudarę sutartį. Tuo teisindamiesi atsisakė sudaryti draugystės sutartį su makedoniečiais.

5. Aleksandras Judėjoje

Norėdamas nubausti žydus už užsispyrimą, jis nuvyko į Judėją su paruošta kariuomene. Tačiau Jeruzalės gyventojai, norėdami sušvelninti karaliaus pyktį, su žmonomis ir vaikais išėjo ateinančio karaliaus pasitikti. Pirmieji ėjo kunigai, apsivilkę ploniausiais medvilniniais rūbais. Jiems iš paskos ėjo baltais rūbais apsivilkę žmonės. Procesijai vadovavo vyriausias kunigas Jadas, apsirengęs iškilmingais rūbais. Karalius nustebęs žiūrėjo į ateinančios procesijos puošnią išvaizdą. Jis nušoko nuo žirgo, vienas priėjo prie vyriausio kunigo, pagarbino Dievo vardą, įrašytą auksinėje plokštėje kunigo diademoje ir su pagarba jį pasveikino. Šia įvykis apstulbino visus, kurie buvo kartu atėję su karaliumi. Žydai iš pradžių manė, kad jiems gresia pražūtis. Tačiau dabar pamatė, kad niekas nė neketina jų sunaikinti, bet dargi galima tikėtis malonės, jie apspitę karalių ėmė dėkoti, sveikinti ir linkėti, viską maišydami kartu. O trys karaliukai, kurie vyko kartu, norėdami atkeršyti žydams už nuolatinius vaidus ir pasigėrėti priešų egzekucija, tiesiog apstulbo, patys netikėdami savo akimis, manydami, kad tai akių apgaulė. Neįprastas vaizdas ne mažiau nustebino ir pačius makedoniečius. Pagaliau arčiau priėjęs Parmenionas išdrįso paklausti: kokią gi garbę tomis svetimomis apeigomis norima išreikšti? Argi iš tokios šlykščios tautos toks didis karalius leis priimti tokį pagerbimą? Tačiau karalius papasakojo savo sapną.

Pagaliau įžengę į miestą, labai gražioje šventykloje pagal priimtus papročius atnašavo Dievui aukas ir apdovanojo šventyklą. Po to apžiūrėjo šventąsias žydų knygas, kuriose buvo surašytos labai senos pranašystės. Tarp jų buvo aiškiai pasakyta, kad Tyras atiteks makedoniečiams,

o persus nugalės tūlas graikas. Karalius išsiaiškino, kad šitas graikas esąs jis. Todėl žydams leido naudotis privačiame ir viešame gyvenime savais įstatymais ir papročiais. Ir kadangi žydai kas septintus metus neužsiima žemdirbyste, tai ir už tuos metus nereikalavo kontribucijos. Karalius taip pat stebėjosi krašto gamta, kurios augmenija nepaprastai turtinga, o balzamo medis auga vien tik ten. Tos provincijos valdytoju paskyrė Andromachą, kurį vėliau amžini žydų priešai samariečiai žiauriai nužudė. Tačiau visa tai įvyko po Tyro ir Gazos paėmimo, tik mes, pasitaikius tinkamai progai, peršokome į priekį. Dabar grįžkime atgal.

Taigi Aleksandras, įveikęs visas Pamfilo pajūryje sutiktas kliūtis, išvyko iš Pergų miesto, pakelyje sutiko Aspendų miesto pasiuntinius, svarbiausius miesto piliečius. Jie prašė, kad nebūtų uždėta globa, ir pasižadėjo duoti 50 talentų kariuomenei pasamdyti ir tiek arklių, kiek paprastai persų karalius jiems uždėdavęs šerti. Iš čia karalius išvyko į Sidetų kraštą, besitęsiantį pagal Melano upę. Ten yra Kumų genties gyventojai, atėję iš Eolido, tačiau šnekantys kažkokia barbarų kalba. Graikų kalba ten išnyko ne dėl to, kad būtų praėjęs labai ilgas laikas, bet, kaip jie patys atsimena, atvykę į tą kraštą jų protėviai staiga užmiršo gimtąją kalbą ir pradėjo kalbėti nauja, prieš tai negirdėta kalba. Užėmęs Pamfilijos sostinę Sidą, išvyko į Silą. Miestas gamtos atžvilgiu buvo labai saugus, be to jį saugojo svetimšalių būriai ir iš gyventojų barbarų sudarytas dalinys. Tai ir buvo viena priežasčių, kodėl karalius pasuko atgal. Kita priežastis, privertusi karalių keisti žygio kryptį buvo gauta žinia apie Aspendo miesto sukilimą. Todėl karalius nužygiavo į Aspendo miestą.

Išsigandę netikėto makedoniečių pasirodymo, miestelėnai paliko visus lygumoje esančius trobesius, o patys pasislėpė pilyje. Aleksandras, užėmęs tuščią miestą, pilies papėdėje įrengė stovyklą. Nors ir turėjo labai gerų karo inžinierių, vis dėlto, apsupęs pilį apgulties pabūklais, pasiūlė taiką senomis sąlygomis. Niekas nebūtų galėjęs karaliui, skubančiam į didesnius žygius, geriau patarnauti, negu greitas sunkiai prieinamos pilies paėmimas. Tačiau kad neliktų nenubaustas maištininkų įžūlumas, įsakė pačius svarbiausius miesto piliečius duoti įkaitais, o pinigų sumą, kurią turėjo išmokėti, bet neišmokėjo, padvigubinti. Ir dar pridėjo, kad turį klausyti Aleksandro paskirto satrapo, kasmet mokėti makedoniečiams duoklę, o žemės bylą, kurioje jie kaltinami jėga išvarę iš tos žemės savo kaimynus, tegu sprendžiąs teismas.

Sutvarkęs čia reikalus, vėl per Pergos miestą nuvyko į Frygiją. Žygiuojant šitomis vietomis, prie pizidų miesto Telmiso teko įveikti gana

didelės kliūtis, kurias sudarė du vienas prieš kitą stovintys kalnai. Tarp jų yra siauras praėjimas – gerklė, tarsi būtų kokie vartai. Šitą praėjimą iš abiejų galų saugojo barbarų ginkluoti būriai. Aleksandras įsakė įrengti stovyklą tarpukalnio pradžioje, teisingai nusprendęs (nes taip ir įvyko), kad telmiečiai, pamatę pastatytą stovyklą, ims manyti, jog pavojus jau praėjo, ir todėl pasitrauks iš tarpeklio, palikę tik nedidelę apsaugą. Progos ilgai laukti neteko: tuoj pat įvedė strėlininkus ir svaidytojus, taip pat judriausius iš sunkiai ginkluotų. Šitie išvaikė barbarų ginkluotą apsaugą ir karaliaus stovyklą nukėlė prie pat miesto.

Čia karalius priėmė ir Selegų pasiuntinius, kurie siūlė karaliui draugystę ir pagalbą. Selegai buvo telemisų kaimynai ir tos pačios tautybės, tačiau tarp jų buvo senų neišspręstų ginčų. Karalius juos labai maloniai priėmė. Nenorėdamas ilgai gaišti prie vieno miesto, stovyklą perkėlė prie Sagalaso miesto. Jis buvo labai gerai sutvirtintas ir turėjo gerą jaunimo gynybą. Nors visi Pizidos krašto gyventojai yra karingi, tačiau Sagalaso miesto gyventojai ypač narsiais buvo laikomi. Jiems į pagalbą atėjo ir sąjungininkų iš Telmiso miesto kariuomenė. Jie, labiau pasitikėdami vyrų negu sienų jėga, kariuomenę išrikiavo artimiausiame kalnelyje. Todėl Aleksandro pasiųstą lengvai ginkluotų karių dalinį nesunkiai atmušė dėl savo geros padėties. Tačiau agrianai vis dar priešinosi. Jiems drąsos suteikė netoliese esanti makedoniečių falanga, o labiausiai tai, kad jie visų priekyje pamatė karalių. Sunkiausia kareiviams buvo įkopti į statų šlaitą. Pasiekus lygesnę vietą, buvo duota komanda sustoti. Po to menkai ginkluotą kalniečių liaudį nesunkiai išblaškė. Iš makedoniečių pusės pasigedo kariuomenės vado Kleandro su gal 20-čia kareivių. Barbarų žuvo apie 500. Kiti, būdami menkai ginkluoti, išlakstė ir pasislėpė. Tačiau bėgančiuosius nesiliovė persekioti karalius, kiek jam leido sunkiai ginkluotas būrys. Per tą patį puolimą buvo paimtas ir miestas.

Prie visų kitų Pizidijos tvirtovių vyko karas, vienas jų užkariavo, kitos gi pasidavė geruoju. Telmiso miestą paėmė jėga, o dėl gyventojų atkaklaus gynimosi miestą sulygino su žeme. Gyventojams atėmė laisvę. Jie ir kiti Pizidijos miestų gyventojai buvo perduoti Kelenų prefektūrai. Šitokiu būdu numalšinęs tos srities karingus gyventojus, išvyko į Frygiją. Ten yra Askonijaus ežeras, kurio vanduo tirštas. Jis toli aplinkui gyventojus aprūpina druska.

6. Memnono beviltiškas priešinimasis

Tuo tarpu Memnonas iš visur surinko savo šalininkus, norėdamas Azijoje kovojančiam Aleksandrui daugiau pakenkti, ir ėmė galvoti apie

tai, kaip karą perkelti į Graikiją ir Makedoniją, nes Darijus tik į jį vieną dėjo visas viltis. Juk dėl jo drąsos ir išmintingo vadovavimo dėka Aleksandras ilgiausiai turėjo sugaišti prie Halikarnaso, kol jį paėmė. Jis paskyrė jį vyriausiu vadu ir davė didžiulę sumą pinigų. Šis sudarė iš samdinių labai didelę kariuomenę ir su 300 – tų laivų laivynu laisvai plaukiojo jūroje ir atidžiai stebėjo, kas eina už jo būsimą planą ir kas yra prieš. Tuo tarpu užėmęs labiau saugomas vietoves, tarp kurių buvo ir Sampsakas, puolė salas, kurioms makedoniečiai, nors ir valdydami visą kontinentą, dėl laiko stokos padėti negalėjo. Memnono planui labai pasitarnavo ir tai, kad visi buvo skirtingos nuomonės. Vieni krypo į Aleksandro, kaip laisvės nešėjo pusę, netrūko ir tokių, kurie, pralobę iš persų turtų, buvo linkę geriau paklusti senai valdžiai ir naudotis savo turtais, negu sukūrus laisvą respubliką laukti visiems vienodos lygybės. Todėl Chijų optimatai Atenagoras ir Apolonidas, aptarę padėtį su Fizinu, Megarėju ir kitais savo partijos atstovais, nusprendė pasikviesti Memnoną. Todėl Chijo miestas buvo paimtas per išdavystę. Palikęs ten karių apsaugą, civilinę miesto valdžią pavedė Apolonidui ir jo draugams. Iš čia jis, plaukdamas į Antisą, Pirą ir Eresą, be jokio vargo paėmė Lesbos salą. Metimną valdyti paskyrė tironą Aristoniką ir užėmė visą salą, išskyrus labai garsų Mitileno miestą. Šis miestas drąsiai išsilaikė per daugelį dienų užtrukusį apgulimą. Nepaėmė jo nė pats Memnonas. Jis miestą buvo apsupęs įvairiais sienų griovimo pabūklais, išstatęs tinkamose vietose laivų sargybą, užblokavęs uostą, tuo pasirūpindamas, kad niekas apsuptiesiems negalėtų ateiti į pagalbą. Tačiau tuo metu užsikrėtęs nepagydoma liga, sužlugdė visas persų viltis ir padarė jiems nepataisomą žalą. Jausdamas artėjančią mirtį, savo valdžios įgaliojimus laikinai perdavė Farnabazui, kol Darijus, gavęs žinią, panorės kitaip patvarkyti. Farnabazas buvo Memnono sesers ir Artabazo sūnus. Šis valdžia pasidalijo su laivyno vadu Autofradatu. Ir pagaliau pasiekė to, kad apsuptieji, iš niekur negalėdami gauti jokios paramos, išvertė kolonas, kuriose buvo surašytos sudarytos su Aleksandru taikos sąlygos. Ir pasižadėję ištikimybę Darijui atgavo pusę įkaitų. Tačiau persai vien tik sudaryta sutartimi nepasitikėjo, bet į miestą įvedė kariuomenę ir jos valdytoju paskyrė Likomedą Rodietį. O Diogenui, kuris už palankumą persams buvo ištremtas, dabar buvo suteikta tėvynėje neribota valdžia. Turtingųjų žmonių turtas buvo prievarta konfiskuojamas, bet dėl to nė kiek nebuvo sumažinta bendra kontribucija, uždėta Mitilenui.

III KNYGA

KAUTYNĖS SU KARALIAUS DARIJAUS KARIUOMENE

I SKYRIUS. ĮVYKIAI RENGIANTIS MŪŠIUI

1. Aleksandras nutaria kariauti su Darijumi. Gordijaus mazgas

Tuo tarpu Aleksandras, pasiuntęs su pinigais Kleandrą į Peloponesą nusamdyti kariuomenės bei sutvarkęs Likijoje bei Pamfilijoje reikalus, nuvedė kariuomenę prie Kalenų miesto. Tuo metu per tą miestą tekėjo Marsijo upė, garsi graikų mitologinėje poezijoje. Šios upės versmė buvo pačioje kalno viršūnėje, o jos vandenys su didžiuliu triukšmu krisdavo ant kalno papėdėje esančios uolos. Po to upė plačiai išsiliejusi drėkindavo aplinkinius laukus ir skaidri savo vandenis varė toliau. Vandens spalva buvo panaši į ramios jūros vandenį ir tas žadino poetų fantaziją: buvo pasakojama, kad nimfos pamilusios šią upę ir sėdinčios ant šitos uolos. Upė tekėdama per miesto ribas vadinosi Marsijas, o už miesto sienų žmonės ją vadino Liku. Aleksandras miestą rado tuščią, paliktą žmonių. Tvirtovę, į kurią buvo subėgę miesto gyventojai, ruošėsi užimti jėga, bet prieš tai pasiuntė į pilį pasiuntinį pranešti, kad, jei nepasiduosią geruoju, būsią griežčiausiai nubausti. O šitie, įleidę pasiuntinį į pilį, kuri dėl savo padėties ir fortifikacinių įrengimų buvo labai tvirta, pasiūlė jam pasižiūrėti, koks esąs aukštis, ir liepė pranešti Aleksandrui, kad jis ir pilies gyventojai nesą vienodos nuomonės apie pilies sutvirtinimus. Jie žiną, kad pilis nepaimama, o pagaliau jie pasiruošę garbingai numirti.

Bet pamatę, kad pilis yra apsupta, kad padėtis kasdien blogėja, jie sudarė 60 – ties dienų paliaubas: jei per tą laiką Darijus neatsiųsiąs jiems pagalbos, miestą atiduosią. Nesulaukę atsiunčiant pagalbos, sutartą dieną pasidavė karaliui. Tuoj po to netikėtai atvykę atėniečių pasiuntiniai paprašė Aleksandrą, prie Graniko upės paimtuosius belaisvius grąžinti saviškiams. Pasibaigus persų karui, visus graikus, ne tik šiuos, pasiųsiąs į namus, atsakė Aleksandras.

Nusprendęs užpulti Darijų, kuris, kaip sužinojo, dar nebuvo persikėlęs per Eufratą, Aleksandras, sutelkęs iš visų kraštų kariuomenę, ruošėsi pradėti rizikingą karo avantiūrą. Frigija buvo tas kraštas, per kurį Alek-

sandras vedė savo kariuomenę. Čia buvo daugiau kaimų, negu miestų. Tuo metu Frygijoje, Gordijaus mieste, buvo garsūs karaliaus Mido rūmai. Per miestą, vienodai nutolusį nuo Juodosios ir Kilikijos jūrų, teka Sangerio upė. Žinome, kad čia, tarp tų dviejų jūrų, yra pati siauriausia Azijos vieta, nes čia iš abiejų pusių spaudžiama žemė sudaro sąsmauką. Nors ir sukibusi su žemynu, bet didžiąja dalimi skalaujama jūrų, atrodo kaip sala. Ir jei nebūtų to siauro jūras skiriančio ruoželio, jos susijungtų.

Aleksandras, užėmęs miestą, įžengė į Jupiterio šventovę. Čia jis pamatė vežimą, kuriuo, kaip buvo žinoma, važinėdavo Mido tėvas Gordijus. Savo puošnumu ir paskirtimi vežimas niekuo nesiskyrė nuo paprastų. Vežimo jungas buvo ypatingas, pririštas daugybe painių mazgų, kurie slėpė patį pririšimą. Vietiniai žmonės tvirtino, kad orakulas esą išpranašavęs, jog tas užvaldysiąs Aziją, kuris atriš tą neatrišamą mazgą. Aleksandras užsigeidė įvykdyti orakulo pranašystę. Aplinkui karalių susispietė frigiečių ir makedoniečių minia: pirmieji nekantriai laukdami, kuo baigsis, antrieji susirūpinę karaliaus lengvabūdišku pasitikėjimu savimi. Kadangi mazgų eilė buvo taip supainiota, jog nebuvo galima nei matyti, nei surasti, kur sumezgimas prasideda ir kur baigiasi, tai karalius, griebęsis atrišti mazgą, susirūpino, kad nevaisingai pradėtas darbas nesibaigtų blogu ženklu.

Tačiau karalius neilgai kankinosi prie užslėptų mazgų. „Nesvarbu, kaip atrišti", tarė ir, išsitraukęs kardą, perkirto diržus, tuo būdu išjuokdamas orakulo pranašystę arba ją įvykdydamas. Kadangi Aleksandras buvo nusprendęs pulti Darijų, kur tik šis bebūtų, todėl norėdamas turėti saugų užnugarį, vadovauti laivynui, kuris stovėjo prie Helesponto krantų, paskyrė Amfoterą, o sausumos kariuomenei – Hegelochą. Jie turėjo išlaisvinti nuo priešų įgulų Lesbos, Chijos ir Koso salas. Karo reikalams jiems skyrė 500 talentų, o Antipatrui ir tiems, kurie saugojo graikų miestus, pasiuntė 600 talentų. Pagal susitarimą pareikalavo iš sąjungininkų laivų Helesponto apsaugai. Nes tuo metu dar nieko nežinojo apie Memnono mirtį, kuris buvo didžiausias Aleksandro rūpestis, nes jis žinojo, kad viskas eis kaip patepta, jeigu šis ko nors nepridarys. Po to atvykęs į Anhyros miestą ir suskaičiavęs kariuomenę, išžygiavo į Paflagoniją. Jos kaimynystėje gyveno enetai, iš kurių, kai kas mano, yra kilę venetai. Šitas visas kraštas pasidavė karaliui, o davę įkaitus išsiderėjo nemokėti duoklės, nes jie ir persams nemokėję. Valdyti šį kraštą pavedė Kalui, o pats tuo tarpu, prisijungęs neseniai iš Makedonijos atvestą kariuomenę, patraukė į Kapadokiją.

2. Darijus apsisprendžia vadovauti mūšiui

Darijus, sužinojęs apie Memnono mirtį, kaip ir buvo galima laukti, labai pergyveno. Nematydamas kitos išeities, nusprendė pats imtis vadovauti, nes jo armijų vadų veiksmai, jo manymu, buvę klaidingi, daugeliui trūkę stropumo, o laimės – visiems. Norėdamas pakelti einančių į karą karių dvasią, prie Babilono miesto įrengė stovyklą ir padarė visų karinių pajėgų apžiūrą. Padaręs 10-ties tūkstančių ginkluotų vyrų talpos gardą, Kserkso pavyzdžiu suskaičiavo visą savo kariuomenę. Nuo saulės patekėjimo iki nakties paskirstyti būriai ėjo į gardą, o iš ten išleisti rinkosi Mezopotamijos lygumoje. Beveik nesuskaičiuojama raitelių ir pėstininkų masė pasklidusi laukuose atrodė dar didesnė negu iš tikro buvo. Persų buvo 100.000, iš jų raitelių 30.000, medų – 10.000 raitelių ir 50.000 pėstininkų. Barkanų buvo 2.000 raitelių ginkluotų dviašmeniais kirviais ir lengvais skydais, labai primenančiais „cetras" – trumpus odinius skydus: po jų ėjo 10.000 tokiais pat ginklais ginkluotų barkanų pėstininkų. Armėnai atsiuntė 40.000 pėstininkų ir dar pridėjo 17.000 raitelių. Hirkanai, kaip įprasta tarp tų tautų, sudarė 6.000 labai gerai paruoštų raitelių. Derbicai apginklavo 40.000 pėstininkų. Daugeliui jų kyšojo geležiniais antgaliais ietys, kai kurie turėjo apdegintus baslius. Juos lydėjo 2.000 tos pat genties raitelių. Nuo Kaspijos jūros buvo atvykę 8.000 pėstininkų ir 200 raitelių. Su jais buvo atvykusi ir nežinomų Azijos genčių kariuomenė: 2.000 pėstininkų ir dvigubai daugiau raitelių. Prie jų jungėsi 20.000 graikų samdinių, šaunaus jaunimo. Dėl skubėjimo nebuvo pašaukti baktrijanai, sogdijanai, indai ir kiti Raudonosios jūros gyventojai, kurių net genčių pavadinimo nežinome. Kariuomenės skaičiumi skųstis Darijus negalėjo.

3. Darijus mokomas atsargumo

Tuo metu Darijus su dideliu džiaugsmu apžvelgęs kariuomenę, į kurią sudėtas viltis pataikūniškai dar kurstė dvasiškiai, kreipėsi į karo žinovą atėnietį Charidemą, Aleksandro įsakymu ištremtą iš Atėnų ir todėl nedraugiškai prieš jį nusistačiusį, norėdamas sužinoti, ar jo nuomone kariuomenė esanti pakankamai apginkluota sutriuškinti priešą.

Ir šis, pamiršęs savo likimą ir karališkąją puikybę, tarė: „Galbūt tu ir nenori išgirsti tiesą, o jei aš šiandien jos nepasakysiu, kitą kartą ji bus veltui pasakyta. Šitokia prabangi kariuomenė, iš tiek genčių iš viso Oriento sodybų išvaryta masė, kaimynams gali įvaryti siaubą: ji spindi purpuru ir auksu, žvilga ginklais ir turtais, kurių, jei pats nebūtum matęs savo

akimis, negalėtum įsivaizduoti. O makedoniečių kariuomenė yra žiauri, laukinė. Ietimis ir skydais ji dengia nepajudinamas eiles ir tankias stiprias gretas. Tvirtą, neišardomą pėstininkų būrį jie vadina falanga. Vyras prie vyro, ginklas prie ginklo – taip susiglaudę jie laukia vado įsakymo sekti vėliavą ir moka neišardyti eilių. Visi jie išgirsta įsakymus, ir kareiviai žino ne blogiau už vadus, ką reiškia atakuoti, apsupti, atsitraukti į sparną, keisti mūšio pobūdį. Ir negalvok, kad visa šitai tveria dėl aukso ir sidabro troškulio. Ši drausmė laikosi dėka mokytojo – neturto. Nuvargusiems guolis – žemė, maisto užtenka, ką užgrobia, miego laikas trumpesnis nei nakties. Abejoju, ar Tesalijos raitelius, Akarnanijos ir Etolijos kareivius, tą kare neįveiktą būrį, bus galima atmušti mėtyklėmis, apdegintomis ietimis? Pagalbos reikia ieškoti tam krašte, kuris pagimdė šitokią kariuomenę. Už šitą sidabrą ir auksą pasiųsk nusamdyti karių".

Iš prigimties Darijus buvo švelnaus ir pakantaus būdo, tik turtai ir prabanga dažnai jį gadindavo. Todėl, neapkęsdamas tiesos, įsakė svečią ir klientą, taip naudingai jam patarusį, nubausti mirtimi. Anas gi net šitokiu momentu nepamiršo laisvės ir tarė karaliui: „Turiu paruošęs savo mirties keršytoją. Kaip tik tas, prieš kurį aš tau daviau patarimą, nubaus už mano plano paniekinimą. Tu gi karaliams būdingu savivaliavimu taip staiga pasikeitęs būsi ateinančioms kartoms liudininkas: kaip žmonės pagauti sėkmės, užmiršta net savo prigimtį". Šiuos žodžius betariant Darijaus įsakymu buvo pasmaugtas. Pavėluotai karalius pradėjo gailėtis, pripažinęs, kad jis kalbėjo tiesą, ir davė įsakymą palaidoti.

Mentoriaus sūnus Timodas buvo stropus jaunuolis. Jam karalius liepė iš Farnabazo perimti visus užsieniečius karius, į kuriuos daugiausiai dėjo vilčių ir kurių pagalba naudojosi kare, o Farnabazui perdavė vyriausią valdžią, kurią anksčiau turėjo Memnonas.

4. Darijaus nerimas

Susirūpinusį karalių dėl būsimų įvykių sapne gąsdino košmariški vaizdai, gal juos sukeldavo liga, o gal tai buvo pramatančios sielos pranašystės. Jam rodėsi, kad Aleksandro stovyklą nušvietė didelis ugninis žaibas. Netrukus po to Aleksandras, apsirengęs tokiais pat rūbais, kokius jis pats buvo nešiojęs, buvęs atvestas pas jį. Pagaliau Aleksandras prajojęs viršum Babilono, kartu su žirgu staiga dingęs iš akių. Įvairiai aiškindami sapną, žyniai stengėsi nuraminti karalių. Vieni teigė, kad šis sapnas laimę lemiąs karaliui, nes priešų stovykla degusi, o Aleksandras buvęs jam pristatytas be karališkosios aprangos, o apsivilkęs paprastą

persišką chalatą. Kiti aiškino priešingai: kadangi Aleksandro stovykla matėsi apšviesta, tatai pranašauja Aleksandrui garbę. Kas užimsiąs Azijos karalystę, nesą abejonės, nes tokius pat rūbus dėvėjęs ir Darijus, kai buvo paskelbtas karaliumi. Susirūpinimas, kaip dažnai būna, vertė perkratyti visą praeitį, nes Darijus savo viešpatavimo pradžioje davęs įsakymą persišką kardo makštį pakeisti į tokios formos makštį, kokią nešioja graikai, o pagal chaldėjų magus Persijos imperija pereisianti į tų rankas, kurių ginklus karalius pamėgdžiosiąs.

Tačiau karalius, būdamas labai patenkintas žinių viešais aiškinimais ir sapne matytais vaizdais, įsakė stovyklą perkelti prie Eufrato upės.

5. Darijaus kariuomenė

Pagal persų seną tradiciją į kelią reikia leistis tik saulei patekėjus. Jau įdienojus iš karaliaus palapinės ragu buvo duotas ženklas. Visiems matomoje vietoje, virš palapinės kristale įdarytas žibėjo saulės paveikslas. Žygio tvarka buvo tokia. Procesijos priekyje sidabriniuose altoriuose buvo nešama ugnis, kurią jie laikė šventa ir amžina. Paskui ją ėjo žyniai, giedodami seną tautišką giesmę. Įkandin jų žengė 365 jaunuoliai, apsisiautę purpuriniais apsiaustais. Jų skaičius prilygo metų dienų skaičiui, nes persų metai turi tiek dienų. Toliau balti žirgai traukė Jupiteriui pašvęstą vežimą, jam iš paskos sekė didingos išvaizdos žirgas, vadinamas Saulės žirgu. Važnyčiotojai buvo baltais rūbais pasipuošę aukso rykštėmis. Netoli jų važiavo dešimtis vežimų, gausiai papuoštų aukso ir sidabro raižiniais.

Už jų sekė dvylikos tautybių raiteliai, kurie vienas nuo kito skyrėsi ginklais ir papročiais. Tuoj už jų žengė apie 10.000 vyrų, kuriuos persai vadino nemirtingais. Niekas su jais negalėjo lygintis barbariška turto prabanga; jie turėjo auksines grandinėles, vilkėjo auksu išsiuvinėtus rūbus, jų tunikos buvo ilgomis rankovėmis, papuoštos brangakmeniais. Už nedidelio tarpo ėjo 15.000 žmonių, vadinamų karaliaus giminaičių. Ši minia beveik moteriškai išsipuošusi, labiau stebino prabanga, negu ginklų grožiu. Sekantis būrys vadinosi ietininkai, ietnešiai. Paprastai jie nešdavo karaliaus rūbus. Jie ėjo priekyje karaliaus karietos. Joje aukštai, iškilmingai sėdėjo pats Darijus. Karietos šonai buvo papuošti dievų paveikslais, atspaustais ant aukso ir sidabro. Pakinktai buvo nusagstyti žybčiojančiais brangakmeniais. Virš jungo kyšojo dvi uolekčio didumo statulos: viena vaizdavo Niną, kita – dievą Belą. Tarp jų buvo švento paukščio, primenančio erelį išskėstais sparnais, atvaizdas. Karaliaus

apranga iš visų skyrėsi savo prabangumu. Purpurinės tunikos viduryje buvo įausta balta juosta. Auksu siuvinėtą mantiją puošė du vanagai, tarsi pasiruošę vienas kitą kirsti snapais. Moteriškai susijuosęs auksine juosta. Prie jos kabėjo kardas, kurio makštis nusagstyta brangakmeniais. Karaliaus galvos apdangalą persai vadino „Cidaris" – tiara. Ją juosė baltomis juostelėmis mėlynas kaspinas. Karietą lydėjo 10.000 ietininkų. Jie nešėsi sidabru papuoštas ietis ir aukso antgaliais strėles. Iš kairės ir iš dešinės pusės karalių lydėjo apie 200 pačių kilmingiausių artimųjų. Šią vilkstinę užbaigė 30.000 pėstininkų. Jiems iš paskos vedė 400 karaliaus žirgų. Maždaug už vienos stadijos (200 m) važiavo karaliaus motina Sizigambė. Kitame vežime važiavo žmona. Būrys moterų, lydinčių karalienes, jojo raitos. Už jų važiavo 15 vežimų, kuriuos persai vadina armamaksomis. Juose sėdėjo karaliaus vaikai, jų auklėtojai ir būrys kastratų, kurie šioje tautoje nėra niekinami. Už jų važiavo karališka prabanga išsipuščiusios 360 karaliaus sugulovių. Joms įkandin 600 mulų ir 300 kupranugarių nešė karaliaus iždą. Juos lydėjo lankininkų sargyba. Už šito būrio jojo draugų ir artimųjų žmonos, pirklių ir tarnų būriai. Paskutiniai buvo lengvai ginkluoti daliniai, kiekvienas su savo vadu.

6. Makedoniečio kariuomenė

Priešingai, jei kas stebėtų makedoniečių armiją, pamatytų visai ką kita. Ne auksu, o žirgais ir vyrais, ne spalvingais rūbais, o geležimi ir variu ji buvo pasipuošusi. Armija buvo pasiruošusi ir stovėti, ir žygiuoti. Ji nebuvo apsikrovusi nei palydovais, nei nešmenimis, o sutelkusi dėmesį ne tik į vado ženklą, bet ir į mostą. Stovyklai statyti visada buvo parenkama vieta, o kariuomenė visada aprūpinama maistu. Mūšyje Aleksandrui karių netrūko, Darijus gi tokios masės karalius dėl mūšio vietos ankštumo turėjo sumažinti savo karių skaičių iki tokio kiekio, dėl kurio jis anksčiau buvo niekinęs priešą.

Tuo tarpu Aleksandras, paskyręs Abistamentą Kapadokijos valdytoju, su visa armija žygiuodamas į Kilikiją, atvyko į vadinamąją „Kyro stovyklą". Toje vietoje ilgesniam laikui buvo sustojęs Kyras, žygiuodamas į Lydiją prieš Krezą. Šitas kraštas yra už 500 stadijų nuo tos vietos, per kurią patenkame į Kilikiją. Žmonės tą labai siaurą vietą vadina „Vartais". Ji atsiradusi natūraliu būdu, tarsi būtų žmogaus rankų darbo sutvirtinimas. O Arsanas, Kilikijos valdytojas, atsiminęs Memnono duotą karo pradžioje naudingą patarimą, nusprendė pavėluotai jį įvykdyti: ėmė siaubti kardu ir ugnimi Kilikiją, kad priešui liktų dykuma. Viską sunaikino, kas tik tiko

naudojimui, norėdamas palikti nevaisingą ir pliką žemę, kurios negalėjo apginti. Bet kur kas protingiau būtų buvę prie to siauro įėjimo, kuris atsiveria į Kilikiją, pastatyti stiprią apsaugą ir užimti perėjimui tinkamą kalnagūbrį, iš kur būtum galėjęs arba saugiai sunaikinti priešą, arba jį atmušti. Dabar gi jis, palikęs nedidelius būrius saugoti kalnų takams, pats grįžo atgal į išdegintą žemę, kurią turėjo ginti nuo nuniokojimo. Paliktieji saugoti takų jautėsi išduoti, todėl priešo nenorėjo nė matyti, nors ir mažesnis karių skaičius būtų galėjęs apginti praėjimą.

7. Aleksandras Kilikijoje

Kilikiją supa stačių, nepraeinamų kalnų ištisa virtinė. Jie kyla nuo jūros ir, tarsi kokiu puslankiu apsupę ją, antruoju puslankio galu įsiremia į kitą jūros krantą. Per tą kalnagūbrį, kuris arčiausiai prieina prie jūros, veda trys sunkiai praeinami, labai siauri takai. Vienu iš jų galima patekti į Kilikiją. Ji yra lygi plokštuma, pasvirusi į jūrą. Josios paviršių raižo daugybė upelių. Tarp jų Piramas ir Kidnas yra žinomos upės. Kidnas neplati upė, bet vanduo nuostabus. Lėtai sruvendamas iš žiočių teka per švarią žemę. Jis neturi intakų, kurie galėtų sudrumsti jo švarią tėkmę, vanduo grynas ir labai šaltas, nes gausi ir graži skardžių augmenija jam sudaro nuolatinį pavėsį. Upė įteka į jūrą tokia pat švari, kokia išsiveržė iš šaltinių. Daugelį šios srities paminklų, apdainuotų dainomis, laikas sunaikino. Čia buvo galima matyti Lirneso ir Tebų miestų griuvėsius, Tifono urvą bei Korikijaus miškelį, kur auga tymai, ir daug kitų įžymybių, iš kurių neliko nieko daugiau, tik garsas.

Aleksandras įėjo į tą kalnagūbrio perėją, kuri vadinasi „Vartai". Pasakojama, kad, apžvelgęs vietovę, sakėsi ne mažiau nustebęs savo laime. Jis prisipažino, kad einančius per tarpeklį būtų galėję iš viršaus net akmenimis užversti, jei tik tokių būtų atsiradę. Takas buvo toks siauras, kad vos po keturis ginkluotus vyrus galėję žygiuoti. Viršukalnės grėsmingai kybojo virš kelio, kuris buvo ne tik siauras, bet dažnai nuslinkęs, išgraužtas upokšnių, besiveržiančių iš kalno papėdės. Lengvai ginkluotus trakiečius karalius pasiuntė į priekį ištyrinėti perėjos, kad pasislėpęs priešas negalėtų užpulti žygiuojančios kariuomenės.

Kalnagūbrio viršų užėmė lankininkų būrys. Jie laikė įtempę lankus, nes buvo įspėti, jog kariuomenė išėjo į mūšį, o ne į kalnus pasivaikščioti. Tokiu būdu armija žygiuodama pasiekė Tarso miestą, kurį persai, bijodami, kad priešas neįsiveržtų į turtingą miestą, ypatingai stengėsi sudeginti. Miesto gaisrui gesinti Aleksandras pasiuntė lengvai ginkluotą bū-

rį, vadovaujamą Parmeniono. Sužinojęs, kad, jo kareiviams pasirodžius, barbarai pabėgo, Aleksandras įžengė į nuo ugnies išgelbėtą miestą.

8. Aleksandro liga. Išgydymas

Per patį miestą teka anksčiau mūsų minėtas Kidnas. Tuo metu buvo vasara, o saulės kaitra nieko taip nekepina, kaip Kilikijos kraštą. O dabar buvo kaip tik pats vidurdienis. Skaidrus upės vanduo viliojo dulkiną ir suprakaitavusį karalių nusiplauti įkaitusį kūną. Karių akivaizdoje nusimetęs rūbus ir galvodamas, kad bus tinkama parodyti kareiviams, kiek maža jis skiria kūno priežiūrai, įbrido į upę. Vos įlipus į vandenį, staiga visus sąnarius sukaustė mėšlungis, karalius išblyško ir vos ne visas kūnas ėmė atšalti. Tarsi mirštantį karalių tarnai pagriebė ant rankų ir beveik be sąmonės nunešė į palapinę. Baisus nerimas, ko ne šermenų nuotaika apėmė stovyklą. Verkdami dejavo: tokiu momentu, tokio žygio pradžioje garsiausias ir žinomiausias visų laikų karalius žūva ne mūšyje priešų patiestas, bet besimaudant buvo sugriebtas ligos ir mirė. O Darijus likęs nugalėtoju prieš išvysdamas priešą. O jiems, jo kariams, vėl reikėsią grįžti atgal per tas žemes, kurias perėjo kaip nugalėtojai. Nes viskas jų pačių arba priešų nusiaubta.

Traukiantis per tokias nuniokotas dykumas, jei ir niekas neužpultų, pražudysiąs badas ir nepriteklius. Kas vadovaus bėgantiems? Kas išdrįs užimti Aleksandro vietą? Jei bėgdami prasiveržtų ir iki Helesponto, kas paruoš laivyną persikelti? Užmiršę apie save vėl ėmė dejuoti ir gailėtis paties karaliaus: toks jaunystės žiedas, tokia dvasinė jėga, toks karalius ir bendražygis išplėštas iš jų. Tuo tarpu karalius ėmė laisviau kvėpuoti, pakėlė akis ir, pamažu grįžtant sąmonei, pažino aplink stovinčius draugus. Atrodė, kad ligos jėga ėmė silpnėti dėl to, kad karalius pajuto nelaimės dydį. Paliegęs kūnas nedavė ramybės dvasiai, mat buvo pranešta, kad už 5-kių dienų į Kilikiją įžengsiąs Darijus. Dėl to karalius nerimavo ir skundėsi, kad jis sukaustytas būsiąs atiduotas priešui ir tokie laimėjimai būsią išplėšti jam iš rankų. Tokia negarbinga ir niekuo nepasižyminčia mirtimi turėsiąs jis užgesti savo palapinėje.

Prie jo budintiems gydytojams ir draugams tarė: „Jūs matote, kokiame žygių momente sugriebė mane likimas. Rodos, girdžiu jau priešų ginklų žvangėjimą, rodos, kažkas šaukia į karą, kurį pradėjau savo noru. Darijus, rašydamas man tokius išpuikusius laiškus, nulėmė mano likimą. Anaiptol to nebus, kol aš pats savo protu galiu gydytis. Dabartinei mano būklei lėtai veikiantys vaistai ir neryžtingi gydytojai netinka.

Man geriau greit numirti, negu pamažu sveikti. Pagaliau, jei ką nors gali ir ką nors sugeba gydytojai, tegu žino, kad man reikia vaistų ne tiek dėl mirties įveikimo, kiek dėl karo vedimo".

Visi labai susirūpino dėl tokio staigaus neapgalvoto karaliaus lengvapėdiškumo. Todėl kiekvienas nuo savęs ėmė maldauti, kad beskubant nepadidėtų pavojus gyvybei, reikią atsiduoti gydytojų valion. Ne be pagrindo nauji neišbandyti vaistai jiems patiems atrodą įtartini, kadangi priešas net karaliaus draugus kurstąs už pinigus jį nužudyti. (Mat Darijus buvo liepęs paskelbti, kad Aleksandro žudikui duosiąs 1.000 talentų). Todėl jų nuomone niekas neturėsiąs drąsos siūlyti vaistus, kurie dėl naujumo būtų įtartini.

Tarp garsių gydytojų, lydėjusių Aleksandrą iš pat Makedonijos, buvo toks labai atsidavęs karaliui akarnanų tautybės gydytojas Pilypas. Vaikystėje jis buvo Aleksandro palydovas ir gydytojas. Širdingai jis mylėjo Aleksandrą ne tik kaip karalių, bet ir kaip auklėtinį. Jis žadėjo duoti ne kokius nors staigiai veikiančius vaistus, bet stipriai veikiančius. Vaistus išgėrus, ligos jėga imtų silpnėti. Niekas nepritarė jo pasiūlymui, vien tik tas, dėl kurio buvo rizikuojama, nes jis viską lengviau galėjo pernešti, tik ne delsimą. Jam prieš akis buvo ginklai ir kariuomenė. Jis manė, kad pergalė būtų jo, jei tik jis galėtų stoti savo kariuomenės priekyje. O tai, kad tik po trijų dienų galės naudoti vaistus (nes gydytojas taip buvo liepęs), karalius su vargu galėjo pernešti.

Tuo tarpu iš Parmeniono, labai ištikimo dvariškio, karalius gavo laišką, kuriame buvo įspėjama, kad savo gydymo nepatikėtų Pilypui, nes Darijus esą jį papirkęs savo 1.000 talentų ir pažadėjęs už jo išleisti savo seserį. Šis laiškas karalių sukrėtė, ir vienas pats slapta svarstė, ką jam vienu ar kitu atveju siūlo laimė ir viltis. Ryžtis gerti? Jei man bus paduoti nuodai, tai tas, kas po to įvyks, atrodys ne be pagrindo. Įtarti gydytoją? Leisti save nužudyti savo paties palapinėje? Geriau jau mirti dėl kieno nors kaltės, negu dėl savo baimės. Ilgai svyravęs ir į vieną, ir į kitą pusę, apie laiško turinį niekam neprasitarė. Ant laiško uždėjęs savo žiedo antspaudą, pakišo po pagalve. Paskendęs tokiose niūriose mintyse karalius praleido dvi gydytojo skirtas dienas. Išaušus trečios dienos rytui gydytojas atėjo nešinas taure, kurioje buvo sumaišyti vaistai. Pamatęs gydytoją, Aleksandras pakilo lovoje ir, kaire ranka laikydamas Parmeniono atsiųstą laišką, dešine paėmė taurę ir drąsiai ją išgėrė. Tuomet liepė Pilypui perskaityti laišką, o pats nenuleido akių nuo skaitančiojo veido, tikėdamasis jo veido išraiškoje užčiupti kokias nors sąžinės priekaišto žy-

mes. Šis perskaitęs laišką parodė daugiau pasišlykštėjimo negu baimės ir, numetęs prie lovos laišką ir apsiaustą, tarė: „Karaliau, mano kvėpavimas visada priklausė nuo tavęs, bet gi manau, kad dabar jis eina iš šventų ir garbingų lūpų. Kaltinimą žmogžudyste, kuris man buvo primestas, nuplaus nuo manęs tavo pasveikimas. Jei aš išgydysiu tave, labai prašau, dovanok man gyvybę ir išmesk iš širdies baimę, kad vaistai išsilietų į gyslas. Bent kiek atpalaiduok savo sielą nuo visų tų rūpesčių, kuriuos sukelia gana ištikimi, bet įkyriai rūpestingi draugai".

Šie žodžiai karalių ne tik nuramino, bet ir pradžiugino. Jis tapo pilnas gerų vilčių. Toliau karalius kalbėjo: „Jei tau, Pilypai, dievai būtų pavedę tinkamiausiu būdu patikrinti mano jausmus, aišku, būtum galėjęs pasirinkti ir kitą, bet tikresnio už tą, kurį dabar išmėginai, net nebūtum norėjęs. Gavau šitą laišką, bet tavo paruoštus vaistus išgėriau. Dabar tikiu, kad tu nemažiau rūpiniesi ištikimybe, negu mano sveikata". Taip pasakęs ištiesė Pilypui dešinę. Tačiau vaistų veikimas buvo toks stiprus, kad tai, kas po to sekė, parėmė Parmeniono kaltinimą. Ligonio kvėpavimas buvo sunkus, su pertrūkiais.

Pilypas viską išmėgino, ant kūno dėjo šiltus kompresus, maisto ir vyno kvapu gaivino stingstantį karalių. O kai pamatė ligonį atgaunant sąmonę, be paliovos ėmė kalbėti apie motiną, seseris, apie artėjančią pergalę. O kai vaistai išsisklaidė gyslose ir kai pamažu visame kūne ėmė rodytis sveikimo simptomai, pirma protas, o pagaliau ir kūnas greičiau, negu buvo galima laukti atgavo jėgas, nes praslinkus trims dienoms po šio įvykio, karalius pasirodė kariuomenei. Nė kiek ne su mažesniu nusistebėjimu žiūrėjo kariuomenė į Pilypą, negu į patį karalių. Kiekvienas asmeniškai norėjo gydytojui paspausti dešinę, tarsi pačiam dievui. Nežiūrint to, kad makedoniečių tautai yra įgimta rodyti pagarbą karaliams, vis dėlto sunku perduoti žodžiais tą kareivių susižavėjimą ir karštą meilę kaip tik šitam savo karaliui. Visi buvo įsitikinę, kad jis nieko nedaro be dievų pagalbos. Nes jei ką nors visur lydi laimė, tai ir neapgalvotas žingsnis virsta jam garbe. Net ir jo per jaunas amžius, bet su kaupu pakankamas tokiems žygiams, apgaubė šlove jo darbus. Kas paprastame gyvenime laikoma ne tokiu svarbiu dalyku, kariuomenėje įgauna didelės reikšmės. Kūno mankšta karių akivaizdoje, apranga ir laikysena, mažai kuo tesiskirianti nuo eilinio žmogaus, ir kareiviška ištvermė, taigi visos šitos savybės, gal įgimtos, o gal ir valios padarinys, padarė jį brangiu ir gerbtinu kariuomenei.

II SKYRIUS. MŪŠIO PLANAVIMAS IR KAUTYNĖS

1. Darijus rengiasi mūšiui. Aleksandras ieško tinkamos vietos

Tuo tarpu Darijus, gavęs žinią apie Aleksandro ligą, visu greičiu, kiek tik įstengė tokia nejudri kariuomenė, patraukė prie Eufrato. Skubėdamas užimti Kilikiją per 5-ias dienas pastatytais per Eufrato upę tiltais perkėlė kariuomenę. O Aleksandras, atgavęs kūno jėgas, atvyko į Solo miestą ir, užėmęs jį, pareikalavo 200 talentų baudą. Miesto tvirtovėje paliko kariuomenės įgulą. Pagaliau, vykdydamas pažadą už sveikatos atgavimą, Eskulapo ir Minervos garbei surengė žaidynes ir tuo pačiu metu nieko neveikdamas parodė, kaip labai pasitiki savimi ir menkai tevertina barbarus.

Stebėdamas žaidynes, iš Halikarnaso gavo gerą žinią: jo kariuomenė sumušusi persus, Mino ir Kauno gyventojai bei didžioji tos srities dalis esą jo valdžioje. Pasibaigus žaidynėms, Aleksandras išžygiavo. Tiltu pervedęs kariuomenę per Piramo upę, atvyko į Malono miestą. Iš čia kitą dieną atvyko į Kastabalą.

Čia karalių pasitiko Parmenionas, pasiųstas ištyrinėti kelią per miškingą ir kalnuotą kraštą, per kurį turėjo prasiveržti į miestą, vadinamą Isu. Ir taip Parmenionas, užėmęs siaurą tarpeklį ir čia palikęs vidutinio dydžio apsaugą, įžengė į priešų paliktą Isą. Iš čia stūmėsi toliau, išvalydamas kalnuose įsitvirtinusį priešą ir visur palikdamas tvirtas įgulas. Ištyrinėjęs ir užėmęs praėjimą, apie kurį truputį anksčiau esame kalbėję, Parmenionas atvyko į Kastakalą ir pranešė apie užduoties įvykdymą. Iš čia karalius su kariuomene nužygiavo į Isą. Čia įvyko pasitarimas: ar eiti toliau, ar laukti naujų kareivių, kurie, kaip žinoma, turėjo atvykti iš Makedonijos. Parmenionas manė, kad nesą galima rasti patogesnės mūšiui vietos, nes čia dėl vietos ankštumo abiejų karalių kariuomenės skaičiumi būsią lygios. Jiems reikia vengti lygumos ir plačių laukų, kur gali būti apsupti ir priversti kovoti iš dviejų pusių. Jis bijąs, kad priešas juos galįs įveikti ne narsa, o dėl kareivių nuovargio. Jei tik persai galės plačiau išsirikiuoti, jie ne vieną kartą galės pakeisti išvargusius draugus naujom jėgom. Greitai buvo priimtas toks išmintingas planas.

Taigi buvo nuspręsta laukti priešo nedidelėje dauboje. Karaliaus kariuomenėje buvo tūlas persas Sizinas, kadaise Egipto pretoriams atsiųstas Pilypui. Jo apdovanotas dovanomis ir paaukštinimais, vietoje tėvynės pa-

sirinko tremtį. Jis lydėjo Aleksandrą ir priklausė prie ištikimųjų draugų. Kažkoks kareivis iš Kretos jam perdavė žiedu užantspauduotą laišką. Antspaudas buvo nepažįstamas. Jį buvo atsiuntęs Darijaus pretorius Nabarzanas. Jis kurstė Siziną, kad šis atliktų ką nors verto savo kilmei ir papročiams. Už tai prie karaliaus jis gausiąs aukštas pareigas. Šį laišką Sizinas, kaip būdamas nekaltas, daug kartų bandė perduoti Aleksandrui, bet matydamas, kad karalius turi tiek rūpesčių ruoštis karui, laukė patogesnio laiko ir tuo būdu davė dingstį įtarti dalyvavimu sąmoksle. Tuo tarpu laiškas, nespėjus Sizinui perduoti, pakliuvo į karaliaus rankas. Karalius jį perskaitė, uždėjo nepažįstamo žiedo antspaudą ir, norėdamas išbandyti barbaro ištikimybę, liepė perduoti Sizinui. Kadangi per keletą dienų jis nepasirodė karaliui, buvo įtartas nusikalstamai slepiąs laišką. Žygio metu, tikriausiai Aleksandro įsakymu, kretiečių buvo nužudytas.

2. Darijaus kariuomenės išdėstymas mūšiui

Graikų kareiviai, kuriuos Timodas buvo gavęs iš Farnabazo, atvyko pas Darijų, kaip ypatinga ir bemaž vienintelė jo viltis. Šie įtikinėjo Darijų, kad trauktųsi atgal į Mesopotamijos plačius laukus. O jei Darijus atmestų šį planą, tai kad bent tą milžinišką kariuomenę padalytų į keletą armijų ir neleistų visoms kariuomenės pajėgoms žūti vienu likimo smūgiu. Šitoks planas ne tiek karaliui nepatiko, kiek jo dvariškiams. Po šito priedanga, jų nuomone, slepiasi abejotina ištikimybė ir už pinigus paperkama išdavystė. Šitaip jie norį suskaldyti kariuomenę ne dėl ko nors kito, o dėl to, kad patys išsisklaidę į visas puses, galėtų Aleksandrui perduoti, ką jiems buvo pavedęs. Nieko nesą saugiau, kaip juos, apsupus visa kariuomene, užversti ietimis, tai būsiąs įrodymas, kad išdavystė neliko nenubausta. Betgi Darijus, būdamas švelnaus būdo ir laikydamasis žodžio, su tuo nesutiko, jis nedarysiąs tokios niekšybės ir neliepsiąs išžudyti karių, kurie jam buvo ištikimi. Kas gi pagaliau iš svetimtaučių patikės jam savo likimą, jei jis suterš savo rankas tiekos karių krauju. Už kvailą pasiūlymą niekas neturįs sumokėti savo galva. Jei patarimą duoti bus pavojinga, nebebūsią žmogaus, kuris drįstų patarti. Pagaliau ir juos pačius kasdien kviečiąs pas save pasitarti, juk ir jie pareiškią įvairias nuomones. Tačiau niekas neliko labiau ištikimu, negu tas, kuris protingiau patarė. O graikams liepė pranešti, kad jis dėkojąs jiems už gerus norus. Bet jei trauktųsi ir trauktųsi, tai visą karalystę tektų užleisti priešui. Karo rezultatai priklauso nuo karo šlovės, jei kas ima trauktis, sakoma, kad jis bėga. Vilkinti karą nesą jokios priežasties, juoba kad čia pat ir

žiema, priešų ir saviškių nuniokotas kraštas negalėtų tokios armijos aprūpinti maistu. Net ir dėl protėvių papročių jie negalį skaldyti kariuomenės. Kritiškiausiais momentais jie puldavę visomis jėgomis. Ir dievaž tas visus gąsdinantis karalius, kol jis (Darijus) buvęs toli, tuščiai pasitikėjęs savimi. O pajutęs ateinant, staiga iš beprotiškai drąsaus pasidaręs atsargus ir sprukęs pasislėpti į ankštą tarpeklį tarsi laukinis žvėris, kuris, išgirdęs žmonių balsus, slepiasi miško tankumynuose. Net savo apsimesta liga mulkinęs savo kareivius. Bet jis, Darijus, neleisiąs jam daugiau atidėti mūšio. Toje pačioje oloje, kurioje išsigandę kiūto pasislėpę, jisai sumušiąs juos, tokius delsėjus. Tai buvo daugiau pompastiškas, negu realus pasigyrimas. Vis dėlto valstybės iždą ir brangiausius daiktus su nelabai didele apsauga Darijus pasiuntė Sirijon į Damaską. Likusią kariuomenę nuvedė į Kilikiją, persų papročiu iš paskos armijai nusekė žmona ir motina. Taip pat lydėjo tėvą dukros ir mažas sūnus.

Atsitiktinai tą pačią naktį Aleksandras atvyko prie perėjos, kuri veda į Siriją (Sirijos vartai), o Darijus į tą vietą, kuri vadinasi Ananino vartais. Po to, kai makedoniečiai užėmę Isą pasitraukė iš jo, persai neabejojo, kad makedoniečiai ėmė bėgti, nes kai kurie sužeistieji ir invalidai, negalėję eiti kartu su armija, persų buvo paimti į nelaisvę. Dvariškiams kurstant, su laukiniu įsiutimu visiems belaisviams buvo nupjaustytos ir apdegintos rankos. Po to buvo liepta juos visus apvesti apie kariuomenę, parodyti ją ir, kai jie bus pakankamai prisižiūrėję, paleisti, kad savo karaliui galėtų pranešti, ką matę.

Pakilęs į žygį Darijus persikėlė per Pinaro upę ir pasileido įkandin, kaip jam atrodė, bėgančio priešo. O tie nupjaustytomis rankomis nuskubėjo į makedoniečių stovyklą ir pranešė, kad Darijus kiek tik įkabindamas vejasi. Vos buvo galima tuo patikėti. Todėl Aleksandras pasiuntė į pajūrio kraštą žvalgus ir įsakė patikrinti, ar iš tikro pats Darijus žygiuojąs, ar tik kuris nors iš jo vadų, sudaręs visos žygiuojančios armijos vaizdą. Žvalgams grįžtant iš tolo pasirodė nesuskaičiuojama armija.

Pagaliau aplinkui laukuose sužibo ugnys, tarsi būtų suliepsnojęs didžiulis gaisras, o tai slinko į priekį beformė masė, toks vaizdas susidarė dėl plačiu frontu varomų gyvulių. Toje pačioje vietoje Aleksandras įsakė saviškiams atmatuoti stovyklai vietą džiaugdamasis, kad maldos išklausytos: kautynės vyks kaip tik tame tarpeklyje. Tačiau, kaip dažnai pasitaiko kritiškiausiais momentais, pasitikėjimas virsta susirūpinimu. Aleksandras išsigando dėl tos pačios savo sėkmės, kurios įkvėptas buvo taip laimingai atlikęs tokius žygius. Iš viso to, ką jam buvo suteikusi Fortūna,

jis teisingai įvertino, kokia ji nepastovi. „Viena naktis, – galvojo jis, – už kurios slypi tokio grėsmingo susirėmimo baigtis". Bet vėl prieštaravo sau, laimikis, girdi, didesnis už pavojų. Ir jei dėl pergalės reikia abejoti, tai viena yra tikra, reikia garbingai ir su didele šlove žūti. Todėl įsakė kariuomenei gerai pasistiprinti ir pailsėti, o apie trečią sargybą apsiginkluoti ir išsirikiuoti. Pats užkopė ant aukšto kalno ir pagal tėvų papročius, šviečiant daugybei žibintų, atnašavo tos vietos dievams globėjams aukas.

Kaip buvo įsakyta, po trečio ženklo, duoto ragu, kariuomenė buvo pasiruošusi žygiui ir mūšiui. Buvo įsakyta žygiuoti greitai. Todėl švintant kariuomenė pasiekė tarpeklį, kurį buvo numatę užimti. Tuo tarpu žvalgai pranešė, kad už 30 stadijų stovi Darijus. Tuomet Aleksandras sustabdė armijos žygiavimą, užsidėjo ginklus ir išrikiavo kariuomenę. Išgąsdinti ūkininkai pranešė Darijui apie priešo artėjimą. Šis negreit galėjo patikėti, kad bėgantis priešas, kurį jis vejasi, žygiuotų prieš jį. Ši žinia visus smarkiai išgąsdino, nes jie buvo labiau pasiruošę žygiui, negu mūšiui. Todėl tučtuojau griebėsi ginklų. Didelis blaškymasis ir skubus įsakinėjimas imtis ginklų dar daugiau įvarė baimės. Vieni šoko į kalnus, norėdami pasižiūrėti iš ten į priešo kariuomenę, kiti žabojo arklius. Sutrikusi kariuomenė, neturėdama vieno vado ir nežinodama, kieno klausyti, krito į paniką. Pradžioje Darijus nusprendė su kariuomenės dalimi užimti kalnagūbrį, ketindamas iš priekio ir iš užpakalio apsupti priešą, o nuo jūros pusės, kuri dengė dešinį sparną, mesti likusią kariuomenę ir taip iš visų pusių spausti priešą. Be to įsakė 20.000 karių su lankininkų būriu pereiti Pinaro upę, kuri skyrė abi kariuomenes, ir ten užpulti makedoniečių kariuomenę. Jei šito negalėtų padaryti, turi pasitraukti į kalnus ir iš ten slapta apsupti užpakalinius Aleksandro būrius. Betgi visus šituos protingus planus sujaukė už visus apskaičiavimus galingesnė Fortūna, nes vieni iš baimės negalėjo įvykdyti įsakymo, kiti įvykdė, bet iš to nebuvo naudos, nes kai pakrinka dalis, visuma griūva.

3. Aleksandro falanga. Karių įkvėpimas

Iš tikro kariuomenės išsidėstymas buvo šitoks. Nabarzanas su kavalerija gynė dešinį sparną. Juos rėmė beveik 20.000 svaidininkų ir lankininkų. Tame pačiame sparne vadovavo 30.000 graikų samdinių Timodas. Šis dalinys be abejo buvo pats stipriausias kariuomenės vienetas, prilygstąs makedoniečių falangai. Kairiajame sparne su 20.000 barbarų pėstininkų stovėjo tesalietis Aristomedas. Rezerve buvo paliktos karingiausios gentys. Pats karalius irgi žadėjo kautis tame sparne. Jį supo, kaip paprastai, jo

asmens sargyba iš 3.000-čių rinktinių raitelių ir saugojo 40.000 pėstininkų armija. Už jų stovėjo hirkanai ir medų raiteliai, o jiems iš kairės ir dešinės buvo išrikiuoti kitų genčių kariai. Šitaip išrikiuotos armijos priešakyje ėjo 6.000 šauklių ir svaidininkų. Kur tik šitame tarpeklyje buvo galima rasti vietą sustoti, ten buvo pilna kariuomenės. Kariuomenė vienu sparnu rėmėsi į kalnagūbrį, kitu į jūrą. Karaliaus žmona ir motina, o taip pat ir visos kitos moterys buvo kariuomenės viduryje.

Pačią stipriausią kariuomenės vienetą falangą Aleksandras pastatė priešakinėje linijoje. Dešinįjį sparną gynė Parmeniono sūnus Nikanoras. Arčiausiai prie jo stovėjo Kenas, Perdikas, Meleagras, Ptolomėjus ir Amintas. Kiekvienas su savo kariuomenėmis. Kairiajame sparne, kuris buvo nutįsęs iki jūros, stovėjo Krateras ir Parmenionas. Krateras klausė Parmeniono kamandos. Kavalerija talpinosi abiejuose sparnuose. Dešinį sparną gynė makedoniečiai su tesaliečiais, kairįjį gi – peloponiečiai. Aleksandras pastatė svaidininkus kartu su lankininkais. Lengvai ginkluoti trakiečiai ir kretiečiai ėjo visų priekyje. Kovoti prieš tuos, kurie Darijaus įsakymu buvo užėmę kalnagūbrį, Aleksandras pasiuntė agrijanus, neseniai atvykusius iš Graikijos. Parmenionui liepė savo dalinį ištęsti kiek galima arčiau jūros ir laikytis toliau nuo kalnų, kuriuose buvo įsitvirtinę barbarai. Bet šitie neišdrįso ateinantiems pasipriešinti bei apsupti praeinančių, pamatę svaidininkus ir ypač išsigandę jų išvaizdos, pabėgo. Tuo būdu Aleksandro kariuomenės sparnui nebegrėsė pavojus iš kalnų, ko jis bijojo. Kariuomenė žengė 32 eilėmis, nes tiek tilpo dauboje. Pagaliau žygiuojant toliau kalnų įlinkis ėmė platėti ir pasidarė daugiau vietos, taip kad ne tik pėstininkai galėjo padauginti eiles, bet ir raiteliai galėjo lydėti iš šonų.

Jau kariuomenės matė viena kitą, bet nuotolis dar buvo didesnis negu per ieties metimą. Persai pirmieji ėmė šaukti laukiniais balsais. Makedoniečių riksmas buvo didesnis, negu galima tikėtis iš tokio karių skaičiaus, nes garsas atsimušdavo į kalnų šlaitus, juk visada aplinkui esą miškai ir uolos aidėdamos priimtą garsą, daug kartų padidina jį.

Aleksandras žengė priekyje karo vėliavos, kartu ranka pristabdydamas savo karius, kad jie dėl per didelio įsikarščiavimo per anksti nepradėtų puolimo. Po to apjojo visą kariuomenę ir kreipėsi į karius kiekvieno širdžiai artimu žodžiu. Makedoniečiams, tiek daug kartų laimėjusiems Europoje, kurie į šį žygį užkariauti Aziją ir tolimąjį Orientą išvykę ne vien jo raginami, bet ir savo noro vedami, jis priminė jiems nuo seno pagarsėjusią jų drąsą. Jie – pasaulio laisvintojai, pražygiavę kitados Herkulio ir

Tėvo Libero takais, uždėsią jungą ne tik persams, bet ir visoms gentims: baktrai ir indai būsią makedoniečių. Ką jie čia dabar matą, esą tik labai maža dalelė to, ką įsigysią pergale. Už jų vargus būsią jiems užmokėta ne Ilirijos uolomis ir Trakijos akmenimis, bet viso Oriento karo grobiu. Vargiai čia būsią reikalingas kardas, visą iš baimės drebančią armiją būsią galima išvaikyti skydais. Šaukdamas liudytoju savo tėvą Pilypą, atėniečių nugalėtoją, jis priminė neseniai numalšintosios Beotijos ir jos žymiausio miesto vaizdą, kuris buvęs sulygintas su žeme. Priminė Graniko upę, visus užimtus ir pasidavusius miestus. Viskas, kas likę užpakalyje, esą pavergta ir po kojų paminta. Priėjęs prie graikų kalbėjo, kad šitos pačios tautos užpuolę Graikiją, pradžioje Darijui, o vėliau ir Kserksui akiplėšiškai reikalaujant žemės ir vandens, kad Graikijoje neliktų neišgerto šaltinio vandens ir nesuvalgyto duonos kąsnio. Pagaliau dievų šventoves pavertę griuvėsiais ir ugnimi sudeginę, užėmę miestus, sulaužę dievų ir žmonių teisės sutartis. Ilirams ir trakams, pratusiems gyventi iš plėšikavimo, siūlė pasižiūrėti į priešo armiją, žibančią auksu ir sidabru. Girdi priešas su savim nešasi ne ginklus, o karo grobį. Tegul vyrai einą ir iš beginklių moterų atimą auksą. Ir tegu savo šiurkščiuosius kalnus, nuogąsias uolas, sukaustytas amžino šalčio, tepaverčią persų derlingais laukais.

4. Istorinės kautynės

Kai prisiartino prie priešo per ieties metimą, persų kavalerija įnirtingai puolė jų kairį sparną. Mat Darijus, suvokdamas, kad makedoniečių pagrindinė jėga glūdi falangoje, persilaužimą mūšyje norėjo pasiekti kavalerijos puolimu. Štai pagaliau Darijus buvo pradėjęs supti net dešinį Aleksandro sparną. Tatai pamatęs, makedonietis įsakė dviems kavalerijos būriams sustoti prie kalnagūbrio, kitus energingai nukreipė į kritiškiausią mūšio vietą. Pagaliau atitraukęs iš pirmųjų linijų tesaliečių raitelius, liepė jų vadui slapta apeiti saviškius iš užpakalio, prisijungti prie Parmeniono ir uoliai vykdyti jo komandą. Pagaliau graikai, atsidūrę persų viduryje ir iš visų pusių apsupti priešų, energingai gynėsi. Bet būdami labai suspausti, tarsi sukibę vienas su kitu, jie negalėjo mėtyti iečių: vos tik paleistos, jos, lėkdamos kelios kartu į tą patį taikinį, kliudydavo viena kitą ir tuo būdu priešą pasiekdavo vos viena kita menkai arba visai neįdurdamos, dauguma jų nukrisdavo ant žemės. Tuo būdu, būdami priversti pereiti į artimą kovą, greitai išsitraukė kardus.

Tuomet buvo pralieta daug kraujo, nes priešai buvo taip arti vienas kito, kad žvangėjo šarvai liesdamiesi, todėl durklus nukreipė į veidus.

Nei bailys, nei ištižėlis neturėjo kur trauktis. Kovėsi vyras prieš vyrą, nesitraukdami iš vietos, kol pagaliau vienas užmušęs kitą pasidarė sau vietos. Paguldęs priešą, stūmėsi į priekį. Išvargusius karius puldavo naujas priešas. Sužeistieji irgi negalėjo, kaip paprastai pasitraukti iš mūšio, nes priekyje buvo priešas, o iš užpakalio stūmė saviškiai. Aleksandras ėjo ne tiek vado pareigas, kiek kareivio, stengdamasis įgyti aukščiausią šlovę – nukauti Darijų, nes šis stovėjo visiems matomas, aukštai karo vežime – didelė pagunda saviems saugoti, priešui užpulti.

Darijaus brolis Oksatras, matydamas taip į karalių besiveržiantį Aleksandrą, priešais karaliaus vežimą išvedė savo vadovaujamus raitelius. Jis pats ginklais ir fizine jėga išsiskyrė iš kitų, o drąsa ir atsidavimu karaliui – kaip reta kas. Iš tikro šitame mūšyje jis buvo šaunus. Vienus beatodairiškai puolančius paklojo, kitus privertė bėgti. O makedoniečių kariai, buvę aplink karalių, drąsindami vienas kitą, kartu su karaliumi puolė tą raitelių būrį. Tai buvo žudynės, panašios į skerdynes. Aplink Darijaus vežimą gulėjo kilmingiausi vadai, kritę garbinga mirtimi karaliaus akivaizdoje. Jie visi, kaudamiesi sužeisti iš priekio, buvo sukniubę ant veido. Tarp jų galėjai pažinti Atizą, Reomitrą ir Egipto pretorių Sabaką, visi jie buvo didelių armijų vadai. Aplink juos – krūvos nežinomų raitelių ir pėstininkų. Makedoniečių žuvo nedaug, bet narsiausi. Beje, ir Aleksandro dešinioji šlaunis buvo lengvai perdurta durklu. O Darijaus karo vežimo arkliai, sužeisti ietimis ir iš skausmo sužvėrėję, ėmė blaškytis pakinktuose, sudarydami pavojų karalių išversti iš vežimo. Šis, išsigandęs, kad gyvas nepakliūtų priešui į rankas, iššoko iš vežimo ir buvo pasodintas ant žirgo, kuris tam tikslui eidavo paskui vežimą, beje, prieš tai gėdingai nusimetęs visas imperatoriškas insignijas, kad jos neišduotų bėglio. Tuomet visi kiti iš baimės išsilakstė. Numetę ginklus, kuriuos anksčiau buvo pasiėmę apsigynimui, bėgo kiekvienas ten, kur buvo galima pabėgti.

Į paniką kritusiuosius gąsdino net jų apsigynimo priemonės. Bėgančiuosius vijosi Parmeniono pasiųsta kavalerija. Netikėtai visi bėgliai atsidūrė šitame sparne.

Dešiniame sparne tesaliečių raitelius labai smarkiai spaudė persai. Vienas būrys, neatlaikęs atakos, buvo priverstas trauktis. Tačiau tesaliečiai, mikliai apgręžę arklius, išsiskleidė ir vėl grįžo į kovos lauką ir atkakliame mūšyje sutriuškino barbarus, kurie, tikėdami savo pergale, stovėjo išsiblaškę be tvarkos. Persų raiteliai ir arkliai, apšarvuoti skardos lapų eilėmis, buvo sunkūs ir labai nejudrūs, tuo tarpu kai greitumas pagrindinė kavalerijos savybė. Todėl tesaliečiai, apgręždami savo ar-

klius, daugelį jų užpuolė. Aleksandras, anksčiau nedrįsęs vytis priešo, dabar gavęs žinią apie taip laimingai pasibaigusį mūšį, iš visų pusių ėmė vytis bėgančiuosius. Karalių lydėjo ne daugiau kaip tūkstantis raitelių, tuo tarpu priešų krito didelė daugybė. Bet kas gi pergalės metu ar bėgant skaičiuoja kariuomenę? Tarsi gyvulius vijo saujelė karių. Ta pati baimė, kuri vertė bėgti, trukdė bėgantiesiems. O graikai, tarnavę Darijaus kariuomenėje, Aminto vadovaujami (šis anksčiau buvęs Aleksandro pretorius, dabar dezertyras), pasitraukė nuo visų kitų, visai nepanašūs į bėglius, paspruko.

Ilgai bėgo barbarai įvairiausiomis kryptimis, vieni tiesiu keliu drožė į Persidą, kiti bėgdami ieškojo aplink esančių uolų ir daubų, nedidelė dalis bėgo į Darijaus stovyklą, bet ir čia jau šeimininkavo priešo nugalėtojo kariai. Ji buvo prabangi ir pilna turto. Kareiviai jau buvo prisigrobę didžiulį aukso ir sidabro kiekį. Tai buvo ne karo, o prabangos reikmenys. Kadangi kareiviai buvo prisiplėšę daugiau, negu galėjo panešti, visą kelią primėtė blogesnių daiktų, godėdamiesi geresnių, niekais laikė mažiau vertingus. Pagaliau užklupo ir moteris: kuri turėjo brangesnį papuošalą, tuo žiauriau jis buvo nuplėštas. Smurtas ir geidulys nepasigailėjo nė jų pačių. Verksmas ir riksmas pripildė stovyklą, kiekviena savaip sutiko savo likimą. Čia pasireiškė visos niekšybės rūšys. Priešo žiaurumas ir nežabota aistra siautėjo tarp visų luomų ir visokio amžiaus moterų. Tuomet iš tikro galėjai pamatyti bejėgės Fortūnos atmainas. Tie, kurie buvo išpuošę prabanga ir turtais Darijaus palapinę, tokią pačią prabangą jie perleido Aleksandrui tarsi senam šeimininkui, nes tik ją vienintelę kareiviai paliko neapiplėšę, mat pagal seną paprotį, nugalėtojas turėjo būti sutiktas nugalėto karaliaus palapinėje. Tačiau čia visų dėmesį ir akis patraukė belaisvės – Darijaus motina ir žmona. Pirmoji verta pagarbos dėl didybės ir amžiaus, antroji gi dėl savo grožio, kurio nesugadino nė žiaurus likimas. Ji laikė glėbyje dar neturintį šešerių metų sūnų, gimusį tai garbei ir laimei, kurios ką tik neteko jo tėvas. Į senosios moters skreitą įsikniaubusios gulėjo dvi suaugusios mergaitės, sukrėstos ne tik savo pačių nelaimės, bet ir jos. Aplink ją stovėjo išdraikytais plaukais, suplėšytais rūbais būrys kilmingų moterų, užmiršusių savo buvusį orumą, jos kartojo tik kadaise tikrus, dabar beprasmius vardus, tai karalienės, tai ponios. Užmiršusios savo nelaimę, jos klausinėjo, kuriame sparne stovėjo Darijus, kuo baigėsi mūšis? Kol gyvas karalius, jos nelaikė savęs belaisvėmis. Tuo tarpu jų karalius, keisdamas arklius, buvo nubėgęs toli.

Šitame mūšyje persų pėstininkų žuvo 100.000, o raitelių buvo nukauta 10.000. Iš Aleksandro pusės buvo sužeisti 504 raiteliai. Iš pėstininkų neteko 32 žmonių, o raitelių žuvo 150. Taip pigiai atsiėjo tokia milžiniškai didelė pergalė. Karalius pavargo besivydamas Darijų, o pagaliau ir naktis atėjo, tačiau vilties pavyti nebuvo. Todėl grįžo į saviškių anksčiau užimtą stovyklą. Liepė sukviesti patikimiausius draugus, nes sužeista šlaunies oda nesutrukdė dalyvauti pokylyje.

Staiga iš gretimos palapinės pasigirdo gedulingas šauksmas, sumišęs su laukiniu stūgavimu ir verksmu, išgąsdino bepuotaujančius. O kohorta, saugojusi karaliaus palapinę, bijodama, kad nebūtų kokio didesnio maišto pradžia, griebėsi ginklo. Priežastis tokio netikėto išgąsčio buvo ta, kad Darijaus motina ir žmona su kitomis kilmingomis belaisvėmis moterimis, galvodamos, kad Darijus yra žuvęs, šaukdamos ir dejuodamos, apraudojo karalių. Mat vienas belaisvis kastratas, stovėjęs tuo metu prie moterų palapinės ir pamatęs vieno kareivio rankose Darijaus apsiaustą, kurį šis, kaip anksčiau minėjome, bijodamas išsiduoti, buvo numetęs, pagalvojo, kad kareivis jį nuplėšė nuo žuvusio Darijaus, ir todėl davė klaidingą žinią apie jo mirtį. Pasakojama, kad Aleksandras, sužinojęs apie šią moterų klaidą, pravirkęs dėl tokio Darijaus likimo ir tokio moterų atsidavimo. Paguosti moterų Aleksandras pradžioje pasiuntė Mitreną, kuris buvo atidavęs sardus ir mokėjo persų kalbą. Bet pagalvojęs, kad išdavikas gali sukelti dar didesnį belaisvių pyktį ir skausmą, pasiuntė savo dvariškį Leonatą ir liepė paaiškinti, kad jos be reikalo apraudа gyvą Darijų. Lydimas keleto ginklanešių, jis įėjo į palapinę, kurioje gyveno moterys – belaisvės ir liepė pasakyti, kad jis atėjęs pasiųstas karaliaus. Tačiau tie, kurie buvo palapinės prieangyje, pamatę ginkluotus vyrus ir pagalvoję, kad jau esąs nuspręstas jų ponių likimas, šaukdami puolę į palapinę, girdi, atėjusi paskutinioji valanda, esą pasiųsti vyrai nužudyti belaisvių. Kadangi jos negalėjo nė jų sulaikyti, ir nedrįso juos įsileisti, todėl nieko nesakydamos, tyliai laukė nugalėtojo sprendimo.

Ilgokai nesulaukęs, kad kas nors jį įvestų į palapinę, Leonatas paliko palydovus prieangyje, o pats žengė į vidų. Atrodo, pats faktas, kad be leidimo įsiveržė į vidų, suglumino moteris. Motina ir žmona puolė jam į kojas ir ėmė maldauti, kad, prieš jas nužudant, joms būtų leista tėvų papročiu palaidoti Darijaus kūną. Atlikusios paskutinę pareigą karaliui, jos tuoj pat pasiruošusios mirti. Leonatas pasakė, kad Darijus esąs gyvas ir kad jų ne tik niekas neužgausiąs, bet jos liksiančios karalienės su visa ankstesne pagarba. Tuomet Darijaus motina leido save pakelti.

5. Aleksandras po pergalės prieš persų kariuomenę

Kitą dieną Aleksandras, rūpestingai palaidojęs surastųjų karių kūnus, įsakė persų kilmingiesiems reikšti tokią pat pagarbą ir leisti Darijaus motinai ką tik norės laidoti tėvų papročiu. O ji liepė nedidelį skaičių artimųjų giminaičių palaidoti aplinkybėms atitinkamu būdu. Ta prabanga, su kuria persai laidoja savo mirusiuosius, jos nuomone, šiuo metu būtų netinkama, nes ir nugalėtojai žuvusiuosius degina be prabangos.

Atlikęs prideramas pareigas žuvusiųjų palaikams, Aleksandras pasiuntė žmones pas belaisves pranešti, kad jis ateisiąs. Palikęs prieangyje palydą, į palapinę įėjo su Hefestionu. Šis buvo visų artimiausias karaliaus draugas, kartu su juo augęs, visų paslapčių bendrininkas. Tik jis vienas turėjo teisę karaliui patarinėti, bet jis taip protingai ja naudojosi, jog karalius leido jam daugiau, negu jis savinosi. Abu buvo vienodo amžiaus, bet savo išvaizda jis pranoko karalių. Karalienės, palaikiusios jį karaliumi, pagal persų papročius pagarbino jį. Tačiau vienas belaisvis kastratas parodė, kuris iš jų Aleksandras. Tuomet Sizigambė puolė jam po kojų, atsiprašinėdama už tai, kad ji nepažino karaliaus, kurio niekada nebuvo mačiusi. Karalius, ranka pakeldamas ją, tarė: „Nesuklydai, motin, nes ir šis yra Aleksandras". Jei tokią sielos lygsvarą jis būtų išlaikęs iki paskutiniųjų savo gyvenimo dienų, tikrai manau, jis būtų žymiai laimingesnis, negu kad buvo pakartodamas Tėvo Libero žygį: pereidamas nuo Helesponto iki Okeano per visas tautas ir jas nugalėdamas. Iš tikro būtų įveikęs puikybę ir pyktį, šias nenugalimas blogybes, puotų metu būtų susilaikęs nenužudęs draugų net ir turėdamas įkaltį, būtų vengęs žudyti kare pasižymėjusius vyrus, kurie kartu su juo užkariavo tokią daugybę tautų. Tačiau tuomet jo sielą dar nebuvo pasiglemžusi Fortūna, kurią pradžioje jis sugebėjo protingai ir saikingai kontroliuoti, tačiau į galą jos didybės nebeįstengė suvaldyti.

Tada jis elgėsi taip, kad nė vienas prieš tai buvęs karalius negalėjo jam prilygti susivaldymu ir nuolaidumu. Su karališkosios kilmės merginomis, kurios buvo ypatingai gražios, jis elgėsi taip kilniai ir pagarbiai, tarsi jis ir jos būtų tų pačių tėvų vaikai. Prie Darijaus žmonos, kuriai niekas vienmečių negalėjo prilygti grožiu, ne tik pats neprisilietė, bet su didžiausiu rūpesčiu žiūrėjo, kad jos kaip belaisvės niekas neįžeistų. Jis liepė moterims rodyti visokeriopą pagarbą. Belaisvėms nieko netrūko iš senosios prabangos, išskyrus pasitikėjimą. Todėl Sizigambė tarė karaliui: „Karaliau, tu nusipelnei, kad mes melstume tau to paties, ko esame anksčiau meldę savo Darijui. Ir, kaip matau, tu esi to vertas. Tu pranokai

tokį didelį karalių ne tik laime, bet ir teisingumu. Tu mane vadini motina ir karaliene, tuo tarpu kai aš save laikau tavo tarnaite. Suprantu ir buvusios laimės viršūnę ir galiu kantriai nešti dabartinį jungą. Tau, karaliau, svarbu, kad tu su mumis pasielgdamas parodei daugiau gailesčio, negu žiaurumo". Karalius liepė joms nenusiminti. Tada paėmė Darijaus sūnų ir priglaudė prie krūtinės. Šis, nė kiek neišsigandęs pirmą kartą matomo karaliaus, rankutėmis apkabino jo kaklą. Karalius, sujaudintas berniuko pasitikėjimu, žiūrėdamas į Hefestioną, tarė: „Kaip norėčiau, kad Darijus ką nors turėtų paėmęs iš šito prigimties". Tuomet išėjo iš palapinės.

Po to ant Pinaro upės kranto pastatęs ir pašventinęs tris aukurus: Jupiteriui, Herkuliui ir Minervai, išvyko į Siriją, prieš tai Parmenioną nusiuntęs į Damaską, kur buvo Darijaus iždas. Tačiau šis, sužinojęs, kad kiek anksčiau į Damaską išvyko Darijaus satrapas, nusprendė sutelkti didesnę kariuomenę, bijodamas su savo mažu daliniu nesusidoroti. Tačiau netikėtai į jo pasiųstų žvalgų rankas pakliuvo medų tautybės žmogus vardu Mardas, kuris, prisistatydamas Parmenionui, įteikė Damasko prefekto Aleksandrui siųstą laišką ir pridūrė, kad jis neabejojąs, jog šis perduosiąs visą Darijaus turtą ir iždą. Parmenionas, paliepęs jį saugoti, atidarė laišką. Jame buvo parašyta, kad Aleksandras paskubėtų atsiųsti vieną savo vadą su nedidele kariuomene. Tai sužinojęs, Parmenionas pasiuntė Mardą su palyda pas Damasko išdaviką. Tačiau Mardas, išsprūdęs iš apsaugos rankų, dar prieš aušrą atvyko į Damaską. Tatai sujaudino Parmenioną, bijantį pinklių. Nežinodamas kelio, be vadovo nedrįso eiti į miestą. Bet, pasitikėdamas savo karaliaus laime, liepė paimti keletą kaimiečių, kurie galėtų būti vadovais. Juos rado greitai ir po keturių dienų pasiekė miestą.

Prefektas jau būgštavęs, kad juo nebūsią patikėta. Taigi šis, tariamai nepasitikėdamas miesto apsauga, dar prieš aušrą įsakė išgabenti iš miesto karaliaus iždą, kurį persai „gaza" vadina, ir kitus brangius daiktus. Šį pasitraukimą iš miesto jis inscenizavo tam, kad grobį galėtų perduoti priešui. Kartu su juo iš miesto išėjo ir daugiatūkstantinė minia, kuri visiems atrodė apgailėtina, tik ne tam, kurio pareiga buvo juos saugoti, nes išdavikas, norėdamas daugiau gauti, ruošėsi priešui perduoti grobį, brangesnį už pačius pinigus: kilmingus vyrus, Darijaus pretorių žmonas ir vaikus, o be jų dar ir Graikijos miestų pasiuntinius, kuriuos Darijus tarsi neįveikiamoje tvirtovėje buvo palikęs išdaviko rankose. Žmones, kurie ant pečių neša naštas, persai vadina „gangabais". Šitie „gangabai", negalėdami iškentėti šalčio (nes, staiga kilus audrai, buvo prisnigę ir paša-

lę), apsivilko tais nešamais brangiais, auksu ir purpuru siuvinėtais drabužiais, kuriuos jie kartu su pinigais surištus nešė. Niekas negalėjo šitam pasipriešinti, nes karaliaus likimas leido nepagarbiai su juo elgtis net pačiom padugnėm.

Ši procesija Parmenionui pasirodė anaiptol nė koks nors pakrikęs būrys. Todėl jis rūpestingai, tarsi į tikrą mūšį trumpai padrąsinęs, liepė, pentinais paspaudęs arklius, staiga pulti priešą. O tie, kurie ką nors nešė, iš baimės numetė ir pasileido bėgti. Taip pat ir ginkluotoji palyda išsigandę metė ginklus ir išsilakstė jiems žinomais šunkeliais. O viršininkas, neva irgi išsigandęs, dar labiau padidino baimę. Visur laukuose primėtyta karaliaus rūmų turtų: pinigai skirti išmokėti milžiniškai armijai algoms, kilmingųjų vyrų ir moterų prabangos reikmenys ir papuošalai, auksiniai indai, auksinės kamanos, karališkai išpuoštos palapinės, palikti vežimai, pilni visokiausio turto. Net ir tiems, kurie plėšė, vaizdas atrodė pasibaisėtinas.

Argi godumui kas nors gali pastoti kelią. Tiek amžių kauptą, neįtikėtinai didelį, protu neaprėpiamą turtą dabar sudraskytą traukė iš brūzgynų arba sumindžiotą iš purvo. Neužteko plėšikautojams rankų visa šita pasiglemžti. Pagaliau buvo pasivyti ir pirmieji pabėgėliai: daugybė moterų, traukiančių paskui save mažus vaikus. Tarp jų buvo ir trys merginos Ocho dukros. Ochas karaliavo prieš Darijų. Įvykiams pasikeitus, jos kadaise buvo nublokštos iš karališkosios aukštumos. Bet šiuo metu jas dar žiauresnis likimas ištiko. Šitame pačiame būryje buvo to paties Ocho žmona, Darijaus brolio Oksatrio dukra, dvariškių viršininko Artabazo žmona ir sūnus, vardu Ilionėjus. Taip pat buvo rasta ir Farnabazo žmona su sūnumi. (Karalius Farnabazą buvo paskyręs jūros pakraščių vyr. vadovu). Mentoriaus trys dukros ir garsiojo vado Memnono žmona ir sūnus.

Turbūt neliko nė vieno dvariškio namo, kurio nebūtų ištikusi ši baisi nelaimė. Lakedaimoniečiai ir atėniečiai, sulaužę ištikimybės sutartį, irgi ėjo su persais. Tarp atėniečių kilme ir žygiais buvo labai garsių vyrų: Aristogitonas, Dropidas ir Ifikratas. Tarp lakedaimoniečių buvo tokie garsūs iš namų vyrai kaip Pansipas ir Onomastoridas su Monimu ir Kaliktratidu. Pinigų buvo rasta 2.600 talentų, sidabro dirbinių 500 svarų. Be to buvo paimta 30.000 belaisvių, 7.000 darbinių gyvulių, kurie nešė krovinius. Tačiau dievas tokio milžiniško turto išdaviką greitai nubaudė teisinga bausme. Vienas jo sėbrų iš pagarbos karaliui, patekusiam į tokią nelaimę, užmušė išdaviką ir jo galvą nunešė Darijui – šiokia tokia paguoda išduotajam, tuo buvo atkeršyta priešui ir karalius matė, kad dar ne visų sielose užgesęs jo didybės atminimas.

IV KNYGA

PLATYN Į PERSIJĄ

I SKYRIUS. ALEKSANDRAS LAISVINA DARIJAUS PAVERGTAS TAUTAS

Tas pats Darijus, kuris neseniai buvo tokios milžiniškos kariuomenės karalius, kuris, sėdėdamas aukštai karo vežime, panašus labiau į triumfuojantį, o ne į pasiruošusį kautis vadą, taigi tas pats karalius dabar bėgo tomis pačiomis vietomis, per tas pačias tuščias ir nuniokotas dykumas, kurias kiek anksčiau buvo užpildę jo nesuskaičiuojamos kariuomenės pulkai. Jį lydėjo nedidelis būrys, nes ne visi bėgo ta pačia kryptimi, antra vertus, pavargę arkliai neįstengė pavyti karaliaus, kuris laikas nuo laiko keitė žirgus. Pagaliau jis atvyko į huchų miestą, kur jį sutiko 4.000 graikų. Su šita kariuomene jis nužygiavo prie Eufrato, manydamas, kad tai, ką greitosiomis suspės užgriebti, bus jo.

Aleksandras davė įsakymą Parmenionui jo paties paimtą prie Damasko grobį ir belaisvius saugoti sustiprinta sargyba, o jį patį paskyrė tos Sirijos dalies valdytoju, kuri vadinosi Kele. Sirai, dar nepakankamai pamokyti karo nelaimių, pradžioje nenorėjo paklusti, bet tuoj buvo priversti ir nuolankiai vykdė visa, kas įsakyta.

1. Karaliai keičiasi laiškais

Arado sala irgi pasidavė Aleksandrui. Tuo metu tos salos karalius Stratas valdė pajūrio zoną ir didelius plotus, labiau nutolusius nuo jūros.

Paėmęs salos karalių globon, stovyklą perkėlė prie Maratono miesto. Čia jis gavo Darijaus laišką. Laiškas buvo išdidžiai parašytas, todėl labai įžeidė karalių. Ypač jį suerzino, kad Darijus, tituluodamas save karaliumi, prie Aleksandro vardo titulo nebuvo prirašęs. Daugiau jis reikalavo, negu prašė. Darijus rašė, kad Aleksandras, paėmęs tiek pinigų, kuriuos gal sutalpintų tik visa Makedonija, grąžintų jam motiną, žmoną ir vaikus. Jei jis norėtų karalystės klausimą išspręsti, galima tik lygioje kovoje. Jei jis norėtų paklausyti protingesnio patarimo, tai jis, pasitenkinęs tėvo palikimu, pasitrauktų iš svetimo krašto teritorijos ir būtų draugas ir sąjungininkas. Tada jis pasiruošęs duoti ir iš jo priimti ištikimybės priesaiką.

Aleksandras maždaug šitokiu tonu jam atsakė: „Karalius Aleksandras Darijui. Kelas Darijus, kurio vardu pasivadinai, visiškai nusiaubė Helesponto pakraščio graikus ir Jonijos graikų kolonijas. Su didele armija persikėlęs per jūrą, pradėjo karą prieš Graikiją ir Makedoniją. Tos pačios giminės karalius Kserksas su milžiniška barbarų kariuomene vėl atėjo mus užkariauti. Nors jūrų kautynės buvo sutriuškintos, bet Graikijoje paliko Mardonijų, kad pats ir nebūdamas galėtų deginti miestus ir niokoti laukus. Kas gi nežino pagaliau, kad mano tėvą Pilypą nužudė tie, kuriems jūsiškiai pažadėjo krūvą pinigų. Pradėjote nešvarų karą ir nors turite ginklų, supirkinėjate priešų galvas. Juk ir tu, tokios milžiniškos armijos karalius, visai neseniai už 1.000 talentų norėjai papirkti žmogžudį nužudyti mane. Aš ginuosi nuo karo, o ne pradedu. Be to, dievams stovint teisingųjų pusėje, aš jau užėmiau didžiąją Azijos dalį ir tave patį mūšyje nugalėjau. Nors aš ir neturėčiau patenkinti jokio tavo prašymo, nes tu nebeturi į mane net karinės teisės, bet vis dėlto, jei ateisi ir nužemintai paprašysi, pažadu tau be išpirkimo grąžinti motiną, žmoną ir vaikus. Moku nugalėti, bet moku nugalėtųjų pasigailėti. Jei bijotum atvykti pas mus, duodu žodį, be pavojaus galėsi grįžti. Jeigu kitą kartą man rašysi, turėk omeny, kad rašai ne tik karaliui, bet savo karaliui".

2. Babilono karaliaus paskyrimas

Nunešti šitą laišką pasiųstas Tersipas. Tuoj po to išvyko į Fenikiją ir užėmė atiduotą Babilono miestą. Iš čia išvyko į Sidomą, seną ir garsų savo įkūrėjais miestą. Jame viešpatavo Darijaus kariuomenės remiamas karalius Stratas. Kadangi miestą atidavė daugiau tautiečių spiriamas negu savo noru, todėl miestą valdyti toliau netiko. Buvo pavesta Hefestionui paskirti karaliumi tą, kurį patys sidomiečiai laikys tinkamiausiu tai vietai. Pas Hefestioną atvykę žymesnieji miesto jaunuoliai nesutiko perimti jiems pasiūlytos valdžios, manydami, kad tokią aukštą vietą pagal senolių papročius gali užimti tik karališkos kilmės žmonės. Hefestionas nustebo tų jaunuolių dvasios kilnumu: jie atsisakė to, į ką kiti braunasi per ugnį ir kraują. „Garbė jums už jūsų drąsą", tarė Hefestionas. „Jūs esate pirmieji, supratę, kad atsisakyti valdžios yra kur kas daugiau, negu ją priimti. Taigi siūlykite ką nors iš karališkosios giminės, kad jis atsimintų valdžią gavęs iš jūsų".

Jaunuoliai, matydami, kaip daugelis, trokšdami užimti tokią vietą, ima pataikauti kai kuriems Aleksandro draugams, nusprendė, kad niekas taip gerai netinka, kaip kažkoks Abdolominas. Jis esąs iš senos kara-

lių giminės, bet, būdamas neturtingas, užmiestyje vedąs nepelningą sodą. Jo neturto priežastis, kaip ir daug kam, buvo jo dorumas. Užsiėmęs kasdieniniais darbais, negirdėjo ginklų žvangėjimo, kuris gąsdino visą Aziją. Ir štai šitie anksčiau minėti jaunuoliai pasirodė sode, nešini karališkaisiais rūbais su insignijomis. Tuomet Abdolominas ravėjo piktžoles ir švarino sodą. Vienas jų pasveikinęs tarė: „Tau reikia savo skudurus pakeisti į tuos rūbus, kuriuos matai mano rankose. Nusiplauk savo purviną, nudulkėjusį nuo nuolatinio darbo kūną. Atgaivink karališkąją dvasią ir su tokiu pat saikingumu ir susivaldymu priimk tą likimą, kurio esi vertas. O kai atsisėsi į karaliaus sostą ir pasidarysi visų piliečių gyvybės ir mirties viešpats, neužmiršk tos padėties, kurioje būdamas gavai valdžią ir dievaž dėl kurios gavai".

Šis įvykis Abdolominui atrodė kaip sapnas, todėl jis pasidomėjo, ar jie visai normalūs, kad taip akiplėšiškai gali tyčiotis. Jam bekalbant, jie numazgojo jo kūną ir užvilko purpurinį auksu siuvinėtą karališką rūbą, ir prisiekė ištikimybę. Dabar jau rimtai, lydimas tų pačių jaunuolių, atvyko į karaliaus rūmus. Garsas, kaip paprastai, greit apskriejo visą miestą: vieni pritarė, kiti piktinosi. Turtingieji skundė jį Aleksandro draugams ir smerkė jį dėl jo žemos padėties ir skurdo. Tuomet Aleksandras tuoj pat jį pasikvietė pas save ir ilgai galvojęs tarė: „Kūno išvaizda tavo neprieštarauja giminės garsui. Bet norėčiau žinoti, su kokia kantrybe kentei savo skurdą". Anas atsakė: „Būtų gera, kad su tokia pat kantrybe galėčiau nešti ir valdžios naštą. Mano troškimams užtektų šitų rankų: nieko neturinčiam nieko netrūko". Iš tokios Abdolomino kalbos karalius suprato šito žmogaus sielos kilnumą. Tuomet karalius įsakė perleisti jam ne tik Stratono karališkąjį turtą, bet skirti dalį ir iš persų grobio. Prie jo valdų pridėjo miestui artimas sritis.

Tuo tarpu Amintas, kuris, kaip minėjome, nuo Aleksandro perbėgo pas persus, dabar su 400 graikų, bėgančių kartu su juo iš mūšio, atvyko į Tripolį. Iš ten, sėdęs į laivą, su savo kariuomene persikėlė į Kiprą. Galvodamas, kad šitokioje situacijoje kiekvienas teisėtai turi tą, ką užgriebė. Bet būdamas abiejų karalių priešas ir visada priklausąs nuo to, kaip pasikeis laikai, jis nusprendė vykti į Egiptą. Drąsindamas savo kareivius šitokiam žygiui, aiškino: girdi, Egipto valdytojas Sabakis krito mūšyje. Persų įgula, būdama be vado, esanti silpna, o egiptiečiai niekada nekentę savo valdytojų. Todėl egiptiečiai juos laikysią savo draugais, o ne priešais. Būtinybė vertė viską išmėginti, nes kai likimas išblaškė buvusias viltis, ateitis atrodė tikresnė už dabartį. Todėl kariuomenė sušu-

ko: „Vesk kur tinkamas". Jis nusprendė veikti, kol dar neatvėso pasiryžimas. Nuvykęs į Peluzijos uostą, suvaidino, kad čia jį pasiuntęs Darijus. Užėmęs Peluziją, nužygiavo į Memfį. Sužinoję apie tai egiptiečiai – laukinė tauta labiau tinkanti maištauti, negu kariauti, visi susirinko iš miestų ir kaimų turėdami vieną tikslą – sunaikinti persų įgulą. Amintas išsigando, bet užimti Egiptą vilties nenustojo. Sumušęs egiptiečius suginė į miestą. Po to, pasistatęs stovyklą, kaip nugalėtojas su kareiviais išėjo plėšti laukų. Jie viską darė taip, tarsi aplinkui būtų visi jų priešai. Tačiau nors ir matė Mazakis, kad saviškiai dėl nepasisekusio mūšio yra labai įbauginti, vis dėlto nesiliovė kurstyti žmones veržtis iš miesto ir bandyti atgauti tai, kas prarasta, įrodinėdamas, kad priešas po savo pergalės nustojęs budrumo bastosi po apylinkes. Šis jo planas buvo toks pat protingas kaip ir laimingas: visi iki vieno su pačiu vadu buvo nužudyti. Šitą baudą Amintas sumokėjo abiem karaliams: jis nė kiek nebuvo ištikimesnis tam, pas kurį perbėgo, negu tam, nuo kurio pabėgo. Darijaus pretoriai, kurie dar buvo likę po mūšio prie Iso, su visa ta kariuomene, kuri juos lydėjo traukiantis, mobilizavę dar hapadohiečių ir paflagoniečių jaunimą, bandė atgauti Lidiją. Tuo metu Lidiją valdė Aleksandro vietininkas Antigonas. Nors jis ir buvo daug įgulos kareivių pasiuntęs karaliui, vis dėlto nepabūgęs barbarų, išrikiavo savo kariuomenę mūšiui. Karo laimė abiejų pusių buvo lygi. Įvyko trys mūšiai vis skirtingose vietose, bet vis dėlto persus privertė bėgti.

3. Sirijos laisvinimas. Tiro paėmimas

Tuo pačiu metu iš Graikijos atšauktas makedoniečių laivynas nugalėjo Aristomeną, kurį Darijus buvo pasiuntęs užimti Helesponto pakraščių: Aristomeno vadovaujami laivai arba buvo paimti, arba paskandinti. Pagaliau persų laivyno vadas Farnabazas, iš milesiečių surinkęs pinigų ir į Chijo miestą įvedęs apsauginę kariuomenę, su šimtu laivų išvyko į Andrą, o iš ten į Sifną. Su savo įgulos kareiviais užima tas salas ir uždeda pinigines baudas. Išsiplėtęs karas, kurį vedė galingiausi Europos ir Azijos karaliai, siekdami užvaldyti visą pasaulį, privertė Graikiją ir Kretą imtis ginklų. Lakedaimoniečių karalius Agis, surinkęs 8.000 graikų karių, parbėgusių iš Kilikijos į namus, Makedonijos prefektui Antipatrui paskelbė karą. Kretos salos gyventojus, priklausiusius vienai ar kitai kariaujančiai pusei užėmė arba spartiečių, arba makedoniečių įgulos. Tarp jų kovos buvo nedidelės. Likimas jiems ruošė pagrindinį mūšį, kuris nulėmė visa kita. Jau visa Sirija ir Fenikija, išskyrus Tirą, priklausė

makedoniečiams. Karaliaus stovykla buvo kontinente, nuo kurio Tirą skyrė neplatus jūros sąsiauris. Atrodė, kad garsiausias ir didžiausias Sirijos ir Fenikijos miestas Tiras greičiau sudarys su Aleksandru draugystės sutartį, negu priims jo valdžią. Todėl pasiuntiniai atnešė dovanų auksinę karūną ir iš miesto svetingai atgabeno daug maisto produktų. Aleksandras liepė dovanas priimti kaip nuo draugų. Maloniai užkalbinęs delegatus, sakėsi norįs aukoti Herkuliui, kurį ypatingai garbino Tiro gyventojai. Makedoniečių karaliai mano, kad jų giminė paeinanti iš šito dievo. Tą padaryti jį esą paskatinęs ir orakulas. Legatai jam atsakė, kad už miesto esanti Herkulio šventovė. Šitoje vietoje, kurią jie vadina Paletiru, karalius galėsiąs tinkamai dievui aukoti. Aleksandras, negalėdamas suvaldyti pykčio, kuris jį dažnai ištikdavo, pasakė: „Kadangi jūs esate saloje ir pasitikite miesto padėtimi, menkai vertinate šią pėstininkų kariuomenę. Bet aš jums greitai įrodysiu, kad jūs esate kontinente. Todėl jūs įsidėmėkite, arba aš įeisiu į miestą, arba jį užkariausiu". Po šitokio atsakymo atleistus pasiuntinius draugai ėmė įkalbinėti, kad jie taip pat leistų karaliui, užėmusiam Siriją ir Fenikiją, įeiti į miestą. Bet jie, pasitikėdami vietove, ryžosi kęsti apsupimą.

Miestą skyrė nuo sausumos keturių stadijų sąsiauris, labiausiai atgręžtas pietvakarių vėjams, kurie iš jūros į kraštą varydavo dideles bangas. Niekas taip netrukdė miesto paėmimo darbams, kuriuos vykdė makedoniečiai, norėdami salą sujungti su žemynu, kaip tas vėjas. Vos tik nurimus jūrai jie ima pilti pylimą, afrikinis vėjas įsiūbavęs bangas nuplauna kas buvo pradėta supilti. Nebuvo galima supilti tokio pylimo, kad per jo mazgus trykštančios bangos nepragraužtų jo, o jei kildavo stipresnis vėjas, vanduo risdavosi per jo viršų. Kita ne mažesnė kliūtis buvo ta, kad miesto sienas ir bokštus supo labai gili jūra. Akmenų svaidomosios mašinos galėjo mėtyti akmenis tik toli iš laivų, kopėčių irgi nebuvo galima pastatyti prie sienų. Stačiai smunkanti į jūrą miesto siena kliudė praeiti pėstiesiems. Laivų karalius neturėjo, bet jei būtų ir atvykę, tai dėl nestabilumo galėjo būti atmušti svaidomaisiais ginklais. Be viso šito pasakyti nežymus įvykis įkvėpė tiriečiams pasitikėjimo. Mat tuo metu pagal protėvių papročius kartaginiečių pasiuntiniai buvo atvykę švęsti kasmetinės tradicinės šventės. Kadangi tiriečiai buvo įkūrę Kartaginos miestą, tai jie visą laiką buvo laikomi to miesto tėvais. Persai ėmė juos drąsinti ištvermingai atlaikyti apsupimą, nes greitu laiku iš Kartaginos ateisianti jiems pagalba. Tais laikais didžia dalimi jūrose dominavo pūnų laivynas. Tiriečiai nusprendę kariauti ant mūro sienų ir bokštuose

išdėstė svaidomuosius pabūklus. Jaunimui išdalijo ginklus, amatininkus, kurių mieste buvo apstu, paskirstė į dirbtuves.

Visas miestas skambėjo ruošiantis karui. Gamino geležinius kablius, vadinamus harpagais. Juos užmesdavo ant priešo įrenginio. Gamino sienlaužius – varnus ir kitus reikalingus miesto gynybai pabūklus. Pasakojama, kad vos tik įdėję apdirbimui reikalingą geležį į žaizdrą ir pradėję dumplėmis pūsti orą, iš po liepsnos pasirodę kraujo srovės. Tiriečiai tai išsiaiškino kaip gerą ženklą prieš makedoniečių pavojų. Makedoniečiams atsitikęs tas pats: kai vienas kareivis perlaužęs duoną, buvo pastebėta, kaip iš jos ėmęs lašėti kraujas. Dėl to karalius išsigandęs, bet žymiausias žynys Aristandras nuraminęs. Jei kraujas būtų tekėjęs iš paviršiaus, makedoniečiams būtų buvę liūdna, priešingai, kadangi kraujas tekėjo iš vidaus, tai tas reiškiąs pražūtį miestui, kurį nusprendė apsupti.

Kadangi Aleksandro laivynas buvo toli ir matė, kad ilgai besitęsiąs miesto apsupimas trukdo jo kitiems planams, pasiuntė į Tirą pasiuntinius, kurie turėjo įtikinti taikiai pasiduoti. Bet tiriečiai, sulaužę tarptautinę teisę, juos nužudė ir išmetė į jūrą. Karalius, pasipiktinęs tokiu begėdišku jo pasiuntinių nužudymu, nusprendė miestą apsupti. Bet prieš tai reikėjo padaryti pylimą, kuris sujungtų miestą su žemynu. Kareiviai su neviltimi žiūrėjo į gilią jūrą, kurią vargiai galėtų užpilti ir dievo galybė. Kur gausi tiek akmenų, tokių didelių medžių? Reikės nušluot ištisus kraštus tokiai bedugnei užpildyti. O jūra vis banguoja, ir juo siauriau tarp salos ir žemyno, tuo labiau ji šėls. Bet Aleksandras anaiptol nebuvo naujokas kareivių nuotaikai pakelti. Jis paskelbė, kad sapne jam pasirodęs Herkulis ir ištiesęs dešinę; jo vedamas, jam atidarius vartus, jis įėjęs į miestą. Be to Aleksandras priminė kareiviams išžudytus pasiuntinius, sulaužant tarptautinę teisę, ir pagaliau, kad tai esąs vienintelis miestas, išdrįsęs trukdyti nugalėtojo žygiams. Pagaliau liepė vadams įtikinti savo kareivius.

Pakankamai visus įkaitinęs, griebėsi darbo. Didžiausia akmenų masė buvo po ranka. Senasis Tiras pats nurodė. Medžiagą laivams ir bokštams statyti vežė iš Libano kalnų. Jau statinys nuo jūros dugno buvo išaugęs iki kalno dydžio, bet dar nesiekė vandens paviršiaus, ir juo labiau pylimas tolo nuo kranto, tuo labiau visą verčiamą medžiagą prarydavo jūros gelmė. Tuo tarpu tiriečiai, priplaukę mažiukais laivais, pajuokiamai tyčiojosi iš jų: girdi tokie garsūs kariai tarsi kokie jaučiai ant savo kuprų nešioja sunkenybes. Klausinėjo jų, gal Aleksandras esąs di-

desnis už Neptūną? Šitos pašaipos kaip tik vertė juos dar geriau dirbti. Jau šiek tiek pylimas išsikišo iš vandens, pradėjo platėti ir artėti prie miesto. Tiriečiai, pamatę šitą milžinišką masę, kurios didėjimo anksčiau nebuvo įžiūrėję, apiplaukę laiveliais apie dar nebaigtą statinį, ėmė mėtyti ietis į stovinčius prie statinio kareivius. Patys nenukentėdami daugelį sužeidė, mat jų laiveliai laisvai galėjo judėti pirmyn ir atgal.

Norėdami apsisaugoti sprukdavo nuo pylimo. Dirbančiuosius prie pylimo karalius liepė pridengti oda ir burėmis, kad jie nebūtų iečių taikiniu, o ant pylimo viršaus pastatė du bokštus, iš kurių galėjo apmėtyti ietimis apačioje plaukiančias valtis. Priešingai tiriečiai, nuplaukę toli jūra, kada nebegalėjo matyti priešas, išsilaipino krante ir, užpuolę tuos, kurie nešė akmenis, išžudė. Taip pat ir Libano kalnuose nepasiruošusius gintis makedoniečius užpuolė arabų ūkininkai ir beveik 30 nužudė, o mažesnį skaičių paėmė į nelaisvę.

Šis reikalas privertė Aleksandrą padalyti kariuomenę ir, kad neatrodytų per ilgai užsibuvus imant vieną miestą, Perdiką ir Kraterą palikęs vadovauti pylimo statybai, pats su lengvai ginkluotu būriu išvyko į Arabiją. Tuo tarpu tiriečiai, prikrovę labai didelio laivo užpakalį akmenų ir smėlio, kad priekis kuo daugiau iškiltų, ir visa ištepę smala ir siera, irklais nuvarė į jūrą, o kai pakilo vėjas ir įtempė bures, jie laivą nukreipė į pylimą. Netoli pylimo laivo priekį padegė, o irklininkai iššoko iš laivo į valteles, kurios tam tikslui sekė iš paskos. Laivas apimtas ugnies toliau plėtė gaisrą. Nespėjus užkirsti kelią ugnis apėmė bokštus ir kitus įrenginius, kurie buvo ant pylimo viršaus. O tie tiriečiai, kurie buvo sušokę į valtis, svaidė į pylimą degančius fakelus ir kitą degančią medžiagą. Ugnis apėmė ne tik bokštus, bet ir pylimo viršų, grįstą lentomis. Dalį žmonių, kurie buvo bokštuose, sunaikino ugnis, dalis, metusi ginklus, šoko į jūrą. Tiriečiai, labiau norėję juos paimti gyvus, o ne žudyti, irklais ir akmenimis žalojo plaukiančiųjų rankas. Kai šie jau buvo nusilpę, be baimės galėjo įsitraukti į valtį.

Ne vien tik gaisras naikino statinį, bet kaip tik tą dieną stipraus vėjo sukeltos bangos iki dugno išjudindamos jūrą, daužė pylimą, bangų daužomo statinio mazgai išklibo, o vanduo, skverbdamasis tarp akmenų, ardė pylimo vidų. Nuvirtus akmenų krūvai, kuriuos rišo užpilta žemė, pylimas susmuko į žemę.

Aleksandras, grįžęs iš Arabijos, beveik nė pėdsako pylimo neberado. Kaip dažnai tokiais atvejais būna, kaltę vertė vienas ant kito, tuo tarpu su didesniu pagrindu visi galėjo kaltinti jūros siautėjimą. Karalius, ėmęs

statyti naują pylimą, prieš bangas nukreipė ne pylimo šoną, o priekį, kad visa statinys už jo pasislėpęs apsigintų nuo bangų. Padidino ir pylimo plotį, kad bokštai, stovį vidury pylimo, būtų už ieties metimo. Ištisus medžius su didžiausiomis šakomis versdavo į jūrą ir juos prispausdavo akmenimis, ant šitos krūvos vėl versdavo medžius, tada pildavo žemes, ant šitų vėl naują sluoksnį akmenų ir medžių, kurie tarsi kokiais ryšiais sujungdavo visą masę į vieną statinį.

Tiriečiai, nieko negalėdami sugalvoti, kuo galėtų sukliudyti statybos darbus, nežymiai kenkė. Ypač naudingi buvo tie, kurie, nematant priešui, pasinerdavo į vandenį ir, slapta nusigavę iki molo, pjautuvais traukdavo išsikišusias medžių šakas ir, jei jiems pasisekdavo tai padaryti, kartu su šakomis nuversdavo krūvą žemių ir akmenų. Tuomet ir pačių medžių kamienus, nebeturinčius slėgio, nesunku buvo išjudinti. Netekęs pagrindo griūdavo ir pats statinys, kuris rėmėsi juo.

Aleksandras susirūpinęs nebežinojo, ką daryti, tęsti darbą ar pasitraukti. Šitaip bedvejojant iš Kipro atvyko laivynas. Tuo pačiu neseniai atvykęs į Aziją pasirodė Kleandras su graikų kariais. 180-ies laivų laivyną Aleksandras padalijo į du sparnus. Kairiajam sparnui vadovavo Kipro karalius Pnitagoras kartu su Krateru, o Aleksandras plaukė dešiniajame sparne su karališkuoju penkiaeiliu laivu. Nors tiriečiai ir turėjo laivyną, tačiau stoti į jūros mūšį nedrįso. Visus trieilius laivus pastatė prie miesto sienos. Jie puolė karalių, bet patys buvo paskandinti. Kitą dieną laivyną atvarė prie miesto sienos ir iš visų pusių sienlaužiais, ypač tarano smūgiais ėmė laužti sieną. Tuoj pat iš vidaus nukritusiais akmenimis ją lopė tiriečiai. Taip pat viduje jie ėmė statyti naują sieną, žadėdami už jos gintis, jei pirmoji būtų pralaužta.

Bet iš visų pusių spaudė bėdos: pylimas buvo ieties metimo ribose, sienos apsuptos laivyno, smūgiai sekė vienas po kito tiek iš žemės, tiek iš jūros. Makedoniečiai surišo po du ketureilius laivus taip, kad priekiai lietėsi, o laivų galai stovėjo vienas nuo kito kiek galima toliau. Tarpą tarp dviejų laivų išklojo laivų stiebais ir stipriomis kartimis ir jas pritvirtino. O ant jų paklojo tokias grindis, kad išlaikytų kareivius. Šitaip paruoštus ketureilius laivus nuvarė prie miesto sienų. Iš čia kareiviai galėjo saugiai apmėtyti gynėjus ietimis, nes laivų priekiai juos pridengdavo.

Buvo vidurnaktis, kai Aleksandras įsakė minėtu būdu paruoštu laivynu apsupti miestą. Jau laivai iš visų pusių artėjo prie miesto, o tiriečiai netekę vilties žiūrėjo sustingę. Bet staiga tiršti debesys užgulė dangų, o jei kur nors ir pasirodydavo šviesos properša, ją tuoj uždengdavo tiršta

migla. Grėsminga jūra, pamažu įsisiūbuodama, vėjui stiprėjant įsišėlusi, bangomis ėmė daužyti vieną į kitą laivus. Pradėjo trūkinėti virvės, kuriomis buvo surišti ketureiliai, griuvo grindys, o kartu jomis su didžiausiu triukšmu nugarmėjo ir kareiviai. Tokioje audroje surištų laivų niekaip nebuvo galima suvaldyti. Kareiviai trukdė jūrininkams, irklininkai – kareiviams. Ir kaip tokiose nelaimėse pasitaiko, specialistai klausė nenusimanančiųjų, vairininkai, pratę įsakinėti, mirties akivaizdoje klausė kitų nurodymų. Pagaliau energingiau irklais pliekiant, jūra pasidavė ir jūrininkai, tarsi išplėšę iš jos laivus, atvarė į krantą. Daugelis jų buvo apgadinti.

Kaip tik tomis dienomis atvyko 30 Kartaginos pasiuntinių. Jie buvo daugiau paguoda apsuptiesiems, negu pagalba. Jie pranešė, kad pagalbą suteikti pūnams sutrukdė jų pačių karas, kur kova eina ne dėl valdžios, o dėl gyvybės. Tuo metu sirakūziečiai plėšikavo Afrikoje. Jų stovykla buvo netoli Kartaginos sienų. Tačiau tiriečiai, nors ir neturėdami didelių vilčių, nekrito į desperaciją. Žmonas ir vaikus atidavė išvežti į Kartaginą. Kas su jais beatsitiktų, drąsiau galėsią iškęsti, žinodami, kad jų brangiausiai daliai negresiąs bendro pavojaus likimas. Vienas pilietis susirinkime paskelbė, kad sapne jam pasirodęs iš miesto išeinantis Apolonas (Apoloną tiriečiai labai garbino) ir jis matęs, kaip makedoniečių pylimas, pratęstas jūroje, virtęs kokiu tai miškingu slėniu. Nors sapno autorius ir nebuvo įtakingas žmogus, bet tiriečiai, labiau linkę laukti blogo, Apolono statulą surišo auksinėmis grandinėmis ir pritvirtino prie Herkulio aukuro. Kadangi Herkuliui buvo pašvęstas miestas, jie manė, jog Herkulio pagalba galėsią sulaikyti Apoloną. Šitą statulą punai buvo atgabenę iš Sirakūzų ir palikę savo didesnėje tėvynėje. Užimtųjų miestų trofėjais punai labiau mėgo puošti Tirą, negu Kartaginą. Buvo ir tokių, kurie siūlė atnaujinti daugel metų nebepraktikuotą atnašavimą – paaukoti dievui Saturnui kilmingą berniuką. Manyčiau, kad tokia auka nebuvo dievams prie širdies. Šitą atnašavimą, teisingiau šventvagystę, kaip pasakojama, kartaginiečiai paveldėję iš savo įkūrėjų ir jį praktikavę iki miesto sugriovimo. Ir jei vyresnieji, kuriems priklausė paskutinis žodis, nebūtų pasipriešinę, laukinis prietaras būtų įveikęs žmogiškumą. Gresianti bėda yra sumanesnė už bet kokį mokslą. Ji pamokė pasinaudoti ne tik iki šiol nemėginta, bet dargi visiškai nauja gynybos priemone.

Norėdami pakenkti laivams, priplaukusiems prie sienos, jie pririšdavo prie stiprių karčių „varnas" ir geležines „rankas" su kabliais ir pjautuvais, dėdavo jas į svaidykles ir, staiga atleisdami įtemptas virves, šau-

davo į priešą. Pririšti prie karčių pjautuvai ir kabliai sužalodavo priešo kareivius, net ir pačius laivus. Stipriai įkaitintus varinius skydus, pripiltus karšto smėlio arba verdančio purvo, versdavo nuo sienos priešui ant galvos. Šito bijojo labiau negu maro, nes niekaip negalėjo nusipurtyti smėlio arba purvo, patekusio tarp kūno ir šarvų, prisilietęs jis degindavo. Kariai mesdavo ginklus, nuplėšdavo viską nuo savęs ir taip bešarviai išstatydavo save priešų smūgiams, nes iš svaidyklių paleisti „varnai" ir geležinės „rankos" daugelį kliudydavo.

Nuvargęs karalius buvo nusprendęs nutraukti apsupimą ir žygiuoti į Egiptą. Tokiu greičiu perėjęs Aziją, dabar stovi įstrigęs prie vieno miesto sienų ir praleido tiek progų atlikti didiems žygiams. Bet nieko nepešus trauktis taip pat buvo gėda, kaip ir gaišti laiką. Antra vertus, galvojo, kad gando garsas, kurio pagalba daugiau sunaikino, negu ginklais, būsiąs menkesnis, jei jis paliks Tirą tarsi liudininką, rodantį, kad jis galįs būti nugalėtas. Nenorėdamas nieko nepalikti neišbandęs, liepė atvaryti daugelį laivų ir į juos susodinti rinktinius karius.

Netikėtai čia pasirodė nepaprastai didelis banginis, kurio nugara kyšojo iš bangų. Jisai savo masyviu kūnu nuplaukė prie makedoniečių supilto pylimo. Skrosdamas bangas išniro į paviršių ir visiems buvo matomas. Paskui prie pylimo galo vėl pasinėrė į gelmes ir nuplaukė tolyn, tai didelę kūno dalį laikydamas virš vandens, tai visai pasinerdamas į bangas, o netoli miesto sienos išniro į paviršių. Abiem pusėm buvo įdomu žiūrėti į banginį. Makedoniečiai išsiaiškino, kad jis nurodąs vietą, kur turi būti tęsiamas pylimas. O Tiro gyventojai sakė, kad Neptūnas banginį panaudojęs kaip užimtos jūros keršytoją ir kad pylimas greitai žlugsiąs. Todėl džiaugdamiesi gera lemiančiu ženklu, sėdę prie puotų stalo ir ėmę vaišintis vynu. Apgirtę nuo vyno, saulei tekant, sėdę į gėlėmis ir vainikais papuoštus laivus, ne tik tikėdami lemtingu pergalės ženklu, bet iš anksto švęsdami padėkos šventę.

Atsitiktinai karalius buvo davęs įsakymą laivynui plaukti į priešingą pusę, o 30 mažesnių laivų palikęs prie kranto. Du iš jų tiriečiams paėmus, kiti baisiausiai išsigando. Išgirdęs saviškių balsus, Aleksandras pasuko laivyną į tą kranto pusę, iš kur sklido šauksmas. Pirmasis pagalbon atėjo makedoniečių penkiaeilis laivas, išsiskiriąs iš kitų savo greičiu. Tiriečiai, pamatę jį, puolė dviem laivais iš abiejų pusių. Vieną jų visu smarkumu puolė tas penkiaeilis, bet ir pats priekiu gavo smūgį ir juodu susikabino. O kitas laivas, galėjęs laisvai judėti, puolė penkiaeilį iš kito šono. Bet čia, naudodamasis nuostabiai patogia padėtimi, Aleksandro

laivyno trieilis su tokia didele jėga trenkė į laivą, puolusį penkiaeilį, kad tiriečių vairininkas buvo nublokštas nuo laivo į jūrą. Pagaliau priplaukė daugiau makedoniečių laivų. Karalius irgi buvo su jais. Tuo tarpu tiriečiai, irkluodamiesi atgal, vargais negalais atplėšė įstrigusį laivą ir kartu visus laivus nuplukdė į uostą. Karalius tuoj ėmęs vytis į uostą įplaukti negalėjo, nes nuo sienų iš tolo buvo apmėtytas ietimis, tačiau beveik visus laivus arba paskandino, arba paėmė į nelaisvę.

Dvi dienas davęs kareiviams atsipūsti, įsakė atgabenti laivyną kartu su visais pabūklais, kad galėtų įbaugintą priešą spausti iš abiejų pusių, o pats drąsiai, bet labai rizikuodamas, įlipo į patį aukščiausią bokštą, mat jis savo karališkais rūbais ir spindinčiais ginklais ryškiai išsiskyrė iš visų, ir todėl visų ietys buvo nukreiptos į jį vieną. Iš tikro reginys buvo vertas pasižiūrėti. Daugelį mūrų gynėjų karalius pervėrė ietimi, kai kuriuos iš arti numušė ietimi arba skydu, nes bokštas, iš kurio kovėsi karalius, buvo priglaustas beveik prie pat priešų miesto sienos. Pagaliau be perstojo daužant sienlaužėmis akmenų surišimai pasileido ir tvirtovės siena buvo pralaužta. O laivynas įplaukė į uostą ir kai kurie makedoniečiai užėmė priešų paliktus bokštus.

Tiriečiai gi, tiekos nelaimių ištikti, vieni bėgo į šventyklas slėptis, kiti užrakinę namų duris laisvai pasirinko mirtį, kai kurie puolė priešą, norėdami atkeršyti ir mirti. Didelė dalis sulipę ant stogų svaidė akmenis ir ką tik nutverdami priešui ant galvų. Aleksandras įsakė visus išžudyti, išskyrus tuos, kurie slėpėsi šventovėse, o namus sudeginti. Nors šis įsakymas buvo paskelbtas per šauklius, tačiau nebuvo nė vieno ginkluoto vyro, ieškančio išsigelbėjimo pas dievus. Berniukai ir mergaitės pripildė šventoves, o vyrai stovėjo savo namų prieangiuose ir pasiruošę laukė siautėjančių žudikų. Tačiau daugelį dar išgelbėjo sidoniečiai, kurie tarnavo makedoniečių apsauginėje kariuomenėje. Kartu su nugalėtojais įžengę į miestą, sidoniečiai atsiminė savo giminystės ryšius su Tiro gyventojais. Mat jie tikėjo, kad abu miestus įkūręs Agenoras. Todėl daugelį miesto gyventojų nuvedė į savo laivus, paslėpė ir nuvežė į Sidą.

Šitaip vogčiom nuo pražūties buvo išgelbėta 15.000 tiriečių. Kiek buvo pralieta kraujo, galima kad ir iš to matyti, jog vien tik ginkluotų vyrų buvo nužudyta 6.000. Liūdną reginį nugalėtojams suruošė karaliaus pyktis. 200 žmonių, kuriems nužudyti pritrūko karaliaus įniršio, prikalė prie kryžiaus, juos išrikiuodami ilgu jūros pakraščiu. Kartaginiečių pasiuntinių pasigailėjo, tačiau paskelbė jiems karą, kurį atidėjo dėl dabartinių svarbių reikalų.

Tiras buvo paimtas septintą mėnesį nuo apsupimo pradžios. Miestas buvo garsus dėl savo senos kilmės ir prisimintinas ateinančioms kartoms dėl savo margo likimo. Įkurtas Agenoro, ilgą laiką jis užiminėjo ne tik gretimas jūras, bet visas, kur tik pasisukdavo jo laivynas. Ir jei tikėtume gandais, ši gentis ar pati sugalvojo, ar iš kitur pirmoji pasisavino raštą. Iš tikro beveik po visą pasaulį yra išsibarstę jos kolonijos: Kartagina Afrikoje, Tėbai Beotijoje, prie Okeano Gadas. Manau, kad jie laisvai plaukiodami jūromis, surasdavo niekam nežinomas žemes ir jas apgyvendindavo savo jaunimu, kurio tuomet buvo perteklius. O gal, kaip pasakoja kita versija, dažnų žemės drebėjimų kamuojami gyventojai buvo priversti ieškoti sau naujų gyvenviečių ginklų pagalba. Daugel kartų sunaikintas, daugel kartų atstatytas, o dabar dėl ilgos taikos atsigavęs, Tiras džiaugiasi malonia Romos globa. Beveik tuo pačiu metu Aleksandras gavo Darijaus laišką, bet rašytą jau kaip karaliui.

4. Darijus vėl ieško taikos

Darijus siūlė Aleksandrui vesti jo dukrą Statyrą. Kraičio jis duosiąs visas žemes tarp Helesponto ir Halyno upės. Jis pats būsiąs patenkintas pasilaikęs visas likusias žemes į rytus. Jeigu jis abejotų tai, kas siūloma, priimti, turėtų atsiminti, kad laimė niekad ilgai nestovi vietoje. Juo labiau žmonės laimingi, juo didesnį pavydą jie kenčia. Jis bijąs, kad Aleksandras skatinamas tuščio ir vaikiško lengvabūdiškumo, nebandytų pakilti su paukščiais, kurių įgimtas lengvumas leidžia pakilti iki žvaigždžių. Nieko nesą sunkiau, kaip tokiame amžiuje patirti tokią sėkmę. Jam (Darijui) dar daug likę ir ne visada būsią jį galima užklupti ankštoje vietoje. Aleksandras dar turįs įveikti dideles jo karalystės tvirtoves: Eufratą, Tigrą, Araksą, Hidaspą. Jam reikės pereiti lygumas, kur jis iš gėdos paraus, pamatęs savo kariuomenės menkumą. Kada jis ketinąs pasiekti Mediją, Hirkaniją, Baktrą, indus, gyvenančius prie Okeano? Arba vėl, kada ketinąs nukakti pas sogdijanus, arachozus ir kitas, tik iš vardo žinomas tautas? Kada aplankys Kaukaze ir prie Tanajo gyvenančias gentis? Vien tik jas lankydamas, o ne kariaudamas turės pasenti. Tegul Aleksandras liaujasi kvietęs ateiti pas save, nes jo atvykimas būsią Aleksandro pražūtis.

Aleksandras įdavė atsakymą tiems patiems, kurie buvo atnešę jam laišką. Girdi, Darijus dovanojąs jam svetimas žemes, norįs padalyti, ko visai neturįs. Girdi, kraičio jam duosiąs Lidiją, Joniją, Eolidą ir Helespontą, bet juk tai esą jo pergalių vaisiai. Girdi, sąlygas diktuoja nugalėto-

jai, o nugalėtieji priima jas. Jeigu jis vienintelis nežinąs, kokioje padėtyje jie vienas ir kitas esąs, jis siūlo tuoj pat mūšio lauke tai išsiaiškinti. Kai tik jis perplaukęs jūrą, rytines savo imperijos sienas perkėlęs ne į Kilikiją ar Lidiją (nes tai būtų per menkas užmokestis už tokį karą), bet į Darijaus karalystės sostinę Persepolį, toliau – į Baktrą, Ektabaną, į tolimojo Oriento pakraščius. Žodžiu, kur jis tik bėgtų, ten jis, Aleksandras, vysis, ir tegu jis nebando upėmis gąsdinti tą, kuris sugebėjo persikelti per jūrą.

Šitokiais laiškais pasikeitė karaliai. Rodiečiai uostą ir miestą atidavė Aleksandrui. Kilikiją Aleksandras buvo pavedęs Sokratui, Filotui buvo paskirta valdyti sritis aplinkui Tiro miestą. O Parmenionas, ruošdamasis dalyvauti būsimame kare, Sirijos provinciją, vadinamą Kele, atidavė valdyti Andromachui. O pats karalius, įsakęs Hefestionui plaukti su laivynu Finikijos pakraščiais, su visa armija išvyko į Gazos miestą.

Beveik tomis pačiomis dienomis vyko Istmos iškilmingi žaidimai. Jų švęsti sueidavo visa Graikija. Pagal tuolaikinius graikų papročius šitame suvažiavime buvo nuspręsta pasiųsti pas karalių 12 pasiuntinių, kurie turėjo nunešti jam pergalės dovaną – aukso vainiką už žygius, atliktus Graikijos gerovei ir laisvei. Truputį anksčiau jie buvo girdėję neaiškius orakulo sprendimo gandus, kad jie turį eiti ten, kur juos svyruojančius vestų likimas.

Iš tikro, ne tik pats karalius užimdavo tuos miestus, kurie dar nenorėjo priimti imperijos jungo, bet taip pat ir jo vietininkai bei įžymūs kariuomenės vadai daug ką užgrobdavo. Kalas paėmė Paflagoniją, Antigonas – Likaoniją, o Balakras nugalėjo Darijaus vietininką Idarną, okupavo Miletą. Amfoteras ir Hegelochas su 160 laivų laivynu Aleksandrui pavergė salas tarp Achajos ir Azijos. Atgautas Tenedonas, patiems gyventojams pakvietus. Juodu buvo žadėję ir Chijoną užimti, bet Darijaus vietininkas Farnabazas, suėmęs visus, kurie linko į makedoniečių pusę, miestą su nedidele įgula vėl perdavė savo šeimininkams Apolonidui ir Atanagorui.

Tačiau Aleksandro vietininkai nesiliovė laikę miestą apsupę ne tiek savo jėgomis, kiek apsuptųjų valia. Ir nuojauta neapgavo, nes kilęs maištas tarp kariuomenės vadų davė progą įsiveržti į miestą. Kai miesto vartai buvo išlaužti ir makedoniečių kohorta įžengė į miestą, miestelėnai, anksčiau ruošę pasidavimo planą, susiburia apie Amfoterą, išduoda persų įgulą, o Farnabazą su Apolonidu ir Atanagoru surištus atiduoda makedoniečiams. Be to jie gavo 12 trieilių laivų su įgula ir irklininkais, neskaitant 30 paprastų laivų bei piratų valčių ir 3.000 graikų karių, ku-

riuos buvo nusamdę persai. Visus šituos karius išskaidę tarp kareivių, papildė savo kariuomenę, įvykdė mirties bausmes piratams, o laivyno irklininkų skaičių padidino belaisviais irklininkais. Metimno miesto tironas Aristonikas, nežinodamas, kas įvyko prie Chijos, pirmos sargybos metu su piratų laivais atsitiktinai atvyko prie uosto vartų. Sargybos paklaustas, kas toks esąs, atsakė, kad čia pas Farnabazą atvykęs Aristonikas. Sargyba jam užtikrino, kad Farnabazas miegąs ir negalįs atvykti. Aišku, draugui ir svečiui vartai buvo atdari, o ryt dieną būsią progos pasimatyti su Farnabazu. Nieko neįtardamas Aristonikas įvažiuoja pirmas, o vadui iš paskos 10 piratų valčių. Kol jie statė laivus prie uosto krantinės, sargyba uždaro uosto vartus ir pažadina netoli miegojusius sargybinius. Niekam neišdrįsus pasipriešinti, jiems buvo uždėti antrankiai. Po to juos visus perdavė Amfoterui ir Hegolochui. Iš čia makedoniečiai vyksta į Mitileną, kurį neseniai užėmęs su 2.000 persų įgula laikė atėnietis Charas. Negalėdamas apsupimo atlaikyti, miestą atidavė išsiderėjęs, kad jam bus leista iš jo laisvai išvykti, ir Charas iškeliavo į Imbrą. Atiduoto miesto gyventojų makedoniečiai pasigailėjo.

Darijus, netekęs vilties sudaryti taiką, kurią tikėjosi pasiekti laišku ir per pasiuntinius, ėmė kaupti jėgas ir visą dėmesį sutelkė karo pasiruošimui. Todėl įsakė visiems kariuomenės vadams atvykti į Babiloniją. O baktrų vadui Besui, kuris su savo labai didele suburta kariuomene buvo ypač galingas, liepė nusileisti pas jį. Iš visų tautelių baktrai yra drąsiausi, laukinio, šiurkštaus būdo, visai nepanašūs prabangos atžvilgiu į persus. Jie įsikūrę netoli karingiausios Pilypų genties, pripratę gyventi iš plėšikavimo, visuomet klajojo ginkluoti. Besas, įtariamas neištikimybe, būdamas nelabai patenkintas antros eilės vaidmeniu, karaliui kėlė nerimą. Kadangi Besas siekė karaliaus valdžios, todėl Darijus bijojo išdavystės, kaip vienintelio būdo tam įgyvendinti.

Aleksandras labai atsidėjęs tyrinėjo Darijaus pėdsakus, bet kur jis pasitraukė, negalėjo sužinoti, kadangi persų papročiu karalių paslaptys saugomos su nuostabiu ištikimumu. Nei gąsdinimu, nei papirkimu neišgausi žodžio, kuris išduotų paslaptis. Sena drausmė, surišta su gyvybės pavojumi, išmokė persus tylėti apie savo karalius. Liežuvio nevaldymas baudžiamas labiau negu kitos piktadarybės. Jų nuomone, tas, kuriam sunku tylėti, nieko didesnio ištverti negalįs, nes pati prigimtis to norėjusi, kad tylėjimas žmogui būtų visų lengviausias. Todėl Aleksandras, nieko nežinodamas, kas priešo stovykloje dedasi, apsupo Gazos miestą, kuriam vadovavo Betis, labai ištikimas karaliui. Su nedidele įgu-

la jis saugojo milžiniškas miesto sienas. Apžiūrėjęs vietovę ir ją įvertinęs, Aleksandras įsakė kasti požeminius tunelius. Esant lengvai žemei, darbas, kuris turėjo būti nepastebimas, nebuvo sunkus, nes daugybę smėlio išplaudavo gretimai esanti jūra. Akmenų ir uolų, trukdančių kasimą, nebuvo. Darbus pradėjo iš tos pusės, kurios miestelėnai negalėjo matyti. Norėdamas nukreipti jų dėmesį, įsakė prie sienos suvežti bokštus. Bokštams privežti ta pati žemė buvo netikusi. Ratai klimpdavo į smėlį, sunkiai sukdavosi, laužydavo bokšto grindis. Kareiviai tiek pat nusikamavo, traukdami bokštus atgal, kiek ir stumdami į priekį, daugelis jų buvo sužeisti. Davęs ženklą atsitraukti, kitą dieną įsakė miestą apsupti žiedu.

5. Pakeliui į Egiptą. Gazos apsupimas

Saulei patekėjus, prieš duodamas įsakymą kariuomenei žygiuoti, prašydamas dievų pagalbos tėvų papročiu, Aleksandras atliko aukojimo apeigas. Bet atsitiko, kad skrisdamas varnas išmetė žemės grumstą, kurį nešėsi naguose. Grumstas pataikė karaliui į galvą ir, subyrėjęs, nukrito ant žemės. Pats paukštis nutūpė artimiausiame bokšte. Bokštas buvo išteptas smala ir siera. Jo sparnai prikibo prie smalos ir jis bergždžiai stengėsi nuskristi. Aplink stovėjusieji pagavo jį. Dalykas atrodė vertas pasvarstyti žyniams, bet ir pats karalius nebuvo laisvas nuo prietarų. Labiausiai patikimas žynys Aristandras tarė: šio paukščio skridimas pranašaująs miesto žuvimą, tačiau esą pavojaus, kad karalius galįs būti sužeistas. Be to įspėjo nieko nepradėti daryti tą dieną. Nors karalius sunkiai galėjo pakęsti, kad vienas koks tai miestas trukdytų jam ramiai įžengti į Egiptą, vis dėlto žynio paklausė ir davė ženklą atsitraukti.

Apsuptieji padrąsėjo. Išėję už vartų, pradėjo pulti besitraukiančius, manydami, kad priešų nepasiryžimas pulti yra gera proga juos vytis. Šis jų puolimas buvo daugiau karštakošiškas, negu rimtas, nes pamatę makedoniečių kariuomenę apsisukant, staiga sustojo. Pagaliau kovojančiųjų rėkavimas pasiekė karalių. Šis, visai pamiršęs pranašautą pavojų, bet draugų prašomas užsidėjo šarvus, kuriuos retai kada naudodavo, ir nuėjo į pirmas eiles. Tai pamatęs Darijaus kareivis, kažkoks arabas ryžosi žingsniui, kuris negalėjo pasisekti: skydu pridengęs kardą, tarsi pabėgėlis puolė prieš karalių ant kelių. Karalius liepė jį pakelti ir priimti į savo tarpą. Bet barbaras mikliai stvėręs dešine kardą užsimojo karaliui per sprandą. Karalius nežymiai linktelėjęs išvengė smūgio ir nukirto barbarui nepataikiusią ranką. Karalius pagalvojo, kad šiai dienai išpranašautą pavojų yra pergyvenęs. Tačiau aš manau, lemties išvengti nega-

lima, nes į sėkmingai pirmose eilėse kovojantį karalių pataikė strėlė. Ji pramušė šarvą ir įstrigo į petį. Gydytojas Pilypas ją ištraukė. Žaizda ėmė labai kraujuoti. Visi labai išsigando, nes niekuomet taip giliai per šarvus neįsmigdavo metamasis ginklas. Jis pats nė kiek neišblyškęs liepė užspausti kraują ir perrišti žaizdą. Ilgai dar jis laikėsi priekyje karinių ženklų, nerodydamas, kad kenčia, arba skausmą įveikęs. Anksčiau vaistais sustabdytas kraujas ėmė plačiau tekėti ir žaizda, kol nauja neskausminga, kraujui stingstant sutino. Netenkantį sąmonės ir smunkantį karalių draugai sučiupo ir nunešė į stovyklą. O Betis, manydamas, kad žuvo karalius, triumfuodamas pergale nuskubėjo į miestą. Dar nesugijus žaizdai, Aleksandras pastatydino pylimą sulig miesto siena ir liepė išversti sieną po ja pakasus daugybę tunelių. Miestelėnai ant senosios sienos viršaus įrengė naują sutvirtinimą, bet ir jis nebuvo toks aukštas, kaip ant pylimo pastatyti bokštai. Taigi miesto vidus nebuvo saugus nuo iečių ir strėlių. Paskutinė miesto nelaimė buvo tunelio pagalba pralaužta miesto siena. Per jos griuvėsius priešas įsiveržė į miestą. Pats karalius įvedė į miestą antesignanų būrį ir kadangi ėjo nesisaugodamas, priešas akmeniu smogė jam į blauzdą. Nors ir neužgijus pirmai žaizdai, karalius, remdamasis ietimi, kovėsi pirmose gretose, baisiai įsiutęs dėl apgulimo metu gautų dviejų žaizdų. Drąsiai besikaunantį ir daugybėje vietų sužeistą Betį saviškiai paliko, o jis priešų ir savo krauju apšlakstytais šarvais ne mažiau įnirtingai tęsė kovą. Bet kai iš visų pusių buvo spaudžiamas įžūliai džiūgaudamas išdidusis jaunuolis, kadaise mokėjęs gėrėtis priešo drąsa, tarė: „Beti, mirsi ne taip, kaip norėjai, bet turėk omenyje, kad tau teks iškęsti visus kankinimus, kokius tik galima belaisviams sugalvoti". Jis žiūrėjo į karalių ne tik neišsigandęs, bet įtūžęs: į jo grasinimus nepasakė nė žodžio. Aleksandras tarė: „Argi matote užsispyrė nekalbėti? Argi atsiklaupė ant kelių? Argi pasakė bent vieną maldaujantį žodį? Įveiksiu tavo tylėjimą, jei ir nieko kito tave neišmokysiu, bent staugti išmokysiu". Pagaliau pyktis pereina į pasiutimą. Jau tada naujos aplinkybės ima įbrukti svetimus papročius. Per kulkšnis gyvam pervėrė diržus, pririšo prie vežimo ir arkliais vilko apie miestą, giriantis karaliui, kad jis bausdamas priešą pamėgdžiojąs Achilą, iš kurio ir pats esąs kilęs.

Persų ir arabų žuvo apie 10.000. Makedoniečiams pergalė irgi neapsiėjo be kraujo praliejimo. Apsupimas pagarsėjo ne tiek dėl miesto garso, kiek dėl karaliui grėsusio dvigubo pavojaus. Karalius, skubėdamas į Egiptą, Amintą su dešimt trieilių laivų pasiuntė į Makedoniją, surinkti naujų

kareivių. Nors mūšiai buvo laimėti, tačiau kariuomenės daug sumažėjo, o nugalėtųjų tautų kareiviais nebuvo galima tiek pasitikėti, kiek savais.

6. Aleksandras Egipte

Iš seno egiptiečiai labai neapkentė persų valdžios. Jų supratimu persai yra pasipūtę ir per daug juos apiplėšia. Todėl su viltimi jie laukė ateinančio Aleksandro. Juk ir perbėgėlį Amintą, atėjusį laikinai valdyti, su džiaugsmu buvo priėmę. Todėl į Peluziją, kur laukė karalių išsikeliant, susirinko daugybė žmonių. Bet tik septintą dieną po to kai pajudėjo iš Gazos jis atvyko į Egipto teritoriją toje vietoje, kurią šiandien vadiname „Aleksandro stovykla". Iš čia pėstininkams įsakęs žygiuoti į Peluziją, pats su lengvai ginkluotų rinktinių vyrų būriu išplaukė Nilo upe. Persigandę persai dėl atsimetimo neįstengė užkirsti kelią jo atvykimui. Kai Aleksandras buvo netoli Memfio, Darijaus skirtas vietininkas Mazakis, persikėlęs per Orio upę, Aleksandrui įteikė 800 talentų ir visus karališkuosius daiktus. Iš Memfio ta pačia upe jis skverbėsi giliau į Egiptą.

Viską sutvarkęs taip, kad nė kiek nepakeistų egiptiečių papročių, nusprendė aplankyti Hamono Jupiterio šventyklą. Kelias buvo nors ir pasiruošusiems mažai kam įveikiamas, nes nei žemėje, nei danguje nebuvo nė lašo vandens. Smėlynai be gyvybės, įkaitinti saulės spindulių, nepakenčiamai degindavo kojų padus. Reikėjo grumtis ne tik su karščiu ir vandens stoka, bet ir su labai smulkiu smėliu, kuris buvo toks gilus ir toks birus, kad vos galėjo kojas pavilkti. Egiptiečiai tuos sunkumus perdėtai išpūsdavo. Didelis troškimas suteikė Aleksandrui jėgų aplankyti Jupiterį, kurį jis, nesitenkindamas žmogiškosios garbės viršūne, laikė arba bent norėjo laikyti savo gyvybės davėju. Taigi su tais, kuriuos buvo nusprendęs pasiimti su savimi, Aleksandras Nilo upe pasroviui nuplaukė iki Mareočio kalvų. Kirenės gyventojai čia jam atnešė dovanų, prašė taikos ir siūlė aplankyti jų miestus. Priėmęs dovanas ir sudaręs draugystės sutartį, toliau tęsė užplanuotą kelionę. Pirmą ir antrą dieną, keliaujant per išmirusią ir bevaisę žemę, bet dar nepriėjus tuščių ir neaprėpiamų smėlynų, kelias atrodė visai įmanomas. Bet kai pasirodė neaprėpiamos erdvės, giliai užpiltos smėliu, keleiviai, tarsi įžengę į gilią jūrą, akimis ieškojo žemės. Jokio medžio, jokios dirbamos žemės pėdsako. Ėmė trūkti vandens, kurį kupranugariai nešė maišuose, o čia išdegintoje žemėje ir įkaitusiame smėlyje jo nebuvo. O čia saulė dar viską buvo išdeginusi, viskas sausa ir išdegę.

Tik staiga, ar tai dievų valia, ar atsitiktinai, dangų apgaubė debesys ir paslėpė saulę. Nors lietaus ir nebuvo, bet tai didelė paguoda karščio iškankintiesiems. Pagaliau kai audra atnešė gausią liūtį, kiekvienas kaip įmanydamas naudojosi ja. Kai kurie išsekę nuo troškulio nebeturėdami jėgų išsižioję burna gaudė lietų. Keturias dienas sugaišo dykumoje. Kai jau buvo netoli Orakulo buveinės, staiga prieš juos atsirado daugybė varnų, pamažu jos skrido priekyje einančių, o kai keleiviai vos slinkdavo, varnos sutūpdavo ant žemės ir vėl pakildavo tarsi eitų priekyje ir rodytų kelią. Pagaliau buvo ateita į dievui pašvęstą vietą. Neįtikėtinas dalykas, ji buvo viduryje dykumos, iš visų pusių dengiama medžių šakų, kad vos saulės spindulys gali prasiskverbti į šį tamsų pavėsį. Daugybė visur kur trykštančių gėlo vandens šaltinių, maitinančių gojus. Oras taip pat nuostabiai malonus, labiausiai panašus į pavasario laiką, per kiaurus metus vienodai sveikas.

Iš rytų pusės artimiausi kaimynai – etiopai, iš pietų – arabai, vadinami trogloditais, jie užima sritį iki Raudonosios jūros. O į vakarus yra kita etiopų gentis, skanitais vadinama. Šiaurėje gyvena sirtų gentis, lobstanti iš laivų plėšimo. Gyvendami jūros pakraščiuose, užpuldinėja jiems gerai žinomose seklumose audrų išmestus laivus. Pačios oazės gyventojai, vadinami hamoniečiais, gyvena palapinėse išsibarstę po visą oazę. Oazės vidurys, apsuptas triguba mūro siena, atstoja tvirtovę. Pirmame tvirtovės rate yra seni tironų rūmai. Antrame gyvena žmonos su vaikais ir tironų sugulovės. Čia yra ir Jupiterio orakulas. Trečiame apgyvendinti palydovai ir ginklanešiai. Yra dar kitas Hamono miškelis, jo viduryje trykšta šaltinis, žmonių vadinamas saulės vandeniu. Ryto metą saulei tekant iš jo trykšta drungnas vanduo, vidurdienį, per patį didžiausią karštį, teka šaltas, vakarėjant sušilsta, o vidurnaktį įkaista iki virimo. Nakčiai artėjant prie aušros, vanduo ima vėsti, kol pagaliau, stojus dienai, vanduo atšąla.

Tai, kas čia yra laikoma dievu, neturi tokios išvaizdos, kokią paprastai dievams suteikia menininkai. Jo išvaizda labiausiai panaši į jūros sraigę. Jis yra nusagstytas smaragdais ir brangakmeniais. Kunigai, prašydami dievą atsakyti į klausimą, neša jį padėję ant auksinio laivo. Iš abiejų laivo pusių kabo daugybė sidabrinių taurių. Paskui kunigus eina moterys ir merginos, pagal seną paprotį giedodamos nedarnią giesmę. Šia giesme, jų įsitikinimu, jos išprašo Jupiterį duoti teisingą atsakymą. Taigi tuomet Aleksandrui prieinant arčiau, vyriausias amžiumi kunigas pavadina jį sūnumi, pridurdamas, kad šį vardą jam davęs tėvas Jupiteris.

Karalius gi, užmiršęs savo žmogiškąjį likimą, tarė: „Priimu už tikra ir pripažįstu". Po to dar pasiteiravo, ar tėvas jam pagal likimo lemtį paskyręs valdyti visą pasaulį. Žynys, nusiteikęs toliau pataikauti, nurodo, kad jis būsiąs viso pasaulio valdovas. Karalius toliau klausia, ar visi jo tėvo žudikai jau esą nubausti? Kunigas paneigia, kad jo tėvas kieno nors piktais darbais galėtų būti užgautas, ir pridūrė, kad pats karalius nebūsiąs niekieno nugalėtas, kol neiškeliaus pas dievus. Pagaliau po atnašavimo apeigų karalius apdovanojo kunigus ir davė dievui auką. Po to pasiūlė draugams taip pat klausti Jupiterį. Jie paklausė tik tiek, ar Jupiteris patartų jiems savo karalių garbinti kaip dievą. Žynys atsakė, kad Jupiteriui tatai būsią malonu, jei jie savo karaliui nugalėtojui atiduos dievišką pagarbą. Teisingai ir sveikai galvojančiam šie orakulo atsakymai būtų galėję atrodyti ir bereikšmiai. Bet Fortūna dažnai priverčia tuos, kurie pasitiki tik ja viena, trokšti daugiau garbės, negu jie jos verti. Taigi karalius ne tik leido save vadinti Jupiterio sūnumi, bet įsakė. Šitaip vadindamasis manė padidinti savo žygių garsą, bet tik sumenkino jį. O makedoniečiai, pripratę prie karalių valdžios, bet būdami šiek tiek laisvesni, negu kitos tautos, su didesniu atkaklumu negu tiko jiems ir karaliui, nepritarė karaliaus siekimui nemirtingumo. Bet tas tegu palieka kitam kartui, nūnai pakalbėsime apie kitus reikalus.

Aleksandras, grįždamas iš Hamono ir keliaudamas nuo jūros, pasiekė Mareotų pelkes, esančias netoli Faraono salos. Apžiūrėjęs vietovę, pradžioje nusprendė saloje įkurti miestą. Tačiau sala pasirodė dideliam miestui per maža, todėl parinko kitą vietą, kur dabar stovi Aleksandrijos miestas, gavęs vardą nuo įkūrėjo. Apskaičiavęs, koks yra plotas tarp jūros ir pelkių, nusprendė jį apvesti 80 stadijų mūro siena ir palikęs žmones vadovauti statybai pats išvyko į Memfį. Kilo pagrįstas, bet per ankstyvas troškimas aplankyti ne tik Egipto centrą, bet ir Etiopiją. Garsūs Memnono ir Titono rūmai traukė senovę trokštantį pažinti karalių kone už saulės ribų. Tačiau nebaigtas karas, kurio didžioji dalis dar buvo likusi priekyje, nedavė laiko pramoginei kelionei.

Egiptui vadovauti paskyręs rodietį Eschilą ir makedonietį Paukestą, jiems paliko 4.000 kareivių įgulą krašto apsaugai. Nilo upės žiotims ginti paskyrė Palemoną, jo žinioje palikęs 30 trieilių laivų. Tai Afrikos daliai, kuri jungiasi su Egiptu, vadovauti paliko Apolonijų, o tos pačios Afrikos ir Egipto mokesčių rinkėju paskyrė Kleomeną. Kaimyninių miestų gyventojams buvo įsakyta keltis į Aleksandriją. Todėl į naująjį miestą suplaukė daugybė gyventojų. Pasakojama, kada karalius, makedoniečių

papročiu, būsimojo miesto sienas nužymėjęs kruopomis, atlėkęs pulkas paukščių ir sulesę kruopas. Šį įvykį daugelis palaikė blogu ženklu, tačiau žyniai tvirtino, kad šį miestą apgyvendins didelis skaičius ateivių ir jis teiks maistą daugeliui žemių. Karaliui plaukiant žemyn Nilu, Parmeniono sūnus Hektoras, labai gražus jaunuolis, Aleksandro ypatingai mylimas, norėdamas pasivyti karalių, įsėdo į mažą laivelį, perpildytą žmonių.

Laiveliui paskendus, visi atsidūrė vandenyje. Ilgai dar grūmėsi Hektoras upėje, bet permirkę drabužiai ir sandalai, pririšti prie kojų, trukdė plaukti. Pagaliau pusgyvis išsikapstė į krantą. Vos tik atgavęs kvapą, kurį pavojaus baimė buvo užgniaužusi, ir iš niekur nesulaukęs pagalbos (nes visi kiti buvo išplaukę į priešingą upės pusę) uždusо. Karalių labai sukrėtė jo netekimas. Suradę kūną iškilmingai palaidojo. Skausmą dar padidino gauta žinia apie Andromacho, Sirijos vietininko, mirtį. Jį gyvą sudegino Samaritai. Kiek tik buvo galima, skubėjo Aleksandras atkeršyti už šitą nužudymą.

7. Sugrįžus į Siriją

Atvykusiam karaliui perdavė to nusikaltimo vykdytojus. Į Andromacho vietą paskyrė Memnoną, o vietinius žudikus nubaudė. Visus tironus, tarp jų ir Metimnų miesto tironus Aristoniką ir Chrisolą, perdavė liaudžiai, kuri juos už patirtas skriaudas nužudė, numesdami nuo miesto sienos. Po to priėmė atėniečių, rodiečių ir Chios salos pasiuntinius. Atėniečiai sveikino karalių su pergale ir prašė, kad graikų belaisviai galėtų prisijungti prie saviškių. Rodiečiai ir Chios salos pasiuntiniai skundėsi dėl pačios įgulos menkumo. Kadangi visų prašymai buvo teisėti, karalius juos patenkino. Mitileno gyventojams už parodytą ištikimybę ir gautas lėšas karo vedimui grąžino įkaitus ir prie jų valdų dar prijungė didelę teritoriją. Taip pat už nuopelnus jis pagerbė ir Kipro karalius, kurie buvo atsimetę nuo Darijaus ir perėję į jo pusę, o be to imant Tirą jie buvo atsiuntę savo laivyną. Po to jis pasiuntė laivyno vadą Amfoterą išlaisvinti Kretos (nes tos salos dalis buvo persų ir piratų pajėgų užimta). Visų pirma liepė išlaisvinti jūrą nuo piratų laivyno, nes abiems karaliams užsiėmus karu, jūra buvo palikta plėšikų valiai. Sutvarkę tuos reikalus, Tiro miesto Herkuliui paaukojo auksinį ąsotį su 30-čia taurių.

Norėdamas susiremti su Darijumi, įsakė paskelbti žygį prie Eufrato upės. Sužinojęs Darijus, kad priešas iš Egipto pasuko į Afriką, ėmė abe-

joti, ar jam sustoti Mezopotamijoje, ar žygiuoti toliau į karalystės vidurį. Be abejo, jis pats greičiau priverstų ruoštis karui tas karingąsias tauteles, su kuriomis sunkiai susitvarkydavo jo vietininkai. Bet iš patikimų šaltinių sklido žinios, kad Aleksandras su visa savo armija pasiruošęs vytis į kokį kraštą jis (Darijus) bepasiduotų.

II SKYRIUS. NAUJAS KARAS SU DARIJUMI

1. Darijus telkia kariuomenę

Gerai žinodamas, kaip greitai Aleksandras sugeba veikti, įsakė visų tolimųjų genčių kariuomenę sutraukti į Babiloną. Atvyko baktrai, skitai ir indai. Kartu atžygiavo ir kitų tautelių kariuomenių daliniai. Iš tikro, kariuomenės buvo beveik pusantro karto daugiau negu Kilikijoje. Daugelis neturėjo ginklų, bet juos gamino su didžiausiu skubotumu. Raitelių ir arklių šarvai buvo pagaminti iš skardos lapų, eilėmis tarp savęs sukabintų. Kas anksčiau turėjo tik mėtomas ietis, dabar jiems dar pridėjo skydus ir kardus. Pėstininkai turėjo prijaukinti arklių bandas ir tuo būdu padidinti kavaleriją. Didžiausiu priešo siaubu ir vieninteliu apsigynimo ginklu tos tautelės laikė 200 pjautuvais aprūpintų karo vežimų. Ant vežimo rodiklio galo kyšojo geležimi pritvirtintos ietys, prie arklių pakinktų iš abiejų pusių styrojo po tris kardus. Tarp ratų stipinų kyšojo daugybė geležinių virbų, nukreiptų į priekį. Pagaliau vieni pjautuvai styrojo pritvirtinti prie ratų lankų, o kiti – nukreipti į žemę. Jie turėjo supjaustyti, kas pakliūdavo po smarkiai riedančiais ratais. Šitaip sutvarkyta ir apginkluota kariuomenė pajudėjo iš Babilono. Iš dešinės buvo garsioji Tigro upė, kairįjį šoną dengė Eufratas. Armija užplūdo Mesopotamijos laukus. Pagaliau persikėlęs per Tigrą ir išgirdęs netoli esant priešą, Darijus pasiunčia į priekį raitelių vadą Satropatą su 1.000 rinktinių karių. Vietininkui Mazejui su 6.000 karių buvo pavesta ginti upės perėjimą. Taip pat jam buvo įsakyta nusiaubti ir išdeginti tą sritį, per kurią Aleksandras turėjo atvesti kariuomenę. Mat Darijus manė, kad nieko su savimi neturintį priešą ir maitinantį iš grobimo, bus galima įveikti badu. O jie patys gabenosi maistą sausuma ir Tigro upe.

Pagaliau Darijus atvyko prie Arbelos kaimo, kurį jis turėjo išgarsinti savo pralaimėjimu. Čia susikrovęs didžiąją dalį maisto atsargų ir karo reikmenų, per Liko upę pastatė tiltą ir per penkias dienas, kaip ir anksčiau per Eufrato upę, pervedė savo kariuomenę. Iš čia pasistūmėjęs maž-

daug apie 80 stadijų, prie Bumado upės įsirengė stovyklą. Ši vieta buvo patogi kariuomenei išrikiuoti – tuščia lyguma, tinkama kavalerijai. Šitoje žemėje niekas neaugo, nei jokio medelio, nei jokio krūmelio, nekliudomas žvilgsnis toliausiai gali matyti. Jei buvo koks nors pakilimas, Darijus liepė išlyginti ir viską padaryti viena plokštuma.

Aleksandro žvalgai, iš tolo nustatę Darijaus kariuomenės skaičių, sunkiai galėjo įtikinti Aleksandrą, kad Darijus, tiek daug netekęs kareivių, iš naujo galėtų suformuoti dar didesnę armiją. Tačiau Aleksandras, nebijąs jokių pavojų ir su panieka žiūrįs į didelį kariuomenės skaičių, per 11 dienų atvyko prie Eufrato. Pastatęs per Eufratą tiltą, įsakė pirma žygiuoti kavalerijai, o po to pėstininkams. Mazėjus, paliktas su 6.000 kareivių neleisti priešui persikelti per upę, neišdrįso statyti save į tokį pavojų. Davęs keletą dienų kariams ne atsikvėpti, bet psichologiškai pasiruošti mūšiui, energingai ėmė vytis priešą, bijodamas, kad šis nepasitrauktų į šalies gilumą, ir jam nereikėtų vytis per dykumas ir nusiaubtus kraštus. Taigi ketvirtą dieną nekliudę Arbelos pasiekė Tigrą. Antroje upės pusėje neseniai padegtas visas kraštas rūko, nes kur tik pražygiavo Mazėjus, tarsi priešas viską degino.

2. Aleksandras žygiuoja prieš Darijų

Kai tik pirmieji dūmai apėmė visą kraštą, Aleksandras bijodamas pasalos sustojo. Pasiuntęs žvalgus, sužinojo, kad žygiuoti esą saugu. Po to pasiuntė keletą raitelių ištirti upės perėjimą. Vandens gylis siekė arkliams iki kaklo, bet, įbridus į vidurį, vandens buvo iki sprando. Nėra kitos tokios upės, kuri taip srauniai veržtųsi į Rytus, nešdama su savimi ne tik daugelio upių vandenis, bet uolas ir akmenis. Todėl nuo srovės greitumo jai ir vardas duotas „Tigras", nes persų kalba „Tigris" reiškia strėlę.

Taigi pėstininkai, lyg pasidalįję į du sparnus, apsupti kavalerijos, laikydami virš galvų iškėlę ginklus, nesunkiai pasiekė upės vidurį. Pirmas tarp pėstininkų į krantą išlipo karalius. Jis ranka rodė kareiviams brastą, nes žodžių nebuvo galima girdėti. Sunku buvo pastatyti vandenyje koją, ji arba nuslysdavo nuo slidžių akmenų, arba stipresnė srovė plėšdavo į krantą. Ypač vargo tie, kurie dar ką nors nešėsi ant pečių. Vos galėdami patys išsilaikyti dėl nepatogių nešmenų, atsidurdavo pavojinguose sūkuriuose. Kiekvienas stengdamasis išsaugoti savo nešamą grobį, daugiau turėjo vargo besigrumdami vieni su kitais, negu kovodami su srove, o krūvos plaukiančių nešmenų daugelį parvertė. Karalius ragi-

no, kad pasistengtų išsaugoti ginklus, visa kita jis atiduosiąs. Tačiau kareiviai negirdėjo nei patarimo, nei įsakymo. Labai kliudė baimė ir plaukiančiųjų šauksmai. Pagaliau jie priplaukė prie tos vietos, kur buvo menkesnė srovė ir buvo matyti brasta. Nieko nebuvo pasigesta, išskyrus keleto nešmenų. Jei kas būtų turėjęs drąsos, tuo metu būtų galėjęs visą kariuomenę sunaikinti, tačiau karalių nuolat lydinti laimė į kitą pusę nukreipė priešą. Taip jis persikėlė per Graniko upę, tiek tūkstančių pėstininkų ir raitelių stovint kitoje upės pusėje, taip jis Kilikijos tarpekliuose nugalėjo tokią daugybę priešų. Juk drąsa, kuria ypač pasižymėjo karalius, gali nepaklusti protui. Jis niekada nesvarstė, ar teisingai pasielgė. Jei Mazėjus būtų užklupęs besikeliant per upę, be abejo, būtų juos sumušęs, tačiau jis pasivijo kai jie buvo persikėlę ir apsiginklavę. Maždaug tūkstantį raitelių Mazėjus buvo pasiuntęs.

Aleksandras, sužinojęs apie tokį mažą skaičių, raitelių vadui feoniečiui Aristonui įsakė, kiek tik arkliai įkerta pulti priešą. Garsus buvo tos dienos kavalerijos mūšis, ypač pasižymėjo Aristonas. Jisai persų kavalerijos vadui Satropatui ietimi pervėrė gerklę ir pasivijęs bėgantį per priešų eiles numušė nuo arklio, ir dar bandančiam gintis kardu nukirto galvą. Ją atnešė karaliui ir su didele garbe padėjo prie jo kojų.

Čia Aleksandras stovėjo tris dienas. Pagaliau liepė paskelbti, kad kitą dieną išvyks. Tačiau pirmosios sargybos metu užtemo mėnulis ir paslėpė savo disko švytėjimą, o po to visas šviesulys nusidažė krauju. Kadangi belaukdami būsimųjų įvykių visi buvo susirūpinę, mėnulio užtemimas įvarė prietaringą baimę. Kareiviai ėmė skųstis, kad juos prieš dievų valią velką į svetimus kraštus, kur upės nepraeinamos, žvaigždės netenka pirmykštės šviesos, žemė nuniokota, visur aplinkui tuščia, dėl vieno žmogaus puikybės liejamas tūkstančių kareivių kraujas. Paniekinęs tėvynę, išsižadėjęs tėvo Pilypo, tuščiai fantazuoja apie dieviškąją garbę. Jau ėjo kalba apie sukilimą, kai nieko nebijantis karalius liepė susirinkti į jo būstinę vadams, kareivių vyresniesiems, o taip pat ir žyniams egiptiečiams, kurie, jo nuomone, geriausia pažįsta dangų ir žvaigždes. Jie turėjo pareikšti savo nuomonę šiuo klausimu. Nors ir jie pakankamai gerai žino, kad laiko ciklas užsidaro nustatytu laiku ir kad mėnulis užtemsta tada, kai jis užeina už žemės arba saulė jį uždengia, bet šitų jiems patiems žinomų priežasčių liaudžiai neskelbia. Jie tvirtino, kad saulė esanti graikų, o mėnulis – persų. Kiekvieną kartą, kai mėnulis užtemsta, persų tautoms lemia visišką pralaimėjimą. Jie nurodė daugel pavyzdžių iš senų laikų, kai mėnulio užtemimas įspėjęs persų karalius

kovojant prieš dievų valią. Niekas negali sėmingiau paveikti masių, kaip prietarai. Ta pati minia, anksčiau buvusi nesuvaldoma, žiauri, nepatikima, vos tik įtikėjo kokiu nors nepagrįstu prietaru, tuoj ima klausyti geriau žynių, negu savo vadų. Taigi, paskelbus egiptiečių žynių atsakymą, išgąsdintai miniai vėl grįžo viltis ir pasitikėjimas. Karalius nusprendė pasinaudoti tokiu dvasios pakilimu ir antrą sargybą pradėjo žygį.

Iš dešinės pusės supo Tigro upė, o iš kairės Gordėjų kalnai. Karaliui pradėjus šitą žygį, prieš aušrą pasiųsti žvalgai pranešė, kad Darijus artinasi. Instruktavęs kariuomenę ir sutvarkęs žygio koloną, pats žengė priekyje. Persų žvalgų buvo apie tūkstantį ir jie sudarė didelės armijos vaizdą. Kai negalima nustatyti tikros padėties, tai spėliojimai iš baimės būna klaidingi. Gavęs šitą žinią, karalius su nedideliu būriu savo karių ėmė vytis priešo dalinį, bėgantį pas saviškius. Dalį jų nužudė, o dalį paėmė į nelaisvę. Kartu pasiuntė raitelius apžiūrėti padėties ir užgesinti barbarų padegtus kaimus, mat jie bėgdami numesdavo degančius fakelus į namus ir į javų stirtas. Ugnis dar tik į paviršių tebuvo įsikibusi, į vidų dar nebuvo prasiskverbusi. Užgesinus ugnį, buvo rasta daug maisto ir kitokių reikmenų. Šita aplinkybė paskatino kareivius vytis priešą, nes reikėjo skubėti, kad priešas, deginantis ir niokojantis kraštą, nesunaikintų visko. Pagaliau gresiantis pavojus atvedė į protą: anksčiau Mazėjus iš neturėjimo ką veikti degino kaimus, dabar gi džiaugėsi galįs pabėgti. Todėl daug kas priešui atiteko nesunaikinta.

Čia Aleksandras sužinojo, kad Darijus yra ne toliau kaip už 150 stadijų. Taigi iki soties apsirūpinęs maistu, keturias dienas prastovėjo toje pačioje vietoje. Tuo metu buvo sučiupti Darijaus laiškai, kuriuose jis kurstė graikų kareivius nužudyti arba išduoti karalių. Pakankamai pasitikėdamas graikų kareivių atsidavimu ir ištikimybe, Aleksandras abejojo, ar nereikėtų tuos laiškus perskaityti kareivių susirinkime. Bet Parmenionas jį pagąsdino, girdi, nesą reikalo tokiais pažadais užteršti kareivių ausis, karalius nesąs apsaugotas nuo kokio nors niekšo pinklių, godumui nesą nieko švento. Paklausęs patarimo, įsakė kilti į žygį.

3. Darijaus žmonos mirtis. Taikos prašymas

Žygio metu vienas belaisvis kastratas, lydėjęs Darijaus žmoną, pranešė, kad ji esanti prie mirties ir vos kvėpuojanti. Nuolatinių kelionių išvarginta ir palūžusi dvasia, nualpusi ji krito uošvei ir jos dukroms, suaugusioms merginoms, į rankas ir numirė. Apie šitą pranešė atėjęs kitas žmogus. Lyg būtų sužinojęs apie savo motinos mirtį, karalius ėmė

balsiai dejuoti ir, liedamas ašaras, kokias ir Darijus būtų liejęs, atvyko į Darijaus motinos palapinę. Ši tuo metu sėdėjo prie mirusiosios kūno. Karalius pamatęs mirusiąją, gulinčią ant žemės, vėl ėmė sielvartauti. Šio naujo ankstesnių nelaimių smūgio sujaudinta, ji laikė apglėbusi suaugusias merginas, kurios buvo didelė bendro skausmo paguoda, tačiau kurias ji turėjo guosti. Čia buvo ir mažasis anūkas, kaip tik dėl to pasigailėjimo vertas, kad nejautė nelaimės dydžio, kuri labiausiai jį lietė. Galėjai pamanyti, kad Aleksandras verkia savo bėdų prispaustas ir kad jis atėjo ne guosti, o paguodos ieškoti. Nieko nevalgė ir įsakė palaidoti su visomis persų papročių iškilmėmis. Prisiekiu Herkuliu, kad dar ir tada jis buvo vertas pagyrimo už tokį parodytą susivaldymą ir švelnumą. Iš viso jis buvo matęs velionę tik vienintelį kartą, būtent tą dieną kai paėmė į nelaisvę. Jis buvo atėjęs pažiūrėti ne jos, bet Darijaus motinos. Ypatingas jos grožis sukėlė jam ne aistrą, bet pagarbą.

Vienas kastratų, vardu Tirijotas, kuris buvo priskirtas karalienei, naudodamasis gedulo sąmyšiu, prasmuko pro vartus, kurie buvo užpakalyje stovyklos ir mažiau saugomi, ir atbėgo į Darijaus stovyklą. Sargybiniai sulaikę nuvedė į Darijaus palapinę. Jis aimanavo ir buvo perplėštais rūbais. Pamatęs jį, Darijus labai susijaudino ir laukė skaudžios žinios, bet nebūdamas tikras, ko labiausiai turėtų bijoti, tarė: „Nežinau, apie kokią baisią nelaimę kalba tavo veidas. Bet žiūrėk, nesigailėk nelaimingo žmogaus ausų, nes aš išmokau būti nelaimingas. Dažnai būna paguoda nelaimėje žinoti savo likimą. Gal praneši tai, ką aš labiausiai įtariu ir apie ką kalbėti bijau: turbūt priešas tyčiojasi iš maniškių? Man ir, manau, jiems tatai iškęsti būtų sunkiau už bet kokią bausmę". Į tai Tirijotas atsakė: „Kaip tik priešingai. Kokią pagarbą karalienėms rodo tarnai, tokią pat pagarbą nugalėtojai rodo taviškiams. Bet tavo žmona ką tik atsiskyrė su šiuo pasauliu".

Tuomet stovykloje kilo nebe dejavimas, o raudojimas. Darijus neabejojo, kad ji buvo nužudyta, nes ji negalėjusi pakęsti garbės nuplėšimo. Iš skausmo netekęs proto, sušuko: „Ką aš tau blogo padariau, Aleksandrai? Ką iš tavo artimųjų nužudžiau, kad šitaip susidorotum su maniškiais? Manęs neapkenti, nors ir ne aš pradėjau karą. Įsivaizduok, kad tu pradėjai teisingą karą, bet argi tau reikėjo prasidėti su moterimis?" Tirijotas tačiau tvirtino, kad jis prisiekiąs persų dievais, kad nieko panašaus jai neatsitikę. Aleksandrą taip sukrėtusi jos mirtis, kad jis ne mažiau verkiąs, negu Darijus dabar. Šie žodžiai mylintį karalių įvarė į neviltį, jam kilo įtarimas, kad Aleksandras gailėjęsis belaisvės dėl to, jog buvo

įpratęs su ja sangulauti. Po to įsakęs visiems pasišalinti, palikęs tik Tirijotą. Ir jau nebeverkdamas, bet dūsaudamas tarė: „Argi nematai, Tirijote, kad meluoti čia ne vieta. Čia gali būti atnešti ir kankinimo įrankiai, bet prisiekiu, jų nebus, jei bent kiek gerbi savo karalių. Bet pasakyk, ar jos dabartinis jaunasis valdovas išdrįso padaryti tai, ką noriu žinoti, bet gėdžiuosi paklausti?" Kastratas priesaikavo, jis atiduosiąs savo kūną kankinimams ir šaukiąs dievus liudininkais: karalienė gyvenusi šventai ir skaisčiai. Pagaliau patikėjęs, kad tai, ką kastratas sakė, yra tiesa, apsidengė galvą ir ilgai verkė. Dar tebebėgant ašaroms, ištiesė į dangų rankas ir tarė: „Mano tėvų dievai, visų pirma grąžinkite mano karalystę, tačiau jei su manimi jau baigta, prašau, kad niekas kitas nebūtų Azijos karalius, o tik tas toks teisingas mano priešas ir kilniaširdis mano nugalėtojas".

Nors du kartus Darijus veltui buvo prašęs taikos ir visi planai buvo nukreipti į karą, vis dėlto, nugalėtas priešo didžiadvasiškumo, dar kartą pasiuntė dešimtį kunigaikščių iš savo giminės siūlyti naujas taikos sąlygas. Aleksandras, sušaukęs susirinkimą, liepė įvesti pasiuntinius. Vyriausias amžiumi delegatas tarė: „Jokios jėgos negalėjo priversti Darijų trečią kartą ieškoti taikos. Tai daryti jį paskatino tavo teisingumas ir kilniaširdiškumas. Savo motinos, žmonos ir vaikų Darijus nelaiko belaisviais, o tik tiek, kad jie negyvena kartu su juo. Tu kaip tėvas saugai jų moterišką garbę ir vadini jas karalienėmis. Joms leidi išsaugoti buvusios padėties regimybę. Aš matau, kad tavo veidas toks pat, koks buvo Darijaus, išsiunčiant mus tartis: jis liūdėjo žmonos, tu liūdi priešo. Jei tavęs nebūtų sutrukdę laidotuvių rūpesčiai, šiuo metu mes stovėtume pasirengę kautis. Iš tikro, argi nereikia stebėtis, jei iš tavęs, taip draugiškai nusiteikusio, jis prašo taikos? Kam reikalingi ginklai, jei tarp pusių nėra neapykantos? Anksčiau Darijus siūlė tavo imperijai sienas Halio upe, kuri yra Lidijos siena, dabar jis atiduoda savo dukrą ir jai kraičio skiria sritį tarp Helesponto ir Eufrato. Sūnų Ochą, kuris šiuo metu yra pas tave, pasilik kaip taikos ir ištikimybės laidą. Motiną ir dvi suaugusias dukras grąžink. Už tuos tris asmenis teikis priimti 30.000 aukso talentų. Jei nežinočiau tavo sielos kilnumo, nesakyčiau, kad dabar kaip tik atėjo laikas, kada tau reikia ne tik duoti taiką, bet taip pat ir ją iškovoti. Atsigręžk ir pasižiūrėk, ką už savęs esi palikęs ir kiek dar turėtum pereiti. Per didelės valdos yra pavojingos. Sunku išlaikyti, ko negali apglėbti. Argi nematai, jei laivas yra per didelis, jo negalima suvaldyti. Nežinau, ar dėl to Darijus tiek daug neteko, kadangi per dideli jo turtai leidžia jam perkęsti ir

didelius nuostolius. Lengviau yra užimti, negu užimta išlaikyti. Pati Darijaus žmonos mirtis gali tave įtikinti, kad tavo gera širdis mažiau begali padaryti, negu galėjo."

Aleksandras, paprašęs pasiuntinius išeiti iš stovyklos, atsakymą pavedė duoti susirinkimui. Nežinodami karaliaus valios, ilgai niekas nedrįso pareikšti savo nuomonės. Pagaliau Parmenionas tarė: „Anksčiau būčiau pataręs belaisvius, paimtus prie Damasko, grąžinti už išpirką. Didelius pinigus būtum gavęs iš tų, kurie dabar yra surakinti ir kurių apsaugai reikalinga tiek drąsių vyrų rankų. O dabar kaip tik, mano nuomone, reikėtų tą senutę ir dvi merginas, kurios yra žygio našta, iškeisti į 30.000 auksinių talentų. Didelę karalystę dabar galima užkariauti ne karu, o išnaudojant esamas sąlygas, niekas kitas nėra turėjęs tokių plačių žemių tarp Istro ir Eufrato. Geriau atsigręžti į Makedoniją, negu žiūrėti į Baktrą ir Indiją".

Karaliui nepatiko ta kalba. Todėl, baigus kalbėti, Aleksandras tarė: „Jei aš būčiau Parmenionas, labiau norėčiau pinigų negu garbės. Aš esu Aleksandras ir nepergyvenu dėl savo neturto. Aš žinau, kad esu karalius, o ne pirklys. Aš nieko neturiu, ką galėčiau parduoti, bet ir savo Fortūnos tikrai neparduosiu. Jei bus nuspręsta grąžinti belaisvius, bus garbingiau atiduoti veltui, negu už pinigus". Pagaliau įvedus pasiuntinius, maždaug šitaip jiems buvo atsakyta: „Praneškite Darijui /dėkojimas priešui yra bergždžias dalykas/, jei aš pasielgiau nuolaidžiai ir tauriai, dariau tai ne dėl draugystės jam, bet elgiausi pagal savo prigimtį /kovoju ne su nelaimingaisiais, bet su priešais/. Nesu pratęs kariauti su belaisviais ir moterimis. Tas, kurio aš neapkęsčiau, turi būti ginkluotas. Jei Darijus nuoširdžiai prašytų taikos, gal pagalvočiau, duoti, ar ne. Bet jis savo laiškais kursto kareivius mane išduoti, o norėdamas mane sunaikinti, stengiasi papirkti mano draugus. Todėl aš jį persekiosiu, kol sunaikinsiu ne kaip garbingą priešą, o kaip nuodingą žmogžudį. Jei aš priimčiau tas sąlygas, kurias siūlote, išeitų, kad jis yra nugalėtojas. Jis man dosniai dovanoja, kas už Eufrato. Bet kame jūs su manim kalbatės? Mano stovykla jau yra už tų žemių ribų, kurias jis žada duoti dukrai kraičio. Jūs turite pirma mane išvyti, kad žinočiau, jog tai, ką užleidžiate, yra jūsų. Su tokiu pat kilniaširdiškumu jis duoda man dukrą, o iš tikro aš žinau, kad ji žada ištekėti už vieno savo vergų. Iš tikro daug daro man garbės, jei jis mane kaip žentą labiau vertina už Mazėjų. Eikite ir praneškite savo karaliui, kad visa, ko jis neteko ir ką dar turi, yra karo dovana. Jis (karas) praveda ribas tarp abiejų karalysčių. Kiekvienas turės tą, ką

jam ateinančios dienos laimė atneš. / Aš atėjau į Aziją ne kad ką nors iš ko nors gaučiau, bet kad ką nors kam nors duočiau. Jei jis norėtų būti antras ir nesilygintų su manimi, gal ir padaryčiau tai, ko jis prašo. O iš tikro kaip pasaulis negali būti valdomas dviejų saulių, taip jis negali turėti dvi aukščiausias valdžias ir išsaugoti nepaliestas žemių ribas. Todėl Darijus tegu ruošiasi arba šiandien pasiduoti, arba rytoj kovoti ir tegu nesitiki kitos laimės, negu yra patyręs/". Pasiuntiniai atsakė, kad jis taip elgiasi vien dėl to, jog galvodamas kariauti, nenori, kad taikos viltis sumenkintų jo ryžtą. Jie prašo, kad juos greičiau leistų į namus, nes ir Darijus turįs taip pat ruoštis karui. Grįžę pranešė: reikės kautis.

4. Aleksandro ryžtas kariauti ir nerimas

Darijus tuoj pat pasiuntė Mazėjų su 3.000 raitelių pastoti priešui kelią, kuriuo šis turėjo žygiuoti. Atlikęs visas deramas apeigas laidojant Darijaus žmoną ir palikęs tuose pačiuose sutvirtinimuose kartu su nedidele apsauga viską, kas sunkiau transportuoti, Aleksandras patraukė pasitikti priešo. Pėstininkus padalijęs į du sparnus, iš abiejų pusių apsiautė kavalerija. Gurguolė važiavo iš paskos. Su rinktinių raitelių būreliu pasiuntė Menidą ištirti, kur yra sustojęs Darijus. Kadangi netoli buvo sustojęs Mazėjus, tai Menidas, nedrįsdamas giliau veržtis, nieko daugiau negalėjo pranešti, kaip tai, kad girdėjęs žmonių triukšmavimą ir arklių žvengimą. O Mazėjus, iš tolo pastebėjęs žvalgus, grįžo į stovyklą ir pranešė, kad priešas artinasi. Darijus gi, norėdamas kovoti atviruose laukuose, įsakė apginkluoti ir išrikiuoti kareivius. Kairiajame sparne žygiavo baktrų kavalerija, ne mažiau 1.000 vyrų. Tiek pat ir dakų. Arachozų ir suzų 4.000. Juos lydėjo 50 pjautuvais apšarvuotų keturkinkių vežimų. Tuoj už jų jojo Besas su 8.000 raitelių baktrų. Gale jų buvo 2.000 masagetų.

Įvairiausių tautybių pėstininkai, nesimaišydami tarp kavaleristų, bet grupuodamiesi pagal tautybes, sudarydavo savus būrius. Už jų Ariobarzanas ir Orobatas vedė persus, mardus ir sogdianus. Šitų kariuomenės dalinių vadas buvo Orsinas, kildinęs save iš 7-nių persų, o taip pat save laikąs žymiausio karaliaus Kyro giminaičiu. Už jų ėjo kitos gentys, kurių net patys sąjungininkai gerai nepažinojo. Tuoj pat 50-ties keturkinkių vežimų priekyje Fradatas vedė didelį Kaspijos pajūrio gyventojų pulką. Užpakalyje vežimų ėjo indai ir kiti Raudonosios jūros pakrančių gyventojai, kurių tik vardas, o naudos maža. Visos šitos armijos gale važiavo 50 kitų karo vežimų, apkaustytų pjautuvais. Prie jų buvo pri-

skirti ir svetimšaliai kareiviai. Toliau rikiavosi armėnai, vadinamieji mažieji, už jų babiloniečiai, paskui belitai ir Koso kalnų gyventojai. Dar toliau, gortujai, kilę iš Eubėjaus salos, seniau kažkuo panašūs į medus, dabar jau išsigimę ir užmiršę savo tėvų papročius. Prie šitų priskirti frigai ir kataonai. Šitos kolonos gale rikiavosi partų gentis, gyvenanti toje srityje, kurią dabar valdo partai, ateiviai iš Skitijos. Jie buvo paskutinieji kairiajame sparne. Dešinį sudarė Didžiosios Armėnijos tautos, kaduzai, kapadokai, sirai ir medai. Jie taip pat turėjo 50 pjautuvais apkaustytų karo vežimų. Iš viso kariuomenėje buvo 45.000 raitelių ir 200.000 pėstininkų. Šitaip išsirikiavę jie žygiavo 10 stadijų. Įsakius sustoti, ginkluoti laukė priešų.

Aleksandro kariuomenę apėmė baimė. Siaubo pagauti ėmė drebėti, visų širdis nusmelkė slapta įsibrovusi baimė. Žaibas karštą vasaros dieną lyg ugnimi perskrodė dangų ir sudarė gaisro įspūdį. Žmonės manė, kad liepsna kylanti iš Darijaus stovyklos, lyg kad netikėtai būtų ten įmesta. Jei šitaip išgąsdintus kareivius būtų užtikęs ir puolęs Mazėjus, saugojęs kelią, Aleksandro kariuomenė būtų smarkiai sumušta. Tačiau Mazėjas, nieko neveikdamas, stovėjo ant tos pačios kalvos, kurią buvo užsiėmęs, ir džiaugėsi, kad jo niekas nepuola. Aleksandras, sužinojęs apie kareivių baimę, įsako duoti ženklą sustoti, pasidėti ginklus ir pailsėti. Tuo pačiu metu drąsindamas, kad nesą jokio pagrindo bijoti, priešas esąs dar toli. Pagaliau kariai susivaldė, o užsidedant ginklus, kilo ir drąsa. Atrodė, kad šiuo metu nieko nebuvo saugiau, kaip toje pačioje vietoje sustiprinti stovyklą.

Kitą dieną Mazėjus, būdamas su rinktiniais kavaleristais ant aukštos kalvos, nuo kurios galėjo stebėti makedoniečių stovyklą, nežinia ar iš baimės, ar pasiųstas į žvalgybą, grįžo pas Darijų. O makedoniečiai tuoj pat užėmė tą kalvą, iš kurios buvo pasitraukęs Mazėjus. Čia buvo saugiau negu lygumoje ir buvo galima matyti priešų kariuomenę rikiuojantis lygiuose laukuose. Nors migla, kylanti iš aplink esančių drėgnų miškų, nesutrukdė stebėti bendrą pasiruošimą priešų stovykloje, tačiau detaliau įžvelgti atskirus dalinius ir jų tvarką nebuvo galima. Masė žmonių užplūdo laukus, o tokios daugybės žmonių triukšmą galėjo girdėti ir toli esantys. Karalius ėmė svyruoti ir, rimtai vertindamas, lyginti savo ir Parmeniono planus, nes jau taip toli buvo nueita, kad be nuostolių atitraukti kariuomenę galėjo tik būdamas nugalėtojas. Įjaudino jį ir priešų gausumas lyginant su savo tautos neskaitlingumu. Bet vėl pagalvodavo, kokius žygius jis atliko su šia tauta, kiek daug užkariavo valstybių. Ka-

dangi viltis įveikė baimę, karą atidėti dabar yra pavojingiau, nenorint sukelti kariuomenei didesnį nepasitikėjimą]

Nuslėpęs šitas mintis, jis įsako samdytiems raiteliams iš Peonijos joti priekyje. Kaip anksčiau buvome minėję, pėstininkus buvo išrikiavęs dviem sparnais. Abu sparnus dengė raiteliai. Pagaliau išsisklaidė migla, pasidarė šviesiau, pasirodė priešų kariuomenė. O makedoniečiai, ar tai skubėdami, ar negalėdami pakęsti ilgesnio laukimo, atakuojančios kariuomenės įpročiu, ėmė baisiai šaukti. Tą patį padarė ir persai. Iš abiejų pusių grėsmingas riksmas pripildė slėnius ir miškus. Dabar jau niekas negalėjo sulaikyti makedoniečių pulti priešą. Vis dar galvodamas, kad geriau toje kalvoje sustiprinti stovyklą, įsakė aplinkui apvesti pylimą. Greitai atlikęs šį darbą, pasitraukė į savo palapinę, iš kurios galėjo stebėti visą priešų kariuomenę.

5. Būsimo karo strategija ir taktika. Baimė

Prieš akis atsivėrė visas būsimos rizikos dydis. Arkliai ir vyrai žibėjo puošniais ginklais ir šarvais. Karo vadų, apjojančių savo dalinius, susirūpinimas rodė, kaip kruopščiai priešas ruošiasi mūšiui. Daugybė smulkmenų, kaip žmonių triukšmas, arklių žvengimas, ginklų blizgėjimas, erzino įtemptai laukiančius karius. Gal abejodamas, o gal norėdamas patirti saviškių nuomonę, Aleksandras sušaukė pasitarimą nustatyti, kas šiuo metu geriausiai daryti. Iš visų vadų geriausiai išmanantis karo reikalus Parmenionas manė, kad esą reikalinga veikti gudrumu, o ne atviru mūšiu. Esą galima nakties tamsoje užpulti priešą.

"Priešas, būdamas įvairių papročių, įvairių kalbų, mieguistas, kada jis, naktį kritęs į paniką, galės susitvardyti? O puldami dieną kariai pirmiausiai išvys skitų ir baktrų grėsmingus veidus: apžėlusius barzda, nekirptus plaukus, pagaliau laukinių milžinišką ūgį. Šitos nereikšmingos ir niekuo nepagrįstos priežastys sukels didesnį baimės jausmą, negu tikrosios. Tačiau tokia priešų lavina gali paskandinti mūsų negausią kariuomenę. Kovosime ne Kilikijos daubose ir neprieinamose perėjose, o atviroje ir plačioje lygumoje".

Beveik visi pritarė Parmenionui. O Poliperkonas pridėjo, girdi nesą abejonės, kad toks planas atnešiąs pergalę. Kadangi neseniai karalius griežčiau negu norėjo buvo puolęs Parmenioną, nenorėjo iš naujo dar kartą jo kritikuoti.

Todėl žiūrėdamas į Poliperkoną, tarė: „Toks suktumas, kurį man siūlote, priklauso plėšikams ir vagims, nes jų vienintelis troškimas yra ap-

gauti. Aš niekada neleisiu, kad mano garbei pastotų kelią ar tai Darijaus nebuvimas, ar vietos ankštumas, ar nakties klasta. Beveliju apverkti savo likimą, negu gėdytis pergalės. Be to, aš patyriau, kad barbarai eina sargybą ir laiko kariuomenę apginkluotą, kad nebūtų klastingai užpulti. Tas irgi kalba už tai. Todėl ruoškitės mūšiui". Taip įspėjęs atleido ilsėtis.

Darijus, galvodamas, kad priešas gali kaip tik taip elgtis, kaip buvo pataręs Parmenionas, įsakė arklius laikyti pažabotus ir žymią kariuomenės dalį apginkluotą ir ypatingai budriai eiti sargybą. Todėl visa jo stovykla buvo nušviesta laužų. Pats su vadais ir artimaisiais apėjo stovinčią ginkluotą kariuomenę. Jis kreipėsi į Saulę ir Mitrą, į šventąją ir amžinąją ugnį, prašydamas, kad įkvėptų drąsos, vertos ankstesnės garbės ir senolių atminimo. Ir aišku, jei bent kiek žmogiškasis protas galėtų suprasti dieviškosios galios sprendimus, dievai esą jo pusėje. Neseniai dievai į makedoniečių sielas įvarė staigią baimę, dar ir dabar, numetę ginklus, jie elgiasi kaip pakvaišę. Persų imperijos dievai saugotojai pareikalaus iš pamišusio priešo teisėtos bausmės. Nė pats karalius nesąs protingesnis. Jis kaip žvėris, tykąs grobio užšoks ant spąstų, kurie padėti prieš grobį.

Panašiai ir makedoniečiai buvo susirūpinę ir visą naktį praleido baimėje, tarsi jau mūšis būtų paskelbtas. Aleksandras, kuris niekada anksčiau taip nebuvo išsigandęs, pasišaukė Aristandrą aukoti ir melstis. Šisai apsirengęs baltais rūbais, rankose laikydamas šventas žoles, pridengta galva kalbėjo maldas, o karalius, maldaudamas Jupiterį, Minervą ir Viktoriją, kartojo iš paskos. Po to, kaip įprasta, atnašavo aukas, o likusią dalį nakties, grįžęs į palapinę, skyrė poilsiui. Bet miegas neėmė ir negalėjo nugulėti. Svarstė, ar pulti nuo kalno persų dešinįjį sparną, ar smogti priešui į centrą. Vėl abejojo, o gal geriau į kairį sparną nukreipti smūgį. Pagaliau baimės įvargintą kūną apėmė gilus miegas.

Jau išaušus vadai susirinko gauti įsakymų ir buvo visi nustebinti palapinės prieangyje vyraujančia neįprasta tyla, nes kitais atvejais karalius paprastai juos pakviesdavo. Stebėjosi, kad jo nepažadino net lemiamos svarbos būsimieji įvykiai. Jie manė, kad jis nemiega, o iš baimės sustingęs guli. Niekas nedrįso iš asmens apsaugos būrio įeiti į palapinę, o laikas spyrė.

Kareiviai, negavę vado įsakymo, negalėjo nei ginklų imtis, nei rikiuotis. Ilgai delsęs Parmenionas įsakė eiti valgyti. Jau laikas buvo žygiuoti, tuomet Parmenionas įėjo į palapinę ir keletą kartų pašaukė vardu, bet prižadinti negalėjo. Tada prisilietęs pajudino ir tarė: „Jau seniai išaušo,

priešas išsirikiavęs artėja, o tavo kariai dar be ginklų, laukia įsakymo. Kur tavo ankstesnė energija? Juk paprastai pats žadini sargybinius". Į tai Aleksandras atsakė: „Argi manai, kad aš galėjau užmigti, nenusikratęs baimės, kuri man nedavė užsnūsti?" Ir tuoj pat liepė trimituoti mūšiui. Kadangi Parmenionas dar vis stebėjosi, kaip jis galėjęs taip be rūpesčių miegoti. Tuo karalius pasakė: „Nėra ko stebėtis. Aš negalėjau rasti ramybės, kol Darijus degino žemę, pelenais vertė kaimus, niokojo pasėlius. Dabar gi ko man bijoti, jei ruošiasi karui. Prisiekiu Herkuliu, mano apžadai išsipildė. Bet apie šitą planą pakalbėsime vėliau. Dabar kiekvienas eikite prie savo dalinio. Aš irgi tuoj būsiu ir nurodysiu veikimo planą."

Retai kada kritiškomis valandomis drąsinančiu žodžiu kreipdavosi į draugus. Tuomet taip pat užsidėjęs šarvus, nuėjo prie kareivių. Niekada anksčiau kareiviai nebuvo matę taip gerai nusiteikusio karaliaus. Jo drąsus žvilgsnis pranašavo tikrą pergalės viltį. Tuoj pat jis įsakė praardyti pylimą ir išvesti kariuomenę.

Kariuomenę išrikiavo taip: dešiniame sparne išstatė raitelius, vadinamus gvardija. Jiems vadovavo Klitas. Jam priskyrė taip pat ir Filoto eskadronus. O kitus raitelių vadus pastatė prie dešiniojo sparno šono. Paskutinis kavalerijos būrys buvo meleagriečių. Tuoj pat už jų stovėjo falanga. Už falangos rikiavosi argiraspidai. Jiems vadovavo Parmeniono sūnus Nikanoras. Jų rezervas – Kenas su savo būriu. Už jo Orestas ir Linkestas. Įkandin jų sekė Poliperkonas, svetimšalių kariuomenės vadas. Visai šitai armijai vadovaus Armintas. Filagas komandavo balakrams, kurie neseniai buvo priimti į sąjungą. Šitoks buvo dešiniojo sparno vaizdas. Kairiajame sparne Krateras vadovavo peleponesiečių ir achajų raiteliams. Jam buvo priskirti lokrensų ir malėjų eskadronai. Paskutinieji buvo Tesalijos raiteliai, vadovaujami Pilypo. Pėstininkų eiles dengė raiteliai. Šitaip atrodė kairiojo sparno frontas. O kad jų negalėtų apsupti priešų masė, paskutiniąsias eiles buvo apsiautęs stiprus būrys. Abu sparnus rėmė rezervinė kariuomenė, kuri buvo išrikiuota ne tiesiog į frontą, bet į šoną, kad, jei priešas bandytų apsupti armiją, ji būtų pasiruošusi stoti į mūšį. Čia stovėjo agrianai su Kretos salos lankininkais. Jiems vadovavo Atalas. Norėdamas visą frontą sustiprinti apsaugos lanku, paskutiniąsias eiles nukreipė nuo fronto. Čia buvo ilirai su samdyta kariuomene, o kartu su jais ir lengvai ginkluoti trakiečiai. Išrikiuota kariuomenė todėl buvo tokia judri, kad priešas negalėtų apsupti gale stovinčių dalinių. Jie galėjo apsigręžti ir vėl grįžti į frontą. Taigi priekinės

eilės nebuvo stipresnės už sparnus, o sparnai už užpakalines.

Šitaip išrikiavęs kariuomenę, davė nurodymus. Jei barbarai paleistų su triukšmu dalgiais ir pjautuvais apginkluotus vežimus, puolimą jie turi sutikti tyliai išardę eilių gretas. Jis neabejojo, kad vežimai, niekam nepadarydami žalos, pravažiuos, jei niekas jiems nepasipainios po kojų. O jei vežimus paleistų be triukšmo, tai jie turi šaukti ir gąsdinti, o pasibaidžiusius arklius iš visų pusių badyti ietimis. Sparnų vadams taip juos liepė išplėsti, kad jų negalėtų apsupti, bet tuo pačiu neturi apnuoginti fronto vidurinės dalies. Gurguolę su belaisviais, tarp kurių buvo ir Darijaus motina su vaikais, patalpino ant netoli esančios aukštos kalvos, palikę nedidelę apsaugą. Kaip ir anksčiau kairį sparną komanduoti pavedė Parmenionui, pats stojo dešiniame.

Priešas dar tebebuvo už ieties metimo, kai tūlas perbėgėlis, kažkoks Bijonas, kiek įstengdamas skubėdamas, atbėgo pas karalių ir pranešė, kad Darijus visą žemę prismaigstęs geležinių smaigų, kur jis manęs, kad priešas pasiųs raitelius. Kad savieji galėtų išvengti klastos, nusmaigstytą vietą atžymėjęs tam tikrais ženklais. Įsakęs saugoti perbėgėlį, Aleksandras sušaukė vadus ir paaiškino, kas buvo pranešta. Įsakė vengti nurodytos vietos ir paaiškinti raiteliams, kur slypi pavojus. Aišku, dviems armijoms keliant triukšmą, išgirsti, kas kalbama, buvo neįmanoma, todėl visų akivaizdoje jis apjodinėjo dalinius ir kalbėjo jų vadams ir šalia stovintiems.

"Perėjęs tiek žemių su pergalės viltimi, dėl kurios kausimės, šiandieną turime įveikti šią kliūtį". Toliau jis priminė ankstesnius žygdarbius, kas žadino pasididžiavimą ir viltį. Priminė Graniko upę, Kilikijos kalnus ir žygio metu užimtus Siriją ir Egiptą. Dabar kausis bebėgant sulaikyti persai, kurie nebegali toliau bėgti. Jau trečią dieną sustingę iš baimės, nukamuoti ginklų naštos, nepajudą iš vietos. Niekas neparodo jų desperacijos geriau, kaip savų miestų ir žemių deginimas. Jie įsitikino, kad ko neįstengs sunaikinti, tas taps priešu. Nėra ko bijoti nežinomų tautų, tuščiai skambančių vardų. Nedaro karo pavojingesniu ir tie, kuriuos jie vadina skitais ir kaduzais. Tos tautelės menkos todėl, kad nežinomos. Drąsūs vyrai visada yra žinomi, o taikios, iš savo urvų iškrapštytos gentys, be savo vardo nieko kito neatsinešė.. Makedoniečiai drąsa pasiekė to, kad nėra pasaulyje vietos, kur tokie vyrai nebūtų žinomi. Pasižiūrėkite į barbarų neorganizuotą armiją. Vienas turi tik metamąją ietį, kitas iš svaidyklės svaido akmenis, tik retas turi tikrus ginklus. Todėl ten daug stovinčių, čia daug norinčių kovoti. Jei jis pats nebūtų buvęs

kitiems drąsos pavyzdys, jis nereikalautų, kad ir kiti drąsiai stotų į mūšį. Jis pasižada kovoti priekyje pirmųjų vėliavų. Jo nuomone, kiek žaizdų, tiek kūno puošmenų. Turbūt jie patys žino, kad tik jis vienas nedalyvauja bendrojo grobio dalybose. Visi pergalės vaisiai sunaudojami jų labui, jų apginklavimui. Šitaip jis sako drąsiems vyrams, o jei jų tarpe yra kitokių, tai štai ką jis pasakys jiems: jie pateko ten iš kur pabėgti nėra galima. Tokias platybes perėję, tiek upių ir kalnų palikę už savęs, į tėvynę ir šeimos židinį kelią galima prasiskinti rankomis. Taip drąsino vadus, taip pat arti stovinčius kareivius.

6. Darijus drąsina

Darijus buvo kairiajame sparne, apsuptas didelio būrio saviškių, rinktinių raitelių ir pėstininkų. Su panieka žiūrėjo į priešų mažą skaičių, manydamas, kad priešų kariuomenė ištęsta į sparnus, sudaro tuščią frontinę dalį. Iš tikro, būdamas aukštai vežime, jis apžvelgė kairėje ir dešinėje stovinčius pulkus ir, rodydamas ranka, tarė:

"Anksčiau buvę šeimininkai visų žemių, kurias čia skalauja Okeanas, o ten riboja Helespontas, dabar stoja į kovą ne dėl garbės, o dėl gyvybės ir dėl to, kas yra daugiau negu gyvybė, dėl laisvės. Ši diena atstatys ar galutinai pribaigs imperiją, už kurią didesnės nėra matęs joks amžius. Prie Graniko kovėmės su labai maža pajėgų dalimi. Pralaimėję Kilikijoje galėjo pasitraukti į Siriją, karalystę saugojo tokie sustiprinimai, kaip Tigras ir Eufratas. Šiandien mes esame tokioj vietoj, iš kur net bėgti sumuštiems nėra kur. Už mūsų pečių yra viskas tokio ilgo karo suniokota: miestai nebeturi gyventojų, žemė – savo žemdirbių. Žmonos ir vaikai eina paskui šią armiją. Jeigu mes savo brangiausius artimuosius neužstosime savo kūnais, priešui teks gatavas grobis. Kas iš mano pusės priklausė, padariau: sukūriau armiją, kurią vos ne vos apima neišmatuojamos platybės, aprūpinau arkliais ir ginklais, paruošiau maisto, kad netrūktų tokiai masei žmonių, parinkau vietą, kur galime išrikiuoti kariuomenę. Visa kita yra jūsų rankose, tik turėkite drąsos nugalėti. Su panieka žiūrėkite į tą priešų šlovę, kuri drąsiems vyrams yra pats silpniausias ginklas. Tai tik neapgalvotas išsišokimas, kurį jūs iš baimės palaikėte drąsa. Kai išgaruoja pirmasis impulsas, tarsi žvėrys nebejaučią botago smūgio, sustoja. Šie platūs laukai išryškina jų menkumą, kurį slėpė Kilikijos kalnai. Matote, kokios retos eilės, sparnai ištęsti, vidurys tuščias. Paskutinieji, kuriuos jis išrikiavo apgręžęs, pasiruošę bėgti. Dievaži, sutryps juos arklių kanopos, nors ir nieko daugiau nepasiųsčiau į

mūšį, o vien tik dalgiais ir pjautuvais ginkluotus vežimus. Laimėję mūšį, laimėsime karą, nes ir jiems nebėra, kur bėgti. Iš čia Eufratas, iš ten Tigras pastoja kelią. Kas anksčiau ėjo už juos, dabar eina prieš juos. Mūsų daliniai paslankūs ir neturi nešmenų. Jų – prisiplėšę grobio ir nerangūs. Jie susipančiojo mūsų gėrybėse ir mes juos išžudysim.

Pergalės priežastis ir vaisius bus vienas ir tas pats. Jei kurį iš jūsų gąsdina tos tautos vardas, žinokite, kad tai tik makedoniečių ginklai, o ne kūnai. Vieni kitiems mes esame daug kraujo nuleidę, bet visada mažasis nukenčia daugiau. Koks beatrodytų Aleksandras bailiams ir ištižėliams, jis tėra vienas. Ir jeigu manim tiek tikite, jis yra karštakošis ir pamišėlis. Iki šiol daugiau laimingas dėl mūsų bailumo, negu dėl savo drąsumo. Niekas negali tęstis ilgai, kam trūksta protingo pagrindo. Nors ir atrodytų, kad jį lydi laimė, bet visą laiką jos neužteks beprotybei padengti. Be to, trumpa ir permaininga įvykių kaita ir Fortūnos globa visuomet neįspėjama.

Galbūt taip likimą dievai sutvarkė, kad persų imperiją, per 230 metų pasiekusią savo klestėjimo viršūnę, greičiau leido sukrėsti didžiu smūgiu, bet ne sunaikinti. Jie mums parodė, koks trapus žmogaus likimas, apie ką mes laimės valandomis negalvojame. Anksčiau mes puldinėjome Graikiją, dabar savo žemėje turime kariauti. Vienus ir kitus mus svaido permainingoji Fortūna. Turbūt tos imperijos, kurios vieni ir kiti siekiame, viena tauta aprėpti negali. Iš tikro jei ir nebūtų vilties, būtinybė verstų kovoti, juk prieita prie tos ribos. Jie laiko kalėjime mano motiną, dvi dukras, sūnų Ochą, šios imperijos ateitį, kunigaikščius, karališkojo kraujo įpėdinius, jūsų vadus, kurie yra nelyginant jūsų karaliai.

Ne visas esu su jumis, didesne dalimi esu belaisvis. Išlaisvinkite mano širdį iš retežių, grąžinkite man mano brangiausius, už kuriuos aš pats pasiruošęs mirti, grąžinkite motiną ir vaikus, nes žmonos tame kalėjime netekau. Žinokite, jie tiesia į jus rankas, prašo protėvių dievus, prašo jus pagalbos, jūsų pasigailėjimo, jūsų ištikimybės, išvaduokite iš vergystės, iš pančių, kad nereikėtų maldauti kasdieninės duonos. Argi manote ramia sąžine vergauti tiems, kurių net karaliais būti yra šlykštu.

Matau, artinasi priešų kariuomenė. Juo arčiau prie manęs slenka lemtinga valanda, juo mažiau esu patenkintas tuo, ką jums pasakiau. Prašau jus protėvių dievų vardu, vardu amžinosios ugnies, kuri nešama ant altorių, vardu saulės spindesio, kuri užteka mano karalystės ribose, amžinos atminties Kyro vardu, kuris pirmas iš Lidų ir Medų paimtą valdžią pernešė į Persiją, apginkite persų giminę ir vardą nuo amžinos

negarbės. Pirmyn pilni vilties, kad ateinančioms kartoms galėtume palikti tokią šlovę, kokią jūs perėmėte iš savo protėvių. Jūs laikote savo rankose ateities laisvę, galią viltį. Tas išvengs mirties, kas jos nebijo, kiekvieną bailį ji pačiups. Aš gi pats ne vien tik tėvų papročiu, bet ir dėl to, kad geriau galėčiau būti visų matomas, važiuosiu karo vežimu ir neprieštarauju, kad iš manęs imtumėte pavyzdį drąsos arba bailumo".

7. Sunkus mūšis

Tuo tarpu Aleksandras, norėdamas aplenkti perbėgėlio nurodytąją spąstų vietą ir ketindamas užpulti Darijų, kuris gynė kairį sparną, armijai įsakė pulti iš šono. Darijus taip pat savo kariuomenę ten pasuko ir liepė Besui duoti masagetų raiteliams įsakymą pulti Aleksandro kairį sparną iš šono. Priešais jį patį stovėjo pjautuvais ir dalgiais ginkluoti vežimai, davęs ženklą, visus paleido į priešą. Karo vežimų vedekliai šuoliais pasileido į priešą, kad netikėtai užpuolę daugiau sutryptų. Vienus subadė ant rodiklio galo kyšantys smaigai, kitus sudraskė iš abiejų vežimo pusių nuleisti dalgiai. Makedoniečiai traukėsi ne pamažu, bet bėgdami padrikai suardė rikiuotės eiles. Taip pat ir Mazėjus išgąsdintam priešui įvarė baimės, jis įsakė 1.000 raitelių apjoti aplink ir paimti priešo gurguolę, manydamas, kad belaisviai, kurie ten irgi buvo laikomi, išvydę ateinant saviškius, sutraukys grandines. Parmenionas, kuris buvo kairiajame sparne, nesidavė suklaidinamas, greitai pasiuntė pas karalių Polidamantą pranešti apie pavojų ir paklausti, ką toliau lieps daryti.

Karalius, išklausęs Polidamantą, pasakė: „Eik ir pranešk Parmenionui, jei laimėsime mūšį, atgausime ne tik tai, kas mūsų, bet paimsime viską, kas priklauso priešui. Todėl šiuo metu nėra reikalo ką nors atitraukti iš fronto, tespjauna jis į visas kuprines ir tegu toliau drąsiai kaunasi, kaip pritinka man ir mano tėvui Pilypui".

Tuo tarpu barbarai užpuolė gurguolę. O belaisviai, nužudę keletą sargybinių, sutraukė pančius ir, ką tinkamo radę, apsiginklavo, prisijungė prie savo raitelių ir užpuolė iš visų pusių apsuptus makedoniečius. Tie, kurie buvo kartu su Sizigambe, su džiaugsmu pranešė žinią, kad Darijus nugalėjęs, priešai sutriuškinti, pagaliau net gurguolės netekę. Mat jie manė, kad toks pat likimas ištiko visą kariuomenę ir kad nugalėtojai persai supuolė prie grobio. Belaisviai ragino Sizigambę atsipeikėti iš liūdesio. Ši nereagavo ir liko tokia pat, kokia buvo anksčiau. Ji nepratarė nė žodžio, nepasikeitė nė veido spalva, sėdėjo nejudėdama.

(Manau, ji bijojo per ankstyvu džiaugsmu gundyti Fortūną). Žiūrint į ją, buvo neaišku, ko ji šiuo metu labiau norėtų.

Tuo tarpu Amintas, Aleksandro raitelių vadas, atskubėjo su keliais būriais gurguolei į pagalbą. Neaišku, ar savo sprendimu, ar karaliaus įsakymu. Bet jis neįstengė sulaikyti kaduzių ir skitų atakos: vos tik pradėjęs mūšį, pabėgo pas karalių. Greičiau jis buvo prarastos gurguolės liudininkas, negu jos gynėjas.

Aleksandras ėmė gailėtis dėl savo plano. Pagrįstai jis bijojo, kad kartais kareiviai, norėdami atgauti savo lobį, nepasitrauktų iš mūšio. Todėl prieš skitus jis pasiuntė ietininkų vadą Aretą. Ietininkus vadindavo sarisoforais.

Tuo tarpu karo vežimai, kurie buvo išblaškę pirmąsias gretas, puolė falangą. Makedoniečiai, sukaupę visą drąsą, vežimus įsileidžia į rikiuotės vidurį. Rikiuotė pasidarė panaši į pylimą. Suglaudę ietis iš abiejų pusių, kareiviai ėmė badyti įsibėgėjusių arklių pilvus. Pagaliau vežimus pradėjo siausti ir jų gynėjus ištrankyti iš postų. Kovos aikštė liko nuklota daugybe arklių ir vedeklių lavonų. Vežikai negalėjo suvaldyti pasibaidžiusių arklių, jie muistydami galvas, ne tik išsinerdavo iš pakinktų, bet apversdavo net vežimus. Sužeistieji vilkdavo užmuštuosius, pasibaidę nebegalėdavo sustoti, o besibaigią negalėjo atsistoti. Tačiau nedaug karo vežimų prasiveržė į paskutiniąsias rikiuotės eiles, bet tie, kurie pasipainiojo jiems po kojų, žuvo baisia mirtimi. Žemėje matėsi daugybė amputuotų kūno dalių, o apipjaustyti kūnai, kol dar žaizdos tebebuvo šiltos ir nesijautė skausmo, nepaleido ginklo, kol pagaliau nukraujavę be sąmonės susmukdavo. Tuo tarpu Aretas, nukovęs skitų vadą, grobusių gurguolę, dar smarkiau ėmė spausti priešą.

Pagaliau Darijaus pasiųsti baktrai nulėmė kovos baigtį. Daugelis makedoniečių buvo sutrypti pirmojo antpuolio metu, tačiau didesnioji dalis nubėgo pas Aleksandrą. Tuomet persai, baisiai šaukdami, kaip paprastai daro laimėję mūšį, įnirtingai puolė priešą, tarsi visur sumuštą. Aleksandras barė, drąsino išsigandusius ir pats vienas stojo į mūšį, kuris buvo visai besibaigiąs. Pagaliau padrąsinęs įsakė pulti priešą. Dešiniajame persų sparne gretos buvo retesnės, nes baktrai buvo pasiųsti gurguolės pulti. Taigi Aleksandras puola praretėjusias gretas ir daug išžudo priešų. O persai, buvę kairiajame sparne, ir tikėdamiesi apsupti Aleksandrą, pasiunčia savo būrį kovojančiam už nugaros. Viduryje žiedo atsidūrusiam karaliui grėsė didžiulis pavojus, bet Agriano raiteliai, pentinais paraginę arklius, puolė karalių apsupusius barbarus ir, kirs-

dami priešui iš užpakalio, privertė atsigręžti. Abiejų kariuomenių eilės pakriko. Aleksandras dabar turėjo priešą iš priekio ir iš užpakalio. Tuos, kurie puolė iš užpakalio, mušė Agriano kareiviai. Baktrai, apiplėšę priešų gurguolę, grįžo, bet savo eilių atstatyti nebegalėjo. Daugelis būrių, atskilę nuo savųjų, kaip pakliūva susimaišę su kitais, kovojo. Abu karaliai, kurių daliniai buvo beveik susijungę, savo buvimu skatino kovą. Daug persų krito, o sužeistųjų iš abiejų pusių buvo beveik po lygiai.

Darijus važiavo karo vežimu, Aleksandras jojo raitas. Abu karalius pasiaukojančiai gynė asmeninės sargybos. Žuvus karaliui, niekas nenorėjo ir negalėjo likti gyvas. Žūti savo karaliaus akivaizdoje kiekvienas laikė garbe. Tiems, kurie labiausiai gynė karalių, grėsė didžiausias pavojus, kadangi kiekvienas siekdavo garbės nužudyti karalių. Tie, kurie buvo arti Aleksandro, sakėsi matę virš karaliaus galvos ramiai skrendantį erelį, kuris nebijojo nei ginklų žvangėjimo, nei mirštančiųjų dejonių. Ilgai jį buvo galima matyti aplink Aleksandro arklį veikiau kylantį, negu skrendantį. Sunku pasakyti, ar tai buvo akių apgaulė, ar realus reiškinys. Tačiau žynys Aristandras, apsivilkęs baltais rūbais ir dešinėje laikydamas laurų vainiką, kovojantiesiems parodė paukštį, pažymėdamas, kad tai esąs neabejotinas pergalės ženklas. Su dideliu pasitikėjimu ir energija anksčiau išgąsdinti kariai puolė į mūšį. Ypač po to, kai Darijaus vežikas, sėdįs prieš Darijų ir valdąs arklius, buvo pervertas ietimi. Nei persai, nei makedoniečiai neabejojo, kad užmuštas pats karalius.

Gedulingai raudodami, baisiai rėkdami ir dejuodami Darijaus giminės ir ginklanešiai išgąsdino visą kariuomenę, kuri iki šiol apylygiai kovėsi su Aleksandro armija. Kairiajam sparnui pasileidus bėgti, vežimu niekas nebesirūpino, kol pagaliau dešiniojo sparno centre jį apsupę sulaikė. Pasakojama, kad Darijus, išsitraukęs kardą, abejojęs bėgimo gėdą nuplauti mirtimi. Tačiau, žvelgdamas aukštai iš vežimo ir matydamas, kad dar ne visi bėga, susigėdo išduoti savuosius. Kol jis taip svyravo tarp vilties ir nevilties, persai pamažu pradėjo trauktis ir jų gretos pašlijo. Aleksandras, pakeitęs arklį, nes daugelį jų jau buvo nuvaręs, besipriešinančius badė iš priekio į veidą, bėgančius iš užpakalio į nugarą. Darijus pasuko vežimą bėgti, jau buvo nebe mūšis, o skerdynės. Nugalėtojai bėgantiesiems lipo ant kulnų. Kylantys dulkių debesys viską aptemdė, reikėjo klaidžioti tamsoje kaip naktį. Tik iš balso galėjai palaikyti ryšius. Girdėjosi tik mušamų arklių, traukusių vežimus, botagų pliaukšėjimas, tai buvo vienintelis ženklas, rodantis, kur bėga priešas.

Kairiajame makedoniečių sparne, kuriam vadovavo Parmenionas, kaip anksčiau esame minėję, abi pusės kovojo toli gražu ne vienoda sėkme. Mazėjus, energingai puldamas su visa kavalerija, spaudė makedoniečių raitelius. Būdamas pranašesnis skaičiumi, pradėjo supti priešą. Parmenionas liepia raiteliams pranešti Aleksandrui, kokioje keblioje padėtyje jie atsidūrę. Jei laiku nesulauks pagalbos, bėgimas neišvengiamas.

Karalius jau toli buvo nusivijęs priešą, kai atėjo iš Parmeniono liūdna žinia. Aleksandrui įsakius sustabdyti arklius, kuriais vijosi, kariuomenė sustojo. Karalius, griežįdamas dantimis, prakošė, kad jam iš rankų išplėšta pergalė. Darijus, girdi, laimingesnis bėgdamas, negu jis vydamas.

Tuo metu Mazėjų pasiekė žinia apie Darijaus pralaimėjimą. Nors ir būdamas geresnėje padėtyje, tačiau išgąsdintas kovojančių pusių likimo, ėmė silpniau pulti priblokštą priešą. Parmenionas, nežinodamas savaime susilpnėjusio puolimo priežasties, vis dėlto šią progą energingai išnaudojo savo pergalei. Įsakęs pašaukti pas save Tesalijos raitelius, tarė:

„Argi matote, kaip tie, įnirtingai puolę, staiga išsigandę ima trauktis. Aišku, mums šią pergalę atnešė taip pat mūsų karaliaus Fortūna. Persai visai sumušti. Ko laukiat? Gal menkesni esate už bėgančius".

Buvo matyti, kad tai tiesa. Viltis vėl įkvėpė jėgų. Pentinus paspaudę, puolė priešą. O priešas ėmė trauktis ne pamažu, bet skubėdamas, greičiau buvo panašu į bėgimą, nors dar nebuvo apsisukę bėgti. Parmenionas, nežinodamas, koks karaliaus likimas dešiniame sparne, pristabdė saviškius. Mazėjus, gavęs laiko pabėgti, ne tiesiu keliu, darydamas vingį, bet užtai saugiau, persikėlė per Tigro upę ir su nugalėtos armijos likučiais nuvyko į Babiloną.

Darijus, lydimas keleto palydovų, nubėgo prie Liko upės, ją perėjęs abejojo sunaikinti tiltą, nes gavo žinią, kad priešas jau ateinąs. Bet iš kitos pusės matė, kad daug tūkstančių saviškių, kurie dar nebuvo atbėgę prie upės, sunaikinus tiltą, taps priešo grobiu. Tiltą palikęs sveiką, tačiau nuvažiuodamas, būk pasakęs, geriau duoti kelią tiems, kurie vejasi, negu atimti galimybę pabėgti, kurie bėga. Įveikęs ilgą kelią, vidurnaktį atvyko į Arbelos kaimą. Kas gi galėtų ar įsivaizduoti, ar apsakyti visas tas Fortūnos patyčias, vadų ir jų pulkų žuvimą, nugalėtųjų bėgimą, atskirų žmonių ir kartu visų nelaimes? Beveik viso to amžiaus įvykius Fortūna sutalpino į vieną tą dieną. Vieni bėgo trumpiausiu keliu, kiti per įvairiausius tarpeklius ir nežinomus kalnų takus.

Likę be vadų, raiteliai maišėsi su pėstininkais, ginkluoti su beginkliais, sveikieji su sužeistaisiais. Pagaliau gailestingumas virto baime: tie, kurie nebegalėjo eiti, vieniems ir kitiems sielvartaujant, buvo palikti. Nusilpusius ir sužeistus ypač kankino troškulys. Visur upelių pakrantėmis tysojo žmonės, burna gaudydami tekantį vandenį. Daug ir godžiai prisigėrę nešvaraus vandens, drumzlėms spaudžiant viduriuose, ėmė pampti. Nusikamavusius ir nebepavelkančius kojų bėglius užtikęs priešas priversdavo ieties smūgiais stotis ant kojų. Kuriems nebetekdavo vietų prie pakelio upelių, tie slinko toliau, ieškodami kokių nors nežinomų vandens šaltinių. Nebuvo tokios neprieinamos ir tokios išdžiūvusios duobės, kur jie nebūtų bandę malšinti troškulį. Pakelių kaimuose galėjai girdėti senių ir moterų raudas, kurie barbarams įprastu būdu dar šaukėsi karaliaus Darijaus.

Aleksandras, kaip anksčiau minėjome, stabdęs savo kariuomenę, atvyko prie Liko upės. Ant tilto buvo nesuskaičiuojama daugybė bėgančiųjų. Pradėjus priešui spausti, kai kurie bėgliai šoko į vandenį, bet, būdami ginkluoti, o be to išvargę nuo mūšio ir bėgimo, prigėrė upės verpetuose. Bėgliai ne tik ant tilto, bet ir upėje nebetilpo, į kurią beatodairiškai vienas po kito puolė, nes kai žmogų apima baimė, jis bijo vien to, kas jam pirmas sukėlė baimę. Norinčius vytis sprunkantį, nenubaustą priešą Aleksandras atkalbinėjo, motyvuodamas, kad ginklai atšipę, rankos išvargusios ir pagaliau diena eina vakarop. Iš tikro jis buvo susisielojęs dėl savo kairiojo sparno. Jis manė, kad dar ten vis vyksta kova, todėl nusprendė grįžti ir padėti saviems. Jau buvo vėliavas apgręžę, kai atjojo Parmeniono pasiųsti raiteliai ir pranešė taip pat apie kairiojo sparno pergalę. Tą dieną nebuvo nė vieno pavojaus didesnio už tą, koks buvo grąžinant kariuomenę į stovyklą. Mažais ir padrikais būriais, džiūgaudami pergale, kareiviai ėjo paskui savo karalių, manydami, kad visi priešai arba bėga, arba žuvo mūšyje.

Tik staiga iš priekio pasirodė raitelių būrys. Pradžioje pastojo kelią, pagaliau pastebėję tokį nedidelį makedoniečių būrį, raiteliai puolė priešą. Priekyje ėjo karalius, daugiau nuduodamas, kad nėra pavojaus, negu iš tikro jo nebodamas. Ir šį kartą neužmiršo jo laimė, nuolatinė palydovė kritiškose situacijose. Priešų raitelių vadas, trokšdamas sukelti mūšį, visai nesisaugodamas puolė karalių, tačiau šis pervėrė jį ietimi. Kai raitelių vadas nuvirto nuo arklio, karalius ta pačia ietimi pervėrė sekantį ir daug kitų. Išgąsdintus priešus puolė ir karaliaus palyda. Tačiau ir priešai nesidavė skerdžiami tuoj pat neatsimokėję, mat ne visi persai taip

aistringai puolė priešą, kaip šis paskubomis susiformavęs vienetas. Pagaliau barbarai, pamatę, kad prieblandoje bėgti yra saugiau, negu kautis, atskirais būriais pasišalino. Karalius pergyvenęs tokį netikėtą pavojų, visus sveikus karius nuvedė į stovyklą.

Kiek pajėgė suskaičiuoti nugalėtojai, persų krito apie 40.000, makedoniečių pasigedo nepilnai 300 karių. Šią pergalę karalius daugiau priskyrė drąsai negu laimei. Nugalėjo drąsa, o ne vieta. Ir kariuomenę buvo meistriškai išrikiavęs, ir pats labai sėkmingai kovėsi. Ir labai teisingai nusprendė paaukoti gurguolę ir kareivių trofėjus, numatydamas, kad galutinai pačiame fronte bus nulemtas mūšis. Ir tada, kai dar mūšio pasekmės nebuvo aiškios, jis pats save laikė nugalėtoju.

Pagaliau sumušęs priešus, privertė bėgti, o bėgantį priešą vijosi protingiau, negu kad aklai norėdamas keršyti, kas sunku įsivaizduoti tokio susijaudinimo atveju. Jei karalius nebūtų liovęsis vytis priešo, kai kariuomenės dalis tęsė kovą, arba būtų pralaimėjęs dėl savo kaltės, arba būtų nugalėjęs dėl kitų drąsos. Jei nugalėtojas būtų išsigandęs atakuojančių raitelių skaičiaus, jis būtų turėjęs arba gėdingai bėgti, arba apgailėtinai žūti. Nė dalinių vadai nesuteršė savo šlovės: kiekvieno gautos žaizdos yra jo drąsos liudininkės. Hefestiono ranka buvo perverta ietimi, o Perdikas, Kenas ir Menidas beveik mirtinai buvo suvarpyti strėlėmis. Ir jei norėtume teisingai įvertinti tų dienų įvykiuose dalyvavusius makedoniečius, turėtume pasakyti: jie buvo labai verti tokio karaliaus, o karalius – tokių karių.

V KNYGA

ALEKSANDRO ŽYGIAI DARIJUI BĖGANT

Jei norėčiau aprašyti visus tuos įvykius, kurie tuo metu, Aleksandrui vadovaujant, vyko Graikijoje, Ilirijoje ar Trakijoje, teks pertraukti pasakojimą apie Azijos įvykius. Tačiau atrodo, kad nėra tinkamesnės vietos papasakoti visus tuos įvykius, kurie liečia Darijaus bėgimą ir mirtį, ir juos aprašyti tokia chronologine tvarka, kokia jie vyko gyvenime.

I SKYRIUS. ĮVYKIAI PERSEKIOJANT DARIJŲ

1. Darijus Arbelos kaime

Visų pirma papasakosiu apie tai, kas susiję su mūšiu prie Arbelos.

Beveik jau buvo naktis, kai Darijus atvyko į Arbelą. Likimas lėmė, kad į šią vietą subėgo didelė dalis jo draugų ir karių. Visus sušaukęs, Darijus aiškino, girdi, jis neabejojęs, kad dabar Aleksandras pasistengs užimti visus geriausius miestus ir visu kuo pertekusias provincijas. Jis ir jo kariai ieškos gausaus ir gatavo maisto. O tai dabartinėje padėtyje jo reikalams būsiąs tikras išganymas, nes jis žadąs su lengvai apginkluota kariuomene trauktis į stepių kraštą. Tolimiausi karalystės kraštai dar esą visiškai nepaliesti, todėl jis nesunkiai galės atstatyti jėgas karui. O ši išbadėjusi gentis, užgrobusi iždą ir po ilgo badavimo besisotinanti auksu, tuoj tapsianti jo grobiu. Iš patirties žinąs, kad prabanga, sugulovės ir kastratų būriai nebuvę niekas kitas, kaip našta ir kliuvinys. O dabar Aleksandras su savimi vilkdamas tą balastą, dėl kurio jis laimėjęs karą, būsiąs daug silpnesnis.

Visiems atrodė jo kalba pilna nevilties, nes visi matė, kad turtingiausias Babilono miestas atiduodamas priešui. Taip pat Zuza ir kiti karalystės perlai, kurie buvo karo priežastis, greit bus užimti. Bet jis aiškino toliau: girdi, sunkiais laikais reikalinga ne gražių žodžių, o praktiškų veikimų. Kariaujama ne auksu, o geležimi, vyrais, o ne miestų pastatais. Viskas paklūsta ginkluotiems. Taip buvę ir su jo protėviais: valstybės kūrimo pradžioje sumušti, greit atstatė senąją padėtį. Po šitos kalbos, kuri vienus gal padrąsino, o kitiems buvo daugiau įsakymas, o ne patarimas eiti kartu, jis peržengė Medėjos sieną. Greit po to Aleksandrui pa-

sidavė Arbela, kur buvo sudėtos karalystės atsargos ir iždas. Be brangių rūbų čia buvo rasta 4.000 talentų. Kaip anksčiau esame minėję, čia buvo sukrautas visos armijos turtas. Bet plintančios ligos, kurias sukėlė laukuose gulinčių smarvė, privertė greičiau palikti miestą. Keliaujantiems iš kairės buvo Arabija, kraštas, garsus savo kvapiųjų augalų gausumu. Kelias ėjo stepėmis. Žemė tarp Tigro ir Eufrato buvo tokia derlinga ir riebi, jog pasakojama, kad iš ganyklų reikia laiku išvaryti gyvulius, kad jie nepersiėstų. Žemės derlingumo priežastis yra abiejų upių paduodama drėgmė, kuri srovena vandens gyslomis ir drėkina beveik visą podirvį. Abi upės išteka iš Armėnijos kalnų, paskui jos, viena nuo kitos nutolusios, toliau teka pasirinkta kryptimi. Už 2.500 stadijų[1] apjuosdamos Armėnijos kalnus jos toliausiai nutolsta viena nuo kitos. O kirsdamos Medijos ir Kurdistano žemes, pamažu jos suartėja ir juo toliau teka, juo tarpas tarp jų mažėja. Jos pasidaro artimiausiomis kaimynėmis lygumoje, kurią žmonės vadina „Mesopotamija" – tarpupiu, nes ji yra tarp upių ir abiejų upių krantai ją skalauja. Per Babilono kraštą jos įteka į Raudonąją jūrą. Ketvirtą dieną Aleksandras atvyko į Menio miestą. Ten yra kiaurymė, iš kurios tokia galinga srove veržiasi kalnų smala, kad visos Babilono, milžiniško statinio, sienos, kaip gerai žinome, yra nutinkuotos šio šaltinio smala. Aleksandrui artėjant prie Babilono miesto, jo pasitikti su savo suaugusiais vaikais išėjo Mazėjus, kuris iš mūšio buvo atbėgęs į Babilono miestą. Pasiduodamas ir užleisdamas miestą, jis maldavo pasigailėti.

2. Aleksandras Babilone

Karaliui jo atvykimas buvo malonus, nes tokio tvirtovės miesto apgulimas žadėjo pareikalauti daug triūso. Be to, jis buvo garsus vyras, drąsus karys, pasižymėjęs paskutiniame mūšyje. Jo pavyzdys, atrodė, paskatins ir kitus pasiduoti. Todėl Aleksandras jį ir jo vaikus maloniai priėmė. Bet į miestą įžengė, tarsi būtų ėjęs į ataką. Kvadratais išrikiuotą kariuomenę vedė jis pats. Didelė Babilono miesto gyventojų dalis, norėdami pamatyti naująjį karalių, stovėjo ant miesto sienų, o dalis išėjo pasitikti. Nenorėdamas nusileisti Mazėjui, karaliaus pasitikti ėjo ir Babilono tvirtovės ir karališkojo iždo tvarkytojas Bagofanas. Jis visą kelią nuklojo gėlėmis ir vainikais. O gatvę iš abiejų pusių apstatė sidabriniais aukurais, ant kurių sudėjo ne tik smilkalų krūvas, bet visokiausių kvapių augalų. Už jo sekė dovanos: galvijų ir arklių kaimenės, vežimuose vežami narvuose uždaryti liūtai ir panteros. Persų žyniai pagal savo tėvų

papročius giedojo tautines giesmes. Už jų ėjo chaldėjai ir ne tik babiloniečių pranašai, bet ir artistai, skambindami savotiškomis citromis. Paprastai jie giedodavo karalių šlovinančias giesmes, o chaldėjai stebėdavo žvaigždžių judėjimą ir nurodydavo laikų pasikeitimus. Paskutinieji šioje procesijoje žygiavo Babilono raiteliai. Jie buvo patys išsipuošę ir išpuošę savo žirgus, tuo parodydami ne tiek savo didybę, kiek prabangą. Karalius, apsuptas ginkluotų vyrų, miestiečių miniai liepė eiti už paskutiniųjų pėstininkų. Pats Aleksandras į miestą įvažiavo karo vežimu ir po to įėjo į karaliaus rūmus. Kitą dieną apžiūrėjo Darijaus rūmų inventorių ir visus pinigus. Tačiau paties miesto grožis ir senumas ne be pagrindo pakerėjo ne tik karalių, bet ir visus kitus. Miestą įkūrė Semiramidė. O gal, kaip kiti mano, įkūrėjas Belas, kurio rūmai ir šiandien dar rodomi.

Miesto siena išmūryta iš degtų plytų, aptinkuota smala. Jos plotis 32 pėdos (apie 9,6 m – vert. pastaba). Pasakojama, kad priešais susitikę du karo vežimai galėjo be pavojaus prasilenkti. Mūro aukštis siekė 100 uolekčių (apie 50 m vert. past.). Bokštai 9 pėdomis aukštesni už sieną (9 pėd. = apie 2,7 m – vert. past.). Miesto mūro sienos ilgis aplinkui miestą 368 stadijai (apie 66,24 km – red. past.). Pasakojama, kad per vieną dieną buvo padarytas vienas stadijas[1] sienos. Namai nebuvo statomi prie sienos. Jie stovėjo beveik per vieną jugerį atstumu nuo sienos (apie 36 m – vert. past.). Ir ne visas miestas užstatytas namais. Tik 90 stadijų apgyventa. Namas nestatomas prie namo. Manau dėl to, kad babiloniečiams atrodė saugiau, jei namai išmėtyti daugelyje vietų. Kitą žemę dirba ir apsėja, kad, užpuolus priešui, apsupti miesto gyventojai galėtų išsimaitinti iš miesto žemės.

Per miestą teka Eufrato upė. Jos krantus saugo masyvūs pylimai. Visą šitą milžinišką statinį apjuosia milžiniški tuneliai, įleisti giliai į žemę. Jais turi nutekėti upės vanduo. Jei nebūtų tų tunelių ir saugyklų, į kurias subėgtų vanduo, tai pakilęs virš pylimo vanduo užlietų miesto pastatus. Kanalai ir saugyklos padarytos iš degtų plytų, surištų kalnų smala. Per upę nutiestas akmeninis tiltas jungia miesto abi puses. Jis taip pat yra priskiriamas prie Oriento statinių stebuklų. Kadangi Eufrato srovė yra sunešusi storą purvo sluoksnį, tai, norėdami padėti tilto pamatus, turėjo giliai iškasti ir tai vos rado pakankamai tvirtą gruntą. Supiltas smėlis su akmenimis, ant kurių turėjo laikytis tiltas, pristabdo srovę. O sulaikyta srovė stipriau atsitrenkia, negu laisvai tekėdama.

[1] Stadijas – apie 0,18 km. (red. pastaba)

Mieste stovėjo pilis. Aplink ją susidarė 30 stadijų (apie 5,4 km – red. past.). Bokštų fundamentas įleistas į žemę 30 pėdų (9 m – vert. past.), o jų aukštis siekė 80 pėdų (24 m vert. – past.).

Graikų pasakose labiau už pilį yra išgarsėjęs kitas stebuklas – kabantys sodai. Savo aukštumu jie susilygina su aukščiausiomis miesto sienomis. Daugybė lieknų ir ūksmingų medžių daro juos žaviais. Jie remiasi akmeniniais poliais, ant kurių uždėtos kvadratinės akmens plokštės. Jos turėjo atlaikyti užpiltą storą žemės sluoksnį ir tą drėgmę, kuria laistydavo žemę. Ant to masyvo augdavo iki 8 uolekčių apimties storumo ir 50 pėdų aukštumo medžiai. Jie veda vaisius, tarsi augtų savoj dirvoj. Tuo tarpu, kai amžių bėgiai naikina ne tik kas padaryta žmogaus rankų, bet pamažu griaudami pakeičia net pačią gamtą, šis statinys, kurį surakinę laiko daugybė medžių šaknų ir slegia toks parko svoris, lieka laiko neįveikiamas. Mat jį laiko 20 plačių, viena nuo kitos nutolusių per 11 pėdų, sienų, taip kad iš tolo žiūrint atrodo, jog tie miškai kyšo išaugę iš kalnų. Pasakojama, kad šį statinį pastatęs Sirijos karalius, valdydamas Babiloną, savo žmonos meilės įkvėptas. Gyvendama plikoje lygumoje, ji ilgėjosi miškų ir gojų ir prikalbėjo vyrą sukurti statinį, savo žavesiu prilygstantį gamtai.

Šitame mieste Aleksandras užsibuvo ilgiau negu kur nors kitur. Ir niekas už šią vietą neatnešė daugiau žalos jo kariuomenės drausmei. Niekur nėra tokios sugedusios moralės kaip šitame mieste. Niekas neturi tiek galimybių kurstyti ir tenkinti besaikes aistras. Tėvai ir vyrai leido sanguliauti su atėjūnais savo vaikams ir žmonoms, jei tik jie mokėjo pinigus. Visoje Persijoje karaliai ir didikai mėgsta puotas ir pramogas. Babiloniečiai be saiko vartoja vyną ir mėgsta girtuokliauti. Moterys pradžioje į puotą ateina kukliai pasipuošusios. Paskui pasideda viršutinius rūbus, o toliau pamažu ima visai nustoti gėdos. Galiausiai jos nusimeta (gėda sakyti) ir apatinius drabužius. Šitaip begėdiškai elgiasi ne gatvės paleistuvės, o moterys ir merginos. Jų supratimu, vulgarus kūno nebranginimas esąs meilumas. 34 dienas šitaip begėdiškai sotinosi ta kariuomenė, kuri buvo nugalėjusi Aziją. Aišku, tolimesniems kritiškiems susidūrimams su tikru priešu, jei toks būtų pasitaikęs, be jokios abejonės ji būtų buvusi silpnesnė.

Kad mažiau būtų jaučiama padarytoji žala, pasistengė kariuomenę atnaujinti naujokais. Mat Amintas Andromenidas iš Antipatro atvedė 6.000 pėstininkų makedoniečių. Be to, dar 500 tos pačios tautos raitelių, o su jais kartu atvyko ir 600 trakiečių. Prie jų buvo prisijungę 3.500 tos

pačios tautos pėstininkų. Iš Peloponeso atvyko apie 4.000 samdytų kareivių pėstininkų ir 380 raitelių. Tas pats Amintas atvedė 50 Makedonijos didikų suaugusių vaikų (paauglių – vert. past.) karaliaus apsaugai. Pokylio metu jie taip pat patarnauja karaliui prie stalo, einant į mūšį atveda arklius, lydi medžioklėje, eina pakaitom sargybą prie karaliaus miegamojo durų. Tai yra aukštesniųjų viršininkų ir vadų pirmoji mokykla ir prieauglis.

Babilono pilies viršininku karalius paskyrė Agatoną. Jam davė 700 makedoniečių kareivių ir 300 samdinių. Babilono miesto ir srities valdytojais paskyrė Menetą ir Apolodorą. Jiems davė 2.000 pėstininkų ir 1.000 talentų pinigais. Jie buvo įpareigoti surinkti karaliaus kariuomenės papildymą. Pabėgėliui Mazėjui dovanojo Babilono satrapiją. O Bagofenui, kuris buvo perdavęs pilį, įsakė kartu žygiuoti. Mitreną, kuris buvo perdavęs Sardų miestą, paskyrė į Armėniją. Pagaliau iš Babilono iždo pinigų kiekvienam makedoniečių raiteliui davė po 600 denarų, svetimšalių raiteliams po 500 denarų, o pėstininkams buvo išmokėta po 200 denarų stipendijos.

3. Pertvarkoma kariuomenė

Šitaip sutvarkęs reikalus, Aleksandras išvyko į sritį, vadinamą Satrapena, kur žemė buvo derlinga, gausu maisto ir kitokių reikmenų. Čia jis stabtelėjo ilgėliau. O kad kareiviai poilsiaudami neprarastų karingos dvasios, paskelbė karines varžybas, paskyrė teisėjus ir nustatė premijas besivaržantiems kariams. Devyni iš jų, kurie buvo rasti drąsiausi, tapo chiliarchais – (tūkstantininkais) – 1.000 – ties kareivių vadovais. Tuomet kariuomenė pirmą kartą buvo padalyta į kohortas po 1.000 kareivių. Iki tol kohorta turėjo po 500 kareivių ir kohortų vadai nebuvo apdovanoti premijomis už drąsą. Susirinko milžiniška kareivių minia stebėti įdomių žaidynių ir būti teisingo teisėjų sprendimo liudytojais, nes jie negalėjo nematyti, kaip kiekvienas yra įvertinamas, teisingai ar neteisingai. Pirmasis iš visų už drąsą buvo apdovanotas Adarchijus vyresnysis, kuris daugiausiai pats vienas atnaujino mūšį prie Halikarnaso, kai jaunesnieji kariai buvo pradėję trauktis. Antrasis buvo Antigenas, trečią vietą užėmė Filotas Angėjus, ketvirtą – Amintas, toliau sekė Antigonas, už jo – Linkestas Amintas. Septintą vietą gavo Teodatas, o paskutinę – Helanikas.

Karinėje disciplinoje, perimtoje iš tėvų, Aleksandras daug ką patobulino. Anksčiau raiteliai sudarydavo būrius griežtai prisilaikydami tautybės, atskirai nuo kitų. Dabar raitelių vadus parenkant nežiūrima tautybės (nebūtinai jis turi būti tos pačios tautybės). Anksčiau trimitu

duodavo ženklą rengtis į žygį, tačiau dėl kariuomenės triukšmo trimito garsas ne visada buvo girdimas, dabar nustatė virš karo vado palapinės iškelti ilgą kartį, ant jos galo kabojo visiems matoma vėliava. Taip pat kaip ženklą naudojo nakčia ugnį, dieną – dūmus.

4. Suzoje

Aleksandrui žygiuojant į Suzą, tos srities valdytojas Abolitas, norėdamas Aleksandrą sulaikyti nuo plėšimo, neaišku, ar savo iniciatyva, ar Darijaus nurodymu, karaliaus sutikti pasiuntė savo sūnų, siūlydamas geruoju atiduoti miestą. Karalius jaunuolį maloniai priėmė ir jo vedamas atvyko prie Hoaspo upės, kurios vanduo, kaip pasakojama, skaidrus. Čia jį su karališkai prabangiomis dovanomis pasitiko Abolitas. Tarp dovanų buvo labai greiti kupranugariai, vadinami dromadais, 12 dramblių, Darijaus iš Indijos atgabentų, kurie, kaip buvo tikėta, makedoniečiams turėjo įvaryti siaubą, o dabar tapo jų padėjėjais, nes Fortūna nugalėto turtus atiduoda nugalėtojui. Įžengęs į miestą tarp kitų brangių daiktų išsinešė neįtikėtinai didelę sumą pinigų. 50.000 talentų luitais neapdirbto sidabro. Per ilgus amžius juos kaupė daug karalių, manydami, kad jų vaikai ir anūkai galės jais pasinaudoti. Tačiau jie per vieną valandą atsidūrė svetimo karaliaus rankose. Po to karalius atsisėdo į karališką sostą, žymiai didesnį, negu buvo jo kūno ūgis. O kadangi karalius negalėjo pasiekti kojomis žemės, vienas iš karaliaus tarnų po kojomis pakišo stalelį. Karalius, pamatęs kaip vienas Darijaus kastratas ėmęs raudoti, paklausė, kodėl jis verkiąs. Kastratas atsakė, kad prie šito Darijus valgydavęs ir jis negalįs be ašarų žiūrėti, kaip Darijaus šventas stalas paverstas patyčios objektu.

Karalių apėmęs jausmas, kad jis galįs įžeisti svetingumo dievus. Jau buvo beįsakąs paimti stalą iš po kojų, kai tuo tarpu Filotas pataręs: „Karaliau, šito nedaryk, bet tai, kad stalas, prie kurio priešas pradėdamas puotą aukodavo dievams, yra pakištas po tavo kojomis, laikyk lemties ženklu". Prieš iškeliaudamas į persų kraštą, karalius paskyrė Archelajų su 3.000 karių įgula valdyti Suzos miestą. Rūpintis pilimi pavedė Ksenofilui, o pilies sargybai eiti paliko vyresnio amžiaus makedoniečius. Turto apsaugą pavedė Kalikratui. Suzos srities satrapija buvo grąžinta Abolitui. Darijaus motiną su vaikais irgi apgyvendino šitame mieste. O makedoniečių rūbus ir daugybę purpuro, gauto dovanomis iš Makedonijos, kartu su jo gamintojomis netikėtai liepė atiduoti Sizigambei. Visais atžvilgiais jis rodė jai karališką pagarbą ir sūnišką meilę. Jis liepė jai

pasakyti, jei tas rūbas būtų jai prie širdies, kad ji išmokytų anūkes jį pasigaminti, o jis duotų, kas jas galėtų pamokyti. Girdėdama šiuos žodžius, karalienė pradėjo verkti, parodydama, kad dovanos nenori priimti, nes pagal persų papročius nėra moteriai didesnės gėdos, kaip darbas su vilnomis. Tie, kurie dovanas turėjo įteikti, pranešė karaliui, kad Sizigambė labai nusiminusi. Karaliui atrodė, kad reikia atsiprašyti ir paguosti. Todėl pas ją nuėjo pats karalius ir tarė: „Motina, matai šį rūbą, kurį nešioju, jis ne tik mano seserų dovana, bet ir jų darbas. Mūsų papročiai mane suklaidino. Prašau, mano nežinojimo nelaikyk įžeidimu. Kai aš sužinojau, kokie tavo papročiai, manau, pilnai jų laikiausi. Žinau, pagal jūsų papročius sūnus negali atsisėsti motinos akivaizdoje, kol jam nepasiūlė. Pas tave atėjęs kiekvieną kartą stovėjau, kol duodavai ženklą sėstis. Dažnai tu norėjai pulti ant žemės ir mane pagerbti, bet aš neleidau. Vardą, skirtą mano brangiausiai motinai Olimpijai, duodu tau".

5. Uksų krašte

Nuraminęs ją, karalius ketvirtą dieną atvyko prie upės, vadinamos Pazitigriu. Ši upė prasideda Uksių kalnuose ir apie 50 stadijų ji srauniai veržiasi per uolėtą kraštą. Jos krantai apaugę miškais. Po to ją pasitinka stepės, čia jos srovė darosi ramesnė, tinkama laivams. 600 stadijų yra minkštesnės žemės, per ją lėtai tekėdama įsilieja į Persų įlanką. Aleksandras, persikėlęs per upę su 9.000 pėstininkų, 3.000 agranų ir graikų samdinių bei keletą tūkstančių trakų, atvyko į uksų kraštą. Šis kraštas yra Suzų kaimynas. Tarp jo ir Suzų krašto yra siauras praėjimas, vedąs į pirmąją Persidą. Šios srities valdytojas buvo Madatas, žmogus ne visai supratęs laiko reikalavimus, nes jis vardan ištikimybės ryžosi kraštutiniam atvejui. Bet tie, kurie gerai pažinojo vietovę, Aleksandrui pranešė, kad už miesto esąs slaptas kelias per kalnų tarpeklius. Jei jis ten pasiųstų nedidelį lengvai ginkluotą būrį, tai jie užkoptų virš priešo galvų. Šis planas karaliui patiko. 1.500-ams samdytų kareivių ir beveik tūkstančiui agrianų vadovavo Tauronas, o kelią rodė tie, kurie šį planą buvo pasiūlę. Žygį pradėti įsakė saulei nusileidus. Pats, trečios sargybos metu pakėlęs stovyklą ir apie saulėtekį prasibrovęs pro sunkiai praeinamas vietas, įsakė kirsti krūmus ir daryti pynučius ir judamus skydus, kad tie, kurie turėjo stumti bokštus, būtų saugūs nuo iečių. Ir taip pradėjo miesto apsupimą.

Akmenys ir rieduliai, trukdę darbą, buvo nuritinti. Kareiviams teko kovoti ne tik su priešu, bet ir su pačia vietove. Nors kareiviai patyrė daug

žaizdų, bet vis dėlto veržėsi į priekį, nes jų karalius stovėjo pirmose gretose, ragindamas juos. Girdi, ar jiems, tokios daugybės miestų užkariautojams, ne gėda įstrigti prie tokio mažo, niekam nežinomo miestelio.

Šitaip jam bekalbant, priešas iš tolo ėmė į jį taikyti, o kareiviai, negalėdami įkalbėti pasitraukti iš ten, pridengė jį skydų uždanga. Tai išvydus, priešų karingumo dvasia palūžo, o makedoniečiai ėmė dar atkakliau pulti. Miesto gynėjus spaudė iš abiejų pusių ir atsispirti priešo jėgoms nebuvo galima. Mažai kas ryžosi mirti, daugelis ruošėsi bėgti. Didelė dalis pasitraukė į pilį. Iš pilies buvo paimta 30 delegatų prašyti malonės, karaliaus atsakymas buvo liūdnas: pasigailėjimo nėra. Išsigandę kankinimų, slaptu keliu, nežinomu priešui, gynėjai pasiuntė pasiuntinius pas Darijaus motiną Sizigambę, prašydami, kad ji suminkštintų karalių, nes jie žinojo, kad karalius ją myli ir gerbia kaip tikrą motiną. Be to, Madatas buvo vedęs karalienės sesers dukrą, todėl jis buvo karaliaus artima giminė. Ilgai Sizigambė priešinosi maldavimams, sakydama, kad jos padėtis nesanti tokia, kad ji galėtų juos užtarti. Ji pridūrė, kad ji bijanti karaliui įkyrėti. Ji dažniau galvojanti esanti belaisvė, negu buvusi karalienė. Pagaliau karalienė pasidavė. Per laišką taip kreipėsi į Aleksandrą: ji prašo atleisti, kad ji drįsta prašyti. Ji maldauja karaliaus, kad jis ne tiek jų, kiek jos pasigailėtų. Ji prašo nužemintai dovanoti savo artimam giminaičiui bent gyvybę, juk jis jau nebe priešas, bet atgailautojas. Koks tada karalius buvo švelnus ir mielaširdingas, gali parodyti kad ir šis įvykis: karalius pasigailėjo ne tik Madato, bet ir visiems pasidavusiems ir belaisviams dovanojo laisvę ir neliečiamybę. Miestą paliko nepaliestą, žeme leido naudotis be kontribucijos. Nebūtų daugiau išprašiusi Sizigambė nė iš savo sūnaus Darijaus, jei šis būtų laimėjęs. Pagaliau nugalėtąją uksų gentį karalius perdavė Suzų satrapijai.

Pasidalijęs su Parmenionu kariuomene, jam liepė žygiuoti lygumų keliais, o pats su lengvai ginkluotu daliniu leidosi į kalnus, kur tas kalnagūbris nusitęsia iki Persijos. Nusiaubęs visą šitą rajoną, trečią dieną pasiekė Persiją, o penktą dieną įžengė į tarpeklį, vadinamą „Suzų vartai". Šitas iš visų pusių neprieinamas uolas su 2.500 karių laikė užėmęs Ariobarzanas. Jie buvo įsitvirtinę kalnų viršūnėse už ieties metimo. Tyčia apsimetę besiilsį ir neva išsigandę, laukdami, kol Aleksandro kariuomenė įžygiuos į siauriausią tarpeklio vietą. Bet matydami, kad kariuomenė, nebodama jų, žengia pirmyn, nuo kalno viršūnės į prarają numetė milžinišką uolą, kuri, atsitrenkdama į žemiau kyšančias uolas, su dar didesniu trenksmu nukrito žemėn, sutraiškydama ne vieną, o

ištisus būrius. Mėtyklėmis svaidė akmenis ir iš visų pusių laidė strėles. Drąsiems vyrams tatai buvo ne pats baisiausias dalykas. Pikčiausia buvo tai, kad tarsi laukiniai žvėrys, pakliuvę į vilkduobę, nebaudžiamai skerdžiami. Pagaliau pyktis virto įsiutimu. Kabindamiesi už atsikišusių akmenų, vienas kitą keldami, stengėsi užkopti, kur buvo priešas. Atsikišę akmenys, vienu metu keleto rankų pagriebti, nulūždavo ir krisdavo ant tų, kurie juos atplėšė. Nebuvo galima nei stovėti, nei kopti, nei prisidengti skydų stogu, nes barbarai nuritindavo didžiausias uolas. Karalių smaugė ne skausmas, bet gėda taip neapdairiai į tarpeklį įvedus kariuomenę. Iki tos dienos neįveiktas, nieko veltui nedaręs, be nuostolių užėmęs Kilikijos daubą, atradęs naują jūros kelią į Pamfiliją, visada toks laimingas, dabar įstrigo ir nebuvo kitokios išeities, kaip grįžti atgal. Davęs ženklą atsitraukti, įsakė suglaustomis eilėmis, prisidengus skydų stogu, atgal kapstytis iš tarpeklio. Apie 30 stadijų turėjo grįžti atgal.

Čia iš visų pusių atviroje vietoje pasistatę stovyklą, ėmė tartis ne tik ką turėtų daryti, bet, būdamas prietaringas, kreipėsi ir į žynius. Bet ką tuo metu galėjo išpranašauti iš visų žynių didžiausią pasitikėjimą turintis žynys Aristanderis? Todėl, atsisakę ne laiku atliekamų aukojimų, liepė sušaukti žmones, gerai žinančius tą kraštą. Šie nurodė, kad kelias per Medėją esąs saugus ir atviras. Bet karalius laikė gėdingu dalyku žuvusius karius palikti nepalaidotus. Pagal tradiciją nebuvo nė vieno labiau iškilmingo akto, kaip savųjų laidojimas. Karalius liepė sušaukti visus neseniai paimtuosius belaisvius. Tarp jų buvo vienas, mokąs persų ir graikų kalbas. Jis tvirtino, kad be reikalo karalius vedąs kariuomenę į Persiją kalnais. Miške esą takeliai, kuriais galima praeiti tik po vieną. Viskas esą uždengta lapijos, ir susipynusios medžių šakos sudaro nepraeinamus miškus. Nes Persiją iš kitos pusės juosia kalnų grandinė, kurios ilgis 1.600 stadijų, o plotis 170 stadijų. Šitas kalnagūbris ištįsęs nuo Kaukazo kalnų iki Raudonosios jūros. O kai baigiasi kalnai, yra kita natūrali siena – jūros įlanka. Kalnų papėdėje tįso erdvi lyguma. Čia žemė derlinga, tankiai apgyvendinta kaimais ir miestais. Per tuos laukus Arakso upė daugelio upelių vandenis nuplukdo į Medos upę. Medos upė teka nuo jūros į pietus ir yra mažesnė už tą, kurios vandenis ji prima. Nėra tinkamesnės upės auginti žolei, viskas, ką tik ji palaisto, pasidengia žiedais. Upės krantus dengia platanai ir topoliai. Iš tolo žiūrint atrodo, kad kalnai nenutrūkstamai suaugę su upės krantų miškais. Užpavėsinta upė teka giliai į žemę įsirėžusia vaga. Statūs skardžiai apaugę įvairia augmenija, kurios šaknis maitina drėgmė. Visoje Azijoje nerasi

sveikesnės vietos. Klimatas švelnus: iš vienos pusės ūksmingas kalnagūbris švelnina karščius, iš kitos jūra savo vėsuma gaivina žemę. Po šito apibūdinimo karalius paklausė belaisvį, ar tai, ką čia pasakojo, girdėjęs, ar savo akimis matęs? Belaisvis atsakė: jis buvęs piemuo ir visus tuos takelius pats išvaikščiojęs. Du kartus buvęs pagautas; pirmą kartą Likijoje persų, antrą kartą – karaliaus (jo). Karalius atsiminė orakulo pranašystę. Užklaustas orakulas davęs atsakymą: kelio, vedančio į Persiją vadovas būsiąs Likijos pilietis. Todėl karalius apdovanojęs belaisvį pažadais, atitinkančiais įvykio svarbą ir jo kaip karaliaus padėtį, įsakė belaisvį makedonietiškai apginkluoti, bet kad viskas laimingai pasibaigtų ir parodytų kelią.

Nors sunku ir pavojinga, tačiau jis su nedideliu kareivių būriu prasibrausiąs. Kad tik vedlys negalvotų, kad ten, kur jis įstengė praeiti sekdamas bandą, dėl savo garbės ir amžinos šlovės Aleksandras negalėsiąs praeiti. Pakartotinai belaisvis pabrėžė, koks sunkus esąs kelias, ypač ginkluotiems. Karalius atsakė: „Aš tau garantuoju, kad niekas neatsisakys eiti ten, kur tu vesi". Palikęs Kraterį su jam jau žinomais pėstininkais ir su Meleagro vadovaujama kariuomene bei 1.000 raitelių šaulių saugoti savo stovyklos, davė jam tokius nurodymus: nepakeisti stovyklos išvaizdos, tyčia kūrenti daugiau laužų, kad barbarai labiau tikėtų stovykloj esant patį karalių. Bet jeigu kartais Ariobarzanas būtų sužinojęs, kad jis dabar skuba kalnų vingiuotais takais, ir jei dėl to būtų bandęs savo kariuomenės dalį pasiųsti pastoti jam kelią, tai Krateris turėtų įvaryti jam baimės ir sulaikyti jo kariuomenę, nukreiptą prieš čia pat esantį pavojų. Bet jei jis pats, suklaidinęs priešą, užimtų slėnį, tai, kai Krateris išgirs besivejančių karalių barbarų aliarmą, tegu tuo pat nesvyruodamas leidžiasi tuo pačiu keliu, iš kurio prieš dieną buvo išstumtas, nes tas kelias, priešams puolant jį, būsiąs laisvas. Pats gi trečios sargybos metu, neleidęs kariuomenei kelti triukšmo ir nedavęs trimitu ženklo, išžygiavo nurodytais kalnų takais. Lengvai ginkluotiems kareiviams įsakė maisto pasiimti trims dienoms.

Be nepraeinamų uolų ir akmenų skeveldrų, kuriuose tuoj pat nelikdavo pėdsakų, žygiuojantį būrį vargino pusnys, į kurias įbridę tarsi kokiose duobėse prasmegdavo: norintieji ištraukti greičiau patys paskęsdavo negu padėdavo. Naktis, nežinomas kraštas, o ir vedlys neaišku ar patikimas, didino baimę. Jei vedlys suklaidintų sargybą, tai jie patys gali būti sugauti kaip laukiniai žvėrys. Nuo vieno belaisvio ištikimybės ir nusistatymo priklauso karaliaus ir jų išsigelbėjimas.

Pagaliau būrys užkopė į kalnagūbrį. Kelias į dešinę vedė į Ariobarzano stovyklą. Čia karalius paliko Filotą ir Kenoną kartu su Amintu ir Poliperkontu. Jie turėjo lengvai ginkluotą būrį. O kadangi raiteliai kartu žygiavo su pėstininkais, tai karalius juos įspėjo, kad ten kur žemė derlinga ir gausu pašaro, būrys žygiuotų neskubėdamas. Vedliais paskyrė iš belaisvių tarpo. O jis pats su savo ginklanešiais ir kariuomenės būriu, vadinamu gvardija, sunkiai prieinamais takučiais, bet toliau nuo priešo stovyklos, labai sunkiai stūmėsi į priekį.

Atėjo vidurdienis, nusikamavusiems kareiviams buvo reikalinga pailsėti ir kelio beliko tiek, kiek buvo nuėję, jis mažiau pavojingas ir ne toks sunkus. Kareiviams pasistiprinus maistu ir pamiegojus, atsikėlė po antros sargybos ir likusią kelionės dalį labai nesunkiai įveikė. Kalnagūbris pamažu ima leistis į lygumas, tačiau didžiulė praraja, išmušta krentančių upelių vandens, pastojo kelią. Viena su kita susisiekiančios ir susipynusios medžių šakos aptvėrė jį tarsi nepraeinama tvora. Visi labai nusiminę, ko neverkė. Ypač gąsdino tamsa. Jei kur ir sužibėdavo žvaigždė, tai per tankią medžių lapiją nebuvo galima jos matyti. girdėti vienas kito negalėjo, nes miškas ūžė, draskomas vėjo, o besitrinančios medžių šakos kėlė dar didesnį triukšmą už vėjo ošimą. Pagaliau pasirodžiusi šviesa sumažino, ką nakties tamsa buvo padariusi baubais. Padarius nedidelį vingį, prarają buvo galima aplenkti, kiekvienas pats ėmėsi ieškoti praėjimo. Pagaliau būrys užlipo ant aukštos viršukalvės.

Pamatę priešo stovyklą, greitai apsiginklavo ir iš užpakalio nelauktai užpuolė priešą. Nedaugelis, bandę gintis, buvo nukauti. Ir taip, vienur mirštančiųjų dejavimas, kitur – bėgančiųjų pas saviškius apverktinas vaizdas. Nespėjus prasidėti mūšiui, visus privertė bėgti. Pagaliau, kai triukšmas pasiekė stovyklą, kuriai vadovavo Krateris, jis išvedė kariuomenę užimti tą tarpeklį, kuriame vakar buvo įstrigę. Kaip tik tuo pačiu metu Filotas, kuris buvo gavęs įsakymą kartu su Poliperkontu, Amintu ir Kenu žygiuoti kitu keliu, barbarų stovyklai smogė iš kitos pusės. Taigi, iš visų pusių blizgant makedoniečių ginklams, priešas atsidūrė beviltiškoje padėtyje. Tačiau šitame atsimintiname mūšyje narsiai gynėsi. Mano manymu, neišvengiamybė įkvepia jėgų. Neviltis dažnai būna vilties priežastis. Beginkliai įsikabindavo į ginkluotus ir dėl kūnų didžiulio svorio kartu su savimi nutraukdavo ant žemės ir priešą. Daugelį nudūrė jų pačių ginklais. O Ariobarzanas, apsuptas beveik 40-ties savo raitelių ir 5.000 pėstininkų, pralaužęs makedoniečių frontą, praliedamas daug saviškių ir makedoniečių kraujo, prasiveržė ir nuskubėjo užimti to krašto sostinę

Persepolį. Tačiau miesto sargyba į miestą neįleido. Greitai pasivijus priešams, su visa savo palyda stojo į mūšį ir žuvo. Krateris, taip pat greit žygiuodamas, tuoj atvyko.

6. Persai kankina belaisvius

Karalius toje pačioje vietoje, kur buvo sumušęs priešą, įrengė stovyklą. Nors visur kur sumušti priešai bylojo apie pergalę, tačiau labai gilūs ir statūs grioviai, iškasti daugel vietų, trukdė kelionę. Reikėjo žygiuoti iš lėto ir labai atsargiai, bijant ne priešų pinklių, o kelio klastos. Žygio metu karaliui buvo perduotas karališkojo iždininko Tiridoto laiškas, kuriame buvo nurodyta, kad pasilikusieji mieste, išgirdę apie jo atvykimą, norį išplėšti turtus. Tegu karalius pasiskubina užimti miestą, kelias esąs laisvas, tik Arakso upė kertanti kelią. Nė vienos šito karaliaus dorybės aš nevertinčiau labiau už greitumą. Palikęs pėstininkų kariuomenę vietoje, patsai su raiteliais, išvargintais tokios ilgos kelionės, kiaurą naktį žygiavęs, auštant pasiekė Arakso upę. Aplinkui buvo kaimai. Užėmęs ir sugriovęs kaimiečių namus, iš tos medžiagos, padėjęs apačioje akmenis, greitai pastatė tiltą. Ir taip netoli miesto karalius sutiko pasigailėtiną vilkstinę žmonių, kurią reikia paminėti kaip vieną iš nedaugelio lemties pavyzdžių. Tai buvo apie 4.000 graikų belaisvių, kuriuos persai įvairiais būdais buvo kankinę. Vieniems buvo amputavę kojas, kitiems – rankas ir ausis nupjaustę, ant kūno išdeginę savo barbariškojo rašto raides, ir juos buvo ilgai laikę, norėdami iš jų pasišaipyti. Ir nors matė, kad jie patys atsidūrė kitų valdžioje, norintiems eiti pasitikti karalių nedraudė. Šiurpus vaizdas, nepanašūs į žmones, vien tik iš balso galima pažinti. Žiūrėdami į juos kareiviai labiau verkė, negu jie patys. Koks skirtingas ir įvairus kiekvieno likimas.

Žiūrint į juos, vienodai nelaimingus, bet skirtingais būdais, sunku pasakyti, kuris jų pats nelaimingiausias. Juos pamatę, kareiviai pradėjo šaukti, kad pagaliau Jupiteris atvėręs Graikijos keršytojams akis. Visiems atrodė, kad jie patys pergyveno tuos pačius kankinimus. Karalius, nusišluostęs ašaras, paguodė, ragindamas nenusiminti. Kiekvienas jų gali vykti į savo miestą ir pamatyti savo žmoną. Ir čia, du stadijai nuo miesto, įrengė ir sustiprino stovyklą. Graikai, išėję už tvoros, žadėjo apsvarstyti, ko geriausiai karaliaus prašyti. Vieni nusprendė prašyti vietos apsigyventi Azijoje, kiti norėjo grįžti į namus. Pasakojama, kad Eutimonas Kimėjus taip prabilęs į juos: „Mes, kuriems ką tik buvo gėda išeiti iš kalėjimo tamsybių ir prašyti žmonių pagalbos, dabar vėl nori-

me tarsi juokingą spektaklį rodyti Graikijai savo suluošinimus, dėl kurių, dar neaišku, mes patirsime daugiau gėdos ar užuojautos. Nelaimes geriau perneša tie, kurie jas slepia. Nėra geresnės nelaimingiesiems tėviškės kaip vienišumas ir neprisiminimas praeities. Nes tas, kuris labai pasitiki savųjų gera širdimi, nežino, kaip greit nudžiūsta ašaros. Niekas negali nuoširdžiai mylėti to, kuriuo šlykštisi, nes nelaimė dūsauja, o laimė mėgsta puikuotis. Taip kiekvienas, spręsdamas apie kito laimę, prieš akis turi savąją. Jei nebūtume visi vienodai vargšai, ateitų laikas ir imtume vienas kitu šlykštėtis. Juk nėra ko stebėtis, ir laimingasis ieško kito tokio pat. Prašau jus, kurie esame iš gyvenimo pasiėmę savo, ieškokime vietos, kur galėtume užkasti pusiau apgraužtus savo kūnus, kur tremtis galėtų paslėpti mūsų šlykščius randus. Gražūs pasirodysime žmonoms, kurias vedėme, būdami jauni! Argi broliai ir vaikai, būdami pačioje savo jaunystės ir laimės viršūnėje, pažins mus, katorgininkų likučius? Ir kelintas iš mūsų gali pereiti tiek žemių? Argi mes, atsidūrę toli nuo Europos, Oriento pakraštyje, pasenę, išsekę, su nupjaustytomis ir nukapotomis kūno dalimis, galėsime įveikti, ką sunkiai įveikėme būdami ginkluoti ir eidami kaip nugalėtojai. Pagaliau kaip su tomis žmonomis, kurias likimas ir vargas kaip vienintelę paguodą suteikė belaisviams, ir kaip su mažais vaikais, ar juos paliksime, ar vilksime su savimi kartu? Grįžus su jomis, niekas mūsų nenorės pažinti. O gal tą turimą dabartinę laimę palikti, nors neaišku, ar teks išvysti tai, ko tikimės? Reikia pasilikti su tais, kurie mus pažino nelaimės valandą". Šitaip kalbėjo Eutimonas.

Tuo tarpu atėnietis Teetetas kalbėjo priešingai. Esą nė vienas doras žmogus savo artimųjų nevertins pagal jų kūno svorį. Juk priešo žiaurumas, o ne gamta juos subjaurojusi. Tas, kas gėdisi savo nelaimės, niekam tikęs. Esą tik tas blogos nuomonės apie žmones ir netiki gailestingumu, kuris pats nerodo jo kitiems. Dievai jiems, girdi, siūlo tai, ko jie patys niekada nebūtų drįsę prašyti, tėvynę, žmonas, vaikus ir visa tai, ką žmonės vertina lygiai su gyvybe ir perka gyvybės kaina. Kodėl gi jiems nesistengti iš to kalėjimo išrūkti. Namuose ir oras kitoks, ir šviesa ne tokia. Net barbarai ir tie giną savo papročius, tikybą, savo kalbą, o jie savo noru norį išsižadėti viso to, kas prigimta. Juk dėl to jie tokie nelaimingi, kadangi viso šito neturi. Jis pats, pasinaudodamas karaliaus malone, grįšiąs į šeimos židinį, į tėvynę. O jei kas nors ir būtų susirišęs neteisėta moteryste ir turėtų vaikų, kuriuos vergystės metais buvo priverstas pripažinti, paliks juos, jei tėvynė jam už viską brangesnė.

Nedaug buvo taip manančių. Kitus nugalėjo pripratimas, galingesnis už prigimtį. Jie nutarė prašyti karalių, kad šis jiems skirtų kokią nors teritoriją apsigyvenimui. Tam tikslui buvo išrinkta dešimtis delegatų, kurie, kaip Aleksandras manė, ketiną iš jo prašyti tai, ką ir jis pats buvo nusprendęs duoti. „Skiriu jums, – kalbėjo karalius, – kinkomų gyvulių, kuriais galėsite važiuoti, ir kiekvienam po 1.000 denarų. O kai grįšite į Graikiją, aš jums sudarysiu tokias gyvenimo sąlygas, kad nebus Graikijoje žmogaus, kuris savo padėtį labiau vertintų, negu jūsų, žinoma, neskaitant jūsų suluošinimo".

Tačiau kareiviai, nukabinę nosis; su ašaromis akyse žiūrėjo į žemę, neišdrįso nė akių pakelti, nė prabilti. Karaliui paklausus nepasitenkinimo priežasties, Eutimonas tais pačiais žodžiais, kuriuos kalbėjo susirinkime, paaiškino priežastis. Karalius, užjausdamas ne tik jų likimą, bet ir susikrimtimą, įsakė kiekvienam išduoti po tris tūkstančius denarų, po dešimt pamainų rūbų, darbinių gyvulių, raguočių ir grūdų, kad turėtų su kuo įdirbti ir apsėti jiems skirtą žemę. Kitą dieną, sušaukęs kariuomenės vadus, paaiškino, kad nėra kito miesto, kuris graikams būtų didesnis priešas negu senųjų Persidos karalių buveinė. Iš čia plūdo nesuskaičiuojama persų kariuomenė, iš čia pirmasis Darijus, o paskui Kserksas Europai paskelbė bedievišką karą. Sunaikindami tą miestą, jie turį atkeršyti už visas skriaudas, padarytas jų protėviams. O barbarai, palikę miestą, kur kas išmanydami iš baimės išlakstė. Karalius tuo tarpu nedelsdamas įvedė savo kariuomenę.

Daugelį turtingų karališkų miestų Aleksandras buvo arba užkariavęs, arba patys miestai geruoju pasidavę, tačiau šito miesto turtai viršijo visų kitų. Į šį miestą barbarai buvo sugabenę visos Persijos turtus. Aukso ir sidabro krūvos, įvairiausių rūbų. Čia buvo sutelkta įvairiausių dalykų ne tik praktiškam naudojimui, bet ir prabangai parodyti. Taip kad patys nugalėtojai tarp savęs ėmė peštis: priešas buvo tas, kuris laikė nučiupęs brangesnį daiktą. O kadangi ne viską galėjo pasiimti, ką surasdavo, daiktų nebeėmė, o tik apžiūrėjo. Vienas iš kito traukdami suplėšydavo karališkuosius rūbus. Kirviais sukapodavo meniškai padarytus indus. Nieko neliko, ko nebūtų palietę, nieko neišnešė sveiko. Nudaužytomis galūnėmis skulptūras vilko su savimi, kaip kam pakliuvo.

Mieste siautėjo godus ir žiaurus priešas. Apsikrovęs auksu ir sidabru, žudė apiplyšusius belaisvius. Daugelis priešų pasirinko savanorišką mirtį: apsirengę brangiausiais rūbais, kartu su žmonomis ir vaikais šokdavo ant galvos nuo miesto sienų. Kai kurie patys, nelaukdami prie-

šų, padeginėjo namus ir kartu su saviškiais gyvi susidegindavo. Pagaliau karalius uždraudė liesti moteris ir moterų papuošalus. Pasakojama, kad buvęs paimtas toks pinigų kiekis, kad beveik neįmanoma patikėti. Bet tikėsime ar netikėsime, šio miesto ižde būta 120.000 talentų. Šitam turtui išgabenti buvę atvaryta iš Suzų ir Babilono jaučiai ir kupranugariai, nes buvo nuspręsta turtą imti su savimi karo reikalams. Prie šitos sumos dar buvo pridėta 6.000 talentų, paimtų iš Persagadų miesto. Persagadų miestą įkūrė Kiras, o Aleksandrui jį perdavė jo valdytojas Gobaras. Palikęs 3.000 makedoniečių karių įgulą, karalius liepė saugoti Persepolio pilį Nikartidą. O Tiridatui, kuris perdavė iždą, paliko tas pačias pareigas, kurias turėjo prie Darijaus. Čia paliko didelę kariuomenės dalį, vadovaujamą Parmeniono ir Kraterio.

7. Žygis į Persidos krašto gilumą

Jis pats su 1.000 raitelių ir lengvai ginkluotų pėstininkų būriu nužygiavo į Persidos krašto gilumą, po pačia Vergilijų žvaigžde. Nors ir labai iškankintas liūčių ir bjauraus klimato, vis dėlto tęsė užsibrėžtą žygį. Pagaliau priėjo prie ištiso sniegyno, kuris nuo šalčio buvo virtęs ledu. Šiurkšti vietovė ir nepraeinamos dykumos kėlė baimę nuvargusiai kariuomenei, manančiai, kad jau mato pasaulio kraštą. Aplinkui nematydami nė gyvos dvasios, nė jokio žmogaus veiklos pėdsako, jie buvo pritrenkti. Kol dar jie gali matyti šviesą ir dangų, gamtinės sąlygos reikalavo grįžti atgal. Karalius vengė bausti į paniką kritusius kareivius. Bet jis nušoko nuo arklio ir pėsčias ėmė eiti per sniegą ir ledą. Pradžioje draugai, paskui ir kariuomenės vadai, o pagaliau ir kareiviai susigėdę sekė paskui karalių. Pirmasis karalius, kirstuku įsikirsdamas į ledą, stūmėsi pirmyn. Karaliaus pavyzdžiu pasekė kiti. Beveik jau buvo praėję per neįžengiamą mišką, kai pasirodė vienur kitur žmogaus veiklos pėdsakai. Visur buvo galima sutikti klaidžiojančių gyvulių bandas. Tuo tarpu vietiniai gyventojai, kurie gyveno atskirose lūšnose ir manė esą saugūs, apsupti nepraeinamų takų takelių, išvydę priešo būrius, leidosi bėgti į neįkopiamus ir amžinu sniegu padengtus kalnus, pakelyje užmušdami tuos, kurie neįstengė kartu su jais bėgti. Pagaliau, belaisvių pagalba pasikalbėjus, pamažu laukiniai aprimo ir pasidavė karaliui. Jiems nieko blogo neatsitiko. Apiplėšęs Persijos laukus ir paėmęs į savo valdžią daugybę kaimų, karalius atvyko į labai karingą mardų gentį, kurie gyvenimo būdu labai skyrėsi nuo kitų persų. Jie išsikasa kalnuose olas ir ten su žmonomis ir vaikais apsigyvena. Minta gyvulių ir žvėrių mėsa. Net ir

moterys, nežiūrint jų prigimties, nė ką tėra švelnesnio būdo: jų plaukai susivėlę, rūbai virš kelių, galvą laiko apjuosę mėtykle. Tai – ir jų galvos papuošalas, ir jų ginklas. Bet ir šią gentį sutramdė toks pat likimo smūgis. Ir taip po 30 – ties dienų nuo išėjimo iš Persepolio, karalius grįžo ten. Po to draugams ir visiems kitiems pagal kiekvieno nuopelnus išdalijo dovanas. Beveik viskas, kas šiame mieste buvo paimta, buvo išdalinta.

8. Persepolio padegimas

Tačiau įgimtas gerąsias karaliaus sielos savybes, kurios jį išskyrė iš kitų karalių, kaip ištvermę įveikiant pavojus, sugebėjimą žaibiškai veikti, pasitikėjimą pasidavusiais, gailestingumą belaisviams, saikingumą naudojantis gyvenimo teikiamais malonumais, visas tas gerąsias savybes gadino besaikis vyno vartojimas. Tuomet, kai priešas ir karalystės varžovas iš visų jėgų stengėsi atnaujinti karą, kai neseniai nugalėti ir užimti kraštai buvo nepatenkinti nauja valdžia, taigi, tuo metu kiekvieną dieną jis dalyvaudavo pokyliuose, kuriuose būdavo ir moterys. Jas net įžeidinėti buvo galima, nes tokios meilužės su kariškiais yra pratusios elgtis laisviau, negu priderėtų. Viena iš jų, vardu Taja, būdama girta, ima teigti, girdi, visiems graikams karalius padarytų didžiausią malonumą, jei įsakytų padegti persų karalių rūmus. Visi graikai laukia to, kurio miestus barbarai sunaikinę. Vienas antras, taip pat apsvaigę nuo vyno, pritarė girtos kekšės pasiūlymui.

Karalius, būdamas labiau garbėtroška negu pakantus, tarė: „Iš tikro, kodėl mums neatkeršyti už Graikiją ir nepakišti po miestu deglų?" Visi buvo įkaitę nuo vyno. Todėl greit pakilo padegti to miesto, kurio pasigailėjo, būdami ginkluoti. Karalius pats pirmas meta deglą į karališkuosius rūmus, po to svečiai, tarnai, kekšės. Daugelis karališkųjų pastatų buvo iš kedro medžio. Juos greitai apėmė ugnis ir išsiplėtė. Kariuomenė, būdama stovykloje netoli miesto, išvydusi gaisrą ir manydama, kad jis kilęs netyčia, išskubėjo gesinti. Bet atbėgę prie karališkųjų rūmų prieangio, pamatė patį karalių, besvaidantį deglus. Išlieję atsineštą vandenį, į ugnį ėmė svaidyti degius daiktus. Šitoks galas buvo viso Oriento karalių sostinės, kurioje prieš tai visos tautos teisybės ieškodavo. Tiekos karalių tėviškė, kadaise vienintelis Graikijos siaubas, sukūrusi tūkstančio laivų laivyną, surinkusi tokią kariuomenę, kuri buvo užplūdusi Europą, molais užtvenkusi jūrą, perkasusi kalnus, į kurių olas įsiliejo jūra. Net praėjus daugybei amžių po jo sunaikinimo, miestas nebeatsistatė. Ir kitus miestus buvo užėmę makedoniečių karaliai, bet juos dabar valdo partai.

O jo nerastum nė pėdsako, jei neparodytų Arakso upė. Netoli pro miesto sienas tekėjo upė. Vietiniai gyventojai mano, bet tikrai nežino, kad miestas stovėjęs už 20 – ties stadijų nuo upės. Makedoniečiams buvo gėda, kad jų įsilinksminęs karalius sunaikino tokį garsų miestą. Dalykas pasidarė rimtas ir makedoniečiai turėjo priversti save tikėti, kad, girdi, kaip tik šitaip ir reikėję sunaikinti. Yra žinoma, kad ir pats karalius išsipagiriojęs ėmė gailėtis ir pasakęs, kad graikai geriau būtų nubaudę persus, jei jie būtų privertę persus pasižiūrėti, kaip jis, Aleksandras, karališkuose rūmuose sėdi Kserkso soste. Kitą dieną Licijui, vedliui, kurio dėka atėjo į Persiją, davė 30 talentų. Iš čia iškeliavo į Medėjos kraštą, kur jį pasitiko iš Kilikijos atvykęs naujas kariuomenės papildymas: 5.000 pėstininkų ir 1.000 raitelių. Vieniems ir kitiems vadovavo atėnietis Platonas. Naujomis jėgomis papildęs kariuomenę, nutarė toliau vytis Darijų.

II SKYRIUS. DARIJAUS LIKIMAS

1. Tolesnis Darijaus bėgimas. Neviltis

Darijus jau buvo atvykęs į Medijos sostinę Ekbatanus. Šį miestą dabar valdo partai. Jis yra veikiančios armijos stovykla. Darijus buvo nusprendęs vykti į Baktrą, bet pabūgęs, kad Aleksandras, žaibiškai veikdamas, čia jo neužkluptų, pakeitė planą ir maršrutą. Nors Aleksandras buvo nuo jo už 1.500 stadijų, bet dėl žaibiškojo pastarojo aktyvumo joks nuotolis neatrodė esąs pakankamai saugus. Ir taip Darijus labiau ruošėsi stoti į mūšį, negu bėgti. Darijų lydėjo 30.000 pėstininkų, tarp jų buvo 4.000 graikų, be sąlygų atsidavusių karaliui.

Vilkstininkų ir strėlininkų dalinys, susidedąs iš 4.000 karių, 3.400 raitelių, daugiausiai baktrų. Jiems vadovavo Baktrų miesto ir krašto valdytojas Besas. Su šita armija Darijus šiek tiek nukrypo nuo karinio kelio, prieš tai į priekį pasiuntęs kariuomenės pirklius ir gurguolės apsaugą. Po to sušaukęs karinį pasitarimą, pasakė: „Jei mane likimas būtų suvedęs su bailiais ir tokiais, kurie bet kokį gyvenimą brangina labiau negu garbingą mirtį, geriau tylėčiau, negu veltui aušinčiau burną. Bet kai aš patyriau, kad jūsų drąsa ir jūsų ištikimybė yra didesnė, negu aš galėjau tikėtis, aš daugiau turiu dėti pastangų, kad būčiau vertas tokių draugų, negu abejoti, ar jūs dar vis tokie patys, kokie buvote. Iš tokios daugybės karių, kuriuos turėjau savo valdžioje, jūs mane lydėjote du kartus nugalėtą, du kartus bėgantį. Jūsų ištikimybė ir ištvermė leidžia man tikėti, kad

aš dar karalius. Išdavikai ir pabėgėliai karaliauja mano miestuose, dievaž, ne dėl to, kad tokios garbės būtų verti, o dėl to, kad jų dovanomis ir papirkimais gundytų jūsų sielas, tačiau jūs bevelijot pasirinkti mano likimą, o ne nugalėtojo. Jums už tai, jeigu aš nebegalėsiu, tegu atlygins gerieji dievai. Prisiekiu dievais, jie atlygins. Niekada nebus tokie kurti jūsų ainiai, niekada nebus toks nedėkingas geras vardas, kad jūsų užtarnauta šlovė nekeltų jus į dangų. Ir jei kada nors ir būčiau pamanęs apie bėgimą, apie ką šlykštu pagalvoti, tačiau, skatinamas jūsų drąsos būčiau puolęs priešą. Ir kol aš būsiu savo krašto tremtinys, iki kol aš turėsiu slapstytis po visą savo imperiją nuo svetimo ir atėjūno karaliaus? Išbandęs karo laimę, arba atsiimsiu viską, ką praradau, arba garbingai žūsiu. Nebent naudingiau būtų laukti nugalėtojo sprendimo ir Mazėjaus bei Mitreno pavyzdžiu kaip išmaldą iš priešo priimti vienos tautelės karalystę, kai anas bevelytų geriau girtis savo garbe, o ne savo pykčiu. Dievai neleis, kad kas nors galėtų šį mano galvos papuošalą arba atimti, arba man dovanoti. Kol aš gyvas savo imperijos neatsisakysiu, mano gyvenimo ir mano imperijos galas bus vienas ir tas pats. Jei šitas ryžtas, jei šitie principai jums yra kaip įgimtas laisvės troškimas, tai niekas negalės jus priversti kentėti makedoniečių patyčias, niekas negalės priversti žiūrėti jų pasipūtimą. Kiekvieno dešinė arba atkeršys už visas blogybes, arba padarys joms galą. Kokia iš tikro permaininga yra laimė, aš pats esu liudininkas. Laukiu iš jos teisingesnės ir geresnės lemties. Bet jei teisingam ir šventam karui dievai būtų priešingi, drąsiems vyrams duos galimybę garbingai mirti. Vardan protėvių garbės, kurie šlovingai karaliavo visame Oriente, vardan tų vyrų, kuriems kadaise Makedonija mokėdavo stipendijas, vardan tokių didelių laivynų, pasiųstų į Graikiją, vardan karalių karo laimikio, prašau, kad jūsų dvasios stiprumas būtų vertas jūsų pačių ir jūsų genties garsui, kad taip pat ištvermingai, kaip ir praeityje, eitumėte pasitikti, ką likimas galiausiai mums lemia. Aš gi amžiams liksiu garsus arba didžią pergalę laimėdamas, arba drąsiai kaudamasis".

2. Sąmokslas prieš Darijų

Klausant šių Darijaus žodžių, kiekvieno protą ir širdį sukaustė toks prieš akis iškilusio pavojaus siaubas, kad visi neteko žado ir nežinojo, ką patarti. Pagaliau Artabazas, vienas seniausių karaliaus draugų, kuris, kaip ne kartą minėjome, buvo buvęs ir Pilypo draugas, tarė: „Mes gi visi, pasipuošę brangiausiais rūbais ir apsiginklavę pačiais puošniau-

siais ginklais, lydėsime karalių į mūšį tiek pat pasiruošę nugalėti, kiek ir mirti". Visi pritarė šitiems žodžiams. Tačiau Nabarzanas, kuris irgi dalyvavo tame pačiame pasitarime kartu su Besu, buvo sutarę prieš tai sąmokslu įvykdyti negirdėtą piktadarystę: kareivių pagalba, kuriems vienas ir kitas vadovavo, sučiupti ir surišti karalių tuo tikslu, kad jei Aleksandras juos pagaus, karalių jie perduos gyvą ir taip įgis nugalėtojo malonę ir už tai, kad paėmė Darijų, bus aukštai įvertinti. O jei pasiseks pabėgti, tai, nužudę Darijų, perims valdžią ir tęs karą. Ilgai svarstė karaliaus nužudymo planą. Prieš vykdydamas pragarišką sumanymą, Nabarzanas sakė karaliui: „Mano nuomonė, kurią aš ketinu pasakyti, iš pirmo žvilgsnio nebus maloni tavo ausims. Bet ir gydytojai sunkesnes ligas gydo karčiais vaistais, o laivų kapitonai, gresiant laivo paskendimui, nereikalingus daiktus meta lauk, kad šį tą galėtų išgelbėti. Aš gi nesiūlau nieko tokio, kas atneštų nuostolių,o tik nurodau tinkamą būdą apsaugoti tave ir tavo karalystę nuo pražūties. Prieš dievų valią mes vedame karą. Atkaklioji Fortūna nesiliauja puolusi persus. Reikia naujų iniciatyvų ir naujų sąlygų. Vyriausiąją valdžią tuo tarpu perduok kitam, kad jis karaliumi vadintųsi tol, kol iš Azijos pasitrauks priešas, o po to kaip nugalėtojas grąžins tau valdžią. Sveikas protas sako, kad tai tęsis neilgai. Baktra visai nepaliesta, o indai ir sagos tavo žinioje. Tiek tautų, tiek armijų, tiek pėstininkų yra pasiruošę atnaujinti karą taip, kad likusios pajėgos yra didesnės už sumuštąsias. Kodėl mes, tarsi gyvuliai kokie, veržiamės į beprasmę pražūtį? Drąsūs vyrai turi labiau niekinti mirtį, negu neapkęsti gyvenimo. Neryžtingieji, vengdami vargo, dažnai parodo savo menkumą, o tikras vyriškumas nieko nepalieka neišbandęs. Taigi visų dalykų paskutinė riba yra mirtis, užtenka, kad mes jos nevengiame. Šiuo metu saugiausia vieta pasitraukti yra Baktra. Tos srities valdytoją Besą laikinai paskirkime karaliumi. Jisai, savo uždavinį atlikęs, laikinai patikėtą vyriausią valdžią perduos tau, teisėtam karaliui".

Nereikia stebėtis, kad Darijus negalėjo susivaldyti, nors bedieviški žodžiai ir buvo užmaskavę piktadarystę. Ir taip Darijus suriko: „Niekingiausias verge, radai tinkamiausią laiką pasirodyti išdaviku". Atrodo, kad ir Darijus, išsitraukęs kardą, norėjo jį nudurti, tačiau Besas ir baktrai, apsimestinai nusiminę, pastojo kelią, o jei būtų veržęsis nužudyti, žadėjo surišti.

Tuo tarpu Nabarzanas ištrūkęs, o po jo ir Besas pasitraukęs, liepė savo daliniams atsiskirti, toliau ketindami vykdyti savo sąmokslą. Arta-

bazas, nebe pirmą kartą ramindamas Darijų, pasakė šį momentą atitinkančią kalbą. Ramiai, esą, reikia pernešti šią kvailystę, o gal paklydimą, nes jie vis dėlto savi. Nors jie ir visi būtų, Aleksandras sukeliąs rimtą pavojų. Kas gi būtų, jei toliau bėgdami atsiskirtų nuo savo karaliaus? Šiuo atveju karalius paklausė Artabazo ir, nors anksčiau nusprendęs žygiuoti, tačiau visiems esant susijaudinusiems, apsistojo toje pačioje vietoje. Bet, būdamas labai nusiminęs ir kritęs į neviltį, užsidarė palapinėje.

Stovykloje, kuriai niekas nebevadovavo, prasidėjo įvairios kiršinančios kalbos ir nebegalėjo rasti, kaip anksčiau, bendro sprendimo. Graikų kareivių vadas Patronas įsakė saviesiems imtis ginklų ir būti pasiruošusiems vykdyti įsakymą. Persai laikėsi atsiskyrę. Besas buvo su baktrais ir stengėsi pritraukti persus. Jis kalbėjo apie Baktrą ir to regiono turtus, kartu nurodydamas ir tuos pavojus, kurie grėsė pasilikusiems. Beveik visi persai šaukė vienu balsu: karalių išduoti esą niekšiška. Tuo metu visas imperatoriškosios valdžios pareigas ėjo Artabazas. Jis apėjo visas persų palapines ir nesiliovė aiškinęs ir agitavęs kiekvieną atskirai ir visus kartu, kol pagaliau įsitikino, kad įsakymai bus vykdomi. Ir vos ne vos priprašė Darijų priimti maistą ir atgauti karališkąjį ryžtą. O Besas ir Nabarzanas, trokšdami karaliaus valdžios, sąmokslą vykdyti atidėjo kitam kartui, nes, kol Darijus buvo sveikas ir gyvas, tos operacijos sėkme negalėjo tikėti. Mat tose tautose karaliaus vardas yra aukščiausioje pagarboje. Barbarai buriasi apie karaliaus vardą. Tiek laimės, tiek ir nelaimės valandą rodo vienodą pagarbą. Nedorus jų sumanymus kurstė ir pats kraštas, kurio valdytojais jie buvo. Ginklų, vyrų, teritorijos atžvilgiu niekas iš visų tautelių lygintis su jais negalėjo. Šitas regionas užėmė trečdalį visos Azijos, o jaunimo ir kariuomenės jie turėjo tiek, kiek Darijus per šį laikotarpį buvo netekęs. Ir taip jie ne tik Darijaus, bet ir paties Aleksandro nebijojo. Kad tik jie nusigautų į šį rajoną, jie turės kuo atgaivinti imperijos jėgas. Ilgai galvoję pagaliau nutarė labai atsidavusių baktrų kareivių pagalba sučiupti karalių ir tada pasiųsti pas Aleksandrą pasiuntinį paklausti, ar šis norįs pasilaikyti jį gyvą. O jei kartais Aleksandras išdavystę pasmerktų, ko jie labai bijojo, tai Darijų nusprendė nužudyti, o patys su savosios tautos kariais žygiuoti į Baktrą. Darijų suimti viešai negalėjo, nes tūkstančiai persų karių būtų atskubėję karaliui į pagalbą. Prisibijojo taip pat ir ištikimųjų graikų. Ir taip, ko negalėjo jėga, bandė klasta. Nusprendė suvaidinti, kad jie gailisi dėl kariuomenės atsimetimo ir prašo karalių dovanoti už maištą. Tuo tarpu pasiunčia

žmones persų kurstyti; vienus agituoja pažadais, kitus gąsdinimu: jie patys kišą galvas į pražūtį, einą į mirtį. O jei trauktųsi į Baktrą, ten jie būtų sutikti su tokiomis dovanomis, apie kokias jie net svajoti negalį. Šitaip jiems beagituojant, netyčia pasirodė Artabazas. Ar tai karaliaus įsakytas, ar pats savo valia, pranešė, kad Darijus atlyžęs ir kad jų atžvilgiu taip pat draugiškai nusiteikęs, kaip ir anksčiau. Šitie verkdami teisinasi ir prašo Artabazą apginti jų reikalą ir perduoti atsiprašymą. Šitaip praėjo naktis. Nabarzanas su baktrų kareiviais atvyko į vyriausiojo kariuomenės vado būstinės kiemą, tokiu iškilmingu tarnybos vykdymu norėdamas pridengti niekšybę. Darijus, davęs ženklą vykti, senu įpratimu sėdo į vežimą. Nabarzanas ir kiti žmogžudžiai, atgailos ženklan parpuolę ant žemės, liejo ašaras ir nesiliovė garbinti tą, kurį truputį vėliau žadėjo retežiais sukaustyti. Taip giliai žmogaus širdyje įsišaknijusi veidmainybė. Pagaliau toks nusižeminusiųjų maldavimas privertė Darijų, kuris iš prigimties buvo paprastas ir romus, ne tik patikėti atsiprašinėjimais, bet ir apsiverkti. Net ir tada jie nesigailėjo dėl savo sumanytos piktadarystės, nors matė, kokį karalių ir kokį žmogų apgaudinėja.

3. Samdinys graikas gelbsti Darijų

Darijus, suprasdamas, koks pavojus jo tyko, skubėjo ištrūkti iš Aleksandro rankų, kurio vieno tik bijojo. Graikų dalinių vadas Patronas įsakė savo kariams užsidėti šarvus, kuriuos prieš tai vežė gurguolės ir būti pasiruošusiems vykdyti kiekvieną jo įsakymą. O pats lydėjo karaliaus vežimą, turėdamas progos kiekvieną minutę su juo pasikalbėti, nes jis nujautė Beso sumanymą. O Besas, bijodamas to paties, visai nepasitraukė nuo karaliaus vežimo ir atrodė labiau panašus į karaliaus sargybinį, negu į draugą. Ilgai svyruodamas tarp baimės ir ištikimybės, Patronas keletą kartų norėjo kreiptis į karalių, bet vis nesiryžo, tačiau akių nuo Darijaus nenuleido. Šis pastebėjęs paliepė savo eunuchą Bubaką, sekusį su artimaisiais vežimą, paklausti, ar Patronas norįs jį ko nors paklausti. Patronas patvirtino norįs su juo be liudininkų pasikalbėti. Karalius paliepė prieiti be vertėjo, nes Darijus graikų kalbai nebuvo naujokas. „Karaliau, – kalbėjo Patronas, – iš 50.000 mūsų graikų liko nedaug. Visi mes esame tavo likimo palydovai. Kokie buvome tavo klestėjimo laikais, tokie likome ir dabar, dabartinėje tavo padėtyje. Kokią vietą pasirinksi sustoti, ten bus mūsų tėvynė, ten bus mūsų namai. Tavo laimė ir tavo nelaimės surišo mus su tavimi. Vardan šito nepalaužiamo atsidavimo labai prašau tave savo palapinę statyti mūsų stovykloje, ir leisk mums eiti tavo

sargybą. Mes netekome Graikijos, bet Baktros mums nereikia. Visa viltis tavyje, o kad būtų galima ir kitais taip pat pasitikėti. Daugiau šnekėti nėra reikalo. Aš, svetimšalis, nesisiūlyčiau stovėti tavo asmens sargyboje, jei tikėčiau, kad kas nors kitas tai atlikti galės geriau". Nors Besas ir nemokėjo graikų kalbos, tačiau, sąžinės graužiamas, nujautė, kad Patronas jį įskundė. O po graiko vertėjo kalbos perdavimo abejonės nebeliko. Kiek buvo galima iš veido spręsti, Darijus per daug neišsigando, jis pasiteiravo Patrono, kokia to siūlomo plano priežastis. Patronas, pagalvojęs, kad nėra reikalo toliau atidėti, tarė: „Tau atsidūrus kritiškoje padėtyje, Besas ir Nabarzanas ruošia pinkles prieš tavo likimą ir tavo gyvybę. Ši diena bus paskutinė arba tau, arba tavo žudikams". Ir iš tikro, Patronas buvo nusipelnęs didelės garbės gelbėdamas karalių.

Tegu pagaliau šaiposi, kurie yra įsitikinę, kad visi žmonių reikalai vystosi savaime. Aš gi manyčiau, kad yra amžinos, slaptos, iš anksto nulemtos priežastys, kad yra tarp jų ryšys ir kad kiekvienas reiškinys įvyksta nekintamų dėsnių veikiamas. Darijus atsakė. Nors jam graikų karių ištikimybė esanti gerai pažįstama, tačiau nuo savo tautiečių jis niekada neatsiskirsiąs. Jam sunkiau esą ką nors pasmerkti, negu būti apgautam. Ką jam likimas atneš, beveliją viską iškęsti tarp savųjų, negu būti perbėgėliu. Jei jo kariai nenorėtų jo ginti, tai jis žūnąs per vėlai. Patronas, netekęs vilties apginti karalių, grįžo į savo dalinį, pasiruošęs viską išmėginti, norėdamas įrodyti ištikimybę karaliui.

4. Darijaus pagrobimas

Besas jau buvo pasirengęs nužudyti karalių. Tačiau manydamas, kad tik gyvą perdavęs Darijų galės įsigyti Aleksandro malonę, planą vykdyti nusikaltimą atidėjo ateinančiai nakčiai, o tuo tarpu ima dėkoti (likimui), kaip protingai ir apdairiai buvę išvengta pinklių išdaviko, laukiančio iš Aleksandro apdovanojimo. Išdavikas turėjęs kaip dovaną perduoti Aleksandrui karaliaus galvą. Nereikia esą stebėtis, jei samdomas žmogus viską laiko galima nupirkti ir parduoti. Žmogus, neturįs dievų, neturįs meilės, pasaulio tremtinys, netikras draugas, dvilypis priešas elgiasi pagal užsakytojo valią. Besui teisinantis ir šaukiant dievus liudininkais, Darijus veido išraiška pritarė, tačiau nė kiek neabejojo, kad graikai pranešė tiesą. Tačiau reikalai buvo taip toli pažengę, kad tiek pat pavojinga buvo netikėti saviškiais, kiek ir būti apgautam. Buvo 30 tūkstančių, dėl kurių reikėjo bijoti, kad jie lengvapėdiškai galėjo būti palinkę į nusikaltimą. O Patronas turėjo 4.000. Jei karalius jiems būtų pavedęs saugoti save ir tuo

pačiu parodęs saviškiams nepasitikėjimą, jis būtų sudaręs sąlygas pateisinti išdavystę. Todėl bevelijo nekaltai, negu teisėtai, išstatyti save į pavojų. O Besui, kuris stengėsi apginti save nuo įtarimo ruošiant sąmokslą, jam esą žinoma, kad Aleksandras ne mažiau vertinąs teisybę, negu drąsą. Labai apsirinką tie, kurie už išdavystę tikisi gauti dovanų. Už priesaikos sulaužymą niekas esą nemokės, geriau nubausti ir atkeršyti.

Pagaliau atėjo naktis. Persai, pasidėję ginklus, kaip paprastai, nubėgo į gretimą kaimą atsinešti reikalingų daiktų. O baktrai, kaip Besas buvo įsakęs, stovėjo ginkluoti. Tuomet Darijus, liepęs pakviesti Artabazą, išdėstė jam viską, ką buvo girdėjęs iš Patrono. Artabazas neabejojo, kad reikia persikelti į graikų stovyklą. Persai, sužinoję apie pavojų, taip pat, jo nuomone, eisią su karaliumi. Atsidavęs savo likimui ir nesiryždamas paklausyti protingo patarimo, jis apkabino Artabazą, kaip vienintelį savo likimo ramstį, norėdamas pasižiūrėti į jį paskutinį kartą. Abu apsiliejo ašaromis. Darijus paprašė jį apsikabinusį draugą paleisti. Kad nematytų aimanuojančio draugo, išeinančio tarsi nuo laidotuvių laužo, jis apsigaubė galvą ir puolė ant žemės. Tuomet gi tie, kurie paprastai saugodavo karalių ir kurie turėjo jį ginti, statydami į pavojų net savo gyvybę, išlakstė, galvodami, kad ginkluotiems kareiviams, kuriuos jau įsivaizdavo ateinant, jie negalės atsispirti. Palapinė liko visai tuščia, išskyrus keletą eunuchų, nes šitie neturėjo kur bėgti. Tačiau jis pats, pašalinęs liudininkus, ilgai svarstė, ką daryti. Tačiau vienatvė, kurios jis ką tik norėjo, jam pasirodė grąsi. Jis liepė pašaukti eunuchą Bubaką. Žiūrėdamas į jį tarė: „Būkite ir žiūrėkite patys savęs. Jūs iki galo, kaip ir pridera, buvote ištikimi savo karaliui. Aš gi čia lauksiu savo lemties. Gal būt stebies, kodėl aš nenusižudau? Beveliju, kad kas nors kitas bus mano mirties kaltininkas, o ne aš pats". Po šitų žodžių eunucho riksmas pripildė ne tik palapinę, bet ir visą stovyklą.

Pagaliau į palapinę įsiveržė pašaliniai ir, persiplėšę drabužius, barbariškomis gedulingomis raudomis ėmė apverkti savo karalių. Persai, išgirdę šauksmą, išsigando. Viena vertus, jie bijojo baktrų ir neišdrįso griebtis ginklų, antra vertus, nieko neveikti irgi negalėjo, kad neatrodytų, jog jie bedieviškai išduoda savo karalių. Nebuvo vado, kuris galėtų įsakinėti. Visoje stovykloje girdėjosi įvairūs, nedarnūs riksmai. Besui ir Nabarzanui saviškiai pranešė, kad karalius nusižudęs. Juos buvo apgavusios raudos. Ir todėl jie, lydimi paskirtų vykdyti nusikaltimą budelių, raiti atšuoliavo prie palapinės. Įžengę į palapinę ir išgirdę iš eunuchų, kad karalius esąs gyvas, įsakė jį suimti ir surišti. Karalius, prieš tai va-

žiavęs karo vežimu ir kaip dievas saviškių buvo garbinamas, dabar, nepanaudojus jokios išorinės jėgos, tapo savo vergų belaisviu ir buvo įgrūstas į nešvarų vežimą, visą uždengtą kailiais. Karaliaus pinigus ir daiktus, tarsi teisėtą karo grobį, pasiglemžia ir nešini šituo grobiu, įsigytu pačiu didžiausiu nusikaltimu, pabėga. Artabazas, nusprendęs, kad yra saugiau negu žudikui maišytis po kojų, su ištikimąja kariuomenės dalimi ir su graikų daliniais išvyko į Partieną. Persai, apipilti Beso pažadų, o gal daugiausiai dėl to, kad nebuvo kito, prie kurio galėtų prisidėti, prisijungė prie baktrų ir trečią dieną pasivijo jų dalinius. Neva norėdami išsaugoti karališkąją pagarbą, Darijų sukausto aukso retežiais. Naują patyčią Fortūna sugalvojo. Kad kartais kas nors iš karališkos aprangos neatpažintų Darijaus, tą vežimą apdengė nešvariais kailiais. Vežikai buvo nepažįstami, kad kelionės metu niekam nieko negalėtų nurodyti. Sargyba sekė iš paskos.

5. Aleksandras vejasi Darijų

Aleksandras, sužinojęs, kad Darijus pajudėjo iš Ektabano,. nutrukė kelionę į Medėją ir energingai ėmė vytis bėgantįjį. Tabai yra paskutinis Paretakeno srities miestas. Ten perbėgėliai Aleksandrui pranešė, kad Darijus strimgalviais bėgąs į Baktrą. Pagaliau tikresnes žinias gauna iš babiloniečio Bagisteno, kad karalius dar nesuimtas, bet jam gresiąs pavojus būti suimtam ir nužudytam. Aleksandras, sušaukęs vadus, kalbėjo: „Liko pats svarbiausias etapas ir pats trumpiausias darbas. Galimas daiktas, kad Darijus yra saviškių išduotas ir suimtas. Mūsų pergalės laidas – paimti jį gyvą. O šios operacijos sėkmė – žaibiškas veikimas". Visi vienbalsiai sušuko, kad, nebodami vargo ir pavojų, visi pasiryžę eiti su juo. Taigi armija tuoj pat leidosi į kelionę, greičiau bėgdama, negu eidama. Per dieną išvargę, nė nakčia neilsėjo. Ir taip jau buvo nukeliavę 500 stadijų, kai atvyko į tą kaimą, kuriame Besas suėmė Darijų. Čia buvo pagautas Darijaus vertėjas Melonas. Jis buvo silpnos sveikatos ir trauktis su kariuomene negalėjo. O kai jį pagavo greit žygiuodamas karalius, jis apsimetė perbėgėliu. Iš jo sužinota viskas, kas įvyko. Nuvargusiai kariuomenei reikėjo poilsio. Ir taip Aleksandras atrinko 6.000 raitelių ir prie jų prijungė 300 vadinamųjų dimachų, nors jie jojo ant arklių, tačiau ant nugaros nešiojo sunkiuosius ginklus. Jei reikalavo vietovė ar įvykių eiga, jie pasidarydavo pėstininkais.

Aleksandrui šitaip besitvarkant, pas jį atvyko Orsilas ir Mitrakenas. Pasibaisėję Beso išdavyste, jie pasidarė perbėgėliais ir pranešė, kad per-

sai esą už 500 stadijų. Jie galį nurodyti trumpiausią kelią. Karalius apsidžiaugė perbėgėlių atvykimu. Vos sutemus, perbėgėliams vedliaujant, Aleksandras su lengvai ginkluotų raitelių būriu leidosi į kelionę. O kitai kariuomenei įsakė kiek tik gali skubiai žygiuoti iš paskos. Patsai gi, dalinį išrikiavęs kvadratu, taip komandavo žygiui, kad pirmieji galėtų susijungti su paskutiniais. Buvo nujoję 300 stadijų, kai juos pasitiko Mazėjo sūnus Brokubelas, anksčiau buvęs Sirijos valdytojas. Šis perbėgėlis taip pat patvirtino, kad Besas esąs ne toliau, kaip už 200 stadijų. Kariuomenė, nesitikėdama jokių pavojų, einanti palaidai, neišrikiuota. Iš viso ko jam atrodą, kad jie eina į Hirkaniją. Pasiskubinus vytis, esą galima juos užklupti iš netyčių. Darijus dar esąs gyvas. Perbėgėlių pranešimai dar labiau pakurstė energingai veikiantį karalių. Paraginę žirgus pentinais, būrys nušuoliavo pirmyn. Jau buvo girdėti žygiuojančio priešo triukšmas, bet dulkių debesys neleido matyti kariuomenės.

6. Darijaus žūtis

Aleksandras truputį pristabdė koloną ir palaukė, kol nusės dulkės. Pagaliau barbarai juos pastebėjo, o jie pamatė armiją, su kuria nebūtų galėję lygintis, jei Besas būtų parodęs tiek drąsos mūšio lauke, kiek buvo parodęs sąmoksle. Barbarai juos pranoko ir skaičiumi, ir jėga, juk mūšis turėjo įvykti tarp išvargusios kariuomenės ir pailsėjusios. Tačiau Aleksandro vardas ir garsas, svarbiausi veiksniai kare, privertė išsigandusį priešą bėgti. Besas ir kiti nusikaltimo dalyviai, sekę paskui Darijaus vežimą, ėmė jį raginti sėsti ant arklio ir bėgti nuo priešo. Jisai, sakydamas, kad yra dievai keršytojai, ir maldaudamas Aleksandro apsaugos, atsisakė savo noru eiti su karalžudžiais. Tuomet įsiutę priešai ietimis persmaigsto karalių ir palieka su daugybe žaizdų. Gyvulius, traukusius vežimą, kad toliau nebegalėtų važiuoti, taip pat ietimis subadė. Du vergus, lydėjusius karalių, nužudė. Atlikę tas piktadarystes ir norėdami sumėtyti pėdas, Nabarzanas išvyko į Hirkaniją, o Besas, lydimas nedidelio raitelių būrio, patraukė į Baktrą.

Barbarai, netekę vadų, išlakstė kiekvienas sau: kur traukė viltis ar vijo baimė. Susirinko tik 500 raitelių ir tie patys nežinojo, ką jiems daryti: priešintis ar bėgti. Aleksandras, pamatęs priešų išgąstį, su dalimi raitelių pasiunčia į priekį Nikanorą pastoti bėgantiems kelią, o pats su likusia kariuomene joja iš paskos. Beveik 3.000 besipriešinančių išžudė, o kitus, kurių karalius nebeleido žudyti, neliesdami, tarsi gyvulių bandą nusivarė. Nebuvo nė vieno belaisvio, kuris galėtų nurodyti Darijaus ve-

žimą. Kiekvienas ką nors suradęs gerai apžiūrėjo, tačiau nebuvo jokio karaliaus bėgimo pėdsako. Skubantį Aleksandrą lydėjo vos trys tūkstančiai raitelių. Tačiau lėčiau žygiavę susidūrė su visa bėgančia armija. Ir vos galima patikėti, kad belaisvių buvo daugiau, negu tų, kurie juos paėmė. Tačiau baimė taip jiems buvo aptemdžiusi protą, kad jie negalėjo pakankamai įvertinti didelio savo karių skaičiaus ir priešų saujelės. Tuo tarpu galvijai, traukę Darijaus vežimą, niekieno nevaldomi, karščio ir žaizdų iškankinti, atsidūrė už 4 stadijų, viename slėnyje. Netoli nuo čia buvo šaltinis. Žinantieji tą šaltinį nurodė makedoniečiui Polistratui, kuris, kankinamas troškulio, atėjo atsigerti. Gerdamas iš šalmo pasemtą vandenį, jis pastebėjo besibaigiančių gyvulių kūnuose styrančias įsmeigtas ietis.

Žiūrėdamas į gyvulius, kurie ne tiek buvo nusikamavę, kiek subadyti, jis išgirdo pusgyvio žmogaus dejavimą. Todėl žmogiško žingeidumo vedamas pažiūrėti, kas paslėpta vežime, jis pakėlė uždėtus kailius ir išvydo Darijų, kurio kūnas buvo visas subadytas. Karališkos aprangos likučiai ir aukso grandinė, kuria žmogžudžiai buvo surišę Darijų, neleido abejoti. Darijus mokėjo graikų kalbą. Jis dėkojo dievams, kad po tokių nelaimių ir kančių, jie suteikė jam paguodos ir neleido vienišam numirti. „Nežinau, kas tu esi, – kalbėjo jis, – bet labai prašau tave žmogaus likimo vardu, kurio negali išvengti, kaip matai iš šito reginio, net patys didžiausi karaliai, taigi, prašau, kad tu perduotum Aleksandrui mano žodžius. Iš visų mano didžiausių nelaimių, įskaitant ir šitą paskutinę – baisią mirtį, pati didžiausia yra ta, kad su nugalėtoju, kuris man ir maniškiams parodė tokį kilniaširdiškumą ir padarė tiek daug gero, reikėjo gyventi kaip su priešu ir dabar mirti jam nepadėkojus. Bet jei paskutinioji nelaimingųjų valia danguje turi kokios nors reikšmės ir jei su paskutiniu atodūsiu pasakytus žodžius girdi kokia nors dievybė, taigi, jeigu taip yra, tegu jis apsuptas garbės ilgai ir laimingai gyvena Kiro soste, toli nuo mano likimo ir nepaliestos Fortūnos likimo. Atsimindamas savo kilnią širdį, tegu jis leidžia mano motinai ir mano vaikams jo aplinkoje užimti tokią vietą, kokią savo atsidavimu ir ištikimybe jie nusipelno. O žudikai tegu susilaukia tokio galo, kokį Aleksandras ras tinkamą. Nesakau, kad žudikus turėtų nubausti, gailėdamasis savo nelaimingo priešo, bet vien iš pasibjaurėjimo piktadaryste, kuri nenubausta galėtų tapti kitų karalių, o pagaliau ir jo paties pražūtimi".

Po to, kai ištroškęs atsigaivino Polistrato atneštu vandeniu, Darijus kalbėjo toliau: „Taigi reikėjo taip pasitaikyti, kad iš visų mano nelai-

mių paskutinė yra ši, jog negaliu padėkoti už gerą širdį. Tegu tai padaro Aleksandras, o Aleksandrui tegu atsilygina dievai". Pagaliau ištiesdamas dešinę tarė: „Perduok šį pasveikinimą Aleksandrui, kaip karališko atsidavimo laidą". Ir laikydamas Polistrato ranką mirė. Neaišku, ar atvykęs Aleksandras Darijų rado dar gyvą, tačiau tikrai žinome, kad Aleksandras, patyręs apie turtingiausio karaliaus tragišką galą, labai verkė ir, nusisiautęs nuo savęs chlamidą, ja apdengė Darijaus kūną ir liepė iškilmingai nuvežti prie jo tautiečių, kad ten pagal persų papročius iškilmingai būtų palaidotas protėvių kapuose. Savo pobūdžiu tokį šlykštų ir pasibaisėtiną nedėkingumą žmonių, kurie už didžiausias jiems suteiktas malones taip žiauriai susidorojo su Darijumi, dar didesnei gėdai pasmerkė ir perdavė ateinančioms kartoms – nuostabi šuns ištikimybė savo šeimininkui. Kai visi draugai nuo jo nusigręžė, prie jo liko tik jo vienintelis šuo. Su tokiu pat atsidavimu jis buvo ir prie mirštančiojo, su kokiu jis lydėdavo savo gyvą šeimininką. Šitoks buvo galas žmogaus, kurį žmonės sveikindavo kaip dievų giminaitį ir karalių ir šito nepadaryti buvo laikoma didžiausiu jo pažeminimu. Tai yra dar vienas puikus įrodymas, kad niekas nėra labiau pažeidžiamas Fortūnos kaprizų už tą, kuris, susižavėjęs jos saldžiais žodžiais, pats kiša galvą į jos jungą.

VI KNYGA
su VI knygos pradžios Freinshemio papildymais

ŽYGIO Į RYTUS IŠBANDYMAI

I SKYRIUS. NEGEROVĖS UŽNUGARYJE IR FRONTE

1. Lakedaimoniečių maištas

Kai Azijoje vyko šitokie dalykai, Graikijoje ir Makedonijoje anaiptol nebuvo ramybės. Tuo metu lakedemoniečius valdė Achidamio sūnus Agidas, kuris, atėjęs į pagalbą Tarentino miesto gyventojams, žuvo tą pačią dieną, kai Pilypas prie Cheronijos sumušė atėniečius. Drąsos atžvilgiu jis prilygo Aleksandrui. Jis ragino savo tautiečius neleisti ilgiau makedoniečiams laikyti pavergus Graikiją, jei jie patys nenori su laiku užsidėti ant savęs tokį patį jungą. Todėl reikia stengtis dabar, kol dar persai turi šiek tiek jėgų priešintis, juos sutriuškinti, kitaip šitos neįveikiamos galybės akivaizdoje veltui minėsime kadaise turėtą laisvę. Po tokios agitacijos laukė patogios progos įsivelti į karą.

Hemnono sėkmės paskatinti nusprendė savo siekius sujungti su jo siekiais. Kai ankstyva mirtis nutraukė gerą pradžią, jie ir toliau veikė taip pat energingai. Agidas, prieš tai nuvykęs pas Farnabazą ir Autofraditą, gavo iš jų 30 sidabro talentų ir 10 trieilių laivų, kuriuos perdavė savo broliui Agelazijui. Jis turėjo plaukti į Kretos salą. Mat šitos salos gyventojus lakedaimoniečiai ir makedoniečiai, varžydamiesi tarp savęs, kiekvienas stengėsi patraukti į savo pusę. Taip pat buvo pasiųsti pasiuntiniai pas Darijų prašyti karo reikalams didesnės pinigų sumos ir daugiau laivų. Tačiau persų patirtas pralaimėjimas prie Iso upės (mūšis jau buvo įvykęs) juos buvo tiek paveikęs, kad dar kam nors galėtų padėti, nes Aleksandras, vydamasis priešą, vis toliau traukėsi į krašto gilumą.

Didelė dalis samdytųjų kareivių tiesiog iš paties mūšio pabėgo į Graikiją. Iš jų apie 8.000 kareivių Agidas nusamdė už persų pinigus. Jų padedamas, jis užėmė daugelį Kretos miestų. Pagaliau Menonas, Aleksandro pasiųstas į Trakiją, sukurstė barbarus atsimesti, o numalšinti tą patį sukilimą Antipatras iš Makedonijos į Trakiją pasiuntė kariuomenę.

Ta pačia proga pasinaudojo ir lakedaimoniečiai, jie greitai patraukė į savo pusę Peloponesą be kelių miestų. Buvo sudaryta 20.000 pėstininkų ir 2.000 raitelių kariuomenė ir kariuomenės vadu paskirtas Agidas. Sužinojęs apie šį įvykį, Antipatras pasistengė kiek buvo įmanoma geresnėmis sąlygomis baigti karą Trakijoje. Netikėtai grįžęs į Graikiją, iš draugiškųjų ir sąjunginių miestų-valstybių pareikalavo pagalbos. Su jais susitarus buvo gauta apie 40.000 kovotojų. Iš Peloponeso irgi atvyko geras būrys. Tačiau jų ištikimybe jis abejojo. Todėl, apsimesdamas, kad jų nė kiek neįtaria, išreiškė jiems padėką už tai, kad jie atvykę apginti nuo lakedaimoniečių Aleksandro gerą vardą. Jis žadąs apie tai parašyti karaliui, kuris su laiku jiems padėkos. Dabartiniu metu nesą reikalo turėti didesnes karines pajėgas. Todėl jie, atlikę sąjungininkų prievolę, galį grįžti namo.

Po to pas Aleksandrą pasiunčia pasiuntinius painformuoti apie judėjimą Graikijoje. Karalių jie pasivijo prie Baktros tuo metu, kada mūšį laimėjo Antipatras ir žuvo Arkadoje Agidas. Jau seniai gavęs žinią apie lakedaimoniečių maištą, kiek įmanoma, būdamas taip toli, suteikė pagalbą. Su Kipro ir finikiečių laivais jis buvo pasiuntęs Amfoterą plaukti į Peloponesą, o Henetui buvo liepęs pristatyti į pajūrį 3.000 talentų, kad, būdamas arti, Antipatrui prireikus pinigų, galėtų pristatyti. Teisingai Aleksandras numatė, kokią milžinišką reikšmę turės šito maišto baigtis būsimiems įvykiams. Nors gavęs žinią apie pergalę ir lygindamas pergalės skirtumą su savo operacijomis, pajuokavo, kad tai buvęs pelių mūšis.

Tačiau to karo pradžia lakedaimoniečiams nebuvo nesėkminga. Jie laimėjo mūšį su Antipatro kariuomene prie Makedonijos tvirtovės Korago. Šis įvykis abejojančius patraukė į lakedaimoniečių pusę. Vienas Elajų ir Achajų miestas Polenė nutraukė bendradarbiavimo sutartį, o Arkadijoje tą padarė Megalopolio miestas, ištikimas Pilypo atminimui už suteiktas malones. Šis miestas, kietai apsuptas, jau buvo nusprendęs pasiduoti, tačiau jam atėjo į pagalbą Antipatras. Jis, palyginęs abi stovyklas, įsitikino, kad jo kariuomenė skaitlingesnė ir geriau ginkluota, ir nusprendė negaišdamas pradėti lemiamą mūšį. Lakedaimoniečiai irgi kovos nevengė. Taip prasidėjo lemiamos kautynės, kuriose lakedaimoniečiai turėjo daugiau nuostolių. Kadangi kovos arena buvo nedidelė, lakedaimoniečiai manė, kad priešo kariuomenė, nors ir skaitlingesnė būdama, negalės pasinaudoti šituo pranašumu. Todėl priešą puolė su įniršiu. Makedoniečiai atkakliai gynėsi. Buvo pralieta daug kraujo. Tačiau Antipatras, pavargusius mūšyje keisdamas naujais kovotojais, pri-

vertė lakedaimoniečius pamažu trauktis. Tatai pastebėjęs, Agidas su karališkąja kohorta, susidedančia iš pačių drąsiausių (baigiasi papildymas, toliau seka originalas – vert. pastaba), metėsi į kovą pačiame mūšio įkarštyje. Tuos, kurie įnirtingai priešinosi, nukovė, o didelę dalį privertė bėgti. Nugalėtojai buvo pradėję trauktis. Ir kol nenuviliojo persekiotojų į lygumą, daug krito. Bet pajutę vietą, kur galima atsistoti, kovėsi kaip lygus su lygiu. Tarp visų lakedaimoniečių ypač pasižymėjo jų karalius, ne tik ginklais ir išvaizda, bet ir drąsa. Dėl jo vieno negalėjo laimėti pergalės. Jį puolė iš visų pusių, ir iš arti, ir iš toli. Ilgai jis švaistėsi į vieną ir į kitą pusę, tai skydu atmušdamas priešo ietis, tai išsilenkdamas, kol pagaliau, perdūrus šlaunis, neteko daug kraujo ir nebegalėjo kovoti. Jo ginklanešiai pagrobė jį, paguldė ant skydo ir nulakino į stovyklą, sunkiai kenčiantį nuo kratymo.

Tačiau lakedaimoniečiai nesitraukė iš mūšio, bet gavę šiek tiek patogesnę vietą kautis, suglaudinę eiles, sulaikė pakrikai puolantį priešą. Niekas neatsimena, kad kada nors kova būtų buvusi tokia beviltiška. Dviejų kare pagarsėjusių tautų kariuomenės kovėsi lygiai laimingai. Lakedaimoniečiai atsiminė ankstesnę karo garbę, makedoniečiai dabartinę. Vieni kovojo už laisvę, kiti už dominavimą. Lakedaimoniečiams trūko vado, makedoniečiams vietos. Gausūs dienos įvykiai ir vieniems, ir kitiems čia viltį, čia baimę didino. Tarsi tyčia vienoda sėkme kovėsi tarp savęs drąsiausi vyrai. Ankšta kautynių vieta abiem pusėms neleido kovoti visomis jėgomis. Daugiau buvo žiūrovų, negu kovotojų. Tie, kurie neturėjo vietos kovoti ir stovėjo ieties metimo atstumu, žiūrėjo, kaip vyko mūšis ir šaukdami drąsino savuosius. Pagaliau lakedaimoniečių kariuomenė pavargo, vos galėjo benulaikyti prakaitu aplaistytus ginklus. Spaudžiant priešui, pradėjo trauktis ir atvirai bėgti. Nugalėtojai ėmė vytis išsisklaidžiusį priešą ir, prasiveržę pro visą lakedaimoniečių užimtą poziciją, puolė patį lakedaimoniečių vadą Agidą. Pamatęs, kad jo kariuomenė bėga, o priešas yra čia pat, liepė padėti jį. Pamėgino, ar jo rankos ir kojos atitinka jo ryžtą, bet pajutęs negalįs laikytis ant kojų, atsiklaupė. Mikliai užsidėjęs ant galvos šalmą ir kūną prisidengęs skydu, dešinėje laikydamas ietis, pats šaukė priešą, tegu kas nors išdrįsta nuplėšti gulinčiam šarvus. Niekas neišdrįso iš arti susikauti, tik iš tolo laikė ietis ir strėles, o jis tas pačias atsukdavo į priešą, kol pagaliau ietis įsmigo į jo nuogą krūtinę. Ištraukus ją iš žaizdos, galva bejėgiškai ima svirti ant skydo. Kartu su krauju dvasiai paliekant kūną, numiręs sukniubo ant savo ginklų.

Lakedaimoniečių žuvo apie 5.360, makedoniečių ne daugiau kaip 300. Bet į stovyklą grįžo beveik visi sužeisti. Ši pergalė palaužė ne tik Spartą ir jos draugus, bet visus, kurie buvo stebėję karo eigą. Antipatras neapsiriko, sveikinančiųjų veidai neatitiko jų dvasinės būsenos, bet, trokšdamas baigti karą, leido save apgaudinėti. Nors sėkminga įvykių raida patiko, tačiau jis bijojo pavydo, nes reikalas buvo svarbesnis, negu vietininko pareigos jį vykdyti leido, nes Aleksandras norėjo, kad priešas būtų sumuštas, tačiau neslėpdamas rodė nepasitenkinimą, kad Antipatras išėjo laimėtojas. Aleksandro nuomone, jo garbė tiek sumažėja, kiek kito padidėja. Ir taip Antipatras, puikiai žinodamas jo nuotaikas, nedrįso pats pergalės įvertinti, bet atsiklausė graikų tautos susirinkimo, ką jie mano esant reikalinga daryti.

Susirinkime lakedaimoniečiai prašė, kad nieko kito nenorį, o tik kad būtų leista pasiųsti pas karalių pasiuntinius. Karalius visiems dovanojo, išskyrus atsimetimo iniciatorius. O Megalopolio gyventojams, kurių miestą atsimetėliai buvo apsupę, achajai ir elajai turėjo sumokėti 120 talentų. Tokia buvo karo pabaiga, kuris staiga prasidėjo ir pirma baigėsi, negu Aleksandras prie Arbelos sumušė Darijų.

2. Karalius linksminasi

Karalius, kuris buvo ištvermingesnis vesdamas karą, negu dykinėdamas, atsipalaidavęs nuo visų rūpesčių, metėsi į linksmybes. Jei kurio persų ginklai nepalaužė, įveikė ydos. Besaikis lėbavimas, nesveikas pomėgis ištisomis naktimis girtuokliauti, pramogos ir būriai kekšių. Ir viskas buvo daroma pagal svetimus papročius. Šunuodegaudamas svetimiems papročiams, jis taip užgavo savo tautiečių jausmus ir akis, kad daugelis jo draugų ėmė jį laikyti savo priešu. Savo kareivius, pratusius prie disciplinos, kurie mokėjo tenkinti gamtos poreikius neišrankiu, saikingu maistu, išmokė svetimšalių ir pavergtųjų tautų blogų įpročių. Todėl keletą kartų buvo pasikėsinta į jo gyvybę, įvyko kareivių atsimetimas, imta laisviau reikšti savo tarpe nepasitenkinimą. O jis pats buvo piktas, įtarus, liguistai baimingas ir panašiai. Bet apie tai vėliau. Nesibaigiančiose puotose leido dienas ir naktis.

Nusibodus puotauti, griebdavosi kitokių pramogų. Nesitenkindavo visu pulku menininkų, pakviestų iš Graikijos. Liepdavo dainuoti belaisvėms moterims savo dainas, kurios neįpratusiai ausiai atrodė nedarnios ir šlykščios. Tarp belaisvių karalius pastebėjo vieną merginą, kuri buvo liūdnesnė už kitas ir vedama droviai spyriojosi. Ji buvo didinga ir graži,

o jos grožį puošė drovumas. Ji stovėjo, nuleidusi akis į žemę ir kiek buvo galima prisidengusi veidą. Ir todėl karalius įtarė, kad ji yra iš kilmingesnės šeimos, negu tos, kurios pokylio metu dalyvaudavo žaidimuose. Paklausta, kas ji tokia, atsakė, kad ji esanti anūkė Ocho, kuris neseniai valdė Persiją. Ji esanti Ocho sūnaus duktė. Ji buvusi Histapio žmona. Šis buvo Darijaus giminaitis ir vadovavo didelei armijai. Karaliaus sieloje dar buvo likę pirmykščio elgesio likučių. Todėl, jausdamas pagarbą karališkosios kilmės atstovės likimui ir garsiam vardui, tuoj pat įsakė ne tik belaisvę paleisti, bet ir jos turtus grąžinti, surasti vyrą ir jam perduoti jo žmoną.

Kitą dieną liepė Hefestionui į karaliaus būstinę suvesti visus belaisvius. Peržiūrėjęs visų kilmę, kilminguosius atskyrė nuo liaudies. Jų buvo 10. Tarp jų rado Darijaus brolį Oksatrą. Jis nebuvo toks turtingas kaip Darijus, bet savo dvasios ypatybėmis buvo garsesnis.

Paskutinis karo grobis sudarė 26.000 talentų. Iš jų 12.000 talentų buvo išmokėta kareivių dovanoms. Tokia pat pinigų suma buvo prarasta dėl sargybinių nesąžiningumo.

Oksidatas buvo kilmingas persas. Darijaus pasmerktas mirti, buvo laikomas kalėjime. Išlaisvinęs iš kalėjimo, Aleksandras jam pavedė valdyti Medėjos satrapiją. Darijaus brolį priėmė į savo draugų būrį, palikęs senuosius garbingus titulus.

Po to išvyko į Partieną. Tuomet čia gyveno garbinga tauta, dabar ji yra sostinė visų tų, kurie gyvena už Eufrato ir Tigro iki pat Raudonosios jūros. Skitai yra užėmę derlingą stepių kraštą. Be to, jie sunkūs kaimynai. Jų yra ir Azijoje ir Europoje. Tie, kurie gyvena Europoje, yra užėmę lygumų sritį, kuri tęsiasi nuo kairiosios Trakijos sienos iki Boristeno (Dniepro), o nuo Boristeno iki kitos upės, vardu Tanajas. Tanajas (Donas) teka tarp Europos ir Azijos. Nėra abejonės, kad skitai, iš kurių kilę partai, atėjo ne nuo Bosforo, o atsibastė iš Europos. Tuo laiku buvo garsus miestas Hekatompilas, įkurtas graikų. Čia buvo karaliaus sustojimo vieta, kur buvo suvežtos iš visur maisto atsargos.

Nežinia iš kur ėmė sklisti gandai, ta dykinėjančių kareivių liga, kad, girdi, karaliui jau esą užtenkama to, ką nuveikęs, ir dabar jau esąs pasiryžęs grįžti į Makedoniją. Kaip pamišę jie lakstė po palapines, rišo daiktus kelionei. Galėjai pagalvoti, kad duotas ženklas rinktis indus (– išvykti). Sumišimas visoje stovykloje, vieni ieško savo dalinio draugų, kiti krovė daiktus į vežimus. Pagaliau tatai pasiekė karalių. Šitą atsitiktinai paplitusį gandą darė įtikinamesniu dar ir tai, kad karalius liepė graikų

kariams grįžti į namus, o jų raiteliams kiekvienam atskirai davė po 6.000 denarų dovanų. Jie irgi manė, kad jų kareiviavimui atėjo galas. Karalius nejuokais išsigando. Juk jis buvo pasiryžęs nukeliauti į Indiją ir patį Orientą. Sušaukęs visus kariuomenės vadus į centrinę aikštę, su ašaromis akyse skundėsi, kad jį, girdi, iš pusiaukelio į garbę atšaukia ir kad jis turįs grįžti į tėvynę labiau panašus į nugalėtą, negu į nugalėtoją. Jo priešas ne karių ištižimas, o dievų pavydas, kurie sugebėjo drąsiausiems vyrams sukelti tėvynės ilgesį, į kurią truputį vėliau jie būtų grįžę su didesne garbe ir šlove. Tuomet kiekvienas atskirai pažadėjo dėti pastangas ir įveikti sunkiausias kliūtis. Taip pat užtikrino kareivių paklusnumą, jei tik jis panorėtų švelnia ir atitinkama kalba prabilti į jų širdis. Niekada nebuvę atsitikimo, kad jie, matydami karaliaus entuziazmą ir dvasios stiprumą, nors ir būdami išvargę ir palaužti, būtų norėję nuo jo pasitraukti. Karalius atsakė, kad jis tai padarys. O jie tegu paruošia liaudį jo kalbai.

3. Kareiviai nori grįžti namo

Karalius, pakankamai apsvarstęs viską, kas jo nuomone lietė reikalą, liepė sušaukti kariuomenės susirinkimą, kur jis pasakė tokią kalbą: „Žiūrint į atliktų žygių apimtį, kareiviai, nereikia stebėtis, kad ima noras pailsėti ir pasidžiaugti pasiekta garbe. Neminėsiu ilirų, tribalų, Beotijos, Trakijos, achajų, Peleponeso, kuriuos nugalėjau arba pats asmeniškai vadovaudamas, arba duodamas įsakymus. Štai, pradėję karą prie Helesponto, išvadavome iš barbarų despotizmo Jonus, Eolidą, Kapadokiją, Frigiją, Paflagoniją, Pisidus, Kilikiją, Siriją, Feniką, Armėniją, medus, Partieną. Aš daugiau užėmiau provincijų, negu kas nors kitas miestų. Ir nežinau, ar šitaip bevardydamas dėl tokios daugybės ko nors nepraleidau. Jei aš tikėčiau, kad šitų žemių, kurias taip greit užkariavau, užvaldymas yra pakankamai garantuotas, aš, net ir jūsų stokodamas, skubėčiau pas savo penatus, pas motiną, pas seseris, pas savo piliečius, kad ten galėčiau pilnai džiaugtis su jumis kartu įgyta garbe ir šlove, kur mums būtų gausiai atlyginta už pergalę: džiaugsmas vaikų, žmonų ir tėvų, tai taika, tai ramybė, ir visa šita pasiekta mūsų drąsa ir tuo mes galėtume be rūpesčių naudotis. Betgi naujoje, tiksliau pasakius, nestabilioje imperijoje, kur barbarai vis dar, panarinę galvas, neša jos jungą, kareiviai, yra reikalingas laikas, kad suminkštėtų jų charakteris ir sušvelnėtų laukiniai papročiai. Juk ir vaisiai subręsta per tam tikrą nustatytą laiką, nors jie ir neturi jausmų, bet vis dėlto suminkštėja pagal savo

dėsnius. Ką? Argi jūs manote, kad šias visas tautas, pripratusias prie kitokios valdžios, prie kito vardo, su mumis neturinčias nieko bendra, nei tikybos, nei papročių, nei kalbos, taigi klausiu, argi manote, kad tose pačiose kautynėse, kurias laimėjome, jau ir perauklėjome? Jūsų ginklai, o ne jūsų būdas verčia paklusti. Akyse bijo, už akių priešai. Su laukiniais žvėrimis turime reikalo, kuriuos, pagautus ir uždarytus, nuramina laikas, nes jų prigimtis padaryti to negali. Ir aš iki šiol taip elgiausi, tarsi visos tos tautos, buvusios Darijaus valdžioje, yra pilnai užvaldytos. Nabarzanas užėmė Hirkaniją, o Baktrą ne tik valdo tas išdavikas Besas, bet dar ir grasina. O sogdianai, dakai, sakai, indai yra nepriklausomi. Visi šitie, vos tik išvydę mūsų nugarą, ims mus vytis, nes jie yra tos pačios nacijos, o mes svetimi ir svetimtaučiai. Kiekvienas geriau klauso saviškių, nors to, kuris valdo, daugiau reikėtų bijoti. Todėl arba ką esame užėmę, turime palikti, arba turime užimti, ko dar neturime. Kaip gydytojai nieko nepalieka, kas ligoniui kenkia, taip ir mes, kareiviai, turime išpjauti, kas kenkia mūsų reikalui. Dažnai maža kibirkštis, laiku neužgesinta, sukelia didelį gaisrą. Priešu nė kiek negalima pasitikėti, jei ko nors neįvertinsi, tai toks apsileidimas suteikia jam jėgų. Net ir Darijus nepaveldėjo Persų imperijos, bet eunucho Bagojos malone buvo pasodintas į Kyro sostą. Negalvokite, kad Besui bus sunku užimti tuščią sostą. Juk tai mūsų nusikaltimas, kareiviai, jeigu mes sumušėme Dariją tam, kad jo sostą atiduotume jo vergui, kuris išdrįso padaryti sunkiausią nusikaltimą: karalių, atsidūrusį tokioje padėtyje, kad net mes, svetimi nugalėtojai, būtume pasigailėję, sukausto retežiais tarsi belaisvį, o po to, kad mes negalėtume jo išvaduoti, nužudo. Argi mes leisime šitokiam karaliauti? Kuo greičiau aš noriu išvysti jį prikaltą prie kryžiaus, atliekantį užtarnautą bausmę už tai, kad jis sulaužė karaliams ir tautoms duotą priesaiką. Dievaži, o jei kas nors praneš jums, kad tas pats Besas degina Graikijos miestus ar Helespontą, koks skausmas jus apims pamačius, kaip Besas pasisavina jūsų pergalės vaisius. Tuomet skubėsite atgauti, kas jums priklauso, griebsitės ginklų. Kaip tik dabar yra pats laikas pulti išsigandusį ir panikuojantį Besą. Mums, perbridusiems per tokius sniegynus, įveikusiems tokias upes, perkopusiems per tokius kalnus, liko tik keturių dienų kelias. Čia nėra jūrų, kurių bangos pastotų mums kelią ir trukdytų žygį, nėra Kilikijos tarpeklių ir pakriaušių, kur galėtume įstrigti, visas kelias – viena lyguma, visas kelias pakalnėn. Stovime ant pergalės slenksčio. Mums tik liko keletas dezertyrų ir savo šeimininko žudikų. Prisiekiu dievais, pats didžiausias jūsų garbės žygdar-

bis, kuriuo galėsite pasigirti ainiams, bus tas, kuriuo jūs atkeršysite net savo priešo Darijaus žudikams, (nes su mirtimi baigiasi neapykanta), nė vienas nusikaltėlis nebus ištrūkęs iš jūsų rankų. Argi manote, kad po šito įvykio persai nesupras, kad jūs ėmėtės švento karo, kad kovojate prieš Beso nusikaltimą, o ne prieš vardą, ir jie pasidarys sukalbamesni".

4. Hirkanijos krašte. Nabarzanas teisinasi

Labai pakiliai kareiviai išklausė jo kalbą: jis galįs juos vesti, kur tik nori. Karalius nevilkino žygio. Perėjęs Partieną, trečią dieną pasiekė Hirkanijos kraštą. Čia jis paliko Kraterą ir jo vadovaujamą kariuomenę. Prie jo priskyrė Aminto vadovaujamą būrį bei 600 raitelių ir tiek pat strėlininkų. Jis turėjo ginti Partieną nuo barbarų įsiveržimo. O Erigijui, davęs nedidelę apsaugą, liepė lygumomis vesti gurguolę. Pats karalius, nukeliavęs su falanga ir raiteliais 150 stadijų, slėnyje, kuris tęsiasi iki Hirkanijos, pasistatė sustiprintą stovyklą.

Labai aukštų medžių tankus miškelis teikė pavėsį. Slėnio dirvožemis, drėkinamas vandens iš kabančių uolų, buvo derlingas. Iš pat kalnų papėdės išteka Zioberio upė, kuri beveik 3 stadijus teka viena, kol, atsimušusi į vagoje gulinčią uolą, tarsi padalijusi vandenis, ima tekėti dviem vagomis. Nuo čia upė, verždamasi per akmenis, sutiktus vagoje, darosi siauresnė ir pagaliau prasmenga po žeme. Apie 300 stadijų teka nematoma, kol vėl, tarsi ištryškusi iš naujo šaltinio, teka nauja dvigubai platesne vaga, išsiliedama į plotį 13 stadijų. Bet greit ją vėl suspaudžia krantai, ir pagaliau įteka į kitą upę, vadinamą Ridagu. Vietos gyventojai tvirtina, kad jei ką nors įmetus į duobę, esančią arčiau šaltinio, tai jis vėl išlenda per kitą upės pragriaužtą angą. Ir taip Aleksandras įsakė įmesti į tą skylę, kur upė palenda po žeme, du jaučius. Ten, kur upė vėl išlenda į paviršių, pasiųsti žmonės pamatė išmestus jaučių kūnus.

Jau ketvirtą dieną toje pačioje vietoje ilsėjosi kariuomenė, kai Aleksandras gavo iš Nabarzano laišką. (Nabarzanas su Besu buvo suėmę Darijų). Laiško turinys maždaug toks: jis, Nabarzanas nebuvęs Darijaus priešas, dargi davęs jam naudingų patarimų. O už tai, kad jis karaliui sąžiningai pataręs, beveik buvęs nudurtas. Nepasitikėdamas savo tautiečių ištikimybe, su kokia jie 250 metų saugojo savo karalius, Darijus galvojęs savo asmens apsaugą pavesti svetimtaučiams kariams, kas prieštarauja žmonių ir dievų įstatymams. Jisai, būdamas pavojingoje ir kritiškoje padėtyje, pasielgęs kaip reikalavo būtinybė. Juk ir Darijus nužudęs Bagoją, taip pat pasiteisinęs savo tautiečiams, būtent, kad jis nudūręs jį

todėl, kad šis kėsinęsis prieš jį, nes vargšams mirtingiesiems nėra nieko brangiau už gyvybę. Jis irgi, esą, tos meilės pastumtas prie tokio kraštutinumo. Ir jis taip pasielgęs ne todėl, kad to būtų norėjęs, o dėl to, kad buvo priverstas. Bendroje nelaimėje kiekvienas turįs savo Fortūną. Jeigu jis lieptų jam atvykti, jis prisistatytų be baimės. Jis nebijąs, kad toks didelis karalius sulaužytų duotą žodį. Paprastai dievas neapgauna dievų. Bet jeigu tas, kuriam duodamas žodis, atrodytų nevertas to, tai prieš jį, kaip bėglį, atsirastų daugybė tremties vietų: tėvynė esanti ten, kur drąsus vyras pasirinko sustojimo vietą.

Aleksandras neabejojo duoti jam užtikrinimą tuo būdu, kokiu persai jį priimdavo: jei prisistatysi, būsi neliečiamas. Tačiau toliau žygiavo karalius kariuomenę paruošęs ir išrikiavęs kvadratu. Be to, į priekį pasiuntė žvalgus ištyrinėti vietovės. Voros priekyje ėjo lengvai ginkluoti, už jų – falangistai, už pėstininkų važiavo gurguolė. Tiek pati karinga tauta, tiek sunkiai praeinamos vietovės kėlė karaliui rūpestį. Ištisai pats slėnis tęsiasi iki pat Kaspijos jūros. Iš jos kyšo du iškyšuliai, tarsi dvi rankos. Vidurinioji dalis sudaro nelabai išgaubtą įlanką, labai panašią į mėnulį, kai šis dar nėra pilno apskritimo ir kyšo jo ragai. Kairėje pusėje gyvena kereketai, mozinai, chalikai, kitoje pusėje leukozirai, amazonių laukai. Anie yra nukrypę į šiaurę, o šitie į vakarus. Kaspijos jūros vandenyse, kurie yra gėlesni už kitų jūrų vandenis, sutinkame milžiniško dydžio gyvačių. Žuvys visai kitokios spalvos. Vieni ją vadina Kaspijos jūra, kiti Hirkanų jūra. Yra žmonių, manančių, kad į Kaspijos jūrą suteka Meotų pelkių vanduo. Jie motyvuoja tuo, kad čia jūros vanduo yra gėlesnis už kitų jūrų vandenis, kadangi į ją įsilieja pelkių vanduo. Šiaurėje didelis jūros plotas įsiveržia į krantą, toli nuvarydamas bangas ir potvynio metu užliedamas didelę sausumos dalį. Pasikeitus dangaus padėčiai, jūra grįžta į save su tokia pat jėga, kokia buvo išsiliejusi, ir žemė vėl atgauna savo išvaizdą. Kai kas manė, kad Kaspija ne jūra, bet kad ji atitekėjusi iš Indijos į Hirkaniją, kurios viršūnė nuolaidėdama, kaip anksčiau minėjome, sudaranti nepertraukiamą slėnį. Iš čia karalius apie 20 stadijų skynėsi kelią beveik nepraeinamais takais takeliais. Miškai, upeliai, išgriuvos trukdė kelionę. Kelyje nesutikęs jokio priešo stūmėsi pirmyn ir pasiekė gyvenamą kraštą. Be kitų maistingų augalų, kurių pilna šitame krašte, čia noksta įvairiausių rūšių obuolių. Čia žemė labai tinkama vynuogėms auginti. Daug ten yra medžių, kurių lapai gausiai išrasoję medumi. Bet jeigu iki saulėtekio gyventojai nesurenka jo, tai skystis nuo mažiausios šilumos išgaruoja.

Iš čia nužygiavus 30 stadijų, karalių pasitiko Fratafernas ir kartu su tais, kurie po Darijaus mirties buvo pabėgę, pasidavė. Juos maloniai priėmęs, nužygiavo į Arvo miestą. Čia jį pasitiko Krateras ir Erigijus, vesdamiesi kartu ir tapūrų genties valdytoją Fradatą. Jį irgi priėmė į savo globą ir tai buvo daugeliui paskata pasitikėti karaliaus maloningumu. Po to Hirkanijai paskyrė satrapą Menapį. Ochui karaliaujant, jis kaip tremtinys buvo atvykęs pas Pilypą. Tapūrų genčiai vadovauti paliko Fradatą.

5. Artabazas pasiduoda

Jau karalius buvo pasiruošęs išeiti iš Hirkanijos ribų, kai Artabazas (kuris, kaip anksčiau minėjome, buvo pats ištikimiausias Darijaus pavaldinys), kartu su Darijaus artimiausiais ir savo vaikais bei nedideliu graikų kareivių daliniu išėjo priešais pasitikti. Artinantis prie karaliaus, jam Aleksandras ištiesė dešinę, nes Ochui karaliaujant, jis kaip tremtinys buvo Pilypo svečias. Bet iki galo išsaugota ištikimybė savo karaliui nugalėjo dėkingumą už parodytą svetingumą. Šitaip maloniai priimtas jis tarė: „O kad tu, karaliau, vienodai galėtum džiaugtis nesibaigiančia laime, tačiau dėl vieno esu nusiminęs, gili senatvė man neleidžia ilgiau naudotis tavo gerumu". Jis ėjo 95-uosius metus. Devyni jaunuoliai, pagimdyti tos pačios motinos, lydėjo tėvą. Juos Artabazas pastatė prie karaliaus dešinės, linkėdamas, kad jie tiek gyventų, kiek Aleksandrui galės būti naudingi. Dažniausiai Aleksandras žygio metu eidavo pėsčias, bet kad senis nesigėdytų joti raitas, kai karalius eina pėsčias, karalius liepė atvesti sau ir Artabazui arklius.

Kai stovykla buvo pastatyta, karalius liepė pašaukti Artabazo atvestuosius graikus. Jie karaliui atsakė, jei lakedaimoniečiams nebūsią užtikrintas saugumas, tai jie žadą dar pagalvoti, ką jie turės daryti. Lakedaimoniečių legatai buvo pasiųsti pas Darijų, kai Darijus buvo nugalėtas, jie prisiplakė prie graikų, tarnavusių persams už atlyginimą. Karalius liepė jiems ateiti ir neboti priesaikos ir duotojo žodžio užstatų. Jie turėsią tokias pat sąlygas, kokias jiems Darijus būtų davęs. Ilgai jie delsė, daugel planų apsvarstė, kol pagaliau pažadėjo ateiti. Tačiau atėnietis Demokritas, visą laiką daugiausiai priešinęsis prieš makedoniečių įsigalėjimą, nesitikėdamas pasigailėjimo, nusidūrė kardu. Visi kiti, kaip buvo nusprendę, pasidavė Aleksandrui. Jų buvo 1.500 vyrų. Be jų dar buvo 50 legatų, siųstų pas Darijų. Kareivius paskyrė į pagalbinę kariuomenę, o kitus pasiuntė į namus, išskyrus lakedaimoniečius, kuriuos uždarė į kalėjimą.

6. Vargai Mardų tautelėje

Mardų tautelė buvo Hirkanijos kaimynė. Jų gyvenimo būdas buvo šiurkštus, pratę plėšikauti. Ši vienintelė tautelė nebuvo pasiuntusi pasiuntinių ir, atrodė, nežadėjo vykdyti karaliaus įsakymų. Todėl karalius pasipiktino, kaip viena tautelė galėtų kėsintis padaryti, kad jis nebūtų nenugalimas. Taigi palikęs gurguolę ir jai apsaugą, pats gi su nepatyrusiu pralaimėjimo būriu išžygiavo. Keliavo per naktį, o auštant išvydo priešą. Ne mūšis buvo, o greičiau kažkoks sambrūzdis. Išbaidyti iš kalnų, kuriuos turėjo užėmę, barbarai pabėgo. Gretimus kaimus, iš kurių buvo pabėgę gyventojai, užėmė. Prasiskverbti į krašto vidurį kariuomenė galėjo tik didelių pastangų dėka.

Kalnų grandinę supo aukšti miškai ir stačios uolos. O lygumose buvo įrengę neįprastos rūšies kliūtis. Medžiai buvo tyčia tankiai susodinti, o jų jaunas, ranka palenkiamas šakas prilenkdavo ir susmaigydavo į žemę. Iš jų tarsi iš naujų šaknų dar vešliau sužaliuoja nauji medžiai. Šitų jie augti taip, kaip nori, neleidžia, bet juos vieną su kitu neva supina, o šie, gausiai sulapoję, užkloja žemę. Tuo būdu nematomi šakų mazgai lyg. kokios kilpos ištisai užtveria praėjimą. Vienintelis būdas praeiti – tai prasiskinti taką, bet tai reikalavo didelio darbo, nes daugybė mazgų sutvirtindavo stiebus, o persipynusios medžių šakos, nelyginant kokie sukabinti apskritimai, lyg lankstūs karklai atmušdavo smūgius. Tačiau vietiniai gyventojai, kaip žvėrys pratę landžioti po tais krūmais, išėję į mišką, iš pasalų aplaidydavo ietimis priešą. Aleksandras, medžiotojų būdu tikrindamas urvus, daugelį jų nudūrė.

Pagaliau įsakė apsupti visą mišką ir, jei bus rasta kokia nors kiaurymė, līsti į ją. Nežinodami vietovės, daugelis paklydo. O kai kuriuos pagavo, tarp jų ir Aleksandro arklį, vardu Bucefalas. Karalius šį arklį labiau mylėjo, negu kitus. Ant jo niekas kitas negalėjo užsėsti. O kai karalius norėdavo užsėsti ant jo, jis pats savo noru atsiklaupdavo ir paimdavo karalių. Žmonės manė, kad jis žinąs, ką turįs nešti. Karalius, daugiau negu derėjo pykčio ir nuoskaudos inspiruotas, liepė ieškoti arklio ir per vertėją paskelbti, kad jei arklio negrąžins, vis dėlto niekas jo negalės suvaldyti. Šios žinios išgąsdinti arklį atvedė kartu su dovanomis. Bet karalius ir dabar nenurimo. Jis davė įsakymą iškirsti mišką ir tą lygumą, kuri buvo dėl priaugusių krūmų neprieinama, užpilti iš kalno atnešta žeme. Kai pylimas pasiekė šiokio tokio aukščio, barbarai, matydami negalėsią išlaikyti užimtą teritoriją, pasidavė. Karalius, paėmęs įkaitus,

liepė juos perduoti Fradatui. Po penkių dienų grįžo į stovyklą. Po to Artabazui suteikęs tokį pat dvigubą titulą, kokį turėjo prie Darijaus, pasiuntė į namus.

Tuo metu Aleksandras buvo netoli Hirkanijos miesto, kuriame stovėjo Darijaus karališkieji rūmai, kai, gavęs saugumo garantiją, jo pasitikti su brangiomis dovanomis atėjo Nabarzanas. Tarp dovanų buvo ir labai gražios išvaizdos pačiame berniukiško amžiaus žavume eunuchas Bagoas. Darijus jį labai mylėjo, o greit ir Aleksandras prie jo prisirišo. Kaip tik labiausiai šito eunucho prašomas, jis pasigailėjo Nabarzano.

II SKYRIUS. BRUZDĖJIMAS PRIEŠ KARALIŲ

1. Amazonių gentyje. Talestris

Kaip anksčiau minėjome, Hirkanijos kaimynystėje aplink Termodonto upę Temiskiro laukuose gyvena Amazonių gentis. Jų karalienė buvo vardu Talestris, kurios valdos tęsėsi tarp Kaukazo kalnų ir Fazo upės. Įsigeidusi pamatyti karalių, ji išvyko už savo krašto ribų ir, būdama netoli karaliaus, pasiuntė pranešti, kad atvykusi karalienė ir trokštanti pamatyti jį ir susipažinti. Gavusi galimybę aplankyti, lydima 300 moterų, kitas palikusi laukti, nuėjo. Pamačiusi karalių ji nušoko nuo arklio, dešinėje laikydama dvi ietis.

Amazonių rūbas nedengia viso kūno. Kairė pusė iki krūtinės yra nuoga, toliau viskas pridengta. Rūbų klostė, surišta mazgu, nenusileidžia žemiau kelių. Viena krūtis, skirta maitinti vaikams, buvo sveika, dešinioji, kad lengviau būtų įtempti lanką ir mesti ietis, buvo išdeginta.

Talestris drąsiai žengė į karalių, apžiūrėdama toli gražu neatitinkančią žygių garsui karaliaus figūrą, nes barbarai garbina kūno didumą. Jų manymu didelius darbus pajėgūs atlikti tik tie, kuriuos gamta teikėsi apdovanoti ypatinga išvaizda. Paklausta, ar norėtų ko nors paprašyti, nedvejodama prisipažino, kad ji atėjusi, norėdama turėti su karaliumi bendrų vaikų. Ji esanti verta, iš kurios jam gimtų karalystės įpėdinis. Moteriškosios lyties vaisių ji pasilaikysianti sau, vyriškosios atiduosianti tėvui. Aleksandras paklausė, ar ji nenorėtų su juo dalyvauti žygyje. Ji teisinosi, kad be apsaugos palikusi savo karalystę, ir nesiliovė prašyti, kad jai netektų grįžti nusivylusiai. Didesnė moters aistra meilei negu karaliams privertė ją keletą dienų pasilikti. Praėjo 13 dienų tenkinant karalienės norus. Tuomet ji išvyko į savo karalystę, o karalius į Partieną.

2. Aleksandro išpuikimas

Čia jis atvirai atsidavė savo aistroms. Susivaldymą ir kuklumą, tas dvi karališkąsias dorybes, jis pakeitė į palaidumą ir puikybę. Tėvų papročius ir sveiką makedoniečių karalių gyvenimo būdą bei tautišką aprangą jis laikė per prastus savo didybei. Jis pamėgdžiojo persų karalių prabangą, laikydamas save lygiu dievams. Pradėjo leisti save garbinti parpuolus ant žemės. Įvesdamas vergiškus patarnavimus, pamažu jis ėmė žeminti daugelio tautų nugalėtojus. Sau ant galvos užsidėjo purpurinę diademą su baltais papuošimais, tokią, kokią nešiojo Darijus. Apsivilko persiškais rūbais, net nebodamas bloga lemiančio ženklo: nuo nugalėtojo žymenų pereita prie nugalėto priešo rūbų. Aleksandras sakydavosi, kad jis dėvi karo trofėjais. Bet su šituo trofėjum jis kartu užsivilko ir priešo papročius. Išorinę puikybę lydėjo dvasinis pasipūtimas. Laiškus, siunčiamus į Europą, antspauduodavo senojo žiedo akimi, o ant laiškų, siunčiamų į Aziją, dėdavo Darijaus žiedo antspaudą, kad parodytų, jog viena asmenybė neaprėpia dviejų Fortūnų. Draugus, raitelius, o su jais pėstininkų vadus rengdavo persiškais rūbais, nors šie ir nemėgdavo, bet atsisakyti neišdrįsdavo. Karaliaus rūmuose buvo 360 kurtizanių, tiek pat, kiek jų turėjo Darijus. Paskui jas sekiojo eunuchų bandos, o ir patys pripratę prie moteriškių, slankiodavo paskui jas. Pilypo senieji kariai, žmonės, nepažįstantys pasismaginimų, visai niekino tą visą prabangą ir svetimus papročius. Visoje stovykloje buvo vienas visų jausmas ir viena kalba: daugiau prarasta švenčiant pergalę, negu įgyta kariaujant, nes juos pačius labiausiai užvaldę svetimi kitataučių papročiai. Tokia gaišaties kaina: grįšią į namus apsirengę belaisvių rūbais. Gėdinamasi to, kas sava. Karalius labiau panašus į nugalėtuosius, iš Makedonijos imperatoriaus pasidaręs Darijaus satrapas. Karalius, gerai žinodamas, kaip labai yra įsižeidę geriausi draugai ir kariuomenė, dosnumu ir dovanomis stengėsi atgauti gerą vardą. Bet, mano nuomone, užmokestis už vergavimą laisviesiems nėra malonus.

3. Sunki kelionė prieš Besą

Norint išvengti maišto, poilsį reikėjo nutraukti karu, kuris labai laiku pradėjo bręsti. Nes Besas, apsivilkęs karaliaus rūbais, įsakė save vadinti Artakserksu. Jis buvo subūręs skitus ir kitas palei Tanajo upę gyvenančias tautas. Apie tai pranešė Satibarzanas, kurį priėmęs į globą, buvo paskyręs vadovauti sričiai, kurią prieš tai buvo valdęs.

Sunkiai nešdama karo grobį ir prabangos reikmenis, armija vos judėjo į priekį. Karalius liepė visų pirma savo daiktus, o paskui ir visos kariuomenės daiktus, išskyrus būtiniausius, sunešti į vidurį. Daiktų prikrautus vežimus nuvežė į plačią lygumą. Visiems laukiant karaliaus nurodymo, jis liepė atkinkyti ir nuvesti gyvulius. Po to visų pirma liepė padegti savo daiktus, o vėliau ir kitų. Daiktai degė, o jų šeimininkai piktinosi, nes juk ne kartą jiems buvo tekę gesinti gaisrą, kad šituos daiktus sveikus galėtų pasigrobti iš priešų miesto. Niekas nedrįso apverkti krauju įgyto turto, nes ta pati ugnis degino ir karaliaus daiktus. Pagaliau trumpa kalba nuramino širdgėlą. Tinkami karo tarnybai ir viskam pasiruošę, džiaugėsi matydami, kad geriau nusimesti naštas negu prarasti drausmę. Po to iškeliavo į baktrų žemę. Tačiau Parmeniono sūnaus Nikanoro staigi mirtis visus labai paveikė. Visų labiausiai pergyveno karalius. Jis norėjo sustoti ir dalyvauti laidotuvėse, bet maisto trūkumas privertė skubėti. Pasiliko tik Filotas su 2.600 kareivių atlikti broliui reikalingas apeigas.

4. Artahaknos miesto pasigailėjimas

Pats karalius toliau žygiavo prieš Besą. Kelionės metu jam buvo įteikti kaimyninių sričių satrapų laiškai. Iš jų sužinojo, kad Besas karingai nusiteikęs eina prieš jį ir kad nuo jo atsimetęs Satibarzanas, kurį pats buvo paskyręs avijų satrapu. Nors žygiavo prieš Besą, tačiau nusprendė, kad geriausiai pirmoje vietoje sumušti Satibarzaną. Pasiėmęs lengvai ginkluotus pėstininkus ir raitelius, per visą naktį žygiavęs, netikėtai užklupo priešą. O Satibarzanas, sužinojęs apie karaliaus atvykimą, su 2.000 raitelių (nes staiga daugiau surinkti negalėjo) pabėgo į Baktrą, o kiti įsitvirtino artimiausiuose kaimuose. Iš vakarų pusės buvo staigi uola, o iš rytų kalnai buvo nuolaidūs, tankiai apaugę medžiais. Čia tryško labai vandeningas šaltinis. Norint aplink apeiti, reikėjo padaryti 320 stadijų. Kalnų viršūnėje buvo vešli pieva. Joje jie paliko netinkamus kariauti kareivius, o patys, jų buvo apie 13.000 ginkluotų vyrų, uolos pakriaušę užvertė medžiais ir akmenimis. Aleksandras juos apsupo ir apsupimui vadovauti paliko Kraterą. Pats skubiai nusivijo Satibarzaną. Bet sužinojęs, kad šis esąs toli, grįžo kovoti su tais, kurie buvo užėmę kalnus. Pradžioje liepė pravalyti kelius, per kur galėtų pulti. Bet juos pasitiko nepajudinami akmenys ir stačios uolos. Darbas atrodė tuščias, priešinantis pačiai gamtai. Nors veržtis pirmyn buvo neįmanoma, o grįžti atgal pavojinga, karalius, pripratęs grumtis su sunkenybėmis, ilgai gal-

vojo, apsvarstydamas tai vieną, tai kitą planą, kuris atėjo į galvą, kaip tai paprastai būna, atmetus pirmą sumanymą. Šitaip abejojančiam ir nežinančiam, ką reikia daryti, Fortūna atėjo į pagalbą.

Pūtė stiprus vakarų vėjas, o kareiviai, ruošdami praėjimą per uolas, buvo prikirtę daugybę malkų. Nuo sauso ir karšto oro jos jau buvo apdžiuvusios. Todėl jis liepė atnešti dar daugiau malkų ir stipriai kūrenti laužą. Sukrovus medžių kamienus, greit laužas pasiekė kalno viršūnę. Tuomet iš visų pusių padegus, ugnis apėmė visą laužą. Vėjas nešė liepsną priešui į veidą. Milžiniški dūmų debesys paslėpė dangų. Miškas traškėjo nuo gaisro. Ko kareiviai nebuvo padegę, ugnis išsiplėtusi viską aplinkui degino. Barbarai gelbėdamiesi bėgo ten, kur ugnis dar nebuvo apėmusi, bet čia stovėjo priešas. Priešas žuvo įvairia mirtimi, vieni šoko į ugnį, kiti nuo uolų, o kai kurie pasidavė į priešo rankas. Nedaug pusiau apdegusių pateko į nelaisvę. Po to jis grįžo prie Kratero, kuris laikė apsupęs Artahaknos miestą. Jis viską laikė paruošęs ir laukė karaliaus atvykimo, susilaikydamas, kaip ir priderėjo, nuo miesto paėmimo garbės. Aleksandras įsakė atvežti bokštus. Barbarai, tai matydami, išsigando ir, stovėdami ant miesto sienų, tiesė rankas maldaudami, kad karalius savo pyktį nugręžtų į atsimetimo autorių Satibarzaną, o jų, nuolankiai pasiduodančių, pasigailėtų. Karalius pasigailėjo. Ne tik nutraukė apgulimą, bet dar kiekvienam gyventojui grąžino jo nuosavybę.

Pasitraukus iš šio miesto, jį sutiko naujų kareivių papildymas: Zoilas atvedė iš Graikijos 500 raitelių. O Antipatras atsiuntė iš Iliro 3.000 raitelių. Su Pilypu atvyko 130 Tesalijos raitelių. Iš Lidijos buvo atvesta 2.600 svetimtaučių kariuomenė, o su jais kartu tos pačios genties 300 raitelių. Prisijungęs šią kariuomenę, Aleksandras nužygiavo į Drangų kraštą. Jo gyventojai labai kovingi. O satrapas buvo Brazaentas, dalyvavęs su Besu nužudant karalių. Bet, bijodamas pelnytos bausmės, pabėgo į Indiją.

5. Sąmokslininkų išaiškinimas ir nužudymas

Jau devinta diena stovėjo kariuomenė. Karalių, kurio negąsdino jokios išorinės jėgos ir niekieno nebuvo nugalėtas, tykojo iš vidaus piktadarys. Buvo toks Dimnas, karaliaus nelabai mėgiamas ir gerbiamas. Jis turėjo meilužį, vardu Nikomachas, kuris buvo jam vienam atsidavęs. Ir iš veido buvo galima matyti, kad Dimnas yra kažkodėl išsigandęs. Atsikratęs liudininkais, jis nusivedė jaunuolį į šventyklą ir pareiškė, kad jis turįs pranešti labai didelę paslaptį. Matydamas jaunuolį žingeidžiai laukiant, jis paprašė abipusės meilės ir abiejų gyvybės vardan prisiekti, kad tai, ką jis

praneš, bus pridengta tylėjimu. Šis, pagalvojęs, kad jis niekam nieko nesakys, dėl ko reikėtų sulaužyti priesaiką, prisiekė dievų vardu. Tuomet Dimnas atveria paslaptį, kad už trijų dienų būsią pasikėsinimas prieš karalių ir kad kartu su drąsiais ir įžymiais vyrais dalyvaująs ir jis. Tatai išgirdęs jaunuolis ryžtingai atsisako davęs žodį dalyvauti sąmoksle. Jokie saitai jo negalį priversti tylėti apie piktadarybę. Dimnas, apkvaišęs nuo meilės ir baimės, laikydamas meilužio dešinę, pradžioje su ašaromis maldavo, kad jis dalyvautų sąmoksle ir jo vykdyme. O jei šito negalįs užtikrinti, tai kad bent jau jo neišduotų. Juk didžiausias jojo meilės įrodymas be viso kito yra tai, kad jis ir savo galvą aklai patikėjo jam. Pagaliau jaunuoliui vis atsisakant dalyvauti sąmoksle, ima grasinti mirtimi, nuo šitos galvos sąmokslininkai ir pradėsią vykdyti savo puikiuosius planus. Pagaliau ėmė koliotis, vadindamas jį boba, bailiu, meilės išdaviku, tai vėl žadėjo aukso kalnus, net karalystę, o šis iš tolo su pasibaisėjimu kratėsi nuo tokios piktadarystės. Paskui išsitraukė kardą ir, kišdamas tai prie jo, tai prie savo gerklės, grėsmingai išrėkė, kad jis pasižadėtų ne tik tylėti, bet ir padėti. Tačiau tas, būdamas nepalaužiamas ir džiaugdamasis, nepakeitė savo nusistatymo. Bet apsimetė, kad jis, labai mylėdamas Dimną, negalįs jam nieko atsakyti. Ir be to pradėjo dar teirautis: su kokiais žmonėmis jis susirišęs tokiam darbui, kokie vyrai prie šitokio įsidėmėtino žygio žadą prisidėti. Dimnas, apsvaigęs nuo meilės ir nusikaltimo, kartu dėkoja ir kartu sveikina, kad drąsiausias jaunuolis nesuabejojęs prisijungti prie tokių vyrų, kaip karaliaus asmens sargybinis Demetras, kaip Pakolajus, Nikanoras. Be jų, dar suminėjo Afebetą, Lokejų, Dikseną, Archepolį ir Amintą. Po šito pasikalbėjimo Nikomachas pranešė, ką girdėjęs savo broliui Kebalinui. Šis nusprendė pasilikti palapinėje. Nes jeigu jis, niekada nepratęs tuo metu užeiti pas karalių, užeitų ten, sąmokslininkai suprastų esą išduoti. Patsai Kebalinas, negalėdamas arčiau prieiti, sustojo prieš įėjimą į karaliaus rūmus, laukdamas kokio nors draugo iš pirmos kohortos, kad jį įvestų pas karalių. Atsitiktinai visiems išėjus, neaišku dėl kokios priežasties, karaliaus būstinėje liko tik vienas Parmeniono sūnus Filotas. Kebalinas, pasikeitusiu veidu išduodamas didelį susijaudinimą, pasako Filotui, ką iš brolio buvo girdėjęs ir liepia nedelsiant pranešti karaliui. Filotas, pagyręs jį, tuoj pat įėjo pas Aleksandrą ir daug su juo kalbėjosi įvairiais klausimais, tačiau apie tai, ką buvo girdėjęs iš Kebalino, neužsiminė. Vakare jį, einantį pro šalį, karaliaus būstinės prieangyje vėl sutiko tas pats jaunuolis ir paklausė, ar jis įvykdęs jo pavedimą. Šis teisinosi, girdi karalius jo kalboms neturėjęs laiko, ir nuėjo.

Kitą dieną Kebalinas jį vėl pasitiko įeinantį į karaliaus būstinę ir priminė vakar dieną su juo aptartą reikalą. Anas atsakė, kad turįs tai omeny. Bet ir tada nepranešė karaliui, ką girdėjęs. Kebalinas pradėjo jį įtarti. Nusprendęs, kad dalyką negalima ilgiau atidėti, apie tai, koks nusikaltimas ruošiamas, papasakojo kilmingam jaunuoliui, vardu Metronas, kuris buvo ginklų sandėlio viršininkas. Kebaliną paslėpęs ginklų sandėlyje, tuoj pat nuėjo pas karalių, kuris kaip tik tuo metu užsiėmė kūno mankšta, nurodė, ką jam šnipas buvo perdavęs. Karalius, pasiuntęs savo asmens sargybą suimti Dimną, nueina į ginklų sandėlį. Kebalinas, džiaugsmo pagautas, tarė: „Matau tave sveiką, ištrūkusį iš nusikaltėlių rankų". Po to Aleksandras išklausinėjo viską iš eilės, sužinojo, kas buvo reikalinga. Tačiau iš naujo dar paklausė, kiek praėjo dienų po to, kai Nikomchas jam perdavė žinią. Anas patvirtino, kad dabar trečia. Karalius, manydamas, kad čia yra priesaikos sulaužymas, taip ilgai nepranešti ką girdėjus, įsakė jį suimti. Šitas ėmė šaukti, kad vos tik jis išgirdęs, tuoj bėgęs pas Filotą. Tegu karalius jo paklausia. Karalius vėl jo klausia, ar jis sutikęs Filotą ir ar reikalavęs, kad šis nueitų pas karalių. Nesiliaudamas tvirtinti, ką buvo sakęs ir keldamas į dangų rankas, verkdamas pradėjo aimanuoti, kad girdi, kadaise buvęs brangiausias jo draugas dabar šitaip atsidėkojąs.

Tuo tarpu Dimnas, puikiai žinodamas, kodėl jį karalius kviečia, sunkiai susižeidžia kardu, kurį tuomet turėjo prie savęs. Sutrukdytasis, įsiveržus karaliaus sargybiniams, buvo nuneštas į karaliaus būstinę.

Žiurėdamas į jį, karalius tarė: „Kokią gi tokią didelę šunybę aš esu sugalvojęs prieš tave, Dimnai, kad tau atrodė, jog Filotas yra vertesnis už makedoniečių karalystę ir net už mane patį?". Bet šis jau neturėjo žado. Ir taip sudejavo, ir, nugręžęs veidą nuo karaliaus, susmuko ir mirė. Karalius, pasišaukęs Filotą ateiti į būstinę, pasakė: „Kebalinas yra vertas aukščiausios bausmės, kadangi jis apie pasikėsinimą į mano gyvybę tylėjo dvi dienas ir tos piktadarystės kaltininku laiko Filotą. Jis tvirtina, kad apie pasikėsinimą jis tuoj pranešęs Filotui. Juo artimesnė draugystė sieja tave su manim, juo didesnis tavo veidmainystės nusikaltimas. Ir aš pripažįstu, kad tas labiau tinka Kebalinui negu Filotui. Turi sau palankų teisėją: jei ko nereikėjo priimti, tai bent paneigti galima".

Jei iš veido galima spręsti apie sielos būseną, Filotas, nelabai išsigandęs, atsakė, kad Kebalinas iš tikro perdavęs jam to ištvirkėlio pranešimą. Bet jis nė kiek netikėjęs tokio plevėsos skundiko. Jis bijojo apsijuokti, manydamas, kad gal čia tik įsimylėjėlių ginčo padarinys. Po to,

kai Dimnas bandė nusižudyti, jis supratęs, kas ir bebūtų, tylėti nebuvo galima. Apkabinęs karalių ėmė maldauti, kad jis daugiau žiūrėtų į praėjusį gyvenimą, o ne į suklydimą, kurį jis padaręs tylėjimu, o ne darbais. Negalėčiau pasakyti, ar karalius patikėjo, ar tik giliau krūtinėje paslėpė pyktį. Ištiesęs dešinę, kaip atgautos malonės ženklą, pasakė, kad jam esą atrodo, kad jis greičiau nepakankamai įvertinęs pranešimo svarbą, ne slėpęs.

Sušaukęs draugų pasitarimą, kuriame Filotas nedalyvavo, liepė įvesti Nikomachą. Jis viską iš eilės išdėstė, ką buvo pranešęs karaliui. Tarp nedaugelio draugų karalius labai brangino Kraterą, kuris, pavydėdamas garbės, buvo Filoto priešas. Jis puikiai žinojo, kad per dideliu gyrimusi atliktais žygiais ir drąsa Filotas dažnai įkyrėdavo Aleksandrui ir dėl to jis buvo įtariamas ne nusikaltimu, o pasipūtimu. Ir matydamas, kad neras geresnės progos įgelti priešui, savo kerštą pridengdamas skraiste, pasakė: „O kad būtumei šitą reikalą su mumis pačioje pradžioje aptaręs! Mes būtume patarę, kad, jei tu norėtum Filotui dovanoti, nereikėtų leisti jam pajusti, kiek jis tau nusikaltęs. Nes dabar mirtinai išgąsdintas, jis galvoja tiktai apie savo pavojų, o ne apie tavo suteiktą malonę. Jis visą laiką galės sąmokslauti prieš tave, tu ne visada galėsi Filotui atleisti. Gal tu galvoji, kad malonė gali pakeisti tą, kuris ryžosi tokiai niekšybei. Taip nebūna. Jis žino, kad tie, kurių pasigailėta, daugiau ko nors tikėtis nebegali. Jei pats Filotas, nuginkluotas tavo gailestingumo bei malonės, ir liautųsi veikęs, tai aš nemanau, kad jo tėvas Parmenionas, tokios armijos vadas, tavo karių tarpe turįs tokį įsisenėjusį autoritetą, būdamas iškeltas beveik iki tavo didybės viršūnės, taigi aš nemanau, kad tėvas Parmenionas už savo sūnaus gyvybę savo širdyje jaustųsi esąs tau skolingas. Yra malonių, kurių neapkenčiame. Gėda prisipažinti, kad buvai nusipelnęs mirties bausmę. Nieko kito jam nebelieka, kaip galvoti, kad jam padaryta skriauda, o ne gyvybė dovanota. Todėl žinau, kad su jais tau teks grumtis dėl gyvybės. Pakankamai dar turime priešų, su kuriais teks susiremti. Todėl apsisaugok nuo naminių priešų. Jei jais atsikratysi, dėl išorinių neturiu jokios baimės".

Šitaip kalbėjo Krateras. Kiti taip pat neabejojo: jei jis nebūtų buvęs sąmokslo autorius arba dalyvis, nebūtų jo nuslėpęs. Koks gi doras ir geros valios žmogus, ne tik draugas, bet ir iš giliausios liaudies, išgirdęs tokią žinią, nebūtų tuoj skubėjęs bėgti pas karalių? Net ne Kebalino pavyzdžiu, kuris iš brolio sužinojęs jam pranešė. O Parmeniono sūnus, raitelių vadas, visų karaliaus paslapčių liudininkas apsimeta, girdi, ka-

ralius neturėjęs laiko išklausyti jo pranešimo, matyt dėl to, kad pranešėjas – šnipas neieškotų kito tarpininko.

Nikomachas, dievams duotos priesaikos saistomas, ir tai skuba palengvinti savo sąžinę. Tuo tarpu Filotas, beveik visą dieną praleidęs mažmožiams ir pramogai, neranda galimybės į savo ilgą ir galbūt tuščią kalbą įterpti keletą žodžių, liečiančių karaliaus gyvybę. Girdi, jis netikėjęs tokiais žmonėmis, kurie skleidžia tokias kalbas. Kodėl jis delsia dvi dienas, tarsi būtų tikėjęs žinia? Jei jis netikėjo Kebalino pranešimu, reikėjo jį išvaryti. Kiekvienas, kai pavojus gresia jam pačiam, parodo drąsos. O jei kas sielojasi dėl karaliaus gyvybės, tas privalo būti ir lengvatikis, o kartais net išklausyti ir nepagrįstas tuščias kalbas. Taigi visi nusprendė, kad, norint jį priversti išduoti sąmokslo bendrus, reikia pravesti tardymą. Karalius, perspėjęs pasitarimą laikyti paslapty, paleidžia susirinkimą. Kad nė kiek neišryškėtų naujai priimtas planas, karalius liepia paskelbti, kad žygis prasideda rytoj. Filotas taip pat buvo pakviestas į jam paskutinę puotą. Karalius ne tik sugebėjo kartu puotauti, bet ir draugiškai pasikalbėti su tuo, kurį buvo pasmerkęs mirti.

Pagaliau antros sargybos metu užgesinus žibintus keletas karaliaus draugų, tarp kurių buvo Hefestijonas, Krateras, Kenas ir Erigijus, taip pat ginklanešiai Perdikas ir Leontas, ateina į karaliaus būstinę. Per juos buvo duotas įsakymas, kad sargybiniai prie pretorijos budėtų apsiginklavę. Prie visų įėjimų buvo pastatyti kareiviai, kelius saugoti turėjo raiteliai, kad niekas slapta negalėtų prasmukti pas Parmenioną, kuris tuo metu valdė Medėją ir turėjo didelę armiją. Ataras su 300 ginkluotų vyrų įžengė į karaliaus būstinę. Jam duota 10 žmonių apsauga, kiekvienas apsaugos vyras turėjo po 10 ginklanešių. Jie buvo išskirstyti suimti kitus sąmokslininkus. Ataras su 300 vyrų pasiųstas suimti Filotą. Atsirinkęs 50 geriausių vyrų, išlaužė užrakintas namo duris, o kitiems liepė apsupti iš visų pusių namą, kad Filotas negalėtų per kokį nors slaptą išėjimą pasprukti. Ar turėdamas ramią sąžinę, ar būdamas labai pavargęs, Filotas giliai miegojo. Jį, dar mieguistą, Ataras ir suėmė. Pagaliau kai jam, miegams išdulkėjus, uždėjo retežius, tarė: „Tavo gerumą, karaliau, nugalėjo priešų žiaurumas". Daugiau nekalbėjo. Jam apsupo galvą ir nuvedė į karaliaus būstinę. Karalius įsakė sekančią dieną visiems susirinkti ginkluotiems. Suėjo beveik 6.000 karių. Be jų dar karaliaus stovyklą papildė daugybė virėjų ir arklių šėrikų. Ginklanešiai laikė iš visų pusių apsuptą Filotą, kad jo minia negalėtų pamatyti anksčiau, negu karalius bus kreipęsis į visuomenę. Pagal seną makedoniečių paprotį bylose, ku-

riose grėsė mirties bausmė, tardydavo kariuomenė, taikos metu tos pareigos priklausydavo liaudžiai. Karaliaus valdžia čia neturėjo galios be kariuomenės ar liaudies nutarimo.

Taigi pirma įnešė Dimno kūną. Dauguma net nežinojo, ką jis yra padaręs ir kodėl žuvęs. Pagaliau prieš kariuomenę išėjo karalius. Jo veidas rodė sielos skausmą. Liūdni draugų veidai taip pat sukėlė nemaža smalsumo. Galvą nuleidęs į žemę, tarsi stabo ištiktas ilgai stovėjo karalius. Pagaliau atsipeikėjęs tarė: „Kareiviai, dėl keleto piktadarių sąmokslo buvau beveik išplėštas iš jūsų tarpo. Dievų apvaizdos ir gailestingumo dėka likau gyvas. Žvilgsnis į jūsų garbingus veidus verčia mane dar labiau neapkęsti žmogžudžių, kadangi gyvybė, net pasakyčiau, viena mano būties dalis yra tai, kad aš dar galiu jums, tokiai daugybei drąsuolių, taip labai man pasitarnavusių, išreikšti padėką".

Kalbą pertraukė kareivių atodūsiai ir visi apsipylė ašaromis. „Kur kas labiau jūs imsite jaudintis, kai aš parodysiu to nusikaltimo autorius. Dabar aš bijau apie juos kalbėti ir nenoriu minėti jų vardo, tarsi jie galėtų būti nekalti. Bet man reikia įveikti senos meilės prisiminimus ir atidengti niekšingų piliečių sąmokslą. Ir kaip aš galėčiau tokią niekšybę nutylėti? Pasirodo, kad Parmenionas, tokio amžiaus, tiek mano, tiek mano tėvo apipiltas dovanomis, visų mūsų draugų seniausias, buvo to nusikaltimo galva. Jojo tarnas Filotas sukurstė prieš mano gyvybę Peholą, Demetrijų ir šitą Dimną, kurio kūną čia matote, bei kitus asmenis, apsėstus tos pačios beprotybės".

Visą susirinkimą sudrebino pasipiktinusių ir aikčiojančių sukeltas triukšmas, koks paprastai būna masių, ypač karių susirinkimuose, kai šie ima lieti aistras ir pyktį. Po to buvo atvesti Nikomachas, Metronas ir Kebolinas. Jie pasakė tą patį, ką ir anksčiau. Nė vienas neparodė, kad Filotas būtų buvęs nusikaltimo dalyvis. Su pasipiktinimu ištarti liudininkų žodžiai buvo sutikti tylomis. Tuomet karalius tarė: „Kokios drąsos, kaip jums atrodo, reikėjo tam, kuris galėjo šitokį įkaltį mesti jam? Kad tai nebuvo prasimanymas, liudija Dimno mirtis. Pranešdamas nepatikrintą žinią, Kebolinas nesibijojo kankinimų. O Metronas nė minutei nedelsė, norėdamas perduoti žinią, jis įsibrovė net ten, kur aš maudžiausi. Tik vienas Filotas nieko nebijo, niekuo netiki. O koks drąsus vyras! Jei jį jaudintų karaliui gresiantis pavojus, argi jo veidas nepasikeistų? Argi tokios informacijos jis neklausytų susirūpinęs? Po tylėjimu slepiasi nusikaltimas. Viltis užimti karalystę stačia galva stumia į niekšybę. Jojo tėvas valdo Medėją. O pats, naudodamasis mano įgaliojimais,

daugeliui armijos vadų rodo didesnę galią, negu turi. Su panieka žiūri į tai, kad aš neturiu vaikų. Filotas čia klysta. Jūsų asmenyje aš turiu ir vaikus, ir tėvus, ir gimines. Kol jūs gyvi, tol aš ne bevaikis".

Po to jis cituoja perimtą Parmeniono laišką, rašytą sūnums Nikanorui ir Filotui. Šis laiškas nėra kokio nors rimtesnio plano įrodymas. Jo turinys maždaug toks. Visų pirma rūpinkitės savo reikalais, tik po to savo draugų, nes ką nusprendėme, padarysime. O karalius pridūrė: čia, esą, taip parašyta, kad jei laiškas paklius sūnums, jie, žinodami reikalą, supras, o jei bus perimtas, nežinančius suklaidins. Nes esą ir Dimnas, nurodydamas kitus sąmokslo dalyvius, Filoto nemini. Bet šitas, girdi, įrodo ne Filoto nekaltumą, o jo reikšmę. Taip visi jo bijo, kurie galėjo išduoti, kad patys prisipažindami, jį slėpė. Be to, Filotą apkaltina jo paties gyvenimas. Jis pasidarė draugas ir bendramintis mano pusbrolio Aminto, kai šis Makedonijoje prieš mane ruošė bedievišką pasikėsinimą. Jis atidavė savo seserį į žmonas Atalui, už kurį neturėjau didesnio priešo. O kai aš jam parašiau tokio draugiško ir asmeniško pobūdžio reikalu, koks buvo Hamono Jupiterio orakulo sprendimas, jis rado reikalo parašyti man, girdi, jis mane sveikinąs, kad esu priimtas į dievų tarpą, tačiau apgailestaująs tuos, kuriem teks gyventi to valdžioje, kuris viršija žmogaus ribas. Tai yra seniai man priešiško ir man garbės pavydinčio žmogaus įrodymai, kuriuos aš, kareiviai, kol buvo galima, užgniauždavau savo sieloje. Nes man atrodė, kad aš turėsiu išplėšti dalį savo širdies, kai aš pamatysiu, kad tie, į kuriuos tiek dėjau vilčių, nėra to verti. Dabar jau reikia bausti ne už žodžius. Nuo įžūlaus liežuviu malimo pereita prie ginklų. Jei jis pats šitaip darė, kur man, karaliui, dabar pasidėti? Kam patikėti savo gyvybę? Jį vieną paskyriau vadovauti geriausiai savo kariuomenės daliai – raiteliams, kilmingiausio jaunimo žiedui. Jam ir jo apsaugai patikėjau gyvybę, savo viltis, savo pergales. Jo tėvą pakėliau į tokią šlovės viršūnę, į kokią jūs pakėlėte mane. Jam atidaviau Medėją, už kurią nėra turtingesnio krašto. Tūkstančius piliečių ir jų sąjungininkų perleidau jo valdžion. Kame ieškojau pagalbos, ten tykojo pavojai. Koks būčiau laimingas, kritęs mūšyje, geriau būti priešo grobiu, negu savo piliečio auka. Dabar esu saugus nuo pavojaus, kurio vienintelio bijojau, ir patekau į šitą pavojų, kurio bijoti neturėjau. Paprastai reikalaujate iš manęs, kareiviai, kad saugočiau savo gyvybę. Jūs patys galite man duoti tai, ką jūs man patariate daryti. Į jūsų rankas ir jūsų ginklams pavedu save. Prieš jūsų norą būti gyvas nenoriu, o jei jūs to norite, nenubaudęs kaltininkų, negaliu".

Tuomet už nugaros surištomis rankomis, apvilktą suplyšusiu apsiaustu liepė įvesti Filotą. Aiškiai buvo matyti, kaip visi susijaudino išvydę tokį suplyšusį, į kurį anksčiau žiūrėjo su pavydu. Dar vakar raiteliai jį matę kaip savo vadą, žinojo, kad jis dalyvavo karaliaus pokylyje. O dabar štai jis ne tik kaltas, bet pasmerktas ir surištas. Fortūna taip pat pražvelgė ir Parmenioną, tokį karvedį, tokį žymų pilietį. Neteko dviejų sūnų, Hektoro ir Nikanoro, o su trečiuoju, kurį nelaimė aplenkė, kaltinamas už akių. Tada karaliaus pretorius Amintas, matydamas, kad susirinkimas linksta pasigailėti, iš naujo aštriai pasisakydamas prieš Filotą, įaudrino susirinkimą. Jie visi, esą, parsidavę barbarams, niekas iš jų nežadėjo grįžti pas savo žmoną, pas savo gimdytojus, į tėvynę. Tarsi sužalotas kūnas be galvos, be dvasios, be vardo, svetimoje žemėje pasityčiojimas priešams. Nors jis ir vylėsi, tačiau jo kalba anaiptol karaliui nepatiko, nes užsiminimas apie žmonas ir tėvynę karius galėjo padaryti abejingus tolimesniems jo žygiams.

Tuomet prabilo Kenas. Nors jis ir turėjo paėmęs Filoto seserį, tačiau jo kalba prieš Filotą buvo aštresnė, negu kitų. Jis rėkė, kad Filotas esąs karaliaus, tėvynės, kariuomenės žudikas, pagriebęs čia pat prie kojų esantį akmenį bandė sviesti į jį, kaip dauguma mano, norėdamas išgelbėti nuo kankinimų. Tačiau karalius sugriebė jo ranką, sakydamas, kad kaltinamajam pirma reikalinga esą duoti galimybę apsiginti, nes kitaip negalės būti teisiamas.

Tuomet Filotui buvo liepta kalbėti. Tačiau neaišku, ar sąžinės graužiamas, ar didelio pavojaus pritrenktas, jis stovėjo apkvaišęs, nedrįsdamas pakelti akių nė atverti burnos. Pagaliau apsipylęs ašaromis ir netekęs nė tų drąsos likučių, kurie jį palaikė, susmuko. Paskui, nušluosčius apsiaustu jo akis, atgavo drąsą ir žadą ir, atrodė, kažką norėjo pasakyti. Bet karalius, žiūrėdamas į jį tarė: „Tave teis makedoniečiai. Klausiu, ar gimta kalba naudosiesi, kalbėdamas su jais".

Tuomet Filotas tarė: „Kadangi be makedoniečių yra daugelis, kurie, manau, lengviau supras mano žodžius, jei aš kalbėsiu ta pačia kalba, kuria ir tu kalbėjai. Manau, kad tu kalbėjai ta kalba ne dėl ko nors kito, o dėl to, kad dauguma galėtų suprasti". Tuomet karalius: „Argi nematote, kad Filotas niekina net gimtąją kalbą. Jis tik vienas gėdijasi ja kalbėti. Bet tegu kalba kaip nori, kas yra ant širdies. Tuo tarpu jūs atsiminsite, kad jis taip pat šlykštisi mūsų papročiais, kaip ir kalba". Ir taip jis pasitraukė iš susirinkimo. Tuomet Filotas tarė: „Nekaltam rasti žodžių lengva. Bet nelaimingajam išlaikyti saiką žodžiuose sunku. Ir taip, būdamas tarp gry-

niausios sąžinės ir neteisingiausios Fortūnos, nežinau, kaip aš turėčiau pasinaudoti šituo laiku ir savo dvasine būsena. Nedalyvauja geriausias mano bylos teisėjas. Dievaž, nesuprantu, kodėl jis pats nenorėjo išklausyti manęs. Juk iš abiejų pusių išklausius bylą, galima mane ir pasmerkti, ir išteisinti. Nepažinęs bylos ir nedalyvaudamas, negalės išteisinti manęs, kurį pasmerkė dalyvaudamas. Nors surišto žmogaus gynimasis yra ne tik bergždžias, bet ir nepakenčiamas, nes atrodo, kad jis teisėjui ne aiškina, o jį smerkia. Tačiau kadangi man liepta pasisakyti, tai aš nepasitrauksiu nuo savęs ir neleisiu sau pasirodyti esąs savo sąžinės pasmerktas.

Nematau, kad aš šioje byloje būčiau kaltas. Tarp sąmokslininkų niekas manęs nepaminėjo. Apie mane nieko nepasakė Nikomachas. Kebolinas negalėjo žinoti nieko daugiau, negu buvo girdėjęs. Ir vis dėlto karalius tiki, kad aš buvau sąmokslo galva. Argi galėjo Dimnas nutylėti tą, kurio turėjo klausyti. Ypač kai buvo klausinėjama apie sąmokslo dalyvius, galėjau būti bent melagingai paminėtas. Juoba tai lengviau galėjo padaryti iš baimės. Nes kol nusikaltimas neatidengtas, mano vardo, esą, nemini dėl to, kad atrodytų jo draugo pasigailėjo. Bet jis, prisipažindamas Nikomachui, visus dalyvius sumini, tik apie mane nė žodžio. O Nikomachu jis pasitikėjo, jis buvo užtikrintas, kad jis tylės apie jo paslaptį. Jei Kabolinas nebūtų į mane kreipęsis ir nebūtų norėjęs, kad aš apie sąmokslininkus nieko nežinočiau, tai, klausiu jūsų, bendražygiai, argi man, niekieno nepaminėtam, būtų reikėję šiandien teisintis. Tarkim, Dimnas dar gyvas ir nori manęs pasigailėti. Bet ką kiti? Kurie save kaltins, o apie mane nutylės?! Nelaimė yra pikta ir, bendrai paėmus, nusikaltėlis kankinasi dėl jam gresiančios bausmės, tuo tarpu kai svetimai bausmei yra abejingas. Tiek daug sąmokslininkų ir nė vienas net kankinimo mašinoj nepasakys teisybės? Juk niekas nesigaili mirtininko, kaip ir mirti pasmerktasis, manau, nesigaili nieko.

Man reikia grįžti prie vieno tikro kaltinimo. Kodėl nutylėjai tai, kas tau buvo pranešta? Kodėl klausydamas buvai toks ramus? Man prisipažinus kaip viskas buvo (nesvarbu, kur dabar esi, Aleksandrai), dovanojai man ir aš paspaudžiau tavo dešinę, kurią buvai ištiesęs kaip susitaikymo laidą. Taip pat dalyvavau ir pokylyje. Jei manimi patikėjai, tai aš esu išteisintas, jei atleidai, esu laisvas. Karaliau, laikykis bent savo žodžio. Ką gi aš šią naktį, pasitraukęs nuo tavo stalo, veikiau? Apie kokį naują nusikaltimą tau pranešė, kad taip pasikeitė tavo nuomonė? Kietai miegojau, kai mane, nesirūpinantį savo nelaimėmis, pažadino priešai, norėdami surišti. Iš kur žmogžudžiui ir išdavikui toks kietas miegas?

Nes juk nusikaltėlis, sąžinės graužiamas, negali miegoti, furijos neduoda jam ramybės ne tik planuojant, bet ir įvykdžius žmogžudystę. Man ramybę suteikė visų pirma mano nekaltumas, o pagaliau ir tavo dešinė. Nebijojau, kad svetimas žiaurumas tau galėtų turėti daugiau galios negu tavo gailestingumas. Nesigailėk manimi patikėjęs, juk man šią žinią perdavė tarnas, kuris negalėjo pristatyti nei liudininkų, nei duoti įrodymų, tik būtų visiems sukėlęs baimę, jei būtų pradėta jo klausinėti. O aš, nelaimingasis, maniau klausąs mylimojo ir meilužio tarpusavio kivirčo. Pasitikėjimą mažino ir tai, kad apie tai kalbėjo ne pats, o pavedė broliui. Bijojau ir to, kad jis gali užsiginti tai sakęs Kebolinui ir tuo būdu aš pasirodysiu daugelį karaliaus draugų įstatęs į pavojų.

Niekam nepakenkdamas, taip pat aš sužinojau, kas labiau man linki pražūties, negu kad likčiau gyvas. Jei aš būčiau pakenkęs nekaltiems, kaip jūs manote, kiek vaidų aš būčiau sukėlęs? Bet Dimnas nusižudė? Argi aš galėjau nujausti, kad jis taip padarys? Jokiu būdu, ne! Vienintelis, kuo turėjau tikėti, tai, kad Kebolinas nedavė man ramybės savo prašymais, negalėjo manęs įtikinti. Dievaži, jeigu aš būčiau buvęs tokio nusikaltimo Dimno sąmokslininkas, juk aš negalėjau dvi dienas nekreipti dėmesio, kad mes esame išduoti. Pats Kebolinas be jokio vargo galėjo būti pašalintas iš kelio. Pagaliau, gavęs žinią, dėl kurios turėjau žūti, aš vienas pats ginkluotas įėjau į karaliaus miegamąjį. Kodėl aš atidėjau nusikaltimo vykdymą? Gal be Dimno nedrįsau? Taigi jis buvo sąmokslo galva. Aš gi, Filotas, kuris stengiuosi užgrobti makedoniečių karalystę, slėpiausi jo šešėlyje. Kuris iš jūsų papirktas dovanomis? Kuriam vadui, kuriam valdytojui daugiau užmokėjau? Mane kaltina, kad aš vengiąs bendrauti su žmonėmis, kalbančiais gimtąja kalba, kad šlykščiuosi makedoniečių papročiais. Taip aš sudarau tai imperijai grėsmę, kurią niekinu. Jau seniai gimtoji kalba, santykiaujant su kitataučiais, išėjo iš apyvartos. Nugalėtojams ir nugalėtiesiems reikalinga išmokti svetimą kalbą. Ne daugiau už tai, prisiekiu Jupiteriu, lietė mane ir tas faktas, kad Amintas, Perdiko sūnus, kėsinosi į karalių. Nesiginu, su juo mes buvome draugai. Gal karaliaus brolio nereikėjo mums mylėti. Jeigu šitokioje aukštoje padėtyje esantį žmogų privalome gerbti, tai argi esu kaltas, klausiu, kad negalėjau visko numatyti? Argi nekaltiems nusikaltėlių draugams taip pat reikia mirti? O jei tai būtų teisinga, kodėl aš taip ilgai išlikau gyvas? O jei neteisinga, kodėl dabar turiu mirti?

Bet juk aš parašiau, kad man gaila tų, kurie turės gyventi to valdžioje, kuris save laiko Jupiterio sūnumi! O pasitikėjimas draugyste ir pavojin-

ga laisvė nuoširdžiai patarti, jūs mane apvylėte! Jūs neleidote man tylėti ir aš pasakiau, ką galvoju! Aš gi prisipažįstu, kad šitaip rašiau karaliui, bet ne apie karalių. Aš jam nepavydėjau, bet dėl jo bijojau. Man atrodė, kad Aleksandrui labiau tiko tylomis prisipažinti Jupiterio ainiu, negu girtis orakulo ištarme. Bet kadangi orakulo sprendimai yra teisingi, tegu dievas būna mano bylos liudininku. Laikykite mane surištą, kol bus atsiklausta Hamono apie slaptą nusikaltimą. Vis dėlto tas, kuris teikėsi mūsų karalių paskelbti sūnumi, niekam neleis pasislėpti, kurie kėsinosi į jo ainį. Jeigu jūs manote, kad kankinimai yra patikimesni už orakulo sprendimus, nemaldauju atsisakyti net šitokio būdo tiesai įrodyti.

Paprastai nusikaltėliai, kuriems gresia mirties bausmė, jums iškviečia savo tėvus. Neseniai aš netekau dviejų savo brolių. Tėvo parodyti negaliu ir nedrįstu jo kviesti, kadangi ir jis pats kaltinamas toje pačioje byloje. Neužtenka dar to, kad tiekos vaikų tėvas, kurio nusiraminimui belikęs tik vienas, net ir jo netenka, kol ant mano laužo neuždedamas jis pats. Taigi, mano brangusis tėve, mirsi dėl manęs ir su manimi. Aš tau atimu gyvybę, aš tau senatvę pražudau! Kodėl tu, priešinantis dievams, gimdei mane nelaimingą? Ar kad skintum mano paliktus vaisius, kurie tavęs laukia? Nežinau katra, ar mano jaunystė, ar tavo senatvė, labiau verta pasigailėjimo. Aš iš gyvenimo išplėštas pačiame jėgų žydėjime, tau budelis atims gyvybę, kurios prigimtis jau reikalavo atgal, jei likimas būtų norėjęs palaukti. Mano tėvo atminimas mane įspėjo, su kokia baime ir užsispyrimu būtų reikėję įrodyti, ką Kebolinas man buvo perdavęs. Nes Parmenionas, išgirdęs, kad gydytojas Pilypas paruošė karaliui nuodų, parašęs laišką, norėjo karalių sulaikyti, kad šis negertų gydytojo paruoštų vaistų. Argi buvo patikėta mano tėvu? Argi jo laiškas turėjo kokią nors įtaką? Aš gi pats kiek kartų pranešiau, ką buvau girdėjęs, tačiau su pajuoka kaip lengvatikis buvau atstumtas. Taigi, jei pranešame, esame išjuokiami, o jei tylime, esame įtariami. Ką gi turime daryti?"

Vienas iš aplink stovinčiųjų sušuko: „Gerais darbais iš pasalų nepuolama". Filotas atsakė: „Nežinau, kas esi, bet kalbi teisingai. Jei aš ruošiau sąmokslą, pasigailėjimo neprašau ir baigiu kalbėti, nes paskutiniai žodžiai jūsų ausims atrodė nemalonūs".

Po to sargyba jį išvedė. Tarp vadų buvo vienas toks labai energingas kareivis Belonas, visai nepažįstąs taikaus gyvenimo ir civilinio gyvenimo būdo. Iš žemiausio luomo jis buvo pasiekęs tokį laipsnį, kokiame tada buvo. Jis, būdamas naivus ir šiurkštus, visiems tylint, ėmė kurstyti: kiek kartų kiekvienas iš jų buvęs išprašytas iš užeigos namų, kad ten,

kur buvo įsitaisę kareiviai, galėtų sustoti Filoto vergų padugnės. Visuose kaimuose stovėjo aukso pakrauti vežimai. Net ir užeigos namų kaimynystėje neleisdavo kareiviams sustoti. O visus tuos, kurie būdavo apsistoję pas kaimynę pernakvoti, išgarbindavo toli, kad tarp savęs patylom besišnibždėdami, negalėtų jo išbudinti. Pajuokai jis laikė kaimiečius, vadinamus frigais ir paflagonais. Pats būdamas makedonietis, jis nesigėdijo tos pačios kalbos žmones išklausyti per vertėją. Kodėl jis siūlo užklausti Hamoną? Jis pats tvirtino, kad Jupiteris sumelavęs, Aleksandrą pripažinęs savo sūnumi, būtent pabijojęs, kad tai, ką teigia dievai, nebūtų pavydo priežastis. Kai kėsinosi į karaliaus ir draugo gyvybę, jis nesiklausė Jupiterio. Dabar siūlo pasiųsti pas orakulą pasiuntinius, kad per tą laiką būtų įspėtas tėvas, kuris valdo Medėją ir kad už pinigus, pavestus jam saugoti, galėtų surinkti įvairaus plauko nusikaltėlių prisidėti prie sąmokslo. Reikia pasiųsti į orakulą pasiuntinius, bet tik ne tam, kad orakulą klaustų to, ką sužinojome iš karaliaus pranešimo, o tam, kad padėkotų, kad paaukotų už tai, kad geriausias karalius nenukentėjo.

Tuomet visas susirinkimas suliepsnojo. Pradėjo karaliaus asmens sargybiniai, šaukdami, kad jie savo rankomis turį sudraskyti žmogžudį. Filotas, bijodamas sunkesnės bausmės, šito klausėsi nelabai išsigandęs. Grįžęs karalius į susirinkimą, pasitarimą nukėlė į sekančią dieną, gal manydamas kalėjime pakankinti, o gal norėdamas kruopščiau viską ištirti. Nors diena ėjo į pabaigą, tačiau liepė sušaukti draugus. Kai kurie siūlė makedoniečių pavyzdžiu užmušti akmenimis. O Hefestionas, Krateras ir Kenas manė, kad kankinimais reikią išspausti teisybę. Taip pat ir tie, kurie anksčiau buvo kitos nuomonės, sutiko su šia mintimi.

Paleidus susirinkimą, Hefestionas su Krateru ir Kenu pakilsta tardyti Filotą. Karalius, pasikvietęs Kraterą ir kažką su juo pasikalbėjęs (apie ką, nepranešta), pasitraukė į užeigos nuošalią vietą ir, atleidęs visus patarėjus, iki gilios nakties laukė tardymo rezultatų.

Budeliai Filoto akivaizdoje sudėjo visus kankinimo įrankius. Jis, niekieno neklausiamas, tarė: „Ko laukiate, žudykite prisipažįstantį karaliaus priešą, žudiką? Kam dar klausinėti? Norėjau, galvojau". Krateras reikalavo, kad tą, ką prisipažino, pasakytų kankinamas. Kol jį sučiupo, kol užrišo akis, kol nuplėšė rūbus, veltui šaukėsi dievų ir tautų teisės, visų ausys buvo kurčios. Po to jo priešai, pataikaudami karaliui, kaip įmanydami, visomis priemonėmis,, ėmė kankinti pasmerktąjį. Nors pradžioje jį kankino ne tardymui, o bausmei, degindami ir mušdami, jis ne tik neištarė nė žodžio, bet ir nesudejavo. Kai nuo žaizdų visas sutino ir

apsinuogino kaulai, nebegalėdamas pakęsti smūgių, sutinka pasakyti, ką jie nori žinoti, jei sumažins kankinimus. Jis norėjo, kad jie prisiektų Aleksandro sveikata, kad nutrauks tardymą ir pašalins budelius. Nustojus kankinti ir pašalinus budelius, Kraterui tarė: „Sakyk, ko nori, kad aš tau pasakyčiau". Šis, užsigavęs tokiu atsakymu, neva jis šaiposi iš jo, vėl pašaukė budelius ir pradėjo vilkinti laiką, kol atgaus kvapą, o tada pasakysiąs viską, ką žinąs. Tuo tarpu kilmingieji, priklausą raitelių luomui, o ypač tie, kurie artimai giminiavosi su Parmenionu, sužinoję apie Filoto kankinimą ir bijodami makedoniečių įstatymo, kuriame buvo nurodyta, kad visi artimieji pasikėsinusių į karaliaus gyvybe, būtų kartu su jais nužudyti, vieni patys nusižudė, kiti bėgo į neprieinamus kalnus ir dykumas.

Visą stovyklą apėmė panika, kol karalius, sužinojęs apie sumišimą stovykloje, paskelbė įsakymą, kad jis atleidžiąs nuo bausmės visus nusikaltėlių artimuosius. Filotas norėjo išsivaduoti nuo kankinimų, tiek sakydamas tiesą, tiek meluodamas, nes juk buvo tokia padėtis, kad ir teisybę sakantiems, ir meluojantiems vienas ir tas pats skausmo galas. Pagaliau Filotas tarė: „Jūs gerai žinote, kaip mano tėvas draugiškai sugyveno su Hegelochu. Kalbu apie tą Hegelochą, kuris krito mūšyje. Jis buvo visų mūsų nelaimių priežastis. Nes kai tik karalius įsakė save sveikinti kaip Jupiterio sūnų, jis negalėjo to pernešti. „Argi mes galime pripažinti tą karaliumi, – kalbėjo, – kuris Pilypą laiko nevertu būti jo tėvu". Čia kalba eina apie mus, ar mes šita galime pakęsti. Tas, kuris reikalauja, kad jį laikytume dievu, niekina ne tik žmones, bet ir dievus. Netekome Aleksandro, netekome karaliaus, pasikėlėme į tokią puikybę, kurios negali pakęsti nei dievai, kuriems jis lyginasi, nei žmonės, iš kurių tarpo jis pasitraukė. Argi mes savo krauju padarėme jį dievu, kad jis mumis šlykštisi, kad vangiai lankytųsi žmonių sueigose? Tikėkite manimi, jei mes būsime vyrai, dievai mus įsūnys. Kas atkeršijo už jojo prosenelio Aleksandro nužudymą, po to kas atkeršijo už Achelajo ir Perdiko nužudymą? Jis dovanojo ir tėvo žudikams".

"Šitaip kalbėjo Hegelochas pietų metu, o kitą dieną švintant mane pakvietė tėvas. Jis buvo liūdnas ir mane matė nusiminusį, nes buvome girdėję, kas turėjo sukelti rūpestį. Norėdami patikrinti, ar girtas būdamas tiek prišnekėjo, ar turėdamas rimtesnių planų. Nutarėme pasikviesti jį. Jis atėjo ir neprašomas pakartojo tą patį ir dar pridėjo: jei mes turėsime drąsos būti vadais, tai jis ketinąs patraukti savo pusėn mums artimas partijas, o jeigu mums pritrūktų drąsos, tai šį planą žadąs pridengti tyla.

Parmenionui atrodė, kad vykdyti planą, kol Darijus gyvas, esą per anksti. Ne sau, o priešui nužudysią jie Aleksandrą. Darijų gi pašalinus, už karaliaus nužudymą atiteksią kaip premija Azija ir visas Orientas. Priėmus planą, buvo duota ir priimta priesaika. Kai dėl Dimno, nieko nežinau. Šita prisipažinęs, suprantu, nė kiek nepalengvinau savo padėties, nors šitame sąmoksle visai nedalyvavau".

Nors ietimis buvo sudaužę jo veidą ir akis, bet, norėdami priversti prisipažinti ir šitą nusikaltimą, jie vėl panaudoję kankinimo priemones, pasiekė to. Pareikalavus, kad jis papasakotų apie sumanytą nusikaltimą iš eilės, jis atsakė. Jam atrodę, kad Baktroje karalius galįs per ilgai užsilaikyti. Jis pradėjęs bijoti, kad per tą laiką nemirtų jo senas 70 metų tėvas, kuris yra tokios didelės armijos vadas ir tokio didelio iždo saugotojas. Jisai, netekęs tokios paramos, neturėtų galimybės nužudyti karalių. Taigi jis skubėjęs, kol viskas tas buvę jo rankose. Jei jie netikėtų, kad jis nušvietė tą sumanymą, kurio kūrėjas buvo jo tėvas, tai jis sutinkąs vėl būti kankinamas, nors kęsti daugiau nebegalįs.

Pasikalbėję, nusprendė tardymą nutraukti ir grįžo pas karalių. Kitą dieną karalius liepė atnešti medžiagą, kuria buvo prisipažinęs Filotas ir kartu jį patį, nes eiti jis nebegalėjo. Viską jam patvirtinus, buvo atvestas Demetrijus, kaltinamas kaip šio sąmokslo dalyvis. Jis daug ką patvirtino, bet kartu parodė ir didelį valios stiprumą. Net ir veido išraiška jis neigė, kad prieš karalių jis nieko nerengęs, net paprašė panaudoti prieš jį kankinimus. Filotas, apžvelgęs aplinkui akimis, sustojo ant netoli jo stovinčio kažkokio Kalio ir paprašė prieiti arčiau prie jo. Šitam išsigandus ir atsisakius prieiti, Filotas tarė: „Argi leisi Demetrijui meluoti ir vėl mane kankinti?" Kalis išblyško ir neteko žado. Ir makedoniečiai pradėjo įtarti, kad Filotas norįs apkaltinti nekaltus, nes šio jaunuolio vardo neminėjo nei Nikomachas, nei pats tardomasis Filotas. Bet, pamatęs aplinkui jį stovinčius karaliaus prefektus, prisipažino, kad tą sąmokslą sugalvojo Demetrijus ir jis. Taigi visus Nikomacho paminėtus makedoniečių papročiu davus ženklą užmušė akmenimis.

Aleksandras išsigelbėjo iš didelio pavojaus, kuris grėsė ne tik jo valdžiai, bet ir gyvybei. Nes Parmenionas ir Filotas, kaip karaliaus pirmieji draugai, nebūdami viešai apkaltinti ir visos kariuomenės pasmerkti, nebūtų galėję būti nubausti. Ir taip klausimas buvo neaiškus: kol neprisipažino, atrodė, kad buvo žiauriai kankinamas, o kai prisipažino, net iš draugų užuojautos nesulaukė.

PAVALDINIŲ VALDYMAS

I SKYRIUS. NEPATIKIMŲJŲ TVARKYMAS

1. Apkaltintųjų išteisinimas

Kol dar buvo švieži nusikaltimo pėdsakai, kareiviai manė, kad Filotas nuteistas teisingai. Po to, kai nebeturėjo ko neapkęsti, neapykanta virto pasigailėjimu. Juos jaudino ir jaunuolio garsas, ir tėvo senatvė bei netekimas vaikų. Jis pirmas atvyko pas karalių į Aziją. Visų jo pavojų dalyvis, mūšio metu visuomet gynė antrąjį sparną. O taip pat ir Pilypo visų geriausias draugas. Ir pačiam Aleksandrui toks ištikimas, kad Atalui nužudyti nepasirinko kito tarno, tik jį. Šitokios nuotaikos plito kareivių tarpe. Šitokie maištingieji balsai pasiekė ir karaliaus ausis. Šiek tiek sudirgęs, bet pakankamai suprasdamas, kad dykinėjimo ydas reikia gydyti darbu, įsakė visiems susirinkti į karaliaus būstinės kiemą.

Sužinojęs, kad jau daug susirinko, nuėjo į pasitarimą. Be abejo, iš anksto susitarus, Atorijas ėmė reikalauti, kad būtų parodytas Aleksandras Linkestas, kuris daug anksčiau negu Filotas buvo norėjęs nužudyti karalių. Kaip anksčiau minėjome, įskųstas dviejų skundikų, jau trečius metus sėdėjo kalėjime. Taip pat buvo aišku, kad jis buvo susimokęs su Pausaniju nužudyti Pilypą. Bet kadangi jis pirmas pasveikino Aleksandrą karaliumi, tai jis buvo atleistas veikiau nuo bausmės, o ne nuo nusikaltimo. Tuo metu jo uošvio Antipatro maldavimai apramino karaliaus teisingą pyktį. Nūnai vėl pradėjo kraujuoti seniai slopintas skausmas. Dabartinio momento rūpesčiai priminė senąjį pavojų.

Taigi Aleksandrą išvedė iš kalėjimo ir liepė jam papasakoti, kaip jis per tuos tris metus apsvarstė savo gynybą. Nedrąsiai ir drebėdamas nedaug ką jis papasakojo iš to, ką buvo pasiruošęs. Pagaliau per tą laiką jis ne tik neteko atminties, bet ir proto. Niekas neabejojo, kad tokia baimė rodė ne atminties trūkumą, o sąžinės graužimą. Stovintieji arčiausiai besistengiantį prisiminti pervėrė strėlėmis.

Pašalinus jo kūną, karalius liepė įvesti Amintą ir Simiją. Palemonas, mažiausias jų brolis, sužinojęs apie Filoto kankinimus, pasistengė pabėgti. Iš visų Filoto draugų jie buvę jam artimiausi. Daugiausiai jo pro-

tekcijos dėka jie užėmė tokias dideles ir garbingas pareigas. Karalius dar atsiminė, su kokiu įniršiu Filotas juos rekomendavo karaliui. Jis neabejojąs, kad jie buvo jo paskutinio sumanymo dalyviai. Dar anksčiau Aleksandro motina savo laiškuose įtarė juos ir perspėjo jį saugoti savo sveikatą nuo jų. Anksčiau nelabai norėjęs tuo tikėti, dabar, prispirtas aiškių įrodymų, įsakęs juos surišti. Nes dieną prieš tai, kai paaiškėjo Filoto nusikaltimas, nebelikę abejonės, kad jie dalyvavo su juo slaptame suokalbyje. O brolis, sužinojęs apie Filoto kankinimus, atskleidęs savo pabėgimo priežastį. Neseniai neįprastu būdu, dangstydamiesi savo pareigomis, pašalinę visus kitus, be jokios pateisinamos priežasties susirinkę visi kartu aplink jį. Jis nustebęs, kad be jo parėdymo atliekamos tokios funkcijos ir, pabūgęs jų sumišimo, greit pasitraukęs pas savo ginklanešius, kurie buvo čia pat. Prie to dar prisidėję ir tai, kad dieną prieš Filoto nusikaltimo išryškėjimą raitelių raštininkas Antifonas pranešęs Amintui, kad šis pagal nusistovėjusią taisyklę skirtų arklius tiems, kurie jų neteko. Šis išdidžiai atšovęs, jei jis neatsisakysiąs to sumanymo, tai greitu laiku sužinosiąs, kas jis toks. Įžeidžianti kalba ir įžūlūs žodžiai, pasakyti prieš jį patį, esą ne kas kita, kaip negrynos sąžinės įrodymas. Jei šita pasitvirtintų, tai jie, esą, nusipelno tokios pat bausmės kaip ir Filotas, o jei tai būtų netiesa, karalius pareikalausiąs, kad jie paneigtų.

Po to atvestas Antifonas paliudija, kaip buvo aklai ir net įžūliai grasinta. Tuomet Amintas, gavęs leidimą kalbėti, tarė: „Jei karalius neturi nieko prieš, prašau nuimti man grandines, kol duosiu parodymus". Karalius liepė abiem nuimti retežius. Amintui pageidaujant, karalius liepė duoti jam ginklanešio aprangą ir raguotinę. Pačiupęs raguotinę kaire ranka ir aplenkęs vietą, kur ką tik gulėjo Aleksandro kūnas, tarė: „Koks likimas lauktų mūsų, karaliau, už sėkmę, mes prisipažįstame, visada privalėsime būti dėkingi tau, o už nesėkmę Fortūnai. Mes viską, karaliau, išdėsime, laisvi kūnu ir laisvi dvasia, be jokio išankstinio pasiruošimo. Tu mums grąžinai aprangą, su kuria apsivilkę tave lydėdavome. Skundo nebegalime bijoti, o likimo dar turime bijoti. Noriu paklausti, ar leidi man pirma pasiteisinti, kuo mane labiausiai kaltinai. Prieš tavo didybę, karaliau, mes nesame nė žodžio pasakę. Galėčiau pasakyti, kad tu jau seniai panaikinai pavydą, jei tai nesudarytų pavojų pagalvoti tau, kad šie pataikūniški žodžiai skirti sušvelninti, ką aš anksčiau neva esu pasakęs bloga. Nors tavo kareiviai, ar tai pavargę, ar nusilpę žygio metu, ar atsidūrę per mūšį pavojuje, ar sergą ir besigydą sužeidimus, palapinėje pasakė vieną kitą šiurkštesnį žodį, tačiau drąsiais žygdarbiais mes

užsitarnavome, kad tu visa tai bevelytum priskirti aplinkybėms, o ne mūsų piktai valiai. O kai atsitinka kas nors liūdnesnio, visi yra kalti ir prieš savo kūnus, kurių anaiptol mes neniekiname, pakeliame rankas. Juk tėvai, norėdami padėti savo vaikams, yra ir nemėgiami, ir niekinami. Kai esame paaukštinami, kai grįžtame apsikrovę dovanomis, kas gali mus tokius pakęsti? Kas gali išlaikyti tą dvasios budrumą? Kareivių ir pyktis, ir džiaugsmas yra nesuvaldomi. Šiems jausmams mes pasiduodame su aistra. Nuotaikos pagauti mes giriame, gailimės, peikiame, pykstame. Čia norime pasiekti Juditą ir Okeaną. Čia vėl užklumpa prisiminimai apie žmonas, vaikus, tėvynę. Bet šitas mintis, šituos pokalbius nutraukia trimitu duotas ženklas. Kiekvienas bėgame į savo dalinį. Ir palapinėje gimusį pyktį išliejame ant priešų galvų. O kad ir Filotas būtų tik žodžiais nusikaltęs! Todėl grįžtu prie to, kuo esame kaltinami.

Draugystės, kuri rišo mus su Filotu, neneigiu, bet ir neprisipažįstu jos siekęs. Ar galima stebėtis, kad tau artimiausias žmogus, Parmeniono sūnus, kurį beveik už visus savo draugus labiau išaukštinai, visų mūsų buvo gerbiamas. Kaip dievą myliu, karaliau, jei nori išgirsti tiesą, šito pavojaus priežastis mums esi tu. Kas gi kitas priverstų bėgti pas Filotą, norint įsiteikti tau? Jo rekomenduoti pasiekėme tokį tavo draugystės laipsnį. Jo santykiai su tavimi buvo tokie, kad per jį mes galėjome siekti tavo malonės ir išvengti tavo pykčio. Argi ne mes visi, beveik iš paskos kartodami tavo žodžius, prisiekėme, kad visi mūsų priešai ir visi mūsų draugai bus tie, kurie yra tavo priešai ir tavo draugai. Šitos priesaikos saistomi mes turėtume nusigręžti būtent nuo to, kurį tu už visus labiausiai vertinai. Jei tatai yra nusikaltimas, maža liko nekaltų, dievaž, nė vieno. Visi norėjo būti Filoto draugai, bet ne visi norėjusieji galėjo pasidaryti. Taigi, jei nuo sąmokslininkų neskiri draugų, tai ir nuo draugų negalėsi atskirti, kurie norėjo tokiais būti. Iš ko pagaliau galima spręsti apie sąmokslavimą? Gal iš to, kad vakar draugiškai ir be liudininkų kalbėjosi su mumis. Bet aš negalėčiau pasiteisinti, jei vakar iš savo senesnio gyvenimo ir įpročių būčiau ką nors pakeitęs. Jei aš ir aną dieną, kada pasidariau įtartinas, elgiausi taip pat, kaip ir kitomis dienomis, tai tas įpratimas mane išteisina. Bet mes Antifonui nedavėme arklių? Argi šis įvykis su Antifonu buvo dieną prieš, kai buvo demaskuotas Filotas? Tas, kuris siekia mus padaryti įtartinais dėl to, kad nedavėme arklių, pats negali pasiteisinti, o kodėl jis reikalavo jų. Abipusis nusikaltimas yra tarp tų, kuris reikalavo ir kuris nedavė, nebent tik priežastis rimtesnė yra to, kuris neduoda, negu to, kuris prašo svetimo. Taigi, karaliau, aš turėjau

dešimtį arklių, iš jų aštuonis Antifonas buvo paskyręs tiems, kurie buvo netekę savo arklių. Iš viso pats beturėjau du. Ir kai juos nori iš manęs atimti, aš, pasipūtėlis, sakyčiau, didžiausias niekšas, buvau priverstas jų neduoti, nebent tik būčiau norėjęs pėstininku kautis. Nesiginu, kad aš esu tuo bailiu, kurio visas kareiviavimas susideda iš to, kad svetimus arklius paskirstytų konvojams, pakalbėjau kaip laisvas žmogus. Iš čia ta visa blogybė, kad tuo pačiu metu savo žodžius aiškinau ir Aleksandrui, ir Antifonui. Bet, dievaži, ir motina apie mus, kaip apie priešus rašiusi? O kad ji būtų protingiausiai pasirūpinusi savo sūnumi, o ne iš baimės tuščiai fantazavusi. Kodėl ji neparašė savo baimės priežasties? Pagaliau ji nenurodo šaltinio, kokie mūsų veiksmai ir kokie mūsų žodžiai ją taip sujaudino, kad ji tau parašė tokį išgąstingą laišką.

O kokios pasigailėjimo vertos mano gynimosi sąlygos, kada kalbėjimas galbūt yra pavojingesnis už tylėjimą. Bet kad jau taip reikalai pakrypo, labiau noriu to, kad mano gynimasis tau nepatiktų, negu ta priežastis. Turbūt sutiksi su tuo, ką aš dabar pasakysiu. Atsimeni, kad išsiųsdamas mane atvesti iš Makedonijos kareivių, pasakei: daug sveikų jaunuolių slepiasi tavo motinos namuose. Tu man įsakei, kad aš, į nieką nekreipdamas dėmesio, o tik į tave, visus, vengiančius tarnauti kariuomenėje, atgabenčiau pas tave. Ką aš ir padariau. Laisviau, negu man priderėjo, aš įvykdžiau tavo įsakymą. Iš ten aš atvedžiau ir Gorgią, Hekatėją ir Gorgatą, kurių darbais dabar naudojiesi. Jei tavęs nebūčiau paklausęs, nubaustas būčiau teisingai. Ar yra kas nors neteisingiau už tai, kad dabar turiu žūti dėl to, kad tavęs klausiau. Nes tavo motina neturi kitos priežasties mus persekioti, kaip tik tą, kad tavo reikalus vertina aukščiau, negu jos moteriškus malonumus. Iš Makedonijos atvedžiau 6.000 pėstininkų ir 6.000 raitelių, kurių dalis nebūtų ėję su manimi, jei aš būčiau nusileidęs tiems, kurie atsisakė tarnauti kariuomenėje. Iš to seka, kad tu, pataikaudamas motinai, paaukojai mus visus jos pykčiui, nes vienintelė priežastis jai pykti yra šis įvykis".

Amintui šitaip besiteisinant, staiga pasirodė tie, kurie vijosi pabėgusį jo jaunesnį brolį Palemoną, apie kurį anksčiau minėjome, ir dabar sukaustytą atvedė. Vos buvo galima sulaikyti, kad įširdęs susirinkimas savo papročiu neapmėtytų jo akmenimis. Bet jis, labai išsigandęs, tarė: „Sau aš nieko neprašau, o tik noriu, kad mano pabėgimas neturėtų įtakos brolių nekaltumui. Jei dėl šito jie negali išsiteisinti, tai čia mano kaltė. Kadangi aš, kuris pabėgau, esu įtariamas, tuo pačiu pagerėja ir jų padėtis". Šitaip jam pasakius, visas susirinkimas jam pritarė. Pagaliau visi

pradėjo verkti ir taip radikaliai pasikeitė visų nuomonė, kad tai, kas pradžioje jį kaltino, dabar buvo jo pusėje.

Jaunuolis buvo pirmame jaunystės žydėjime. Išgąsdinti raiteliai Filoto kankinimu, jam įvarė siaubą ir jis pabėgo. Apleistas draugų ir dvejodamas, bėgti jam toliau ar grįžti, buvo sučiuptas besivejančiųjų. Aimanuodamas ne tiek dėl savo likimo, kiek dėl to, kad savo brolius pastatė į tokį pavojų, jis verkė ir daužė sau veidą. Jis sujaudino ne tik visą susirinkimą, bet ir patį karalių. Tačiau vienas brolis buvo nepermaldaujamas, įtūžęs pasižiūrėjo į jį ir tarė: „Tada reikėjo verkti, kvaily, kai pentinais spaudei arklį, brolių išdavike, išdavikų sėbre. Nelaimingasis, iš kur ir kur tu bėgai? Pasiekei to, kad aš, pasmerktas mirti, turiu tave kaltinti".

Jis prisipažino nusikaltęs ir broliams padaręs daugiau žalos, negu sau. Tuomet minia, reikšdama savo jausmus, nebegalėjo suvaldyti nei ašarų, nei šauksmo, kuriuo minia reiškia savo jausmus. Vienu balsu išreiškė visi savo nuomonę: pasigailėti drąsių ir nekaltų vyrų. Draugai, taip pat gavę progą prašyti pasigailėjimo, pakilo ir verkdami maldavo karalių. Visiems nutilus, jis tarė: „Ir aš pats pagal savo įsitikinimą Amintą ir jo brolius išteisinu. Tačiau jums, jaunuoliai, linkiu geriau užmiršti mano pasigailėjimą, negu kad atsimintumėte savo pavojų. Su tokiu pat pasitikėjimu naudokitės mano draugiškumu, kaip ir aš – jūsų. Jei nebūčiau išsiaiškinęs visų skundų, mano apsimestas ramumas būtų galėjęs būti labai įtartinas. Geriau išsiteisinti, negu būti įtariamam. Atsiminkite, kad niekas negali būti išteisintas, jeigu jis pats nesiteisina. Tu, Amintai, atleisk savo broliui. O tatai bus ir man nuoširdus atnaujintos draugystės laidas".

2. Parmeniono pasmerkimas ir nužudymas

Paleidęs susirinkimą, įsakė pašaukti Polidamantą. Jis buvo visų geriausias Parmeniono draugas, mūšio metu visada stovėjęs šalia jo. Nors į karaliaus būstinę jis atėjo ramia sąžine, tačiau, kai jam įsakė nurodyti savo brolius, dar labai jaunus ir dėl tokio amžiaus karaliui nežinomus, pasitikėjimas virto nerimu ir jis ėmė drebėti, ne tiek galvodamas apie tai, kas galėtų pakenkti, kiek apie tai, ko galėtų išvengti. Pasiųsti ginklanešiai atvedė jaunuolius. Iš baimės išblyškusiam Polidamantui liepė prieiti arčiau.

Įsakęs visiems pasišalinti, Aleksandras tarė: „Parmeniono sąmokslas mus visus vienodai palietė. Daugiausiai jis apgavo mane ir tave, dangstydamasis draugyste. Surasti jį ir nubausti nusprendžiau pavesti

tau (matai, kaip pasitikiu tavo atsidavimu). Kol atliksi tą darbą, tavo broliai bus įkaitais. Vyksi į Medėją ir mano vietininkams įteiksi mano ranka rašytus laiškus. Reikia skubėti, kad būtum greitesnis už gandus. Noriu, kad ten atvyktum naktį, o kitą dieną atliktum tai, kas bus parašyta. Parmenionui įteiksi du laiškus: vieną mano ranka rašytą, kitą rašytą Filoto vardu. Aš turiu jo žiedo antspaudą. Tėvas, išvydęs tave ir tikėdamas, kad laiškas yra antspauduotas sūnaus, nieko nebijos".

Polidamantas, atsipeikėjęs iš tokio išgąsčio, pasižada atlikti užduotį tiksliau negu buvo reikalaujama. Karalius jį pagyrė ir pažadėjo dovanų. Šis, nusimetęs savo rūbus, apsirėdė arabiškais drabužiais. Palydovais jam davė du arabus, kurių žmonos ir vaikai per tą laiką liko įkaitais. Per dykumą, kurioje nėra vandens, jie keliavo kupranugariais. Ją įveikė, kaip ir buvo nusistatę, per 11 dienų. Nepranešęs apie savo atvykimą, Polidamantas vėl apsivilko makedoniečių rūbais ir ketvirtą sargybą atėjo į Kleandro palapinę (Kleandras buvo karaliaus vietininkas). Perdavė laišką ir susitarė švintant susitikti pas Parmenioną. Kitiems skirtus laiškus jau buvo įteikęs.

Jau ruošėsi eiti pas jį, kai Parmenionui pranešė, kad pas jį atvykęs Polidamantas. Jis apsidžiaugė draugo apsilankymu, bet kartu ir įsakė apklausinėti Polidamantą, nes jis seniai nebuvo gavęs nuo karaliaus laiško, o norėjo žinoti, ką karalius veikiąs. To krašto užeigos namai turi daug medžiais apsodintų nuošalių jaukių slėptuvių, kurios buvo karalių ir jų satrapų pasismaginimo vietos. Parmenionas, apsuptas vadų, kuriems karalius per laišką buvo įsakęs jį nužudyti, vaikščiojo parke. Vykdymo momentas buvo nurodytas, kai Parmenionas bus pradėjęs skaityti Polidamanto perduotus laiškus. Parmenionas, pamatęs iš tolo ateinantį Polidamantą, linksmai jam šypsojosi. Tai matydamas, Polidamantas puolė prie jo ir apkabino. Iš abiejų pusių pasikeitę linkėjimais, Polidamantas įteikia karaliaus jam rašytą laišką. Parmenionas, atrišdamas virvelę, kuria buvo surištas laiškas, teiravosi, ką karalius dabar veikiąs. Šis atsakė, kad sužinosiąs iš laiško. Parmenionas, perskaitęs laišką, tarė: „Karalius ruošia ekspediciją į Arachoziją. Veiklus ir niekada nepailstantis vyras! Bet pasiekus tokią šlovę, laikas būtų ir apie sveikatą pagalvoti". Po to, kiek buvo galima iš veido spręsti, su džiaugsmu ėmėsi skaityti antrą laišką, rašytą Filoto vardu. Tuomet Kleandras jo šoną pervėrė kardu ir perkirto gerklę. Kiti negyvą subadė.

Ginklanešiai, stovėję prie parko įėjimo, sužinoję apie žmogžudystę, net nežinodami priežasties, nuskubėjo į stovyklą ir, pranešdami šią ži-

nią, sukėlė tarp kareivių sąmyšį. Jie griebia ginklus ir bėga parko link, kur buvo įvykdyta žmogžudystė. Čia jie pareiškia, jei Polidamantas ir kiti nusikaltimo dalyviai nebus jiems perduoti, jie išvers parką juosiantį mūrą. Už vadą jie atkeršysią visų krauju. Kleandras įsako įleisti jų atstovus ir jiems perskaito karaliaus rašytą kareiviams laišką. Jame buvo nurodyta, kaip Parmenionas ruošęs prieš karalių sąmokslą ir kaip karalius iš savo pusės prašąs kareivių, kad jį apgintų. Sužinojus karaliaus valią, buvo nuslopintas ne koks nors pykčio proveržis, o tikras maištas. Dauguma išsiskirstė, o likusieji prašė, kad bent duotų jo kūną palaidoti. Kleandras, bijodamas užgauti karalių, ilgai nesutiko. Pagaliau, kareiviams ryžtingai prašant, Kleandras, nupjovęs galvą, leido kūną palaidoti, manydamas, kad tuo pašalinama sąmyšio priežastis. Galvą nusiuntė karaliui. Šitaip baigėsi garsaus vyro, kariškio ir piliečio Parmeniono gyvenimas. Jis buvo sėkmingai atlikęs daugelį žygių be karaliaus, be jo – nieko žymesnio. Laimingiausiam karaliui ir visa ko reikalaujančiam savo labui jis atseikėjo pilnu saiku. Būdamas 70 metų amžiaus jis ėjo jaunesniojo vado pareigas, o dažnai ir eilinio. Sumanus, drąsus, viršininkų branginamas, labiau negu paprastai mėgstamas kareivių. Gal šitos savybės jį pastūmėjo siekti karalystės, o gal tik metė įtarimo šešėlį, dėl šito negalima ginčytis. Ar Filotas, įveiktas baisių kankinimų, sakė tiesą, ko negalima įrodyti, ar jis melavo, norėdamas nutraukti kankinimus, nėra aišku net ir naujų faktų šviesoje.

3. Nepatikimųjų kohortos sudarymas

Visus tuos, kuriuos žinojo apgailestaujant Parmeniono mirtį, Aleksandras nusprendė atskirti nuo visos kariuomenės ir iš jų sudaryti vieną kohortą. Jos vadu paskyrė Leonidą, artimą Parmeniono giminaitį. Į tą kohortą pateko beveik visi, kurių karalius nemėgo. Norėdamas patikrinti kareivių nuotaikas, jis pasiūlė visiems, parašiusiems į Makedoniją namiškiams laiškus, perduoti žmonėms, kuriuos jis siuntė į Makedoniją. Jie, esą, užtikrintai juos pristatys. Paprastai savo artimiesiems kiekvienas rašo atvirai tą, ką jis jaučia. Vieni skundėsi karo tarnyba, kitiems ji nebuvo sunki. Tie laiškai buvo perimti ir tų, kurie gyrė karo tarnybą, ir tų, kurie skundėsi ja. Iš tų, kurie laiškuose bodėjosi karo vargais, liepė sudaryti atskirą kohortą ir dėl pažeminimo atskirti nuo kitų, karo veiksmuose žadėdamas juos panaudoti kaip karinę jėgą. O jų palaidi liežuviai būsią atskirti nuo lengvatikių. Šitas galbūt neapgalvotas planas, kaip ir visa kita, pasitarnavo karaliaus laimei, nes patys drąsiausi jaunuoliai pikti-

nosi nešvankiomis kalbomis, o anuos niekas negalėjo geriau paveikti, kad pamėgtų karą. Jų dvasią kėlė ir noras atsikratyti tuo pažeminimu, ir tai, kad drąsūs žygdarbiai nepriklauso mažumai.

Šitaip sutvarkęs tuos reikalus ir paskyręs arianų satrapą, Aleksandras įsako skelbti karo žygį prieš Agiaspus, kuriuos jau tuomet, pakeitę vardą, vadindavo evergetais, mat jie, suteikdami pastogę ir maistą, išgelbėjo nuo šalčio ir bado Kiro kariuomenę. Ėjo penktoji diena, kai Aleksandras čia sužinojo, jog Satibarzanas, kuris buvo perėjęs pas Besą, su raitelių būriu vėl įsiveržė į arijų kraštą. Ir taip, Karnas ir Erigijus su Artabazu ir Androniku dabar turėjo 6.000 graikų pėstininkų ir 600 raitelių. Jis pats, 60 dienų prabuvęs tame krašte, įvedė tvarką evergetų tarpe, o už ištikimybę Kirui dovanojo žymią pinigų sumą.

4. Arachazų krašte

Po to, palikęs Amenidą, buvusį Darijaus raštininką, valdytoju, pats užėmė Arachozų kraštą, kuris remiasi į Juodąją jūrą. Čia prie jo prisijungė anksčiau Parmeniono vadovauta kariuomenė. Joje buvo 6.000 makedoniečių, 200 kilmingųjų ir 5.000 graikų su 200 raitelių. Be abejo, tai buvo visų karaliaus pajėgų branduolys. Arachozų kraštui valdyti paskirtas karaliaus vietininkas Menonas. Jo įgulai skirta 4.000 pėstininkų ir 600 raitelių. Pats karalius užėmė net kaimynams mažai žinomą tautą, nes su niekuo ji nenorėjo turėti abipusių santykių. Ta tauta vadinosi Parapamisadai. Jie buvo žemdirbiai, tačiau net tarp barbarų labai atsilikę. Šiurkšti gamta buvo atbukinusi jų protus. Didelė krašto dalis nukreipta į šalčiausią šiaurės ašigalį, vakaruose kaimyniuojasi su baktrais, pietinė dalis nukreipta į Indijos jūrą. Lūšnas jie stato iš plytų, o kadangi krašte trūksta miško medžiagos, tai pradėję statyti ant nuogos uolos, plytomis uždengia ir pastato stogą. Pastatas apačioje būna platesnis, paskui sienoms kylant aukštyn, pastatas siaurėja, kol galutinai sueina į kylį. Ten palieka skylę, per kurią į vidų patenka šviesa. Vynuoges ir medžius, jei koks dar išlieka tokioje kietoje žemėje, jie apkasa žeme. Per žiemą jie taip ir būna giliai apkasti. O kada nutirpsta sniegas ir pasirodo žemė, jie vėl juos atidengia šviesai ir saulei. Žemę taip storai dengia sniegas, beveik kiaurai sušalęs į ledą, kad čia neužtiksi nei žvėries, nei paukščio pėdsakų. Dangus apsigaubęs kažkokia nakties blausa, nepanašia į šviesą, slegia žemę, vos iš arti galima ką nors įžiūrėti. Tačiau šitoje žmogaus nepaliestoje dykynėje atsiradusi kariuomenė patyrė visas blogybes, kokias tik galima sutikti: badą, šaltį, nuovargį, neviltį. Dau-

gelį pribaigė nepaprastas šaltis, kai kam nušalo kojos, bet ypač daugeliui pakenkė akims. Kareiviai išvargę guldavo tiesiog ant pliko ledo. Nustojus judėti, šaltis taip sukaustydavo, kad nevaliodavo vėl atsikelti. Sustyrusius turėdavo prikelti draugai. Kitokių vaistų jiems nebuvo, o tik priversti judėti.

Tik išjudinus gyvybinę šilumą, į sąnarius grįždavo pagaliau šioks toks judrumas. Tie, kurie susirasdavo barbarų lūšnų, greitai atsigaudavo. Tačiau migla buvo tokia tiršta, kad namelius galėjai pamatyti tik iš dūmų. Vietiniai gyventojai, per visą savo amžių nematę svetimo žmogaus, staiga išvydę ginkluotus vyrus, mirtinai išsigandę, nešdavo visa, ką turėdavo, siūlydami pastiprinti savo jėgas. Karalius pėsčias apeidavo kariuomenę, radęs gulinčius pakeldavo, o tuos, kurie vos begalėjo paeiti, prilaikydamas vedė. Jis visiems visokeriopai padėjo, tai, žiūrėk, jis jau kolonos priekyje, tai viduryje, tai tarp paskutiniųjų. Pagaliau jie pasiekė labiau apgyventą vietovę; čia kariuomenė gerokai pailsėjo ir sustiprėjo. Į tą stovyklą atvyko ir tie, kurie nebegalėjo patys eiti. Iš čia armija nužygiavo prie Kaukazo kalnų. Šis kalnagūbris dalijo Aziją: iš vienos pusės jis siekia jūrą, kuri skalauja Kilikiją, Arakso upę ir Skytų krašto stepes. Antras didumo atžvilgiu kalnas yra Tauras. Jis susisiekia su Kaukazu, prasideda Kapadokijoje, praeina pro Kilikiją ir susijungia su Armėnijos kalnais. Šita kalnų virtinė primena nenutrūkstamai besitęsiančią viršūnę, iš kurios prasideda beveik visos Azijos upės. Vienos jų įteka į Raudonąją jūrą, kitos į Kaspijos jūrą, dar kitos į Hirkano ir Juodąją jūrą. Per 17 dienų karaliaus kariuomenė perėjo Kaukazo kalnyną. Uola, per kurią kopė kariuomenė, aplinkui turi 10 stadijų, į viršų siekia 4 stadijus. Prie šitos uolos, kaip pasakojama, senovėje buvęs prikaltas Prometėjus. Kalnų papėdėje buvo parinkta vieta miestui įkurti. Naujajame mieste buvo apgyvendinta 7.000 kilmingųjų makedoniečių ir ta kariuomenės dalis, kuri nebetiko karui. Šį miestą gyventojai taip pat pavadino Aleksandrija.

5. Beso planas žlunga

Tuo tarpu Besas, išgąsdintas Aleksandro greito žygio, paaukojęs pagal nustatytas ceremonijas savo dievams aukų, savo tautos papročiu prie puotos stalo tarėsi su draugais ir kariuomenės vadais karo reikalais. Įkaušę labai aukštai įvertino savo jėgas ir su panieka žiūrėjo į priešo kariuomenės per drąsius veiksmus ir mažą skaičių. Ypač Besas nesiskaitė su žodžiais ir labai pūtėsi dėl karaliaus valdžios, įgytos nusikalstamu keliu. Vos apversdamas liežuvį, kalbėjo: „Tik Darijaus ištižimas

sukūręs priešui tokią šlovę. Jis stojęs, girdi, į kovą su priešu Kilikijos tarpeklyje, tuo tarpu kai traukiantis buvo galima įvilioti neatsargų priešą į tokią pačios gamtos sukurtą nepraeinamą vietą, kai iš visų pusių esi apsuptas upių, kalnų ir urvų. Į tokias pinkles pakliuvęs, priešas nebeturėtų galimybės ne tik pabėgti, bet ir priešintis. Jis, esą, nusprendęs trauktis į Sogdianą, kur Okso upe, tarsi mūro siena, jis sulaikysiąs priešą, kol vietinės tautelės galės ateiti jiems padėti. Girdi, į pagalbą ateisią: chorasmiai, dakai, sakai, indai ir už Tanajo upės gyvenantys skitai, kurių tarpe nesą ne vieno tokio mažo, kuriam bent iki peties būtų makedoniečių kareivio viršugalvis.

Apdują nuo vyno puotos dalyviai šaukė, kad jau vien šita mintis esanti tokia, kurios pakanka pergalei. O Besas, prie stalo triuškindamas Aleksandrą, įsakė nešti aplink stalą daugiau vyno. Puotoje dalyvavo medas vardu Kobaras. Jis buvo magiškojo meno (jei tai yra menas, o ne tuščiausia apgaulė) ne tiek žinovas, kiek profesionalas. Bet jis buvo doras ir kritiškas žmogus. Jis sakėsi suprantąs, kad vergui naudingiau yra klausyti, kas pasakyta, negu pačiam duoti patarimų, nes tie, kurie pataria, užsitraukia sau pavojų, o tie, kurie klauso, susilaukia to, ko ir kiti. Besas jam padavė taurę, kurią laikė rankoje. Kobaras, priėmęs ją, tarė: „Žmogaus prigimtis gali būti pavadinta kad ir tokiu vardu: ydinga ir nelaiminga, nes kiekvienas savo reikaluose aklesnis, negu svetimuose. Migloti yra tų planai, kurie patys sau pataria, vieniems kliudo baimė, kitiems aistros, o kartais natūrali meilė tam, ką esi pats sugalvojęs. Tavo puikybė nemažėja. Juk pats patyrei, kad kiekvienas, ką pats sugalvojo, laiko arba vieninteliu, arba geriausiu. Didelę naštą užsidėjai sau ant galvos, karaliaus karūną. Ją reikia nešioti arba santūriai, arba ji (o, kad to nebūtų) kartu su tavimi žus. Reikia veikti protu, o ne aistra". Po to dar pridėjo baktrų liaudies išminties: „Bailus šuo daugiau loja, negu kanda; giliausios upės tyliausiai teka". Tatai įterpiau, norėdamas parodyti, kokia išmintis galėjo būti barbarų tarpe.

Tokia kalba tarp klausytojų sukėlė didelį susidomėjimą jo siūlymu. Tuomet jis atvėrė savo nuomonę, kuri Besui buvo labiau naudinga, negu maloni. Jis kalbėjo: „Tavo karališkųjų rūmų prieangyje stovi greičiausiai veikiantis karalius. Jis greičiau atves savo armiją, negu tu spėsi nukraustyti stalą. O dabar apie tai: tu pakviesi kariuomenę nuo Tanajo krantų ir ginkluotam priešui pastosi kelią upėmis. Turbūt tam, kad ten, kur tu žadi bėgti, priešas negalėtų vytis? Abiem kelias tas pats, tik nugalėtojui saugesnis. Nors ir galvotum, kad baimė yra greita, tačiau viltis dar grei-

tesnė. Kodėl tu nepriimi galingesnio priešo malonės ir kodėl nepasiduodi, juk kai tik pasitrauks, tu turėsi geresnį likimą pasidavęs, negu būdamas priešas. Valdai svetimą karalystę ir dėl to juo lengviau gali jos netekti. Galbūt tada pasidarysi teisėtas karalius, kai tas, kuris turi teisę duoti ir atimti, suteiks tau karalystę. Štai patikimas veikimo planas, kurį ilgiau aiškinti tuščias darbas. Gerą arklį valdo net rykštės šešėlis, o tingų arklį net pentinai negali išjudinti".

Besas, iš prigimties būdamas žiaurus ir dar įkaitintas vyno, taip baisiai užsidegė, kad vos draugai galėjo sulaikyti, kad nenudurtų. Net kardą jau buvo išsitraukęs ir kaip pamišęs tuoj pat išbėgo iš pokylio. Sumišimo metu Kobaras išsprūdo iš pokylio ir nudūmė pas Aleksandrą. Besas turėjo 7.000 ginkluotų baktrų. Kol jie manė, kad dėl oro nepastovumo makedoniečiai veikiau ryšis žygiuoti į Indiją, klusniai vykdė jo įsakymus. Bet sužinoję apie Aleksandro atvykimą, paliko Besą ir visi išlakstė į savo gimtuosius kaimus. Jisai pats su klientų būriu, kurie dar juo pasitikėjo, persikėlė per Oksą, sudegino laivus, kad priešas negalėtų pasinaudoti, ir ėmė traukti į Sogdianą naują kariuomenę.

6. Blogos žinios Bakroje

Kaip anksčiau minėjome, Aleksandras buvo perėjęs Kaukazo kalnus, bet maisto atžvilgiu beveik badavo. Jo kariuomenė iš sezamo spaudė sultis ir, lyg tai būtų aliejus, tepė sąnarius. Šitų sulčių amfora[1] kainavo 240 denarų, medaus amfora – 390, o vyno amfora – 300 denarų, kviečių beveik iš viso nebuvo galima gauti. Rūsius, kuriuos barbarai vadina „siroš", taip rūpestingai paslepia, kad tik tas gali rasti, kas juos iškasė. Tuose rūsiuose jie laiko maisto produktus. Neturėdama maisto kariuomenė gyvybę palaikydavo upės žuvimis ir žolėmis. Pagaliau pradėjo trūkti ir šito maisto. Aleksandras įsakė skersti gyvulius, kuriais gabeno karo reikmenis. Jų mėsa jie ir maitinosi, kol atėjo į Baktrą.

Amfora – 26 litrai (red. past.).

Baktrų žemė labai įvairi ir turtinga. Visur kur daug medžių ir vynuogių, ant kurių daug sultingų vaisių. Derlingą žemę drėkina daugybė šaltinių. Geresnę žemę užsėja javais, kitą naudoja ganiavai. Be to didelė šios žemės dalis yra pliki smėlynai. Sausros išdegintame krašte nėra nei žmogaus, nei augmenijos. O atsisukęs nuo Juodosios jūros vėjas nušluoja visą dykumoje gulintį smėlį. Kur jis užkliūva, susikaupia didžiausios kopos ir užpusto buvusių kelių pėdsakus. Per dykumą keliaudami naktį, keliautojai, kaip ir jūrininkai, stebi žvaigždes ir pagal jas orientuoja savo kelionę.

Ir beveik nakties tamsa patikimesnė negu dienos šviesa. Todėl dienos metu keliauti dykuma neįmanoma, nes pėdsakai užpustyti, o žvaigždžių spindesį pridengia migla. Jei toks jūrų vėjas ką nors užklumpa dykumoje, užverčia smėliu. Bet kur gamta yra švelnesnė, ten daugybė žmonių ir arklių. /Todėl baktrų raitelių buvo apie 30 tūkstančių/.

Krašto sostinė Baktra yra Parapamiso kalno papėdėje. Šalia miesto sienos teka Baktros upė, kuri ir duoda miestui ir kraštui vardą. Čia karalius, įsirengęs pastovią stovyklą, iš Graikijos gavo žinią, kad nuo jo atsiskyrė Peloponesas ir Lakonija. Nes dar nebuvo maištas nugalėtas, kai pasiuntiniai išvyko pranešti apie jo pradžią. Ir kita nemaloni žinia tuo pat metu atėjo, būtent, kad skitai, gyvenantys anapus Tanajos upės, žygiuoja Besui į pagalbą. Tuo pačiu laiku buvo pranešta, ką Karnas ir Erigijus nuveikė arijų tautoje. Tarp makedoniečių ir arijų vyko mūšis. Barbarams vadovavo perbėgėlis Satibarzanas. Jis, matydamas, kad abiejose pusėse jėgos yra lygios ir vyksta mūšis lėtai, išjojo į pirmas eiles, nusimetė šalmą, sustabdė iečių mėtytojus ir, kviesdamas į dvikovą, sušuko, jei kas norėtų kautis vyras prieš vyrą, tai jis stosiąs į kovą nuoga galva. Kariuomenės vadas Erigijus negalėjo pakęsti barbaro akiplėšiškumo. Nors jis buvo senas, tačiau dvasios ir kūno jėgomis nenusileido jaunimui. Jis irgi nusiėmė šalmą ir, rodydamas žilus plaukus, tarė: „Atėjo diena, kada galėsiu parodyti pergale arba garbinga mirtimi, kokius draugus ir karius turi Aleksandras". Daugiau nekalbėdamas sukirto žirgui ir puolė priešą. Galėjai pagalvoti, kad iš abiejų pusių įsakyta nutraukti mėtyti ietis. Duodamos laisvos erdvės, abi kariuomenės tuojau atsitraukė ir įtemptai laukė ne tik dviejų karių likimo, bet ir kiekvienas savo, nes kiekvieno likimas priklausė nuo jo vado likimo. Pirmas ietį paleido barbaras, Erigijus, nežymiai palenkęs galvą, jos išvengė. Ir tuoj pat sukirtęs pentinais žirgui, ilgą makedoniečių ietį įsmeigė į priešo kaklą taip, kad ieties smaigalys išlindo sprande. Nukritęs nuo žirgo barbaras dar bandė atsikirsti, bet anas, ištraukęs iš žaizdos ietį, vėl ją nukreipė į veidą. Satibarzanas, norėdamas greičiau žūti, stvėręs ranka ietį, pastiprino priešo smūgį.

Barbarai, netekę savo vado, prie kurio buvo prisidėję daugiau iš reikalo, negu iš noro ir atsimindami Aleksandro gerus darbus, Erigijui atidavė ginklus. Karalius tuo apsidžiaugė, bet dėl spartanų buvo susirūpinęs. Tačiau jų atsiskyrimą pergyveno drąsiai, sakydamas, kad tik tada jie išdrįsę atidengti savo planus, kai sužinojo, kad jis prie Indijos sienos. Jis pats su kariuomene pakilo vytis Beso. Jį pasitiko Erigijus, priekyje nešdamas iš barbarų atimtus ginklus, lyg didelį karo grobį.

II SKYRIUS. NEPAKLUSNIŲJŲ TRAMDYMAS

1. Kelionė per Sogdiano dykumą. Beso likimas

Baktrų kraštą perdavęs valdyti Artabazui, čia su apsauga palieka ir karo reikmenis bei gurguolę. O pats su lengvai ginkluotu būriu keliaudamas, nakties metu įeina į Sogdianų dykumą. Kaip anksčiau esame sakę, kareiviai, pajutę vandens stoką, krenta į neviltį anksčiau, negu ima jausti troškulį. 400 stadijų gali keliauti ir niekur nerasti vandens. Vasaros saulės karštis taip įkaitina smėlį, kad jis ima degti, tarsi viską apimantis gaisras būtų jį taip įkaitinęs. Iš taip įkaitusios žemės ima kilti migla, kuri užgožia šviesą, o pati dykuma atrodo tarsi neišmatuojama ir gili jūra. Nakčia keliauti dar atrodė įmanoma, nes rasa ir rytmečio vėsa dar gaivino kūnus. Bet su dienos šviesa prasideda kaitra. Sausra iki paskutinio lašo išsiurbia visą natūraliąją drėgmę: veidas ir vidaus organai ima degti. Ir taip žmogus pirma palūžta dvasia, o paskui ir kūnu. Kai kurie perspėti žmonių, pažįstančių šį kraštą, turėjo pasiėmę vandens. Po truputį juo malšindavo troškulį. Kiek turėjo vyno ir aliejaus, viskas buvo išdalyta žmonėms. Ir toks buvo malonumas gerti, kad dėl būsimo troškulio niekas nebesisielojo. Po to nusilpę nuo godžiai išgerto skysčio nebegalėjo panešti ginklų ir nebegalėjo eiti. Laimingesni atrodė tie, kuriems nuo išgerto vandens pasidarė bloga, nes be saiko prisigėrę pradėjo vemti. Dėl visų tų nelaimių susirūpinusį karalių apsupo draugai, maldaudami, kad jis neužmirštų savęs, nes vienintelis kariuomenės išsigelbėjimas esąs jojo valios stiprumas. Du vyrai iš to būrio, kuris buvo pasiųstas surasti stovyklai vietą, nešėsi maišuose vandens, norėdami duoti atsigerti tame pačiame dalinyje tarnaujantiems sūnums, nes žinojo, kad jų vaikai labai kankinasi nuo troškulio. Beeidami jie sutiko karalių ir vienas jų atrišo maišą, ir, pripylęs vandens indą, kurį nešėsi kartu, ištiesė karaliui. Šis paėmė vandenį ir pasiteiravo, kam nešą vandenį. Sužinojęs, kad vandenį neša vaikams, grąžino pilną indą, kurį buvo paėmęs, ir pasakė: „Ne aš vienas kenčiu nuo troškulio, o tokio mažo vandens kiekio neužtenka padalyti visiems. Jūs bėkite ir, kaip žadėjote, atiduokite vaikams".

Vos pradėjus brėkšti pagaliau jis pasiekė Okso upę. Didelė kariuomenės dalis neįstengė kartu su juo eiti, todėl ant kalno liepė sukurti laužus, kad tie, kurie vos bepavilko kojas, sužinotų netoli esant stovyklą. Pirmiesiems atėjusiems prie upės pasistiprinus maistu ir atsigėrus, liepė prisipilti maišus ir kitus indus vandens ir eiti pagelbėti savo draugams. Tie,

kurie buvo be saiko prisigėrę vandens, nebegalėdami atgauti kvapo, mirė. Mirusiųjų skaičius buvo daug didesnis negu kritusių kokiame nors mūšyje. Karalius vis dar su šarvais, negėręs ir nevalgęs, stovėjo ten, kur rinkosi kariuomenė. Ir tol nepasitraukė pasirūpinti savo kūno reikalais, kol nepraėjo paskutinieji žygio dalyviai, ir labai susijaudinęs, ištisai budėdamas praleido visą naktį. Ir sekančią dieną nebuvo linksmesnis, nes neturėjo nei laivo, nei tilto negalėjo pastatyti: aplinkui palei upę buvo plika žemė ir jokio medžio. Vienintelę išeitį padiktavo būtinybė.

Kareiviams išdalijo daugybę maišų, prikimštų šiaudų. Šie užsigulę ant jų perplaukė per upę. Pirmieji perplaukę ėjo sargybą, kol kiti atplauks. Šitokiu būdu per šešias dienas perkėlė per upę visą kariuomenę.

Jau buvo pasiruošę vytis Besą, kai sužinojo, kas Sodianuose buvo įvykę. Besas savo draugų tarpe ypatingą pagarbą rodė Spitamenui. Bet jokie nuopelnai negalėjo sušvelninti išdavystės. Nors pykti ant jo nebuvo perdaug už ką, kadangi atrodė, jog prieš Besą, kaip savo karaliaus žudiką, niekas ko nors nusikalstamo neįžiūrėjo. Nusikaltimas turėjo ypatingą pavadinimą: Darijaus nubaudimas. Tačiau jie persekiojo Besą ne už nusikaltimą, o už tai, kad Besui pasisekė. Kai Spitamenas sužinojo apie Aleksandro persikėlimą per Okso upę, jisai su Datafernu ir Katenu, kuriais Besas labiausiai pasitikėjo, sudarė prieš jį sąmokslą. Šitie atvyksta greičiau negu buvo tikėtasi. Su savimi jie pasiima 8 labai drąsius vyrukus ir paruošia tokį veikimo planą. Spitamenas vyksta pas Besą ir be liudininkų jam praneša, kad esą jis sužinojęs, jog Dafernas ir Katenas prieš jį sudarę sąmokslą, norėdami gyvą perduoti Aleksandrui. Spitamenas juos dabar suėmęs ir laikąs kalėjime. Už tokią puikią paslaugą, kaip Besas tikėjo, jis padėkojo ir, trokšdamas įvykdyti bausmę, įsakė juos atvesdinti. Sąmokslo dalyviai juos įtempė savanoriškai surištomis rankomis. Besas juos rūsčiai nužvelgė ir pakilo, negalvodamas valdyti rankų. Bet šitie, nustoję vaidinti, apsupa jį ir bergždžiai besipriešinantį suriša. Nuima nuo galvos karaliaus karūną, nuplėšia rūbus, nes jis buvo apsivilkęs užmuštojo Darijaus drabužiais. Besas, prisipažindamas, kad dievai keršija už jo nusikaltimą, pridūrė, kad tie dievai, kurie taip už jį atkeršijo, nebuvo Darijaus priešai, bet jis pasitarnavo Aleksandrui, prie kurio pergalės net ir priešas daug kuo buvo prisidėjęs. Neaišku, ar kariuomenės dauguma būtų norėjusi nubausti Besą, jeigu tie, kurie suėmė Besą, norėdami pagąsdinti svyruojančius, nebūtų sumelavę, kad taip padaryti jiems, esą, įsakęs Aleksandras. Jie užsodino Besą ant arklio ir nugabeno perduoti Aleksandrui. Tuo metu karalius, surinkęs apie 900

kareivių, kuriuos laikas buvo paleisti, apdalijo kiekvienam raiteliui po 2 talentus, o pėstininkui po tris tūkstančius denarų ir, palinkėjęs gimdyti vaikus, paleido į namus. Kitiems padėkojo, kad jie pasižadėjo ir toliau drąsiai kariauti. /Tuo momentu atvedė Besą./

Po to kariuomenė atvyko į nedidelį miestelį, kuriame gyveno bronchidai. Kserksas, grįždamas iš Graikijos, kai kuriems Mileto gyventojams buvo įsakęs išsikraustyti ir apsigyventi šitame miestelyje, nes jie, norėdami Kserksui įsiteikti, buvo išniekinę Didimėjo šventovę. Jie dar nebuvo užmiršę tėvų papročių, bet jau kalbėjo dviem kalbomis, nes pamažu imi iškraipyti savo gimtąją ir svetimąją kalbą. Karalių jie sutiko su dideliu džiaugsmu, miestą ir save pavesdami jam. Jisai, žinodamas, kad Mileto gyventojai turi seną pyktį ant bronchidų genties, sušaukė visus karius, kilusius iš Mileto miesto, ir paklausė, ką jie išdavikų atžvilgiu labiau norį atsiminti: padarytą niekšybę ar kilmę. Bronchidų likimą jis atiduodąs į jų rankas. Kadangi nuomonės buvo skirtingos, jis pažadėjo pats apsvarstyti, kaip geriausiai pasielgti. Kitą dieną įsakė susirinkti ir kartu su savimi atsivesti bronchidus. Priėjus prie miesto, karalius su lengvai ginkluotų karių būriu įeina pro vartus, o kitiems kariams įsako apsupti miestą. Paskui duoda ženklą plėšti miestą, išdavikų priebėgą, ir visus iki vieno išžudyti. Žudė juos visus beginklius, niekas negalėjo sustabdyti skerdynių, nei bendra kalba, nei užvilkti atgailos rūbai, nei maldavimai. Pagaliau, norėdami panaikinti miesto pėdsakus, išgriauna miesto rūmus iki pamatų. Ir to per maža. Šventuosius gojus ne iškerta, o išrauna, kad liktų dykuma ir bevaisė žemė, kurioje neliko nė šaknų. Jei šitaip būtų sumanyta pasielgti su pačiais išdavikais, atrodytų teisėtas kerštas, o ne žiaurumas. Dabar gi savo protėvių nuodėmes turėjo išpirkti ainiai, kurie ne tik nebuvo matę Mileto ir todėl išduoti jo Kserksui negalėjo. Iš čia kariuomenė nuėjo prie Tanajo upės, kur atvedė ir Besą, ne tik surištą, bet ir visai nuogą. Spitamenas jį vedė už kaklo užmovęs grandinę. Tai buvo barbarams ir makedoniečiams linksmas reginys. Tuomet Spitamenas tarė: „Aš atkeršijau už savo karalius, už tave ir už Darijų, ir atvedžiau tau savo šeimininko žudiką, tokiu būdu pagautą, kurio pavyzdį jis davė pats. Tegu į šitą reginį pasižiūri Darijus. Tegu išeina iš požemio karalystės tas, kuris tokios bausmės nebuvo nusipelnęs. Jis vertas tokios paguodos". Aleksandras, pagyręs Spitameną, kreipėsi į Besą: „Koks laukinis įniršis užvaldė tavo sielą, kad tu galėjai pradžioje sukaustyti tiek gero tau padariusį karalių, o paskui ir nužudyti? Kaip užmokestį už šitą žmogžudystę neteisėtai pasisavinai karaliaus vardą".

Nedrįsdamas teisintis, Besas atsakė, jog karaliaus titulą jis neteisėtai pasisavinęs dėl to, kad savo tautą jis galėtų perduoti jam. O jei jis būtų pasitraukęs, girdi, kitas galėjo užimti karalystę. Tuomet Aleksandras pakvietė Darijaus brolį Oksatrą, kuris buvo vienas iš karaliaus asmens sargybinių. Aleksandras liepė prieiti arčiau ir jam perduoti Besą, kad barbarai, prikalę prie kryžiaus, nupjaustę ausis ir nosį, galėtų sušaudyti iš lanko strėlėmis, kad išsaugotų jo kūną, kad net paukščiai negalėtų paliesti. Oksatras priduria, kad jis pasižadąs visu kitu pats pasirūpinti. O paukščius, girdi, nuvaikys ne kas kitas, o Katenas, tuo norėdamas pabrėžti jo ypatingą meną, nes jis taip taikliai šaudydavo į taikinį, kad paukščius taip pat kliudydavo. Nors šaudymas iš lanko tokiomis garsiomis pratybomis galėjo sumenkinti net patį šaudymo iš lanko meną, bet tai buvo nuostabus vaizdas žiūrovams ir didelė garbė Katenui. Po to karalius apdovanojo visus, atvedusius Besą. Bausmę vykdyti karalius atidėjo, norėdamas nužudyti toje pačioje vietoje, kur buvo nužudytas Darijus.

2. Plėšikai pašauna karalių ir jam pasiduoda

Tuo tarpu makedoniečiai, padrikai išėję pasirinkti maisto, pakliuvo į nagus barbarams, kurie pasileido nuo aplinkinių kalnų. Buvo daugiau paimta į nelaisvę, negu nužudyta. Barbarai, varydamiesi belaisvius, vėl grįžo į kalnus. Plėšikų buvo apie 20.000. Jie kovojo mėtyklėmis ir strėlėmis. Karalius juos apsupo, bet bekovodamas su drąsuoliais buvo pašautas strėle, kuri, įsmigusi į vidurį blauzdos, žaizdoje paliko strėlės smaigalį. Makedoniečiai, susijaudinę ir nusiminę, nunešė jį į stovyklą. Priešai nuo aukšto kalno viską matė, todėl jie žinojo, kad karalių iš mūšio lauko išnešė. Sekančią dieną pas karalių jie atsiuntė pasiuntinius. Karalius juos tuoj pat įsakė priimti, bet norėdamas nuslėpti žaizdos dydį, jis nurišo tvarsčius ir parodė barbarams blauzdą. Paprašius atsisėsti, jie tvirtino, kad, sužinoję apie žaizdą, nė makedoniečiai nebuvo tiek nusiminę, kiek jie. Jei jie būtų žinoję, kas į jį šovė, būtų perdavę karaliui, nes su dievais kovoti esą šventvagiška. Todėl jie, nugalėti jo drąsos, savo tautą atiduoda į jo globą. Karalius davęs žodį ir atgavęs belaisvius, į savo globą priima jų tautą. Kariuomenė, pakilus iš ten išeiti, karalių nešė kariškoje lektikoje. Kas turi nešti, varžėsi pėstininkai ir raiteliai. Raiteliai tvirtino, kad nešti esanti jų pareiga, su kuo karalius paprastai eina į mūšį. Priešingai pėstininkai skundėsi, kad sužeistus karius jie padeda nešti, o dabar, kada reikia nešti patį karalių, jiems norima atimti šią didžiausią teisę. Karalius, matydamas šitas varžybas ir nusprendęs, kad

tas pasirinkimas ir jam ir praėjusiems būsiąs sunkus, įsakė nešti pakaitomis. Po keturių dienų priėjo Marakandos miestą. 70 stadijų ilgio siena juosia miestą. Apie tvirtovę sienos nėra. Mieste palikęs apsaugą, aplinkinius kaimus nusiaubia ir sudegina. Netrukus pas jį atvyksta pasiuntiniai Abijų skitų, kurie buvo laisvi nuo laiko, kai pasitraukė Kyras. Jie pasižadėjo vykdyti karaliaus įsakymus. Buvo žinoma, kad barbarų tarpe jie patys teisingiausi. Ginklo griebdavosi tik išprovokuoti. Laisve naudojosi saikingai, bet visi vienodai. Taip buvo sutvarkyta, kad žemesnis luomas buvo lygus aukštesniam. Karalius maloniai juos užkalbino ir vieną savo draugų, kažkokį Penidą, pasiuntė pas skitus, gyvenančius Europoje, pranešti, kad jie be karaliaus leidimo neišeitų už to regiono upės Tanajo. Jam pavedė taip pat apžiūrėti vietovių padėtį ir aplankyti tuos skitus, kurie gyvena anoje Bosforo pusėje. Karalius jau buvo parinkęs ant Tanajo upės kranto vietą miestui įkurti, kuris turėjo būti lyg kokie vartai pasidavusiems ir tiems, kuriuos dar turėjo aplankyti. Sumanymą teko atidėti, nes gavo žinią apie Sogdianų atsimetimą, kuris patraukė ir Baktrus. Jų buvo apie 7.000 raitelių, kurių nuomonės visi klausė. Aleksandras liepė pašaukti Spitameną ir Kateną, kurie jam buvo perdavę Besą. Jis neabejojo, kad jie, numalšinę tuos, kurie siekia pakeisti tvarką, įstengs grąžinti juos į Aleksandro globą. Tačiau jie, būdami to atsimetimo organizatoriai, kurį numalšinti buvo pakviesti, paleido gandus, kad neva karalius pakvietęs baktrų raitelius tam, kad juos nužudytų: taip padaryti buvo įsakyta jiems, tačiau jie negalėję to įvykdyti, nepadarę savo tautiečiams nepataisomą piktadarystę. Jie taip pat negalėję pernešti Aleksandro žiaurumo, kaip ir Beso žmogžudystės. Todėl tuos, kurie jau buvo pasiruošę savo valia sukilti, nesunkiai suagitavo griebtis ginklų.

Aleksandras, sužinojęs apie perbėgėlių atsimetimą, įsakė Krateriui apsupti Kyropolį. O pats, apjuosęs žiedu, paėmė kitą to krašto miestą. Davęs ženklą išžudyti suaugusius vyrus, kitus paėmė kaip karo grobį. Pats miestas buvo sugriautas įbauginti kitiems. Stipri mamakėnų tautelė nusprendė, kad kęsti apsupimą ne tik yra garbingiau, bet ir saugiau. Karalius, norėdamas palaužti jų užsispyrimą, pasiuntė 50 raitelių, paaiškinti, kad pasidavusiems jis yra gailestingas, o nugalėtiems nepermaldaujamas. Jie atsakė, kad jie neabejoja nėei karaliaus žodžiu, nei jo galia, ir paprašė raitelius įeiti į miestą. Juos priėmė vaišingai, o vidurnaktį nusipuotavusius ir įmigusius užpuolė ir išskerdė.

Aleksandras, teisėtai pasipiktinęs, žiedu apsupo miestą, nes jis buvo tvirtesnis, kad vienu smūgiu būtum galėjęs paimti. Taip pat iš Kyrapolio

atšaukė Meleagrą ir Perdiką, kurie, kaip anksčiau sakėme, laikė miestą apsupę, ir juos prijungė prie savo kariuomenės, nes buvo nusprendęs pasigailėti Kyro įkurto miesto, kadangi iš visų tos giminės karalių labiausiai jis gerbė Kyrą ir Semiramidę. Jo nuomone, savo kilnumu ir žygių garsumu jie toli pralenkė kitus. Vis dėlto miesto gyventojų užsispyrimas įsiutino jį. Todėl jis įsakė rinktiniams makedoniečiams, kurie buvo ne be pagrindo įširdę, apiplėšti paimtą miestą. Jis pats grįžo prie Meleagro ir Perdiko. Nė vienas kitas miestas taip vyriškai nekovojo su apsupimu. Čia žuvo patys drąsiausi kariai, o ir pats karalius čia pergyveno mirtiną pavojų: jam buvo taip smogta su akmeniu į sprandą, kad aptemo akys ir jis neteko sąmonės. O kariuomenė, lyg jis būtų žuvęs, verkė. Bet jo neįveikė tai, kas kitus gąsdino: neužgijus žaizdai, jis dar įnirtingiau ėmė spausti apgultą miestą; pyktis skatino veikti.

Po miesto siena pakastas tunelis atvėrė į vidų plačią angą, per kurią kariuomenė įsiveržė į miestą, užėmęs liepė jį sugriauti. Iš čia pasiuntė Menedą su 3.000 pėstininkų ir 800 raitelių į Marakandos miestą. Perbėgėlis Spitamenas, išvijęs makedoniečių įgulą, užsidarė tarp miesto sienų, nors miestiečiai nepritarė atsimetimo planui. Tačiau, atrodė, sutiko, nes negalėjo pasipriešinti. Tuo tarpu Aleksandras grįžo prie Tanajo upės ir kiek stovyklai buvo užėmęs žemės, aplinkui visą ją apmūrijo siena. Siena turėjo 60 stadijų. Ir šitą miestą pavadino Aleksandrija. Darbai taip greitai buvo vykdomi, kad praėjus 17 dienų po sienos pastatymo, miesto namų statyba buvo baigta. Toks buvo tarp kareivių lenktyniavimas, kad kiekvienas pirmas norėjo parodyti savo darbą (nes darbai buvo paskirstyti). Naujo miesto gyventojai buvo belaisviai, kuriuos atpirkęs nuo ponų, padarė laisvais. Jų ainiai dar ir šiandien po tiek amžių nėra išnykę ir atsimena Aleksandrą.

3. Skitai prieš karalių

Skitų karalius, kurio imperija tuo metu buvo už Tanajo upės, manydamas,kad tas ant upės kranto įkurtas makedoniečių miestas yra užkrautas jam ant sprando, pasiuntė savo brolį Kartazį su dideliu raitelių būriu sunaikinti miestą ir makedoniečių kariuomenę nustumti toliau nuo upės. Tanajo upė skiria baktrus nuo skitų, vadinamų europiniais skitais. Ta pati upė yra bendra siena tarp Azijos ir Europos.

Skitų tauta, gyvenanti netoli Trakijos, iš rytų tęsiasi į šiaurę. Kai kas manė, kad ji nėra sarmatų kaimynė, o jos dalis. Pagaliau dar ji turi apgyvendinusi ir kitą sritį, esančią už Istros upės. Tolimiausios ribos siekia Aziją, ten kur Baktra. Tame krašte, kur ji nusitęsia į šiaurę, auga neįžen-

giami miškai ir nykūs tyrai. O tas kraštas, kur ji ribojasi su Tanaju ir Baktra, yra perdėm apgyvendintas.

Karalius, pamatęs raitus priešus ir pasiryžęs pirmas vesti su šia tauta numatytą karą, be to dar neatsigavęs nuo žaizdos ir ypač nuo silpno maisto ir sprando skausmo, vos galėdamas kalbėti, sušaukė draugus pasitarti. Ne priešas jį gąsdino, bet nepalankus laikas. Baktrai atsimetė, skitai pradėjo puldinėti, pats negalėjo vaikščioti, negalėjo joti, negalėjo prabilti į savo karius ir padrąsinti. Atsidūręs kritiškoje padėtyje ir kaltindamas dievus, skundėsi, kad jis, nuo kurio žaibiškų smūgių niekas negalėjo ištrūkti, dabar gulįs paliegęs. Vargiai ir saviškiai tiki, kad jis nesimuliuojąs savo sveikata. Nugalėjęs Darijų, Aleksandras buvo nustojęs tartis su burtininkais ir pranašais. Dabar gi vėl, apmąstydamas žmonių giminės nepastovumą, įsakė pakviesti Aristandrą, kurį anksčiau buvo pavadinęs lengvatikiu, ir pavedė jam ištirti aukų pagalba įvykių eigą. Buvo priimta apžiūrėti gyvulių vidurius karaliui nedalyvaujant ir tik pranešti, ką jie lemia. Tuo tarpu karalius, kol žyniai iš gyvulių vidurių būsimų įvykių eigą tyrinėjo, įsakė savo draugams neiti arčiau jo, kad smarkiai kalbant neatsivertų silpnai užsitraukusi žaizda.

Į palapinę buvo įleisti Hefestijonas, Krateras ir Erigijus su sargybiniais. „Mane ištiko krizė, kalbėjo karalius, – tokiu laiku, kuris yra palankesnis priešui, negu man. Bet tai, kas lemta, nepasiduoda apskaičiavimams, ypač kare, kur retai kada galima pasirinkti patogų laiką. Atkrito baktrai, kuriems esame primynę sprandą. Ir nori pažiūrėti, kiek mes turime jėgų, Marsui esant nepalankiam. Nėra abejonės, jeigu mes nusileisime skitams, kurie netikėtai paskelbė mums karą, tai gėdingai grįšime prie tų, kurie atkrito. Persikėlę per Tanajų, ir sumušę skitus, įrodysime jų krauju, kad mes visur esame neįveikiami. Kas gi galės abejoti, kad ir Europa atvira nugalėtojams. Klysta, kuris mūsų garbės ribas matuoja erdve, kurią mes turime įveikti. Tik viena upė pastoja kelią, persikėlę per ją, karą pernešime į Europą. Ir kaip reikia vertinti tai, kad užėmę Aziją, pergalės paminklą statome visai kitame kontinente, kad tai, kas atrodė neįveikiami toliai, staiga viena pergale buvo pasiekta? Bet, dievaži, jeigu mes šiek tiek uždelsime, skitai užlips mums ant kulnų. Ar mes tik vieni mokame persikelti per upę? Daug kas iš to, kuo laimėdavome, atsigręš prieš mus. Fortūna ir pavergtuosius moko karo meno. Neseniai mes parodėme pavyzdį, kaip upę galima perplaukti maišais. To, ko nemoka skitai pasisavinti, pamokys baktrai. Be to, ši tauta dabar atsivedė tik vieną armiją, kitų armijų laukia. Ir taip, vengdami karo, jį didinsime.

Kuriuos galime užpulti, tie mus užpuls. Mano plano apskaičiavimai yra aiškūs. Bet abejoju, ar sutiks makedoniečiai pasinaudoti mano užsidegimu, nes nuo to laiko, kai buvau sužeistas, negaliu nei eiti, nei joti. Bet jei norite su manimi eiti, draugai, aš būsiu sveikas. Užtenkamai jėgų šitam įveikti. O jei jau atėjo mano gyvenimo galas, kurgi geriau galėčiau mirti". Šita pasakė pavargęs, šnibždom, vos girdint arčiausiai sėdintiems.

Nuo šito pavojingo plano visi pradėjo karalių atkalbinėti. O ypač Erigijus. Nedaug teturėdamas įtakos užsispyrusiam karaliui, jis bandė remtis dievybės autoritetu, apie kurią karalius dar neturėjo žinių. Erigijus tvirtino, kad ir dievai taip pat prieštarauja tam sumanymui. Jie nurodė, kad jei upė bus pereita, kils didelis pavojus, nes Erigijus, eidamas į karaliaus palapinę, sutiko Aristandrą, kuris jam pasakė, kad spėjimai iš gyvulių vidurių nebuvo geri. Kaip tik šitą žinią, gautą iš žynio, Erigijus ir pranešė. Po šito argumento karalius ne tik užpyko, bet ir susigėdo, kad pranašystė, kurią slėpė, išėjo aikštėn. Jis liepė pakviesti Aristandrą. Kai šis atėjo, karalius žiūrėdamas į jį tarė: „Ne kaip karalius, o kaip privatus asmuo liepiau tau aukoti. Kodėl aukos stebėjimo rezultatus pranešei ne man, o kitam? Iš tavęs Erigijus sužinojo mano slaptus planus. Dievaži, aš žinau, kad jis žynio pranašystėmis naudojasi iš baimės. Aš tau, kiek yra galima, pasakiau, tu man pranešk pats, ką sužinojai iš aukos vidurių, kad negalėtum užsiginti sakęs tai, ką pasakei". Jis stovėjo be žado, kaip stabo ištiktas, pagaliau išsigandęs, kad karaliui nereikėtų laukti, tarė: „Aš pasakiau, kad laukia dideli sunkumai, bet nesakiau, kad nesėkmingi. Man nerimą kelia ne būrimo rezultatai, bet mano geri linkėjimai tau. Matau tavo sveikatos stovį ir žinau, kiek daug nuo tavęs vieno priklauso. Bijau, kad dabartinei tavo sėkmei neužteks jėgų". Karalius, liepęs pasitikėti jo laime, atleido. Dievai jam leidžią siekti garbės kituose žygiuose.

Karaliui besitariant su tais pačiais draugais, kaip persikelti per upę, staiga vėl pasirodo Aristandras. Jis praneša, kad niekada nematęs palankesnio būrimo iš aukos vidurių. Vidurių padėtis visiškai skirtinga, negu pirmą kartą. Tuomet buvę susirūpinimą keliančių ženklų, dabar absoliučiai viskas lemia sėkmę. Tai, kas greitai po to buvo pranešta, jo nuolatinei sėkmei metė šešėlį. Kaip anksčiau minėjome, karalius buvo pasiuntęs Menedemą apsupti baktrų atsimetimo kaltininką Spitameną. Šis, sužinojęs apie priešo atėjimą, bijodamas, kad nebūtų uždarytas tarp miesto sienų, kartu tikėdamasis užpulti priešą, žinodamas, per kur priešas gali pasirodyti, pasislėpęs ėmė tykoti.

Kelias per mišką labai tiko pasalai užmaskuoti. Ten jis ir paslėpė dakus. Dakai ant kiekvieno arklio sodina po du ginkluotus karius, kurie vienas po kito staiga nušokdavo nuo arklio ir taip suardydavo raitelių mūšio tvarką. Jų arklių greitumas buvo toks pat kaip ir raitelių vikrumas. Spitamenas juos visus išdėstė aplink visą slėnį. O kada pasirodė priešas, jie puolė iš visų pusių: iš šono, iš priekio ir iš užpakalio. Menedemas, apsuptas iš visų pusių ir turėdamas mažiau kareivių, ilgai priešinosi šaukdamas, kad nieko kito jiems, vietovės įviliotiems į žabangas, nelikę daryti, kaip guostis garbinga mirtimi, žudant priešus. Jis pats jojo ant labai stipraus žirgo, su kuriuo šuoliais užlėkdavo ant priešo telkinių, daugelį užmušdamas ir išsklaidydamas. Bet visų užpultas ir dėl daugybės žaizdų netekęs jėgų, liepė savo draugi Hipsidui sėsti ant jo žirgo ir bandyti prasiveržti. Šitaip kalbėdamas neteko sąmonės ir nudribo nuo arklio. Hipsidas būtų galėjęs prasiveržti, bet, netekęs draugo, nusprendė mirti. Jis tik vieno siekė, kad nežūtų, kol nebus atkeršijęs. Taigi, paspaudęs arklį pentinais, metėsi į vidurį priešų ir, stebėtinai drąsiai kovodamas, susmaigstytas ietimis, krito. Likusieji gyvi šitą išvydę, pasitraukė į truputį aukštesnę kalvą. Spitamenas nusprendė apsupti ir badu priversti pasiduoti. Šitame mūšyje krito 2.000 pėstininkų ir 300 raitelių. Šį pralaimėjimą Aleksandras pridengė protingu įsakymu. Iš mūšio grįžusiems pranešė, jei kas nors prasitars apie šį pralaimėjimą, mirs.

4. Karas su skitais. Jų pralaimėjimas

Bet nuslėpti to, kas dėjosi jo širdyje, ilgiau negalėjo. Todėl pasitraukė į palapinę, tyčia tam pastatytą ant upės kranto. Būdamas vienas, jis apsvarstė kiekvieną galvoje gimusį planą. Dažnai pakeldavo palapinės kailius ir žiūrėdavo į priešų laužus, bandydamas nuspręsti, kiek ten gali būti kariuomenės. Ėmus švisti, užsidėjo šarvus ir nuėjo prie kareivių. Tai buvo pirmas kartas po paskutinio sužeidimo. Toks buvo karių entuziazmas, kad karaliaus pasirodymas lengvai išblaškė jų niūrias mintis apie gresiantį pavojų. Džiaugdamiesi ir iš susijaudinimo pilnomis akimis ašarų, kareiviai sveikino jį. Ir tie, kurie anksčiau buvo nusistatę prieš karą, dabar jo reikalavo. Jis paskelbė persikėlimo planą: raiteliai ir falangistai kelsis plaustais, lengvai ginkluotiems įsakė plaukti ant maišų. Daugiau kalbėti nebuvo nė reikalo, o ir karaliaus sveikata neleido. Taip greit buvo surišti sieliai, kad per 3 dienas buvo padaryta 12.000 plaustų. Jau buvo pasiruošę keltis, kai 20 skitų pasiuntinių, savo tautos papročiu jodami per stovyklą, liepė pranešti karaliui, kad jie nori patys karaliui

įteikti pranešimą. Įėję į palapinę ir paprašyti sėstis, įsmeigė akis į karaliaus veidą. Manau, kad jų supratimu vidutinis karaliaus ūgis anaiptol neatitiko jo garsui, nes dvasios didybę jie įpratę matuoti kūno didumu.

Skitai nėra tokie laukiniai ir tamsūs, kaip kiti barbarai, sakoma, kad daugelis iš jų net ir filosofiją supranta, žinoma, tiek, kiek tas yra įmanoma visada esant karinėje tarnyboje. Yra išlikę istorijoje, ką jie kalbėjo karaliui. Galbūt jiems svetimi mūsų papročiai, kuriuos lėmė laikas ir mūsų labiau išlavėjęs protas. Nors į jų kalbą būtų galima nekreipti dėmesio, tačiau tiesai neturime likti skolingi ir, kokia ji išlikusi, tokią nepakeitę turime perduoti. Taigi parašyta, kad vienas jų, amžiumi vyriausias, šitaip kalbėjęs: „Jei dievai būtų norėję tavo kūną sulyginti su tavo sielos polėkiais, pasaulyje tu netilptum : viena ranka siektum rytus, kita vakarus, o šitą pasiekęs norėtum žinoti, kur slypi šitokios dieviškos didybės spindėjimas. Taip pat trokšti ir to, ko negali apimti. Būdamas Europoje, veržiesi į Aziją, iš Azijos pereini į Europą. Pagaliau nugalėjęs visą žmonių giminę, kovosi su miškais, sniegynais, upėmis, laukiniais žvėrimis. Argi tu nežinai, kad dideli medžiai ilgai auga, o per valandą gali būti išrauti iš šaknų? Kvailas yra tas, kuris mato jų vaisius, bet neišmatuoja jų aukščio. Žiūrėk, kad kartais besistengdamas pasiekti viršūnę, nenudribtum su tomis šakomis, už kurių laikais. Kartais ir liūtas tampa mažiukų paukščiukų maistu, o geležį suėda rūdys. Niekas nėra toks tvirtas, kad jam negrėstų pavojus nuo bejėgio. Kokie mūsų reikalai su tavimi? Mes niekada neužgavome tavo žemių. Gyvenantiems neįžengiamuose miškuose ar galima nežinoti, kas esi, iš kur ateini? Mes negalime niekam vergauti ir nieko netrokštame valdyti. Kad gerai pažinotum skitų giminę, mums duotos tokios dovanos: jaučių jungas, arklas, strėlė ir aukojimo taurė. Šitas dovanas mes naudojame ir draugams, ir priešams. Draugams duodame jaučių darbu įgytus vaisius. Priešą iš tolo puolame strėle, iš arti – ietimi. Šitaip nugalėjome Sirijos karalių, paskui persų ir medų. Mums žinomas kelias iki Egipto. Tu gi, kuris giriesi einąs kovoti su plėšikais, esi visų tautų plėšikas, kurias užpuolei. Lidiją paėmei, Siriją taip pat, Persiją valdai, baktrus turi savo rankose, veržiesi į Indiją. O dabar tiesi savo godžias ir neramias rankas į mūsų gyvulius. Kam tau reikalingi turtai, kurie tave verčia jų trokšti? Tu esi pirmas žmogus, kuris dėl sotumo sukūrei badą, taip kad kuo daugiau turi, tuo nuožmiau geidi, ko neturi. Tau neina į sveikatą, kol gaišti prie Baktros. Kol Baktrą stengeisi pavergti, Sogdianas pradėjo kariauti. Pergalė tau gimdo karą. Nors esi ir didesnis, ir galingesnis už kitus, tačiau svetimos kilmės pono niekas

negali pakęsti. Tik persikelk per Tanajų ir sužinosi, kokios ten platybės, tačiau skitų nepavysi. Mūsų skurdas greitesnis, negu tavo kariuomenė, kuri vežasi tiekos tautų turtą.Antra vertus,, kol tu galvosi, kad mes ten toli, mus išvysi savo stovykloje. Vienodu greičiu mes vejamės ir bėgame. Girdėjau, kad skitų tyrai yra pašiepiami net graikų patarlėse. O mes tuščius, žmonių negyvenamus tyrus mėgstame labiau pasirinkti negu miestus ir dirbamus laukus. Todėl savo Fortūną laikyk suspaudęs rankose. Ji yra slidi ir jeigu ji nenori, neišlaikysi. Teisingą sprendimą geriau parodys ateinantis laikas negu dabartis. Mūsų žmonės sako: Fortūna neturi kojų, bet ji turi rankas ir sparnus. Ji ištiesia rankas, bet sučiupti už sparnų nesiduoda. Pagaliau, jei tu dievas, tai privalai žmonėms teikti gėrį, o ne iš jų atimti. O jei esi žmogus, galvok, kad tu visuomet esi tas, kas esi. Kvaila yra galvoti apie tuos daiktus, dėl kurių užsimiršti ir save. Kurių neužpuolei, tuos gali laikyti gerais draugais, nes stipriausia draugystė yra tarp lygių ir atrodo, tie lygūs, kurie tarp savęs nebando jėgų. Netikėk, kad pavergtieji gali būti tavo draugai. Tarp pono ir vergo nėra draugystės. Net taikos metu laikomasi karo teisių. Netikėk, kad skitai draugiškus santykius patvirtintų priesaika. Jie prisiekia, laikydamiesi žodžio. Graikų gi garantija yra tokia, kad tie, kurie atžymi sutartį, kreipiasi į dievus. Mūsų priesaika yra pačiame duotajame žodyje. Kurie negerbia žmonių, apgaudinėja dievus. Ir tau nereikia tokio draugo, kurio gerais linkėjimais abejoji. Mes tau būsime Azijos ir Europos saugotojai. Jei neskirtų Tanajus, mes susisiektume su Baktra. Mūsų gi žemė už Tanajaus iki Trakijos. Eina gandai, kad Makedonija prijungta prie Trakijos. Mes esme iš dviejų pusių tavo kaimynai. Nuspręsk, kuo nori kad būtume, draugais ar priešais".

Šitaip kalbėjo barbaras. Priešingai karalius atsakė, kad jis pasinaudos savo Fortūna ir savo draugų patarimais, nes jis, esą, klauso Fortūnos, kuria pasitiki, ir savo draugų patarimų todėl, kad nieko nepadarytų skubotai ir neapgalvotai. Atleidęs legatus, pradėjo sodinti ant plaustų kariuomenę. Plausto priekyje patalpino skydininkus, liepęs jiems atsitūpti ant kelių, kad būtų saugiau nuo strėlių smūgių. Už jų stovėjo tie, kurie įtempdavo svaidymo prietaisus. Iš abiejų šonų ir iš priekio juos supo šarvuoti kariai. Tie, kurie stovėjo už šaudymo prietaisų, buvo apsivilkę šarvais ir skydų vėžliu dengė irkluotoją. Tokia pat tvarka buvo ir tuose plaustuose, kuriais kėlėsi raiteliai. Didžioji dalis raitelių plausto gale už vadelių laikė plaukiančius arklius. O tuos, kurie plaukė ant šiaudais prikimštų maišų, saugojo priekyje plaukiantys plaustai. Pats karalius su rinktiniais vyrais pirmas atrišo plaustą ir įsakė plaukti į krantą.

Prieš jį skitai ant upės kranto pastatė išrikiuotą kavaleriją, kad plaustas negalėtų priplaukti prie kranto. Juos gąsdino ne tik krante išrikiuotos kariuomenės vaizdas, bet ypač tai, kad pasroviui plaukiančio plausto nebegalėjo suvaldyti vairininkai, o svirduliuojantys kareiviai, bijodami iškristi, trukdė jūrininkų darbą. Net užsimoti ietį mesti negalėjo, pirmiausia jiems rūpėjo patiems išsilaikyti ant plausto, o ne pulti priešą. Juos išgelbėjo svaidymo pabūklai, nes krante susikimšę ir nesisaugojantys priešai buvo geras taikinys, nė vienas sviedinys nenuėjo veltui. Iš visų pusių barbarai kiek įstengdami puolė plaustus. Nebuvo skydo, nesubadyto strėlių smaigaliais. O kai plaustas priplaukė prie kranto, pakilo skydininkai, jie galėjo tvirtai užsimoję nuo plausto mėtyti ietis. Matydami, kad priešų arkliai baidosi ir traukiasi atgal, greitai skatindami vieni kitus šoko ant žemės ir tuoj pat pradėjo pulti išsigandusį priešą. Pagaliau raitelių būriai, kurie turėjo pažabotus arklius, pralaužė barbarų eiles. Kiti, tuo tarpu pridengti kovojančių, rikiavosi į mūšį. O pats karalius savo nuo ligos nusilpusias jėgas papildė drąsa. Sprando žaizdos nebuvo pakankamai užsitraukusios, todėl karaliaus balso, žadinančio į mūšį, nesigirdėjo, bet užtat visi matė kovojantį. Jie patys atstojo vadus, vienas kitą drąsindami, užsimiršę save, pradėjo pulti priešą. Barbarai, negalėdami pernešti nei priešo veidų, nei ginklų, nei balso, pasileido kiek įkabindami bėgti (kova buvo tarp raitelių). Karalius, nors ir kentėdamas nuo žaizdų baisias kančias, 80 stadijų vijosi priešą. Netekęs jėgų liepė toliau kariuomenei vytis priešą iki sutemstant, o pats visai išsisėmęs pasitraukė į stovyklą ir prabuvo likusį laiką.

Jau buvo peržengę Laisvojo Tėvo (Bakcho) ribas, kurios yra atžymėtos akmenimis, išdėstytais mažais tarpais, ir aukštais medžiais, kurių kamienais yra persipynę gebenės. Bet įniršę makedoniečiai vijo juos toliau ir tik vidurnaktį grįžo į stovyklą. Daug buvo nužudyta, daug paimta į nelaisvę, parsivarė 1.800 arklių. Makedoniečių krito: 60 raitelių, apie 100 pėstininkų, 1.000 buvo sužeistų. Ši ekspedicija ir garsas apie tokią didelę pergalę didžia dalimi apmalšino pradėjusią atsimesti Aziją.

Visi manė, kad skitai yra nenugalimi. Juos palaužus buvo pripažinta, kad dabar nė viena gentis karinės jėgos atžvilgiu negalės prilygti makedoniečiams. Tuoj atsiuntė sakai savo pasiuntinius. Jie pareiškė, kad jų tauta vykdys karaliaus įsakymus. Juos labiausiai buvo sujaudinę ne karaliaus drąsa, o karaliaus žmogiškumas, parodytas nugalėtiesiems skitams, mat jis be išpirkos paleido visus karo belaisvius, tuo norėdamas parodyti, kad su labai drąsiomis tautomis kovojo ne pykčio vedamas, bet

drąsos. Taigi, maloniai priėmęs sakų pasiuntinius, jiems davė palydovą Eksipiną, dar labai jauną Aleksandro mėgstamą vaikiną, kuris kūno grožiu prilygo Hefestijonui, bet anaiptol ne sąmojumi. Jis pats nuvyko į Markandos miestą, prieš tai davęs Kraterui nurodymą su didesne dalimi kariuomenės neskubant žygiuoti paskui jį. Spitamenas, sužinojęs apie Aleksandro atvykimą į Markandą, pabėgo į Baktrą. Po keturių dienų įveikęs didelį kelią, Aleksandras atvyko į tą vietą, kurioje Mandemui vadovaujant buvo kritę 2.000 pėstininkų ir 300 raitelių. Surinkę kaulus, supylė į kapą ir pagal savo tėvų papročius atliko mirusiems pagerbti apeigas. Čia Krateras, kuriam buvo duotas įsakymas sekti karalių, ir pasivijo jį. Norėdamas, kad visi atsimetėliai lygiai pajustų karo nelaimes, kariuomenę padalijo į dvi dalis. Abiems įsakė deginti laukus ir žudyti suaugusius.

5. Sogdiano belaisvių paleidimas

Didžioji Sogdiano krašto dalis yra stepės. Beveik 800 stadijų platumo plyti negyvenamos stepės. Tiesia kryptimi yra dideli plotai, per kuriuos teka srauni upė, vietinių gyventojų vadinama Politimetu. Ją krantai taip suspaudžia, kad lieka tik siauras upelis, kuris galutinai nugarma į požemio skylę ir toliau jau teka po žeme. Bėgančio vandens garsas išduoda, kad čia apačioje teka upė, nors viršuje žemė nuo tokios didelės srovės nė kiek nesudrėksta.

Iš Sogdiano belaisvių pas karalių buvo atvesta 30 labai kilmingų, gražios išvaizdos tvirtų jaunuolių. Sužinoję per vertėją, kad jie vedami nužudyti, tarsi džiaugdamiesi ėmė dainuoti ir, laisvai šokdami apeiginį šokį, rodė kokį tai dvasinį pasitenkinimą. Karalius, apstulbęs, kad su tokia dvasine stiprybe galima eiti mirti, liepė pašaukti juos pas save ir pasiteiravo, kokia tokio džiaugsmo priežastis, kai jiems prieš akis yra mirties bausmė. Jie atsakė, kad jei kas nors kitas juos žudytų, tai jie eitų mirti liūdni. Bet dabar toks didelis karalius, visų tautų nugalėtojas, juos siunčia pas protėvius, todėl garbingą mirtį, kurios siekia visi drąsūs vyrai, jie pasitinka su džiaugsmu ir dainomis. Tuomet karalius tarė: „Klausiu jūsų, ar norėtumėte gyventi ir nebūti mano priešai? Juk tik iš mano malonės liktumėte gyvi". Anie atsakė: jie niekada nebuvę jo priešai. Bet tik karo išprovokuoti jie tapę jo priešais. Jei kas nors būtų bevelijęs juos patikrinti, rodydamas draugystę, o ne prievartą, jie būtų stengęsi niekam nepasiduoti, atlikdami pareigas toje srityje. Karaliui paklausus, kuo galėtų laiduoti savo ištikimybę, atsakė, gyvybė, kurią jie atgautų, būtų ir laidas, ją grąžinsią, kai jis pareika-

laus. Savo pažado nesulaužė, nes tie, kurie buvo atleisti ir grįžo į namus, visada liko ištikimi, o keturi palikti karaliaus asmens sargyboje. Karalių mylėjo ne mažiau kaip patys makedoniečiai.

Sogdianuose palikęs Penkalajų su 3.000 pėstininkų, nes ten didesnės apsaugos nereikėjo, pats nuvedė kariuomenę į Baktrą. Ir čia liepė Besą nuvesti į Ekbataną, kur jis už Darijaus nužudymą turėjo būti nubaustas mirtimi. Beveik tuo pačiu laiku Ptolomėjus ir Menidas atvedė 3.000 samdytų pėstininkų ir 1.000 samdytų raitelių. Tokį pat pėstininkų skaičių ir 500 raitelių iš Likijos atvedė Aleksandras. Tiek pat atvyko iš Asklepidų Sirijos. Iš Graikijos Antipatras atsiuntė 8.000 graikų, tarp kurių 500 raitelių. Ir taip padidinęs kariuomenę išvyko malšinti atsimetėlių.

6. Atsimetėlių sutramdymas. Uolos paėmimas

Nužudęs maištininkų vadus, po 4-ų dienų atvyko prie Okso upės. Ši upė plukdo daug dumblo, todėl jos vanduo visada drumstas ir gerti netinka. Todėl karalius ėmėsi kasti šulinius. Tačiau ir giliau įsikasus į žemę vandens nebuvo. Bet štai paties karaliaus palapinėje buvo aptiktas šaltinis. Jį rado negreit, bet įsivaizdavo, kad jis ištryškęs staiga. Pats karalius ėmė tikėti, kad čia buvusi dievo dovaną. Pagaliau persikėlę per Ocho ir Okso upes, jie atėjo prie Harginijos miesto. Nusprendęs apie šį miestą pastatyti 6 tvirtoves, jis parinko joms vietą: dvi tvirtovės iš pietų pusės, ir 4 – iš rytų. Viena tvirtovė nuo kitos buvo nelabai toli, kad viena kitai geriau galėtų padėti. Tvirtovės buvo įrengtos aukštesnėse vietose. Tuo metu jos buvo lyg apynasris pavergtoms tautoms. Dabar gi užsimiršusios savo kilmę, vergauja tiems, kuriuos anksčiau valdė.

Ir kitus maištininkus karalius taip pat numalšino. Liko viena uola, kurią su 30.000 vyrų turėjo užėmęs Arimazis iš Sogdiano. Ant uolos buvo iš anksto atsigabenęs net dvejiems metams maisto. Uolos aukštis 30 stadijų, o aplink ją 150 stadijų. Iš visų pusių ji buvo stati lyg nukirsta, tarsi siena. Užlipti į ją buvo galima tik labai siauru taku. Viduryje kalno viršūnės buvo urvas, kurio anga buvo siaura ir nežymi, toliau – erdviau, o gale urvo buvo gilūs įdubimai. Beveik perdėm visame urve tryško šaltiniai, iš kurių vandens susidariusi upė bėgdavo kalno nuolaida. Karalius, apžiūrėjęs vietovę, buvo nusprendęs pasitraukti. Bet pagaliau protą užvaldė aistra pasigalynėti su gamta. Pirm negu mėginęs apsupti uolą, pasiuntė Artabazo sūnų Kofą įkalbėti barbarus geruoju atiduoti uolą. Arimazis, pasitikėdamas savo vietove, daug ir išdidžiai kalbėjo. Pagaliau paklausė: o gal Aleksandras moka skraidyti? Išgirdęs tai, karalius

įsiuto. Sukvietė tuos, su kuriais tardavosi, parodyti barbaro akiplėšiškumą, kuris išdrįsęs juos pajuokti už tai, kad jie neturį sparnų. Tačiau jis žadėjo ateinančią naktį įtikinti barbarą, kad makedoniečiai gali skraidyti. „Kiekvienas iš savo dalinio, – kalbėjo karalius, – paimkite pačius ištvermingiausius jaunuolius, kurie būdami namuose per kalnus ir nepraeinamas uolas varinėjo gyvulius, ir atveskite pas mane. *Jų turi būti 300*". Jie greitai atvedė lieknus ir drąsius jaunuolius. Karalius, žiūrėdamas į juos, tarė: „Su jumis, jaunuoliai, mano vienmečiai, anksčiau aš įveikiau nenugalimų miestų sutvirtinimus. Aš prasibroviau pro amžinu sniegu užverstas kalnų virtines, pasiekiau Kilikijos tarpeklius. Be sunkumų iškenčiau Indijos speigus. Aš jums pateikiu pavyzdžius iš savo gyvenimo, o jūsų pavyzdį čia turiu. Štai uola, kurią matote, turi vieną praėjimą, kurį barbarai saugo, kitur jie nekreipia dėmesio. Kitokios sargybos nėra, o vien tik ta, kuri stebi mūsų stovyklą. Rasite kelią, jei atidžiai ištyrinėsite visus galimus priėjimus į kalno viršūnę. Gamta nėra sukūrusi tokių aukštumų, kurių žmogaus drąsa negalėtų pasiekti. Įveikdami tai, ko kiti nepasiekė, mes užkariavome Aziją. Užlipę į kalno viršūnę, baltomis vėliavėlėmis duokite man ženklą. Aš gi atvedęs kariuomenę visą priešo dėmesį nukreipsiu nuo jūsų į save. Pirmas, užkopęs į kalno viršūnę, gaus dovanų 10 talentų. Vienu mažiau – antras, tokia proporcija bus taikoma dešimčiai žmonių. Bet aš esu įsitikinęs, kad jūs ne tiek žiūrėsite į mano dosnumą, kiek į mano valią". Jie klausė šitokių karaliaus žodžių tarsi jau būtų užkopę į kalno viršūnę.

Išėję iš karaliaus, jie apsirūpino geležiniais smaigais smaigstymui į uolų plyšius ir stipriomis virvėmis. Karalius, apjojęs aplink uolą ir palinkėjęs sėkmės, įsakė pradėti kopti ta puse, kuri atrodė mažiausiai stati ir ne tiek neprieinama. Pasiėmę dviem dienom maisto ir apsiginklavę kardais ir ietimis, nuėjo lipti. Pradžioje į kalną kopė eidami, kol pasiekė stačią uolą. Vieni jų, kabindamiesi rankomis už išsikišusių uolų, kėlėsi į viršų, kiti gi, užmetę virvių kilpas už uolų iškyšulių ir įsmeigę į plyšius smaigus, stodavosi ant jų ir keldavosi į viršų. Praėjo diena baimės ir triūso. Nugalėję sunkias kliūtis prieš akis turėjo dar sunkesnes. Atrodė, uolos aukštis auga. Kai kurie, netekę atramos po kojų, nugarmėdavo į prarają. Baisus reginys. Draugų kritimas parodė, ko gali laukti ir jie. Pagaliau vargais negalais nusikamavę pakilo į kalno viršūnę. Daugelis jų buvo susižaloję. Bet naktis ir nuovargis juos užmigdė.

Atsigulę ant stačių ir neprieinamų uolų, užmiršę gręsiantį pavojų, jie išgulėjo iki auštant. Pagaliau jie pabudo tarsi iš gilaus miego ir apžvelgė

nežinomus jiems po kojų gulinčius tarpeklius. Jie negalėjo žinoti, kokioje pusėje uolos telkiasi priešo jėgos. Pagaliau pastebėjo, kad jiems iš po kojų, iš urvo veržiasi dūmai. Iš to suprato, kad čia slypi priešas. Todėl ant iečių iškėlė sutartus ženklus ir sužinojo, kad lipdami į kalną viso labo žuvo 32 žmonės.

Karalius, ne tiek norėdamas užimti vietovę, kiek susirūpinęs likimu tų, kuriuos buvo pasiuntęs į tokį aiškų pavojų, visą dieną prastovėjo žiūrėdamas į kalno viršūnę. Tik nakties metu, kai tamsa atėmė vaizdą iš akių, pasitraukė pailsėti. Kitą dieną, vos prašvitus, pirmas pamatė vėliavėles, kaip ženklą, kad užlipta į kalną. Tačiau esant debesuotam dangui, saulė tai išlįsdavo iš po debesų, tai vėl pasislėpdavo ir tuo būdu trukdė matyti ir kėlė abejones. Tik prasiblaivius dangui, abejonės išnyko. Karalius, pasišaukęs Kofą, kuris jau buvo įtikinėjęs barbarus, iš naujo pasiuntė pas juos, kad bent dabar paklausytų sveiko proto. O jei vis dar užsispyrę pasikliaus vietos neprieinamumu, karalius liepė parodyti tuos, kurie buvo užėmę kalną ir stovėjo už jų nugaros. Nuėjęs Kofas ėmė įkalbinėti Arimazį, kad šis perduotų uolą ir įsigytų karaliaus malonę, jei jis neprivers karalių, atliekantį tokius žygius, gaišti laiką, paimant vieną uolą. Jis, dar labiau pasipūtęs negu anksčiau, liepė Kofui pasišalinti. Kofas, paėmęs barbarą už rankos, ėmė prašyti išeiti kartu su juo iš urvo. Šis sutiko. Tuomet Kofas, išėjęs iš urvo, parodė jam viršūnėje kalno jaunuolius ir, teisingai pašiepdamas jo puikybę, pasakė: Aleksandro kareiviai turi sparnus.

Tuo metu makedoniečių stovykloje pasigirdo darnus trimitų gausmas ir kareivių balsai. Šis dalykas, kaip ir daugelis tuščių ir nereikšmingų karo priemonių, barbarus paskatino pasiduoti, nes apimti baimės jie negalėjo tinkamai įvertinti skaičiaus tų, kurie stovėjo už jų nugaros. Jie greitai pašaukia atgal Kofą, kuris išsigandusius buvo palikęs, ir su juo pasiunčia 30 didikų, kurie turėjo perduoti uolą ir susitarti, kad jiems leistų sveikiems pasišalinti. Nors Kofas ir bijojo, kad kartais barbarai, pamatę tokį nedidelį kareivių skaičių, nebandytų juos išvaikyti, tačiau pasitikėdamas savo laime ir užsigavęs dėl Arimazio puikybės, atsakė, kad jis nepriimąs jokių pasidavimo sąlygų. Arimazis, matydamas, kad jo reikalai daugiau beviltiški, negu žlugę, su genties didžiūnais ir savo artimaisiais nusileidžia į stovyklą. Karalius juos visus įsakė nuplakti ir kalno papėdėje pririšti prie kryžių. Visi kiti, pasidavusieji kartu su paimtais pinigais, buvo padovanoti naujai įkurtų miestų gyventojams. Artabazas buvo paliktas saugoti uolos ir aplink ją esančių žemių.

VIII KNYGA

ŽYGIS Į INDIJĄ

I SKYRIUS. PAKELIUI Į INDIJĄ

1. Pasala miške. Maganetų, dahų, sogdianų sumušimas

Tos uolos paėmimas ne tiek suteikė Aleksandrui garbės, kiek sukėlė didelį garsą. Kadangi priešas buvo pasklidęs po visą kraštą, kariuomenę padalijo į tris dalis. Vienai armijai vadovavo Hefestionas, kitai Kenonas, o pats vadovavo likusiai trečiai. Ne visi barbarai buvo vienodo nusistatymo. Vienus pavergė ginklais, kiti be kovos vykdė įsakymus. Šitiems karalius liepė atiduoti žemes ir miestus tų, kurie buvo atsimetę. Tuo metu tremtiniai baktrai su 800 mesagetų raitelių nusiaubė artimiausius kaimus. Jų sutramdyti išvyko to regiono valdytojas Atinas su 300 raitelių, nieko nežinodamas apie jam ruošiamą pasalą.

Miške, kuris atsitiktinai susisiekė su laukais, priešas paslėpė ginkluotą kariuomenę, o keletas vyrų pro tą vietą, kur buvo pasislėpę kareiviai, kaip masalą varė gyvulius. Atinas, laisvai vesdamas nerikiuotą kariuomenę, nusekė paskui grobį. Vos tik atėjus į pamiškę, priešas netikėtai puolė ir Atiną su visais raiteliais nužudė. Žinia apie ištikusią nelaimę greitai pasiekė Kraterą. Kai jis su visa kavalerija atvyko į tą vietą, masagetai buvo išlakstę. Netikėtai Krateras užpuolė 1.000 dahų ir juos sumušė. Dahų pralaimėjimu buvo likviduoti visi tos srities atsimetėliai. Aleksandras, vėl iš naujo numalšinęs sogdianus, išvyko į Marakandą. Ten jį su genties pasiuntiniais pasitiko Berdas, kurį buvo pasiuntęs pas skitus, gyvenančius už Bosforo. Taip pat ir Fratafernas, kuris valdė chorasmius ir teritorijos atžvilgiu buvo masagetų ir dahų kaimynas, pasiuntė žmones, kurie turėjo pareikšti paklusnumą. Skitai siūlė Aleksandrui vesti jų karaliaus dukterį, o jei jis atsisakytų tos giminystės, tai tegu leidžia makedoniečių didikams tuoktis su jų genties didikų dukterimis. Pats karalius žadąs ateiti pas jį, priminė. Abi delegacijos buvo maloniai išklausytos.

Aleksandras, laukdamas Hefestiono ir Artabazo, įsirengė stovyklą. Jiems atėjus ir prisijungus prie jo, visi išvyko į sritį, vadinamą Bazarija. Šitų vietovių barbarų turtingumo niekas taip gerai neatspindi kaip dideliuose gojuose ir slėniuose uždarytos tauriųjų žvėrių bandos. Tam tiks-

lui parenka didelius miškų plotus, kuriuos gaivina amžinai trykštančių šaltinių vandenys. Miškus apjuosia mūro siena, o bokštuose įtaiso medžiotojams kambarius. Yra žinoma, kad keturis ištisus amžius slėnis niekieno nebuvo paliestas. Aleksandras, į tą mišką įėjęs su visa kariuomene, liepė iš visų pusių varyti žvėris. Tarp jų reto didumo liūtas nešėsi tiesiai į karalių. Šalia Aleksandro atsitiktinai stovėjęs Lisimachas, kuris vėliau buvo karaliumi, ruošėsi ant žvėries užmesti tinklą. Bet karalius jį atstūmė ir liepė pasišalinti, pridėdamas, kad jis pats vienas, kaip ir Lisimachas, galįs nudėti liūtą, nes kadaise Lisimachas, medžiodamas Sirijoje, pats vienas užmušė ypatingai didelį liūtą, bet jam iki kaulo buvo sužeistas kairysis petys ir jis buvo atsidūręs mirtiname pavojuje. Tą patį padarė karalius, pabardamas jį greičiau, negu spėjo pasakyti. Jis ne tik puolė žvėrį, bet vienu smūgiu užmušė.

Aš manau, kad legenda, pasakojanti apie tai, kaip karalius Lisimachą pastūmęs liūtui, kilo iš to įvykio, kurį tik ką papasakojau. Nors Aleksandrui šis įvykis baigėsi atsitiktinai laimingai, tačiau iš savo tautos papročių makedoniečiai žinojo, kad negalima eiti medžioti pėsčiomis arba be rinktinių draugų ir didikų. Užmušęs apie 4.000 žvėrių, iškėlė tame pačiame miške puotą, kurioje dalyvavo visa kariuomenė.

Iš čia grįžo į Marakandą. Dėl vyresnio amžiaus atėmęs iš Artabazo provinciją, ją valdyti perdavė Klitui. Tas pats Klitas prie Graniko upės, karaliui kaunantis plika galva, pridengė jį skydu ir nukirto Rozakio ranką, kuris buvo užsimojęs kardu karaliui per galvą. Jis buvo senas Pilypo kareivis, garsus savo kariniais darbais. Jo seserį Helaniką, buvusią Aleksandro auklę, karalius mylėjo kaip tikrą motiną. Dėl šitų priežasčių stipriausią savo imperijos dalį karalius patikėjo jam ir pavedė jo globai. Jau buvo įsakęs pasiruošti rytdienos žygiui, bet susilaikė dėl iškilmingo anksti prasidėjusio pokylio.

Šitoje puotoje, būdamas įkaušęs ir be saiko vertindamas save, karalius ėmė girtis savo žygdarbiais. Nemalonu buvo klausytis net ir tomis ausimis, kurie jautė, kad visa tai tiesa. Vyresnieji tylėjo, kol jis nepradėjo niekinti Pilypo žygių. Jis gyrėsi, kad garsioji pergalė prie Cherono įvykusi jo pastangų dėka, o tik tėvas iš pavydo jam neteisingai atėmęs to žygio garbę. Kilus maištui tarp graikų samdinių ir makedoniečių karių, jis nusilpęs nuo žaizdos, kurią gavo sukilimo metu, ne dėl ko nors kito gulėjęs toks saugus, o vien dėl to, kad apsimetė miręs. Jis pridengęs tėvo kūną skydu ir visus tuos, kurie puolė Pilypą, savo ranka nužudęs. Šito įvykio tėvas stengėsi neprisiminti, jis nenorėjęs prisipažinti, kad už gyvybę jis

yra skolingas savo sūnui. Taigi po ekspedicijos į Iliriją, jis parašęs savo tėvui, kad išskaldęs ir išvaikęs priešus ir esąs nugalėtojas ir kad Pilypas niekada ten nebuvęs. Ne tie esą verti garbės, kurie apžiūrinėja Samotrakų kilmę, kai reikėjo deginti ir naikinti Aziją, o tie, kurie didžiais žygdarbiais įkvėpė pasitikėjimą.

2. Makarandos stovyklos puota

Šitokių ir į jas panašių kalbų linksmai klausėsi jaunimas, ypač apie Pilypą, kurio valdžioje buvo ilgiau gyvenę. Tuomet Klitas, ir pats ne visai blaivus, atsigręžęs į tuos, kurie žemiau jo gulėjo, pacitavo pusbalsiu Europido eiles taip, kad karalius galėjo girdėti kažką šnekant, bet nesuprato žodžių, kurių reikšmė buvo tokia: Graikijoje yra blogas paprotys ant paminklų pergalei įrašyti tik karalių vardus, tuo jie pasisavina svetimu krauju įgytą garbę. Karalius, įtardamas, kad Klito kalboje kažkas esąs labai įžeidžiamo, pasiteiravo šalia gulinčiųjų, ką Klitas pasakęs. Tačiau jiems tylint, Klitas truputį garsiau visiems girdint, primena Pilypo žygius ir karus, vestus Graikijoje. Čia tarp senųjų karių ir jaunimo įsiliepsnojo ginčas. Karalius, apsimetęs kantriai klausąs, kaip Klitas niekino jo garbę, baisiausiai užpyko. Atrodė, kad karalius stengiasi susivaldyti, jei Klitas nutrauks neprotingą pradėtą kalbą. Bet šiam nesiliaujant, karalius vis labiau širdo. Klitas išdrįsęs net Parmenioną ginti. O Pilypo pergalę prieš atėniečius laikė svarbesniu dalyku, negu Tebų sunaikinimą. Čia jau veikė ne tik vynas, bet ir ginčo įkarštis.

Pagaliau tarė: „Jei mirti už tave reikės, Klitas bus pirmas. Bet kai tu imi vertinti pergales, tai laurus gauna tie, kurie pačiu akiplėšiškiausiu būdu įžeidinėja tavo tėvo atminimą. Man duodi Sogdianos sritį, tiek kartų sukilusią ir dar nenumalšintą, tokią, kurios iš viso negalima numalšinti. Siunti pas laukinius žvėris, apdovanotus beatodairišku ryžtu. Tiek to, kas apie mane, neminėsiu. Niekinai Pilypo kareivius, bet pamiršai, kad jei ne tas senasis Atarijas, grąžinęs į mūšį jaunuolius, atsisakiusius pulti, mes dar ir šiandien būtume įstrigę prie Halikarnaso. Taigi kaip tu su tais jaunuoliais pavergei Aziją? Manau teisingai tavo senelis pasakė Italijoje, kad jis puolęs vyrus, o tu moteris". Niekas iš visų pasakytų žodžių labiau neužgavo karaliaus, kaip pagarbus atsiliepimas apie Parmenioną. Tačiau karalius, užgniaužęs pyktį, valdydamasis, paliepė išeiti iš pokylio. Nieko daugiau nepridėjo, o tik pasakė, kad jei dar ilgiau kalbės, gali prisieiti gailėtis, kad jam išgelbėjo gyvybę, nes šituo jis, girdi, dažnai išdidžiai giriasi. Klitas dar nenorėjo pakilti, tačiau kaimynai,

gulėję arčiau jo, bardami ir ramindami prievarta bandė išvesti. Kai jį traukė lauk, jis dar labiau suįžūlėję ir užpykęs šaukė, kad jis, girdi, savo krūtine pridengęs jį iš užpakalio puolamą, o dabar tokio įvykio iš praėjusių laikų net prisiminti nenorįs. Taip pat jis primena jam ir Atalo nužudymą. Pagaliau pašiepdamas sprendimą Jupiterio, kurį Aleksandras laikė savo tėvu, kalbėjo, kad jis karaliui pasakęs daugiau tiesos, negu jo tėvas. Karalių pagavo toks siutas, kad, ir nebūdamas girtas, vargiai būtų galėjęs susivaldyti. Veikiamas vyno staiga jis pašoko iš vietos. Draugai ne padėję, bet numetę taures, sukilo, žiūrėdami, ką taip įsikarščiavęs karalius ketina daryti. Aleksandras, pagrobęs iš ginklanešio rankų ietį, bandė nudurti Klitą, vis dar nevaldantį liežuvio ir širstantį, bet Ptolomėjas ir Perdikas nutvėrė per liemenį ir bandantį išsisukti karalių sulaikė, o Lisimachas ir Leontas atėmė ietį. Karalius, šaukdamasis kareivių pagalbos, rėkė, kad, girdi, jį sučiupę geriausi jo draugai ir norį su juo taip pat pasielgti, kaip neseniai buvo pasielgta su Darijumi. Ir liepęs trimituoti pavojaus signalą, kad visi ginkluoti susirinktų prie karaliaus būstinės.

Tuomet gi Ptolomėjus ir Perdikas, atsiklaupę ant kelių, ėmė prašyti, kad tokiame įtūžyje jis nieko nedarytų, bet duotų sielai nurimti, o kitą dieną viską nuspręs teisingiau. Bet siaučiant pykčiui, ausys buvo kurčios. Kaip beprotis jis nubėgo į karaliaus būstinės prieangį, išsitraukė iš budinčio sargybinio ietį ir sustojo prie durų, per kurias visi susirinkusieji turėjo išeiti. Visi pasišalino. Klitas ėjo be žibinto paskutinis. Karalius paklausė, kas čia toks? Jo balse jau skambėjo būsimasis žiaurus nusikaltimas. Klitas, negalvodamas apie savo pyktį, o tik apie karaliaus, atsakė, kad čia esąs Klitas ir einąs iš pokylio. Šiuos žodžius tariant. Aleksandras pervėrė jam širdį ietimi. Mirštančio kraujas apšlakstė karalių. „Dabar eik pas savo Pilypą, Parmenioną ir Atalą“, – pasakė.

Blogą palaimą gamta yra davusi žmogaus prigimčiai, nes dažniausiai mes svarstome ne tai, kas bus, o tai, kas buvo. Kai praėjo pyktis ir karalius išsiblaivė, per vėlai pamatė nusikaltimo dydį. Jis suprato, kad jis piktam tuomet panaudojo savo neribotą laisvę, užmušdamas žymų karį, o jei būtų turėjęs drąsos prisipažinti, ir savo gelbėtoją. Šlykščiausias budelio pareigas atliko karalius. Už liežuvio nevaldymą, kurį buvo galima priskirti girtumui, karalius atkeršijo gėdingai nužudydamas.

3. Aleksandras kankinasi nužudęs Klitą

Visame vestibiulyje plūdo ką tik buvusio svečio kraujas. Sargybiniai, apstulbę ir tarsi suakmenėję, stovėjo iš tolo. Pasijutęs vienišas, karalius

ėmė gailėtis, ištraukęs ietį iš gulinčio kūno, atsuko į save ir taikė į širdį, bet prišokę sargybiniai išplėšė iš rankų ir nunešė į palapinę. Jis krito ant žemės ir dejonėmis bei šauksmais pripildė visą karališkąją palapinę. Nagais draskė savo veidą ir maldavo aplink stovinčiųjų, kad jie neleistų jam pergyventi tokį pažeminimą.

Šitaip maldaudamas jis praleido visą naktį. Jis ėmė galvoti, ar ne dievo rūstybė jį pastūmėjo į tokį nusikaltimą. Pagaliau dingtelėjo mintis, kas Laisvajam Tėvui laiku neatiduota kasmetinė auka. Todėl ir žmogžudystė įvykusi geriant ir puotaujant. Aišku, kad tai buvusi dievo rūstybė. Bet daugiausiai jis pergyveno dėl to, kad visi jo draugai pritrenkti, niekas nedrįso po to įvykio jo užkalbinti. Reikės gyventi vienišam kaip laukiniam žvėriui, vienų bijant, kitus gąsdinant.

Prašvitus liepė įnešti į palapinę dar kruviną kūną. Kai prieš jį buvo padėtas kruvinas kūnas, apsipylęs ašaromis kalbėjo: „Štai kokį malonumą aš paruošiau savo žindyvei, kurios du sūnūs prie Mileto už mano garbę padėjo galvas. Šį paskutinį, vienintelę jos našlystės paguodą, nudėjau puotos metu. Kurgi vargšė dabar ji dėsis? Iš visų jos artimųjų likau tik aš vienas, į kurį negalės pažvelgti maloniu žvilgsniu, o aš, savo gelbėtojų žudikas, argi grįžęs į tėvynę galėsiu paduoti ranką savo žindyvei, neatsiminęs jos nelaimių.

Kadangi nesimatė ašaroms ir dejonėms galo, draugai liepė kūną išnešti. Karalius užsidaręs išgulėjo tris dienas, kai ginklanešiai ir sargybiniai pastebėjo, kad karalius nusprendęs mirti, įsiveržė į palapinę ir ilgai maldaudami vargais negalais priprašė priimti maistą. Kad karalių nebe tiek graužtų sąžinė, makedoniečiai ėmė samprotauti, girdi, Klitas nudurtas teisingai. Ir jei karalius nebūtų liepęs palaidoti, jie žadėjo jo nelaidoti. Dešimt dienų prastovėjo prie Marakando kęsdamas gėdą. Po to į kaktusų kraštą su kariuomenės dalimi siunčia Hefestioną paruošti žiemai maistą. O tą provinciją, kurią valdyti buvo pavedęs Klitui, atidavė Amintui.

4. Mūšis Ksenipoje. Nauros srities užėmimas

Pats išvyko į Ksenipą. Ši vietovė yra skitų kaimynystėje, tankiai ir dideliais kaimais apgyvendinta. Žemė derlinga, išmaitina ne tik čiabuvius, bet masina ir ateivius. Ji buvo kartu pabėgėlių, atsimetusių nuo Aleksandro, priebėga. Bet, pasklidus žiniai apie karaliaus atvykimą, gyventojai juos išvijo. Jų buvo apie 2.200. Jie visi buvo raiteliai, įpratę plėšikauti ir taikos metu. Tokiais žiauriais ir laukiniais juos padarė ne tik karas, bet ir netekimas vilties į bet kokį pasigailėjimą. Ir taip netikėtai jie

užpuolė Aleksandro vietininką Amintą. Ilgai truko permainingas mūšis. Pagaliau netekęs 700 karių, tarp kurių buvo 300 paimta į nelaisvę, pradėjo bėgti. Bet ir makedoniečiai turėjo nuostolių: 80 užmuštų ir 350 sužeistų. Nežiūrint, kad jau antrą kartą buvo atsimetę, išprašė iš karaliaus pasigailėjimo.

Priėmęs juos į savo globą, karalius su visa kariuomene išvyko į Nauros sritį. Tos srities satrapas buvo Sizimitras. Su savo motina jis buvo sugyvenęs du sūnus, nes pagal jų papročius vaikai galėjo sanguliauti su tėvais. Pačioje siauriausioje vietoje tarpeklio, kuris vedė į šią vietą, sena galinga siena jiems kelią pastojo 2.200 ginkluotų tautiečių. Iš šono tekėjo srauni upė, už nugaros buvo stati uola. Per uolas vietiniai gyventojai buvo pasidarę praėjimą. Pradžia tunelio gauna šviesos, bet giliau, neturint su savimi šviesos, yra tamsu. Šitas tunelis, kurį žinojo tik vietiniai gyventojai, vedė į laukus. Nors pačios gamtos sustiprintą tarpeklį gynė barbarų kariuomenė, tačiau Aleksandras, atvežęs sienlaužius, išvertė tarpeklyje padarytas užtvaras ir mėtyklėmis bei strėlėmis atmušė didžiąją gynėjų dalį ir juos pakrikusius privertė bėgti. Peržengęs per užtvarų griuvėsius, atvedė kariuomenę prie uolos. Bet čia kelią pastojo upelis, kurio vandenys krito nuo kalnų viršaus į slėnį ir atrodė, kad čia bus daug darbo tokią nepraeinamą prarają užpildyti. Aleksandras įsakė kirsti medžius ir versti akmenis. Tatai labai išgąsdino barbarus, niekada nemačiusius tokių darbų, kai staiga išjudinamos tokios masės. Karalius, manydamas, kad juos gali priversti iš baimės pasiduoti, pasiuntė jų tautietį, bet jam atsidavusį žmogų, vardu Oksatrą, prikalbėti juos atiduoti uolą. O tuo tarpu, norėdamas dar daugiau įbauginti, atvežė bokštus ir iš svaidymo mašinų ėmė kristi švilpaudami sviediniai. Sviediniai buvo nukreipti į uolos viršų, neturinčios jokios kitos apsaugos.

Tuo tarpu Oksatras ėmė įtikinėti išsigandusį ir į neviltį puolusį Sizimitrą, kad šis geriau pasiduotų makedoniečių malonei, negu patirtų jų jėgą ir nebandytų trukdyti kariuomenei nugalėtojai žygiuoti į Indiją. Kiekvienas, kas jai pastoja kelią, ant savo galvos užsitraukia svetimą nelaimę. Iš tikro pats Sizimitras norėjo pasiduoti, tačiau jo motina, kuri kartu buvo ir jo žmona, pareiškė, kad ji veikiau mirs, negu kam nors pasiduos. Šis pareiškimas paskatino barbarus pasirinkti garbingesnį likimą, bet ne saugesnį. Jiems buvo gėda, kad moteris labiau už vyrus vertina laisvę. Taigi, atleidęs taikos tarpininką, Sizimitras nusprendė atlaikyti apsiausties sąlygas. Bet, įvertinęs savo ir priešo pajėgas, ėmė gailėtis, paklausęs moters patarimo, kuris, jo nuomone, buvo labiau pražūtingas negu būtinas. Greit

atšaukęs Oksatrą pranešė, kad jis pasiduodąs karaliaus valdžiai, tačiau prašė vieno, kad jis nieko nesakytų apie moters pasiūlymą, nes tuo lengviau būsią galima išprašyti jai karaliaus malonę. Taigi, pasiuntęs Oksatrą pirma, pats su motina, vaikais ir būriu giminaičių sekė iš paskos, net nelaukdamas garantijos, kurią buvo pažadėjęs Oksatras. Karalius, pasiuntęs raitelį, įsakė grįžti atgal ir laukti jo atvykimo. O jis pats irgi tuoj atvyko.

Paskerdęs Minervai ir Pergalės deivei aukas, valdžią perdavė Sizimitrui, suteikęs jam vilčių gauti didesnę provinciją, jei tik ištikimai laikysis draugystės sutarties. Sizimitras perdavė karaliui du savo sūnus, o šis liepė jiems eiti kartu į žygį. Pagaliau, palikęs dar kariuomenės dalinį kovai su atskilėliais, pats su raiteliais nužygiavo toliau.

Sunkiai praeinamu ir akmenuotu keliu pradžioje dar buvo galima varytis pirmyn, bet greitai atsimušus arklių pasagoms ir jiems patiems labai nusivarius, daugelis nebeturėjo jėgų eiti kartu su daliniu ir būrys darėsi vis retesnis, nors tam, kaip ir visada, reikėjo didžiulių pastangų gėdai įveikti. Karalius laikas nuo laiko keisdamas žirgus vijosi be perstojo bėgančiuosius. Kilmingieji jaunuoliai, paprastai įpratę visur jį lydėti, atsiliko, išskyrus vieną Pilypą. Jis buvo Lisimacho brolis, ką tik subrendęs ir aiškiai matėsi retos jo dvasinės ypatybės. Neįtikėtinas dalykas, jis pėsčias 500 stadijų lydėjo raitą karalių. Savo arklį dažnai atiduodavo Lisimachui. Nors buvo apsivilkęs šarvais ir nešėsi ginklus, tačiau niekas negalėjo sutrukdyti vytis karalių.

Atvykus į mišką, kur buvo pasislėpę barbarai, jis didvyriškai kovėsi su priešu ir pridengė artimoje kovoje su priešu besikaunantį karalių. Bet po mūšio, kai priversti bėgti priešai pasitraukė iš miško, valios jėga, palaikiusi jį mūšio įkarštyje, apleido jį ir staiga visas išpiltas prakaito atsirėmė į artimiausio medžio kamieną ir čia bedrimbantį nuo šitos atramos karalius sučiupo ir jo rankose jis užgeso.

Ir kita ne linksmesnė žinia pasiekė beliūdintį karalių: dar nesugrįžus į stovyklą jam pranešta, kad žuvo vienas jų žymiausių vadų Erigijus. Abu buvo palaidoti kartu su tomis pačiomis apeigomis ir iškilmėmis.

Po to karalius nusprendė žygiuoti į dahų kraštą (Dagestaną), nes girdėjo, kad ten esąs Spitamenas. Tačiau Fortūna, niekada nenuilstanti jam padėti, ir šį žygį, kaip ir daugelį kitų, atliko jam nedalyvaujant.

5. Dahų krašte. Žiaurus įvykis

Spitamenas labai mylėjo savo žmoną, o šita sunkiai pernešė pabėgėlės gyvenimą ir baisėjosi nauja tremtimi. O Spitamenas ją imdavo į kiekvieną

pavojingesnį žygį. Jinai, pavargusi nuo visų tų bėgimų, moteriškai meilindamasi ėmė įkalbinėti Spitameną, kad šis pagaliau liautųsi bėgęs, nes nuo Aleksandro pabėgti neįmanoma, ir susitaikytų su nugalėtoju, kurio malonę ir anksčiau yra patyręs. Juodu turėjo tris subrendusius vaikus. Ji atvedė juos prie tėvo ir, priglaudusi prie jo širdies, ėmė prašyti Spitameną, kad bent jų pasigailėtų. O kadangi Aleksandras jau buvo netoli, moters prašymas darėsi vis energingesnis. Spitamenas, supratęs, kad ji nori ne jį įtikinti, o išduoti jį, ir kad ji, pasitikėdama savo išvaizda, trokšta tuoj pasiduoti Aleksandrui, ištraukęs durklą šoko ją užmušti. Bet jos broliai sulaikė jį. Bet įsakė pasišalinti iš akių. O jei ji pasirodys, pagrasino užmušti. Norėdamas nuraminti ilgesį, naktis ėmė praleidinėti pas meilužes. Tačiau, pasišlykštėjęs meilužėmis, dar labiau pradėjo degti meile žmonai, vėl atsidavė tik jai vienai ir maldavo, kad ji atsisakytų savo sumanymo ir kad ji rinktųsi tokį likimą, kokį jiems siūlo lemtis. Mirtis jam esanti lengvesnė už pasidavimą. Ji ėmė teisintis, kad ji galbūt moterišku protu, bet gryna sąžine patarusi tai, kas atrodė jai naudinga. Bet dabar ji būsianti visiškai vyro valioje. Spitamenas su apsimestu atsidavimu liepė surengti pokylį. Jį apsvaigusį nuo vyno ir lėbavimo, pusiau miegantį nunešė į miegamąjį. Žmona, palaukusi, kol jis giliai įmigs, išsitraukusi durklą, paslėptą rūbuose, nudūrė vyrą ir nukirto jam galvą. Visą kruviną perdavė jį vergui, nusikaltimo suokalbininkui. Jo lydima su tais pačiais kruvinais rūbais nuėjo į makedoniečių stovyklą ir prašė pranešti Aleksandrui, kad ji turinti tai, ką iš jos asmeniškai karalius galėtų sužinoti. Jis liepė tuoj pat įleisti svetimšalę. Išvydęs ją visą kruviną ir galvodamas, kad ji atėjusi skųstis dėl savo nelaimės, karalius liepė kalbėti ir pasakyti, ko norinti. Ji atsakė, ji norinti, kad būtų įvestas vergas, kurį ji buvo palikusi stovėti prieškambaryje. Spitameno galvą vergas turėjo įvyniojęs į drabužius. Vergas, pajutęs, kad jį įtaria, tuoj parodė rūbuose ką slepia. Be kraujo išblyškęs veidas sudarkė bruožus ir niekas tiksliai negalėjo pasakyti, kieno ta galva. Kai karaliui buvo pranešta, kad vergas atnešęs žmogaus galvą, jis išėjo iš palapinės ir paklausė, ką tai reiškia. Įvairios prieštaringos mintys sujaudino karalių. Viena vertus, jis matė, kad tai didelis jam pasitarnavimas, perbėgėlis ir išdavikas pagaliau nužudytas. Nužudytas žmogus, kuris gyvas būdamas trukdė jo planams. Antra vertus, baisus nusikaltimas labiausiai atsidavusį žmogų, jos ir jo vaikų tėvą klastingai nužudyti.

Tačiau nusikaltimo žiaurumas nusvėrė padėką už patarnavimą. Karalius liepė pranešti, kad ji pasitrauktų iš stovyklos. Kad barbarės pavyzdys neprasiskverbtų į graikų papročius ir graikų romų būdą.

6. Gilyn į Indiją

Dahai, sužinoję apie Spitameno nužudymą, suima to atsimetimo dalyvį Dataferną ir jį perduoda Aleksandrui, o patys pasiduoda. Kai Aleksandrui nuslinko nuo pečių didžiausia šiuo metu rūpesčių dalis, jis visą dėmesį nukreipė į tai, kaip nubausti už pavaldiniams padarytas skriaudas jo paties paskirtus išpuikusius ir gobšius valdytojus. Hirkanijos mordų ir tapūrų valdytoju paskyrė Frataferną, o prieš tai buvusį valdytoją Fradetą liepė suimti ir uždaryti į kalėjimą. Drankų valdytoją Arseną pakeitė Stazanoras. Arsaką pasiuntė į Medėją, nes Oksidatas iš ten pasitraukė. Vietoje mirusio Mazėjo Babiloniją valdyti paskyrė Deditamaną.

Padaręs tokius pakeitimus po trijų mėnesių išvedė kariuomenę iš žiemos stovyklos ir nuvyko į sritį, vadinamą Gabazu. Pirmoji kelionės diena buvo rami. Antrą dieną ne tik pūtė smarkus vėjas, bet buvo apsiniaukę ir grėsė audra. Trečią dieną iš visų pusių ėmė žaibuoti, tai nušvisdamas, tai aptemdamas dangus gąsdino ne tik akis, bet ir širdis. Griaudėjo kone ištisai visa padangė. Vaizdas, tarsi iš visų pusių kristų žaibai. Apkurtusi kariuomenė nebeturėjo drąsos nei žengti pirmyn, nei sustoti. Tada staiga upeliais pasipylė lietus su kruša. Pradžioje kareiviai dangstėsi ginklais, bet sugrubę ir sušalę rankos nebegalėjo jų išlaikyti, o ir patys nežinojo, į kokią pusę pasprukti, nes audra pasitikdavo dar didesniais smūgiais, negu tie, kurių norėjo išvengti. Suirus rikiuotei, kareiviai išsibarstė po visą mišką. Ne tiek iš nuovargio, kiek iš baimės daugelis krito ant žemės, nors vanduo nuo šalčio buvo virtęs ledu. Kiti stovėjo prisiglaudę prie medžių kamienų. Daugeliui tai buvo ir ramstis, ir priebėga. Tačiau čia jie patys pasirinko sau mirties vietą: nejudant juos palikdavo gyvybės šiluma, malonus tingumas apimdavo išvargusį kūną ir jie bemiegodami užgesdavo. Audra buvo ne tik gausi, bet ir be atokvėpio. Šviesą, kuri galėjo paguosti žmones, užtemdė audra ir pasidarė tamsu lyg naktį, o medžių tankmė dar labiau ją tamsino. Tik vienas karalius nepasidavė stichijai, apėjo kareivius, rinko pasimetusius, pakėlė parkritusius, rodė tolumoje iš lūšnelių kylančius dūmus, drąsino susirasti artimiausią pastogę. Niekas kitas taip išganingai nepaveikė kareivių, kaip gėda palikti karalių, tiek daug galintį iškęsti, toje stichinėje nelaimėje, iš kurios jie patys buvo išsikapstę. Pareigos jausmas nelaimėje greičiau surado priemonę apsiginti nuo šalčio negu protas. Kastuvais ėmė kirsti medžius, krovė į krūvas ir degė laužus. Galėjai manyti, kad gaisras apėmė visą mišką, o tarp laužų vos liko vietos kariams. Šis karštis išjudino sustingusius sąnarius ir pamažu laisviau ėmė cirkuliuoti kraujas,

kuris buvo sustingęs nuo šalčio. Kai kurie prisiglaudė barbarų pastogėse, kurias, pasislėpusias toli miško pakraštyje, vargas privertė susirasti. Kiti pasitalpino stovykloje, kurią įsirengė ant šlapios žemės audrai nurimus. Iš viso audra paglemžė 1.000 žmonių: karių, pirklių, tarnų. Pasakojama, kad tie, kurie slėpėsi prie medžių kamienų, atrodė ne tik kaip gyvi, bet tarsi savo tarpe besišnekantys: kiekvienas išlaikė tokią pozą, kokioje jį užklupo mirtis. Atsitiko taip, kad kažkoks eilinis kareivis makedonietis, stiprindamas save ir dar nešdamasis su savimi ginklus, praslinko į stovyklą. Išvydęs jį karalius, tuo metu šildęsis prie smarkiai liepsnojančios ugnies, pašoko iš savo krėslo ir liepė sustirusį, pusiau be sąmonės kareivį, nuėmus ginklus, pasodinti į jo krėslą. Kareivis ilgai negalėjo suprasti nei kur jis sėdi, nei kas jį pasodino. Pagaliau atgavęs sąmonę ir išvydęs karaliaus krėslą ir patį karalių, išsigandęs atsistojo. Į jį žiūrėdamas Aleksandras tarė: „Ar supranti, kareivėli, kiek jūsų padėtis geresnė negu persų, gyvenančių karaliaus valdžioje. Jiems gi atsisėsti į karaliaus sostą reiškė mirtį, o tau išsigelbėjimą". Sekančią dieną sušaukęs draugus ir armijos vadus, liepė paskelbti, kad jis grąžins viską, ko kareiviai neteko.

Pažadas buvo ištesėtas. Sizimatras atvarė daugybę važiuojamųjų gyvulių ir 2.000 kupranugarių. Darbiniai gyvuliai ir skirti maistui, padalyti lygiai tarp kareivių, išgelbėjo juos nuo bado ir atlygino nuostolius. Karalius paskelbė, kad šitokiu būdu jam atsidėkojęs Sizimatras, įsakė šešias dienas kareiviams duoti virtą karštą maistą.

Toliau tęsė kelionę į Saką. Visą šitą kraštą nusiaubė ir iš to grobio 30.000 galvijų dovanojo Sizimatrui. Iš čia atvyko į provinciją, valdomą aukštos kilmės satrapo Kohortano, kuris tuoj pat pasidavė karaliaus valdžiai ir globai. Karalius paliko jam visą valdžią, nereikalaudamas nieko daugiau, o tik kad du sūnūs iš trijų eitų kartu su juo kariauti. Satrapas atidavė ir tą sūnų, kurį buvo pasilikęs prie savęs.

Turtingasis barbaras iškėlė puotą, į kurią atvyko ir karalius. Kad puota būtų įdomesnė, satrapas įsakė atvesti 30 aukštos kilmės merginų. Tarp jų buvo ir satrapo duktė Roksana. Ji buvo itin gražios išvaizdos ir kilnios laikysenos, kas taip reta barbarų tarpe. Nors ji įėjo su visomis rinktinėmis draugėmis, tačiau visų akys nukrypo į ją, o ypač karaliaus, nemėgstančio laužyti jausmų pasirenkant Fortūnos dovanas, nuo kurių nė vienas mirtingasis nėra pakankamai saugus. Tas pats karalius, kuris į Darijaus žmoną ir į dvi jo dukras, kurioms grožio atžvilgiu niekas negalėjo prilygti, išskyrus Roksaną, žiūrėjo tėviškai kaip į savo dukras. O šitą merginą, lyginant su karaliaus gimine, žemos kilmės, taip aistringai pa-

milo, kad buvo priverstas pasakyti šiuos žodžius, girdi, norint sutvirtinti karalystę, persai turi susigiminiuoti su makedoniečiais. Tai esą vienintelis būdas išsaugoti galią nugalėtiesiems ir neduoti pasikelti į puikybę nugalėtojui. Esą ir pats Achilas, iš kurio jis vedęs savo giminę, turėjo meilės ryšius su belaisve. Kad niekas negalvotų, kad tai esą negarbinga, jis norįs teisėtai susituokti. Nelaukto džiaugsmo apimtas, klausėsi tėvas jo kalbos. O karalius savo aistros įkarštyje pagal savo tėvų papročius liepė atnešti duonos. Makedoniečių supratimu tai buvo švenčiausių sutuoktinių laidas. Kardu padalinus duoną pusiau, abu jos paragavo. Manau, kad tie, kurie kūrė tautų papročius, tuo paprastu ir nesunkiai įsigyjamu produktu norėjo parodyti tiems, kurios sujungia savo turtus, kokiu mažu jie turi tenkintis. Tuo būdu Azijos ir Europos karalius vedė merginą, atėjusią dalyvauti kariuomenės puotoje ir iš belaisvės laukė palikuonio, kuris turės valdyti nugalėtojus. Puotos metu išgėrusiems draugams atrodė gėda, kad karaliaus uošvis iš pasidavusio pasidarė išrinktasis, tačiau po Klito nužudymo bet koks laisvumas buvo neįmanomas, todėl visų veidai, nes veidai labiausiai sugeba veidmainiauti, rodė pritarimą.

II SKYRIUS. INDIJOJE

1. Pasirengimas užimti Indiją

Aleksandras buvo nusprendęs keliauti į Indiją, o iš ten prie Okeano. O kad niekas už nugaros netrukdytų jam vykdyti savo sumanymų, įsakė iš visų provincijų surinkti 30.000 jaunų vyrų ir juos ginkluotus pristatyti jam: jie turėjo būti ir kariai, ir įkaitai. O Kraterą pasiuntė vytis atsimetėlių Haustano ir Katano. Haustaną pagavo, o Katanas žuvo mūšyje. Poliperkanas užėmė provinciją, vadinamą Bukacenu. Šitaip viską sutvarkęs, visą dėmesį nukreipė į Indijos karą.

Indija buvo laikoma turtingu kraštu, ne tik auksu, bet perlais ir brangakmeniais. Ji daugiau išgarsėjo savo prabanga negu didybe. Buvo pasakojama, kad kareivių skydai žiba auksu ir dramblio kaulu. Aleksandras, kurio kariuomenė buvo pranašesnė, nenorėjo nusileisti: skydus aptraukė sidabro skardomis, žąslus darė auksinius, o šarvus vienus puošė auksu, o kitus sidabru. Į šitą karą karalius vedė 20 tūkstančių kareivių. Jau visai buvo pasiruošęs, kai vėl iš naujo ėmė galvoti apie kažkada kilusią nesveiką svajonę – kaip nors pasiekti dievų garbę, kurią įgyvendinti tuomet buvo per anksti. Jis norėjo, kad žmonės ne tik vadintų jį Jupiterio sūnumi, bet iš tikro tuo tikėtų, tarsi protui būtų galima įsakyti

taip pat kaip ir liežuviui. Todėl makedoniečiai persų pavyzdžiu turėjo jį sveikinti su didžiausia pagarba parpuolę ant žemės. Tos rūšies pataikūnų, kurių taip troško karalius, netrūko. Tai amžina karalių nelaimė: jųjų galybę sunaikina ne priešas, o pataikūnas. Ne makedoniečių ši nuodėmė: nė vienas makedonietis negalėjo pakęsti kokių nors nukrypimų nuo tėvų papročių.

2. Pataikūnai

Pataikūnai buvo graikai, kilniųjų menų specialybę suteršę blogais papročiais. Kažkoks argivietis Agidas, po Cherilo šlykščiausių dainų kūrėjas, ir sicilietis Kleonas, šis pastarasis buvo pataikūnas ne tik pagal savo prigimtį, bet ir pagal savo nacionalinę kilmę, ir dar kitas įvairių miestų šlamštas, kuris karaliui buvo brangesnis negu artimieji ir didžiulių armijų vadai. Šitie jam tuomet ir atvėrė dangų. Ši naujoji dievybė nusmelksianti Herkulį, Laisvąjį Tėvą ir Poliuksą su Kastoru, paistė jie. Iškilmių dieną karalius liepė pokyliui pasipuošti su visa įmanoma prabanga. Pokylyje dalyvavo ne tik makedoniečiai ir draugų įgaliotiniai graikai, bet ir visi kilmingieji. Karalius puotoje buvo neilgai, pakilo ir išėjo. Kleonas, kaip buvo pasiruošęs kalbą, taip joje į padanges iškėlė karaliaus garbę. Po to jis kalbėjo, kad jo nuopelnus esą galima įvertinti tik vienintelių būdu, jeigu jie, supratę karalių esant dievu, ir garbins jį kaip dievą: nežymiu smilkalų kiekiu bus atlyginta už visas begalines gėrybes. Persai savo karalius garbina kaip dievus ne tik iš pamaldumo, bet ir racionalumo: nes imperijos didybė yra jos apsaugos laidas. Juk Herkulis ir Laisvasis Tėvas tik tada buvo paskelbti dievais, kai jie įveikė savo amžininkų bendrą pavydą, nes tiek ateinančios kartos tikės, kiek dabartis bus laidavusi. Ir jei kiti dar abejotų, jis pats, jei tik karalius grįš į pokylį, pulsiąs visu kūnu ant žemės. Tą patį esą turėtų padaryti ir kiti, ypač tie, kurie išmintingi. Jie turį parodyti pavyzdį, kaip reikia garbinti karalių. Ši kalbos dalis nedviprasmiškai buvo taikyta Kalistenui. Kreivai žiūrėjo karalius į šio vyro rimtį ir orų laisvumą, tarsi jis vienas būtų kaltas, kad makedoniečiai nesiryžta tokiam žingsniui. Stojus tylai, visų žvilgsniai nukrypo į Kalisteną.

Tuomet jis tarė: „Jei karalius būtų girdėjęs tavo kalbą, tai nereikėtų laukti atsakymo: jis pasistengtų padaryti, kad tau nereikėtų versti jį degeneruoti į svetimus papročius ir kad tokiu meilikavimu nebandytum užtraukti neapykantą dėl labai sėkmingai atliktų žygdarbių. Bet kadangi jo nėra, aš jo vardu ryžtuosi tau atsakyti. Vaisius, per anksti subren-

dęs, negali ilgai išsilaikyti. Dieviškąją garbę karaliui tu ne suteiki, bet priešingai – atimi. Juk reikia tam tikro laiko, kad kas nors būtų paskelbtas dievu. Šią garbę didiems vyrams visada suteikia ateinančios kartos. Aš gi karaliui linkiu nemirtingumo kuo vėliau, kad ilgiau gyventų žemėje ir jo didybė būtų amžina. Kartais dieviškumas eina paskui žmogų, bet niekada kartu su žmogumi. Ką tik suminėjai Herkulio ir Laisvojo Tėvo amžinos šlovės pavyzdžius. Argi manai, kad juos dievais padarė kieno nors nuomonė, išreikšta kokio nors pokylio metu? Pirma, negu jį šlovė pakelia į dangų, jis turi pasišalinti iš žmonių akių. Matai, Kleonai, aš ir tu darova dievus. Savo dieviškąją didybę karalius turės priimti iš mūsų. Malonu būtų patirti savo sugebėjimus. Jei gali padaryti dievu, tai padaryk ką nors karaliumi. Juk duoti imperiją lengviau negu dangų. Turbūt maloningieji dievai be pavydo klausėsi, ką Kleonas kalbėjo. Ir tegu tuo pačiu kursu leidžia vystytis įvykiams, kokiu ir anksčiau. Turbūt jie nori, kad mes būtume patenkinti savo gyvenimo būdu. Aš nesigėdžiu savo tėvynės ir netrokštu mokytis, kaip man reikės garbinti karalių. Iš tikro aš tik tuos pripažįstu esant nugalėtojais, kurie mums duoda įstatymus, kad gyvenime galėtume jais naudotis". *Kalisteno klausėsi visi su pasigėrėjimu,* tarsi viešosios laisvės gynėjo. Jis išreiškė visų ne tik mintis, bet ir žodžius, ypač senesnio amžiaus žmonių, kuriems svarbu buvo matyti keičiant senus papročius. Ką kalbėjo viena ir kita pusė, karaliui buvo gerai žinoma, nes jis stovėjo už širmos, kuri atskyrė pokylio gultus. Jis tuoj pasiuntė pas Kleoną ir Agidą žmogų įspėti, kad pasibaigus kalbai, jam įžengiant į salę, jie leistų tik barbarams pagal jų paprotį pulti ant žemės. Netrukus po to, lyg kažką svarbaus būtų atlikęs, karalius grįžta į pokylių salę. Kada parkritę ant žemės persai ėmė jį sveikinti, Poliperkonas, gulėdamas už karaliaus ir žiūrėdamas į vieną persą, kuris smakru lietė grindis, juokais padrąsino jį energingiau smogti smakrą į žemę. Aleksandras užsiplieskė tokiu pykčiu, kuris anksčiau nebūtų galėjęs ateiti jam į galvą. „Argi tu manęs negarbinsi?" – prašvokštė karalius. „Ar tau vienam mes atrodome verti pašaipos?" Poliperkonas atsakė, kad jis nesišaipo iš jo, bet jis nemano, kad jis, Poliperkonas, esąs vertas pažeminimo. Tuomet karalius ištraukia jį iš gulto ir trenkia į žemę. Kai šis kniūbsčias nudribo, karalius tarė: „Argi nematai, kad ir tu tą patį darai, iš ko anksčiau juokeisi". Ir įsakęs jį įmesti į kalėjimą, nutraukė pokylį. Po ilgo kankinimo Poliperkonui pagaliau dovanojo.

Pyktis ant Kalisteno, kurio atkaklumas nepatiko, buvo rimtesnis. Pagaliau atėjo proga jį realizuoti. Kaip minėjome, makedoniečių kunigaikš-

čiai turėjo paprotį savo suaugusius vaikus atiduoti karaliaus tarnybai, kuri nedaug kuo skyrėsi nuo vergų darbo. Jie gulėjo panakčiui arti karaliaus miegamojo durų. Jie pristatydavo karaliui suguloves ne per tas duris, kurias saugojo ginkluota sargyba, bet per kitas. Jie atvesdavo iš šėrikų karaliui joti skirtus arklius, lydėdavo karalių medžioklėje ir mūšyje. Ypatinga garbe jie laikė, jei jiems būdavo leidžiama valgyti su karaliumi sėdint. Išplakti juos rykštėmis niekas neturėjo teisės, tik pats karalius. Makedoniečiai šį būrį laikė tarsi armijų vadų ir provincijų valdytojų daigynu. Iš jų tarpo ateinančios kartos rinkdavosi sau karalius.

3. Jaunuolių sąmokslas prieš karalių. Hermalajaus kalba

Karališkajame būryje buvo kilmingas jaunuolis Hermalajus. Jis buvo nuplaktas rykštėmis už tai, kad puolė šerną, kurį vijosi karalius, norėdamas nudėti. Šis, negalėdamas pernešti pažeminimo, ašarodamas pasiskundė Sostratui. Sostratas tarnavo tame pačiame būryje ir labai buvo jį įsimylėjęs. Žiūrėdamas į sužalotą Hermalajaus kūną, kurį labai mylėjo, o gal ir dėl kitos priežasties neapkenčiąs karaliaus, prikalbėjo susijaudinusį jaunuolį nužudyti karalių ir, vienas kitam prisiekę laikytis duotojo žodžio, sudaro nužudymo planą. Jie nesiima tuoj pat vaikišku įkarščiu vykdyti sumanymą, bet rūpestingai parenka žmones sąmokslo sėkmei. Į savo šutvę jie nutarė priimti Nikostratą, Antipetrą, Asklepiodorą ir Filatą. O jie savo ruožtu dar pritraukė Antiklą, Elaptoną ir Epimeną. Tačiau įvykdyti pasikėsinimą nebuvo taip lengva. Reikėjo, kad visi sąmokslininkai tą pačią naktį eitų sargybą ir kad niekas nedalyvaujančių sąmoksle negalėtų jiems sutrukdyti. Todėl praėjo 32 dienos, kol jie pasikeitė budėjimo vietomis ir pasiruošė nusikaltimą įvykdyti. Atėjo naktis, kada visi sąmokslininkai turėjo eiti sargybą. Jie buvo patenkinti savo konspiracija, ištvėrusia tiek dienų. Visi buvo pilni vilčių ir niekas nejautė baimės: ar taip buvo įpykę ant karaliaus, ar taip pasitikėjo vienas kitu.

Jie stovėjo prie karaliaus būstinės durų, kurioje jis valgydavo, ir turėjo jį, grįžusį iš pokylio, nuvesti į miegamąjį. Bet jo sėkmė ir puotos dalyvių gera nuotaika buvo priežastis, skatinusi daugiau įsigerti. Taip pat ir žaidimai trumpino puotos laiką. Sąmokslininkai ir džiaugėsi, kad auka bus girta, ir bijojo, kad puota neužtruktų iki ryto, nes švintant turėjo keistis sargyba, o jiems būti sargyboje sekantį kartą teks tik po 7 dienų. Negalėjo tikėti, kad per tą laiką visi išlaikys duotąjį žodį.

Vos tik pradėjus švisti baigėsi pokylis ir sąmokslininkai, džiaugdamiesi gavę progą įvykdyti sumanymą, pasitiko karalių. Tuo tarpu, kaip

manoma, kvaištelėjusi moteriškė, kuri paprastai būdavo karaliaus būstinėje, nes atrodė dvasios pagauta galinti išpranašauti ateitį, tiesiog pulte puolė prie karaliaus ir, iš jos veido ir akių buvo matyti, kad būdama labai susijaudinusi, maldavo karalių grįžti atgal į puotą. Šis juokais atsakęs, kad dievai linki jam gera, susigrąžinęs draugus tęsė pokylį beveik iki antros valandos dienos. Jau buvo atvykę kiti sargybiniai iš kohortos, norėdami užimti postus prie karaliaus miegamojo durų. Tuo tarpu sąmokslininkai vis dar stovėjo savo postuose, nors jų sargybos laikas jau buvo pasibaigęs. Tokia užsispyrusi žmonių viltis, kai ją įžiebia dideli troškimai. Karalius maloniau negu visada juos užkalbino ir liepė eiti pailsėti, nes visą naktį prastovėję sargyboje. Karalius davęs kiekvienam po 500 sestercijų, pagyrė už tai, kad ir perdavę sargybą, likę stovėti savo postuose. Sąmokslininkai, netekę vilties, išsiskirstė į namus. O kiti jau laukė savo naktinės sargybos. Tačiau Epimenas, ar tai pamalonintas karaliaus, kuris jį sutiko sąmokslininkų tarpe, ar patikėjęs, kad šiam užmislui priešingi dievai, staiga persigalvojo ir viską pranešė savo broliui Eurilochui. Anksčiau jis nenorėjo, kad brolis ką nors žinotų apie jų ruošiamą sąmokslą. Visiems iškilo prieš akis Filoto kankinimai.

Todėl brolis jėga nutempė Epimeną į karaliaus būstinę ir, pažadinęs karaliaus asmens sargybinius, tvirtino, kad tai, ką jis turįs pasakyti, liečia karaliaus gyvybę. Ir jų atėjimo laikas, ir veidas, anaiptol nerodęs sielos ramybės, o pagaliau ir vieno iš jų sielvartas, sargybiniams Ptolomėjui ir Leontui, gulintiems prie karaliaus miegamojo slenksčio, išblaškė miegus. Atvėrę duris ir įėję su žibintu, pažadino girtą ir įmigusį karalių. Jis pamažu stengdamasis susitelkti, paklausė, ką jie turi pranešti. Eurilochas nedelsdamas pasakė, kad nuo jo namų ne visai dar nusigręžęs dievas, nes jo brolis, nors ir išdrįsęs prisidėti prie baisaus nusikaltimo, tačiau ėmęs gailėtis savo poelgio ir dabar savo asmeniu duodąs neginčytinus nusikaltimo įrodymus. Šią naktį buvęs paruoštas pasikėsinimas. Kas to nusikaltimo plano autorius, karalius tikrai nepatikės. Tuomet Epimenas viską iš eilės išdėstė ir suminėjo sąmokslininkų pavardes. Aišku, Kalistenas kaip sąmokslo dalyvis nebuvo paminėtas, bet jis su malonumu klausydavęs jaunuolių kalbų, kurie kritikuodavo karalių. Kai kas dar pridėjo, kad Hermalajus neva skundęsis Kalistenui, kad buvo nuplakdintas karaliaus įsakymu. Kalistenas pasakęs, kad jie turį atsiminti, kad jie jau suaugę vyrai. Esą neaišku, ar taip sakydamas, jis norėjęs paguosti jų kantrybę, parodytą nuplakant, ar sukelti jaunuoliuose nuoskaudą. Išgirdęs karalius, koks jam pavojus grėsė, visiškai išsiblaivė

ir tuoj pat Eurilochui dovanojo 50 talentų ir kažkokio turtuolio Tiridato turtus, o jo brolį paleido, nedavęs progos net jį užtarti.

Sąmokslo dalyvius įsakė surišti ir saugoti. Tarp jų ir Kalisteną. Kai sąmokslininkai buvo atvesti į karaliaus būstinę, jis, būdamas pavargęs nuo nemiegotos nakties ir išgerto vyno, miegojo visą dieną ir sekančią naktį. Kitą dieną jis sušaukė skaitlingą susirinkimą, kuriame dalyvavo visų teisiamųjų tėvai ir giminės. Jie patys buvo susirūpinę dėl savo likimo, nes pagal makedoniečių papročius visų pasmerktųjų mirti kraujo giminaičiai turėjo mirti. Karalius liepė atvesti visus sąmokslininkus, išskyrus Kalisteną. Visi tuoj prisipažino, kuo buvo kaltinami. Visiems smerkiant sąmokslininkus, karalius pagaliau pats paklausė, už kokius jo darbus jie suruošė prieš jį pasikėsinimą. Visų nustebimui Hermalajus tarė: „Nusprendėme nužudyti tave dėl to, kad paskutiniuoju metu tu mus valdai ne kaip laisvus piliečius, o elgiesi kaip su savo vergais". Pirmas iš visų pašoko jo tėvas Sopolis, kad jis esąs savo tėvo žudikas, ir užčiaupęs burną ranka, rėkė, kad pamišusio nusikaltėlio nereikia klausyti. Karalius, sudraudęs tėvą, liepė Hermalajui papasakoti, ko jis išmokęs iš savo mokytojo Kalisteno. Šis tarė: „Pasinaudosiu tavo malone ir pasakysiu, ko mes išmokome iš savo nelaimių. Kokia makedoniečių dalis dar liko tavo siautėjimui? Nedaug iš kilmingųjų? Atalas, Filotas, Parmenionas, Lincestas, Aleksandras, Klitas. Kai reikia stoti su priešu į kovą, jie gyvena, eina į ataką, pridengia tave savo šalmais, lieja kraują už tavo garbę, už tavo pergales. O tu jiems už tai iškilmingai padėkojai. Vienas jų krauju apšlakstė tavo stalą, kitas nugalabytas neįprasta mirtimi. Savo armijų vadus guldei ant kankinimų stalų tų pačių persų, kuriuos buvo nugalėję, pajuokai. Parmenionas buvo nužudytas be teismo, dėl jo nužudei ir Atalą. Jų pačių rankomis pasinaudojai vykdant egzekucijas. Tuos, kuriuos prieš tai panaudojai kaip žudymo įrankius, tuoj po to įsakei kitiems juos nužudyti".

Pagaliau visi ėmė Hermalajų tildyti. O tėvas kaip paskutinės priemonės griebėsi kardo, be abejo, norėdamas jį nudurti. Tačiau karalius laiku sulaikė ir liepė Hermalajui kalbėti toliau, norėdamas, kad visi kantriai išklausytų, kaip jis vis sunkina nusikaltimą. Vargais negalais visiems nutilus, Hermalajus tęsė toliau. „Kaip maloniai tu leidi kalbėti nepatyrusiems jaunuoliams. O Kalisteno balsas uždarytas kalėjime, nes tik jis vienas moka kalbėti. Kodėl jo čia neatveda? Juk tokia išprususi auditorija? Dėl to, kad bijai nekalto žmogaus laisvo žodžio, net jo veido negali matyti. Tačiau aš tvirtinu, kad jis čia nieko neprisidėjo. Štai tie, kurie

kartu su manimi sugalvojo tokį puikų dalyką. Nėra čia nė vieno, kuris galėtų pasakyti, kad Kalistenas ką nors žinojo apie pasikėsinimą, nors prieš tai jis buvo pasmerktas mirti visų teisingiausio ir visų pakančiausio karaliaus. Tai yra makedoniečių dovana, kurių kraują tu liejai tuščiai ir negarbingai. Tavo pagrobtą auksą tempia 30.000 mulų, tuo tarpu, kai kareivis į namus neparneš nieko kito, kaip veltui įgytus randus. Kaip mes galėjome kęsti visą šitą ir laukti, kol tu mane atiduosi barbarams ir pasisavinęs naujus papročius, nugalėtojus padarysi vergais. Tau malonūs persų rūbai ir persų santvarka, tėvų papročių tu nepakenti. Mes norėjome nužudyti persų karalių, o ne makedoniečių ir mes pagal karo teisę teisingai tave, pabėgėlį, persekiojame. Tu norėjai makedoniečius paklupdyti ant kelių, kad tave garbintų kaip dievą. Tu išsižadėjai savo tėvo Pilypo; o jei būtų dievų, aukštesnių už Jupiterį, tu niekintum Jupiterį. Argi gali stebėtis, jei laisvi žmonės negali pernešti tavo pasipūtimo. Ko gi mes galime iš tavęs laukti, jei mums gresia arba nekaltiems mirti, arba gyventi vergais, kas dar baisiau. Jei tu galėtum pasitaisyti, man būtum labai skolingas, nes juk iš manęs sužinojai, ko laisvieji žmonės negali pakęsti. Beje, pasigailėk ir neapsunkink bausmėmis senatvės tų, kurie neteko vaikų. O dabar liepk išvesti, kad mes savo mirtimi pasiektume to, ko siekėme tavo". Šitaip kalbėjo Hermalajus.

4. Karaliaus kalba. Sąmokslininkų nužudymas

O karalius tarė: „Kad visa tai, ką šitas išmokęs iš savo mokytojo pasakė, yra grynas melas, rodo mano kantrybė. Aš norėjau, kad jis išpažintų tą visų niekšybių didžiausią ir kad jūs visi, o ne aš vienas tą galėtumėte išgirsti. Leisdamas šitam žmogžudžiui kalbėti, aš ir tikėjausi, kad jis parodys tą patį įtūžį, kuris jį pastūmėjo organizuoti mane nužudyti, kurį privalėjo gerbti kaip tėvą. Neseniai, kai jis taip akiplėšiškai pasielgė medžioklės metu, mūsų papročiu, kurio nuo seniausių laikų laikosi Makedonijos karaliai, liepiau jį nubausti. Šitaip aš ir turėjau pasielgti, juk mes leidžiame globėjams išplakti rykštėmis vaikus, vyrams žmonas, net vergai gali išplakti tokio amžiaus vaikėzus. Štai šitoks yra mano žiaurumas, parodytas jam, už kurį jis norėjo man atkeršyti ir šventvagiškai nužudyti. Nėra reikalo priminti, ir jūs tai puikiai žinote, koks aš nuolaidus tiems, kurie man netrukdo naudotis savo įgimtais gabumais. Nė kiek, dievaž, nesistebiu, kad Hermalajus nepritaria bausmėms už žmogžudystę, kadangi jis pats tuo yra kaltinamas. Girdamas Parmenioną ir Filotą, gina savo bylą. O Lincestas Aleksandras du kartus kėsinosi į ma-

no gyvybę ir aš du kartus apgyniau jį nuo įkalčių. Iš naujo įrodžius jo kaltę, du metus delsiau, kol jūs nepareikalavote, kad nusikaltėlis būtų teisėtai nubaustas. Jūs atsimenate, kad man dar nesant karaliumi, Atalas kėsinosi į mano gyvybę. O, kad Klitas nebūtų manęs užpykdęs! Jojo palaidą liežuvį, burnojantį prieš mane ir prieš jus, ilgiau aš kenčiau, negu kad jis būtų galėjęs kęsti, jei aš prieš jį būčiau šitaip burnojęs. Karalių ir vadų kantrybė priklauso ne vien tik nuo jų pačių, bet ir nuo pavaldinių charakterio. Paklusnumas švelnina valdymą. Bet kada iš širdžių dingsta pagarba ir aukščiausi dalykai sumaišomi su pačiais žemiausiais, tada jėgą galima atmušti tik jėga. Bet gi kuo aš stebiuosi, juk tas pats asmuo, kuris kaltina mane žiaurumu, dabar drįsta man prikišti gobšumą. Aš nenoriu dabar atskirai kreiptis į kiekvieną jūsų. Bijodamas, kad dėl jūsų kuklumo mano dovanos gali likti jums nemielos. Pažiūrėkite tik į visą kariuomenę, anksčiau be ginklų ji nieko kito neturėjo, dabar gi miega sidabrinėse lovose. Stalus puošia auksu, su savimi gabenasi būrius vergų. Karo grobio nebegali panešti. O nugalėtuosius persus laikau didelėje pagarboje. Juk tai ir yra geriausias įrodymas mano žmogiškumo, aš net ir pavergtuosius valdau be pasipūtimo. Aš neatėjau į Aziją išrauti iš šaknų tautas ir pusę žemės pakeisti dykuma, bet kad ir tie, mano nugalėtieji, nesigailėtų mano pergale. Taigi, jie dabar kovoja kartu su jumis, už jūsų viešpatavimą lieja savo kraują. O jeigu juos valdytume, niekindami juos, jie maištautų. Neilgai valdysime, kur įsiveržiame kardu. Už parodytą malonę įgyjame amžiną padėką. Jei mes norime užvaldyti Aziją, o ne ją pereiti, tai su jais turime dalytis maloningumu. Jųjų ištikimybė sukurs amžiną ir patvarią imperiją. Iš tikro daugiau turime, negu galime apimti. Nepasotinamo gobšumo ženklas dar pilti, kai jau liejasi per kraštus. Iš tikro jų papročius platinu makedoniečių tarpe. Aš matau, kad daugelyje tautų yra, kas ir mums negėda pasisavinti. Tokią imperiją neįmanoma kitaip sėkmingai valdyti, kaip tik kai ką jiems duodant, kai ką paimant iš jų. Reikalauti iš manęs, kad aš nesutikčiau su Jupiteriu, kurio pranašystėmis tikiu, iš Hermalajaus pusės buvo beveik juokinga. Argi tai, ką teigia dievai, priklauso nuo manęs? Jis man suteikė sūnaus vardą ir priimti jį, vykstant tokiems karo žygiams, kuriuos mes atliekame, buvo visai teisinga. O kad ir indai laikytų mane dievu! Karai remiasi šlove. Dažnai net ir klaidingas tikėjimas turi teisingo tikėjimo pasekmes. Argi jūs manote, kad aš dėl prabangos išpuošiau ginklus auksu ir sidabru. Indams, kurie pripratę nieko nevertinti, aš norėjau parodyti, kad nenugalimųjų makedoniečių net aukso atžvilgiu negalima pralenk-

ti. Pirmiausia aš noriu nugalėti jų žvilgsnius, kurie ieškos, kas purvina, nuskurę ir menka, o po to aš parodysiu, kad mes atėjome ne aukso ir sidabro ieškoti, o nugalėti pasaulį. O tu, žmogžudy, norėjai šią garbę sužlugdyti ir nudėjęs karalių, makedoniečius atiduoti pavergtoms tautoms. O dabar mane ragini pasigailėti jūsų tėvų. Nereikėtų jums žinoti, kaip aš nusprendžiau su jais pasielgti, kad tuo beviltiškesnė būtų jūsų mirtis, jei dar jūsų širdyse bent kiek likę atsiminimo ir rūpesčio tėvais. Tačiau šitą seną paprotį kartu su nusikaltėliais žudyti ir nekaltus giminaičius bei tėvus aš panaikinau. Todėl skelbiu, kad jie visi pasiliks tokiose pačiose pareigose, kokiose jie buvo. Žinau, kodėl tu nori, kad būtų įvestas tavo Kalistenas, kurio vieno akyse tu didvyris, ne žudikas. Tu nori, kad tuos pačius šmeižtus, kuriuos tu drėbei į mane visų susirinkusiųjų akivaizdoje ir kuriuos esi girdėjęs, pakartotų ir jis. Jei jis būtų makedonietis, būčiau liepęs jį įvesti kartu su tavimi, kaip tavęs vertą tavo mokytoją, bet olintietis neturi tų pačių teisių".

Po šitų žodžių paleido susirinkimą, įsakęs pasmerktuosius perduoti to dalinio vyrams, kuriame šie tarnavo. Šie, norėdami įrodyti karaliui ištikimybę, žiauriai kankindami juos nužudė. Kalistenas taip pat mirė kankinamas. Sąmoksle prieš karaliaus gyvybę jis nedalyvavo, tačiau jo charakteris visiškai netiko karaliaus rūmams ir pataikūnams. Nė viena mirtis nesukėlė tarp graikų didesnės neapykantos kaip šita, nes Kalistenas buvo labai aukštos moralės, didžiai išsilavinęs vyras. Po Klito mirties, kada karalius norėjo nusižudyti, Kalistenas išsaugojo jam gyvybę. O dabar ne tik nužudė, bet ir be teismo nukankino. Šį žiaurų poelgį lydėjo pavėluota atgaila. Nenorėdamas duoti progos dėl dykinėjimo plisti gandams, išvyko į Indiją: jis visada buvo didingesnis karo metu, negu laimėjęs pergalę.

5. Indijos vaizdas

Beveik visa Indija nukreipta į rytus, ne tokia didelė į plotį, kiek į ilgį. Sritys, apimančios pietus, baigia aukštesniu pakilimu, visa kita yra lygumos. Per tas lygumas laukais teka daugelis garsių upių, kurios pradžią gauna Kaukazo kalnyne. Indo vanduo yra šaltesnis negu kitų upių, o spalva ne ką skiriasi nuo jūros vandens. Gangas jau nuo pat ištakų garsi upė, ji teka į pietus, tiesia vaga kirsdamas aukštus kalnus, kelyje sutiktos aukštos uolos pasuka jos vandenis į rytus. Gangas, įtekėdamas į Raudonąją jūrą, griauna savo krantus ir kartu su žemėmis nuneša į jūrą daugybę medžių. Jo vandenys dažnai atsimuša į vagoje

kelią pastojusias uolas. O ten, kur gruntas minkštesnis, upės srovė sustingsta ir sudaro salas. Prieš Gangui įtekant į jūrą, jo srovę papildo Akezino upė. Susidūrus dviejų milžiniškų upių srautams, Gangas perima abiejų vandenis ir įteka į jūrą. Kadangi upės žiotys yra iš kietos uolos, todėl vandenys, atsimušę, neprasiskverbia toliau. Diardenas mažiau mums girdėta upė, nes ji teka kitu Indijos pakraščiu. Joje veisiasi ne tik krokodilai, kaip Nile, bet ir delfinai, ir niekur kitur nežinomos pabaisos. Labai vingiuota upė yra Erimantas; jos vandeniu laistydami laukus, vietiniai gyventojai ją labai nuseklina, todėl likučiai vandens nebeturėdami vardo įteka į jūrą. Be minėtųjų dar daug upių raižo tą regioną, tačiau jų vardai nežinomi, kadangi jos iki tos vietos nepriteka. Sritis, esančias arčiau jūros, labai išgairina šiaurės vėjai, tačiau skverbtis vėjams į krašto gilumą neleidžia kalnų virtinės. Čia klimatas švelnus, tinkamas auginti vaisiams. Tačiau toje pasaulio dalyje taip pasikeičia metų laikai, kad kur nors kitur kepina saulė, o Indiją užverčia sniegas, arba vėl, kai kitur pašalę, čia nepakenčiamas karštis. Ir niekas nežino, nuo ko tas pareina. Jūra, skalaujanti jos krantus, net spalva nesiskiria nuo kitų jūrų. Vardas jai duotas nuo karaliaus Eritros. Kai kas to nežinodamas, mano, kad jūros vanduo yra raudonas. Šitame krašte gerai dera linai. Todėl daugelis nešioja lininius rūbus. Medžių žievė yra minkšta, ant jos kaip ant papiruso lapų galima rašyti. Čia yra paukščių, kuriuos galima išmokyti žmogaus balsu tarti žodžius. Vietos gyvūnija nepažįstama kitoms tautoms, išskyrus tą, kuri yra įvežta. Šitoje pačioje žemėje ganosi raganosiai, bet nesiveisia. Indijos drambliai yra stipresni, negu prijaukinti Afrikoje. Upės, kurios lėtai teka, išplauna aukso. Jūra į krantą išmeta perlų ir brangakmenių, tatai yra pats didžiausias jųjų pralobimo šaltinis. Ypač po to, kai sugedo kitų tautų papročiai, nes jūros bangų išmetamas turtas yra parduodamas už tokią kainą, kokią jiems padiktuoja aistros. Žmonių charakterius, kaip ir visur kitur, taip ir pas juos, dalinai suformuoja geografinė padėtis. Dėvi ilgus iki pat žemės lininius rūbus, nešioja sandalus, o galvą apvynioja linine skara. Visi tie, kurie kilme ar turtais išsiskiria iš tautiečių, ne tik rankų dilbius, bet ir nuo alkūnės iki peties puošia auksu. Plaukus dažniau šukuoja, negu kerpa. Barzdos niekada neskuta, o likusią veido dalies odą iš tuštybės išlygina. Karaliaus prabanga, kurią jie patys vadina didybe, viršija visų kitų tautų tos rūšies ydas. Kada karalius teikiasi viešai pasirodyti, jo tarnai sidabriniais smilkytuvais visą kelią, kuriuo nešamas karalius, pripildo kvapų. O jis guli sau auk-

sinėje lektikoje, apkabinėtoje perlais. Jojo rūbai – ploniausias lininis drabužis, išsiuvinėtas auksu ir purpuru. Paskui lektiką eina ginkluota asmens sargyba. Tarp sargybinių ant medžių šakų tupi paukščiai, kurie buvo išmokyti savo giesmėmis paįvairinti apeigų rimtį. Karaliaus rūmus puošia aukso kolonos, apie jas vyniojasi aukse iškalti vynuogienojai ir sidabrinių paukščių skulptūros. Pastarosios ypač džiugino akį. Atvykusiems į karaliaus rūmus durys atviros tada, kai sušukuoja plaukus ir papuošia, tuomet karalius duoda atsakymus pasiuntiniams ir teisia tautiečius. Nusiavus sandalus, kojas ištepa kvepalais.

Didžiausias užsiėmimas – medžioklė. Medžiodavo žvėris, uždarytus žvėryne, karaliaus rūmų merginoms giedant ir prašant dievų malonės. Jų strėlė dviejų uolekčių ilgumo, jas iššauti reikia didelės jėgos, bet šūvio pasekmės būna nedidelės, nes strėlės jėga priklauso nuo jos lengvumo, o apsunkintos svorio, darosi nepaslankios. Trumpesnes išvykas atlieka žirgu, o jei kelionė būna ilgesnė, važiuoja drambliais pakinkytu vežimu, o tų milžinų visas kūnas padengtas auksu. O kad šitiems sugedusiems papročiams niekas netrukdytų, auksinėse lektikose jį lydėdavo ilga virtinė moterų. Šis būrys sugulovių buvo atskirtas nuo karalienės luomo, bet prabanga prilygsta. Moterys ruošia vaišes, pilsto vyną, kuriuos visi indai gausiai naudoja. Kai karalius nusigeria ir užsnūsta, merginos, indiškai giedodamos ir melsdamos nakties dievus, neša karalių į miegamąjį. Ir kas galėtų pagalvoti, kad esant šitokiam pasileidimui, liktų vietos rūpintis išmintimi. Yra viena nevalyva kaimiečių gentis, kurią žmonės vadina išminčiais. Jei kas iš jų susilaukia senatvės arba yra silpnos sveikatos, jie liepia, parinkus gražią mirties dieną, save sudeginti. Laukti mirties jie laiko gyvenimo bjaurojimu. Kūnas, kurį sunaikina senatvė, netenka garbės. Jų nuomone ugnis susiteršia, degindama negyvą kūną. Pasakojama, kad tie, kurie gyvena miestuose ir laikosi viešų papročių, supratingai seka žvaigždžių judėjimą ir išpranašauja ateitį. Jie mano, kad niekas negali priartinti mirties dienos tam, kuriam be baimės leista jos laukti. Dievais jie laiko visa tai, ką pradėjo garbinti, ypač medžius. Už jų išniekinimą gresia mirties bausmė. Mėnesius dalo į 15 dienų. Metai sudaro pilną ciklą. Laiką matuoja mėnulio judėjimu. Laiką pradeda ne nuo mėnulio pilnaties, kaip daugelis daro, o nuo tada, kai pradeda lenktis mėnulio ragai (nuo jauno – vert. past.). Tie, kurie šitaip skaičiuoja mėnesius, gauna juos trumpesnius. Daug dar visokių dalykų galima papasakoti, tačiau atrodo, visai neverta gaišti laiką ir atsitraukti nuo pagrindinio pasakojimo.

6. Lengvas Indijos užkariavimas

Kai Aleksandras įžengė į Indiją, jo pasitikti išėjo giminių karaliukai ir pasižadėjo vykdyti jo įsakymus. Jie paminėjo, kad jis esąs trečiasis Jupiterio sūnus, atėjęs pas juos. Apie dievus Linksmąjį Tėvą ir Herkulį, jie girdėję tik iš pasakojimų, o jis štai stovįs prieš juos. Karalius juos maloniai priėmė ir liepė vykti kartu su juo, žadėdamas jais pasinaudoti kaip vedliais. Kadangi toliau niekas nebeišėjo pasitikti, jis pasiuntė Hefestioną ir Perdiką su kariuomenės dalimi visus tuos, kas tik nesutiks pasiduoti, priversti jėga. Jiems įsakė žygiuoti prie Indo upės ir ten daryti laivus. Jie darė juos išardomus, kad sausumoje juos galima būtų transportuoti vežimais, o prireikus vėl susistatyti. Kraterui su falangistais įsakė eiti iš paskos, kai pats žygiavo su kavalerija ir lengvai ginkluotais pėstininkais. Sutikęs priešą jis nesunkiai jį nuvijo į artimiausią miestą. Ir taip, pradžioje norėdamas įvaryti baimės indams, dar neragavusiems makedoniečių ginklų, įsakė nieko nesigailėti ir padegė miesto sutvirtinimus.

Aleksandras, jodamas aplink miesto sieną, strėle buvo sužeistas. Miestą paėmė ir visus gyventojus išžudė, net namų nepasigailėjo. Po to numalšinęs nežymią gentį, atėjo prie Nizo miesto. Stovyklą įsirengė priešais miesto sieną medžiais apaugusioje vietoje. Tačiau naktis buvo tokia šalta, kad visi sustiro nuo šalčio. Sėmingas išsigelbėjimas nuo jo buvo kurti laužus. Jie kirto medžius ir vertė į laužą. Laužas taip įsiliepsnojo, kad persimetė į miestelėnų kapus. Antkapiai buvo seni, padaryti iš kedro medžio ir ugnis, apėmusi juos, sulygino viską su žeme. Iš miesto pasigirdo pirma šunų lojimas, po to ir žmonių balsai. Tik tuomet ir miestelėnai pastebėjo priešus, ir makedoniečiai, kad jie patys atėję prie miesto.

Jau karalius buvo išvedęs kariuomenę ir apsiautė miestą, kai priešas, bandydamas išprovokuoti mūšį, apmėtė Aleksandro kariuomenę ietimis. Priešų pusėje vieni norėjo pasiduoti, kiti – kovoti. Karalius, sužinojęs apie tokias nuotaikas, įsakė tik laikyti apsupus ir nežudyti. Pagaliau priešas, nuvargintas apsupties, pasidavė. Jie sakė, kad juos esą įkūręs dievas Laisvasis Tėvas. Iš tikro tokia buvo jų kilmė. Jie gyveno papėdėje kalno, kurį gyventojai Meronu vadina. Nuo šito laiko graikai turi tradiciją meluoti, kad esą Laisvasis Tėvas buvo pasislėpęs Jupiterio šlaunyje. Karalius iš vietinių gyventojų išklausinėjęs apie kalno padėtį, pirma pasiuntė į kalną gurguoles, o paskui ir pats su visa kariuomene užkopė. Visas kalnas buvo apaugęs gebenėmis ir vynmedžiais, tryško daug šalti-

nių. Buvo ir obuolių, kurių sultys turėjo įvairų skonį. Juos išaugino žemė iš savaime atsitiktinai nukritusių sėklų. Kalno daubose augo laurai, uogos ir visokie laukiniai medžiai. Manau, kad jie ne dievo įkvėpti, o savo laisvo elgesio dėka skynė gebenes ir vynmedžių lapus, ir apsikarstę tais žaliais vainikais, panašūs į bakchanalijas švenčiančius, dūko po mišką. Visas kalnas ir kalneliai skardėjo nuo tūkstančių balsų, garbinančių to gojaus vyriausiąjį dievą. Pradėjo keletas, bet kaip dažnai būna, nesivaržymas staiga persimetė į visus. Tarsi karo visai nebūtų, žolėje ir lapų krūvose sukritę gulėjo žmonės. Ir karalius nenusigręžė nuo stichiškai prasiveržusio dūkimo. Nesigailėdamas visu kuo vaišino visus ir dešimt dienų leido kariuomenei garbinti dievą Laisvąjį Tėvą. Kas galėtų paneigti, kad garbė daugiau Fortūnos dovana, negu drąsos. Juk priešas nedrįso pulti jų net girtų ir nusivaišinusių. Girtųjų triukšmingas siautėjimas juos ne mažiau gąsdino, kaip ir į mūšį puolančių šauksmai. Tokia pat laimė paslėpė nuo priešo akių ir tuos, kurie įkaušę ir nusibaliavoję grįžo nuo Okeano. Iš čia kariuomenė nužygiavo į Dedalo kraštą. Gyventojai, palikę namus, bėgo į nepraeinamus, miškais apaugusius kalnus. Kariuomenė perėjo per Akadorą. Ji taip pat buvo išdeginta ir gyventojai pabėgę. Ir taip, sąlygos reikalavo keisti kariavimo taktiką. Jis kariuomenę padalijo į atskiras armijas, kurios vienu metu pasirodydavo skirtingose vietose: vienus iš netyčių užpuldavo, kitus, pasiruošusius stoti į kovą, žiauriai numalšindavo. Ptolomėjus užėmė daugiausiai miestų, Aleksandras – didžiausius. Po to armijos vėl susijungė. Vėliau persikėlęs per Choaspo upę, apgulė turtingą Beziros miestą. Apgulimui vadovauti paskyrė Kenoną, o pats nuvyko prie Mazagų miesto.

Neseniai buvo miręs tos karalystės karalius Asakanas. Visą kraštą ir miestą valdė Asakano motina Kleopė. Miestą, kuris buvo tvirtovė ne tik dėl savo padėties, bet ir dėl įrengtų sutvirtinimų, gynė 30 tūkstančių pėstininkų. Iš rytų pusės miestą supo srauni upė su stačiais skardžiais. Iš šitos pusės pulti miestą nebuvo galima. Iš pietų į vakarus tarsi tyčia pačios gamtos sukurtos labai aukštos uolos. Apačioje jų žiojėjo per ilgus amžius skobtos gilios duobės ir prarajos. Ten kur jos baigėsi, buvo iškastas milžiniškas griovys. Patį miestą juosė 35 stadijų mūro siena, kurios apatinė dalis buvo pastatyta iš akmenų, o viršutinė iš nedegtų plytų. Rišamoji plytos medžiaga buvo drėgna žemė ir akmenys, dedami tarp plytų tam, kad plytos užgultų ant kietesnės medžiagos. Kad nematytų pilies visumos, į sienas įmūrydavo stiprius rąstus ir ant jų uždėdavo lentas, kurios ir uždengdavo sieną, ir padarydavo praeinama. Kai Alek-

sandras stebėjo sieną ir dar nebuvo nusprendęs, kaip ją šturmuoti, nes pylimo nesupylus negalėjo nei užlyginti duobių, nei privežti sienlaužių, kažkas nuo mūro šovė iš lanko į jį. Strėlė įsmigo į blauzdą. Strėlę ištraukęs, liepė atvesti arklį. Neapsirišęs žaizdos sėdo ant arklio ir toliau apžiūrinėjo puolimo poziciją. Jojant sužeistoji koja buvo nuleista, sudžiūvus kraujui, žaizda sustyro ir skausmas padidėjo. Pasakojama, kad tuomet Aleksandras pasakęs: nežiūrint, kad vadinamas Jupiterio sūnumi, bet sužeisto kūno negalias jaučiąs. Viską apžiūrėjęs, pasitraukė į stovyklą ir davė nurodymus, ką reikės daryti. Kaip buvo įsakyta, vieni griovė už miesto esančius namus ir sunešė didžiausią krūvą medžiagos pylimui, kiti vertė į duobes didžiulių rąstų krūvas ir akmenis. Kai duobės buvo užpiltos ir pylimas susilygino su aukščiausiais krantais, ėmė statyti bokštus. Kareivių entuziazmo dėka visas darbas buvo baigtas per devynias dienas. Dar neužgijus žaizdai karalius išėjo apžiūrėti darbo. Pagyręs kareivius, liepė gabenti karo pabūklus. Iš jų į gynėjus buvo paleista didžiulė masė sviedinių. Priešą, niekada nemačiusį tokių įrenginių, ypač gąsdino judamieji bokštai. Negalėdami matyti, kas tuos milžiniškus įrenginius atgabeno, jie manė, kad jie juda dievų valia. Išvydę sunkiąsias ietis ir svaidyklių išmestas didžiules kartis, priešai negalėjo įtikėti, kad čia žmonių darbas. Dėl to netekę vilties išsaugoti miestą, gynybai pasitraukė į pilį. Nematydami kitos išeities kaip pasiduoti, pasiuntė pas karalių pasiuntinius prašyti malonės. Pasiuntiniams gavus teigiamą atsakymą, karalienė, lydima didelio būrio kilmingų moterų, kurios iš auksinių taurių laistė vyną, išėjo pasitikti karaliaus. Prie karaliaus kojų pati padėjo savo mažą sūnelį ir tuo būdu iš karaliaus išprašė ne tik pasigailėjimo, bet ir buvusią ankstesnę padėtį, nes karalius pavadino ją karaliene. Kai kas mano, kad tai padaryta daugiau dėka karalienės išvaizdos, negu iš gailestingumo. Ir vėliau po to, kai karalienei gimė sūnus, jam buvo duotas vardas Aleksandras.

Iš čia karalius pasiuntė Poliperkoną su kariuomene į Oros miestą. Nepasiruošusius gintis miestelėnus sumušė ir, suvijęs į miestą, privertė pasiduoti. Daugelį nežinomų miestų, iš kurių gyventojai buvo išbėgę, karalius užėmė. Tų miestų gyventojai susimetė ant kalno, vadinamo Aornu. Ėjo gandai, kad tą kalną ir Herkulis nesėmingai buvo apsupęs, bet užėjus žemės drebėjimui, turėjęs pasitraukti. Iš visų pusių kalnas buvo status kaip siena ir Aleksandras nežinojo, kaip jį paimti. Tuo metu pas jį atėjo kažkoks vietovę gerai pažįstantis senis su dviem sūnumis ir pasisiūlė už gerą kainą parodyti kelią. Aleksandras pažadėjo duoti 80

talentų. Vieną vaiką pasilikęs užstatu, seniui liepė eiti ir vykdyti, ką buvo pažadėjęs. Lengvai ginkluotam būriui buvo duotas vadas, karaliaus raštininkas Mulinas. Norint suklaidinti priešą, buvo nutarę būrį į kalno viršūnę vesti aplinkkeliais. Šis kalnas uola ne taip kilo į viršų, kaip daugelis kalnų didesniu ar mažesniu nuotakumu, bet tarsi piramidė šovė tiesiog į viršų. Kalno apačia buvo platesnė, o pati viršūnė suėjo į aštrų smaigą. Kalno apačią plauna Indo upė, kurios abu krantai yra labai statūs ir aukšti. Kitoje kalno pusėje yra labai gilios ir stačios išgraužos. Nebuvo kito kelio užimti kalną, kaip tik jas užpilti. Čia pat po ranka buvo miškas. Karalius įsakė kirsti medžius ir nugenėtus rąstus versti į išgraužas, nes šakos galėjo trukdyti dirbantiesiems. Karalius pats pirmas nuritino nugenėtą rąstą į išgraužą, kas iššaukė triukšmingą kareivių pritarimą. Nebuvo nė vieno, kuris būtų vengęs darbo, kurį karalius pradėjo. Per 7 dienas visos duobės buvo užverstos ir karalius liepė lankininkams ir agrianams kopti į statų skardį. Prie jų priskyrė dar iš savo kohortos 30 sumaniausių jaunuolių. Jiems vadovauti paskyrė Charą ir Aleksandrą. Pastarąjį karalius padrąsino, primindamas, kad jie abu esą bendravardžiai. Kadangi pavojus buvo labai akivaizdus, pradžioje buvo nuspręsta, kad pats karalius nestatys savo gyvybės į pavojų, tačiau paskui, kada trimitu buvo duotas ženklas pulti, karalius ryžtingai atsisuko į savo asmens sargybinius, įsakė sekti paskui ir pirmas ėmė šturmuoti kalną. Po to visi makedoniečiai, palikę savo postus, savanoriškai nuėjo su karaliumi. Daugelio jų likimas buvo apverktinas, nuslydusius nuo stačių uolų, juos prarijo šalia tekanti upė. Baisus reginys buvo net ir tiems, kuriems tiesiogiai negrėsė joks pavojus, nes draugų žūtis įspėjo, ko jie turi bijoti. Gailestis, virtęs baime, vertė juos apraudoti ne draugų, o savo pačių likimą. Buvo nueita taip toli, kad reikėjo arba žūti, arba nugalėti. Kelio atgal nebuvo, nes barbarai ant kopiančios kariuomenės vertė didžiausius akmenis, o kareiviai, ir taip vos laikydamiesi, užgauti akmenų garmėdavo į prarają. Tačiau Aleksandras ir Charas, kuriuos karalius buvo pasiuntęs su 30 – čia rinktinių vyrų, užlipo į viršų ir pradėjo artimą kovą. Nors viršuje stovintys barbarai mėtė ietis, bet patys daugiau gavo smūgių, negu jiems pavyko sužeisti. Aleksandras, atsimindamas savo vardą ir savo pasižadėjimą, narsiai, bet neatsargiai kovodamas, iš visų pusių smūgiuojamas, krito. Charas, pamatęs gulintį savo draugą, viską užmiršęs, turėdamas prieš akis tik kerštą, puolė priešą, daugelį užmušė ietimi, daugelį nukovė kardu. Bet kai visi puolė vieną, krito ir jis negyvas ant priešo kūno.

Karalius, sujaudintas savo šauniausių jaunuolių ir karių mirtimi, davė ženklą atsitraukti. Ir tai buvo pats laikas. Kareiviai traukėsi be panikos, pamažu ir tai juos išgelbėjo, nes barbarai, džiaugdamiesi priešą atmušę, besitraukiančiųjų nepersekiojo. Nors Aleksandras ir buvo nusprendęs atsisakyti minties užimti uolą, nes buvo beviltiška, tačiau atrodė, kad ketina laikyti uolą apsupęs, nes įsakė užimti visus praėjimus, atvežti bokštus ir bešturmuojant kalną nuvargusius kareivius pakeisti naujais. Indai, sužinoję apie karaliaus užsispyrimą ir norėdami pabrėžti ne tik pasitikėjimą savo jėgomis, bet ir pergale, pagal savo papročius mušdami litaurus, puotavo dvi dienas ir dvi naktis. Trečią dieną būgnai nutilo, bet visame kalne užsižiebė fakelai. Juos uždegė barbarai, norėdami tamsią naktį saugiau pasprukti nepraeinamomis uolomis. Karalius, pasiuntęs Balakrą į žvalgybą, iš jo sužinojo, kad indai pabėgo ir kalnas laisvas. Karalius, norėdamas įvaryti baimės be tvarkos bėgantiems, davė ženklą visiems šaukti. Barbarai, manydami, kad juos užpuolė priešas, vieni, nuslydę nuo uolų ir aštrių akmenų, krisdami užsimušė, kiti, susižeidę, susilaužę kojas ir rankas, liko gulėti apleisti sveikųjų. Karalius, kuris daugiau nugalėjo vietovę, o ne priešą, už didžiąją pergalę dievams padėkojo aukomis, iškilmėmis. Ant to kalno – uolos buvo pastatyti altoriai deivėms Minervai ir Viktorijai. Lengvai ginkluotiems žygio vadams, nors ir nepilnai įvykdžiusiems užduotį, buvo ištesėtas pažadas ir duotos premijos. Saugoti kalną ir jo apylinkes buvo pavesta Sizokostui.

Iš čia išvyko į Ekbolimą. Tačiau, sužinojęs, kad siauras kelio perėjas saugo 20.000 ginkluotų vyrų, vadovaujamų kažkokio Eriko, Kenui paskyrė didesnį kariuomenės dalinį ir paliepė neskubant žygiuoti. O pats su svaidytojais ir lankininkais, eidamas priekyje kariuomenės, išvaikė priešą, saugantį tarpeklį ir išlaisvino kelią paskui jį žygiuojančiai kariuomenei. Bet indai neaišku dėl kokios priežasties, ar nemėgdami savo vado, ar vildamiesi susilaukti iš karaliaus padėką, užmušė bėgantį savo vadą Eriką ir jo galvą kartu su ginklais atnešė karaliui. Aleksandras nenubaudė žudikų, bet ir neapdovanojo, laikydamas tai blogu pavyzdžiu. Iš čia po 16 dienų atvyko prie Indo upės. Viskas, ką buvo liepęs Hefestionui paruošti kariuomenei perkelti per upę, buvo padaryta. Šios srities karaliumi buvo Omfis, tas pats, kuris buvo prikalbėjęs savo tėvą valdžią perleisti Aleksandrui. Po tėvo mirties jis pasiuntė pasiuntinius paklausti karaliaus, ar jis turįs tuoj pradėti karaliauti, ar kaip privatus asmuo laukti jo ateinant. Karalius leido jam tuoj pat pradėti karaliauti, tačiau šis duotosios teisės karaliauti nepanaudojo piktam. Jis maloniai

sutiko Hefestioną ir veltui teikė maistą kariuomenei, tačiau jo pasitikti neišėjo, norėdamas parodyti, kad jis paklūsta tik karaliui.

Sužinojęs, kad atvyksta karalius, jo pasitikti išėjo su ginkluota kariuomene: drambliai nedideliais tarpais įstatyti į karių gretas iš tolo teikė tvirtovės vaizdą. Pradžioje Aleksandras pamanė, kad čia ateina ne draugas, bet priešas. Jis įsakė kareiviams pasiruošti mūšiui, o raiteliams išsirikiuoti sparnuose. Tačiau indas, matydamas, kad makedoniečiai klaidingai jį suprato, sustabdė koloną ir, kirtęs žirgui, nujojo. Aleksandras padarė tą patį: jei čia būtų priešas, pasitikėjo savo jėga, jei draugas, jo ištikimybe. Kaip iš abiejų veidų buvo matyti, susitiko draugiškai nusiteikę, tačiau be vertėjo negalėjo pradėti kalbos. Naudodamasis vertėju barbaras paaiškino, kad jis pasitikti jo ėjęs su kariuomene, norėdamas visas valdžios jėgas jam perleisti tuoj pat, o ne laukti, kol per pasiuntinius bus pareikštas pasitikėjimas. Savo asmenį ir karalystę jis atiduodąs tam, kuris, kaip jis žino, tarnauja garbei, ir nieko daugiau nebijąs, kaip paskalų apie neištikimybę. Karalius, džiaugdamasis barbaro atviraširdiškumu, kaip ištikimybės laidą ištiesė savo dešinę ir grąžino karalystę. O barbaras karaliui davė 60 dramblių ir daugybę ypatingai stambių galvijų: apie 3.000 jaučių, šiame krašte labai branginamų ir karalių labai vertinamų gyvulių. Aleksandro paklaustas, ar jis turįs daugiau žemdirbių, ar karių, atsakė, kad jam kariaujant su dviem karaliais esą reikalinga daugiau turėti karių, negu žemdirbių.

Šitie karaliai buvo Abizaras ir Poras. Poras turėjo didelę įtaką. Abu karaliavo už Hidaspo upės, abu griebdavosi ginklų, jei tik kas bandydavo užpulti. Omfis, Aleksandrui leidus, užsidėjo karūną ir pagal savo genties papročius priėmė tėvo vardą. Tautiečiai jį vadino Taksilu. Šį vardą perimdavo kiekvienas, perėmęs valdžią. Tris dienas svetingai vaišinęs Aleksandrą, ketvirtą dieną parodė karaliui, kiek daug jis parūpinęs maisto Hefestiono kariuomenei. Po to jis uždėjo karaliui ir artimiausiems draugams aukso vainikus ir dovanojo 80 talentų sidabrinių pinigų. Šitokiu jo geraširdiškumu Aleksandras labai apsidžiaugė ir jam grąžino visa tai, ką buvo dovanojęs, dar pridėdamas 1.000 talentų iš vežamo karo grobio. Be to, dovanojo daug auksinių ir sidabrinių stalo indų, daugybę persų rūbų, 300 žirgų iš savo arklidės su visais puošniais pakinktais, su kuriais paprastai kinkydavo arklius, veždami karalių. Toks karaliaus dosnumas barbarą varžė, o jo draugus labai įžeidė. Vienas karaliaus draugas, prie stalo siurbtelėjęs daugiau vyno, kalbėjo, kad jis sveikinąs Aleksandrą, kad šis bent Indijoje atradęs žmogų, vertą 1.000 talentų.

Karalius, atsiminęs, kaip jis labai krimtosi nužudęs Klitą už jo palaidą liežuvį, užgniaužė pyktį ir pridūrė, kad pavydūs žmonės esą ne kas kita kaip patys savęs kankintojai.

Sekančią dieną pas karalių atvyko Abizaro pasiuntiniai ir jam perdavė Abizaro žodžius: jie viską perleidžią karaliaus valdžiai. Davus iš abiejų pusių garantijas, pasiuntiniai buvo atleisti. Karalius, galvodamas, kad jo vardo garsas gali paskatinti ir Porą pasiduoti, pas jį pasiuntė Kleocharą, kuris turėjo pranešti, kad šis sumokėtų duoklę ir kad karaliui įžengus į jo karalystę, išeitų jo pasitikti. Poras pasakė, kad antrąją sąlygą jis įvykdysiąs. Jis pasitiksiąs Aleksandrą, įžengiantį į jo karalystę, bet ginkluotas.

Kai Aleksandras jau buvo nusprendęs keltis per Hidaspo upę, jam atvedė apkaustytą arachezų atsimetimo iniciatorių Barzentą, o su juo kartu ir 30 paimtų dramblių. Tai buvo labai geras pastiprinimas kovojant su indais, nes jie dėjo daugiau vilčių į gyvulius, negu į kariuomenę ir manė, kad čia esanti jų pagrindinė jėga. Taip pat buvo atvestas sukaustytas ir nedidelės srities karalius Gumaksas, nes ir jis buvo prisidėjęs prie Barzento. Išdaviką Barzentą ir karalių uždarė į kalėjimą, dramblius gi perdavė Taksilui. Pats karalius nužygiavo prie Hidaspo upės. Kitoje upės pusėje jo laukė Poras, pasiruošęs priešui neleisti persikelti per upę. Jis buvo pastatęs 85 milžiniško dydžio dramblius, už jų stovėjo 300 karo vežimų ir beveik 30 tūkstančių pėstininkų. Tarp jų rikiavosi ir lankininkai, kurių strėlės, kaip anksčiau minėjome, buvo sunkesnės ir nepatogios iššauti. Pats Poras jojo ant dramblio, savo dydžiu išsiskiriančio iš kitų dramblių. Jo išskirtinai stambus kūnas buvo pridengtas auksu ir sidabru papuoštais šarvais. Jojo kūno jėgai prilygo drąsa ir išmintis, kiek, žinoma, išminties gali turėti neišsilavinęs žmogus. Makedoniečius išgąsdino ne tik priešo vaizdas, bet ir upės dydis.

Upė buvo 4 stadijų pločio, gili, niekur nesimatė brastos, nelyginant didžiulė jūra. Nors upės vandenys taip plačiai buvo išsilieję, tačiau jos tėkmė buvo tokia srauni, tarsi iš abiejų pusių būtų arti sueinantys statūs krantai. Iš vandens sūkurių vagoje buvo matyti daugel vietų esant povandeninių akmenų.

Dar baisiau atrodė pažvelgus į kitą upės krantą, kuris buvo pilnas kariuomenės ir arklių. Stovėjo didžiulių kūnų masė ir tyčia įerzinti drambliai, šiurpulingai riaumodami, drebino orą. Ir priešas, ir upė netikėtai išgąsdino širdis tų žmonių, kurie buvo pilni geriausių vilčių ir visokių išmėginimų, nes jie netikėjo, kad nestabiliais plaustais būtų galima perplaukti upę ir saugiai išsikelti.

Upėje buvo daug salelių, į kurias nuplaukė indai ir makedoniečiai, virš galvos laikydami ginklus. Ten vyko nežymūs susirėmimai. Šitų mažų mūšių sėkme ar nesėkme abu karaliai norėjo išbandyti generalinio mūšio lemtį.

Makedoniečių kariuomenėje buvo du aukštos kilmės beprotiška drąsa pasižymintys jaunuoliai Simachas ir Nikameras, visada sėkmingai baigę dalinius susirėmimus, jie niekino pavojus. Tie du jaunuoliai su būriu drąsiausių vyrukų, apsiginklavę tik lengvomis ietimis, nuplaukė į salą, kurią laikė užėmęs skaitlingas priešas, ir čia išžudė daugybę indų, kurie neturėjo kito ginklo, o tik drąsą. Jie galėjo garbingai pasitraukti, tačiau laiminga beprotybė neturi saiko. Su panieka ir pasididžiavimu žiūrėdami į naujai atplaukiančius priešus, iš netyčių buvo apsupti slapta atplaukusių indų ir iš tolo apmėtyti ietimis ir apšaudyti strėlėmis. O kas pabėgo, žuvo arba upės tėkmėje, arba upės sūkuriuose. Šis mūšis labai padidino Poro pasitikėjimą, kuris viską stebėjo nuo kito kranto. Aleksandras, neturėdamas kitos išeities, nusprendė priešą įvilioti į spąstus. Upėje buvo didesnė už kitas sala, apaugusi mišku ir tinkama pasalai. Netoli to kranto, kurį Aleksandras buvo užėmęs, buvo labai gilus griovys, kuriame galėjo pasislėpti ne tik pėstininkai, bet ir raiteliai su arkliais. Norėdamas nuo tos patogios salos nukreipti priešo sargybinių akis, jis įsakė Ptolomėjui su visais raiteliais joti toliau nuo salos ir visą laiką šūkauti, gąsdinant indus, lyg jis ketintų keltis per upę. Ptolomėjus šitaip elgėsi keletą dienų, kol pagaliau privertė Porą perkelti kariuomenę į tą dalį upės, į kurią jis pats tariamai dislokavo kariuomenę. Kai priešas nebegalėjo matyti salos, Aleksandras liepė priešingame upės krante įrengti karaliaus palapinę ir prie jos pastatyti jį saugančią kohortą su visa karaliaus didybės atribucija. Tai buvo padaryta tyčia dėl priešo akių. Labai panašų į save jaunuolį Abalą, tiek iš veido, tiek iš išvaizdos, ypač iš toliau žiūrint, jis liepė aprengti karaliaus rūbais. Jis turėjo atrodyti, neva čia pats karalius vadovauja šitam upės krantui ir nesiruošia persikelti.

Šio plano vykdymą pradžioje sutrukdė audra, o paskui ji kaip tik buvo naudinga, nes Fortūna visas kliūtis pavertė į gerą. Su likusia kariuomene karalius ruošėsi persikelti į anksčiau minėtą salą, tuo tarpu, kai priešo dėmesys buvo nukreiptas į Ptolomėjaus išrikiuotą kariuomenę žemesniame krante. Šiuo metu užėjo tokia liūtis, kad net po stogu negalėjo nuo jos pasislėpti. Kareiviai, užklupti liūties, puolė į sausumą, palikdami laivus ir keltus. Tačiau abiejose upės pusėse bešniokščiant audrai priešas negalėjo girdėti beskubančių kareivių triukšmo. Pagaliau

staiga lietus nuščiuvo, bet debesys buvo tokie tiršti, kad viskas aptemo ir vos galėjo kalbantis pažinti pašnekovo veidą. Kitą galbūt ir būtų išgąsdinęs toks staigus sutemimas, kada reikia keltis per nežinomą upę. O gal priešas jau laukia ten užėmęs tą krantą, į kurį jie, pavojuje iešką garbės, taip aklai ir neatsargiai bando išsikelti. Tamsa, kuri kitus gąsdino, jam buvo patogi proga visus tyliai sulaipinti į laivus. Laivui, kuriuo jis pats važiavo, liepė plaukti pirmam. Krante, kuriame išsikėlė, nebuvo jokio priešo kareivio, nes Poras visą laiką neišleido iš akių Ptolomėjaus. Tik vienas laivas bangos buvo užmestas ant uolos, visi kiti laimingai nuplaukė. Karalius įsakė imti ginklus ir rikiuotis. Būrį padalijęs falangomis, vedė pats. Tuomet tik pranešė Porui, kad upės krantas jau užimtas ginkluotų vyrų ir padėtis esanti rimta.

7. Mūšis su drambliais

Pasiduodamas žmogaus proto pirmai ydai – vilčiai, jis manė, kad jam į pagalbą ateina jo karinis sąjungininkas Abizaras (šitaip buvo susitarta). Bet vos tik šiek tiek prasiblaivius dienai jis pažino priešą, prieš kurį pastatė 100 kvadrigų ir 3.000 raitelių. Kariuomenei vadovavo Poro brolis Hages. Pagrindinė jėga buvo karo vežimai. Kiekviename vežime buvo po 6 vyrus: po vieną skydininką ir po vieną lankininką iš abiejų vežimo pusių ir du vežėjai. Vežėjai irgi buvo ginkluoti. Jie turėjo daugybę iečių. Kada sueidavo į artimą kovą, jie paleisdavo vadžias ir imdavo svaidyti į priešą ietis. Bet tą dieną vargiai buvo panaudotas bent vienas tos rūšies ginklas, nes, kaip anksčiau minėjome, tą dieną buvo neįprastai didelė liūtis, žemė pražliugo ir arkliai negalėjo įkelti kojos. Sunkūs ir nejudrūs karo vežimai įstrigo duobėse ir prarajose. Priešingai Aleksandras savo lengvai ginkluotu kariuomenės daliniu puolė priešą. Pirmieji su indais susirėmė skitai ir dakai. Po to karalius į dešinį priešo sparną pasiuntė Perdiką su raiteliais. Jau visur kur buvo prasidėjęs mūšis, kai karo vežimų vežikai griebėsi paskutinės priemonės saviems padėti: metė vadeles ir šoko į mūšio sūkurį. Šis mūšis abiem pusėms buvo kritiškas, nes pradžioje po vežimų ratais žuvo ir makedoniečių pėstininkų, o ir patys vežikai, važiuodami ištižusia žeme ir nepravažiuojamomis vietomis iškrisdavo iš vežimų. O kitų pasibaidę arkliai puldavo su vežimais ne tik į liūnus ir išgraužas, net ir į pačią upę. Tačiau mažai kas tvarkingai prasiveržė iki priešo, nors Poras iš visų jėgų ragino kautis. Matydamas, kad vežimai be vežikų kaip paklaikę laksto po mūšio lauką, savo artimiesiems draugams perdavė dramblius. Už jų pastatė pėstininkus ir

lankininkus, kurie paprastai mušdavo litaurus. Indams tatai atstojo trimito garsus. Tačiau drambliai, kurių ausys buvo pripratusios prie pažįstamų garsų, nuo jų triukšmo nesijudino. Priekyje pėstininkų rikiuotės buvo nešamas Herkulio atvaizdas. Jis buvo besikaunantiems didžiausia skatinimo priemonė ir palikti tuos, kurie nešė jo atvaizdą, buvo didžiausia karinė gėda. Mirties bausmę užsitraukdavo tie, kurie grįždami iš mūšio neparnešdavo jo. Baimė, kadaise patirta iš šito priešo, perėjo į religiją ir garbinimą. Makedoniečius truputį sulaikė ne tik drambliai, bet ir paties karaliaus išvaizda. Drambliai, išdėstyti tarp ginkluotų karių, iš tolo atrodė tarsi bokštai, o pats Poras beveik viršijo žmogaus ūgio didumo normą. Poro ūgį, atrodo, dar ir tas didino, kad jis jojo ant tokio dramblio, kurio ūgis buvo tiek didesnis už kitų dramblių, kiek pats raitelis už kitus žmones.

Aleksandras, apžiūrėjęs karalių ir indų kariuomenę, tarė: „Pagaliau aš matau radęs pavojų, lygų mano jėgai. Čia turėsime reikalo su pabaisomis ir su vyrais milžinais". O žiūrėdamas į Keną tarė: „Kai aš, lydimas Ptolomėjaus, Perdiko ir Hefestiono būsiu užpuolęs kairįjį priešo sparną ir kai pamatysi, kad aš jau esu pačiame mūšio įkarštyje, tu bandyk dešinį sparną ir kai priešas pakriks, pulk. O jūs, Antigonai, Leonatai ir Tauronai, pulkite centrą ir spauskite pirmąsias linijas. O mūsų ilgosios ir stiprios ietys niekam kitam geriau netiks, kaip kovoti su drambliais ir jų raiteliais. Pirma numuškite raitelius, o paskui įbaidykite dramblius. Tai pavojingi pagalbininkai, kurie saviškius puola labiau įširdę. Į priešą juos nukreipia pavadžios, o prieš saviškius – panika".

Šitaip taręs, pirmas sukerta arkliui. Kai karalius, kaip buvo numatyta, jau buvo užpuolęs priešo eiles, Kenonas su didžiule jėga smogė į priešo kairįjį sparną. O falanga tuo metu su įniršiu atakavo indų fronto centrą. Poras, pamatęs, kokia linkme puola kavalerija, liepė leisti dramblius. Tačiau tingūs ir nejudrūs gyvuliai negalėjo prilygti arklių vikrumui. Barbarai negalėjo nė strėlių panaudoti, nes jos buvo ilgos ir labai sunkios; neįrėmęs į žemę lanko, negalėjai tinkamai ir patogiai uždėti strėlę. Žemė buvo patižusi ir todėl trukdė naudotis lanku, o norinčius pulti greitas priešas pralenkdavo. Negalint įvykdyti karaliaus įsakymus, tiek atsirado vadų, kiek ir besiblaškančių būrių; atsitinka taip, kad kilus sąmyšiui, kariuomenei daugiau įsakinėja baimė, negu vadas. Taigi vieni šaukė sujungti frontą, kiti – padalyti; vienas liepia laikytis vietoje, kai kurie rėkia iš už nugaros. Nebuvo tokio įsakymo, kuris apimtų visą frontą. Tačiau Poras su keletu draugų, kurie gėdą daugiau vertina negu bai-

mę, sutelkęs išblaškytus karius, pats puola priešą, įsakęs kariuomenei priekyje varyti dramblius. Baisią paniką sukėlė milžiniškų gyvūnų pasirodymas. Neįprastas jų šniokštimas įvarė siaubą ne tik arkliams, nes tie gyvuliai yra labai baikštūs, bet ir kariams. Pakriko tvarka. Truputį ankstėliau buvę nugalėtojai dabar dairėsi, kur pasprukti. Prieš dramblius Aleksandras pasiuntė lengvai ginkluotus agrianus ir trakus. Jie buvo geresni kariai judriame mūšyje negu kovoje iš arti. Jie paleido masę iečių į dramblius ir jų raitelius. Falanga taip pat pastoviai ėmė spausti išgąsdintus gyvulius. Tačiau kai kurie, perdaug įnirtingai badę dramblius, jų pyktį nukreipė į save pačius. Sutrypti dramblių kojomis kitiems buvo akivaizdus įspėjimas – kovoti atsargiau. Ypač klaikiai atrodė, kai jie straubliu griebdavo ginklus ar žmones ir juos perduodavo ant savęs sėdintiems vyrams.

Taigi kova buvo permaininga, žiūrėk, tai puola dramblius, tai nuo jų bėga. Tokia permaininga kova truko ilgai, kol pagaliau kirviais ėmė kirsti dramblių kojas. Šios rūšies ginklais iš anksto buvo apsirūpinę. Dramblių straublius kapodavo taip vadinamais „kopidais", t.y. nelabai lenkti kardai, panašūs į pjautuvus. Visiems teko patirti ne tik mirties baimę, bet ir priešmirtinių kančių vaizdą. Pagaliau sužeisti ir įerzinti drambliai puolė savuosius ir, nusipurtę savus raitelius, sutrypė juos kojomis. Kaip paprastai, gyvuliai, daugiau išsigandę negu įerzinti, dūmė iš kovos lauko. Poras, daugumos savųjų apleistas, turėdamas iš anksto paruoštas ietis, sėdėdamas ant dramblio, kovojo su jį apsupusiais priešais. Daugelį sužeidęs tolimoje kovoje, pats iš visų pusių atviras smūgiams. Gavęs devynias žaizdas į nugarą ir šoną ir išliejęs daugybę kraujo, silpstančiomis rankomis laidė ietis ir atrodė, kad jis jų nemeta, bet jos pačios jam iškrenta iš rankų. Įerzintas, bet dar nesužeistas dramblys puolė priešų gretas. Tuomet dramblio valdytojas, pastebėjęs kruviną, nebeturintį apsaugos ginklų, beveik be sąmonės karalių, varydamas dramblį pasileido bėgti, o Aleksandras jam iš paskos. Bet Aleksandro arklys, būdamas labai sužeistas, pargriuvo. Karalius nenukrito, bet paliko sėdįs. Kol pasikeitė arklį, gerokai atsiliko nuo bėglio.

Tuo tarpu indų karaliaus Taksilo brolis, pasiųstas Aleksandro, pralenkė bėglį ir ėmė įkalbinėti Porą, kad šis liautųsi žaidęs su likimu ir pasiduotų nugalėtojui. Tačiau Poras, visai netekęs jėgų ir kraujo, atsipeikėjo išgirdęs pažįstamą balsą ir tarė: „Pažįstu Taksilo brolį, savo valdžios ir karalystės išdaviką", ir dar turėdamas vieną ietį, nukreipė į jį, kuri perlindo per krūtinę ir siekė nugarą. Po šito paskutinio savo drąsos

epizodo dar greičiau ėmė bėgti, tačiau dramblys, atlaikęs daugybę iečių smūgių, ėmė silpti. Ir taip karalius sustojo ir prieš besivejantį priešininką pastatė pėstininkus. Aleksandras, pasivijęs ir matydamas Poro ryžtą kovoti, įsakė priešo nepasigailėti. Taigi iš visų pusių ir į pėstininkus, ir į patį Porą pasipylė ietys ir strėlės. Karalius nusilpęs ėmė smukti nuo dramblio, bet indas, valdęs dramblį, privertė jį, kaip buvo išmokytas, atsiklaupti ant kelių, manydamas, kad karalius galės nuo jo nulipti. Karaliaus drambliui atsiklaupus, visi kiti padarė tą patį. Šitaip Poras ir visi kiti pasidavė nugalėtojui. Karalius, manydamas, kad Poras negyvas, įsakė nuplėšti šarvus ir rūbus, tačiau dramblys, gelbėdamas savo šeimininką, puolė tuos, kurie kėsinosi nuplėšti šarvus ir vėl norėjo šeimininko kūną užsidėti sau ant nugaros. Tačiau iš visų pusių apibertas strėlėmis ir ietimis, buvo nudurtas, o Poras įdėtas į vežimą. Aleksandras, pastebėjęs, kad šis dar atvėrė akis, nejausdamas jokio pykčio, o tik gailestį, tarė: „Žinant mano karo žygių garbę, kokia beprotystė galėjo tave pastūmėti į tokią nelaimę: bandyti su manimi savo ginklų laimę. Juk Taksilas buvo geriausias tau pavyzdys, kokiomis malonėmis aš apiberiu pasidavusius". Šis atsakė: „Kadangi manęs klausi, tai aš atsakau su tokiu pačiu atvirumu, kokiu klausei. Aš nemaniau, kad yra kas nors už mane galingesnis, aš žinojau savo jėgas, bet tavo nebuvau patyręs. Karo baigtis parodė, kad tu už mane galingesnis. Bet ir dabar nesu per daug nelaimingas, būdamas antras po tavęs".

Karalius, paklaustas, kokias, jo nuomone, išvadas turėtų padaryti nugalėtojas, atsakė: „Šios dienos įvykiai, kurių dalyvis buvai, duoda tau atsakymą, kokia trapi yra laimė". Šitoks Poro atsakymas daugiau padėjo, negu jis būtų maldavęs pasigailėti. Matydamas, kad Poro dvasios didybės niekas neįstengė palaužti: nei baimė, nei laimė, karalius jam teikėsi parodyti ne tik pasigailėjimą, bet ir pagarbą. Kol jis sirgo, taip juo rūpinosi, tarsi jis būtų kovęsis jo pusėje, o kai pasveiko, visų nustebimui, priėmė jį į savo draugų tarpą ir jam dovanojo didesnę karalystę negu buvo turėjęs. Jis nemanė, kad jo charakteryje kas nors gali būti tvirtesnio ir pastovesnio už tikros garbės ir šlovės supratimą. Aleksandras nuoširdžiau vertino garsų priešą, negu garsų pilietį, nes jis manė, kad jo didybei saviškių garbė gali pakenkti, tuo tarpu, kai juo garsesnis priešas, kurį jis įveikė, juo didesnė jam garbė.

IX KNYGA

Į INDIJOS GILUMĄ

I SKYRIUS. PER NEŽINOMĄ KRAŠTĄ

1. Vargingai per miškus, kalnus, miestus

Aleksandras, džiaugdamasis šita atmintina pergale, nusprendė, kad ji jam atvėrė kelius į Orientą. Jis paskerdė Saulės dievui padėkos aukas, o norėdamas pakelti kareivių dvasią naujiems karo žygiams, sušaukė susirinkimą, pagyrė kareivius ir ėmė aiškinti, kad, girdi, šitame mūšyje sutriuškintos visos indų jėgos. Toliau būsiąs tik gausus grobis, nes tas kraštas, į kurį jie numatę žygiuoti, garsus savo turtais. Todėl karo grobis, prisiplėštas iš persų, esąs menkas ir prastas. Dabar jie papuošią brangakmeniais ir perlais ne tik savo namus, bet ir visą Makedoniją ir Graikiją.

Kareiviai, trokšdami garbės ir pinigų ir pasitikėdami karaliumi, nes jo pažadai niekada nebuvo jų apvylę, pasižada nesigailėti pastangų. Karalius, paleidęs pilnus geriausios vilties kareivius, įsakė statyti laivus, kad perėję per visą Aziją, galėtų pasidairyti už žemės ribos po jūrą. Artimiausiuose kalnuose buvo daugybė medžiagos laivų statybai. Nuvykę kirsti, miške rado nepaprastai didelių gyvačių, o kalnuose ganėsi retai kur sutinkami raganosiai. Šį vardą šiems gyvuliams davė graikai, o vietiniai gyventojai, nežinodami tos kalbos, tuos gyvulius pavadino savo kalbos žodžiu. Abiejuose upės krantuose, per kurią buvo persikėlęs, įkūrė po miestą. Po to kiekvieną armijos vadą apdovanojo vainikais ir tūkstančiu auksinių. Visus kitus atitinkamai arba pakėlė laipsniu, kurį turėjo kariuomenėje, arba už atliktą darbą išmokėjo honorarą.

Tas pats Abisaras, kuris prieš mūšį su Poru pas Aleksandrą buvo pasiuntęs pasiuntinius, dabar iš naujo vėl atsiuntė kitus, kurie užtikrino, kad Abisaras padarysiąs viską, kas tik jam buvo liepta, kad tik nebūtų priverstas asmeniškai pasiduoti, nes jis nesąs belaisvis, nežiūrint į tai, ar jis gyvuos neturėdamas karališkos valdžios, ar karaliaudamas. Aleksandras liepė jam perduoti: jei jam sunku atvykti pas Aleksandrą, tai Aleksandras nueisiąs pas jį.

Taigi, nugalėjęs Porą ir persikėlęs per upę, Aleksandras pasidavė į Indijos gilumą. Čia buvo beveik neišmatuojamos miškų platybės, priau-

gusios lieknų, milžiniško aukščio, plačiai išsišakojusių medžių. Daugybė medžių šakų, tokio storumo kaip medžio kamienas, nulinkę iki pat žemės, vėl keldavo savo viršūnes į dangų taip, kad atrodė, jog čia nebe kylanti šaka, o savistovus medis, išaugęs iš savo šaknų. Klimatas sveikas, nes nuo saulės kaitros saugodavo pavėsis ir gausiai trykštantys šaltiniai. Bet ir čia buvo gausybė gyvačių, kurių žvynai auksu žibėjo. Nėra baisesnių nuodų, negu jų, nes joms įkirtus akimirką ištikdavo mirtis, kol pagaliau iš vietinių gyventojų gavo vaistų.

Po to jie patraukė per dykumą ir atvyko prie Hidraoto upės. Upės krantą siekė tamsus miškas, priaugęs niekur kitur nesutinkamų medžių. Jame buvo gausybė laukinių povų. Iš čia ekspedicija pajudėjusi greitu žiedu apsupo ir užėmė netoli esantį miestą. Paėmę iš jo įkaitus, uždėjo mokėti duoklę.

Pagaliau priėjo didelį miestą, kaip dažnai šitame rajone pasitaiko. Jis buvo apsuptas ne tik mūro siena, bet ir tvenkiniu. Barbarai priešą atremti buvo nusprendę vienas su kitu sujungtais vežimais. Vieni buvo ginkluoti ietimis ir strėlėmis, kiti ilgomis ietimis, o treti kirviais. Kai reikėdavo saviems padėti, jie stipriai pasispyrę užšokdavo ant vežimo. Pradžioje toks neįprastas kovos būdas makedoniečius sutrikdė, nes iš tolo juos pasiekdavo priešo ginklai. Tačiau greit perpratę tokį nevykusį gynimosi būdą, iš abiejų pusių apsupo vežimus ir ėmė skersti priešą. Kad būtų lengviau apsupti vežimą, karalius įsakė nukirsti virves, rišusias vieną vežimą su kitu. Pagaliau priešas, netekęs 7.000 vyrų, pasitraukė į miestą.

Kitą dieną pasistatė iš visų pusių kopėčias ir užėmė miestą. Nedaug kas galėjo pabėgti ir išsigelbėti. Kai kurie, sužinoję, kad miestas užimtas, perplaukė tvenkinį ir pabėgo į artimiausius miestus. Ten sukėlė didžiausią paniką, pasakodami, kad atžygiavusi niekieno neįveikiama kariuomenė, tikriausiai dievų.

Aleksandras, palikęs Perdiką su lengvai ginkluotos kariuomenės daliniu kraštui apiplėšti, o dalį kariuomenės perdavė Eumenui, kad šis priverstų visus barbarus pasiduoti. Likusią armijos dalį pats nuvedė į labai sustiprintą miestą, į kurį buvo subėgę kitų miestų gyventojai. Nors miestiečiai ir pasiuntė pas karalių pasiuntinius prašyti taikos, vis dėlto ruošėsi karui. Kilęs maištas liaudį suskaldė į dvi stovyklas. Vieni tvirtino, kad viskas geriau už pasidavimą, kiti manė, kad miestas neturi jėgų pasipriešinimui. Kadangi savo tarpe negalėjo susitarti, tai tie, kurie reikalavo pasiduoti, atvėrė priešui vartus ir suleido į miestą. Nors Aleksandras ir turėjo pagrindo užsirūstinti ant karo šalininkų, tačiau neužpyko

ir visiems dovanojo. Paėmę įkaitus, išvyko į kitą artimiausią miestą. Įkaitus vedė armijos priekyje. Miesto gyventojai pamatė juos ir, pažinę kaip tos pačios tautos žmones, užkalbino. Jie papasakojo apie karaliaus gerą širdį, o kartu ir apie jo galybę ir kvietė miesto gyventojus pasiduoti. Ir kitiems miestams, šitokiu būdu pasidavusiems, suteikė globą.

Iš čia atvyko į karaliaus Sofito žemę. Nors ir barbarai, ši gentis pasižymi išmintimi ir aukšta morale. Ar leisti gimusiam vaikui augti, ar jį sunaikinti, nusprendžia ne tėvai, bet tie, kuriems yra pavesta apžiūrėti vaikų sveikatos stovį. Jei randa, kad kuris jų kuo nors ypatingas ar kokia nors galūnė netinkama, įsako nužudyti. Vedasi nebodami kilmės ir giminės, o žiūrėdami į kūno išvaizdą, nes jie mano, kad tos savybės ir vaikams persiduos.

Šios genties miestą, prie kurio Aleksandras buvo atvedęs savo kariuomenę, valdė pats Sofitas. Miesto vartai buvo uždaryti, tačiau ant mūro sienų ir bokštuose karių nesimatė. Makedoniečiai ėmė abejoti, ar iš miesto pasitraukė gyventojai, ar jie, sumanę kokią klastą, pasislėpė. Staiga atsivėrė vartai ir indų karalius, kuris savo išvaizda buvo žymiai gražesnis už visus barbarus su dviem suaugusiais sūnumis išėjo pasitikti. Karaliaus rūbai, kurie dengė ir blauzdas, buvo papuošti auksu ir purpuru. Auksiniai sandalai buvo nusagstyti brangakmeniais. Rankų dilbiai ir virš alkūnės buvo papuošti perlais. Ausyse kabėjo ypatingai dideli ir labai žėrintys auksiniai auskarai. Auksinis skeptras buvo papuoštas berilio brangakmeniais. Perduodamas skeptrą, Sofitas prašė, kad gelbėtojas teiktųsi jį perimti, o po to save, savo vaikus ir visą gentį perdavė Aleksandro globai.

Šitame krašte yra geros veislės medžioklinių šunų. Pasakojama, kad jie pamatę žvėrį neloja. Labiausiai jie puola liūtus. Karalius, norėdamas parodyti Aleksandrui jų jėgą, jo akivaizdoje išleido milžiniško dydžio liūtą ir keturis šunis. Šie greitai nutvėrė žvėrį. Tada vienas tam reikalui skirtų tarnų bandė tam šuniui, kuris kartu su kitais įsikabinęs laikė liūtą atplėšti užpakalinę koją. Nepajėgęs to padaryti griebė kardą ir nukirto. Bet ir tas šuns įniršio nenumaldė. Tada jis nukirto dar kitą dalį. Ir taip besilaikantį įsikabinusį sukapojo visą. Šuo ir pastipo laikydamas dantis suleidęs į liūtą. Pasakojama, kad pati gamta juos apdovanojusi tokia aistra šių žvėrių medžioklei. Iš tikro aš daugiau pakartoju nurašydamas, negu tuo tikiu. Neįtaiguoju to, kuo pats abejoju, bet ir nenoriu praleisti, ką perėmiau.

Palikęs Sofitui jo karalystę, Aleksandras išvyko prie Hipso upės ir čia susijungė su Hefestiono armija, kuri buvo užkariavusi kitą Indijos dalį.

Artimiausios genties karalius buvo Fegelas. Įsakęs savo gentainiams eiti į laukus kaip paprastai ir dirbti, pats su dovanomis išėjo pasitikti Aleksandro, pasižadėdamas vykdyti viską, kas bus liepta. Aleksandras pas jį prabuvo dvi dienas. Trečią dieną buvo nusprendęs keltis per upę, kuri buvo sunkiai praeinama ne tik dėl srovės platumo, bet ir dėl akmenų. Prieš išvykdamas, jis dar kai ko pasiteiravo Flagelo, kas jam atrodė reikalinga žinoti. Jam buvo pasakyta, kad už šitos upės esanti 11-os dienų kelio dykuma. Po to jis prieisiąs didžiausią Indijos upę Gangą. Kitą upės krantą esą apgyvendinę Gangaridų ir Farazijų gentys. Jų karalius esąs Aramis. Su 20.000 raitelių ir 200.000 pėstininkų jis saugąs visus kelius. Be to dar jis pašaukęs 2.000 keturkinkių karo vežimų. Tačiau ypatingą siaubą kelia drambliai. Jų skaičius – 3.000. Visa tai Aleksandrui atrodė neįtikėtina. Kadangi su juo žygiavo ir Poras, jis pasiteiravo jo, ar visa šita, kas papasakota, teisybė? Poras patvirtino, kad tos genties ir tos karalystės jėgos nėra perdėtos. Tačiau jų karalius ne tik kad nesąs kilmingos giminės, bet kilęs iš pačių padugnių. Jo tėvas buvęs kirpėjas, savo uždarbiu vos apsigynęs nuo bado. Tačiau dėl jo nebjaurios išvaizdos jį įsimylėjusi karalienė. Jos dėka jis buvo pakeltas į karaliaus draugų tarpą. Klastingai nužudžius karalių, prisidengęs karaliaus vaikų apsaugos globa, jis užėmęs sostą. O nužudžius karaliaus vaikus, karalienė pagimdžiusi šitą, kuris dabar sėdi jo soste. Tautiečiai jo nemėgstą ir nekenčią. Jis daugiau prisimenąs tėvo laimę, negu savo. Šitoks Poro patvirtinimas karaliui suteikė daug rūpesčių. Priešo kariuomenės ir dramblių jis nebijojo, jį gąsdino tik geografinė padėtis ir milžiniškos upės. Beveik už žmogaus veiklos ribų ieškoti tremtinių ir juos ten žudyti jam atrodė baisu.

Tačiau garbės geismas, nepasotinamas troškimas šlovės jam neleido matyti nepraeinamų kelių, neįveikiamų tolių. Kartais jis imdavo abejoti, ar praėję tokius tolius, pasenę bekovodami ir bestovyklaudami makedoniečiai turės jėgų įveikti sutinkamas upes ir kelią pastojusias gamtos kliūtis? Vos panešdami gausų karo grobį, jie labiau linkę naudotis įgytu, negu stengtis įgyti naują. Jo siekiai ir kareivių – skirtingi. Jo svajonė valdyti visą pasaulį, o dabar jis stovi dar tik savo darbų prieangyje. O kareiviai nusikamavę bekariaudami, pagaliau sulaukę pavojaus galo, siekia tik pasinaudoti artimiausiais darbo vaisiais. Vis dėlto aistra nugalėjo protą.

2. Pervargę kariai. Karaliaus raginimas

Sušaukęs kareivių susirinkimą, maždaug šitaip prabilo: „Žinau gerai, kareiviai, per tas pastarąsias dienas Indijos gyventojai tyčia daug ką

jums pripaistė tokio, kas jums galėtų baimės įvaryti. Bet šitoks melagių tuščiažodžiavimas nėra jums staigmena. Taip jumis gąsdino persai Kilikijos tarpekliu, Mesopotamijos lygumomis, Tigru ir Eufratu, kurių vieną perėjome brasta, kitą tiltu. Gandai niekada nepasako tiesos. Viskas, ką sužinome iš gandų, yra perdėta. Mūsų pačių garsas nors ir turi tvirtą pagrindą, daugiau remiasi žodžiais, negu darbais. Kas gi galės patikėti, kad žmogus gali atsilaikyti prieš tokius milžiniškus gyvulius, kurių didumas sulig mūru, kad žmogus gali įveikti Hidaspo upę, kad jis gali nugalėti visa tai, ką pagražindamos skleidžia paskalos. Dievaži, jau seniai būtume išdūmę iš Azijos, jei būtume pasidavę gandams. Argi jūs manote, kad dramblių bandos yra didesnės, negu galvijų? Juk drambliai yra reti gyvuliai, ne taip lengvai pagaunami, dar sunkiau prijaukinami. Tokia pat nesąmonė ir raitelių bei pėstininkų skaičius. Juk juo platesnė upė, juo ji lėtesnė, nes iš abiejų pusių suveržta krantais įstumta į siauresnę vagą vandenis ima varyti didesniu greičiu. Priešingai, vagai darantis platesnei, tėkmė lėtėja. Be to didžiausias pavojus laukia krante, kur priešas tyko, kai ruošiesi išlipti.

Taigi kokią upę turėtum persikelti, tas pats pavojus laukia išlipant į krantą. Tarkim, kad visa tai yra tiesa. Argi mus gąsdina dramblių dydis ar priešų skaičius? Kiek tai liečia dramblius, turime neseną pavyzdį: jie puola aršiau savus, negu priešą. Mes kirviais ir pjautuvais apgenėjome jų milžiniškus kūnus. Nesvarbu, kiek jų yra, 3.000, ar tiek, kiek turėjo Poras, užtenka vieną ar antrą sužeisti, norint pamatyti, kaip jie bėga. Sunku suvaldyti, jei jų ir nedaug, o kai į vieną vietą susispiečia tiek tūkstančių, jie patys sutrypia vienas kitą, nes tokia milžiniškų kūnų masė nebeturi galimybės nei bėgti, nei stovėti. Dėl to tais gyvuliais aš ir nepasitikėjau, nors jų turėjau. Mūšyje jų nenaudojau, žinodamas, kad daugiau bėdos bus saviems, negu pavojus priešui.

Jus gąsdina priešo pėstininkų ir raitelių skaičius! Juk jūs mokate grumtis su mažu skaičiumi, dabar gi pirmą kartą turėsite progą atlaikyti neorganizuotą masę. Neįveikiamos makedoniečių galios, kovojant su milžiniška priešo armija liudininku yra Graniko upė, Kilikija, aplaistyta persų krauju ir Arbela, kurios laukai nusėti priešų kaulais. Po to kai savo pergalėmis pavertėte Aziją dykuma, per vėlai pradėjote skaičiuoti priešo legionus. Tada, kai kėlėmės per Helespontą, reikėjo galvoti apie mūsų armijos nedidelį skaičių. Dabar su mumis žengia skitai, lydi baktrų atsarginiai daliniai, mūsų tarpe kovoja dakų ir sogdianų kariai. Ne į tą minią dedu viltis, jūsų jėgomis pasitikiu.

Visų mano būsimų žygių vienintelis laidas – jūsų drąsa. Kol aš su jumis stovėsiu vienoje fronto linijoje, nei savo, nei priešų kariuomenės neskaičiuosiu, tik kad jūsų širdys mano atžvilgiu būtų pilnos narsos ir pasitikėjimo. Mes stovime ne ant slenksčio savo darbų ir vargų, o esame prie galo. Jei nepatingėsime, prieisime vietą, kur teka saulė, atrasime Okeaną. Užvaldę žemės pakraščius, pergalingai grįšime į tėvynę. Nedarykite taip, kaip daro tingūs ūkininkai – per apsileidimą nenuima subrendusio derliaus. Užmokestis didesnis, negu pavojai: tas pats kraštas yra turtingas, bet kartu ir beginklis.

Taigi dabar jus vedu ne tiek į karo garbę, kiek į karo grobį. Jūs esate verti parnešti į tėvynę tuos lobius, kuriuos į savo krantus išmeta ana jūra. Jūs esate verti viską išmėginti ir iš baimės nieko nepalikti. Vardan jūsų ir jūsų šlovės, kuri jus iškėlė į žmogaus garbės viršūnę, vardan mano nuopelnų jums ir jūsų nuopelnų man, kuriuos mes pergalingai pasiekėme, prašau jus, nepalikite manęs, nesakau, kad savo karaliaus, o savo auklėtinio ir bendražygio, tuo momentu, kada jis artinasi prie pasaulio ribos. Iki šiol aš jums viską įsakinėjau, tik šitą vieną imu iš jūsų skolon. Aš gi tas, kuris nieko neįsakydavau jums tokio, kur pats pirmas nepulčiau į pavojų, kuris savo skydu dažnai pridengdavau visą frontą, taigi dabar aš prašau jus, nenulaužkite mano rankose esančios palmės, kuri mane, jei neatsiras pavyduolių, sulygins su dievais Herkuliu ir Laisvuoju Tėvu.

Duokite tą, ko prašau ir pagaliau baikite taip atkakliai tylėti. Kurgi dingo tas jūsų pritarimą rodantis triukšmas? Kur mano makedoniečių veidas? Kareiviai, aš nebepažįstu jūsų, manau ir jūs nebepažįstate manęs. Jau seniai skardenu kurčioms ausims. Bandau grąžinti gyvybę svetimoms ir palūžusioms širdims".

Kareiviai stovėjo į žemę įsmeigę akis ir atkakliai tylėjo.

Karalius kalbėjo: „Nežinau, kuo aš taip nesąmoningai jums nusikaltau, kad net pažvelgti nenorite į mane! Jaučiuosi tarsi būčiau tyruose. Niekas neatsako, netgi neprieštarauja. Į ką kreipiuosi? Pagaliau ko prašau? Juk giname jūsų garbę ir jūsų didybę. Kurgi liko tie, kuriuos aš prieš tai mačiau, kaip jie varžydamiesi vienas už kito skubėjo pakelti sužeistą karaliaus kūną. Likau apleistas, atstumtas, priešams atiduotas. Bet aš vienas eisiu pirmyn. Atiduokite mane upėms, drambliams, toms gentims, kurių vardo jūs bijote. Rasiu, kas žengs su manimi kartu, jūsų paliktu. Tai skitai, baktrai, anksčiau buvę priešai, dabar mūsų kariai. Geriau mirti negu prašančiu imperatoriumi būti. Eikite apsisukę namo, eikite

džiūgaudami, palikę savo karalių. Aš rasiu čia arba pergalę, kuria jūs netikėjote, arba garbingos mirties vietą".

Nė vienas kareivis negalėjo nė žodžio ištarti. Laukė, kad vadai ir kilmingieji pasakytų karaliui, jog jie nukamuoti žaizdų ir nuolatinės karinės įtampos neatsisako savo pareigų, bet neturi jėgų jas toliau atlikti. Jie visi, baimės priblokšti, stovėjo nuleidę akis. Iš pradžių savaime kilo kažkoks šnarėjimas, paskui gilus atodūsis, pamažu laisviau ir laisviau ėmė reikštis skausmas ir visi ėmė raudoti taip, kad karalius liovėsi pykti ir apimtas graudulio, nors ir stengėsi, negalėjo sutūrėti ašarų. Pagaliau visas susirinkimas ėmė raudoti. Tačiau niekam nedrįstant prabilti, Kenonas priėjo arčiau tribūnos, duodamas ženklą, kad nori kalbėti. Kareiviai pamatę, kad jis nuo galvos imasi šalmą (toks buvo paprotys kreiptis į karalių), ėmė jį drąsinti, kad jis apgintų jų interesus.

3. Padėtį gelbsti Kenonas

Tuomet Kenonas tarė: „O kad dievai mus saugotų nuo blogų minčių ir aiškiai matyti, kad jie mus saugo. Koks buvo tavo karių pasiryžimas, toks ir lieka: žygiuoti ten, kur įsakysi, kovoti, nebijoti mirčiai žvelgti į akis, savo krauju tavo vardą užrašyti ateinančioms kartoms. Todėl jei manai tęsti žygį, mes taip pat eisime paskui tave ar priekyje tavęs, kaip tu pageidausi, nors ir būtume beginkliai, nuogi ir pusgyviai. Bet jei tu nori išgirsti tikrą savo kareivių vargo padiktuotą, o ne apsimestą balsą, malonėk paklausyti tų, kurie su didžiausia ištverme vykdė tavo valią ir įsakymus ir kurie ateityje vykdys, kur tik juos vesi.

Užmojų didybė, karaliau, pribloškė ne tik priešus, bet ir tavo kareivius. Ką mirtingieji galėjo padaryti, padarėme. Mums, įveikusiems jūras ir žemes, viskas geriau yra žinoma, negu vietiniams gyventojams. Beveik jau stovime ant pasaulio krašto. Į kitą pasaulį ruoši žygį. Nori surasti Indiją, kurios nepažįsta net patys indai. Tuos, kurie gyvena tarp žvėrių ir gyvačių, nori ištraukti iš jų slaptųjų migių, kad tavo triumfas užgriebtų plačiau, negu užmato saulė. Šitokie užmojai visiškai atitinka tave, bet nepasiekiami mums, nes tavo jėgos vis augs, o mūsų galios jau eina prie galo. Pažvelk į tuos išsekusius, žaizdotus, randų subjaurotus kūnus. Atbuko ietys, strėlės ir kardai, trūksta šarvų ir skydų. Dėvime persiškais rūbais, nes atsigabenti iš namų nebeturime galimybės. Savo išvaizda mes išsigimėme į svetimtaučius. Kelintas iš mūsų dar turi šarvus? Kas dar turi arklį? Paklausk, kiek beliko kiekvienam iš karo grobio, nes paskui daugelį eina jų pačių vergai. Visų nugalėtojai, bet nieko neturintys

skurdžiai. Ne prabanga kankina, bet nebeturime kariavimui reikalingų priemonių. Argi šitą puikiausią kariuomenę galėsi nuogą pasiųsti prieš dramblius? Nors barbarai tyčia didina jų skaičių, tačiau ir iš šito melo matau, kad jų skaičius yra didelis. Jei jau tikrai nuspręsta žygiuoti į Indiją, tai sritis nuo pietų pusės yra ne tokia niūri. Užėmus tą sritį bus galima pasiekti ir jūrą, kurią gamta panoro padaryti žmogaus veiklos riba. Kam siekti garbės aplinkiniais keliais, jei ji čia pat po ranka? Čia rasime ir Okeaną. Taigi nueisime ten, kur tave veda tavo Fortūna, nebent tu norėtum daugiau paklaidžioti. Apie visa šita aš labiau norėjau pakalbėti su tavimi, negu be tavęs su jais. Šia kalba aš nesiekiau pritarimo iš kariuomenės pusės, bet norėjau, kad tu geriau girdėtum kalbančiųjų balsą, negu murmančiųjų dejones".

Kenonui baigus kalbėti, iš visų pusių pasigirdo susigėdusių ir verkiančių kareivių balsai, šaukiantys: „Karaliau, tėve, viešpatie!" Tą patį siūlė ir kiti armijų vadai, ypač senesnio amžiaus, kurių argumentai buvo svaresni ir autoritetas didesnis.

Karalius nebegalėjo nei užsispyrėlių barti, nei įpykusių raminti. Nebežinodamas, ką daryti, nušoko nuo tribūnos ir įsakė uždaryti savo būstinę, kad niekas negalėtų įeiti, išskyrus tuos, kurie paprastai būdavo su juo kartu. Dvi dienas rūstavo. Trečią dieną pasirodė ir davė įsakymą iš kvadratinių akmenų pastatyti 12 aukurų, kurie turėjo būti ekspedicijos paminklu. Taip pat liepė praplėsti visos stovyklos sutvirtinimus ir įrengti didesnės apimties guolius, negu yra žmogaus kūnas, tuo norėdamas viską padidinti ir ateinančioms kartoms palikti klaidinantį stebuklą. Po to pasuko atgal ir prie Akezino upės pasistatė stovyklą. Čia staiga susirgo ir mirė Kenonas. Jo mirtį karalius labai pergyveno. Tačiau pridūrė: ir dėl tų kelių dienų, girdi, sakęs ilgą kalbą, lyg jis vienas tebūtų norėjęs išvysti Makedoniją.

4. Kelionė upėmis

Laivai, kuriuos buvo liepęs statyti, jau buvo nuleisti į vandenį. Tuo metu Memnonas iš Trakijos atvedė papildymą: 6.000 raitelių ir 7.000 pėstininkų, gautus iš Harpalo ir 25.000 apsauginių ginklų, kurie buvo papuošti aukso ir sidabro raižiniais. Karalius liepė juos išdalyti kariams, o senuosius sudeginti. Vykti prie Okeano buvo pasiruošęs su 1.000 laivų. Tačiau prieš tai sugiminiavęs ir tuo būdu sutaikęs du Indijos karalius Porą ir Taksilą, kurie pykosi ir turėjo senas nesuvestas sąskaitas, kiekvieną paliko savoj karalystėj. Abiejų karalių nuoširdžiausiomis pastangomis

karalius naudojosi statydamas laivyną. Be to įkūrė dar du miestus, kurių vieną pavadino Nikėja, o kitą Bucefalu, savo kritusio arklio vardu, jo atminimui. Pagaliau davęs įsakymą gurguolėms kartu su drambliais keliauti paskui jį žemės keliu, pats nuplaukė pasroviui, kasdien nuplaukdamas beveik po 40 stadijų ir radęs tinkamą vietą išlaipino kariuomenę.

Pagaliau buvo nuplaukta iki tos vietos, kur Hidaspas susijungia su Akezinu. Iš čia pasuko į Sobių kraštą. Sobiai atsimena, kad jų proseneliai esą likučiai Herkulio kariuomenės, kurie dėl ligos negalėję žygiuoti toliau. Jie apsigyveno tose vietose, kurias turėjo užėmę. Vietoje drabužių jie rengiasi žvėrių kailiais, o vietoje iečių naudojo kuokas. Nors graikų papročiai buvo užmiršti, bet dar daug buvo likę giminės pėdsakų.

Šioje vietoje išsikėlęs su kariuomene, pažygiavęs į priekį 250 stadijų, apiplėšė kraštą ir apsupęs žiedu užėmė jo sostinę. Kita gentis ant abiejų upės krantų išrikiavo 40.000 pėstininkų. Aleksandras, persikėlęs per upę, pėstininkus privertė bėgti, o pasislėpusius tvirtovėje paėmė. Suaugusius išžudė, kitus pardavė. Pradėjus pulti antrą miestą, buvo atmuštas didelių priešo pajėgų ir neteko daug makedoniečių. Bet Aleksandras nesiliovė laikęs miestą apsupęs. Miestiečiai, netekę vilties išsigelbėti, padegė namus ir patys kartu su žmonomis ir vaikais susidegino. Ką gyventojai sukurdavo, priešas sunaikindavo. Dabar kovos forma buvo nauja. Miestiečiai naikino miestą, o priešas gynė. Taip karas net gamtos dėsnius pakeičia priešingais. Miesto pilis liko sveika. Joje buvo įsitvirtinusi miesto įgula. Pats karalius su laivu apiplaukė pilį, nes jos sienas skalauja vandenys trijų upių, pačių didžiausių visoje Indijoje, žinoma, išskyrus Gangą. Iš šiaurės pusės plauna Indas, iš pietų Akezinas įteka į Hidaspą. Visų upių susilieję vandenys sukelia tokias dideles bangas tarsi jūroje, tačiau susidūrusios upių srovės čia tiek suneša dumblo, kad laivybai tinka tik siaura vaga. Kadangi bangos be paliovos daužė tai laivo priekį, tai šonus, jūrininkai ėmė užvesti laivus ant seklumos. Vienur iš baimės, kitur dėl smarkios srovės, laivai pasidarydavo nebevaldomi. Čia pat akyse paskendo du patys didžiausi laivai. Lengvesnieji laivai nors ir nebesuvaldomi buvo išmesti nesužaloti į krantą.

Karalius pakliuvo į patį didžiausią sūkurį. Laivą, pagautą sūkurio ir nebevaldomą, nešė srovė. Karalius nusimetęs rūbus rengėsi šokti į upę, bet draugai, netoli plaukę, paėmė jį. Mirtinas pavojus grėsė tiek tam, kuris pats ketino plaukti, tiek tam, kuris stengėsi gelbėtis plaukdamas laivu. Taigi vieni už kitą griebę irklus, kiek leido žmogaus jėgos, laivą pasuko prieš ateinančias bangas. Galėjai manyti, kad skilo bangos ir

sūkuriai pasitraukė atgal. Tačiau iš sūkurių išgelbėto laivo priplukdyti prie kranto nepasisekė. Jis įstrigo artimiausioje seklumoje. Atrodė, kad tai buvo karas su upe. Todėl padarę tiek aukurų, kiek buvo upių, ir baigę atnašauti ant jų aukas, keliavo toliau.

Sustojo už 30-ies stadijų. Iš čia nuvyko į oksidrakų ir malių kraštą. Šitos dvi gentys, paprastai nuolat kariaujančios tarp savęs, dabar pavojaus akivaizdoje sudarė sąjungą. Buvo apginkluota 90.000 jaunų pėstininkų, be to dar 10.000 raitelių ir 900 keturkinkių karo vežimų.

5. Makedoniečiai maištauja. Karalius ramina

Tačiau makedoniečiai, įsikalę į galvą, kad jie jau galutinai pakirsti visokių negandų ir sužinoję apie naują karą su žiauriausiomis Indijos gentimis, suimti netikėtos baimės, vėl ėmė maištingais žodžiais pulti karalių. Girdi, karalius privertęs juos pereiti Gango upę ir dar toliau už jos. Karas nesibaigęs, o tik pasikeitęs. Jie esą atiduoti laukinėms gentims tam, kad savo krauju atvertų jam kelią į Okeaną. Jis, esą, juos velka už žvaigždžių ir saulės ir verčia eiti ten, kur gamta laiko paslėpusi nuo žmonių akis. Kiekviename žingsnyje sutinkami nauji priešai su naujais ginklais. Ir koks gi užmokestis laukiąs jų už tai, kad jie visus juos sumintų ir išvaikytų? Tamsa ir požemio karalystė, amžina ir gili naktis, amžinai sustingę vandenys, kur baigiasi apmirdama gamta.

Karalius, baimindamasis ne dėl savo, o dėl kareivių susirūpinimo, sušaukė susirinkimą ir ėmė aiškinti, kad tie priešai, kurių jie taip biją, esą bailūs. Pagaliau be šitų genčių niekas jiems daugiau nebepastos kelio, kad perėję visą žemę, pasiektų pasaulio galą ir rastų savo vargų pabaigą. Kadangi jie biją Gango ir daugybės tautų, gyvenančių anapus jo, jis nusileidęs ir pasukęs kelią taip, kur tiek pat garbės, bet mažiau pavojų. Jis pats matąs jau Okeaną, ir jie patys jaučią jau jūros dvelkimą. Girdi, tegu jie nepavydi jam tos šlovės, kurios jis siekia. Jeigu jų karalius peržengs Herkulio ir Bakcho ribas, tai už nedidelę kainą jie jam suteiksią nemirtingumo šlovę. Tegu jie stengiasi iš Indijos grįžti, o ne bėgti.

Kiekviena minia, o ypatingai kariška, greit pasiduoda impulso nešama. Todėl ir maištą nuslopinusios priemonės nėra didesnės už maištą iššaukusias priežastis. Niekada kariuomenė taip pakiliai nereikalavo vesti juos su dievų palaima ir pasiekti tokios pat garbės, kaip ir tie, su kuriais jis nori susilyginti.

Džiaugdamasis jų pritarimu, karalius tuoj pat išvedė kariuomenę prieš priešą. Tos indų gentys buvo labai galingos ir intensyviai ruošėsi karui.

Savo vadu jie išsirinko ypatingai drąsų vyrą iš Oksidrakų genties. Savo stovyklą jis įrengė kalno papėdėje ir plačiai aplinkui padegė laužus, tuo norėdamas padidinti kariuomenės vaizdą. Šauksmais ir savotiškai ūkavimais veltui bandė įvaryti baimės besiilsintiems makedoniečiams.

Vos tik prašvitus, karalius pilnas pasitikėjimo ir vilties įsakė linksmai nusiteikusiems kariams imtis ginklų ir žygiuoti į mūšį. Tačiau ar iš baimės, ar kilus maištui, barbarai išsilakstė. Jie susispietė neprieinamuose kalnuose. Karalius veltui vijosi priešų kariuomenę, tačiau paėmė tik jų gurguolę. Po to karalius nužygiavo prie Oksidrakų miesto, į kurį buvo pabėgę daugelis priešų, ne tiek pasitikėdami mūro sienomis, kiek ginklais. Karalius jau artinosi prie miesto, kai žynys ėmė jį atkalbinėti nepulti miesto, arba bent atidėti apsupimą, nes jo gyvybei gresiąs pavojus. Karalius, žiūrėdamas į Demophontą (taip vadinosi žynys), tarė: „Jei kas nors tau atliekant būrimą arba stebint gyvulio vidurius, šitaip pertrauktų, neabejoju, kad toks žmogus tau galėtų atrodyti įkyrus ir nemandagus". O kai žynys pasakė, kad iš tikro šitaip įvyks, karalius tarė: „Argi tu manai, kad žmogui, turinčiam prieš akis tokios reikšmės įvykius, o ne gyvulių vidurius, yra kokia nors didesnė kliūtis už prietaringą žynį". Ir nelaukdamas kol šis atsakys, įsakė atvežti kopėčias. Kitiems delsiant, jis pats užlipo ant sienos. Sienos vainikas buvo siauras. Ne taip kaip kitur, josios viršus nebuvo papuoštas sienos dantimis, bet buvo apvestas ištisine užtvara, kuri užtvėrė praėjimą. Todėl karalius veikiau kybojo ant sienos briaunos, negu stovėjo ir skydu gynėsi nuo iš visų pusių skrendančių iečių, nes iš visų bokštų mėtė į jį ietis. Kareiviai negalėjo ateiti jam į pagalbą, nes iš visų pusių juos pasitikdavo masė iečių. Pagaliau gėda nugalėjo tokį didelį pavojų, juk kareiviai matė, kad delsdami atiduos savo karalių priešui. Antra vertus, skubėjimas irgi kliudė karaliui padėti. Kadangi vienas už kitą veržėsi karaliui į pagalbą, visi sulipo ant kopėčių, o tos neatlaikė ir jie visi nusivertė, kartu nusinešdami ir vienintelę viltį išgelbėti karalių. Visos didžiulės armijos akivaizdoje jis stovėjo vienas tarsi paliktas dykumoje. Pailso kairė ranka, su kuria sukinėjo skydą gindamasis nuo strėlių. Draugai šaukė, kad šoktų žemyn pas juos, jie stovėjo pasiruošę jį pagauti.

6. Oksidrako mieste karalius kaunasi vienas

Tačiau jis ryžosi netikėtam ir negirdėtam žygiui, greičiau tai buvo beprotiškas noras pagarsėti, o ne garbės siekiantis žygdarbis: jis stačiai nušoko į pilną priešų miestą. Maža buvo vilties, kad jis kris su ginklu

rankose, nes nespėjus atsistoti jis galėjo būti sučiuptas ir gyvas paimtas. Bet atsitiktinumo dėka jis nušoko ant kojų ir stačias tuoj ėmė pulti. Jo Fortūna pasirūpino, kad priešas jo negalėtų apsupti. Senas medis, augęs netoli mūro plačiai išskėtęs skarotas šakas, tarsi tyčia išaugęs karaliui pridengti, pastojo priešui kelią. Kad jo niekas negalėtų užpulti iš užpakalio, jis prisiplojo prie milžiniško kamieno, skydu gaudydamas ietis, kurios smigo iš priekio. Nes kada visi iš tolo taikė į vieną taikinį, bet prieiti arčiau niekas nedrįso, daugiau strėlių ir iečių įstrigdavo šakose, negu atsimušdavo į skydą. Pirmiausia karalių gynė jo legendinis vardas, paskui neviltis – didelis stimulas mirti garbingai. Jau skydu buvo atmušęs begales strėlių ir iečių, o priešas vis plūdo. Akmenys pramušė šalmą, keliai ėmė linkti nuo baisios įtampos. Neįvertindami pavojaus, arčiausiai stovėję neatsargiai puolė karalių, du iš jų perverti kardu prie jo kojų krito negyvi. Po to pulti jį iš arčiau niekas nebedrįso. Iš tolo svaidė ietis ir strėles. O jis, tapęs visų taikiniu, suklupęs ant kelių vos gynėsi. Tuo tarpu indas iššovė dviejų uolekčių strėlę (kaip anksčiau minėjome indai tokias strėles naudojo), strėlė per krūtinės šarvus įsmigo truputį aukščiau dešiniojo šono. Gavęs šitą žaizdą, iš kurios pliūptelėjo stipri kraujo srovė, tarsi mirdamas paleido ginklus, toks bejėgis, kad negalėjo pakelti dešinės rankos ištraukti strėlę. Priešas, kuris buvo suvaręs karaliui strėlę, džiaugdamasis šoko nuplėšti nuo kūno šarvus. Karalius, pajutęs ant savo kūno priešo ranką, manau, didžiausiai pasibjaurėjęs, sukaupė jėgų likučius ir durklu pervėrė nuogą priešo šoną. Aplink karalių gulėjo trys priešo kūnai, toliau nuo jų stovėjo apstulbę priešai. Kol dar ruseno šiek tiek gyvybės, jis, norėdamas žūti kovodamas, pasirėmęs skydu bandė atsistoti, bet netekęs jėgų griebėsi dešine už nusvirusios medžio šakos mėgindamas atsistoti. Tačiau, neišsilaikydamas ant kojų, vėl susmuko ant kelių, modamas ranka priešą susikauti.

Pagaliau Paucestas, kitoje miesto pusėje prasiveržęs pro miesto gynėjus, slinkdamas pasieniais, atėjo karaliui į pagalbą. Pamatęs jį Aleksandras pagalvojo, kad čia yra ne jo gyvybės gelbėtojas, o mirties paguoda, ir leisgyvis atsirėmė ant skydo. Tuoj pat atbėgo ir Timėjas, o netrukus ir Leonatas, šiam iš paskos Aristonas. Indai, sužinoję, kad mieste yra karalius, visa metę subėgo čia ir ėmė pulti ginančius karalių.

Didvyriškai kovodamas, pirmas krito Timėjas, gavęs į krūtinę daugybę žaizdų. Paucestas taip pat, pervertas trimis ietimis ne save dengė skydu, o karalių. Leontas, stengdamasis sulaikyti įnirtingai puolančius barbarus, gavęs smūgį į sprandą pusgyvis susmuko prie karaliaus kojų.

Jau ir Paucestas, nusilpęs nuo žaizdų, išmetė skydą. Paskutinė viltis liko Aristonas. Bet ir jis, būdamas sunkiai sužeistas, ilgiau negalėjo atlaikyti priešo spaudimo.

Tuo metu tarp makedoniečių pasklido gandas, kad žuvęs jų karalius. Galbūt ši žinia kitus būtų išgąsdinusi, bet jiems įkvėpė drąsos. Užmiršę bet kokį pavojų, dalbomis pralaužė sieną ir per padarytą mūre skylę įsiveržė į miestą, ir ėmė skersti indus, kurie daugiau bėgo, negu drįso stoti į kovą. Nieko nepasigailėjo nei senių, nei vaikų, nei moterų, manydami, kad kiekvienas jiems pasipainiojęs po kojų galėjo būti tas, kuris sužeidė jų karalių. Pagaliau žudydami priešus, numalšino teisėtą pyktį.

Klitarkas ir Timagenas rašo, kad šitame mūšyje dalyvavęs ir Ptolomėjus, kuris vėliau tapo karaliumi. Tačiau jis pats, nemenkindamas savo garbės, mini, kad šitame mūšyje nedalyvavęs, nes buvęs pasiųstas į ekspediciją. Mat koks buvo tokius senus įvykius aprašančiųjų nerūpestingumas, o gal kita panaši yda – lengvatikystė!

Karalių pernešė į palapinę, medikai nupjovė ieties, įsmigusios į kūną medinį kotą, stengdamiesi nepajudinti ieties smaigalio. Nurengę karalių pastebėjo, kad ieties būta su kabliais. Nesužaloję kūno, negalėjo ištraukti, reikėjo žaizdą prapjauti ir padidinti. Bet bijojo, kad pjaunant neprasiveržtų kraujas, nes ietis buvo didelė ir atrodė pralindusi į vidurius.

Nors Kritobulas medikų tarpe buvo garsus specialistas, vis dėlto, gresiant šitokiam pavojui, vengė prikišti nagus, bijodamas, kad nepasisekus operacijai ant jo galvos nekristų atsakomybė. Karalius, pamatęs jį iš baimės išbalusį ir verkiantį, tarė: „Ko vilkini laiką ir kodėl nesiimi išvaduoti mane nors mirštantį iš to skausmo. Gal bijai, kad nebūtum kaltas dėl to, kad aš mirtiną žaizdą gavau". Kristobulas, atsipeikėjęs iš baimės arba bent apsimetęs tokiu, ėmė drąsinti karalių, kad jis leistų save palaikyti, kol jis ištrauks ieties smaigalį, nes ir mažas kūno pajudėjimas žalingas. Karalius užtikrino, kad tiems, kurie patys save laiko, nesą reikalingi kitų pagalbos. Kaip buvo liepta, taip nejudėdamas jis ir gulėjo. Taigi atvėrus žaizdą ir ištraukus smaigalį ėmė labai tekėti kraujas, karalius apalpo, akys apsiblausė, tarsi mirdamas išsitempė.

Veltui stengėsi vaistais sustabdyti kraujavimą. Draugai, manydami, kad karalius mirė, ėmė šaukti ir raudoti. Pagaliau kraujavimą pavyko sustabdyti ir karalius pamažu pradėjo atsigauti, pradėjo pažinti aplink stovinčius. Visą tą dieną ir sekančią naktį ginkluota kariuomenė laikė apsupusi karaliaus būstinę, parodydama, kaip visi pergyvena dėl jo gy-

vybės. Tik tada išsiskirstė, kai sužinojo, kad karalius truputį užnūdęs. Iš jų stovykla sužinojo, kad esą daugiau vilčių dėl karaliaus gyvybės.

Po septynių dienų gydymo, dar neužsitraukus žaizdai, karalius, patyręs, kad tarp barbarų įsigalėjusi nuomonė apie jo mirtį, ant dviejų laivų vidurio iš abiejų pusių gerai matomoje vietoje liepė pastatyti palapinę. Iš tos palapinės jis norėjo pasirodyti tiems, kurie laikė jį mirus. Išvydę karalių, žmonės išsklaidė priešų viltis, kilusias dėl klaidingų gandų. Po to karalius išplaukė pasroviui, šiek tiek laikydamasis atokiau nuo viso laivyno, kad irklų keliamas triukšmas netrukdytų ligoniui reikalingo poilsio. Ketvirtą dieną po išplaukimo atvyko į tokį kraštą, iš kurio gyventojai buvo pabėgę, bet buvo likę gausu maisto ir gyvulių.

Ši vieta tiko ir jo, ir kariuomenės poilsiui. Buvo įsigalėjęs toks paprotys, kai tik karaliaus sveikata pablogėdavo, visi draugų vyresnieji ir karaliaus asmens sargyba miegodavo prie įėjimo į karaliaus būstinę. Laikydamiesi tokio papročio ir tuo metu, jie visi suėjo į karaliaus miegamąjį. Jisai susirūpinęs, ar tik kas nors neatsitiko, kad jie visi kartu suėję, paklausė, gal yra naujienų apie priešų pasirodymą. Bet Krateras, kuriam buvo pavesta perduoti draugų prašymą, tarė: „Ar tu manai, kad mes labiau būtume susirūpinę priešų pasirodymu, jei jis būtų ir čia pat slėnyje, negu tavo sveikata, kurios tu nebrangini. Tegu visos pasaulio tautos susimoko prieš mus, tegu visą pasaulį pripildo kariuomenės ir ginklų, jūras tegu padengia laivynais, tegu išleidžia prieš mus nematytus žvėris ir gyvulius, tu padarysi mus neįveikiamais. Koks dievas gali pažadėti, kad šis Makedonijos ramstis ir žvaigždė gyvuos ilgai, kad tu taip beatodairiškai išstatei save į didžiausius pavojus, užmiršęs, kad piliečius trauki į pražūtį. Kas norėtų ir kas galėtų likti gyvas tau žuvus? Tavo vedami ir tavo vadovaujami mes esame taip toli nuėję, iš kur nė vienas iš mūsų be tavo vadovavimo negalėtų grįžti prie savo penatų. Jei kariautum su Darijumi dėl persų karalystės, nors ir šiuo atveju niekas nepritartų, tačiau bent galėtų suprasti tokį tavo pasiryžimą pulti į kiekvieną pavojų, nes kai siekis ir pavojus yra lygūs, tai sėkmingai pasibaigus reikalams, pasekmės yra malonesnės, o jei nepasisekė – paguoda didesnė. Kas gi galėtų pernešti tokį dalyką, kad už tavo galvos kainą būtų perkamas koks nors bevardis kaimas. Šito negalės suprasti ne tik tavo armijos karys, bet ir bet kokios laukinės tautos pilietis, jei tik jis bus girdėjęs apie tavo garsumą. Šiaušias plaukai pagalvojus apie tą įvykį, kurį neseniai teko matyti. Bijau net kalbėti, kaip nevalyvos rankos būtų nuplėšusios šarvus nuo gyvo neįveikto kūno, jei tik mums palankioji Fortūna nebūtų

saugojusi tavęs, atskirto nuo visų. Visi tie, kurie negalėjome eiti kartu su tavimi, esame išdavikai, esame pabėgėliai. Nors į visus karius žiūrėtum su panieka, bet niekas neatsisakys nuplauti tos gėdos, kurios nesugebėjo išvengti. Niekink mus, bet kitokiu būdu. Kur įsakysi, mes visur eisime. Nereikšmingus karus ir nežymius mūšius mes prašome palikti mums, save tausoti tiems mūšiams, kurie atitinka tavo didybei. Garbė greitai susiteršia, kovojant su menkais priešais. Nieko nėra pikčiau, kaip naudoti ją ten, kur negalima parodyti".

Beveik tą patį pasakė Ptolomėjus, panašiai kalbėjo ir kiti. Visi su ašaromis, nedrąsiais balsais jį maldavo pasitenkinti pasiekta šlove ir rūpintis savo, tai yra valstybės gerove. Malonus karaliui buvo draugų atsidavimas. Kiekvieną apkabindamas liepė sėstis.

Atsiliepdamas į kalbas, karalius kalbėjo: „Jums, labiausiai atsidavusiems ir ištikimiausiems iš visų piliečių ir visų draugų, nuoširdžiausiai dėkoju ne vien dėl to, kad šiandien mano sveikatą ir gerovę labiau vertinate už savąją, bet ir todėl, kad nuo pat karo pradžios nebuvo atsitikimo, kad jūs man nelinkėtumėte gero. Aš turiu jums taip pat prisipažinti, kad niekad mano gyvenimas man nebuvo toks brangus, kaip dabar, idant ilgai galėčiau naudotis jūsų draugyste. Tačiau mano projektai ir tų, kurie yra pasiruošę už mane atiduoti savo galvas, nėra tie patys. Aš manau, kad jūsų gerus linkėjimus iš tikro nusipelniau savo darbais. Jūs iš manęs trokštate turėti ilgai trunkančią, gal būt net nuolatinę naudą, o aš save matuoju ne metų skaičiumi, bet garbe. Aš turėjau galimybę tenkintis tėvo turtais, gyventi Makedonijos ribose, fiziškai nieko nedirbti ir laukti niekieno nepastebėtos, niekuo neišsiskiriančios senatvės. Juk ir neveiklūs žmonės negali tvarkyti savo likimo. Dažnai ir tuos, kurie ilgą gyvenimą laiko vieninteliu gėriu, ištinka žiauri mirtis. Bet aš skaičiuoju ne metus, o pergales. Ir jei aš gerai suskaičiuoju Fortūnos dovanas, aš jau ilgai gyvenau. Valdyti pradėjau nuo Makedonijos, gaunu Graikiją. Nukariavau Trakiją ir Ilirus, valdau tribolus ir medus. Užimu Aziją, kurią skalauja Helespontas ir Raudonoji jūra. O dabar jau esu netoli pasaulio krašto, į kurį įžengęs manau sau atverti kitą gamtą ir kitą pasaulį. Iš Azijos žygiuodamas į Europą, sieną perėjau per vieną valandą. Abiejų kontinentų nugalėtoju tapau po 9 mano karaliavimo metų ir po 28 metų savo amžiaus. Argi jūs manote, kad aš galiu kada nors nustoti siekti garbės, kuriai vienai pašvenčiau save. Aš nepasitrauksiu ir kur tik kariausiu, jausiuos esąs viso pasaulio akivaizdoje. Nežinomas vietas padarysiu žinomomis, atversiu žemes visoms tautoms, žemes, kurias gam-

ta nuo jų buvo giliai paslėpusi. Žūti atliekant tokius darbus, jei tokia lemtis, gražus dalykas. Esu gimęs iš tokio kamieno, kuris visų pirma turi siekti ne ilgo, bet didelio gyvenimo. Pagalvokite, prašau, apie tai, kad mes esame toje žemėje, kurioje moters vardas dėl jos dorybių yra aukščiausioje pagarboje. Kiek miestų įkūrė Semiramidė? Kiek tautų nugalėjo? Kokius žygius įstengė atlikti? Mes dar neprilygstame garbe šitai moteriai, o jau atrodo, kad mums gana šitos šlovės? Dievai tebūna mums maloningi, patys didieji darbai dar prieš akis. Visa mes turėsime, ko dar neturime, jeigu to, kur galima pasiekti didelės garbės, niekada nelaikysime menku dalyku. Jūs tik apginkite mane nuo vidaus priešų pinklių ir klastos, visus karo ir Marso teikiamus pavojus aš pasitiksiu drąsiai, be baimės. Pilypas buvo saugesnis mūšio lauke, negu teatre. Tas, kuris dažnai išvengdavo priešų rankų, nuo saviškių pabėgti negalėjo. Taip pat jei ir kitų karalių mirtis paskaičiuosi, pamatysi, kad jų daugiau žuvo nuo savųjų rankos, negu nuo priešų.

Dabar man pasitaiko proga atskleisti seniai mano brandintą svajonę. Geriausias mano darbų ir mano žygių įvertinimas bus, jei po mirties mano motina Olimpija bus priskirta prie dievų. Jei man bus leista, jei būsiu gyvas, aš pats tai padarysiu. O jei likimas mane paims pirma, atsiminkite, kad šita padaryti aš pavedžiau jums".

Po šitos kalbos draugus atleido, bet dar keletą dienų ten pastovyklavo.

II SKYRIUS. ŽYGIS PRIE JŪROS

1. Sukilimas Garabaktroje

Kai šitai įvyko Indijoje, Garabaktroje kilo maištas ir nuo karaliaus atsimetė graikų kareiviai, kuriuos jis neseniai buvo apgyvendinęs kolonijose. Daugiau jie atsimetė iš baimės, kad bus nubausti, negu kad būtų nusistatę prieš Aleksandrą. Mat nužudę įtakingesnius savo tautiečius, jie ėmė labiau dairytis į ginklus. O užėmę Baktros pilį, kuri lyg tyčia menkai buvo ginama, jie davė impulsą ir barbarams atsimesti. Sukilėlių vadas buvo Atenodoras, jis net karaliumi apsišaukė. Tai padarė ne tiek trokšdamas valdžios, kiek noro grįžti į tėvynę su visais tais, kurie buvo jam paklusnūs. Tačiau jo tautietis Bikonas iš pavydo jam suruošė pasalą ir, pakvietęs į puotą, kažkokio Bokso iš Makeriano rankomis jį nužudė. Sekančią dieną sušaukęs susirinkimą, kai kuriuos įtikino, kad Atenodoras ruošęs prieš jį pasikėsinimą. Tačiau kai kuriems Bikono melas buvo įtartinas, o pagaliau pamažu dauguma tuo įsitikino.

Todėl graikų kariai pasiruošė progai pasitaikius nužudyti Bikoną. Bikonas, netikėtai išsigelbėjęs iš gresiančio pavojaus, netrukus pradėjo regzti pinkles prieš tuos, kurie buvo jį apgynę. Tačiau šitie, sužinoję apie ruošiamą, suėmė ir patį Boksą. Boksą nusprendė tuoj pat nužudyti, o Bikoną manė nukryžiuoti. Jau buvo paruoštos ir suneštos kankinimo priemonės, tik staiga graikų kareiviai, neaišku dėl kokios priežasties, tarsi pamišę išlakstė pasiimti ginklų. Išgirdę tokį triukšmą Bikono budeliai pasitraukė, pabijoję, kad sukilėlių šūkaliojimai neleidžia jiems to daryti. O Bikonas, koks buvo nuogas, toks ir nubėgo pas graikų kareivius. Nukankinta pasmerktojo tragiška išvaizda jų širdyse staiga įžiebė priešingus jausmus ir liepė jį paleisti. Tuo būdu du kartus išvengęs bausmės su tais graikais, kurie paliko karaliaus jiems suteiktas kolonijas, jis grįžo į tėvynę. Visi šie įvykiai vyko netoli Baktros skitų pasienyje.

Tuo tarpu pas karalių atvyksta 100 pasiuntinių iš dviejų anksčiau minėtų genčių. Jie atvyko važiuoti, buvo visi labai aukšto ūgio ir puošniai apsirengę. Jų lininiai rūbai buvo atausti auksu ir išgražinti purpuru. Jie pranešė, kad jie patys pasiduoda ir atiduoda savo miestus ir laukus. Per tiek amžių niekada nepažeistą savo laisvę pirmą kartą jie norį perleisti jo malonei. Jų pasidavimo inspiratoriai esą dievai, o ne baimė, nes jie prisiimą šitą jungą esant jų jėgoms visai neliestoms. Karalius, sušaukęs pasitarimą, pasidavusius priėmė į savo globą, uždėjęs jiems mokėti tokią pačią duoklę, kokią šios abi gentys mokėjo arachazams. Be to, dar įsakė duoti 2.500 raitelių. Barbarai visa šita klusniai įvykdė. Pagaliau visus delegatus ir tų genčių karaliukus Aleksandras pakvietė į puotą ir surengė vaišes. Nedideliais intervalais buvo išdėstyta 100 gryno aukso guolių. Juos (guolius) supo auksu ir purpuru žvilgantys kilimai. Visa, ką buvo perėmęs iš senosios persų prabangos ir visus daiktus, kuriuos buvo naujai pateikę makedoniečiai, karalius parodė šitame pokylyje. Tai buvo šių dviejų tautų moralinio pakrikimo mišrainė.

2. Graikų boksininkas nugali ginkluotą makedonietį karį

Šitame pokylyje dalyvavo ir garsus boksininkas atėnietis Dioksipas. Karalius žinojo ir vertino dėl jo išskirtinės fizinės jėgos. Tulžingi pavyduoliai ėmė juokais ir rimtai jį užgaulioti, girdi, jis esąs nusipenėjęs nenaudingas pabaisa. Kai jie žygiuoja į mūšį, jis, aliejumi išsitepęs savo pilvą, ruošiasi vaišėms. Panašiai jį plūdo jau gerokai prie vaišių stalo įkaušęs makedonietis Horatas ir siūlė jam rytojaus dieną, jei šis esąs

vyras, su juo kardais pasikauti. Karalius pagaliau galėsiąs įvertinti ar jo išsišokimą, ar ano bailumą.

Dioksipas, su panieka išjuokdamas kareivišką akiplėšiškumą, iššūkį priėmė. Kitą dieną, kareiviams vis labiau reikalaujant dvikovos ir karaliui neįstengiant atbaidyti nuo jos, sutiko leisti. Susirinko didelė daugybė kareivių, tarp jų buvo ir graikų, palaikančių Dioksipą. Makedonietis apsiginklavo įprastais ginklais: kairėje rankoje laikė auksinį skydą ir ietį, vadinamą „sarisa", o dešinėje rankoje lengvą ietį. Taip pat turėjo prisirišęs kardą, tarsi vienu metu ketindamas kautis su daugeliu priešų. Dioksipas, blizgąs aliejumi, užsidėjęs vainiką, kairėje rankoje laikė finikietišką apsiaustą, o dešinėje turėjo milžinišką šakotą kuoką. Kaip tik šis dalykas visus labai suintrigavo, nes susiremti nuogam su ginkluotu atrodė jog čia daugiau beprotybė, negu lengvamanybė. Ir taip makedonietis neabejodamas, kad jis iš tolo galės jį nusmeigti, paleido ietį. Dioksipas, nežymiai pasilenkdamas, išvengė ieties ir šokęs prie makedoniečio, kuoka perlaužė antrąją ietį ("sarisą"), nespėjus jam perimti jos į dešinę ranką. Netekęs abiejų iečių makedonietis griebėsi traukti kardą. Tačiau tuo momentu Dioksipas stvėrė jį į glėbį ir pakėlęs trenkė į žemę. Atėmęs kardą, gulinčiam ant sprando uždėjo koją ir užsimojo kuoka, ketindamas nugalėtąjį galutinai ja sutriuškinti, tačiau karalius sustabdė. Šio spektaklio atomazga buvo liūdna ne tik makedoniečiams, bet ir Aleksandrui, daugiausiai dėl to, kadangi jį stebėjo ir barbarai, nes karalius pergyveno, kad išgirtoji makedoniečių drąsa tapo pajuokos objektu. Todėl karaliaus ausys buvo atviros pavyduolių šmeižtams.

Po kelių dienų bevalgant pietus, sąmoningai dingsta auksinė taurė. Tarnai, kuriems neva dingo taurė, o iš tikro, kurią buvo paslėpę, kreipėsi į karalių. Dažnai gėda neturi tiek ištvermės, kiek nusikaltimas. Dioksipas, negalėdamas pernešti nukreiptų į jį akių žvilgsnių, kaltinančių jį vagyste, išėjo iš pokylio ir, parašęs laišką, kurį turėjo perduoti Aleksandrui, kardu nusidūrė. Jo mirtį karalius sunkiai pergyveno, galvodamas, kad jis buvo liudininkas ne atgailos, o pavydo, ypač po to, kai jį neteisingai apkaltinus, pavyduolių veiduose pasirodė begalinis džiaugsmas.

Indų pasiuntiniai buvo atleisti namo. Po keleto dienų su dovanomis jie vėl grįžo atgal. Jie atsiuntė 300 arklių ir dovanojo 1.300 vežimų, kuriuos kiekvieną traukė po keturis arklius. Šiek tiek lininės medžiagos, 1.000 indiškų skydų ir 100 kaltojo geležies talentų. Taip pat dovanojo reto didumo prijaukintų liūtų ir tigrų, o be to milžiniškų driežų odų ir vėžlių šarvų.

3. Naujų teritorijų užėmimas

Po to karalius liepė Kraterui kariuomenę nuvesti netoli upės, kuria buvo numatęs plaukti. Susodinęs visą savo palydą į laivus, pasroviui išvyko į Malių kraštą. Iš čia nuvyko į Sabrakų žemę. Tai galinga Indijos gentis. Ji turėjo 60.000 pėstininkų ir 6.000 raitelių. Šią kariuomenę lydėjo 500 vežimų. Kariuomenei vadovauti buvo išrinkti trys vadai, pasižymėję kare. Daugelis jų kaimų dažniausiai stovi ant upių krantų. Tų kaimų gyventojai, būdami netoli upės, išvydę visą upę, kiek užmatyti galima, nusėtą laivais ir daugybe tūkstančių blizgančių ginklų, išsigando nematyto vaizdo ir pamanė, kad čia ateina dievų kariuomenė, kad čia kitas Laisvasis Tėvas, kurio vardas indų tautose buvo populiarus. Be to, kareivių šūkavimai, irklų keliamas triukšmas, įvairios jūrininkų vieno kitam duodamos pastabos, dar labiau didino baimę. Visi puolė prie savo ginkluotų vyrų, šaukdami, ar jie pasiuto, jei mano kautis su dievais. Laivų, kuriais plaukia nenugalimoji armija, esą negalima suskaičiuoti. Jie sukėlė tokį siaubą savo kariuomenėje, kad vadai, nutarę pasiduoti, tuoj pasiuntė pasiuntinius. Karalius juos priėmė į savo globą ir po kelių dienų išvyko pas kitas gentis. Jos irgi nebuvo drąsesnės už kitas. Čia įkūręs miestą ir jį pavadinęs Aleksandrija, nuvyko į sritį, kurios gyventojai vadinosi muzikanai. Čia iš vietinių gyventojų sužinojęs, kad jo paropamizadams skirtasis satrapas Terioltas buvęs nepasotinamai gobšus ir neprieinamas, liepė suimti ir nužudyti.

O baktrų žynį Oksatrą, ne tik išteisino, bet dar praplėtė jo įgaliojimus. Pagaliau visam muzikanų kraštui pasidavus, jų mieste paliko įgulą. Iš čia atvyko į Prestų kraštą ir į pačią indų gentį. Tos genties karalius buvo Oksikanas. Su dideliu skaičiumi savo tautiečių jisai užsidarė sutvirtintame mieste. Šį miestą Aleksandras apgulė ir po trijų dienų paėmė.

Oksikanas, kuris buvo pabėgęs į miesto tvirtovę, pasiuntė pas karalių pasiuntinius tartis dėl pasidavimo sąlygų. Pasiuntiniams dar nespėjus nueiti pas karalių, su didžiausiu triukšmu nugriuvo du tvirtovės bokštai. Per tų bokštų griuvėsius makedoniečiai įsiveržė į pilį. Oksikanas su nedideliu būreliu saviškių gindamasis buvo nužudytas. Pilį sugriovė, visus piliečius pardavė vergais, o pats nuvyko į Sako karaliaus valdomas žemes. Daugelį miestų priėmė į savo globą, o patį galingiausią genties miestą paėmė prasikasę tunelį.

Barbarams, nežinantiems karinio darbų meno, pasirodę mieste kariai atrodė kaip kokie pamėklės: beveik miesto viduryje jie išlindo iš že-

mės, nors prieš tai nebuvo jokio pėdsako kasamo urvo. Klitarkas rašo, kad šitame krašte buvo išžudyta 80.000 indų ir daugybė buvo parduota vergais. Muskanai vėl atsimetė. Jų numalšinti karalius pasiuntė Pitoną. Jis pagavęs genties vadą, kuris buvo ir maišto iniciatorius, atvedė pas karalių. Karalius, jį prikaldinęs prie kryžiaus, sugrįžo prie upės, kur anksčiau laivynui buvo liepęs jo laukti.

Plaukdamas pasroviui, po keturių dienų atvyko į miestą, per kurį vedė kelias į Sako karalystę. Neseniai miestas buvo pasidavęs, tačiau dabar miestiečiai atsisakė klausyti jo valdžios ir uždarė miesto vartus. Karalius, žinodamas, kad jų nedaug tėra, įsakė 500-ams agrianų prislinkti prie miesto sienų ir pamažu nuo jų traukiantis vilioti priešą išeiti iš miesto. Priešas, patikėjęs, kad jie bėga, ims juos vytis. Agrianai padarė, kaip jiems buvo įsakyta, išprovokavę priešą staiga ėmė bėgti, o barbarai ėmė pakrikai juos vytis ir užšoko ant kitų, tarp kurių buvo ir karalius. Prasidėjus mūšiui iš 3.000 barbarų krito 500, 1.000 paimta į nelaisvę, kiti pabėgę užsidarė mieste. Tačiau pergalė nesibaigė taip linksmai, kaip prasidėjo, nes barbarai nuodais ištepė savo kardus. Sužeistas tokiu kardu tuoj pat mirdavo. *Gydytojas negalėjo nustatyti tokios staigios mirties* priežasties. Net mažiausio įdrėskimo negalėjo išgydyti. Tačiau barbarai vylėsi kaip nors sužeisti neatsargų ir beprotiškai drąsų karalių. Tačiau, nors jis kovojo pačiose pirmose eilėse, atsitiktinai liko nesužeistas.

Tuo ypač pasirūpino Ptolomėjus: jis buvo nežymiai sužeistas į kairį petį. Tiesa, žaizda maža, bet pavojus didelis. Karalius dėl jo labai susirūpino. Kraujo atžvilgiu jie buvo giminės. Daug kas tikėjo, kad jis yra Pilypo sūnus. Iš tikro, jo motina buvo Pilypo meilužė. Jis buvo ir karaliaus asmens sargybinis, ir labai drąsus kaip karys. Jis buvo ne toks garsus ir išsilavinęs karo mene, kaip civiliniuose dalykuose. Jis rengėsi saikingai, kaip paprastas pilietis, ypač malonus ir labai prieinamas, nė kiek neturintis karališko pasipūtimo. Dėl šitų savo savybių vienodai mėgstamas karaliaus ir savo tautiečių. Tik tada pirmą kartą jis patyrė tokius savo tautiečių jausmus, kad atrodė, jog šioje kritiškoje padėtyje makedoniečiai linki jam tos laimės, kurią jis vėliau pasiekė, nes ne mažiau jie pergyveno dėl Ptolomėjaus, negu dėl karaliaus.

Karalius, budėdamas prie Ptolomėjaus ir nusikamavęs mūšyje bei susirūpinęs, liepė atnešti lovą, kurioje pats galėtų pailsėti. Vos tik atsigulęs, tuojau giliai užmigo. Pažadintas iš miego papasakojo, kad per miegą jis matęs drakoną, kuris dantyse laikė įsikandęs žolę ir parodęs, kad ši gėlė yra vaistas nuo nuodų. Karalius tvirtino, kad jei kas nors

rastų tą žolę, jis atpažintų jos spalvą. Visi ėmė ieškoti žolės ir, pagaliau radę ją, uždėjo ant žaizdos. Liovėsi skausmai, o per trumpą laiką ir žaizda užsitraukė.

Barbarai, matydami, kad jų viltys nepasiteisino, patys pasidavė ir atidavė miestą. Iš čia karalius nuvyko pas artimiausią gentį Pataliją. Jų karalius Meris paliko miestą ir pabėgo į kalnus. Aleksandras užėmė miestą ir nusiaubė laukus. Čia rado didelį grobį: daugybę maistui skirtų ir darbinių gyvulių, daug grūdų. Po to parinkęs upę gerai pažįstančius vedlius, nuplaukė į salą, kuri buvo iškilusi beveik pačiame vagos viduryje. Čia buvo priverstas ilgėliau stabtelėti, nes blogai saugomi vedliai pabėgo. Pasiuntė paieškoti kitų, bet jų nerado.

Tačiau nenugalimas noras pamatyti Okeaną ir prieiti pasaulio kraštą, neturint kraštą pažįstančių vedlių, privertė savo galvą ir daugybę drąsiausių vyrų gyvybių patikėti nežinomos upės srovei. Plaukė per tokį kraštą, apie kurį neturėjo jokio supratimo. Nežinojo, kiek dar kelio iki jūros, kokios gentys gyvena, kokios upės žiotys, ar tinka plaukti karo laivais: akli ir nepatikimi spėliojimai. Vienintelis pateisinimas tokios beprotiškos drąsos – nuolat lydinti baimė. Jau buvo nuplaukę apie 4.000 stadijų, kai laivų kapitonai ėmė aiškinti karaliui, jog jaučią jūros dvelkimą, jiems atrodą, kad Okeanas nebetoli. Iš džiaugsmo karalius ragino jūreivius paspausti irklus. Jau atėjęs visų vargų ir siekimų galas. Garbingas žygis įvykdytas, niekas nebegalės pastoti jam kelio. Be kovos pavojų, be kraujo praliejimo jie užėmę pasaulį. Toliau žengti nebegalinti nė pati gamta. Greit jie pamatysią tai, ko niekas nėra matęs, išskyrus dievus.

Iš laivo pasiuntė į krantą keletą karių, pagauti kur nors beklaidžiojančius kaimiečius. Tikėjosi iš jų gauti kokios nors informacijos. Išlandžioję visas lūšnas, pagaliau rado pasislėpusių kaimiečių. Kai jų paklausė, ar toli esanti jūra, jie atsakė nieko apie jūrą net šnekant negirdėję. Tačiau po trijų dienų jie gali pasiekti karčiuosius vandenis, kurie gadina gėląjį vandenį. Makedoniečiai suprato, kad vietiniai gyventojai, nepažinodami jūros prigimties, šitaip ją išskiria. Taigi su dideliu pakilimu jūrininkai griebėsi irklų. O kitą dieną tikslui artėjant, jų entuziazmas didėjo.

4. Jūra. Prie išsvajoto Okeano

Trečią gi dieną silpnam vėjeliui genant nelygias bangas, pasirodė jūra, susimaišiusi su upės vandeniu. Tuomet jie priplaukė kitą salą, esančią vidury upės. Kadangi bangavimas trukdė irkluoti, kiek ilgiau sugaišo laivyną priplukdydami prie salos, o po to patys išsisklaidė ieškoti

maisto, nesirūpindami tuo, kas juos iš nežinių gali užklupti. Atėjus laikui, apie trečią valandą, Okeanas tvindamas ėmė kilti ir upės vandenį stumti atgal. Pradžioje sustabdyta, paskui stipriau pastumta, srovė ėmė plūsti atgal didesne jėga, negu bėgančių upių tėkmė staigia vaga. Nežinantiems jūros prigimties atrodė lyg stebuklas ir rūstybės ženklai. Vis smarkiau ir smarkiau tvino jūra, užliedama ką tik buvusius sausus laukus. Laivai pakilo ir visas laivynas išsiblaškė, o tie kareiviai, kurie buvo pasiųsti į krantą, apstulbę nuo tokios netikėtos nelaimės, išsigandę bėgo iš visur prie savo laivų. Bet sąmyšyje skubėjimas visada trukdo. Vieni stūmė laivus kartimis, kiti negalėdami pasinaudoti irklais, sėdėjo. Kai kurie skubėdami išplaukti, bet nesulaukdami tų, kurie su jais turėjo važiuoti, svyruojančius ir nerangius laivus stengėsi pamažu išjudinti, o kiti nebevaldomi laivai negalėjo žmonių paimti. Tiek visą masę, tiek kiekvieną atskirai skubėjimas tik gaišino. Vieni šaukė: palaukite, kiti rėkė: plaukite. Dėl tokių prieštaringų įsakinėjimų žmogus nebesugeba nei klausyti, nei matyti. Nė vairininkai negalėjo nieko padėti, nes per triukšmą negalėjai girdėti jų balso, o būdamas išsigandęs ir pasimetęs negalėjai įvykdyti jų įsakymo. Taigi laivai susidurdavo, vieni kitiems nulaužsaid irklus, trukdydavo plaukti. Galėjai pagalvoti, kad čia plaukia ne vienos kariuomenės laivai, o vyksta dviejų laivynų mūšis. Vairai atsitrenkdavo į laivo priekius, užpakalyje plaukiantys atsimušdavo į plaukiančius priekyje, o šitie trukdydavo tiems, kurie plaukė prieš juos. Įsikarščiavę jūrininkai nuo žodžių pereidavo prie kumščių. Potvynis jau buvo užliejęs visus aplinkui esančius laukus, tik kyšojo aukštesnės vietos, tarsi nedidelės salelės, į kurias daugelis išsigandusių metę laivus stengėsi išplaukti. Išsisklaidę laivai vieni stovėjo labai giliame vandenyje, nes po jais buvo slėnis, kiti buvo įstrigę seklumoje, nes vanduo buvo užliejęs nelygų paviršių.

Staiga apėmė naujas dar didesnis siaubas: potvynis pradėjo atslūgti ir vanduo galinga srove ėmė grįžti į jūrą. Vėl pasirodė žemė, ką tik buvusi giliai apsemta jūros. Palikti stovintys laivai, vieni kniubo ant nosies, kiti virto ant šono. Laukai buvo nusėti nešmenų, ginklų, nuplėštų lentų, nulūžusių irklų. Kareiviai bijojo išlipti iš laivų ir lipti į laivus, laukdami dar baisesnių įvykių, negu buvo. Iš to, ką buvo pergyvenę jie tarėsi matą sausumoje laivų sudužimą, o upėje jūrą. Bet tuo nesibaigė nelaimės. Nežinodami to, kad netrukus potvynis vėl grąžins jūrą, kuri vėl pakels jų laivus, jie save įsivaizdavo pasmerktus ilgam badui ir pražūčiai. Potvynio palikti šliaužiojo šlykštūs gyvūnai. Artinosi naktis ir karalių apėmė

beviltiškos būklės slogutis. Tačiau rūpesčiai neįveikė jo nenugalimos energijos ir jam nesutrukdė kiaurą naktį sėdėti sargybos bokšte ir siuntinėti raitelius prie upės žiočių, kad jie, kai tik pajus kylant jūros potvynį, grįžtų pirma jo. Taip pat įsakė suremontuoti apgadintus laivus, atstatyti bangų apverstus ir visiems būti pasiruošusiems, kai jūra vėl užlies žemę. Praėjo visa naktis budint ir duodant nurodymus bei padrąsinimus. Bet greitai ir raiteliai šuoliais parlėkė atgal, o po jų tuoj ir potvynis. Pradžioje pamažu plūstant vandeniui ėmė kilti laivai, bet tuoj banga užpylė visus laukus ir išjudino laivyną. Kareivių ir jūrininkų džiaugsmingi balsai dėl netikėto išsigelbėjimo pripildė jūros ir upės pakraščius.

Iš kur staiga grįžusi jūra? Kur ji buvo pasitraukusi? Kokia šito reiškinio prigimtis? Čia prieštaraujanti, čia laiko potvarkiui paklusni. Nustebę klausinėjo vienas kitą. Kadangi karalius iš to, kas buvo įvykę, suprato, jog saulei patekėjus ateis nustatytas laikas, todėl vidurnaktį pasinaudodamas potvyniu su keletu laivų nuplaukė žemyn ir praplaukę upės žiotis, nusiyrė į jūrą 400 stadijų.

Pagaliau įvykdė savo troškimus. Jūros ir vietos dievams sudėję aukas grįžo prie laivyno. Paskui laivyną nuplukdė prieš srovę, o sekančią dieną laivynas jau buvo netoli klastingo ežero. Daugelis, nežinodami jo prigimties įbridę į vandenį skaudžiai nusivylė: visi apsikrėtė niežais. Liga buvo limpanti, todėl apsikrėtė ir kiti. Gydėsi aliejumi. Kadangi kariuomenę žadėjo vesti žemės keliu, o kraštas buvo labai sausas, karalius pirma pasiuntė Leontą kasti šulinių. Jis pats su kariuomene apsistojo ir laukė pavasario. Per tą laiką įkūrė keletą miestų. Nearchui ir Onezikritui, prityrusiems jūrininkams, įsakė su didžiausiais laivais plaukti į Okeaną taip toli, kol bus saugu ir tirti jūros prigimtį. Kai panorės grįžti, gali plaukti ta pačia upe arba Eufratu ir pasivyti juos.

Žiemai baigiantis nebetinkamus naudoti laivus sudegino ir kariuomenę nuvedė žemės keliu. Po devynių dienų pasiekė Arabitų kraštą, o dar po tokio pat laiko atvyko į Gedrosų sritį. Ši laisva tautelė sušaukusi susirinkimą pasidavė. Be maisto pristatymo, jiems neuždėjo jokios kitos duoklės. Po penkių dienų priėjo upę, kurią vietiniai gyventojai vadino Arabu. Juos pasitiko bevandenis dykumų kraštas. Ją įveikęs atvyko į Horitus. Čia didesnei kariuomenės daliai vadovauti paskyrė Hefestioną, o lengvai ginkluotą dalį pasidalino su Ptolomėjumi ir Leonatu. Trys kariuomenės būriai vienu metu ėmė niokoti Indijos laukus. Buvo išgabentas didelis karo grobis. Pajūrio gyventojus degino Ptolomėjus, likusius karalius pats, o iš kitos pusės degino Leontas. Taip pat ir šiame

regione įkūrė miestą, į kurį gyventi perkėlė ararachozijus. Iš čia vėl pasuko prie pajūrio indų. Jie valdo didelį dykumų apleistą kraštą ir net su kaimyninėmis gentimis jie neturi jokių prekybinių santykių. Pati dykuma savo prigimtimi dar labiau sušiurkštino jų laukinį charakterį: ilgi, niekada nekerpami nagai, pasišiaušę ir nekirpti plaukai. Lūšnas stato iš kriauklių ir kitokio jūros išmetamo šlamšto. Rėdosi žvėrių kailiais, minta sūdyta žuvimi, o taip pat ir mėsa didesnių gyvūnų, išmetamų jūros potvynių.

Makedoniečiai, suvalgę maistą, pradžioje ėmė jausti maisto trūkumą, o paskui ir badą. Maitinosi iškastomis palmės šaknimis, nes tai buvo vienintelis tame krašte augęs medis. Pritrūkę šito maisto ėmė skersti gyvulius, net nuo arklienos neatsisakė. O kada nebeturėjo su kuo vežti mantos, visą priešo prisiplėštą grobį, dėl kurio buvo keliavę į Oriento tolybes, sudegino ant laužo. Pagaliau badą lydėjo maras: sugedusio maisto pakitęs skonis, be to varginanti kelionė ir smukusi nuotaika buvo priežastis plisti ligoms. Negalėjo nei stovėti vietoje be nuostolio, nei eiti pirmyn. Stovėdami turėjo badauti, žygiuojančius labiau vargino maras. Laukai buvo nukloti daugiau pusgyviais žmonėmis, negu lavonais. Net ir mažiau sergantys negalėjo spėti eiti kartu, nes kariuomenė strimgalviais veržėsi į priekį, manydama tiek turinti vilties išsigelbėti, kiek paskubins žygį. Nusilpusieji prašėsi pažįstamų ir nepažįstamų pakelti. Bet nebuvo gurguolės ir negalėjo jų paimti. O kareiviai vos panešė ginklus, jiems patiems mirties šmėkla buvo prieš akis. Pašaukti dažnai net nedrįsdavo pažvelgti į saviškius: gailestingumas virto baime. Paliktieji verkdami ir šaukdami dievus liudytojais vardan to, kas šventa maldavo draugų ir karaliaus pagalbos. Bet jų ausys buvo kurčios. Pagaliau apimti nevilties, įsiutę, jie linkėjo jiems tokio pat likimo kaip ir jų, tokių pat draugų ir bendražygių, kokius jie turi.

Karalius iš skausmo ir gėdos paniuręs ir jausdamas, kad šitos baisios nelaimės priežastis yra jis, pasiuntė pasiuntinius pas partų satrapą Frataferną, kad jis duotų įsakymą kupranugariais atgabenti virto maisto. Apie savo nelaimę taip pat pranešė ir aplinkinių kraštų valdytojams. Šitie nedelsė. Taigi kariuomenę bent nuo bado išgelbėtą atvedė į Gedrozijos kraštą. Tai vienintelis visa ko pertekęs kraštas. Čia jis įrengė stovyklą ir davė nusikamavusiems kareiviams pailsėti. Čia būdamas gavo iš Leonto laišką, kuriame rašė, kad jis kovęsis su Horitų kariuomene. Joje buvo 8.000 pėstininkų ir 500 raitelių. Mūšis baigėsi sėkmingai. Taip pat gavęs žinią iš Kratero. Jis netikėtai užpuolęs ir nugalėjęs persų didikus

Oziną ir Zariaspą rengusius sukilimą. Dabar jie esą kalėjime. Taigi šio krašto valdytoju paskyręs Sibircijų (nes jo ankstesnis valdytojas Menonas neseniai buvo miręs), pats išvyko į Karmaniją. Tos genties satrapas Aspastas; karaliui būnant Indijoje, jį įtarė norėjus įvesti naują tvarką. Kai šis išėjo karaliaus pasitikti, Aleksandras, nuslėpęs pyktį, maloniai jį užkalbino ir kol ištirs skundą, paliko tose pačiose pareigose.

5. Triumfališkas žygis sausuma

Iš visų Indijos pavaldžių sričių valdytojai atsiuntė daugybę arklių ir kitokių kinkomų gyvulių. Visi gurguolės nuostoliai buvo atstatyti. Ginkluotė taip pat atgavo seną blizgesį, nes jie stovėjo netoli Persido, kuris buvo ne tik draugiškas kraštas, bet ir turtingas.

Taigi kaip anksčiau esame minėję, Aleksandras varžėsi su dievu Bakchu ne tik karo garbe, kurią buvo įgijęs užkariaudamas anas tautas, bet dvasioje jausdamasis aukščiau žmogaus prigimties, ryžosi sekti dievą Bakchą ir šlovės atžvilgiu (tik neaišku ar pirmą kartą pats Bakchas nustatė tokį triumfalinį žygį, ar čia buvo tik dievą Bachą garbinančių prasimanymas). Karalius įsakė triumfo kelius, vedančius per kaimą, nukloti gėlėmis ir vainikais. Prie namų slenksčių pastatyti indus, pripiltus vyno ir kitus pačius didžiausius indus. Be to, vežimuose įrengti platformas, kad daugiau sutilptų kareivių, ir juos išpuošti taip, kaip puošiamos palapinės: vienus baltais kilimais, kitus kita brangia medžiaga. Pirmieji žengė karaliaus draugai ir karališkoji kohorta, visi buvo apsivainikavę ir pasipuošę gėlėmis. Vienur buvo girdėti fleitos garsai, kitur – lyros. Vežimuose, kurie buvo kiekvienas pagal išgales papuoštas, puotavo kareiviai. Aplinkui kabėjo patys gražiausi ginklai. Pats karalius su savo stalo draugais važiavo karo vežimu, kuris buvo pilnas auksinių indų ir tokios pat medžiagos milžiniškų taurių. Šitaip slinkdama armija lėbavo 7 dienas. Jei nugalėtieji būtų turėję drąsos pakilti bent prieš lėbautojus, grobis būtų buvęs gatavai paruoštas. Dievaž, 1.000 blaivių vyrų būtų galėję susemti visą armiją, gėrusią per visas 7 triumfo dienas. Tačiau Fortūna, kuri nustato daiktų garsą ir kainą, šiuo atveju net karinę negarbę pavertė garbe. Ir to laikmečio žmonės ir vėlesniųjų stebėjosi, kaip galėjo išdrįsti girtų procesija eiti per kraštą, kurio tautelės dar nebuvo pilnai apvaldytos. Beprotybę barbarai palaikė pasitikėjimu. Šitą puošnią procesiją lydėjo budelis: satrapą Aspastą, apie kurį anksčiau minėjome, buvo įsakyta nužudyti. Taip kad nei prabangai nekliudo žiaurumas, nei žiaurumui prabanga.

X KNYGA

ALEKSANDRO IMPERIJOS GALAS

1. Karalius garbinamas, bet darosi žiauresnis

Beveik tuo pačiu metu į Heraką netikėtai atvyko Kleandras, Sitalkas ir Agatonas. Anksčiau karaliaus įsakymu jie nužudė Parmenioną. Su jais buvo 5.000 pėstininkų ir 1.000 raitelių. Tačiau įkandin jų iš tos pačios provincijos, kurią jie valdė, atvyko ir jų kaltintojai. Tokias niekšybes, kurias jie buvo pridarę, negalėjo atsverti vienas tas, nors ir labai karaliaus širdžiai artimas, patarnavimas – Parmeniono nužudymas. Jie plėšė viską, ne tik kas priklausė žmonėms, bet neatsisakė ir nuo šventų dalykų. Merginos ir aukštos kilmės moterys raudojo nuo išžaginimų ir išprievartavimų. Jų gobšumas ir gašlumas padarė makedoniečių vardą barbarams pasišlykštėtinu. Tačiau iš visų labiausiai išsiskyrė Kleandro siautėjimas. Jisai, išprievartavęs vieną aukštos kilmės merginą, atidavė savo vergui sugulove.

Daugelis Aleksandro draugų ne tiek kreipė dėmesį į pačius nusikaltimų žiaurumus, kiek į nužudytojo Parmeniono priminimą, nes šito nutylėjimas karaliaus akivaizdoje nusikaltėliams galėjo išeiti į naudą. Jie džiūgavo, kad rūstybė atsigręžė prieš rūstybės tarnus, kad jokia valdžia, įgyta nusikaltimu, nėra ilga. Karalius, išklausęs kaltinimą, paskelbė, kad kaltintojai praleidę vieną patį didžiausią nusikaltimą, būtent jo likimo beviltiškumą, nes jeigu jie būtų norėję arba bent tikėję, kad iš Indijos grįš sveikas ir gyvas, šitaip elgtis jie nebūtų drįsę. Juos visus suėmė ir įsakė nužudyti 600 kareivių, kurie buvo jų siautėjimo vykdytojai. Tą pačią dieną nubaudė ir persų maišto organizatorius, kuriuos Krateras buvo atvedęs.

Netrukus po to iš Okeano grįžo Nearchas ir Onezikritas, kuriems karalius buvo liepęs toliau patyrinėti Okeaną. Jie pranešė karaliui, ką patys ištyrė ir buvo girdėję. Netoli nuo upės žiočių esanti sala, kuri pertekusi auksu, o neturinti arklių. Jei kas turįs drąsos iš kontinento į salą nugabenti arklį, tai už arklį gaunąs 1 talentą. Ten esą pilna jūros gyvūnų. Potvynio bangos į krantą išmetančios laivų dydžio jūros pabaisas. Gyvūnai, kurie plaukia paskui laivus, laukinių jūrininkų šūkavimų išgąsdinti, tarsi skęsdami laivai su dideliu triukšmu pasineria į vandenį. Ir kitais atvejais jie patikėjo vietinių gyventojų pasakojimais. Tarp kita ko

ir tuo, kad Raudonosios jūros pavadinimas (Mare Erythraeum) kilęs ne nuo vandens spalvos, kaip daugelis mano, o nuo karaliaus Eritros vardo.

Netoli nuo žemyno esanti sala tankiai priaugusi palmių. Beveik viduryje miško stūksanti karaliui Eritrui atminti kolona, prirašyta tos genties rašmenimis. Dar pridūrė, kad kapitonai laivų, kuriais plaukė kariuomenę lydėję pirkliai ir virėjai, suvilioti gandų apie auksą, laivus nuplukdė į salą ir kad po to daugiau jų nematę. Karalius, trokšdamas daugiau sužinoti, liepė vėl iš naujo tyrinėti žemę, kol laivyną nuves iki Eufrato upės, o iš ten Eufrato upe prieš srovę nuplukdys laivyną į Babiloną.

O pats gi, turėdamas begales sumanymų galvoje, nusprendė, užvaldęs visą Oriento pajūrį, iš Sirijos vykti į Afriką, nes Kartaginą laikė savo priešu. O iš ten per Numidijos dykumą žygiuoti link Gado, nes ėjo kalbos, kad ten esą Herkulio stulpas – kolona. Po to keltis į Ispaniją, kurią graikai nuo Iberio upės pavadinimo Iberija vadino. Pražygiuoti pro Alpes Italijos pakraščiais. Iš čia netolimas kelias į Epirą. Todėl Mezopotamijos valdytojams davė nurodymus Libano kalnuose kirsti medžius, transportuoti juos į Sirijos miestą Tapsaką ir iš jų daryti milžiniškus karo laivus. Visi laivai turi būti su septyniomis eilėmis irklų, ir juos pristatyti į Babiloną. Kipro karaliams įsakė statyti varį, pakulas, bures.

Tuo metu, kada jis šitaip viską tvarkė, gavo iš karalių Poro ir Taksilo laišką, kuriame rašė, kad Abisaras susirgęs ir miręs, jo prefektas Pilypas žuvęs nuo žaizdų. O tie, kurie jį sužeidė, esantys nubausti. Todėl į Pilypo vietą paskyrė Eudemoną, trakiečių vadą. Abisaro karalystę perdavė jo sūnui.

Po to pats nuvyko į Persegadus. Čia gyvena persų gentis, kurios satrapas buvo Orsinas. Jis išsiskyrė iš visų barbarų savo aukšta kilme ir turtais. Jis giminiavosi su Kyru, anksčiau buvusiu persų karaliumi. Turtus buvo paveldėjęs iš savo prosenelių ir dalį sukaupęs savo ilgo valdymo metu. Jis išėjo karaliaus pasitikti su įvairiomis dovanomis, kurios buvo skirtos ne tik karaliui, bet ir karaliaus draugams. Jam iš paskos sekė naminių arklių bandos, karo vežimai, papuošti auksu ir sidabru, brangūs apyvokos daiktai, brangieji akmenys, sunkūs auksiniai indai, purpuriniai rūbai ir 4.000 kaltinių sidabro talentų. Tačiau toks didelis barbaro dosnumas buvo jo mirties priežastis. Tuo tarpu kai satrapas visus karaliaus draugus dovanomis pagerbė labiau, negu jų padėtis reikalavo, eunuchui Bagojui, prie kurio Aleksandras buvo labai prisirišęs dėl jų kūniškų santykių, nedavė jokios dovanos. Kažkas satrapą perspė-

jo, kad eunuchas Aleksandrui esąs prie širdies, šis atsakęs, kad jis pagerbia karaliaus draugus, o ne ištvirkėlius. Persai neturį papročio vesti vyrus, kai šie iškrypėliai sumoteriškėja.

Eunuchas, išgirdęs tokias kalbas, savo pasileidusiu elgesiu įgytą galią panaudojo prieš kilniausio ir nekalto žmogaus gyvybę. Susirado tos pačios tautybės lengvabūdžių žmonių ir juos pristatė liudininkais paremti išgalvotus kaltinimus, nurodęs jiems tik tada pranešti, kai šis duos nurodymą. Tuo tarpu visada, kai tik būdavo be liudininkų pas karalių, kvaršino lengvatikiui galvą, stengdamasis nuslėpti tikrąją pykčio priežastį, kad tuo įtikinamesni būtų jo įrodymai. Iš pradžių Orsinas dar neįtarė, bet jau buvo žeminamas. Kaltinamąjį šmeižė slapta, jam nežinant, koks pavojus gresia. Šlykštusis ištvirkėlis, net ir paleistuvavimo metu, kada tik karalius jo pageidavo, neužmiršo šmeižti ir melagingai kaltinti Orsiną vieną kartą gobšumu, kitą kartą net maišto organizavimu. Jau pakankamai buvo prisirinkę melo nekaltam žmogui pražudyti, bet dar prisidėjo ir pats likimas, kurio išvengti negalime.

Atsitiko taip, kad Aleksandras, norėdamas atnašauti mirusio Kyro garbei aukas, įsakė atidaryti jo kapą. Pagal persų padavimus, jis tikėjosi Kyro kapą rasti pilną aukso ir sidabro. Tačiau be apipuvusio skydo, dviejų skitiškų lankų ir trumpo durklo nieko kito nerado. Tada karalius, padėjęs aukso vainiką savo nešiojamu apsiaustu pridengė sarkofagą, kuriame gulėjo kūnas, stebėdamasis, kad tokio garso karalius, turėjęs tokius turtus, palaidotas kaip plebėjus. Šalia stovėdamas eunuchas ir žiūrėdamas į karalių, tarė: „Nėra ko stebėtis, kad tušti karalių kapai, kai satrapų namai nepajėgia sutalpinti prisiplėšto iš ten aukso. Sakysime, aš anksčiau šito kapo nebuvau matęs. Tačiau iš Darijaus lūpų esu girdėjęs, kad Kyro kape esą paslėpta 3.000 talentų. Taigi dėl to Orsinas toks dosnus tau, mat tai, ko jis negalėjo teisėtai laikyti pas save, dovanodamas tau, dargi malonę gali iš tavęs įgyti".

Kai pasirodė ir tie liudininkai, kuriuos jis buvo paruošęs, karalius jau buvo pradėjęs pykti. Ir Bagojas, ir jo apdoroti sėbrai melagingais skundais dūzgė karaliaus ausis. Orsinas net neįtarė, kad kuo nors galėtų būti kaltinamas, kai atsidūrė kalėjime. Nesitenkindamas tuo, kad atiduotas kankinimams nekaltas žmogus, pats dar prisidėjo prie jo kankinimų. Orsinas, žiūrėdamas į jį, tarė: „Esu girdėjęs, kad Azijoje kadaise karaliavusios moterys. O šit dabar visai naujas dalykas: kastratai karaliauja". Šitoks buvo galas vieno kilmingiausio perso, ne tik nekenksmingo, bet dargi karaliui labai dosnaus. Tuo pačiu metu buvo nužudytas Fradatas,

įtariamas norėjęs užgrobti valdžią. Karalius pradėjo skubiai ir neapgalvotai vykdyti bausmes, neištyręs tikėti skundais. Vadinasi, sėkmė gali pakeisti prigimtį. Ir retai kas gali būti pakankamai saugus savo laimės atžvilgiu. Juk tas pats karalius truputį anksčiau negalėjo pasmerkti Lincesto Aleksandro, įskųsto dviejų skundikų. Ne tokius svarbius nusikaltėlius prieš savo valią leido išteisinti, kadangi kitiems jie atrodė nekalti. Nugalėtiems priešams grąžindavo karalystes. Pagaliau tas pats karalius taip išsigimė, kad nepaisydamas širdies balso, išsigimusio ištvirkėlio sprendimu vieniems dovanoja karalystes, kitiems atima gyvybę.

Bemaž tomis pačiomis dienomis karalius gavo iš Keno laišką, kuriame šis aprašo karo žygius Europoje ir Azijoje per tą laikotarpį, kai jis kovojo Indijoje. Trakijos viršininkas Zofirijas ekspedicijos į getų kraštą metu netikėtai su visa kariuomene buvo užkluptas staiga kilusios audros. Sužinojęs apie šią nelaimę, Seutas Orizas sukurstė savo tautiečius atsimesti. Atsimetus beveik visai Trakijai ir Graikijai.. (tekstas nutrūksta; žiūrėk Freinshemio papildymą – vert. pastaba).

Taigi su 30-čia laivų kariuomenę perkelia į Sunį. Sunis yra Afrikos iškyšulys. Ir čia buvo nuspręsta pulti miesto uostą. Apie tai sužinojęs karalius, kuriam Harpalas ir atėniečiai buvo vienodi priešai, įsakė ruošti laivyną, nusprendęs tuoj pat vykti į Atėnus. Slapta svarstydama šitą planą, gauna laišką. Laiške rašoma, kad Harpalas atvykęs į Atėnus ir pinigais papirkęs Atėnų vadus. Bet tuoj pat sušaukus liaudies pasitarimą, jam buvo liepta iš miesto išsinešdinti. Tada jis atvykęs į graikų kariuomenę. Kariuomenė jį suėmusi ir kažkoks kareivis iš pasalos jį nužudęs. Apsidžiaugę tuo laišku, karalius atsisakė plano keltis į Europą. Bet įsakė, kad visi Graikijos miestai priimtų graikus tremtinius, išvarytus iš krašto, išskyrus tuos, kurie susitepę savo tautiečių krauju.

Graikai neišdrįso paklausyti, nors ir manė, kad tai yra pradžia įstatymų vykdymo. Jų išlikęs turtas turėjo būti tremtiniams grąžintas. Tik vieni atėniečiai, ne tik savo asmeninės, bet ir valstybinė teisės gynėjai, pripratę klausyti įstatymų ir savo tautos papročių, o ne karaliaus įsakymų, tiems visuomenės padugnėms, kurių negalėjo pakęsti, neleido peržengti savo miesto sienų. Jie buvo pasiryžę geriau viską iškęsti, negu priimti pas save anksčiau buvusius savo miesto dabar tremties atmatas. Aleksandras paleido į tėvynę grįžti vyresnio amžiaus kareivius ir įsakė atrinkti 30.000 pėstininkų ir 2.000 raitelių, nes tą kariuomenę norįs palikti Azijoje. Karalius buvo tos nuomonės, kad tiek tvarką palaikyti Azijoje, kur daugel vietų buvo paliktos kariuomenės įgulos, tiek apsaugoti nuo

maištininkų neseniai įkurtus ir kolonistų apgyvendintus miestus galima ir su nedidele kariuomene. Prieš atsirinkdamas kariuomenę, kurią žadėjo pasilikti sau, įsakė visiems kareiviams viešai paskelbti, kiek kuris turi skolos. Buvo sužinota, kad daugelio skolos labai didelės. Nors skolos buvo padarytos dėl pačių kareivių išlaidumo, karalius nutarė pats jas apmokėti. Kareiviai galvodami, kad karalius juos norįs patikrinti, kad lengviau išlaidžiuosius būtų galima atskirti nuo taupiųjų, visaip delsdami vilkino laiką. Karalius gerai suprato, kad prisipažinti esant prasiskolinusiam kliudo gėda, o ne užsispyrimas. Todėl įsakė visoje stovykloje ištiesti stalus ir atnešti 10.000 talentų. Tuomet gi pasitikėdami prisipažino skolingi ir iš tos milžiniškos sumos liko 130 talentų. Tiek daug nelaimių patyrusi, tiek turtingiausių tautų užkariavusi, kariuomenė atsinešė iš Azijos daugiau pergalių, negu grobio. Kai kareiviai sužinojo, jog vienus leidžia namo, o kitus palieka, ir todėl manydami, kad nuolatinę kariuomenės buvimo vietą karalius pasirinkęs Aziją, kaip pamišę ir nepaisydami karinės drausmės, maištininkai šūkaudami ir rodydami savo subjaurotus, randuotus veidus ir žilus plaukus, akiplėšiškiau negu paprastai puolė karalių ir visi kartu reikalavo paleidžiami į namus.

Nieko nebodami, nei vadų draudimo, nei karaliaus kuklaus elgesio, maištininkai šūkaudami ir kareivišku įžūlumu trukdė kalbėti ir atvirai pareiškė, kad iš šitos vietos jie niekur kitur nesijudins, o tik į tėvynę. Pagaliau nutilo daugiau dėl to, kad pamatė esant susijaudinusį, negu kad patys būtų susijaudinę ir laukė, ką karalius ketina daryti.

Jis tarė: „Ką gi tai reiškia, toks staigus maištas ir toks įžūlus ir palaidas laisvumas. Bijau prabilti, juk jūs viešai sulaužėte karaliaus valdžią, ir aš esu karalius iš jūsų malonės, kuriam nepalikote teisės nei į jus kreiptis, nei išsiaiškinti, nei perspėti, nei į jus pažvelgti. Iš tikro, kai aš nusprendžiau vienus pasiųsti į tėvynę, o kitus truputį vėliau su savimi atvesti, tai ėmė šaukti ir tie, kurie turi išvykti ir tie, su kuriais aš pats nusprendžiau atvykti. Ką tai reiškia? Dalykai skirtingi, o šauksmas tas pats. Labai norėčiau žinoti, ar tie skundžiasi, kurie išvyks, ar tie, kurie pasilieka".

„Visi skundžiasi", taip sutartinai visi susirinkusieji atsakė, kad galėjai pamanyti iš vienos burnos sklindant garsą.

Tuomet karalius tarė: „Prisiekiu Herkuliu, negali būti, kad galėčiau patikėti, jog tai, ką nurodėte, yra jūsų visų nusiskundimų priežastis. Juk didesnės kariuomenės dalies tai neliečia, nes aš paleidžiu į namus daugiau, negu žadu pasilikti. Matyt, yra gilesnės priežastys, kurios nustato

visus prieš mane. Kada gi visa kariuomenė nusigręžė nuo savo karaliaus? Net ir vergai viena banda nepabėga nuo savo šeimininkų. Mat juose yra dar kažkokia gėda palikti visų apleistą šeimininką. O aš užmiršęs tokį jūsų įširdusį maištą, dar stengiuosi nepagydomai sergantiems surasti vaistų. Iš tikro aš atsižadu visų vilčių, kurias dėjau į jus. Aš nusprendžiau elgtis su jumis ne taip, kaip reikėtų elgtis su savo kareiviais, nes jūs atsisakote būti jais, o taip, kaip reikia elgtis su pačiais nedėkingiausiais. Kai jus ima gaubti laimė, jūs pradedate siautėti, pamiršę tą padėtį, iš kurios mano malone išsikapstėte. Iš tikro jūs verti pasilikti toje pačioje padėtyje ir joje pasenti, nes jūs labiau sugebate tvarkyti sunkų savo likimą, negu laimingą. Štai pagaliau prie ko prieita! Tie, kurie truputį anksčiau buvo ilirų ir persų vergai, šiandien bodisi Azija ir karo grobiu, paimtu iš tokios daugybės tautų. Neseniai buvusiems pusnuogiams Pilypo pavaldiniams, šiandien purpuriniai apsiaustai per prasti. Jų akys negali pakęsti aukso ir sidabro spindėjimo, jie išsiilgo medinių indų, skydų iš pynučių, surūdijusių kardų. Šitokia apranga pasipuošusius aš perėmiau jus ir 500 talentų skolos, tuo tarpu kai visas karaliaus turtas – mano žygių pagrindas sudarė ne daugiau kaip 600 talentų. Prie šito turto (tegu niekas nepavydi) aš pridėjau didžiausios pasaulio dalies imperiją. Gal dėl to jums nusibodo Azija, kuri nuveiktųjų žygių garbe sulygino jus su dievais? Palikę karalių skubinotės grįžti į Europą, pamiršę, kad daugeliui jūsų nebūtų užtekę lėšų kelionės išlaidoms, jei aš nebūčiau sumokėjęs jūsų skolų. Vadinasi, grįžtat su Azijos turtais. Ant savo nepasotinamų pilvų nešdami iš nugalėtųjų tautų atimtus šarvus, jūs nejaučiate gėdos grįžti pas savo žmonas ir vaikus, kuriems nedaugelis galės parodyti savo pergalės dovanų, nes jiems beieškant savo laimės, kitų ginklai taps jų paguoda. Neteksiu gerų kareivių, sugulovų jų meilužių, kurioms iš visų turtų liko tik tas, kas buvo sumokėta. Taigi tiems, kurie nuo manęs bėga, durys atviros, nešdinkitės kuo greičiau, aš su persais dar pridengsiu jus. Nieko nelaikau! Nedėkingieji piliečiai, dinkite man iš akių! Džiaugsmingai jus sutiks tėvai ir vaikai, grįžtančius be savo karaliaus. Jie išeis pasitikti perbėgėlių ir išdavikų. Aš gi, dievaži, džiaugsiuos, kad jūs pabėgote ir kur tik būsiu stengsiuos jus nubausti, o tuos, su kuriais mane paliekate, gerbsiu ir vertinsiu labiau negu jus. Pagaliau jūs suprasite, ką gali kariuomenė be karaliaus ir kokios jėgos slypi manyje".

Pagaliau, griežbdamas dantimis, nušoko nuo tribūnos, puolė į ginkluotos kariuomenės vidurį, stvėrė, kuriuos buvo pastebėjęs labiausiai

triukšmaujant, ir nedrįstančius priešintis perdavė savo asmens sargybai. Sulaikytųjų buvo 13. Kas gi galėtų patikėti, kad prieš tai siautėję maištininkai sustings iš baimės, nors ir matė, kaip velkami kankinti jų draugai, ne daugiau maištavę už kitus. /Prieš tai buvo tokie drąsūs ir kareiviškai įžūlūs bei maištingi taip nuščiuvo, kad ne tik niekas nedrįso priešintis besispraudžiančiam karaliui, bet visi apmirę iš baimės, lyg perkūno trenkti, su nerimu laukė, ką nuspręs karalius su jais padaryti/ . Ar juos pritrenkė pagarba karaliaus vardui, kurį tautos, gyvenančios karaliaus valdžioje, laiko dievišku, ar pagarba pačiam karaliui, ar pagaliau ta milžiniška įtaiga, su kuria jis valdo visą armiją. Maištininkai tikrai parodė ypatingą kantrybės pavyzdį. Jie taip nereagavo į savo bendrininkų kankinimus, kad, sužinoję apie jų nužudymą naktį, viską darė dar uoliau ir su didesne pagarba. Nors buvo draudžiama kareiviams artintis prie karaliaus būstinės, išskyrus kareivius azijatus, kitą dieną jie taip šaukdami atėjo, kad visa stovykla skambėjo. Jie pareiškė, kad tuoj pat jie nusižudysią, jei karalius nesiliaus ant jų pykęs. Bet karalius, atkakliai laikydamasis to, ką buvo nusprendęs, liepė sušaukti svetimtaučių kareivių susirinkimą ir neįleisti makedoniečių į stovyklą.

Skaitlingai susirinkusiems per vertėją karalius pasakė tokią kalbą: „Kai aš iš Europos persikėliau į Aziją, tikėjausi prie savo imperijos prijungti daug kilmingų tautų, didelę žmonių masę. Ir neapsirikau patikėjęs tuo, ką apie jas skelbė gandai. Bet prie šito taip pat dar prisidėjo ir tai, ką aš dabar matau: drąsūs vyrai be galo atsidavę savo karaliams. Aš maniau, kad viskas teka prabangoje ir kad iš per didelės laimės visi paskendę malonumuose. Tačiau iš tikro matau, kad karinę tarnybą jūs lygiai taip pat uoliai atliekate ir su tokiu pat fizišku ir moraliniu patvarumu. Nors jūs esate drąsūs vyrai, bet ne mažiau vertinate ištikimybę, negu drąsą. Šita aš jums sakau pirmą kartą, bet apie tai žinau seniai. Todėl iš jūsų ėmiau naujokus, juos įjungiau į savo karių korpusą. Jūs naudojate tuos pačius ginklus, dėvite tais pačiais rūbais, bet jūsų paklusnumas ir atsidavimas imperijai yra aiškiai didesnis, negu kitų. Aš pats perso Oksatro dukrą paėmiau už žmoną, nelaikydamas negarbe iš belaisvės turėti vaikų. Pagaliau nusprendęs savo giminę plačiau paskleisti, vedžiau Darijaus dukrą. Aš skatinau ir savo artimuosius su belaisvėmis susilaukti vaikų, kad per šventą sąjungą panaikinčiau bet kokį skirtumą tarp nugalėtojų ir nugalėtųjų. Todėl tikėkite, kad jūs esate mano vaikai, o ne svetimi man kareiviai. Azija ir Europa yra viena ir ta pati karalystė. Jums suteikiu makedoniečių ginklus. Aš įdiegiau svetimą naujovę: jūs esate ir mano piliečiai, ir mano kareiviai,

viskas turi tą pačią spalvą. Nėra nieko blogo, jei persas perima makedoniečių papročius, o makedonietis persų. Visiems turi būti tos pačios teisės, kurie gyvena to paties karaliaus valdžioje".

Papildymas

Po šitos kalbos savo asmens apsaugą Aleksandras patikėjo persams, jo palydovai ir visi tarnautojai buvo persai. Pasakojama, kai persai makedoniečius maišto iniciatorius surakintus tempė į egzekucijos vietą, vienas iš jų, senas ir įtakingas makedonietis, taip pasakęs karaliui: „Iki kol tu net bausmę vykdydamas laikysies svetimų papročių? Tavo kareiviai, tavo piliečiai be teismo savo belaisvių velkami į bausmės vietą! Jei manai, kad jie nusipelno mirties, tai bent budelius pakeisk!"

Jį įspėjo jam gera linkinti širdis, kad tik jis būtų buvęs labiau pakantus. Bet jo pyktis jau buvo perėjęs į pasiutimą. Truputį prieš tai savo nuosprendžiu buvo pradėjęs abejoti. Dabar vėl iš naujo įsakė sukaustytus įmesti į upę. Net šita bausmė nesukėlė kareivių tarpe maišto. Armijų vadai, jo draugai ir kareivių būriai ėjo pas karalių ir prašė, kad jei jis manąs, jog dar kas nors esą susitepę tuo nusikaltimu, tegu įsako nužudyti. Jie atsiduodą kankinimams, tegu juos nužudo.

Papildymas

Makedoniečiai, sužinoję, kad persai skiriami vadais, kad jiems suteikiama įvairūs laipsniai, duodami makedoniški vardai, o jie, makedoniečiai, gėdingai visai ignoruojami, nebeturėjo jėgų kęsti širdyje sukaupto skausmo. Jie vienmarškiniai susirinko į karaliaus kiemą ir, kaip atgailos ženklą ginklus palikę prie vartų, stovėdami prie durų, maldaudami ir verkdami, prašė, kad karalius įsileistų ir kad geriau juos nubaustų, o ne ignoruotų. Jie sakėsi nepasitrauksią iš čia negavę atleidimo. Kai Aleksandrui apie šitą buvo pranešta, jis atidarė duris ir išėjo prie jų. Girdėdamas jųjų dejavimus ir matydamas atgailavimus, taip pat liūdną ir susisielojusią išvaizdą, ilgai kartu su jais verkė. Šitaip nužemintai laukdami gavo atleidimą. Karalius vienus švelniai pabarė, kitus pavadino vardais, daugelį nebetinkamų karui pasiuntė į namus ir visus, gausiai apdovanojęs, atleido. Be to Makedonijos valdytojui Antipatrui parašė, kad žaidynių metu juos pasodintų pirmose vietose ir kad jie sėdėtų vainikuoti. Mirusiųjų vaikams našlaičiams skirti tėvo kariuomenėje gautą algą.

Demobilizuotųjų viršininku paskyrė Kraterą. Jis turėjo užimti Antipatro vietą ir valdyti makedoniečius, tesaliečius ir trakiečius. O į Kratero

vietą pašaukė Antipatrą, kuris turėjo atsivesti naujokų papildymą. Jau seniai buvo gavęs iš motinos Olimpijos ir Antipatro laiškus, iš kurių jis pamatė, kad tarp jų abiejų vyrauja nesantaika. Motina įtarė Antipatrą siekiant užimti valdžią. O Antipatras rašė, kad Olimpijos elgesys daug kur nesuderinamas su padorumu. Ir taip Antipatras, labai išgyvendamas šaukimą į kariuomenę, nusprendė Aleksandrą nunuodyti.

Šitaip sutvarkęs reikalus, Aleksandras išvyko į Medijos sostinę Ekbataną. Čia jis atliko neatidėliotinus valstybės reikalus, atnaujino vaidinimus ir paskyrė švenčių dienas. Kaip tik tomis dienomis, drugio krečiamas, mirė Hefestionas, kurį karalius mylėjo kaip tikrą brolį. Šią mirtį karalius, pasakojama, neįtikėtinai sunkiai išgyvenęs ir todėl daug ką padaręs, kas netinka karališkajai didybei. O vargšą gydytoją, nepakankamai rūpestingai gydžiusį jo draugą, liepė pakarti. Sukniubusį ant draugo kūno, pusiau be sąmonės, dejuojantį vos atplėšė draugai. Aimanavo kiaurą dieną ir naktį. Daug visa ko pasakojama apie šį įvykį, bet aš ne viskuo tikiu. Tačiau viena yra tikra: Aleksandras įsakė Hefestionui kaip herojui atnašauti aukas. Jo laidotuvės ir paminklas kainavo daugiau negu 12.000 talentų.

2. Aleksandro mirtis

Karaliui grįžtant į Babiloną, chaldėjų žyniai išėjo jo pasitikti ir perspėjo į Babiloną nekelti kojos, nes šiuo metu įžengus į miestą, žyniai jam pranašavo mirtiną pavojų. Karalius jų nepaklausė ir įėjo į miestą, kaip buvo nusprendęs. Mat jam buvo pranešta, kad iš visų pasaulio kraštų į Babiloną susirinkę delegatai laukė jo atvykstant. Visą pasaulį buvo apėmusi tokia jo vardo baimė, kad visos tautos tarsi savo išrinktam karaliui stengėsi įsiteikti. Vadinasi, jis skubėjo vykti į Babiloną tarsi turėdamas vadovauti viso pasaulio tautų suvažiavimui.

Atvykęs į miestą, maloniai priėmė delegatus ir atleido į namus. Maždaug tomis pat dienomis tesalietis gydytojas surengė balių, kuriame pakviestas su draugais dalyvavo ir karalius. Karalius nebaigė išgerti Heraklio taurės, tarsi ieties pervertas staiga suriko. Pusgyvį išnešė iš puotos. O skausmas buvo toks didelis, kad vietoje vaistų jis prašė kardo nusižudyti. Draugai ligos priežastį paskelbė besaikį gėrimą. Iš tikro tai buvo pasikėsinimas, bet galingi paveldėtojai tą negarbę norėjo pridengti. Paruoštus nuodus Antipatras įdavė savo sūnui Kasandrui, nes šis su broliais Filypu ir Jola patarnaudavo karaliui. Įduodamas nuodus, Antipatras perspėjo savo sūnų Kasandrą nė vienu nepasitikėti, tik Tesalu ir

broliais. Filypas ir Jola turėdavo paragauti karaliaus gėrimą. Nuodus jie laikė šaltame vandenyje. Paragavę karaliaus gėrimą ant jo jie užpylė to vandens. Po keturių dienų kareiviai pradėjo įtarinėti, kad karalius miręs ir kad nuo jų tai slepiama. Norėdami išvysti karalių, jie liūdni susirinko karaliaus būstinės kieme ir prašė, kad jiems leistų pamatyti karalių. Pagaliau sargyba, karaliaus įsakyta, įleido juos. (Papildymas baigiasi – vert. pastaba).

Iš tų ašarų, kurias kareiviai žiūrėdami liejo, galėjai pamanyti, kad jie mato nebe karalių, o jo lavoną. Aplik lovą stovintieji visi buvo tokie nusiminę, kad karalius, pažvelgęs į juos tarė: „Kai aš numirsiu, ar jūs galėsite rasti karalių vertą tokių vyrų". Neįtikėtinas dalykas nei kitam pasakyti, nei pačiam girdėti, kaip jis per visą tą laiką, kol jį pasveikino visa kariuomenė iki paskutiniojo kareivio, galėjo ištverti tokioje pat pozoje, kokią buvo užėmęs prieš leisdamas kariuomenei užeiti į būstinę.

Kariuomenei išėjus, išsitiesė, tarsi būtų sumokėjęs viso gyvenimo skolą. Draugams liepė prieiti arčiau, nes balsas ėmė silpnėti. Nuo piršto nusimovė žiedą ir padavė jį Perdikui, sakydamas, kad jo kūną pervežtų prie dievo Hamono. Kai jie paklausė, kam palieką̨s karalystę, atsakė: „Tam, kuris bus geriausias". Dėl šito jis numatąs varžybas. Surengti jam dideles gedulingas žaidynes. Kai Perdikas paklausė, kada jis norėtų, kad jam būtų atliekamos dieviškos pagarbos apeigos, atsakė, tada, kai jūs patys būsite laimingi. Tai buvo karaliaus paskutiniai žodžiai. Neilgai trukus užgeso.

3. Didžiojo užkariautojo gedulas

Pradžioje visa karaliaus būstinė nugriaudėjo nuo verksmo ir dejonių, paskui vėl viskas nutilo ir sustingo tarsi nykioj tuštumoj. Skausmo vietą pagaliau užima susirūpinimas, kas bus toliau. Kilmingieji jaunuoliai, kurie eidavo jo asmens sargybą, apimti begalinio skausmo negalėjo nustygti karaliaus būstinės kieme. Tarsi furijų genami klaidžiojo po miestą, visur kur sukeldami liūdesį ir gedulą. Neliko nė vieno nusiskundimo, kurio skausmas tokiu momentu jiems nebūtų padiktavęs. O tie makedoniečiai ir barbarai, kurie nebuvo karaliaus būstinės kieme, susibūrė kartu. Dėl jų bendro sielvarto negalėjai atskirti, kur čia nugalėtojas, kur čia nugalėtasis. Persai šaukė, kad tai teisingiausias ir švelniausias viešpats, o makedoniečiai, kad tai geriausias ir gailestingiausias karalius. Kilo kažkokios liūdesio varžybos. Galėjai girdėti ne tik liūdinčiųjų balsus, bet ir pasipiktinusių: tokį jauną, pačiame jėgų ir galios žydėjime dievai iš

pavydo pasiėmę iš žmonijos reikalų. Jiems stojosi prieš akis jo ryžtingas veidas, kai jis vedė į mūšį kareivius, kai supo miestą, kopė ant mūro sienų, apdovanojo susirinkime drąsiausius karius.

Makedoniečiai sielvartavo, atsisakę jį garbinti kaip dievą, prisipažino buvę nedori ir nedėkingi, kai jie nenorėjo jo vadinti tokiu vardu, kokio jis buvo vertas. Ir kai jie taip ilgai aimanavo, tai garbindami jį, tai sielvartaudami dėl netekimo, pagaliau ėmė patys savęs gailėtis. Jie matė save išvykusius iš Makedonijos, toli už Eufrato, apsuptus priešo, neapkenčiančio naujosios valdžios, be tikro karaliaus ir karalystės paveldėtojo, kur kiekvienas valdžios vairą traukia į save. Pagaliau jų protas jiems pranašavo pilietinius karus. Vėl jie lies kraują ne už Azijos karalystę, bet už naują karalių. Seni randai atsivers naujoms žaizdoms. Seni, įsenę, ką tik vykdę teisėto karaliaus misiją, dabar gi eis mirti, galbūt už kokio nors nežinomo asmens sargybinio įsigalėjimą.

Šitaip bemąstant, juos užtiko naktis ir baimė sustiprėjo. Kareiviai budėjo ginkluoti. Babiloniečiai žiūrėjo nuo mūro sienos, o kiti užsilipę ant stogo, tarsi norėdami kažką tikresnio pamatyti. Niekas nedrįso degti žiburio. O kadangi nebegalėjo naudotis akimis, tai dejavimus ir balsus gaudė ausimis. Ir dažnai be priežasties išsigandę, bėgo tamsiomis gatvelėmis vienas su kitu susidurdami, vienas kitą įtardami ir gąsdindami. Persai, pagal savo papročius nusikirpę plaukus, apsivilkę gedulingais rūbais, su žmonomis ir vaikais iš tikro liūdėjo ne kaip nugalėtojo ir buvusio priešo, o kaip savo tautos teisingiausio karaliaus. Pripratę gyventi karaliaus valdžioje viešai prisipažino, kad nė vieno karaliaus nebuvo vertesnio už jį. Miesto mūro sienos nesulaikė gedulo. Tos nelaimės gandas tuoj pat prasiskverbė pradžioje į miesto apylinkes, o po to į didelę Azijos dalį, esančią šiapus Eufrato.

Žinia greitai pasiekė ir Darijaus motiną. Ji nusiplėšė rūbus, kuriais buvo apsivilkusi ir užsidėjo gedulo drabužį. Raudama plaukus, krito ant žemės. Šalia jos buvo viena anūkė, kuri liūdėjo neseniai netekusi vyro Hefestiono. Vienodos skausmo priežastys – bendras liūdesys. Tačiau visų saviškių nelaimę galėjo suprasti tik viena Sizigambė. Ji apverkė ir savo anūkių likimą. Naujas skausmas atgaivino praeitį. Galėjai pamanyti, kad tik dabar mirė jos sūnus Darijus ir kad dabar vargšei tenka palaidoti du savo sūnus. Ji apverkė mirusius kartu su gyvais. Kas gi dabar pasirūpins mergaitėmis? Koks bus kitas Aleksandras? Vėl belaisvės, vėl tremtinės. Ji buvo radusi, kas, žuvus Darijui, jas globotų, bet kas po Aleksandro jas gintų, tikrai neras. Staiga ji vėl atsiminė, kaip visų

karalių žiauriausias Ochas per vieną dieną išskerdė 80 brolių ir prie tokios daugybės sūnų pridėjo tėvą. Iš septynių jos vaikų, kuriuos ji pagimdė, liko vienas. O pats Darijus tik truputį laimingai pagyveno, rodos tik tam, kad paskui žiauriau galėtų numirti. Pagaliau skausmas ją palaužė. Apsimuturiavusi galvą, nusigręžė nuo savo anūkės ir anūko, kurie bandė prisiartinti prie jos kelių, atsisakė maisto, kaip buvo atsisakiusi šviesos. Nusprendusi mirti, penktą dieną užgeso. Šios moters mirtis aiškiai parodo, kaip švelniai Aleksandras ją mylėjo ir koks buvo teisingas visoms belaisvėms. Tai, kuri po Darijaus mirties dar įstengė gyventi, po Aleksandro mirties likti gyvai buvo gėda.

4. Valdovo ir žmogaus vertinimas

Tiems, kurie teisingai nori įvertinti karalių, yra aišku, kad visa, kas buvo gera, plaukė iš jo prigimties, o visas ydas lėmė amžius ir aplinkybės. Neįtikėtinas valios stiprumas, neįsivaizduojama ištvermė, jo drąsa ir jėga buvo išskirtina ne tik tarp karalių, bet ir tarp tų, kurie puoselėjo vien tik šias dorybes. Dovanas dažnai teikdavo didesnes, negu drįstum prašyti dievų. Nugalėtiesiems atlaidus, juk tiek daug buvo karalysčių, kurias užėmęs arba grąžindavo, arba dovanodavo. Visai nebijo mirties, kurios baimė kitus pakerta. Garbės ir šlovės troško daugiau negu dera, bet tai galima pateisinti, atsižvelgiant į jauną amžių ir žygius. Jo teigiamos įgimtos savybės buvo: pagarba tėvams, buvo nusprendęs motiną Olimpiją padaryti nemirtinga, už tėvą Pilypą atkeršijo, nuoširdumas beveik su visais draugais, rūpestingas kareiviams, genialiai sumanus, ne pagal amžių įžvalgus, mokėjo tvardyti besaikes aistras, meile naudojosi tik gamtinių poreikių ribose, susilaikydavo nuo neleistinų malonumų. O štai ką jam davė Fortūna: ėmė save lyginti su dievais, reikalavo sau dievams skirtos pagarbos, vertė tikėti orakulo sprendimais, kurie jam buvo šita išpranašavę ir be reikalo pyko ant tų, kurie atsisakė jį garbinti, nacionalinę aprangą pakeitė svetima, pasisavino nugalėtųjų tautų papročius, kurių prieš pergalę nemėgo. Staigumą ir pomėgį išgerti skatino jaunystė, tuo tarpu senatvė nuo viso šito gal būtų atpratinusi. Nors už daug ką jis turi būti dėkingas savo genialumui, tačiau, reikia pripažinti, dar daugiau savo laimei, kuria tik jis vienas mirtingųjų buvo apvaldęs. Kiek kartų ji išgelbėjo iš mirties nagų? Kiek kartų jį, stačia galva puolantį į pražūtį, pridengė savo nuolatine globa? Jo gyvenimo tikslas buvo tas pats kaip ir jo garbės. Likimas jo kantriai laukė, kol jis, užvaldęs Orientą ir pasiekęs Okeaną, baigs atlikti visus žygius, kuriuo mirtingasis gali

aprėpti. Ieškojo šiam karaliui ir šiam vadui įpėdinio, tačiau našta buvo sunkesnė, negu vienas galėjo panešti. Todėl jo vardas ir jo žygių garsas pasklido beveik po visą žemės rutulį tarp karalių ir tarp karalysčių. Ir tie, kuriems teko bent mažiausia tos šlovės dalelė, yra laikomi labai garsiais. Bet grįžkime vėl į Babiloną (kur ir prasidėjo kalba).

Karaliaus asmens sargybiniai pakvietė į karaliaus būstinę karaliaus draugų vyresniuosius ir armijų vadus. Po to sekė kareivių būrys, norinčių sužinoti, kuriam atiteks Aleksandro paveldėjimas. Kareivių prisirinko tiek daug, kad daugelis vadų dėl didelio kareivių skaičiaus negalėjo patekti į karaliaus būstinę. Tuomet šauklys paskelbė, kad įeiti draudžiama, išskyrus tuos, kurie bus pakviesti vardais. Iš pradžių vėl kilo didelis stūgavimas ir verksmas. Paskui, laukdami, kas bus toliau, sutramdę ašaras nutilo. Tuomet Perdikas išnešė į priekį karaliaus krėslą ir pastatė minios akivaizdoje. Ant jo padėjo diademą ir Aleksandro rūbus bei ginklus. Žiedą, kurį karalius jam buvo perdavęs anksčiau, taip pat padėjo ant krėslo. Visa šita matydami, žmonės vėl pradėjo verkti ir raudoti. Tuomet Perdikas tarė: „Štai žiedas, su kuriuo jis antspauduodavo karalystės ir imperijos įsakymus. Karalius man jį perdavė, aš grąžinu jį jums. Nors įpykę dievai jokios kitos nelaimės lygios šiai, kuri užgriuvo mus, negalėjo išgalvoti, tačiau stebintiems jo milžiniškus darbus, galima tikėti, kad jei dievai tokį vyrą buvo paskyrę žmonijos reikalams, kuriuos jis įvykdė, tai tie patys dievai greitai jį pakartos ir jo paties giminėje. Kadangi šiandien nieko kito iš jo neliko, kaip tik tai, kas amžinai priklausys amžinybei, tai visų pirma pasirūpinkime tuo, kas pridera jo kūnui ir vardui, atsimindami kokiame mieste esame ir su kuo esame, kokio karaliaus ir valdovo netekome. Reikia, kolegos kariai, apgalvoti ir apsvarstyti, kad pergalės vaisius galėtume išlaikyti tiems, dėl kurių ji pasiekta. Reikia galvos, vienos ar daugelio, tai lieka jums nuspręsti. Jūs privalote tatai žinoti, kad kareivių minia be vado tas pats kaip kūnas be dvasios. Šeštas mėnuo, kai Roksana yra nėščia. Linkime jai, kad ji pagimdytų sūnų; kai jis subręs, leidžiant dievams, karalystė priklausys jam. Dabar spręskite, kieno norite būti valdomi". Šitaip kalbėjo Perdikas.

5. Naujo karaliaus rinkimas

Tuomet pakilo Nearchas. Jis tarė: „Niekas, manau, negali stebėtis, kad Aleksandro kraujas ir atžala turi priklausyti karališkajai didenybei. Betgi, manau, laukti dar negimusio karaliaus ir aplenkti tai, kas jau šiandien egzistuoja, neatitinka makedoniečių dvasiai ir laikui. Karalius turi

sūnų, gimusį iš Barsinos. Šitam reikia atiduoti diademą". Niekam nepatiko ši kalba. Todėl pagal paprotį ietimis mušdami į skydus, nesiliovė kėlę triukšmą. Nearchui dar atkakliau ginant savo nuomonę, beveik kilo maištas. Tuomet Ptolomėjus tarė: „Žodžiu, Roksanos ir Barsinos sūnūs abu lygiai yra verti valdyti makedoniečių tautą, tačiau Europa gėdysis ištarti jo vardą, nes didesne dalimi jis bus belaisvio vardas. Argi mes tam nugalėjome persus, kad jų palikuoniui vergautume? Juk teisėti jų karaliai Darijus ir Kserksas su tokiomis milžiniškomis armijomis ir didžiuliais laivynais veltui stengėsi mus užkariauti. Mano nuomonė tokia: Aleksandro sostas lieka karaliaus būstinėje. Tie, kurie priklausys sosto tarybai, tegu čia susirenka tiek kartų, kiek reikės aptarti bendrus reikalus. Sprendimas bus toks, kokį didžioji tarybos dalis priims. Kariuomenės vadai ir viršininkai bus jiems pavaldūs".

Kai kurie pritarė Ptolomėjui, bet daugiau Perdikui. Tuomet stojo kalbėti Aristonas. Kai Aleksandrą paklausė, kam jis palieką karalystę, atsakė: geriausiam. Tačiau jis pats geriausiu laikė Perdiką, nes jam ir žiedą atidavė. Juk prie mirštančiojo buvo ne jis vienas. Karalius apžvelgė visus ir iš draugų minios išsirinko tą, kuriam perdavė žiedą. Taigi jis nusprendė aukščiausią imperijos valdžią atiduoti į Perdiko rankas. Niekas neabejojo, kad teisingai pasakyta. Todėl visi Perdiką kvietė išeiti į vidurį ir paimti karaliaus žiedą. Jis norėjo, bet raginosi ir galvojo, juo santūriau jis sutiks, juo atkakliau jie siūlys. Jis vis lūkuriavo ir ilgai negalėjo apsispręsti, kaip pasielgti, pagaliau grįžo atgal ir atsistojo už tų, kurie arčiausiai sėdėjo.

Bet Meleagras, drąsus vyras, vienas kariuomenės vadų, suerzintas Perdiko neryžtingumo, tarė: „Net dievai to neleistų, kad Aleksandro palikimas, tokios karalystės aukščiausia valdžia gultų ant tų pečių, iš tikro žmonės to negalėtų pernešti. Aš nieko nesakau apie tuos vyrus, kuriems ko nors nemalonaus imtis prieš savo norą nėra reikalo. Ir nesvarbu, ar gimęs Roksanos sūnus bus jūsų karalius, ar Perdikas, nors pastarasis žada valdyti valstybę kaip globėjas. Jo nuomone, niekas kitas netinka karaliumi būti, o tik tas, kuris dar negimęs. Visų skubėjimas yra suprantamas ir pagrįstas, jis tik vienas laukia, tiksliai žinodamas už kiek mėnesių gimdys, ir dargi net tai, kad gims berniukas. O jūs dar abejojate, ar pradėtas, ar tik įtariamas, kad pradėtas. Prisiekiu dievu, jei Aleksandras vietoje savęs karaliumi būtų palikęs jį, tai iš visų tų priesakų, manau, šito vieno nereikėtų vykdyti. Tai kodėl gi jūs nebėgate plėšti turtų? Nes visų šitų karališkųjų lobių paveldėtoja iš tikro yra liaudis". Šitaip pasakęs,

prasiveržė pro ginkluotus vyrus. O visi tie, kurie nueinančiam davė kelią, nusekė paskui jį ieškoti grobio.

Aplinkui Meleagrą susirinko skaitlingas ginkluotų vyrų būrys. Ir visas susirinkimas virto maištaujančia minia. Tuo tarpu vienas, iš pačių liaudies gelmių, mažai kam makedoniečių pažįstamas, tarė: „Kam reikia griebtis ginklų ir pradėti pilietinį karą, jei karalių, kurio ieškote, turite čia pat. Kodėl jūs užmiršote Pilypo sūnų Aridėjų? Jis yra ką tik buvusio karaliaus Aleksandro brolis, šiuo metu kulto ir apeigų vadovas, o dabar vienintelis paveldėtojas. Kuo jis nusikalto? Ir ką padarė, kad jam atimama net visuotinė tautų teisė? Jei jūs ieškote karaliaus, panašaus į Aleksandrą, tokio niekada nerasite. Jei norite rasti jam artimiausią, tai jis tik vienas".

Po šių žodžių visas susirinkimas tarsi įsakytas nutilo. Paskui visi kartu ėmė šaukti: „Reikia pakviesti Aridėjų, o tuos, kurie be jo pradėjo susirinkimą, nubausti mirtimi". Po to Pitonas, nesulaikydamas ašarų, pakilo kalbėti: „Šiuo metu labiausiai apgailėtinas yra Aleksandras, nes jam neleidžiama pasinaudoti jo rankų vaisiaus – tokių šaunių valdinių ir kareivių dalyvavimu. Tie, kurie rūpinasi tik savo karaliaus vardu ir atminimu, visai nemato kitų reikalų. Prieš jaunuolį, kuriam buvo pavestas karalystės valdymas, nedviprasmiškai pasipylė daugybė užgaulių žodžių. Jam buvo parodyta daugiau neapykantos, negu Aridėjui paniekos, mat pradėję gailėtis, ėmė jį užtarti. Minia šaukė, kad jie nieko kito neprileisią prie valdžios, o tik tą, kuris tam gimęs, ir reikalavo pašaukti Aridėjų. Greitai jį pristatė į karaliaus būstinę Perdiko neapkenčiamas priešas Meleagras. Kareiviai jį pasveikino kaip Pilypą ir paskelbė karaliumi. Bet tai buvo tik minios balsas. Kilmingieji turėjo kitą nuomonę. Vienas iš jų, Pitonas, ėmėsi įgyvendinti Perdiko planą. Jis skiria būsimam Raksanės sūnui globėjus Perdiką ir Leonatą. Abu jie karališkosios giminės ir pridūrė, kad valstybės reikalus Europoje turi tvarkyti Krateras ir Antipatras. Tuomet turėjo kiekvienas prisiekti, kad jie pasiduos Aleksandro sūnaus valdžiai. Meleagras su savo draugais pasišalino, ne dėl to, kad jautėsi nuskriaustas, o dėl to, kad išsigando bausmės. Bet po to, su savimi traukdamas Pilypą, vėl įsiveržė į karaliaus būstinę ir ėmė šaukti, kad dėl tos pačios valstybės interesų, esą, reikia balsuoti ką tik pradėtojo naujo karaliaus atžvilgiu, jei patys įsitikins amžiaus reikšme ir pamatys, kad Pilypo palikuonis dviejų karalių sūnus ir brolis jiems patiems yra tinkamiausias. Nei gili jūra, nei platūs ir audros įsupti vandenys negali sukelti tokio bangavimo, kokį gali sukelti įsisiūbavusi minia. Ypač jei ji

gali mėgautis ką tik įgyta, bet neilgai tverianča laisve. Nedidelis skaičius balsavo už ką tik išrinktą Perdiką, daugiau negu tikėjosi atidavė balsus už Pilypą. Nebuvo laiko ko nors ilgai norėti ar nenorėti, galėjo apgailėti tik nepasisekusį planą ir patį kandidatą. Minios aistros nukrypo į karališkos kilmės palikuonį. Aridėjus, išgąsdintas vadų nuomonės, iš susirinkimo buvo pasitraukęs. Jam išeinant, kareivių susirinkimas veikiau pritilo, negu atvėso. Taigi vėl sugrąžintas, jis apsivilko brolio rūbus, kurie buvo padėti ant sosto. O Meleagras, irgi užsidėjęs krūtinės šarvus, pasiėmė ginklus ir kaip palydovas išlydėjo naująjį karalių. Tačiau falangiečiai, mušdami ietimis į skydus, grasino pasisotinti tų krauju, kurie bandys užimti jiems nepriklausantį karaliaus sostą. Jie džiaugsis, jei tuose pačiuose namuose ir toje pačioje giminėje liks karaliaus sostas. Karaliaus įpėdinis apgins imperijos paveldėjimo teisę. Jie esą įpratę gerbti patį karaliaus vardą ir niekas negali jo pasisavinti kaip tik tas, kuris karaliumi yra gimęs. Perdikas išsigandęs davė įsakymą saugoti patalpą, kame gulėjo Aleksandro kūnas. Iš viso su juo buvo 600 labai drąsių vyrų. Prie jų dar prisidėjo Ptolomėjus ir karališkoji jaunuolių kohorta. Tačiau milžiniška masė ginkluotų kareivių nesunkiai išlaužė duris. Į patalpą įsiveržė ir karalius, apsuptas palydovų būrio, kuriam vadovavo Meleagras. Įtūžęs Perdikas kreipėsi į tuos, kurie norėtų ginti karaliaus kūną. Tačiau įsiveržėliai iš tolo sviedė į jį ietis. Daug buvo sužeistų. Pagaliau vyresnieji amžiumi, nusiėmę šalmus, kad geriau juos galėtų atpažinti, kreipėsi į Perdiko šalininkus, kad jie nustotų kovęsi ir pasiduotų karaliaus ir daugumos valiai. Pirmasis ginklus padėjo Perdikas, o po to ir kiti tą patį padarė. Tada Meleagras patarė nesitraukti nuo Aleksandro kūno. Bet jie nusprendę, kad jiems ruošiama pasala, per visas keturias puses spruko iš karaliaus kiemo ir nurūko prie Eufrato upės.

Perdiką ir Leonatą lydėjo gausus kavalerijos būrys, susidedantis iš pačių kilmingiausių jaunuolių. Buvo nutarta išeiti iš miesto ir pasitraukti į stepes. Tačiau Perdikas, galvodamas, kad pėstininkai kartais gali neiti kartu su juo ir kad išvedęs raitelius jis neatrodytų atsiskyręs nuo visos kariuomenės, pasiliko mieste. O Meleagras nesiliovė kurstyti karalių, kad teisę valdyti reikalinga esą sankcionuoti Perdiko mirtimi. Jeigu šis neįveiksiąs savo silpnadvasiškumo, anas vėl sukelsiąs maištą. Jis žinąs, kiek anas pasitarnavęs karaliui, tačiau niekas negalįs pasitikėti tuo, kurio bijosi. Karalius greičiau leido negu pritarė. O Meleagras tylėjimą palaikė įsakymu ir pasiuntė karaliaus vardu Perdiką surasti. Jei šis nesutiktų eiti kartu, liepė nužudyti. Kai Perdikui buvo pranešta apie karaliaus

šalininkų atvykimą, jis lydimas visai dar jaunų vaikinų iš karališkosios kohortos, sustojo prie kambario slenksčio ir ėmė gėdinti atvykusiuosius, juos vadindamas Meleagro vergais. Jo veidas buvo toks drąsus ir ryžtingas, kad tie vos kvapą atgaudami išdūmė. Perdikas vaikinams liepė sėsti ant arklių ir su keletu draugų atvyko prie Leonato, tikėdamasis didesnėmis pajėgomis atremti užpuolimą, jei toks įvyktų.

Kitą dieną makedoniečiai pastebėjo negerą dalyką: Perdikas atsidūrė mirties pavojuje. O Meleagrui už tokį įžūlumą nusprendė atkeršyti ginklais. Šis, jausdamas bręstantį maištą, nuėjo pas karalių ir jį paklausė, juk jis pats liepęs suimti Perdiką. Karalius atsakė liepęs prikalbėtas Meleagro. Tačiau nereikią kelti panikos, nes Perdikas gyvas. Paleidus susirinkimą, Meleagras labiausiai dvejojo dėl raitelių atsimetimo ir nežinodamas, ką reikia daryti (nes pats atsidūrė tokiame pavojuje, kokį anksčiau priešui rengė), beveik ištisas tris dienas suko galvą nesiryždamas veikti. Ir iš tikro karaliaus būstinėje iš paviršiaus viskas vyko po senovei. Ir tautų pasiuntiniai lankė karalių, ir armijų vadai dalyvavo, ir būstinės prieangyje buvo pilna karaliaus palydovų ir ginkluotų vyrų. Bet savaime kilęs didelis sielvartas buvo visiškos nevilties ženklas.

Įtarinėdami vienas kitą, niekas nedrįso prieiti arčiau vienas prie kito ir pasikalbėti. Kiekvienas pats savyje lukštendamas slaptas mintis, lygino naująjį karalių su senuoju ir tuo aitrino skausmą dėl netekusio karaliaus. Klausinėjo savęs, kur yra tas, kurio vadovaujami vykdėme jo planus. Jie esą palikti vieni tarp laukinių ir priešiškų tautų, kurios progai pasitaikius už daugybę padarytų skriaudų pareikalaus jiems bausmių. Šitokioms mintims graužiant sielą, buvo pranešta, kad raiteliai, pasitraukę su Perdiku, užėmė Babilono apylinkes ir sulaikė maisto gabenimą į miestą. Iš pradžių maisto trūkumas, o paskui ir badas prasidėjo. Tie, kurie buvo mieste, manė, kad arba reikia susitaikyti su Perdiku, arba stoti į kovą. Tuo metu buvo taip: kaimo gyventojai, bijodami gyvenviečių ir kaimų sunaikinimo, bėgo į miestą, o miestiečiai, pajutę maisto stygių, traukėsi iš miesto. Vieniems ir kitiems atrodė gyventi svetimoje vietoj saugiau. Makedoniečiai, išsigandę pastarųjų panikos, ateina į karaliaus būstinę ir pareiškia savo nuomonę. Pagaliau buvo nuspręsta pas raitelius siųsti pasiuntinius ir su jais derėtis: baigti nesantaiką ir padėti ginklus.

Karalius skiria pasiuntiniu tesalietį Pasą, megelapolitanietį Amisą ir Parilansą. Perdavę karaliaus žodžius, gavo atsakymą: jie padėsią ginklus tik su ta sąlyga, jei karalius jiems išduosiąs nesantaikos kurstyto-

jus. Gavę tokią žinią, kareiviai nelaukdami įsakymo griebėsi ginklų. Išgirdęs triukšmą, Pilypas išėjo iš karaliaus būstinės ir tarė: „Nereikia maištauti, nes besikaunančių pusių naudą paims tas, kas kovoje nedalyvaus. Kartu atsiminkime, kas čia turime reikalą su piliečiais, kurie trokšdami pilietinio karo, skuba sunaikinti susitaikymo viltis. Pabandykime pasiųsti antrą delegaciją ir pasižiūrėkime, ar negalime sušvelninti padėties. Aš manau, kad kol nepalaidotas karaliaus kūnas, kiekvienas norės ateiti ir išreikšti jam prideramą pagarbą. Kai dėl manęs, aš esu labiau linkęs atsisakyti valdžios, negu ją laikyti piliečių kraujo kaina. Jei nėra vilties kitu būdu pasiekti santaikos, aš labai prašau, išsirinkite stipresnį". Po to su ašaromis akyse nusiima nuo galvos diademą ir laikydamas dešinėje rankoje ištiesė, kad paimtų tas, kuris save laiko stipresniu.

Ši saikinga kalba tiek daug vilties teikė jo sugebėjimams, kuriuos prieš tai buvo užtemdęs brolio genialumas. Todėl visi ėmė reikalauti, kad tai, ką išdėstė, teiktųsi įvykdyti. Jis vėl pasiuntė tuos pačius pasiuntinius paprašyti, kad jie priimtų Meleagrą kaip trečią vadą. Šis prašymas be vargo buvo patenkintas, nes Perdikas norėjo Meleagrą atskirti nuo karaliaus ir be to manė, kad vienas neprilygs dviem. Meleagrui išėjus su falanga jo pasitikti, Perdikas atvyko raitelių kvadratų priekyje. Abi armijos pasisveikinę suėjo kartu, galvodamos, kad taika ir ramybė padarytos visiems laikams.

Bet likimas makedonų tautai ruošė pilietinį karą, nes karalystė nėra socialus reiškinys ir be to daug kas jos geidžia. Taigi pirma telkė jėgas, o paskui išsklaidė, nes kai ant kūno uždėjo daugiau, negu jis galėjo panešti, kitos kūno dalys negalėjo atlaikyti. Taip ir imperija, valdoma vieno, būtų galėjusi išsilaikyti, o kai ją ėmė valdyti keletas, žlugo. Todėl visai teisingai ir pagrįstai romėnų tauta skelbia, kad už savo gerovę ji yra skolinga savo princepsui, kuriam užtekėjo nauja žvaigždė nakties, kurią mes laikėme galbūt paskutine. Dievaži, tos žvaigždės pasirodymas, o ne saulės užtekėjimas, išsklaidė pasauly gaubiančią tamsą, kai tuo tarpu besiginčijantys sąnariai, neturėdami galvos, drebėjo iš baimės. Kiek tuomet jis užgesė liepsnojančių židinių? Kiek privertė paslėpti kardų? Kokią audrą jis išsklaidė savo netikėtu pasirodymu? Ne tik sužaliavo žemė, bet suklestėjo ir imperija. Tegu tik išnyksta pavydas, ir ateinančios kartos iš tų pačių namų gal ir ne visam laikui, bet ilgam išskirs šio amžiaus laikus.

Truputį nukrypau, apmąstydamas valstybės gerovę, dabar grįžtu ir vėl pasakosiu iš eilės. Perdikas buvo tos nuomonės, kad vienintelė jo

išsigelbėjimo viltis yra Meleagro mirtis. Jam esą reikalinga šiam garbėtroškai pasalūnui linkusiam maištauti, didžiausiam savo priešui padaryti galą. Tačiau didelis apsimetimas trukdė jam užpulti priešą iš netyčių. Todėl atrinkęs iš savo dalinio keletą vyrų, slapta juos apmokė, kad jie tarsi jam nieko nežinant viešai imtų skųstis, kad Meleagras pasidaręs lygus Perdikui. Išgirdęs tokias kalbas Meleagras, degdamas pykčiu, apie tai pranešė Perdikui. Šis gi, neva išsigandęs susidarius tokiai naujai situacijai, ėmė stebėtis, rodydamas susikrimtusio žmogaus veidą. Pagaliau sutarė sučiupti tokių kiršinančių kalbų autorius. Meleagras padėkojo ir apkabinęs gyrė Perdiko pasitikėjimą ir nuoširdumą. Tuomet juodu paruošia bendrą planą suimti kaltuosius. Nutaria pagal makedoniečių paprotį apžiūrėti kariuomenę. O ir priežastis atrodė tam tinkama: anksčiau buvęs tarp jų nesutarimas. Makedoniečių karaliai paprastai kariuomenę apžiūrėdavo šitokiu būdu. Pačiame aikštės pakraštyje, į kurią suvesdavo visą kariuomenę, iš abiejų pusių būdavo metami suplėšyto šuns viduriai. Šitame tarpe viename gale stovėjo ginkluoti raiteliai, kitame ginkluoti pėstininkai. Taigi tą dieną, kada buvo paskirtos šitos iškilmės, karalius su drambliais ir raiteliais atsistojo prieš pėstininkus, kuriems komandavo Meleagras. Kai pasijudino raitelių būriai, pėstininkai, atsiminę nesenus kivirčus, staiga išsigando ir kažko su nerimu laukdami valandėlę suabejojo, ar tik ne į miestą ves kariuomenę, nes už raitelių rikiuotės buvo lyguma. Bet bijodami užgauti kolegų pasitikėjimą, sustojo, pasiruošę kautis, jei kas bandytų pavartoti jėgą. Kariuomenės artinosi viena prie kitos, liko mažas tarpas, skyręs abi rikiuotes.

Tuomet karalius su vienu raitelių būriu nujojo prie pėstininkų rikiuotės ir Perdiko prikalbėtas pareikalavo maišto kurstytojus (kuriuos jis pats turėjo ginti) atiduoti nubausti, grasindamas su raitelių eskadronais ir drambliais pulti visus tuos, kurie atsisakys išduoti juos. Netikėtos grėsmės ištikti pėstininkai apstulbo. Nė pats Meleagras ne ką daugiau žinojo ir nedrįso ką nors daryti. Iš esamos padėties atrodė, kad saugiausia yra laukti, o ne provokuoti likimą. Tuomet Perdikas, žiūrėdamas į siaubo apimtus ir vergiškai paklusnius veidus, atskyrė nuo kitų 300 karių, kurie kartu su Meleagru buvo pasitraukę, susirinkimo, įvykusio pirmą kartą po Aleksandro mirties, ir visos kariuomenės akivaizdoje pastatė prieš dramblių rikiuotę. Juos visus sutrypė milžinų kojos, nei Pilypui, nei sumanytojui nesikišant ir atrodė, kad tai jis ketina priskirti sau, lyg tuo galėtų pateisinti įvykius.

Tai buvo makedoniečių pilietinių karų ir ženklas, ir pradžia. Meleagras per vėlai supratęs Perdiko klastą, ramiai stovėjo kareivių būryje, nes į jo asmenį tuomet dar niekas nesikėsino. Ir tik matydamas, kad nėra vilties išsigelbėti ir kad jo priešai jau ruošia pražūtį, piktnaudžiaudami tojo vardu, kurį jis pats buvo padaręs karaliumi, pabėgo į šventyklą. Bet jo neapgynė nė šventos vietos neliečiamumas – buvo nužudytas.

6. Aleksandro imperijos pasidalinimas

Perdikas nuvedė kariuomenę į miestą ir sušaukė kariuomenės atstovų pasitarimą. Buvo nutarta imperiją padalyti taip: karalius gavo aukščiausią jos valdžią.

Satrapui Ptolomėjui atiteko Egiptas ir pavergtosios Afrikos tautos.

Leomedontui teko Sirija ir Fenikija. Filotui paskirta Kilikija; Likiją su Pamfilija ir didžiąja Frigija gavo Antigonas.

Į Kariją pasiuntė Kasandrą, o į Lidiją Menandrą. Mažąją Frigiją sujungė su Helespontu ir tai provincijai vadovauti paskyrė Leonatą.

Kapadokija su Paflagonija perėjo Eumeniui. Jam buvo liepta ginti tą sritį iki Trapezundo ir kariauti prieš Ariaratą. Tik jis vienas atsisakė tos valdžios.

Pitonui buvo liepta užimti Mediją, o Lisimachui – Trakiją ir prie Trakijos esančias palei Juodąją jūrą gentis.

Tie, kurie valdė Indiją, baktrus, sogdianus ir kitus Okeano ir Raudonosios jūros pakraščio gyventojus, visi liko savo vietose. Buvo nuspręsta, kad Perdikas būtų prie karaliaus ir vadovautų karalių lydinčiai armijai.

Kai kas manė, kad Aleksandro testamente provincijos buvusios paskirstytos. Tačiau kaip mes sužinojome, šitos žinios, nors autoriai jas ir perduoda, yra pramanytos. Ir iš tikro padalytos imperijos dalyse kiekvienas išlaikė karines pajėgas, kurias buvo susikūręs tam, jei kada nors per didelis jo apetitas susidurtų su kliūtimi. Nes truputį anksčiau karaliaus tarnai apsimetę norį padėti svetimai valstybei, būdavo užima didžiausias karalystes, prieš tai pasirūpinę pašalinti gentis. Nors ir visi buvo vienos ir tos pačios genties ir atskirti nuo kitų savo valdoma teritorija. Mat sunku jiems buvo tenkintis tuo, ką pripuolamai buvo įgiję, nes kiekviena pradžia atrodo menka, kas siekia didesnio. Todėl kiekvienam atrodė esą tinkamiau padidinti karalystę, negu tokią gauti.

Praėjo septynios dienos, kai karaliaus kūnas gulėjo sarkofage. Tuo tarpu užmiršę iškilmingas apeigas visi rūpinosi duoti imperijai naują

formą. Nėra krašto, kuriame būtų didesni karščiai negu Mesopotamijoje. Jeigu jie užklumpa gyvulius plikame lauke, daugelis gyvulių nugaišta. Saulė ir dangaus karštis būna toks didelis, kad viskas tarsi išdega. Vandens šaltinių irgi yra nedaug, be to vietos gyventojai tuos pačius stengiasi suktai nuslėpti: jie patys naudojasi, o ateiviui nežinomi.

Kai pagaliau draugai rado laiko pasirūpinti mirusiojo kūnu, įėję nematė, kad bent kiek lavonas būtų pradėję gesti arba pamėlynavęs. Veido žvalumas, kuris taip pat yra gyvybės atspindys, nebuvo išnykęs. O kai buvo liepta Egipto ir chaldėjų specialistams pagal jų papročius apdoroti kūną, pradžioje jie nedrįso rankomis prisiliesti, nes atrodė kaip gyvas. Pagaliau paprašę, kad jiems, mirtingiesiems, būtų duota teisė ir leidimas prie jo prisiliesti, išvalė kūną ir auksinį sarkofagą prikimšo kvapių medžiagų. Ant galvos uždėjo karališkus papuošalus. Daugelis manė, kad jis buvo nunuodytas, kad Antipatro sūnus tėvo įsakymu į karaliaus tarnų tarpą buvo įstatęs žmogų, vardu Jolą.

Dažnai Aleksandras sakydavęs, kad Antipatras siekiąs karaliaus sosto, kad jis per daug puikuojasi valdytojo valdžia ir pučiasi dėl Spartos pergalės, įsikalęs sau į galvą, kad viskas priklausę nuo jo. Taip pat buvo manoma, kad Krateras su veteranų kareivių būriu buvęs pasiųstas jo nužudyti. O nuodų veikimas, kurie randami Makedonijoje, yra toks stiprus, kaip žinome, kad net geležį tirpdo. Juos galima laikyti tik arklio kanopoje. Šaltinis, iš kurio trykštąs tas pražūtingas nuodas, vadinasi stygas. Juos atgabeno Kasandras ir perdavė broliui Jolui, o šis įpylė jų į karaliaus paskutinę puotos taurę. Nors apie šitą buvo kalbama, tačiau galybė tų, kuriuos lietė tos šnekos, viską nutrynė. Nes Antipatras užėmė ne tik Makedoniją, bet įsiveržė ir į Graikiją. Pagaliau jis griebė Aleksandro giminę: visus, net tolimiausius gimines, išžudė. Bet Ptolomėjus, kuriam buvo tekęs Egiptas, Aleksandro kūną nugabeno į Memfį, o po keleto metų perkėlė į Aleksandriją, kur ir dabar jo atminimas ir vardas laikomi didžiausioje pagarboje.

PABAIGA

Curtii Rufi, Quinti
Cu 79 Apie Aleksandro Didžiojo žygius ir gyvenimą / Kvintas Kurcijus Rufas; iš lotynų kalbos vertė Stasys Puleikis. – Vilnius: R. Petrausko PĮ, 2001. – 312 p.
Kn. taip pat: Pratarmė apie knygos autorių, vertėją ir kita / Leonas Jovaiša, p. 5–6.

ISBN 9955-9459-0-7

Pirmojo tūkstantmečio pradžios romėnų rašytojo veikalas. Autorius atskleidžia didžiojo karvedžio Makedoniečio asmenybę, vaizduoja IV šimtmečio iki Kristaus Graikijos, Artimųjų Rytų, Pietryčių Azijos, Egipto užkariavimus ir to meto karų ginkluotę, parodo nugalėtų valdovų ir pavergtų tautų likimus.

UDK 871-3+937.929 Aléxandros, Didysis

KVINTAS KURCIJUS RUFAS

APIE ALEKSANDRO DIDŽIOJO ŽYGIUS IR GYVENIMĄ

Išleido *R. Petrausko* PĮ

Spausdino *PETRO OFSETAS*, Žalgirio 90, Vilnius
Užs. Nr. 447